SECOND COP

శ్రీరస్తు

శ్రీ విశ్వేశ్వరాయనమః

కాశీమజిలీకథలు

మూడవ భాగము

ఇది గోదావరీ తీరస్థితంబగు
రాజమహేంద్రవరంబున నివసించియున్న

బ్రహ్మశ్రీ మధిర సుబ్బన్న దీక్షితకవిచే

రచింపబడినది

పుట్టగుంట వీరయ్యా చౌదరి

అరండల్‌పేట : : విజయవాడ - 2

చే ప్రచురింపబడినది

కాపీరైటు] **1983** [వెల : రూ. **20-00**

ప్రముఖుల అభిప్రాయాలు

నా సహాధ్యాయి మధిర సుబ్బన్న దీక్షితకవి సర్వవిధముల ధన్యుఁడని వ్రాయుటకు మిగుల సంతసించుచున్నాను అతఁడు నాతో మును మున్ను కొన్ని గ్రంథములు గౌతమీ మాహాత్మ్యము లోనగునవి. వ్రాసియుండియు నిపుడు కాలాను సారముగాఁ గథలు వ్రాయుటకుఁ బ్రారంభించినాఁడు. చిన్నతనము లో నుసుసుపోకకుఁ జెప్పుకొను కథలను బుచ్చుకొని "కాశీమజిలీలు" అను పేరుతోఁ జమత్కరించి కథా సంవిధానముం జతపఱచి మొదటి భాగము చ్ఛాపించి ప్రకటించినాడు. అది ప్రజల మదులనాకర్షించినది. ద్వితీయ తృతీయాది భాగములు వ్రాయుటకు బ్రోత్సాహము గలిగించినది. ఇప్పటికి పన్నెండు భాగములైనవి. నేనీ కథలను పూర్ణముగఁ జదువ లేదు గాని యే భాగములోనో యొకటి రెండు కథలు మాత్రము చదివితిని. అది చదివినప్పుడు నాకో నాకే పరమాశ్చర్యము గలిగినది. నా సహాధ్యాయి విషయము నేను జెప్పుట కొంతవరకు దగదేమోకాని పింగళి సూరనార్యుని కళాపూర్ణోదయ కథకుం బోలె మనోహరత్వముం గలిగించినది. ఇట్టు నాబోట్లు వ్రాయుటకుం బూని కృత కృత్యులు గాలేరనియే నా నిశ్చయాభిప్రాయము. ఒక్కొక్క పురుషుని కొక్కొక్క దానిలోఁ బ్రావీణ్యము గలుగుననుట నిశ్చయము వాని కథ లుపకథలతోఁగూడి యొక పెద్దగొలుసువలె మనోహరములై యుండును ఆ కథలలో ననేక నీతులు, ధర్మములు, ఆచారములు, శృంగారాదిరసములు, ఆధ్యాత్మికబోధక ప్రదర్శనములెన్నో యుండును. ఇవి సర్వజనాదర పాత్రములగుటయే నా చెప్పిన మాటలు సత్యములను టకుఁ దార్కాణమగుచున్నవి. గద్యశైలియు సుబోధమై పండితపామర హృద్యంబగు చున్నయది. ఈ కథలు బృహత్కథాదులవలె జగద్విఖ్యాతి గాంచుగాకయని కోరు చున్నాను.

ఇట్లు,

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి

కొలఁది దినములనాఁడు దయాపూర్వకముగ నొసంగిన కాశీమజిలీలు అను పేరుగల భవద్విరచిత గ్రంథము నాకొసఁగుచు వీనిని జదివి యభిప్రాయమును దెలుపవలసినదియని సెలవిచ్చియున్నారు. తదేకదృష్టితో దమ గ్రంథము నందలి కొన్ని కథలను జదివితిని. అవి కేవలము కథలవంటివేకాక వ్యాకరణాదిశాస్త్ర సాంప్రదాయము నందేమి యలంకారాదుల యందేమి మన ప్రాచీనకావ్యముల కించుకయుఁ దీసిపోక పాఠకులకు మంచి సాహిత్యజ్ఞాన మలవఱుచుటకుఁగడుంగడుఁ దగియున్నట్లు గ్రహింపఁగల్గితిని.

ఇట్లు,

శతావధాని చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రి

బ్రహ్మశ్రీ పండిత మధిర సుబ్బన్న దీక్షిత కవిగారిచే రచియింపబడిన కాశీమజిలీ కథలు చదివి యానందించితిని. మృదుమధుర శైలిగలిగి నీతిబోధకములగు పద్యములతో నొప్పుచు బండితపామరజన మనోహరమై తగు నీ కథల విషయమై యభిప్రాయమీయ మే మనస్థలమయ్యె దత్కథాపఠన సంజాత హర్షాతిశయమే యిట్లు వ్రాయుటకుఁ బ్రోత్సాహపరచినది.

ఈ కథలు ప్రారంభించిన తరువాత నెంత పనిలోనున్నను చివరవరకు చదివినంగాని విడువకపోవుటయే యిందలి రసాధిక్యము ప్రఖ్యాతమగు చున్నది. ఇందులకు లోకమే ప్రమాణము. వీని కథలని సామాన్యముగాఁ దలంపరాదు. శంకరాచార్యాది మహాపురుషుల చరిత్రములిందు వర్ణింపబడుటచే నిదియొక పురాణగాథా కోశమని చెప్పుట సమంజసము. ఈ కథ లాంధ్రయోషకు నూత్నభూషా విశేషములై యొప్పుచున్నవని రూఢిగా చెప్పుచున్నాను. ఇట్లు,

కావ్యనిధి శ్రీ చెలికాని లచ్చారావు

“కథావినోదమేయని మహర్షులు దాని జతుష్షష్టి విద్యలలో బరిగణించి యనుశాసించి అభివృద్ధి పరచిరి. ఇట్టి కథావినోదము వినోదమాత్ర ఫలజనకముగాఁ ధర్మాదిసాధనోపాయ మహత్తరంబగుట సర్వజనవేద్యమే.

కాశీమజిలీకథా నిబంధనము సర్వజన చిత్తాకర్షకంబనుటకును సందియము లేదు. దీనిలో రసాభావ పుష్టియు గధాసంధాన కౌశల మట్లుండ జతుర్విధ పురుషార్థతంబులగు మహాకవి వాఙ్మయములోని నవరత్నములు సాధారణ కథా కథనధోరణిలో వెదజల్లబడి యుండుటచే నివి పండితులకును, గావ్యకర్తలకును గూడ బ్రతిభాన్వేషణ క్షమంబులని నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఇందు బారమార్థికులకు దప్ప సామాన్యులకు రుచింపని శంకరాచార్య చరిత్రము లతిరవంతములుగా బరమార్థబోధకంబులుగ కథాధోరణిగా గూర్పబడినవి.”

విశ్రాంతి చింతావినోదులకు జన్మజీవన తపణోపాయంబగు తీయనియౌషధంబువలె నుండు నీ గ్రంథరాజమెంత పెద్దదిగానున్నను విసుగులేక యుత్తరోత్తర సంపుటముల కెల్లరును వేచియుందురని నిశ్శంసయముగా జెప్పవచ్చును.

ఇట్లు,

మానవల్లి రామకృష్ణకవి *M.A.*

"శ్రీమత్పండిత మధిర సుబ్బన్న దీక్షితుల వారిచే రచింపఁబడిన "కాశీ మజిలీకథ" లను పేర నొప్పు కథాసమూహ మింత కాంధ్రదేశమంతయుఁ జక్కఁగాఁ నెఱింగినదే కావున నేను ప్రశంసింపవలసిన యావశ్యకత లేదు. ఆ గ్రంథముల కిడిన కేవలనామము సహితము మనకుఁ బవిత్రమైన భావమును హృదయమున నుత్పాదింపఁ జేయుటయేకాక పూర్వకాలమున రాకపోకలకు మనకువలె సౌలభ్యములు లేకుండియుఁ గ్లేశపడియైన మన పెద్దలు కాలినడకతో పుణ్యపట్టణమైన కాశిని దర్శించి రాఁగలంత భక్తిశ్రద్ధలు వహించి యుండిరను నాశ్చర్యము గలిగించుచున్నవి. జనసమూహముల నాహ్లాదింపఁజేయుటకుఁ గథాకథనము మన హిందూదేశములో నతిప్రాచీన విద్యయే. దానికి రెండువిధముల ప్రయోజనము గలదు. ఈ కథలు ధర్మపరాక్రమముల తత్త్వ ప్రభావముల నుపదేశించుటయేకాక అప్పటి దీర్ఘకాల మార్గాయాసమును యాత్రికసంక్లేశమును దొలఁగించుచుండును. మతవిషయమునను ఆధ్యాత్మిక విషయమునను విశ్వాసములేక శంకాకళంకితమగు నేఁటికాలమున స్వభాషలో సులభశైలి వ్రాయఁబడిన యీ కథలు హిందూదేశమున నాదియగు వేదశాస్త్ర పురాణాది విద్యాప్రపంచమున నేదియేది శ్రేష్ఠమో శాశ్వత స్మరణీయమో దానినెల్లఁ దప్పక పునరుజ్జీవనము చేయుచున్నవి. ఇవి యవనయామినీ వినోదకథలలోని చమత్కృతి ప్రభావము చూపుచున్నను శబ్దరచనయందును, భావముల యందును అశ్లీలధర్మసాంకర్యాది దోషములు లేక భాసిల్లుచున్నవి. కథలకిచ్చిన పేరును, సంవిధాన ధోరణియు సమస్తవిషయ సంగ్రాహకమగుటచే యట్లే కొనసాగుచుండిన యెడల నిది తప్పక హిందూపురాణ గాథాకోశమై సర్వవాఙ్మయమున కాదర్శమై యొప్పుననుట యసాధ్యముగాదు.

ఇట్లు,

బ్రహ్మశ్రీ శ్రీమాన్ **యమ్. కృష్ణమాచారి**

M. A. M. L. P. H. D.

విషయసూచిక

19 వ మజిలీనుండి 30 వ మజిలీవరకు వచ్చు కథలు

1.	జయభద్రుని కథ	9
2.	సునీతి కథ	24
3.	హైమవతి కథ	34
4.	కందర్పుని కథ	73
5.	సుభద్ర కథ	77
6.	చండిక కథ	86
7.	మనోరమ కథ	97
8.	విద్యావతి కథ	109
9.	నాగదత్తుని కథ	128
10.	తెనాలి రామలింగని కథ	137
11.	మందారవల్లి కథ	146
12.	దుష్టవర్మ కథ	170
13.	మంగమణి కథ	177
14.	అవ్వ కథ	186
15.	సుప్రభ కథ	188
16.	నాగమణి కథ	190
17.	కల్పవల్లి కథ	195
18.	వీరప్రతాపుని కథ	216
19.	విజయుని కథ	220
20.	చంద్రుని కథ	2[illegible]9
21.	రాముని కథ	247
22.	హేమ కథ	262
23.	దేవశర్మయను బ్రాహ్మణుని కథ	268
24.	మాలతి కథ	281
25.	భూపాలదేవ మహారాజు కథ	299
26.	నవకుబేరుని కథ	302

శ్రీరస్తు

శుభమస్తు - అవిఘ్నమస్తు

కాశీమజిలీకథలు

—:o:—

మూడవ భాగము

పందొమ్మిదవ మజిలీ.

జయభద్రుని కథ

శ్లో॥ శ్రీమద్గౌరీలతాశ్లిష్టం జటావల్లవశోభితం।
విబుధాభీష్టఫలదం శంభుకల్పద్రుమం భజే॥

పందొమ్మిదవ మజిలీయందు గోపకుమారుండు నగరవిశేషంబులరయ నరిగి అతిరయంబునఁ దిరిగి పరుగిడివచ్చి మణిసిద్ధుని పదంబులఁ బ్రాలి యూర్పులు నిగుడింపుచు మహాత్మా! ఈవీటినడుమ పెద్దకోట గలదు. గుంపులుగాఁ గూడుకొనిపోవు జనులతో నేనాకోట ముంగలి యంగణము చేరితిని. అందు వలయాకారముగా జనులు మూఁగికొని యేదియో వింతఁ జూచుచుండిరి. నేనాగుంపులో దూరి పరికించితిని. చిటచిటారావములతో విస్ఫులింగములు లెగయ ధూమంబు మబ్బువలె నెల్లెడల వ్యాపింప మింటిపొడవున మండుచున్న చితియొండు గనంబడినది.

అది యెందులకో యని యాలోచించుచుండ నొకదండనుండి అండజయాన యొర్తు సకలాలంకారభూషితయై పుష్పాంజలితో నతిరయంబున వచ్చి అగ్నికి వలగొని యాహూవులందు వైచి చేతులెత్తి మ్రొక్కుచు

క. పతిభక్తి లేక యితఁ డుప
పతియని నే నెఱిఁగి కామపరతంత్రతఁ గూ
డితి నేని యిపుడు నన్నా
హుతిగాఁ గొనుగాత వీతిహోత్రుఁడు బలిమిన్.

అని పలుకుచు నక్కలికి గుభాలున నా చిచ్చులో మునిఁగెను. కొందఱు ఒక్కరెవను వలదని వారింపరైరి. కూడదని యడ్డగింపరైరి. అయ్యో తముసు పట్టుకొనరైరి. చేతులు తట్టుచు నారాయణస్మరణము గావింపుచుండిరి. వేసన్నలు అయ్యో! అయ్యో! అని గోలుగోలున నేడ్చుచుండిరి. నిట్లు

దందున్నవారికన్నఁ బావకుఁడే దయాళుఁడు అగ్నిభట్టారకుఁడే చల్లనివాఁడు. అచ్చే డియ బడినతోడనే జ్వాల నుపసంహరించుకొని నీరుజల్లినట్లు చల్లబడి యాజవ్వనిం గాపాడెను. అక్కాలికి యగ్గిఁబడియుఁ బుగ్గిగాక పుటంబిడిన బంగారమువలెవన్నెగలిగి మెఱయుచున్నంతఁ జూచి యాప్రాంతమందున్న యొక చక్కని చిన్నవాఁడా కాంత చెంతకరిగి ప్రాణనాయకీ! తమ్ము రమ్ము. నీకళంకము బాసినదని పలుకుచుఁ జేతులు సాచి గుచ్చియెత్తి మంగళ వాద్యములతోఁ గోటలోనికిఁ దీసికొనిపోయెను.

నేనప్పు డప్పడతి వృత్తాంత మెట్టిదని యెవ్వరి నడిగినను నామాట వినిపించు కొనినవారు లేరు యింతయేల? మా యయ్యవారే అంతయుఁ జెప్పఁగలరని పరుగిడి వచ్చితిని. శిష్యుని మన్నించి యాప్తునాదరించి యావృత్తాంత మెఱింగింపుఁడని పాదంబులం బడి వేఁడుకొనియెను. మణిసిద్ధుండు మణిప్రభావంబున నయ్యుదంత మంతయు నాకలించుకొని యిట్లు చెప్పఁదొడంగెను. గోపా! వినుము.

ఈ నగరము పేరు మణిప్రస్థము. కుంతిభోజుం డను రాజు దీనిం బాలింపు చుండెను. ఆతండు సుమతి యను సతియందుఁ గాలక్రమంబున నేడ్వురఁ బుత్రులం గాంచెను. కడపటివాని పేరు జయభద్రుఁడు. వాని జన్మకాల ఫల మరసి దైవజ్ఞులు ఈ బాలుండు భార్యమూలమున భూలోకమంతయు వ్యాపించిన కీర్తి గలవాఁడగునని వ్రాసియిచ్చిరి. అవయవలక్షణంబులు పరీక్షించి సాముద్రిక శాస్త్రవేత్త లామాట బలపఱచిరి. రాజువానిం గుమారసాధారణదృష్టిం జూడక అతిప్రయత్నంబునఁ బెను చుచు యుక్తకాలంబునం బదువేసి సుమిత్రుఁడను మిత్రునితో జతపరచి పదుగురు నుపాధ్యాయుల నియమించి విద్యలఁ జెప్పించుచుండెను.

గంట కొక యుపాధ్యాయుడు వచ్చి యొక్కొక్క విద్య గఱపుచుండును. కొన్నివత్సరములకు రాజపుత్రుఁడును సుమిత్రుఁడును చెప్పినవిద్యల నధిక పాండిత్యముగలవారైరి. రాజపుత్రునకు అన్ని కళలయందు అభినివేశము గలిగినది కాని రసప్రకరణమునం దేమియు ప్రవేశము గలుగలేదు. తదుపదేష్టకష్టపడి వాత్స్యాయనసూత్రములు రతిరహస్యము, అనంగరంగము, రతిమంజరి, రతిరత్నాకరము రసమంజరి, లోనగు గ్రంథము లెన్నియో పలుమారు చదివించి బోధించెను, కాని వానిమనసు దానియం దేమియు రుచిగలది కాదయ్యెను. ఆ గ్రంథము లన్నియు నిష్ప్రయోజనము లని గురువుతో వాదించుచుండెను.

పరీక్షింప జయభద్రుఁ డితరవిద్య లన్నిటిలో మొదటివాఁడుగా నెన్నఁబడెను రసప్రకరణములో అధముఁడుగా లెక్కకు వచ్చెను. ఆ విద్యగఱపు గురువుమిక్కిలి పరితపించుచు నొకనాఁడు శిష్యునితో నుద్యానవనవిహారము సేయుచుండ అందుఁ బోయి వారిచే గౌరవింపఁబడి సుఖాసీనుండై రాజపుత్రున కిట్లనియె.

జయభద్రా! నీకు విద్యలు గఱపిన గురువులందరు నధికముగా బారితోషికము నందిరి నేనొక్కఁడ నిందఁ గొఱంతపడితిని. యెన్నిసారులు చెప్పినను నీకీరసము మనసునకుఁ బట్టకున్నది. నేనేమి చేయుదును. దీనిం గ్రహించినగాని పురుషుని

౯పితుఁడనరు. రసమనిన నీపూరక యాక్షేపించుచుందువు. మఱియొకసారి యుపన్య
సించెద, కుశంకలు చేయక యాకర్ణింపుము.

రసములు తొమ్మిది.

శ్లో॥ శృంగారహాస్యకరుణారౌద్రవీరభయానకాః
బీభత్సాద్భుతశాంతాశ్చరసాః పూర్వైర్న వస్మృతాః॥

శ్లో॥ రతిర్హాసశ్చశోకశ్చ క్రోధోత్సాహౌ భయంతథా
జుగుప్సావిస్మయశమాః స్థాయీభావా నవస్మృతాః॥

శృంగారరసమునకు, రతియు, హాస్యమునకు హాసము, కరుణకు శోకము, రౌద్రమునకు క్రోధము, వీరమున కుత్సాహము, భయానకమునకు భయము, బీభత్సమునకు జుగుప్స, అద్భుతమునకు విస్మయము శాంతమునకు శమమును క్రమముగా స్థాయీభావము లని చెప్పఁబడు చున్నవి.

శ్లో॥ విభావై రనుభావైశ్చ సాత్వికై ర్వ్యభిచారిభిః
ఆనీయమానః స్వాదుత్వం స్థాయీభావోరసః స్మృతః॥

విభావము, అనుభావము, సాత్వికము, వ్యభిచారము, వీనిచేఁ దీసికొని రాఁబడిన స్వాదుత్వము స్థాయీభావమనంబడును. దానికే రస మనిపేరు. అందు విభావము ఆలంబనమనియు నుద్దీపన మనియును రెండువిధములు. శృంగారరసమునందు నాయికా నాయకులును రౌద్రరసంబున శత్రువులును, భయానకరసంబున వ్యాఘ్రాది మృగంబులును, ఆలంబన విభావంబులగుచున్నవి. గుణచేష్టాలంకార తటస్థములని నాలుగు విధముల నుద్దీపనవిభావం బొప్పుచున్నది. రూప యౌవనాదికము గుణము యౌవనంబువలనఁ బుట్టిన హావభావములు చేష్టలు; నూపురాంగదహారాదు లలంకరణములు: మలయానిర చంద్రాదులు తటస్థములు.

శ్లో॥ భ్రూవిక్షేపకటాక్షవికారోహృదయస్థితం
భావంవ్యనక్తి యస్సోయమను భావమితీరితః॥

భ్రూవిక్షేపకటాక్షాదులచే హృదయమందున్నభావమును తెలుపుట అనుభావం బనంబడును.

శ్లో॥ స్తంభప్రళయరోమాంచా స్స్వేదోవైవర్ణ్యవేపథూ
అశ్రువైవర్ణ్యమిత్యష్టౌ సాత్వికాః పరికీర్తితాః॥

స్తంభప్రళయరోమాంచాదు లెనిమిదియును సాత్వికభావములు. రసమందంతటను నొప్పుచుండుటచే వ్యభిచారములని పేరువడసిన నిర్వేదగ్లానిశంకాది వ్యభిచారములు ముప్పదిమూఁడు. అవి సముద్రతరంగములవలె రసమందు బుట్టుచు నడుగుచుండును. మఱియు ననుకూలుఁడు, శఠుఁడు, ధృష్టుడు. దక్షిణుఁడు అని నాయకులు నాలుగు విధముల నొప్పుదురు.

స్త్రీలలో జాతులు పద్మినీ, హస్తినీ, చిత్తినీ, శంఖినీ, యని సామాన్యముగా నాలుగు విధములు. అందు ప్రతిజాతియందును అవస్థాభేదంబులంబట్టి వాసక, సజ్జక

విరహోత్కంఠిత, స్వాధీనపతిక, కలహాంతరిత, ఖండిత, విప్రలబ్ధ, ప్రోషితభర్తృక అని యెనిమిది విధంబుల నామంబులతో నాయికలు విరాజిల్లుదురు. అందు ప్రతి నాయికకును, బాల, తరుణి (మధ్య) ప్రౌఢ వృద్ధ, అనెడు నామంబులు వయోవిశేషంబునంబట్టి, యొప్పుచుండెడిని. మఱియు తత్వభేదంబులం బట్టి స్త్రీజాతులనేకరీతులం బ్రవర్తిల్లెడిని.

రాజపుత్రా! ధర్మార్థ కామమోక్షములని పురుషార్థములు నాలుగు. అందు మూడవదియగు కామమునం గృతార్థుండగుటకే దీనిం దెలిసికొనుటకు ఫలము.

శ్లో॥ జాతిస్వభావగుణదేశకధర్మచేష్టా
భావేంగితేషువికలోరసతంత్రమూఢః
లబ్ధ్వాపిహి స్ఖలతియౌవన మంగనానాం
కిం నారికేళ ఫలమాప్య కపిః కరోతి॥

జాతిస్వభావము గుణములు. దేశవిశేషములు, ధర్మములు చేష్టలు, భావములు, ఇంగితములు స్త్రీలయందీలక్షణములు దెలిసికొనుట యావశ్యకము. వీని తెలియంగెఱుంగని వాఁడు రసతంత్రమూఢుండని చెప్పంబడును.

శ్లో॥ బాలా తాంబూలమాలా ఫలరసమధుర సాహార సన్మానహార్యా
ముక్తాలంకార హార ప్రముఖ వితరణై రజ్యతే యౌవనస్థా
.... మధ్యమారాగలబ్ధా
మృద్వాలాపైః ప్రహృష్టాభవతిగతనయాగౌర వేణాతిదూరం॥

తాంబూల మాల్యానులేపనాది మనోజ్ఞవస్తుప్రదానంబున బాలయు అలంకార ప్రదానమున దరుణియు మృదువులగు మాటలచే వృద్ధయు రజించును,

ఈలక్షణంబు లెఱుంగని పురుషుండు కామంబున నెట్లు గృతార్థుండు కాగలఁడు? రాజనందనా! సర్వజనానుష్ఠేయంబైన రసప్రవృత్తి నీచిత్తంబునం బట్టించు విమర్శలోఁ గృతార్థుండ వైతివే? నాగౌరవంబు నిలువంగలదని పలికిన విని యాజయభద్రుండాయన చెప్పిన విశేషములనుభవముగాఁ దనమనమున కేమియు గోచరముకాకుండుట తిలకించి తలయూచుచు నిట్లనియె.

చ. గురువర! చాలకష్టపడి కోవిదధర్మముమీర మీర లి
తెఱంగున వానతిచ్చితిరి తెల్లముగాఁగ రసప్రవృత్తి స్త్రీ
పురుషలకున్ ప్రభేదశతముల్ దగుఁగాక మృగంబులన్ ఖగో
త్కరములలేవె భేదములు; తద్గతినొప్పెడి దీననేమగున్.

క తరుణీమణి మద్విధయై వరగిరిఁ జిత్రిణియనా ప్రపతిగయుగలహరి
తరితయువైవమ వేమగు! గురువర! తద్విధము దెలిసికొండెల్లముగాన్

గీ హావమంట భావమంట యనుభావమంట వి
భావమంట సాత్వికంబంట బాగుబాగు
వీనిచే వేదా రస ముద్భవిల్లునంట
పేరులెన్నెన్నొ చిత్తవికారమునకు!

గీ. మీరు చెప్పినయట్టి శృంగారరస వి
శేషములనెల్ల శేముషీసీమ నవఘ
టించి రాపాడఁజేసితి నించుకయును
నెక్కుడయ్యెను నామదికెక్కుడింక.

అతని అభిప్రాయము గ్రహించి సుమిత్రుఁ డుపాధ్యాయునితో ఆర్యా మీరిప్పు డింటికి దయచేయుఁడు. మీరు చెప్పవలసినది చెప్పితిరి. నేనును గొంత చెప్పి చూచెదఁగాక అని అప్పుడే అశ్వశకటము నెక్కించి యాచార్యునంపి సుమిత్రుం డతనిక్రైదఁడ గొని మెల్లగా నడిపించుచు నాపీటి వేశ్యవాటికకు దీసికొనిపోయెను.

ఎండకన్నెఱుగక మిక్కిలి సుకుమారముగలిగి కంతువసంతాదులతో బోల్ప దగిన సౌందర్యముతో నొప్పెడి రాజకుమారుండట్లు సుమిత్రునితో గూడి వేడుకలు చూచుచు వీథింబోవుచుండగా నందున్న వారసుందరులందఱు నొయ్యారముగా నిలువఁబడి శృంగార విలోకనంబుల నారాజనందనుం వీక్షింపదొడగిరి.

ఆరాజకుమారుం డంతకుపూర్వ మట్టియువతులఁ జూచి యెరుంగడు. అపూర్వ విస్మయ కౌతుకావేశంబున మరలవారిఁజూచుచుండెను గణికామణుల వదన చంద్రికా వరీచికలన నొప్పెడు మందహాసప్రసారములు జయభద్రుని నయన కువలయంబుల వికసింపజేసినవి. పూబోడుల వేణీఘనదర్శనంబున రాజకుమారుని హృదయక్షేత్రంబున స్మరాంకురము ప్రాదుర్భవించినది. వాల్గంటుల క్రేగంటి చూపులు నృపనందనునికి శృంగారవిలోకనముల నేర్పినవి. మదనుండా జవరాండ్ర మెరుంగు లెరజూపి యారాచపట్టి హృదయంబు భేదింప జొచ్చెను అహా! కాంతా కృతులు నృపసూతికి దృటిలో స్మర విభ్రమములు గలుగజేసినవి.

అట్లప్పుడంతుల నెడతెగక చూచుచున్న యాతవిహసంబు గైకొని సుమిత్రుండు మెల్లన నడిపించుచు దత్తద్విశేషంబు లెరింగింపుచుండ నాడఁడమేడ నుండి యనంగ చంద్రికయనుగణికయొకర్తుక యా రాజకుమారుని రూపమాపోవక చూచిచూచి, తలయూచుచు సోయగమును మెచ్చుకొనుచు సుకుమారమును గొని యాడుచు, యౌవనము సభినందించుచు, వారిందోడితేర నేరుపుగల యొకచేటికిం బుచ్చుటయు నయ్యతివ అతిరయంబునంజని దారికడ్డముగా నిలువంబడి చతురముగా నిట్లనియె.

ఆర్యులారా! మీకు నమస్కారము. అతిసుకుమారగాత్రుడగు నీతండిట్లు పాదచారియై నడుచుచుండజూచువారికిగూడ క్లేశకరముగానున్నది. ఈ మనోహరుని మృదుపాదములు భూతలస్పర్శ క్లేశంబున నెట్లు కందినవో చూడుడు. ఇంచుక పేప విశ్రమించి యేగుదురుగాక యొకసారి లోపలికిదయచేయుదని యతివినయముగా బ్రార్థించిన సంతసించుచు నమ్మించు బోడివెంట సుమిత్రుం డతని నాయింటిలోనికిం దీసికొనిపోయెను,

మిక్కిలిజాణయగు నగ్గణికయు వారికి గొన్నియడుగు లెదురేగి యర్ఘ్యపాద్యాదులిచ్చి మచ్చికతో జయభద్రుని కేలుదమ్ముం గ్రైకొని మెల్లన దోడ్కొనిపోయి పూసానుపునం గూర్చుండబెట్టి గమనాయాసంబువాయ బూసురటితో వీచుచు జిరునగవు మొగమునకు నగయై మెఱయ నిట్లనియె.

మనోహరులారా! ఆకృతివిశేషములు మీగౌరవములు తెలుపుచున్నవి. మీ యాగమనంబున నాయిల్లు పవిత్రమైనదనుట ముఖస్తుతికాదు. యుష్మదభిఖ్యానుగుణ్యంబులగు వర్ణంబుల వాక్రుచ్చి నాకు శ్రోత్రసుఖం బాపాదింపుడు. మీవంటి యుత్తమాతిథుల సత్కరించుటకే యీ భవనము నిర్మింపబడినది. భుజంగశేఖరసేవాసక్తమగు మావంగడము కళానిధిశిరోమణులగు మీకు మన్నింపదగినదని నుడువనక్కరలేదు. నేననంగచంద్రికాభిఖ్యం బ్రవర్తిల్లుదునని చాతుర్యముగ బలికిన విని సుమిత్రుడు సంతసించుచు నయ్యంచబోడి కిట్లనియె.

వాల్గంటీ! నీవంటిపరోపకారపారీణల కిడియే తెరువు. నీసుముఖత్వ మెవ్వానికి హృదయరంజకము కాకుండును. నీయభిఖ్యయే కులశీలవిశేషంబులం దెలుపుచున్నయది. నీదర్శనంబున జలజాంబకుడు వీనిహృదయంబున బ్రవేశించి సుత్సానందము గలుగజేయుచున్నాడు. నీకావించిన యుపచారంబులు మాకెంతేని సంతసం బొనరించినవి. ఈతం డీపటణపురాజైన కుంతిభోజుని యేడవ కుమారుండు. ఈతని పేరు జయభద్రుడు. నేనీతని మిత్రుండ సుమిత్రుండనువాడ. ఈతం డీ పురవిశేషముల జూడంగోరిన రహస్యముగా నీవీధికిం దోడ్కొని వచ్చితిని. ఇతండింతకు మున్నిల్లు కదలినవాడు కాడని చెప్పిన విని మప్పిరిగొను సంతసముతో నన్నెలంత యిట్లనియె.

ఓహో! ఈతండు ధరామన్మథుండని ప్రసిద్ధిచెందిన జయభద్రుండే! ఆహా! నా పుణ్యమేమి? ఈ దివసం బెంతసుదినము. అని పెక్కుతెఱగుల స్తుతిచేయుచు నత్తరి నత్తమ పన్నీరు పునుగు జవ్వాజి కస్తూరి లోనగు పరిమళవస్తువులతో మిళితమగు మలయజము దెప్పించి యారాజకుమారుని మేనం బూయుచు జారిన పయ్యెద నొయ్యన సవరించుకొనుచు నడుమనడుమ జిరునగవుతో దళ్కుచూపులతని మొగముపై నెరయజేయుచు దరహారబూసురటిచే వీచుచు వింతపలుకులనబ్బురము గలుగజేయుచు బెక్కుతెరంగుల నతనియంతరంగము గరుగ స్మరవిలాసములు చూపి, కమ్మనలుచిమ్ము బుష్పమాలికయొకటి యొయ్యారముగా నతనిమెడయందు వైచినది.

తదీయకరతలస్పర్శంబున మేనం బులకలుజనింప జిత్తంబునం బొడమిన క్రొత్తవికారము చూపులందెలియజేయుచు నారాజపుత్రుండు వివశుండై యుండెను. సుమిత్రుండును తదీయచిహ్నంబులం గ్రహించి పంచశరుని చేష్టలం దిలకించి విస్మయమందుచుండెను.

ఇంతలో సాయంకాలపుగంట గొట్టిరి ఆ నినాద మాలించి యదరిపడి

సుమిత్రుం డతివా! మేమువచ్చి తడవైనది పోవలయు. మేమొరులెరుగకుండ నిచ్చటికివచ్చితిమి తేనికిందెలిసిన ప్రమాదము నీయాదరము పునరాగమనమునకు ప్రోత్సాహము జేయుచున్నది. నీనేస్తము మరువదగినది కాదని పలుకుచు బోవుదము లెమ్మని యతనిం జీరి హస్తమును గైకొనియెను,

అప్పు డప్పడతి మొగంబున విన్నదనంబుదోప అయ్యో! యిప్పుడే పోయెదరా! ఈ మనోహరుని యాకృతిజూడ జూడదనివి తీరకున్నది. అదృష్టవశంబుసంగాక యీ రాజకుమారుని దర్శనంబు దొరకునా! దాసురాలిం గరుణించి యెట్లయిన నీరాత్రి నిందుండం బ్రార్థించుచున్నదానవని యెన్నియో చెప్పినది. కాని సమ్మతింపక సుమిత్రుం డయ్యంగనతో వెండియు రేపు వత్తుమని చెప్పి జయభద్రుని బలాత్కారముగా నందుండి లాగికొనిపోయెను.

అతిప్రయత్నమున సుమిత్రుని వెంటనడుచుచు రాజకుమారుండు మిత్రమా! ఇప్పుడు మనల సత్కరించిన జవ్వని యెవ్వతియో? ఇంతకు మున్నట్టి యాకృతిగల కలకంఠిం జూచి యెరుంగనుసుమీ? ఈ వీధి కిదివరకు నీవు వచ్చితివా! మన పట్టణములో నిదియే ప్రధానపువీధియని తలంచెదను ఇందున్నవారందరు నింత రూపులనొప్పియున్నవారు. ఆ పూవుబోడియు నీవు నెద్దియో మాటలాడిరి నా కందున్నప్పుడు మేను వివశమైనదేమి? దానంజేసి మీమాటలు బోధపడినవికావు. మనము మరల అచ్చటికి బోవచ్చునా యని పలుమాఱడిగిన మాటయే అడుగుచు చెప్పినమాటయే చెప్పుచుండ నని సుమిత్రుండు నవ్వుచు నిట్లనియె.

వయస్యా! ఇప్పుడు మనల నాదరించిన పైదలి వారకాంత, వారస్త్రీగణికా వేశ్య అని మనమమరములో జదివిన పర్యాయపదములన్నియు దానికివర్తించును. ఆ వాల్గంటి యింటికి నెప్పుడుపోయినను బోవచ్చును. అది వెలయాలగుట నాటంకముచేయువారు లేరు. యిప్పుడు నీ హృదయంబున నయ్యంగనం జూచుటచే శృంగారరసం బంకురించినది. గురుదెలిగించిన శృంగారరసప్రవృత్తి యిట్టిదే వినుము. మన్మథావస్థలు పదియని యిదివరకు మనము జదివి యుంటిమిగదా, నీవప్పడతిం జూచుటయే దృక్కు. దానంజేసి మనస్సంగంబు గలిగినది. ఇప్పుడు దానిగురించియే సంకల్పము గలుగుచున్నది. అది లభింపనిచో రాత్రులు నిద్దుర పట్టదు. దానిపేరే జాగరము. దానివలన గృశించుట తటస్థించును. ఈ రీతి నవస్థలన్నియు గ్రమంబున నుత్పన్నములు కాగలవు. ఈ గుణంబులు మనుష్యులకు సామాన్యముబుగా నుపదేశంబులేకయే పొడముచుండును. తద్విశేషము లన్నియు నిటుపై నీకే బోధకాగలవు. ఇంతదనుక నన్యకాంతం జూచి యెరుంగను. కావున రతికోవిదుఁడు కాలేదని పలుకుచు గ్రమంబున విద్యామందిరమునకు దీసికొనిపోయెను.

ఆ రాత్రి జయభద్రుడు, అనంగచంద్రికావిలాసాదుల స్మరించుకొనుచు నిద్రవోకుండెనయ్యె, ఉదయంబున లేచి ప్రాతఃకృత్యంబులం దీర్చుకొని యుపాధ్యాయునింటికరుగు సుమిత్రునితో సుహృద్వరా! మనము దాని యింటికెప్పుడు

పోయినను బోవచ్చునని చెప్పితివి కదా యిపుడు పోవచ్చునా? యిచ్చట మనము చేయవలసిన పని యేమి యున్నది? నన్నొకసారి మరల నచ్చటికి దీసికొనిపోవా? యని అడిగిన సుమిత్రుండు రాజపుత్రా! యిది సమయము కాదు. అచ్చటికి సాయంకాలమే పోవలయునని చెప్పి యెట్టకే వాని నంతదనుక బోకుండ నిలిపెను, జయభద్రునికా కాలవ్యవధిగడియ యుగముగా దోచినది. సారెసారెకు బ్రొద్దు చూచుచు సమయమైనది లెమ్మని సుమిత్రుని దొందరపెట్ట జొచ్చెను.

అంత యథాప్రకారము సాయంకాలమున బయలువెడలి సుమిత్రుడు రాజపుత్రు నుద్యానగమనకైతవంబున నయ్యంగచంద్రిక యింటికి రహస్యముగా దీసికొనిపోయెను. అదియు వారి కెదురువచ్చి తోడ్కొనిపోయి తల్పంబునం గూర్చుండబెట్టినది, అప్పుడు సుమిత్రుడెద్దియో కల్పించుకొని యిప్పుడే వత్తునని చెప్పి యుద్యాన వనమునకు బోయెను.

అప్పుడా రాజకుమారుం డంతరంగంబున లజ్జాసంభ్రమ కౌతుకంబు లొక్కసారి జనియింప నేమిచేయవలయునో తెలియమి నలుమూలలు చూచుచు సుమిత్రా! సుమిత్రా! యని పిలచెను. అప్పుడప్పడంతియు దాపునకుబోయి దాసురాలిందుండ సుమిత్రుని జేరెదరేల ఆయన యిప్పుడే వచ్చెదనని చెప్పి యేగుట మీరెఱుగరా? పనులేమి? చెప్పుడు? మాకు మీసేవకన్న వేఱొక కృత్యమేమియున్నదని పలుకుచు నతండు వలదు వలదనుచుండ బలాత్కారముగా హస్తములం గైకొని మేనెల్ల మలయజం బలందినది. సిగం బూవులు ముడిచినది కంఠంబున బుష్పమాలిక లర్పించినది. వీణ పాణింబూని అత్యంత మోహజనకంబులగు రాగంబులు వెలయ దంత్రీనాదంబుతో బికస్వర వికస్వరంబగు కంఠస్వరము మేళవించి హాయిగా బాడినది.

అప్పు డంతడాసుపాణి పాణిగ్రహణముగావించి కేళీలాలసుండగుటయు నారోపితశరాసనుండైన కుసుమశరుం డేతత్కృత్యంబుల నెల్ల నతని కుపదేశించెను.

ఆ తరుణియు నతని యిచ్చవచ్చిన తెఱంగున వేడుక గలుగ జేసినది. అట్లు వారిరువురు సుఖపారావారవీచికలం దేలి యాడుచున్న సమయంబున సుమిత్రుండు వచ్చి జయభద్రుం జీరి యిప్పుడు చీకటిపడినదనియు నింటికిబోవలయు రమ్మని పిలిచెను. కాని రాజపుత్రుం డుదయమువఱకు నన్నచ్చట నుండనిమ్మని సుమిత్రుని మిక్కిలి వేడుకొనియెను. అతం డియ్యకొని అప్పటి కింటికిబోయి జయభద్రుని విషయమై యుపాధ్యాయునితో నెద్దియోచెప్పి యారాత్రి గడపి యుదయంబున మరలబోయి జయభద్రుంజీరెను.

అప్పుడు రాజకుమారుండు అయ్యో! మిత్రమా! రేపు ప్రొద్దున రమ్మని చెప్పిన అప్పుడే వచ్చితివేమి? నేను సుఖించుట నీకిష్టము లేదా? నీవు చేసిన యుపకార మెన్నటికిని మఱువను. ఇప్పటికిబోయి రేపు రమ్మని ప్రతిమాలగా వినినప్పుడు సుమిత్రుడు, భర్తృదారకా! ఇప్పుడు సూర్యోదయమై రెండు గడియలైనది. మాకును

నీకు సుఖపారవశ్యంబున గొంటినయేమియు తెలిసినది కాదు. రమ్ము పోవుదము. మీవారు నీ కొఱకు వేచియుందురని పలికిన నులికి పడుచులేచి అతండు తలుపుతీసి యెదజూచి అన్నా! యేమి ఇది చిత్రముగానున్నది రాత్రి అంతయు దృటిగా దోచ లేదే? అని పలుకుచు మనంబున నిష్టము లేకున్నను విధిలేక అమ్మగువకు జెప్పి అప్పుడతని వెంట నింటికి బోయెను. మఱియు సుమిత్రుండు నడుచునప్పుడు. రాత్రి విశేషము లేమని అడిగిన అతనికి రాజనందనుండిట్లనియె.

గీ. రసమునంగను శృంగారరసమె రసము
రసికురాలన వేశ్యయే రసికురాలు
గురునికన్నను నీకన్న సరసముగను
దెలిపె శృంగారరసమరిస్థితులనెల్ల

గీ. తెలిసికొనలేకపోయితి దేశికుండు
జాటి చెప్పినయట్టి రసప్రసక్తి
యనుభవములేక యుప్పుడాదహాస్యమెల్ల
దెల్లమయ్యెను లెస్సగా దీనికతన.

అనంగచంద్రిక యనంగచంద్రికయే కదా! ఆమోహనాంగి! అని మెచ్చు కొనుచు రాజపుత్రుడు సుమిత్రునితో గూడ విద్యామందిరమున కరిగెను.

ఉపాధ్యాయుండు ఆ రాజకుమారుంజూచి వీని కన్నులింతయెఱ్ఱగానున్న వేమి? అని అడగిన సుమిత్రుండు, ఆర్యా! ఈతడీ దివసంబున బరీక్షించుటను తాత్పర్య ముతో రాత్రి అంతయు శృంగారరస వ్యాసంగములోనే యున్నవాడు దానజేసి నిద్రలేకపోయినది తద్రసప్రవృత్తి అంతయు జక్కగా గ్రహించెను. యెంతే బరీక్షింపుడని మొగంబున జిఱునగవొప్ప జెప్పి వినిపి వితర్కించుచు నుపాధ్యాయు డడుగ వారిరువురికు నీరీతి సంవాదము జరిగినది

ఉపాధ్యాయుడు— సీ. చూడందగిన వస్తువులందుమనమెద్ది?
జయభద్రుడు— తులలేక తగువెలందుల మొగంబు
ఉపా— వలపుగ్రక్కొనదగు వానిలోనెయ్యది?
జయ— మగువల పధనాబ్జమారుతంబు
ఉపా— వీనులకింపెనవానిలో నెయ్యది?
జయ— కోమలాంగుల ముద్దుగులుకు మాట
ఉపా— తనువుసోకిన సుఖ బొనరించు నెయ్యది?
జయ— నెలతల సొటగైన మేనుతీవ
ఉపా— గీ. అతిమధురమెద్ది?
జయ— కాంతాధరామృతంబు
ఉపా— సరసజనులకు జింతిప జాలునెద్ది?
జయ— పువ్వుబోడుల పెలలేని జవ్వనంబు

ఉపా—వెలయు నెల్లెడనేవి?

జయ—తద్విభ్రమములు

అని యుపాధ్యాయుని మాటలకు ప్రత్యుత్తరమిచ్చి మఱియు నీరీతిం జదివెను.

చ. గొనబగు మేనసంకుమద కుంకుమపంక మెసంగ సిబ్బెపుం
జనుఁగవ రత్నహారములు సారె బెసంగఁ బదాంబుజంబుల
న్మొనసిన జల్లుటందియల మ్రోత సెలంగ ననంగవైభవం
బెనయఁగఁ గుల్కు కల్కిసొబగెవ్వనిఁ దావలపింప దిమ్మహిన్.

అని మేనం బులక లుద్గమింప జదివినవినిం రాజకుమారుని మూపుదట్టుచు నుపాధ్యాయుండు, బాపురే జయభద్ర! మిక్కిలి విచిత్రము లు వింటిమే. ఆహా! నీ నోటినుండి వెల్వడిన శృంగారప్రసంగము వినవలయునని నాకెన్నియో దినముల నుండి కోరికగానున్నది. నేటికి సఫలమైనది. ఇంతలో నీ స్వాంతము మారునని నేనెన్నడును దలచుకొనలేదు. ఇది సుమిత్రుని చాతుర్యమని యూహించెదను కానిమ్ము. ఎట్లయినను లెస్సయేయని మిక్కిలి సంతసించుచున్న యాచార్యునితో సుమిత్రుండు ఆర్యా! సకలశాస్త్రాభినివేశముగల యీతనికి శృంగారసంగ్రహణ మొక వింతయా? శాస్త్రానుభవముగల వానికి లౌకికానుభవంబెంతలో గలుగును? మీయనుగ్రహమే దీనికి గారణముగాని వేరొకటికాదని అప్పటికి దగినరీతి సంభాషించిరి.

ఇంతలో రాజకింకరు డొకఁడువచ్చి యెద్దియో యుత్తరము నుపాధ్యాయుని కిచ్చెను. దానిం జదువుకొని గురుండు సుమిత్రునితో వత్సా! నిన్నిప్పుడేమిటికో అంతఃపురమునకు బంపుమని రాజుగారు వ్రాసినారు. కావున నీవీకింకరుని వెంటనే యరుగుమని చెప్పగా సుమిత్రుఁడు సంతసించుచు జయభద్రుని రహస్యముగాఁజీరి, చెలికాఁడా! ఇప్పుడు మీ తండ్రి నన్ను బిలుచుట నీ విషయము నడుగుటకని తలంచెదను. ఇంతకన్న వేఱుకారణమేమియుం గానరాదు. నేను ఘడియలో వచ్చెద నీ వెచ్చటికిం బోవక యిచ్చటనే యుండుమీ యని చెప్పి యప్పుడే రాజునొద్దకరిగెను.

వత్సా! నీ మిత్రు డెప్పుడైన దనవివాహము మాట నీతో ముచ్చటించునా వాని విద్యారూపశీలగౌరవములఁబట్టి అనేక సంబంధములు వచ్చుచున్నయవి. ఇప్పుడింద్రదత్తుఁడను మహారాజుకూతురు సునీతిచిత్ర ఫలకమిదిగో పంపినాఁడు. ఆ నాతి విద్యావతి, రూపవతి, గుణవతియు నని జగంబంతయు వాడుకఁ బ్రోవినది. ఐశ్వర్యమున నితనిసాటి యెవ్వరునుబోరని ప్రసిద్ధి. అట్టిసంబంధము వచ్చినప్పుడు త్రోయరాదు. ఈబంధుత్వముచేయ వానితల్లికిని మిక్కిలి యుత్సాహముగానున్నది. ఈచిత్రఫలకమును దీసికొనిపోయి వానికిజూపి యొప్పింపుము. నీకుమంచి పారితోషిక మిప్పించెదనని చెప్పినవిని యానందించుచు సుమిత్రుండు వినయముతో నిట్లనియె.

దేవా! దేవరయానతిచొప్పున నాచరించెదను. జయభద్రుడు పెక్కుసారులు

నాతో వివాహమును గుఱించి ముచ్చటించెను. మీపజ్ఞ లజ్జాభయంబులచే నేమియు మాట్లాడజాలరు. సునీతియను రాజపుత్రిక చారిత్ర మిదివరకు మేమును గొంత విని యున్నవారము. ఆయువతిం బెండ్లియాడుటకు సందియములేదు. చిత్రఫలకము చూపి వాని సమాధానపరచి యిప్పుడే మీకు వార్తనంపెద. అనుజ్ఞయిండని పలికిన విని మెచ్చుకొనుచు రాజు, సుమిత్రా! అది స్త్రీలుచూచుటకు అంతఃపురమునకు బంపితిమి. నీవు పొమ్ము. ఇప్పుడే తెప్పించి నీ వెనుకయే అంపెదనని చెప్పిన మహాప్రసాదమని పలుకుచు సుమిత్రుండు విద్యామందిరమునకుం జనియెను.

అందు నలుమూలలు పరికించిన జయభద్రుడెందును గనంబడలేదు. అప్పుడు మిక్కిలి తొట్రుపడుచు అయ్యో వీడిప్పుడా వారకాంత యింటికిం బోయియుండును. నేనేమి చేయుదును? నేను దోడరాకుండగనే యొంటిగా జనియెను. యిక నాజోలి వీని కక్కరలేదు. చివరకు వీని నీదుర్వ్యసనమునుండి తప్పించుట శక్యము గాకుం డెను. మహర్షులను గూడ ధ్వంసముచేసిన స్మరప్రవృత్తి రుచి చూపినపిదప మాని పింప వశమా? ఏమియు నెరుంగని వీని దుర్వ్యసనమున నేడు ప్రవేశపెట్టితిని తేకిం తెలిసిన ప్రమాదముగదా? నామాటయు వీడిక విననోలేదోకదా వెలయాండ్ర వలలో జిక్కినవానికి నన్యము తెలియదు మందులచే మతి చెడగొట్టుదురు. ఈ రహస్య మొరులకుం దెలిసినచో నతని మంచివాడుకకు గళంకమగును. గుప్తము సేయుటయే యుచితమని అనేకప్రకారముల దలపోయుచు నుపాధ్యాయునికి గూడ జెప్పక అప్పుడే యవ్వారకాంత మేడకుంబోయి జయభద్రా! అని పిలిచెను.

అతని కంఠధ్వని గురుతుపట్టి అతండు లోపలికి రమ్మని పిలిచెను. సుమిత్రుండు లోపలికిరానని చెప్పుచు నొక్కమాట చెప్పవలసియున్నది వినిపొమ్మని మరలజెప్పగా నెట్లకే నచ్చటికి వచ్చెను.

అప్పుడతనిచేయి పట్టుకొని నీవింత స్వతంత్రుడవైతి వేమి? మీతండ్రి నీకును వర్తమానము బంపెను. నీవు గనంబడలేదని కింకరులు వచ్చిచెప్పిరి. దానికి వారు తల్లడిల్లుచుండగా నేను తీసికొనివత్తు నతండు రహస్యముగా గూర్చుండి చదువుచున్నాడని చెప్పివచ్చితిని. యిందు జాగుచేసితివేని వారుకూడ విద్యామంది రమునకు వత్తురు. సునీతియను రాజపుత్రిక చిత్రఫలక మొకటి తెప్పించిరి. దాని నీకుజూపి నీవనుమతింతువేని నిప్పుడే వివాహమునకు ముహూర్తము నిశ్చ యించి శుభలేఖ వ్రాయుదురట. ఆసునీతి రూపము వర్ణింపజతురాఖ్యాని వశముకాదు. వేగిరము రమ్మని పలికిన అతండిట్లనియె

చెలికాడా! నాభారమంతయు నీయదియేనని మొదటనే చెప్పితినికదా? నీకు సమ్మతమేని నాకును సమ్మతమే. చిత్రఫలక మతండు చూచెననియు సమ్మతించె ననియు మా తండ్రితో జెప్పుము. శుభలేఖ వ్రాయింపుము. నీవింటికి నడువుము. నీవెనువెంటనేవచ్చి కలసికొనియెదను. అనిచెప్పుచు అతనిమాట వినిపించుకొనక దీన స్వరముతో బ్రతిమాలుచు అతనిం ద్రోపి తలుపుమూసి లోనికిం బోయెను.

అప్పుడు సుమిత్రుండు పెక్కుతెఱంగుల దలపోయుచు నింటికిం జని వారికా రహస్యము తెలియనీయక సునీతిం బెండ్లియాడుటకు జయభద్రుండు సమ్మతించె నవియు ముహూర్తము నిశ్చయించి శుభలేఖ వ్రాయుఁడనియు నవి రాజుగారితో చెప్పెను.

ఆభూపతి దైవజ్ఞుల బిలిపించి ముహూర్తము జూడుడన సప్తమినాడే మంచి ముహూర్తమున్నదని చెప్పిరి. అప్పుడా రాజు [illegible] కులాచారప్రకారము మంత్రిసామంతాదిపరిజనంబులతోఁ గూడ [illegible] వివాహము చేసికొని రమ్మని చెప్పెను. ముహూర్త [illegible] తయెక్కుడుగా జరుగలేదు. నాటిరాత్రి [illegible] పోయి వివాహవిశేషములన్నియు జెప్పి [illegible] దప్పక వత్తునని యతనితో బ్రమాణము [illegible]

సుమిత్రుడు [illegible] జయభద్రుని నిందించె. అయ్యో! యింతమూఢుండవైతి వేమి? [illegible] ఎన్ని నాళ్ళు బొంకుదురు. ఇప్పుడు [illegible] బాగదని యెన్నియో చెప్పిన విని యతం డెట్టకేగదలి వానివెంట [illegible] జనియెను.

అంతఃపూర్వమే యతఁడు [illegible] పోవలె వచ్చిన రాజకింకరులం జూచి [illegible] చెప్పి [illegible] తో గూడ గోటలోనికిం బోయెను.

తల్లిదండ్రు లతని మిక్కిలి గారవించుచు మంగళస్నానములు చేయించి బ్రాహ్మణాశీర్వాదపురస్సరముగా [illegible] దీవింపగా [illegible] తుని క్రియ ప్రవర్తించుచుండ [illegible] సుమిత్రుండు గాపాడుచుండెను. మరియు వివాహ [illegible] గూడ [illegible] సమాధానము చేసికొని యనంగ చంద్రిక యింటికిం [illegible] సుమిత్రుండు పోయి అతని వెంబడియుం దీసికొని వచ్చుచుండెను.

ఈ రీతి నాలుగుదినములు [illegible] మిక్కుటమగు సారెతో అత్తవారింటికి వచ్చునది. ఆ చిన్నది తెచ్చిన సారెం జూచి పౌరులు వెఱగుపడజొచ్చిరి. అంతకుం బూర్వమే [illegible] జయభద్రుని మేడ నలంకరించి యుంచిరి. అపూర్వ [illegible] ప్రవేశించినది.

ఆదివసంబువే కుంతిభోజుం [illegible] శత్రువులచే నోడింపబడి తనకు సహాయము [illegible] వారలు పుత్రులతోగూడ సైన్యముల దీసికొని [illegible] పోయెను. జయభద్రుండా యలజడిలో దన్ను విమర్శించువారు లేరని రహస్యముగా ననంగచంద్రిక యింటికిం జని యథేష్టకామ సౌఖ్యముల బొందుచుండెను.

సాయంకాలము జయభద్రుని తల్లి సుమిత్రునిం బిలిపించి వత్సా! యీ

జయభద్రునికి సిగ్గు మెండుగానున్నది, నాదగ్గరగూడ దలయెత్తి మాటలాడడు యీ రాత్రి వానినొక్కనిని సునీతి మేడకుం దీసికొనిపోయి అచ్చట జరుగవలసిన వినోదములు నడిపింపుము. పేరంటాండ్ర నెవ్వరిని రానీయను ఆయువతితో వచ్చిన వారెవ్వరేని యుండిన నుండురుగాక. నీవ యాతండు గాన నింత చెప్పవానవని పలికిన నతండును సమ్మతించి పిమ్మట నతని వెదకెనుగాని యెందును గానబడలేదు సుమిత్రుడు మిక్కిలి విస్మయము నొందుచు సునీతి చిత్రఫలకమును గైకొని యేకాంతముగా ననంగచంద్రిక యింటికిం బోయి ఆతని రహస్యముగా గూర్చుండ బెట్టుకొని యాచిత్తరువు జూపుచు నిట్లనియె

రాజపుత్రా! నీ చరిత్రము మిక్కిలి విపరీతముగా నున్నది. యెప్పటికప్పుడే యెద్దియో చెప్పి నన్ను మోసపుచ్చుచుంటివి వేశ్యలనగా నెటువంటివారో నీకు దెలియదు. చెప్పెదను వినుము.

శ్లో॥ వేశ్యా సౌమదనజ్వాలా రూపేం ధని వివర్ధితా
కామిబిర్యత హూయ తే యౌవనాని ధనానిచ॥

రూపమనెడి సమిత్తులచే వృద్ధిపొందింపబడుచుండెడి మదనాగ్నియే వేశ్య. కాముకులు ఆజ్వాలయందు, తమ యౌవనములను ధనములను హోమము చేయుచుందురు. కావున వేశ్యా సంగమము దూష్యము. అదియునుంగాక నీభార్య రూపములో దీనికి సహస్రాంశములేదు. ఎన్నిసారులు చూడమన్నను నామె చిత్రఫలకమును జూచుటకే నీకు సమయము లేకున్నది. యిదిగో చూడుము యెంత చక్కగా నున్నదియో ఆహా! చతురాస్యుని నిర్మాణ కౌశల్యమునకిది పరికాదా! ఈలాటి పాటలగంధివచ్చి మేడలో బ్రవేశింప నీక్షుద్రకాంత నిశాంతమున వసియింప నీకు బుద్ధి యెట్లొప్పుకొనెనో తెలియదు. ఒక్కసారి వచ్చి నీమేడం జూచుకొనుము దాని నీదివసమున నింద్రభవనములాగున నలంకరించిరి. మీ తండ్రి అన్నలతోగూడ మిత్రకార్యముమీద నరిగెను. మీతల్లి నీరాక వేచియున్నది ఈరాత్రి నీమేడలో మంచి యుత్సవములు చేయుదురు. భార్యతేనివాని కట్టిపెట్టుకొని నీకేల. వడిగా పోవుదము రమ్ము చిత్రఫలకములోనున్న విషయములకన్న నామె దానియం దెక్కుడువిశేషము లున్నవని, మీ తల్లి నాతో చెప్పినది. నపట్టణములోనివారెల్ల నప్పల్లవపాణి సౌయగము నద్భుతముగా జెప్పకొనగా, నేనుగంటినని యెన్నియో నీకు నుపదేశించెను.

జయభద్రుండామాటల కేమియు సమాధానము చెప్పక యాచిత్రఫలకము మాత్రము సాలాభిలాషగా జూచిచూచి తలయూచుచు, వయస్యా! యాచిన్నది నిజముగా నిట్లున్నదా! అట్లయిన నీరాత్రి దప్పకవచ్చెదను. నామాట నమ్ముము నీవు ముందునడచి అచ్చట జరిగించవలసిన కృత్యములు కావింపుచుండుము ఇంతలో నీ కాంతను సమాధానపరచి నేను వచ్చెదను. అనంగచంద్రికను లోకసామాన్యస్త్రీగా దలంపవలదు. దానికి నాయందుగల మక్కువ యీపాటిదని చెప్పనేరను. నీవు

పైపైన జూచిపోవుచున్నవాడవు కావున నీకేమియుం దెలియదు. కానిమ్ము ఎట్లయినను నేనీరాత్రి అచ్చటికి రాకమాననని యెన్నియో శపథములుచేసి అతని నంపెను. అనంగచంద్రికయు వారిమాటలను వినుటకు మాటుగా నొక బోటిని నియోగించినది కావున తత్సంభాషణ విషయములన్నియు దానికి బోధపడినవి.

జయభద్రుండును యా చిత్రఫలకమును హస్తమున బూని లోపలికింబోయి యాభోగము దానికిం జూపుచు యంతీ! యందున్న సుందరి యెంత సొగసుగానున్నదియో చూచితివా, నీ బుద్ధిచాతుర్యము జూచెదను దీనంగల దోషములు నిరూపింపుము ఈలాటి బోటి భార్యగాగలవాని అదృష్టము మంచిదగునో కాదో చెప్పుము. అని యత్యంతసంతోషముతో నడిగిన విని యజ్జవ్వని అది అతనిభార్య యాకారమని గ్రహించి రూపవిశేషమునకు విస్మయము చెందుచు, యిట్టి కాంతగలిగిన వెనుక తన్ను మరల జేరడని నిశ్చయించి దానికొక యంతరాయము కల్పించవలయునని తలంచుచు నాపటమును పలుమారు త్రిప్పి చూచుచు శోధించుచున్నదానివలె నభినయించుచు నతండు పరాకునున్న సమయములో నాయాకృతి యెడమకంటిలోని గ్రుడ్డున వెల్లమచ్చనంటించి యాశ్చర్యముఖముతో వితర్కించుచు రాజపుత్రా! యిటు చూడుము ఈ చిన్నది మిగుల జక్కనిదే కాని యెడమకంటిలో మచ్చయొకటి దీనికి గళంకము దెచ్చిపెట్టినది. మొగమునకు నేత్రములేకదా అందము దెచ్చునవి అట్టి అందములేని సౌందర్యమేపాటిది యీ యొంటికంటి వాల్గంటి నెవ్వనికో కప్పిపుచ్చి పెండ్లిచేయవలయుంగాని పేరుగలవాడు దీనిని గైకొనడు. ఈ మచ్చ నేను నిదానించి చూచినంగాని దెలియబడదు అని సాపేక్షముగా బలికిన నులికిపడుచు అతండా పటమును మరల గైకొని చూచి నంతనామచ్చ కనంబడినది.

ఓహో! యిదియేమి చోద్యము. యింతకు మున్ను మాకీమచ్చ గనంబడలేదే. యిప్పుడెట్లు వచ్చినది. మేలుమేలు తొందరగా జూచితిమా యేమి! అని యాలోచించుచుండగా నా యతివ రాజపుత్రా! మీనేత్రములు పెద్దవి కావున మీకు గనంబడినదికాదు మా కన్నులు చిన్నవికావున గాన్పించినది. యిందేమి సంశయము. ఈ చిన్నది గ్రుడ్డిదికాకున్న జక్కనిదే? యిప్పుడో! యీమాత్రము లోపమే అబ్బురముగా జీకితిరని పరిహాసము చేసినది.

అప్పుడతండు సిగ్గుపడుచు, అకటా! నన్ను నా మిత్రుడెంత ద్రోహము చేసెను. వానిమాటనమ్మి, విమర్శింపకపోవుటచే నిట్టికాంత తటస్థించినది. అయ్యో! మాయన్నదమ్ములలో నన్ను గ్రుడ్డిదాని మగడని పిలుతురుకాబోలు. ఈ అపఖ్యాతి నాకెట్లు పోవును హా! దైవమాయని ధ్యానించుచు, గానిమ్ము దాని [illegible]పలుకు నేనుచూచి యెఱుంగనుగదా! యింకను జూడను, లోకములో గ్రుడ్డివాండ్రెందరు లేరు. వారిలో నదియొకతె యిదియే దానికి ప్రాయశ్చిత్తము. నేని అనంగచంద్రికతో నైకమత్యముగా నుంటినని యానుబూని, సుమిత్రుడేపని కోపించెను కానిమ్ము యింతకన్న నేమిచేయగలడు. ఎట్టివారిని నమ్మగూడదని వ్రాసినశుక్రనీతి యదార్థ

పోగునని, తలంచి, అది తనభార్యయని, దానితో జెప్పక, యాపట మొకమూల బాఱ వైచి, సుమిత్రునియందు బద్ధమత్సరుండై, నిట్టూర్పుల నిగిడించుచు గొంతసేపున కావెలది కోపించిన, యుపచారమువలన గలుషమైన మనస్సును, నిర్మల పరచు కొనియెను.

అప్పుడు సుమిత్రుడును సునీతియున్న మేడకుబోయి కడమ అలంకారము లన్నియుం గావించి, అతనిరాక వేచియుండెను. కాని యెప్పటికి నతనిజాడ గనం బడదు మిక్కిలి కోపముతో, అసంగచంద్రిక యింటికిం జనియెను. తలుపు మూసి యుండుటచే దాను వచ్చినట్లు లోపలికిం బత్రమానము బంపెను ఆ మాటలు విని జయభద్రుడు మిక్కిలి కోపించుచు, నెద్దియో చీటివ్రాసి చేటికచే నతని కందింప జేసెను. ఆచీటి విప్పి చదువనిట్లున్నది! నీవు నాకు మిత్రరూపుడవైన శత్రుడవు. నీవు నాజన్మావధికి సరిపడిన యపకారము గావించితివి యింతటితో నీ స్నేహము చాలును. ఇక నీవు నాదగ్గిర కెన్నడును రావలదు నీనీతులు నాకుపయోగింపవు. అని యున్న యుత్తరము గన్నుల నీరుగ్రమ్మ రెండుమూడుసారులు చదివికొని హా! ప్రియసఖా! అని పలుకుచు మూర్ఛపోయి యంతలో లేచి, తలయూచుచు అన్నా! వెలయాలిబోధ యింతచేసినది. అయ్యో, ఇకనాకు మిత్రుని దర్శనము లభింపదు కాబోలు. యేమి చేయుదును నేనతని కేమి యపకారముచేసితిని. యిట్లు పరుషముగా వ్రాయుటకు నేమి సందమోపినదోకదా? ఒక్కనిమిషము నేను గనంబడనిచో మిక్కిలి పరితపించు వాడెంతో యుగ్రముగా వ్రాసెను. మందులచే అతని హృద యముమార్చిన దీనినేమిచేసినను దోసములేదు. అయ్యో! అతనిరాక నిరీక్షించుచున్న సునీతితో నేమని చెప్పుదును ఆమెయుత్సాహమంతయు నిష్ఫలమయ్యెనే? కటకటా అని అనేకప్రకారముల బలవరించుచు, నెట్టకే ధైర్యము దెచ్చుకొని యిప్పుడును నతనియిం దిందుకయు నీసుబూనక గణికాకృత్యమును గురించి వితర్కించుచు మరల సునీతి యంతఃపురమునకు బోయి రహస్యముగా నొకయుత్తరము వ్రాసి సునీతికిం బంపెను.

తల్లీ! నీప్రియుండు వేశ్యాలోలుండై రాకున్నవాడు నాయందకారణవైరము వహించి, నామాట పాటింపకుండె. నేనతని గురించి మిక్కిలి ప్రయత్నము చేయుచున్నవాడ నంతదనుక నీవీగుట్టు వెల్లడిచేయక గుప్తముగా నుంచుము, కాలము మంచిదైన నన్నియుం జక్కంబడును. అల్లరిచేసితివేని నిహపరములకు దూరమగుదువు నీవు పతివ్రతవుగాన నింతగా వ్రాసితిని. అనియున్న యుత్తరము జదువుకొని, సునీతి తలయూచుచు, నేమియుం బలుకక యెవ్వరికింజెప్పక, వేఱొకరీతి [illegible] యుంచుచు, గుప్తముగాం గాలక్షేపము చేయందొడంగినది. పతులు [illegible] జయభద్రుడు భోజన సమయమునందప్ప సంతతము [illegible]లోనే యుండుటను అతని తల్లియు నన్నలును, ఆ రహస్యమేమియు [illegible] అంతఃపురములోనే యున్నవాడని, అంతగా విమర్శింపరైరి.

సునీతి కథ

సునీతి పాతివ్రత్యంబునఁ జంద్రమతింబోలినదగుట నాగుట్టు బయలుబెట్టక, తోడికోడం డ్రెప్పుడేని, అక్కా! నీవొక్కమాటైన మామఅది నీవలకు రానీయవే చక్కగా వశపఱచుకొంటివి. అన్నలకన్న నతండే బుద్ధిమంతుఁడు. నీయదృష్టము మంచిదని స్తుతిచేయ మనంబున సిగ్గుపడుచు రానినవ్వు దెచ్చుకొని వారికిఁ దగిన ట్లుత్తరమిచ్చునది. ఉత్తమాంగనలు పతులకుఁ దమయెడ నిష్టము లేకున్నను వారిం జులకన సేయరు.

ఇట్లు కొన్ని దినంబులరిగిన నొకనాఁడు సునీతి పరిచారిక భ్రమరిక అనునది ఏదియో యాకుదీసికొనివచ్చి సంతోషముతో నాయింతి కిట్లనియె.

అమ్మా! నీవు మిగుల సుందరివి. విద్యాశాలినివి, సుగుణవతివి, యిట్టి నీకను కూలవాల్లభ్యము లభించియు సౌఖ్యము లేకపోయినది. పతి మిగుల చక్కనివాఁడు నేను జూడవలయునని యెన్నియో ప్రయత్నములు చేయుచుంటిని కాని నాకుఁ గనంబడకున్నాఁడు ఎప్పుడువచ్చునో, యెప్పుడు పోవునో తెలియదు. అందఱు నీకడ నున్నాఁడని తలంచుచున్నారు. ఈ రహస్యము వారియాప్తులతోఁ జెప్పి మందలింపఁ జేయవలయునని తలంచినను నీవొప్పుకొనవు ఈవార్త మీతండ్రి వినిన నెంత కోపింతురు. నీకతంబున నాకేమియుం దోచకున్నది. నేను నీతోఁ బెనగినదానవగుట నింత చింతింపుచుంటిని. నేఁటి యుదయమున నేనిందలి దేవాలయములోనికిఁ బోయితిని. అందు జటావల్కలములు ధరించి రెండవ శంకరునివలె నొప్పుచు జపముచేయుచున్న యొక సిద్ధుండు గనంబడెను.

ఆయ్యతిపతిరూపము చూచినవారికి మహానుభావుండని తోచకమానదు. నేనును గొంతసేపందుండి అందఱు వెళ్ళినతరువాత, నతని పాదంబులంబడి మహాత్మా! నీవు సామాన్యసిద్ధుండవుకావు. సర్వజ్ఞమూర్తివి, దయాశాలివి, పరోపకారపారీణుఁడవు. మీవంటి మహాత్ములు లోకంబుల రక్షించుకొఱకే దేశయాత్రచేయుదురు. నాదొక విన్నపముగలదు. విని ప్రతిక్రియ చేయుదురను తలంపుతో వచ్చితిని మీరెఱుంగని మంత్రములు తంత్రములు లేవు. నా మిత్రురాలొకతె యుత్తమగుణములు గలిగియు బతిచే నవమానింపఁబడినది. అతండు వేశ్యాలోలుండై యాలోలాక్షి గుణంబుల గణింపకున్నవాఁడు, దీని కెద్దియేని వశ్యౌషధము మీయొద్ద నుండకమానదు. ఆ దంపతులం గూర్చితిరేని మీకీర్తి శాశ్వతమై పుడమినుండుటయేకాక పారలౌకిక సౌఖ్య మధికముకాఁగలదు. రక్షింపుఁడని పలుకుచుఁ బాదములు విడువక అతండడిగిన నీవృత్తాంతమంతయుఁ గ్రమ్మఱఁజెప్పితిని.

అప్పుడతనికి మిక్కుటమగు నక్కటికము హృదయంబున బొడిమినది హరినామస్మరణచేయుచుఁ దనబరణిలో దాచియుంచిన యీయాకుదీసి యిచ్చి, మచ్చెకంటీ! దీన పసరుదీసి నీవయస్య, మగనిమేన నెచ్చటఁ దగిలించినను వశ్యుఁ

వగు. దీసికొనిపోయి వేగమట్లు చేయింపుము. ఇది దేవతాసిద్ధౌషధము. సునీతి నీతిమతి నెఱింగి యిచ్చితిని కాని సామాన్యుల కియ్యనని పలుకుచు నన్ను గౌరవించి యంపెను. నేను సంతోషముతోఁ దొందరగా వచ్చితిని. యాలస్యమైన నెండిపోయి పసరురాదు. వేగమట్లు చేయుటకుఁ బ్రయత్నింపుమని పలుకుచు నాయాకుఁ జేతికిచ్చినది.

సునీతియు, సంతసించుచు నాయాకు స్వీకరించి, బోటీ! నీకు నాయందుఁ బుత్రికావాత్సల్యము గలిగియున్నది. కావున నింత శ్రమపడితివి. దీనివలన దైవ కృపఁ జెంతయు జిక్కపడెనేని నాయైశ్వర్యమంతయు నీదే సుమీ ? యాసిద్ధుండు తముఁడే యని తోచుచున్నది ద్రవ్యాశలేక యిట్టియుపకారముచేయుట కాతని కేమి అవసరము ? కానిమ్ము ఈరాత్రియే అట్టిపని జరిగింపఁ బ్రయత్నింతు మఱియు నేనిదివఱకతని మొగము చూచియుండలేదు. ఈదినమున మాత్రమెట్లు సంఘటిల్లును దీనికుపాయమేమన నడుగఁగా శ్రమణికి యిట్లనియె.

అమ్మా! ఏసమయమయిన భోజనమున కింటికి వచ్చునుగదా. నీయత్త గారి నడిగి ఈరాత్రి నీవు వంటచేయుము. అతడు భుజించు సమయములో సులభముగా నీపసరుమీద జిమ్మవచ్చును. యింతకన్న మఱియొక సాధనములేదని పలుకఁగా సునీతి ఆయాలోచన మెచ్చుకొని కొంచెము ప్రొద్దుఁ దగనే అత్తగారియొద్ద కరిగినది.

రాజపత్నియు, ముద్దుగోడలిం దద్దయుగారవించి, సునీతీ! నీవు దాంతప్పి యెట్లువచ్చితివి ? నీవు వచ్చినది మొదలు మాచిరంజీవి యెప్పుడోనక్షత్రములాగున వచ్చి నిమిషములోఁడని పోవుచున్నాఁడు. ఇదియంతయుఁ నీనేర్పరితనము. నేఁ డెద్దియో ప్రయోజనముండకవచ్చుదానవు కావు. తని చెప్పుమని అడిగిన అప్పడఁతి యాపెకు నమస్కరించుచు మెల్లన నిట్లనియె.

అత్తా! మీరు సర్వజ్ఞులు. మీరెఱుఁగనిది యేమిగలదు ? మీకుమారుని సెలవు లేక యేపనియు, జేయరాదుగదా. ఈరాత్రిఁదనకుఁ బ్రత్యేకము వంటచేయుమనిచెప్పి పోయిరి. దానికై ముందుగా వచ్చితిని. యిదియే కారణము. ఆయుపకరణము లిప్పింపుఁడు వంటచేయుదును. అని యడుగగా నామె సంతసించుచు నా నారీమణి కోరిక ప్రకారమన్నియు సమరించినది.

సునీతి చక్కగా నలంకరించుకొని యారాత్రి అద్భుతమైన రుచులు వెలయఁ బక్కపిండివంటలతోఁ బాకముజేసి పతిరాక నిరీక్షించి యుండెను. ఇంతలో నాశుభద్రుఁడు వేశ్యాగృహమునుండి భోజనమున కింటికివచ్చి పాదప్రక్షాళనాది క్రియలు నిర్వర్తించి పీటయొద్దకు వచ్చునంత నచ్చట నింతగాఁ బాత్రాదికము లమర్పబడియున్నవి. అందులకు వెరగందుచు నాపీఠముమీఁదఁ గూర్చుండి పాత్రము సవరించుకొనుచు త్వరలో వడ్డింపుడని కేకవైచెను.

అప్పుడాసునీతి, వింతకౌశేయము ధరించి, విభూషణ దీప్తు లొంతయుఁ బక్క

తప్పక నమ్మియుం బదంటకంబులు ఘల్లుమని మ్రోయ జనుదెంచి భక్ష్యభోజ్యాదికము వడ్డించినది.

జయభద్రుని చిత్తమంతయు ననంగచంద్రికపై నున్నది. కావున నాపదార్థములు అంతగాఁ గనిపెట్టక యామె తనభార్యఅని యెరుఁగక యత్తరుణి, యెవ్వతియో అనుకొనియే భుజించుచుండెను.

అతని మనోహరాకారము చూచి యాచిగురుఁబోడి, తలయూచుచు ఔరా! ఈమనోహరాకారుఁ డెంత చక్కనివాడు! చూచుటకైన నోచుకొనకపోయితినిగదా. ఇన్ని దినములూరక గడిపితినే. అయ్యో! ఇప్పుడీ పసుపు వీరిపై నెట్లు రాయుదును? రాచిన నేమి వికటించునో? ఊరక ప్రవాదము దెచ్చినదాన నగుదును. యోగముంచిన నెప్పటికే నితనికే దయవుట్టును. ఇట్టివాఁడు మగఁడని చెప్పుకొనినం జాలదా మందు వలని గలిగిన మక్కువ యేమాత్రము నిలుచును? అని పెక్కు తెఱంగులఁ దలపోసి యుదకాదనము వానిపైఁ జిమ్ముక దాదియాతనికిఁ గావలసినపదార్థములు వడ్డించుచుఁ దనివిదీర వానిరూపము గన్నులారాఁ జూచుచుండెను. అతండును వ్వరటిలో భుజించి, చేయిఁగడిగికొని తోడనే బట్టలుగట్టికొని యాయనంగచంద్రిక యింటికిఁబోయెను.

పిమ్మట నాకొమ్మయు మంగళసూత్రము జల్లగనుండినం జాలునని వంతసించుచు నతనివిస్తరిలో భుజించి అత్తగారి అనుజ్ఞపుచ్చుకొని మరలఁ దనమేడపైఁ బోయినది.

మఱియు భ్రమరిక మిక్కిలి ప్రయత్నముతో సంపాదించిన మందు వ్యర్థ చేసినందునకు జింతించునని తలంచి యామె తాను మేడలోనికిఁ బోవుచు దారిలోఁ గనంబడిన యొక పుట్టకలుగులోఁ బోసి యారహస్యము దానితోఁ జెప్పక తలుపు వైచుకొని శయ్యపై, బరుండి అతని రూపవిశేషములన్నియు నచేటికకుఁ జెప్పుచుండెను.

ఇంతలో నెవ్వరో వచ్చి తలుపుగొట్టిరి. ఆచప్పుడు విని యెవ్వరని భ్రమరిక అడుగగా నేను జయభద్రుఁడని యుత్తరముజెప్పెను. ఆమాటవినిన తోడనే సంభ్రమమునఁ లేచుచు సునీతి తటాలున కుయ్యొడిగ్గి తలుపుతీసినది.

అతని నంతకుఁ మున్నే చూచియున్నది. కావున భేద మేమియు లేమి [illegible] పాదములుగడిగి శిరంబునఁ జల్లుకొనుచు నివాళియిచ్చి చేయింగొని [illegible] గూర్చుండఁబెట్టి తాంబూలమిచ్చి యుచితమర్యాదఁ గావించి [illegible], మెల్లన భ్రమరికతో నిట్లనియె.

చేటీ! [illegible] నేఁటికి [illegible] గలిగినది. ఇదియుఁ [illegible] తలంచుచున్నాను. దైవకృపలేక యేకార్యము జరుగదు. ఓర్పు [illegible]. నానోముఫలించినని ఇందాకదర్శించి కన్నులు [illegible] నొందినవి.

ఇప్పుడు దేహమునకుఁగూడ సాఫల్యము నొందఁజేయఁగోరు చున్నదానినని

మఱియుఁ బెక్కు తెఱంగుల వినయ విశ్వాసము లేర్పడఁ జతురోక్తులచే నతని అంతరంగముఁ గరుగఁ జేసినది,

అప్పుడతండు మిక్కిలి సంతోషించుచుఁ దదర్చనల నంగీకరించి తాను దెచ్చిన యనర్ఘ రత్నమండనము లాయెలనాగ కందిచ్చెను.

అపూర్వములైన యావస్తువిశేషములు స్వీకరించి సునీతి తదీయ ప్రభాపటలములు కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండ నతనిది దేవతా ప్రభావమని యగ్గించుచు నభ్యాషణం దాల్చి వేఱొక్కచేడియలం దిరస్కరించి సోయగమున నొప్పుచుండెను

ఆపురుషుండత్తరుణితో నారాత్రి రతివిరహితములగు కృత్యములు పెక్కు గావించి యమ్మించుబోఁడిం బరితుష్టురాలింగావించి యుదయంబున దననివాసమునకుఁ బోయెను.

ఈరీతి ప్రతిదినము రాత్రివచ్చి యుదయంబునఁ బోవుచుండును. మఱియు నతండు వచ్చునప్పుడు నిత్యము కోటిదీనారములు వెలగల నగలం దెచ్చుచుండును. సునీతియు నాభరణములు మార్చి దేవతారాధనములు వ్రతములు నియమములు చేయుచు దానధర్మములకై యేదినమునఁ దెచ్చినసొమ్ము లానాఁడే వ్యయము చేయుచుండును.

దానంజేసి సునీతి మిగులపుణ్యాత్మురాలనియు, జయభద్రుఁడు అన్నదమ్ములలో మిక్కిలి ప్రయోజకుఁడనియు భూమియంతయు వాడుక మ్రోసినది.

అని చెప్పినంత నాగోపకుమారుఁడు మణిసిద్ధుంజూచి నమస్కరించుచు, అయ్యా! నాకొక సందియము గలిగినది. వెట్టిగొల్లవాఁడనుగదా అని సందియము లేకుండ నీకథఁజెప్పుకొని పోవుచున్నావు, జయభద్రుఁడు అనంగచంద్రిక యింటిలో నుండువాఁడని యిదివఱకు చెప్పితిరి. దానివిడిచి సునీతియింటి కారాత్రి రాగతమేమి? వచ్చెనుపో, యిట్టివెలపగల రత్నవస్తువు లెట్లు తెచ్చుచున్నవాఁడు వాని వృత్తాంతమేమియునుం జెప్పకయే సునీతి యంతికమునకు వచ్చుచున్నట్లు నడుపుచుంటిరి. మఱియు రతిచేయకయే సంతుష్టిజెందుచుండెనని చెప్పితిరి. అటుచేయుటకుఁ గారణం బేమి? నాకేమియు పీడిపోకున్నది. తెల్లముగా నెఱింగింపుఁడు అని అడిగిన మణిసిద్ధుండు నవ్వుచు నిట్లనియె.

వత్సా! నీవీమాట అడిగెదవో లేదో అని నీశ్రద్ధాళుత్వము దెలిసికొను తలంపుతో నట్లు చెప్పితిని. గ్రహించితిని. చెప్పెద వినుము. సునీతి, వశ్యౌషధియొక్క పసరు మగనిపైఁజిమ్మిన పుట్టలోఁ బోయెనని చెప్పితినిగదా. ఆసమయమునఁ బాతాళలోకనాయకుండైన నాగరాజు భూమికి విహారార్థమై యాదారిని పైకివచ్చుచున్నవాఁడు అపసరు శిరమునఁ బడినది. తోడనే మనము గఱగి యతండు సునీతియందు బద్ధానురాగుండై, కామరూపుఁడగుట సునీతి పాతివ్రత్య ప్రభావము తెలిసికొని పాతాళలోకసంభూతములగు రత్నములతో జయభద్రునివేషముతో వచ్చి యామెం జేరి సంతోషపెట్టుచుండెను. పాతివ్రత్యభంగంబు సేయనొల్లక దివ్యప్రభావంబున నట్టి

హర్షము గలుఁగఁజేయుచుండెను. పతివ్రతలు పతులకేది ప్రియమో అట్లే కావించి యానందింతురుగదా!

ప్రతిదినము ఆనాగరాజు జయభద్రుని రూపముతో వచ్చి రత్నభూషణములు కానుకలిచ్చుచు సునీతికి సంతుష్టి గలుగఁజేసి పోవుచుండ నాసాధ్వియు నతండు తనపతియే అని భయభక్తి వినయ విశ్వాసములు దేటఁబడ నతని కుపచారములు చేయుచుఁ దద్దత్తమండన ప్రదానమున లోక విఖ్యాత కీర్తి సంపాదించుచుండెను.

నిజమైన జయభద్రుఁడు దానార్త్యమేమియుఁ దెలియక వేశ్యాగృహమందే సంతతము నివసించి యుండెను.

ఒకనాఁడు దీనవదన బ్రాహ్మణులు సునీతిచే మణిహారములు కానుకగానంది, యా వీధిఁ బోవుచుండ నీవీధిగుమ్మమున నిలువఁబడియున్న యనంగచంద్రిక నమస్కరించుచు అయ్యా! మీకింత బహుమానము నెవ్వరిచ్చిరని అడుగగా వారిట్లనిరి.

కాంతా! నీవెవ్వ రిచ్చిరని యడుగవలయునా? మీయూరిలోఁ బ్రసిద్ధి జెందినయాతని యెవ్వతెయో నీ వెఱుఁగవా? సునీతి విఖ్యాతి లోకవిదితమైనదే యా మహాత్మురాలి యీవికి సాటియున్నదా? ఆమె పెనిమిటి జయభద్రుఁడెంత ప్రేమోజ్ఞుఁడో! నిత్యము తనయిల్లాలింత ద్రవ్యము దానముచేయుచుకడ నెట్లు సహించెనో కదా అని పెక్కుగతుల నాదంపతుల వినుతింపుచు నాబ్రాహ్మణులు లేచి దేనిం బోయిరి.

ఆమాటలు వినినంత స్వాంతమున నీసుజనింప నాపడుపుచేడియ శిరఃకంపము చేయుచు నౌరా! వీనిమాటలు చోద్యముగానున్నయవి. జయభద్రుని భార్య సునీతి ఖ్యాతి యింతకుమున్ను నేను వినియున్నదాన జయభద్రుఁడు సంతతము నాయొద్దనే యున్నవాఁడు అతఁడు దానికెట్లు విత్తమిచ్చుచున్నవాఁడు! ఒకవేళ రహస్యముగా సొమ్మిచ్చి వచ్చుచున్నాఁడేమో! అరయవలయునని యూహించి ఒక దూతికకుఁ గొన్ని విషయములు బోధించి యామఱునాఁడు సునీతి యింటికనిపినది.

ఆదూతిక, యుదయమునలేచి వృద్ధబ్రాహ్మణిరూపము వైచికొని పెద్దముత్తైదువ వలె నొప్పుచు సునీతియింటికిఁ బోయెను సునీతి యాకపటకాంతంజూచి యాదరించుచు అవ్వా! మీదేయూరు? ఎచ్చటికిఁ బోవుచుంటిరి! పతి ఎచ్చటనున్నవాఁడు ఇన్నిదినములు అయిదవతనము మోపిన నీపుణ్యము గొనియాడఁదగియున్నదని అడుఁగ నాటక్కులాడి యిట్లనియె.

అమ్మా! మాది కాశ్మీరదేశము. నామగండు చిన్నతనములోఁ గాశికిఁబోయి నేఁటికిని రాలేదు ఆయన ఎచ్చటనున్నది తెలియదు అయినను వెదకుచు దేశాటనము చేయుచుంటిని. ఇప్పుడు రామేశ్వరములో నున్నవాఁడని తెలిసి అచ్చటికి బోవుచుంటిని. మార్గములో నీవిఖ్యాతిని విని నిన్నుజూచుటకై వచ్చితిని. నీవుమిగుల పుణ్యాత్మురాలవు నీపతికిం నీయందనురాగము గలిగియున్నదా? సంతానమోదం బనుభవింపుదువా? ఈయైశ్వర్యము పతి సంపాద్యమా? పిత్ర్య సాంపాద్యమా?

వినుటకు వేడుకగా నున్నది. దానిని వక్కాణింపుమని అడిగిన నవ్వుచు నాపూబోడి యిట్లనియె.

శ్లో॥ మితం దదాతి హిపితా మితం మాతా చ సోదరః
అమితస్య ప్రదాతారం భర్తారం కొన పూజయేత్॥

అవ్వా! లోకములో దల్లియు దండ్రియు, అత్తయు, మామయు, బంధువులు, అన్నలు, దమ్ములు మొదలగువారు మితముగా నిత్తురు. అమితముగా నిచ్చువాడు పతియొక్కరుండే. సతికి బతికన్న నాప్తులులేరు. పతియే దైవము నాకీ యైశ్వర్యము పతి సంపాదితము గాక పితృసంపాదిత మెట్లగును? నాకు సంతాన మింకనుం గలుగలేదు. నాయందు పతికిప్పుడు మక్కువయే గలిగియున్నది. మగవారు స్వతంత్రులు గదా! వారి యిష్టము కెప్పుడును పడతులు విఘ్నములు చేయరాదు. కొందఱు స్వల్ప విషయములకై పతుల నవమాన పఱతురు. అట్లుచేయుట నా యభిప్రాయము కాదు. గతమును గురించి చింతించినను లాభములేదు. ప్రస్తుతము దైవానుగ్రహము వలన నాకే కొదవయునులేదు. అని పలుకుచు దానికి భోజనము పెట్టి మార్గభృతికిది చాలునని పలుకుచు నొక ముత్యాలహారము గానుకగా నిచ్చినది.

సంతోషపూర్వకముగా స్వీకరించి దీవించుచు నా దూతిక యింటికి వచ్చి అచ్చట జరిగిన విశేషము లన్నియుం జెప్పి యాహారమును జూపెను. అనంగ చంద్రికయామె దాతృత్వమును మెచ్చుకొనుచు నోహో! ఈ జయభద్రు డెంత మాయవాడు. రహస్యముగా భార్య కన్నియు నిచ్చుచు శూన్యహస్తములతో నా యొద్దకు వచ్చును. ఈహారమొక్కటియే వేయిదీనారముల వెల గలిగియున్నది. యిట్టిది యొకనాడైన నాకు దెచ్చియిచ్చుట లేదు. ఈలోభివానిని నమ్మి నాయైశ్వర్య మంతయుం బోగొట్టుకొనుచున్న దాన ఏడియైన అడిగితినేని నేను తండ్రి చాటు వాడననియు నాకేమియుం దొరకదనియు జెప్పుచుండును.

ఈదొంకరి నేమిచేసినను బాపములేదు. అన్నన్నా! నన్ను వీడెంత వంచింగ పెట్టెను! మా ముసలిది చెప్పిన మాటలు వినక మిందెప్పుడో సమృద్ధవింమునని గం పెడాసతో నుంటినిగాని యిటువంటి వాడని యెఱుంగకపోతిని కానిమ్ము! వీని కీరాత్రియే తగిన ప్రాయశ్చిత్తము సేయంబుత్తము. అని తలంచుచుం దన కంతకు మున్ను గృతపరిచయులై యున్న నల్వురు దొంగలకు వర్తమానముచేసి పారితోషికమిచ్చి వానితోం జెప్పవలసిన విషయములం జెప్పి పంపినది.

జయభద్రుండు యథాప్రకారము నాటి రాత్రి యింటియొద్ద భోజనము జేసి దానియింటికిం బోయెను. కాని అదియు, వానిం బూర్వమువలె గౌరవింపక తనకు దేహములో స్వస్థతలేదనియు నీదివసమున మఱియొక మంచముమీంద బరుండవలయునని దాసీముఖమునం జెప్పించి అట్లు చేయించినది.

అత డారాత్రి అనంగచంద్రిక అస్వస్థతగా నున్నదనుమాట విని మిక్కిలి పరితపించుచుం బరిచారికం జూచి "ఏమే చేటీ! అనంగచంద్రిక యెట్లనున్నది?

ఆయార్తి యెట్టిదో చెప్పుము. వైద్యులం బిలిపింతునా" అని అడిగిన నదియు దాని చిత్తవృత్తి యెఱింగినది కావున అతని కిట్లనియె.

అయ్యా! యిప్పుడెవ్వరు వచ్చినను రానీయవదని నాతోఁజెప్పి పరుండినది. గాఢముగా నిద్రబోయినది. ఉదయంబున అన్నియు విమర్శింప వచ్చును. ఆ మంచము మీద బవ్వళింపుడు. లేపుటకు నేను కాదని చెప్పగా సిగ్గుపడి అందుఁ బరుండి యిట్లు తలంచెను.

అయ్యో! నాకిదియేమి కర్మము! ధరణిఁ బాలించు చక్రవర్తి కుమారుఁడనై కామహతకుని మూలమునగదా యీమూల బరుఁడవలసి వచ్చినది. ఈతుచ్ఛురాలి కారణముననే ప్రాణమువంటి మిత్రునితోడను, భార్యతోడను విరోధముబెట్టుకొంటిని ఇప్పుడు నా గౌరవము తలఁపక నన్నింత దుర్గంధప్రదేశమునఁ బరుండ నియమించినది. అతిపరిచయము వలన అవజ్ఞత వచ్చుననుమాట తప్పునా? కానిమ్ము. ఈరాత్రి మాత్రమెట్లో సహించి రేపు నా భార్యయింటికే పోయెదను. అది ప్రగుడ్డిదని చెప్పిన మాట దీని కల్పితమేమో! ఏమైనను, యిక దీని యింటికి రాఁగూడదని మనము చివుక్కుమన పెక్కు తెఱంగుల దలపోయుచుండ అంతలో నిద్రపట్టినది. మఱియొక్కింతసేపునకు మెలకువవచ్చి కన్నులు దెఱచి చూచునంత నక్షత్రములు గనబడినవి.

అట్లేచూచుచు నిదియేమి చోద్యము! నేనసంగచంద్రిక యింటిలో బరుంటినే. పయికప్పు ఏమైనది చుక్కలు గనంబడుటకు గారణమేమికాని యాలోచించుచున్న సమయమున నతనికి నాఁడోములు మాటాడుకొనుచున్న మాట లిట్లు వినంబడినవి.

భీమఁడు — ఒరే మారేసూ! ఈయన యెవ్వఁడురా ఈ బోగముదానికి యీయనకు విరోధమెందుకు వచ్చిందిరా.

మారేసు — భీమా! ఈయనే మనరాజుగారి అల్లరి కొడుకురా. పాపము వెఱ్ఱి బాగులోఁడు ఉన్నదబ్బంతా తెచ్చి ముండ కిచ్చేడు యిప్పుడియ్యడానికి లేదు గాబోలు. నూతిలో పారవేయమని నాకు జెప్పినది భోగమోళ్ళకు నీతి యున్నదా?

భీమ — ఒరే! ఈ మనిషి పెండ్లాముండదా?

మారేసు — ఈయన పెండ్లామేకాదా, భేమ్మలకు దానధర్మాలు చేస్తూంటాది. దాన్ని విడిచినందుకు యీ సానకీశాస్తి కావలసిందే

భీమ — ఈలోగండి మనకేమిస్తానన్నది?

మా — వెనుకటి మామూలే యున్నది. ఇప్పుడు వేరే అడుగనక్కరలేదు.

భీమఁ — ఇదివరకెవ్వరినైనా తీసికొనిపోయినావా యేమి?

మా — అయ్యో! నీవెఱుఁగవు: ఇదివరకు ధర్మడు కొన్నాళ్ళున్నను లేనుగాదు కొన్నాళ్ళు, వచ్చేవారు ఆటూరికిబోతే, ఇప్పుడు నన్ను బిలిచినాది. పూర్తి నీనాఁట నుండియు నీ పని మేము చేయుచున్నాము. ఈలాటి రాజకుమార్ళ పదగురు వేసి కొనిపోయి యీనూతిలో బారవేసితిమి.

భీమ — వాళ్ళనెందుకు?

మా — ఎందుకేమిటి, ఉన్నన్నాళ్ళు తిన్నగా చూచి యెప్పుడో కోపమువచ్చి, యీ ముండ చంపిస్తూంటది. ఏలాగైతేనేమి, సాయికి నాకొక సంచీరూపాయలు ముట్టచెప్పుతుంది.

భీ — నీకు సంచియందేదొరికినది ఇక్కడనుండి నన్నుగూడాపిలుచుచుందేం.

మా — ఒరే భీమా! ఈయేడు మీజట్టుకు కన్నాలవల్ల మొత్తం లాభం యెంత వచ్చిందిరా.

భీమ — ఇంకా పంచుకోలేదు ఏలాగైనా, నిరిటికన్న తక్కువే. ఏముంది, బంట్రోతులకు అమ్మోరుకి, పంచాంగం చెప్పిన భేమ్మడికీ, నాయకుడికీ, పాలుపంచి పెట్టాలిగందు! ఈ ఖర్చులన్నీపోగా, యేముంటుంది.

మా — అయినా మునుపటి లాభాలు లేవు అన్ని యిళ్ళల్లోను కనుపెట్టెలే. గాజుదీపాలే. అని అర్పుటయే తెలియదు. ఇంతకు మనకు చమురు మనకొంపదీయుచున్నది.

భీ — ఏమో! మనకు ప్రాప్తి వున్నంతవస్తుంది. పదిగానడువుము.

అని యీరీతి మాటాడుకొనుచుండగా నా దొంగల మాటలన్నియు విని జయభద్రుడు అసంగచంద్రిక చేసిన క్రూరకృత్యమని తెలిసికొని అప్పుడేమియుంజేయునది తోచక భగవంతుని ధ్యానముచేయుచు, అయ్యో! వారకాంతల పొందు నమ్మగూడదని చెప్పిన నా మిత్రుని మాటలు వినకపోవుటచేతగదా, యింతయాపద వచ్చినది. నాకు విధాత బలవన్మరణము విధించెనుగాబోలు. ఇప్పుడు పాతిపోవుదమన్నను వీండ్రు నన్ను బోనీయరు. నాకు ఈతవచ్చునుగదా? దెబ్బతగులక, స్మృతిగానుంటినేని బ్రతికి యీవల బడగలను. ఇంతకు దైవసంకల్పమెట్టిదో తెలియదు. అని పలువిధముల విచారింపుచు గదలక, అట్లేయుండెను. ఇంతలో సూర్యుడు కనుపించుటయు, నా చోరులా మంచముతోగూడ నాతని 'చావుము' అని పలుకుచు, నానూతిలో బారవైచిరి.

జయభద్రుడు నానూతిలో బడుసమయములో దశకిది చరమావస్థ అని నిశ్చయించి, నారాయణమంత్రము జపించుచు క్రమముగా నా నూతినీటిలో బడియెను.

ఆ కూపమున నీరు మిక్కుటముగా నుండుటచే నతనికంత గాయము తగిలినది కాదు. ఇంచుక మునిగి యీతవచ్చుటచే గాలుసేతులు గదల్చెను. మెల్లగ నానూతి గోడమీద మొలచిన మర్రిమొక్క పట్టుకొని యలసట దీర్చుకొనుచు తనయవస్థను గురించి పెక్కురంగుల దలంచుచుండెను.

ఇంతలో నొకయొకజంతువు దానిలో బడినట్లు గుభాలుమని చప్పుడైనది. అదివిని యతడు పదుమ నోహో! దీనిలో మరియేదియో పడినట్లు చప్పుడైనది. "ఈ రాత్రిలో నొకడు నన్నుబట్టుకొనుటకై యుండలేదుగదా? ఏమైనను మేలగు

చావునకు దెగించిన నాకేయాపదలు లక్ష్యములుకావు." అని తలపోయుచున్న సమయంబున నీటిలో వ్రేలాడుచున్న తనపాదముల కేదియో తగిలినది.

అది మొసలి మొదలగు జంతువులలో నొకటిఅగునని భయపడుచు, రెండు మూఁడుసారులు, విదల్చివైచెనుగాని, మృదువైన వ్రేళ్ళు కాళ్ళకు దగిలినట్లై, నంతలో మనుష్యుడైనట్లు నిశ్చయించి యా వ్రేళ్ళకు కాలందిచ్చెను.

ఆ వ్రేళ్ళతోఁ దనకాళ్ళు పట్టుకొనినట్లు తోఁచినతోడనే కాలు పైకిలాగికొని యెను. పిమ్మట జేతితోఁ దడిమినంత నీటియందు నాచువలె పైకి వ్యాపించియున్న వెండ్రుకలు కొన్ని చేతికిఁదగిలినవి.

ఆవెండ్రుకలు చేతికిఁ బెనవైచుకొని మెల్లగాఁ బైకిలాగినప్పు డద్భుతముగా మృదువైన పరిమళము గొట్టినది. ఆతావి యాఘ్రాణించి అతండు వెరగందుచు, మఱియుఁ దడిమినంత, మృదువులైన, అవయవములు చేతికిఁ దగిలినవి. అప్పు డతండది యొకచిన్నదని యూహించి అయ్యో! నన్నువలె నీయబలనుగూడ, నీ నూతిలో నే దుర్మార్గులోఁ బడవైచిరి. దీనికాయుశ్శేషమున్నట్లే తోఁచుచున్నది. నాయోపినంత ప్రయత్నము చేసి దీని ప్రాణములు గాపాడెదనని నిశ్చయించి మెల్ల మెల్లగా పైకిలాగి మోముతడవి యెత్తిపట్టుకొని, కౌఁగిటనాని నీటిలో మునుఁగ కుండ నడిమిపట్టుకొనియెను.

ఆచిన్నదియు నొడలెఱుంగక గుండెలు తటతటఁగొట్టుకొనుచుండఁ గన్నులు మూసికొని జయభద్రుని భుజాంతరమునవసియించి యలసట దీర్చుకొనుచుండెను.

నారియాపదఁజూచి యోదార్పవాఁడువోలె లోకబాంధవుం డుదయగిరిశిఖర మలంకరించెను. తదీయహృదయాంధగారముతోఁగూడ నానూతిలోన చీఁకటి విరిసి పోయినది

అప్పుడొండొరులు చూచుకొని. వారిరువురు నాశ్చర్యమందిరి మఱియు జయభద్రుఁ డాచిన్నదానిఁజూచి నేత్రములు విప్పి చూచుచున్నది కావున మెల్లన నిట్లనియె.

తరుణీ! నాకువచ్చిన యవస్థ నీకును వచ్చినదా! నీయాకృతిం జూచి సహింపక యేదుర్మార్గుఁడిట్లు కావించెను? నీముద్దుమో మేకఠినాత్ముని కన్నులకు వెగటైనది? కటకటా! మెఱపుతీగఁవలె మెఱయుచున్న నీదేహ మిసూతిలోఁ పార వేయుటకే ద్రోహానకు జేతులువచ్చినవి? ఇటువంటి కఠినదండన జేయుటకు నీవేమి నేరముఁ జేసితివి? నీయాయుశ్శేషము దృఢమైనదని నమ్ముచున్నాను. అర్ధ రాత్రమిట్టిపాడు నూతిలోఁ బడియును నాధారముగానియుంటివి. అనిఅడుగగా నా చిన్నది హస్తసంజ్ఞచేయుచు బైకిబోయినవెనుక సర్వమును జెప్పెదనని సూచించినది.

అప్పుడా సన్న గ్రహించి, జయభద్రుడు ఆ చిన్నదానిచేతికొక దృఢమైన

ప్రతిమొక్క నందిచ్చి తాను మెల్లగా నందలి మొక్కలన్నియుం బట్టుకొని క్రమంబున బైకిబోయెను.

అందు దొంగలు పారవైచిన త్రాళ్ళు కొన్ని ముడిబెట్టినీటిలోవిడిచి యా చేడియ యాత్రాడు బట్టుకొనినంత మెల్లమెల్లగా బైకి లాగి క్రమంబున గట్టెక్కించెను.

అప్పుడు వారిరువురు పునర్జన్మమెత్తినట్లు తలంచుకొనిరి. అది మహారణ్య మగుటచే జనసంచార మేమియునులేదుగావున నందు నిలుచుటకు వెఱచుచు నెట కేని బోవలదచి, అప్పటికి రెండుగడియల ప్రొద్దెక్కినది. కావున జయభద్రుడు ఆ చిన్నదాని కాకలిగా నున్నదని గ్రహించి యాప్రాంతమందున్న యొక వెలగ చెట్టెక్కి పండ్లు కొన్నికోసి యవి యాచిన్నదాని ముందుంచెను.

వానినదిని యాకలి యడచుకొనుచు నెండవేడిమి సహింపక తీగవలె వాడి యున్న యాచిన్నదాని నొక చెట్టునీడకు దీసికొనిపోయి అందు గూర్చుండబెట్టి విశ్రాంతి వహించిన కొంతసేపునకు మెల్లగా జయభద్రు డిట్లనియె.

కాంతా! నీయుదంతము విన నాకెంతే నౌత్సుక్యముగా నున్నది. నీవు సాప్తపదీనమనుమాట వినియేయుందువు. నీకాపుర స్థలమెచ్చట? తల్లిదండ్రు లెవ్వరు? నిన్ను భార్యగాబడసిన పురుషుని యభిధానవర్ణములేయవి? నీయభిఖ్య యెట్టిది- ఆమూలచూడముగా వక్కాణింపుము.

నేను మణిప్రస్థపట్టణాధీశుడైన కుంతిభోజుడను రాజు నేడవ కుమారుండ. నాపేరు జయభద్రుండందురు. నేను రూపవతియు గుణవతియునగు భార్యను నిర సించి యొకవారకాంతమాయలో జిక్కియిట్టి యిక్కట్టులకు బాల్పడితిని. చెడుదినము లలో నెట్టిబుద్ధిమంతునకును మంచియూహలు పుట్టవు కొన్నిదినములు నేను రాజ కుమారులలో నుత్తముడను వాడుకవొందియుంటిని. పరతరుణులకొఱకు నిమసులం గుడుచు చెడుగులంజూచి పరిహాసము చేయువాడ. తుదకట్టి నాకు బ్రాణమిత్రుని నీతి వాక్యములు కర్ణకఠోరములైనవి. పైత్యరోగము గలవానిజిహ్వకు బంచదారయు జేదుగానుండునుగదా. ఇట్టి విపత్తు చెందవలసియుంటే, నతనిమాటలేల చెవికెక్కును. అని తనకథ నంతయు నన్నెలంతతో జెప్పి యయ్యొప్పులకుప్ప మొగమునందు జూడ్కులు నెరయజేసెను. అని యెఱింగించి మణిసిద్ధుడు తదనంతర వృత్తాంతము పైమజిలీయందు వానికిట్లని చెప్పం దొడంగె.

హైమవతి కథ

20 వ మజిలీ

వత్సా! విను మప్పుడప్పుడంతియు నతని వృత్తాంతము వినుటచే దన హృదయ పరితాప మభివృద్ధియైనట్లు సూచించుచు, దీర్ఘ నిశ్వాస మారుతములచే వాతంపోడిమి చెడగన్గొనలం గ్రమ్మిన నశ్రుజలమ్ము గొనగోరం జిమ్ముచుఁ పికస్వరముతో మెల్లన నిట్లనియె

ఆర్యా! సైంధవలవణమును, అటవీకామలకమును గలసినట్లు విధి విచిత్ర సంఘటనల గావింపుచుండును. ఒకానొకప్పుడు దుఃఖము సుఖమునకును, సుఖము దుఃఖమునకునుఁ గారణమగునని చెప్పిన పెద్దలమాటలు నిక్కువములగును. నా వృత్తాంతము వినుటచే నార్యునకు విస్మయమును, సంతాపమును గలుగక మానదు. ఆర్యుని కులశీలనామములు వినినది మొదలు నాహృదయపరితాప మటుమాయమైనది. విపత్తులయందు దాపులు గనంబడిరేని చింత వాయును గదా. దేవరతండ్రి కుంతిభోజుడు మత్పితృసఖుండగుట నార్యునకు నైతము విదితముకాఁగలదు.

వినుడు మాతండ్రిపేరు మంత్రపాలుడు మాకాపురస్థలము మగధదేశ రాజధానియైన యమరావతి. మాతల్లిపేరు చంద్రమతి మాతండ్రి ధర్మంబున రాజ్యంబు సేయుచుండ, లేకలేక, యీశ్వరీకటాక్షంబున నేనుదయించితిని. దానంబట్టి నాకు హైమవతియను పేరుపెట్టిరి. నేను జనించినప్పుడు మజ్జననీజనకులకును బౌరులకును రాష్ట్రప్రజలకును గలిగిన యానంద మేమియందును.

మంత్రపాలుడు తమ బ్రాహ్మణుల కనేకదానములు గావించెను. బాల్యంబుననే నా యాకృతివిశేషము జూచి బంధువు లచ్చెరువు నొందుచుండిరట.

అప్పటినుండియు మాతండ్రికి నావివాహవిషయమై చింత యంకురించియే యున్నది. కావున మదీయప్రాయముతోఁగూడ నదియు నభివృద్ధినొంద దొడంగినది.

దానంజేసి నాకు మాతండ్రి తగినవరునరయుటకై అనేక దేశములకు చిత్రపటములు పంపదొడంగెను మఱియు నేను సమారూఢయౌవననై యున్నతఱి ప్రసిద్ధిచెందిన రాజకుమారుల లెక్కగొనినప్పుడు మిమ్ముంగూడ గణియించినట్లే జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది. మీ చిత్రపటమిదివరకు నేను జూచితిని నేను సమ్మతించి మజ్జనకున కెఱింగించినంత వారును సంతసించుచు మిత్రుండైన కుంతిభోజునకు వార్తనంపదలంచి యంతలో మీకు మఱియొకచోట వివాహము నిశ్చయించినట్లు తెలిసినది.

అప్పుడు నేనును మా తల్లిదండ్రులును మిక్కిలి పశ్చాత్తాపము చెందితిమి. తరువాత మాతలను దేశములన్నియుం బ్రసిద్ధినంత కళింగదేశప్రభువగు వీరపాలుని కుమారుడు గుణవర్మ యనువాడును, లాట దేశప్రభువగు సూరపాలుని కుమారుడు

ధనవర్మయను నాతడును దగినవారని నిశ్చయించి యాదూతలు వారివారి చరిత్రము లతోగూడ చిత్రపటములు దీసికొనివచ్చిరి. మాతండ్రి వానినెల్ల నందికొని మాతల్లిం జీరి నాసమక్షమందు నారాజకుమారులచరిత్ర మిట్లు చెప్పదొడంగెను.

ఇంతీ! యీతండు, కళింగదేశరాజు వీరపాలుని కుమారుడు వీనిపేరుగుణవర్మ వీడుసమస్త శాస్త్రములు సాంగముగా గ్రహించినవాడు రూపంబున మన్మథునినైన శము దిరస్కరించునని చెప్పవచ్చును. వీనిస్థితి ప్రస్తుతము సామాన్యముగా నున్నదట. దేశము ఫలవంతమైనది కాదు. కాపులవలన సమముగ సొమ్మువచ్చుటలేదు. దాన ధర్మముల మూలమున నాదాయముకంటె వ్యయము మెక్కువైనందున కొంచము ఋణముగలిగి యున్నదట.

మరియు రెండవవాడు లాటదేశ మహారాజు. శూరపాలుని కుమారుడు ధనవర్మ ఈతడు రూపంబున సామాన్యుడు, విద్యయేమియునులేదు రాజ్యభూమియంతయు ఫలవంతమైనది ధనమున గుబేరునితో సముడని చెప్పవచ్చును ఈయిరువురిలో నుత్తముడెవ్వడో నిరూపించి చెప్పుము వారికి వర్తమానము బంపెదనని యీడుగగా మాతల్లియొక్కింత ధ్యానించుచు మాతండ్రి కిట్లనియె.

ఆర్యా! సర్వజ్ఞులైన మీకంటె నేనెక్కుడెఱుంగుదునా, అయిన నడిగితిరకాన నాకుం దోచినది చెప్పెదను.

శ్లో॥ కన్యావరయతే రూపం మాతా విత్తం పితాశ్రుతం
బాంధవాః కులమిచ్ఛంతి మృష్టాన్నమితరేజనాః॥

అనిచెప్పినచొప్పున కన్యరూపమును, తల్లిధనము, తండ్రి విద్యయుంగోరుదురను శాస్త్రము మీరెరింగినదె అదియుగాక ధనములేక యెన్నిగుణములున్నను, ఎంత విద్యయున్నను, ఎట్టిరూపమున్నను, వ్యర్థము. ధనముగలవాడే పండితుడు. ధనికుడే కులీనుడు. భాగ్యవంతుడే దాత. శ్రీమంతుడే వక్త. వేయునేల సకలగుణములు ధనమునందే యున్నవి. ధనములేని విద్యయు, నైశ్వర్యములేని రూపము, విత్తము లేని గుణములును, శోభింపవు కావున ధనవర్మనే మన హైమవతికి మగనిగా నేర్పరపుడు అని చెప్పగా విని మాతండ్రి నవ్వుచు ఓహో! స్త్రీస్వభావము వెల్లడిచేసితివి గదా! ఇదివరకు విద్యాధనముల విషయమై పెక్కండ్రు తర్కించి ధనముకన్న, విద్యాధనమే యధికమని స్థిరపరిచిరి. సమస్తదేశమాననీయమగు విద్యకన్న ధనమెక్కుడా? ఎంతధనమున్ననేమి, విద్యాగంధము లేనివాడు ద్విపాదపశువు. విద్యవలనదెలివి యభివృద్ధియగు తెలివిగలవాడెద్దియో మార్గమున ధనముసంపాదించుకొనగలడు. అపండితుని యొద్దనున్న విత్తము రిత్తయైనచో మరల నెప్పటికిని సంపాదింపబడదు దీనిగురించి పూర్వ మొకపండితుడు పరీక్షించి ధనికునికన్న విద్యాధికుడే యధికుడని గ్రహించెను.

చంద్రమతీ! ధనవర్మ యెంత ధనికుడైనను విద్యాశూన్యుండగుటచే మాననీయుడు గాడు. ధనహీనుడైనను, గుణవర్మకే మన పట్టినిత్తము. నీవు సమ్మతింపు మని పలుకగా విని మాతల్లి ప్రాణవల్లభున కిట్లనియె.

ఆర్యా! మీరెన్ని సాదృశ్యములు చెప్పినను నాకొప్పిదములు కావు. ధనాగమనమునకు విద్యయు గారణముకాదు. అదృష్టము ముఖ్యము. దానిబట్టియే లాభాలాభములు గలుగుచుండును. "విద్యత్వదారిద్రతా" అను నార్యోక్తి వినరా! విద్వాంసులే పలువురు దరిద్రులై యుందురు. నాకు మనపట్టిని గుణవర్మకిచ్చుట యెంతమాత్రమును సమ్మతమును లేదు. ధనవర్మకే యియ్యవలయునని పతికెదురుకొని యుత్తరము జెప్పినది.

ముమ్మరముగా నాదంపతులకు బెద్దతడవు వాదము జరిగినది. అప్పుడు భార్యపై గోపమువచ్చి మాతండ్రి యామె చెప్పిన మాటలు లక్ష్యము సేయక అప్పుడే గుణవర్మకు నన్నిత్తునని గుణవర్మ తండ్రి వీరపాలునికి శుభలేక వ్రాయించెను. మాతల్లి చంద్రవతియు ధనవర్మ తండ్రి శూరపాలునికి నీకుమారుడు ధనవర్మకు నాకూతురు నిత్తునని యా ముహూర్తమునాటికి రహస్యముగా మీరువచ్చి నిరూపింపబడిన గృహమునకు రావలయునని యా చేటిక చేతికిచ్చి యప్పగురుబోణిని మీయొద్దకు బంపెదను. మీరు వివాహము జేసికొని తీసుకొని పోవలయునని ప్రచ్ఛన్నగా శుభలేక వ్రాయించినది.

ఆయిరువురు మదీయసౌ దర్య విభవాతిశయములు వినియున్నవారు కావున నట్టిశుభలేఖలు వచ్చినతోడనే సంతోషించుచు నందు నిరూపింపబడిన శుభముహూర్తమునకు నిరువురు నాపట్టణములోనికి వచ్చిరి.

మాతండ్రి వీరపాలునికి, పరివారముతోగూడ దగిన విడిదెల నియమించి మించినసంతోషముతో నుపచారములు చేయించుచుండెను.

మాతల్లి రహస్యముగా వచ్చియున్న శూరపాలుని వార్త విని సంతోషించుచు గూఢముగానే విడిదినియమించి అందు ప్రవేశపెట్టి ముహూర్తకాల మరయుచుండెను.

ఆ ముహూర్తము వేకువ జామున నిశ్చయింపబడినది. కావున రాత్రి పడినతోడనే వీరపాలుడు మెండువైభవముతో బెండ్లికుమారుని పల్లకిలో నెక్కించి దీపికానివహములు వెలుగ వేణువీణాపటహాది వాద్యఘోషముచే నాకసము బీటలువారవారాంగనా నృత్యగాన వినోదములతో నూరేగింపుచుండెను.

శూరపాలుడు సైతము పేరువెంప తనకుమారు నొక పల్లకిలో నెక్కించి తగువైభవముతో నేగి పెండ్లిప్రయత్నము చేయించుచుండెను.

సుభద్రా! నేనేమని చెప్పుదును? అట్టిసమయములో నన్ను బెండ్లికూతురుగా జేసి మంచి నగలచే నలంకరించిరి. మఱియు మాతల్లి నన్ను జీరి రహస్యముగా నిట్లనియె.

అమ్మా! నిన్నొకదరిద్రునికిచ్చి మీతండ్రి నీగొంతుకోయదలంచుకొన్నారు. నిన్నుగడు గారాముగా బెంచితిని. ఆదరిద్రుని మేట్లు సైరింతువు. ఇందులకు నేనొక యుపాయము నాలోచించితిని. వినుము నీవిషయమై శూరపాలుని కుమారుడు ధనవర్మను

రహస్యముగా రప్పించితిని. అతని భాగ్యాతిశయము నీవు వినియేయుందువు. వారి ప్పుడు నాపేరగట్టిన సత్రములో బిడలు వైచుకొని సిద్ధముగానున్నారు. నీకొఱకు పుట్టిక నగ్రించితిని. దానిలో గూర్చుంటివేని చేటికనెత్తి పెట్టుకొని యచ్చటికి దీసి కొని పోగలదు. పెకిజూడ దమలపాకు తట్టవలెదోచును. ఇమిడిగా నుండుటచే నీవు దానిలోనున్నట్లే తోచదు. నీకను శ్రమముగా నుండదని చెప్పిన విని నేను స్త్రీ నే గనుక స్త్రీ చాపల్యం బెట్టు వొదనుకుందును!

ఆమె మాటలు గీసివేయలేక నేనందులకు సమ్మతించితిని. ఇంతకు దైవమిట్లు చేయదలచికొనియుండ వేఱొకబుద్ధి యెట్లుపుట్టును.

మాతల్లియు, సముహూర్త మాసన్నమగుచున్నదని యాప్తుడగు దైవజ్ఞుడు చెప్పినంత నన్నాగంపలో నిమిడికగా కూర్చుండబెట్టి సన్నని మూతిపై మూతగట్టి యొకదాది నెత్తిమీదబెట్టి యా సత్రమున కంపినది.

ఆకుసూలమునకు రంధ్రములు గలిగియుండుటచే లోపలకు గాలి వచ్చు చున్నది. దానంజేసి నాకేమియు గష్టముగా లేదు తరువాత నాదూతిక యాగంప నెత్తిపైనిడికొని యాకోటదాటి వీధివెంబడి యరుగుచుండెను.

కోటసింహద్వారమున గాపున్న రాజకింకరులు దానిని రాణిగారి చేటికగా నెఱిగియున్నవారగుట బ్రశ్నచేయక పోనిచ్చిరి.

అట్లది నన్నునెత్తిపైనిడికొని యొకవీధిం బోవుచుండగా నప్పుడందొకచోట హటాత్తుగా నిండ్లంటుకొని చటచ్చటారావములతో మంటలు నలుదెసలం గ్రమ్ముచు భువనభీషణమై యొప్పనప్పుడు పౌరుల హాహాకారనాదములు భూనభోంతరాళములు నిండినవి మఱియు నాప్రాంతమందుగల గృహములలోనున్న వస్తువాహనసామగ్రి అంతయు నారాజమార్గమున జేర్చుచుండిరి.

దానంజేసి యావీధియంతయు గృహోపకరణములచే నిండి యడుగిడుటకు తావులేకపోయినది. ఆట్టియలజడిలో నాదూతిక గంప నెత్తిమీదబెట్టికొని జనులను దప్పించుకొనిపోవుచుండగా రక్షకపురుషులు దానింజూచి అనుమానము జెందుచు అగ్నిభయముకలన మార్గమున నిడిన గృహస్థుల సామాగ్రిలోని గంపనెత్తుకొని పోవుచున్నదని నిశ్చయించి నీవెవ్వతెవు? ఈగంపలోనిది యేమి? యెచ్చటికిగొని పోవుచుంటివని అడిగిరి. అప్పుడది దద్దరిల్లుచు నొకమాటకు వేఱొకమాట జెప్ప దొడంగినది. దానంజేసి, దానిని దొంగగా నిశ్చయించి యాగంప లాగికొని యా వీధిలో నొకచోట బెట్టించిరి. అదియు దండనభయమువలన నిజముజెప్పక యాసం వాదములో నెట్లో పాఱిపోయినది. ఆరాజభటులు నాగంపనంతగా విమర్శింపక అగ్ని జ్వాలలచే నావృతములగుచున్న భవనములను గాపాడుటకై తొందరగా బోయిరి.

అచిత్రమంతయు రంధ్రములనుండి నేనుజూచుచునేయుంటిని. అప్పుడు నేను గరప్సగానుండగనేను సంభ్రాంతనై యాకోటిక మదలవచ్చి తీసికొని పోవునేమోయను వాసతో నుంటినిగాని దానంజూడ యెవ్వటికిని గనంబడినదికాదు. ఇంతలో గొందఱు

పురుషులు గుఱ్ఱముల నెక్కి యాదారిం బోవుచు నేనున్నచోట నిలిచి అందున్న గృహస్థుల పెట్టెలు కొన్ని చిక్కములో నిమిడ్చి తమ గుఱ్ఱములపై వైచుకొనిరి. వారిలో నొకండు నేనున్న గంపనెత్తిచూచి బరువుగానున్నదని సంతసించుచు నొక చిక్కములో నిమిడ్చి తన గుఱ్ఱముపై వైచుకొని యా గుఱ్ఱమెక్కి వడిగా దోలుకొని పోవుచుండెను. మఱియు నొకమూల నగ్నిజ్వాలలెక్కువయయ్యెం గావున జనులందఱు నాసందడిలో నుండుటచే దొంగల విమర్శింపం దటస్థించినది కాదు.

అట్లు వాండ్రందఱు గుఱ్ఱములను వడివడిగాం దోలుచు నొక అరణ్యమార్గంబునం బడి పోవుచు నొండొరు లిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

ప్రథముండు — ఓరీ! మనము వచ్చినవేళ మంచిది సుమీ? యిండ్లంటుకొనక పోయినచోం బెండ్లివారింత అశ్రద్ధగానుందురు అప్పుడు వారిసంపదము లింతసులభముగా దొరకవు.

ద్వితీయుండు — అగును. ఇండ్లంటుకొనినది పెండ్లివారిమూలముననే. ఏచిచ్చుబుడ్డిరవ్వో తగిలి అగ్ని ప్రజ్వరిల్లినది. ఏమైనను పెండ్లి సమయములలో దొందరగా నుందురులే.

తృతీయ — మనవేషములు చూచి మనలను దొంగలని యెవ్వరును గురుతుపట్టలేరు. పెండ్లివారే యనుకొందురు. రాణిగారి సత్రములో నెవ్వరో పెండ్లివారున్నారు చూచితిరా.

ద్వితీయ — చూడకేమి, నా గుఱ్ఱముపైనున్న సాధనములు అప్పటివే అగుంగాని వారి జాతకభాగ్యవంతులవలె దోచుచున్నది మేళతాళములు లేమియును లేవేమి?

తృతీయ — అంతయును వృథాగా రొక్కము వ్యయపెట్టుదురా? ఆ పెండ్లికొడుకేమియుం జక్కగా లేడు సుమీ.

ద్వితీయ — రాజుగారు కూతునిచ్చెడు పెండ్లికుమారుండు మంచి చక్కనివాడు కాని వసువాహనము లంతగానున్నట్లు తోంచదు.

తృతీయ — సత్రములోనున్న పెండ్లివారెవ్వరింటికి వచ్చిరి?

ద్వితీయ — ఏమో, అది యెవ్వరికిం గావలయును? మనము బంధువులవలెం బోయి కొంపముంచితిమిగదా?

తృతీ — ఆ మాత్రమును తెలిసికొనలేక పోయితేమి?

ద్వి — క్రొత్తవాండ్ర కేమి తెలియును. మేము రాజబంధువులమని చెప్పినతోడనే కాబోలు ననుకొన్నారు.

తృ — మనల వెనుక తరుముకొని రారుగదా?

ప్రథమ — ఆఁబ్బో! మనమిప్పుడెంతదూరము వచ్చితిమనుకొంటివి? పది యోజనములు వచ్చితిమి అడవియున్నంగావున నీ అడవిలో దారి తెలియవలెగదా? మన కలవాటుగనుక సులభముగా వచ్చితిమి.

ద్వితీ—మనము పోవలసిన తావింకెంత దూరమున్నది.

తృతీ—మనకు గమ్యస్థానమొకటిగలదా? ఎచ్చటతెల్లవారునో అచ్చటనేయీ పెట్టెను విడగొట్టి సొమ్ముపంచుకొని యిండ్లకు పోవుదము.

ప్రథమ—ఇచ్చటగూడ జనులుందురు. తెల్లవారినచో నిచ్చట నెవ్వరేని చూచిరేని శంకింతురని నాయభిప్రాయము. తెల్లవారక పూర్వమే సొమ్ము పంచుకొనిన చక్కగా నుండునని యున్నది.

తృతీ—ఇప్పుడు తెల్లవారుట కెంత ప్రొద్దున్నది?

ప్రథమ—ప్రొద్దెక్కడ. తూరుపు తెల్లవారు చుండగనే, అదిగో! చూడుము వేగుచుక్క పొడిచినది.

తృతీ—అట్లయిన నిచ్చట బయలుగానున్నది. అందఱికి కేక వైచి చెప్పుడు ఇచ్చోటనిలిచి పెట్టెను శోధించి సొమ్ముదీసికొందము.

ద్వితీయ—ఆలాగుననే అనిపలికి అందఱకు దెలియ జేసెను. అప్పుడందఱు గుఱ్ఱములనాపి దిగి యాచిక్కములన్నియు విప్పి పెట్టెలొకచోటకు దెచ్చిపెట్టిరి.

వారిమాటలను చక్కఁగఁ జూచినంత నాస్వాంతమున నెట్లుండునో చింతింపుడు. అప్పుడు నేను మన రాయిచేసుకొని ధైర్యమవలంబించుచు నిట్లు తలంచేతిని

శ్లో॥ నదైవం ప్రజ్ఞయాజాపు నచలోత్సాహశక్తిభిః

న సహాయ బలైర్వాపి కశ్చిదప్యతివర్తతే॥

లోకములో నెవ్వడును ప్రజ్ఞవలననుగాని ఉత్సాహశక్తి మొదలగు సహాయములవలనగాని, దైవము నతిక్రమింపలేదు.

సుఖదుఃఖములు గలిగించు విషయమై దైవమునకు భారమేమియును లేదు. ప్రజ్ఞయు, శౌర్యమును, సంపదలకు గారణములనితలంతమన్నను ఒకానొకప్పుడు ప్రజ్ఞావంతులు మూఢులును దుఃఖపడుచుండుటయు మూర్ఖులు సుఖపడుచుండుటయుం దటస్థించుచున్నవి. కావున సుఖదుఃఖములు దైవము గలుగ జేయుచున్నాడు. కాని వేఱొకటి కాదు దీనికై విచారించిన నేమి లాభమున్నది.

ఆపత్తులయందును ధైర్యమును విడువరాదనియుఁ బెద్దలు చెప్పుదురుకదా, ఇప్పుడు దైవము నన్నుద్ధరింపఁ దలచుకొన్న మంచియే గలుగ వచ్చును. కానిమ్ము తటస్థులవలె నాయవస్థ యంతయుం జూచుచుండెదనని యుపాధ్యాయుఁడు చెప్పిన నీతి యంతయు జ్ఞాపకము జేసికొనుచు మెదమీదఁ జేయి వైచుకొని యొంటిపాటుతో నుంటిని.

అట్టి సమయమున నందరు గుఱ్ఱములమీదనున్న పెట్టెలందింపుకొని అందున నుస్న భూషణములు తన్నుమండసమునై, రాసులుగాఁ బోసికొని పంచుకొనుచుండిరి. మఱియు నన్నెక్కించుకొన్న రౌతు వెనుకటి దెస గుఱ్ఱముదిగి యేమిటికో అవ్వల కరిగియు నప్పటికి రాలేదు. [illegible] జేసి యాగుఱ్ఱము, అచ్చట నిలువక గ్రాసాపేక్షచేత నింటికి [illegible] మేయుచుండెను.

వాండ్రందఱు పంచుకొను సమయములో మాగుఱ్ఱము రౌతుమాట విమర్శింపలేకపోయిరి. ఆ పెట్టె లన్నియు విడగొట్టి ధనము గోనెలలో నెక్కించుకొని వాండ్రందరు నాగుఱ్ఱములెక్కి యెచ్చటికో పోయిరి. అప్పటికి గొంచెము వెలుతురు వచ్చుచున్నది. కావున రంధ్రముల వెంబడి నేనది అంతయును, జూచుచునే యుంటిని నాగుఱ్ఱ మా ప్రాంతమందే యున్నది కాని వాండ్రకు మాత్రము గనబడలేదు. వాండ్రందరు వెళ్ళినవెనుక నేను ఆ గుఱ్ఱపు రౌతు వచ్చునేమో యను వెఱపుతో జాముప్రొద్దెక్కువఱకు గదలక అట్లే యుంటిని. ఆ గుఱ్ఱమా యడవిలో మేయుచు అటునిటు దిరుగజొచ్చినది. కావున బైనంబరుపులేనందున నొకచోట గంపకు గంప తగులుకొని యావిక్కము జారి నేలంబడినది.

అప్పుడు నేను మెల్లగా మూత నెత్త్రోసికొని యాగంపలోనుండి పైకి వచ్చితిని. అప్పుడు నాకు దిరిగి తల్లిగర్భమునుండి వెలువడినట్లు తోచినది.

అప్పుడు నేను వెఱ పడఁచికొనుచు, నిర్జనమును; క్రూరమృగ భూయిష్ఠము నయి యొప్పు అమ్మహారణ్యములో దారి యెఱుఁగలేక యిటునటుఁ దిరుగుచుండఁగా నొకచోట నాగుఱ్ఱపురౌతు చచ్చిపడి యుండెను.

వాని విమర్శించి చూచునంత సర్పదష్టుండైనట్లు తోచినది. అప్పుడు నేను తలయూచుచు నాహా! దైవవియోగ మీపాటిదిగదా?

శ్లో॥ సుఖంవా యదివాదుఃఖం ప్రియంవా యదివాప్రియం
ప్రాప్తం ప్రాప్త ముపాసీత హృదయేనా పరాజితః।
శోకస్థాన సహస్రాణి భయస్థాన శతానిచ
దివసే దివసేమూఢ మావిశంతి నపండితం॥

సుఖమైనను, దుఃఖమైనను, ప్రియమైనను అప్రియమైనను లభించినప్పుడు బుద్ధిని ప్రమాదము నొందనీయక తజ్జన్యమైన శోకసంతోషముల నొందగూడదు. నిత్యము మూర్ఖుడు యేమిటికో చింతించుచునే యుండును. ప్రాజ్ఞునట్టి భయము నొందదు సుఖము దుఃఖాంతమనియు పెద్దలు జెప్పియున్నారు. కావున నేనిప్పుడు విచారించి సంప్రయోజనములేదు ధైర్యముతో నీ అడవియంతయుం దిరిగెదనని తలంచుచు నా ప్రాంతమందు గ్రుమ్మరుచున్నంత విడగొట్టిన పెట్టెలు గనంబడినవి.

అప్పటికిఁ బోయిచూడఁ బెక్కు సుందనములు విలువగల పట్టములు నా పెట్టెలలో జిక్కియున్నవి. వానింజూచి నేను మిక్కిలి యాశ్చర్యమందుచు విమర్శించినంత భక్ష్యములున్న గంపయొకటి కనంబడినది. నాకు మిక్కిలి యాకలిగా నుండుటచే సంతోషముతో వానిదిని యాకలి యడంచుకొంటిని. ఆమ్మహారణ్యములో అట్టియుపకారము కావించిన భగవంతున కనేకవందనములు జేయుచు నాకరుణాత్మునిపై భారమువైచి యెద్దియో యొక సన్ననిమార్గము గాన్పించుటయు దానింబడి కొంతదూరము పోయితిని.

మరియు నాయరణ్యమునఁ గ్రూరమృగముల ఘోషములు వెఱపుగొలుప

నొకచోట నిలుపంబడి వెనుకటి స్థితి తలంచుకొని నంత నాస్వాంతమున నిట్లు తోచినది.

ఏమేమీ! ఈ మహారణ్యమునకు నేనెప్పుడు వచ్చితిని! నిజముగా వచ్చితినా? లేదు. ఇదికల. కలలో సూర్యుడు కనంబడునా! నేనెవ్వతెను? హైమవతినే! మా వారందరు నెచ్చటికిబోయిరి? అయ్యో! నాకీరాత్రి పెండ్లిచేయుదురే. ఇదిగో! నా మేనంతయు శుభలక్షణములు గనంబడుచున్నవి. మాయంతఃపుర మెందుబోయినది. ఆ! తెలిసినది. భ్రాంతిపడి మఱియొకలాగునఁ దలంచుచుంటిని. యిది స్వప్నములో స్వప్నము. అరణ్యములోఁ గ్రుమ్మరుచున్నట్లు యింతకుముందు పెక్కుసారులు కలవచ్చినది. కాకున్న నేనీ కారడవిలోని కెట్లురాఁగలను? గాదు కాదు. మరల భ్రమసితిని. రాత్రి గుర్రపుదొంగలు నన్నుఁ దీసికొనివచ్చిరి. స్వప్నముకాదు. నిజమువలెనే తోచుచున్నది కటాకటా! యెట్టియాపద పాల్పడితిని. నన్నీ యరణ్యములో రక్షించువారెవ్వరు? నిష్కారణముగా నాచక్కని రూపమిక్కడ మృగములపాలు చేయవలసివచ్చెనే. హా విధీ! నాబ్రతుకు నీకెంత బరువైనదిరా? నేను పూర్వజన్మమున నెట్టిపాపము గావించితిని. ఇట్టి దారుణకష్టములను సుడిపింపుచుంటివే; యెప్పుడైనను గరుణించి యుద్ధరింపవా! దీనశరణ్యా! పరమేశ్వరా! కరుణాంతరంగితాంతరంగా? అని అనేక ప్రకారము లాయడవి అంతయుఁ బ్రతిధ్వనులిచ్చునట్లు యెలుగెత్తి ఏడువఁదొడఁగితిని.

నాయరణ్యరోదనము వినువారెవ్వరు? నాకు నేను యుపశమింపుకొని మరల ధైర్య మవలంబించి యొకదారిఁబడి యెచ్చటికో పోవుచుంత నాదండనున్న యొక పొదలోనున్న పులి నన్నుఁజూచి గాండ్రుమని అరచినది.

ఆ అరపుతోడ నా గుండె పగిలి ప్రాణము లెగిరిపోయిన నేలంబడి మూర్ఛిల్లితిని. ఆ పులి మొదట నన్ను మ్రింగినదే అనుకుంటిని. జాముపట్టకు నాకుఁ దెలివి వచ్చినదిగాదు. అప్పుడెచ్చట దాగియున్నవియో మొండిప్రాణములు తిరిగి శరీరములోఁ బ్రవేశించినవి. కన్నులు దెఱచి మెల్లగా లేచిచూచినంత నా వ్యాఘ్రమచ్చట నూచదెబ్బతిని చచ్చియున్నది.

అప్పుడు నేను విస్మయసాగరములో నీదులాడుచు నాయూపపైచిన వారెవ్వరో అని పలుమూలలు ఐరికించుచున్నంత నొకదెసనుండి నల్లనిముఖమును చిఱువెంట్రుకలు గోరపండ్లు మిట్టగ్రుడ్డులుంగలిగి విల్లమ్ముల ధరించి యెవ్వఁడో వచ్చుచున్నట్లు కనంబడియెను.

వానిని మొదట నొకమృగమే అనుకొంటిని. ధనుర్బాణధారణంబు నంజేసి మనుష్యజాతిలోనివాఁడని యూహించితిని.

నన్నుఁ బులివాఁత దప్పించిన భగవంతుని సంకల్ప మీతనిచేత [illegible] టని గానిలు, నడవిబోయనకు దయా సత్యము లుండవు వీడు తప్పక నన్ను [illegible] రించును. కాని మ్మ ఎన్నిటికి విచారించుట? చావునకుఁ దెగించియున్న [illegible]

రేమి చేయఁగలరు? అని మరల ధైర్యమవలంబించుచు వానిపై దృష్టిప్రచారములు వెలయింపుచున్నంత నయ్యాటవికుఁడు వడివడిగా నాయొద్దకు వచ్చెను.

నేనును వానిఁ జూచి యించుక వెఱచుచు వెనుకటడుగులతో నోరసిల్లుటయు వాఁడది చూచి వికృతస్వరముతో పెట్టా! ఎవ్వతెవు నీవు? ఈ అడవినడుమ కెట్లు వచ్చితివి? నీయూరెక్కడ అని అడిగెను.

వాఁడడిగినమాటలు అంత స్పష్టములేకున్నను స్వభాషలోనివే అగుట నేను గొంత సంతసించి యోరీ! మాది అమరావతి; మాతండ్రిపేరు మంత్రపాలుఁడు నన్ను నిన్నరాత్రి గుఱ్ఱపుదొంగలు దీసికొనివచ్చి యీ అడవిలో విడిచిపోయిరి. దారితెలియక క్రుమ్మరుచుంటిని నీకుగావలసినంత ధనమిత్తును. నన్ను మాయూరు జేర్పగలవా? అని అడిగితిని.

అప్పుడువాఁడు నవ్వుచు పెట్టా! నీమాటలు నాకేమియుఁ దెలియలేదు. ధన మనగానేమి? మీయూరెచ్చటనో నేనెఱుఁగుదునా? నిన్ను దొంగలేల తీసికొని వచ్చిరి? అని పలుకగా నేను వానికేమియు దెలియదనియు మృగతుల్యుఁడనియు నిశ్చయించి యాహారార్థమై మూటగట్టి తెచ్చిన భక్ష్యములు విప్పి వానికిచ్చితిని.

వానిందిని వాడు గంతులువైచుచు పెట్టా! ఇలాంటిపండ్లు యేచెట్టున దొరికి నవి? ఆ చెట్టు నాకుఁ జూపుము? మంచిరుచిగానున్నవి సుమీ? ధనమనగా నివియేనా యేమి? నిన్నెచ్చటికిం తీసికొని పోవలయునో చెప్పుము. నీవు మేనంబెట్టుకొన్నవి యేచెట్టు పూవులు? నీవు గట్టుకొన్న యాకు మంచి మృదువుగా నున్నదిగదా! ఈలా టివి మా అడవులలో లేవు మీఅడవి యెచ్చటనున్నదో చూపుదువా అనిప్రాకృతపు మాటలు పలుకగా నాకు నవ్వువచ్చినది. వాని చర్యలన్నియుఁ జూడ నాకప్పుడు ఋష్యశృంగుని చరిత్రము జ్ఞాపకమువచ్చినది వానికిఁ బౌర్వమను మాటయే తెలి యదు. మహాభిక్షుల్యుఁడగు వానిం గాంచినంత నాకుఁ గొంత దుఃఖము తగ్గినది. నేను వానిఁ జూచి యోరీ? మీఅడవిలో నేమిదినియెదరు? నీకు నాలుబిడ్డలుగలరా? మీపల్లె యెందున్నది? అని అడుగగా వాఁడు పెట్టా! మేము అడవిపండ్లను పచ్చిమాంసము దిని బ్రతుకుదుము. నాకుఁబిల్లలు లేరు. భార్యయున్నది. మాయూరిప్రాంతమందే యున్నది. మాయింటికిఁ దీసికొనిపోయెదను. నాతోఁగూడ వచ్చెదవాయని అడుగగా నేనును వానిమాటలకు సంతసించుచు నాలాగే వత్తును పదయని పలికితిని.

వాఁడు మాట్లాడు మాటలలో బదింటికి నొకటిరెండు తెలిసినవి. నేను మీతో నిట్లు వ్రాయుచుంటిని కాని వాఁడు మిక్కిలి వికృతముగా మాట్లాడెను.

దారిలో నడుచునప్పుడు నడుమ పెట్టా! నీవు నాకిందాక యిచ్చినపండ్లు మఱికొన్ని యున్నవా అని అడుగగా నాకును వానిదైన్యమునకు జాలిపొడముటచే నాయొద్దనున్న భక్ష్యము లన్నియు నిచ్చివేసితిని.

భక్ష్యములం దిని గంతులువైచినగంతు లేనని చెప్పఁదును. ఆ సాటమ్ము

చూచిరావలయును. అంతకష్టములో నున్నప్పుడును నాకుఁబట్టలేని నష్టమువచ్చినది పులివాతనుండి తప్పించిన యప్పుణ్యాత్ముని ఋణంబు నేనెట్లు తీర్చుకుందును

వాడు కొంతదూరము నాతో వచ్చి పెట్టా! నీమాటలసందడిలో పులిమాంసము మాట మరచిపోయితివి. నీవిచ్చటనేయుండుము నేనుబోయి యా పులిమాంసము గోసికొని వచ్చెదను. దానిచర్మము చలికాలములో మిక్కిలి యుపయుక్తముగా నుండును. అలాటి చర్మములు మాయింటినిండ నున్నవికాని యీనాఁడు తినుటకు మాంసమేది అని నాపెద్ద అడిగినచో నేనేమి చెప్పుదును. ఊరకపోయినచో నన్ను బాదగలదు. వేగమపోయివచ్చెద ననుటయు భయపడుచు నిట్లంటి. ఓరీ! నేను నిన్ను విడిచి నేనొక్క రితను యిక్కడనుండలేను ఇచ్చట మృగములబాధ మెండుగా నుండినది. నీధనుర్బాణములు చూచి దరికిరాక పాటిపోవుచున్నవి. నీతో వెనుకకు వచ్చుటకు గాళ్ళు నొప్పులుగా నున్నవి. ఆచోటు దూరముగానున్నది. నన్ను మీ యిల్లుజేర్చి తరువాత నీవువెళ్ళి మాంసము తీసికొనిరమ్ము. నాయందు దయయుంచి యీమాత్రముపకారము సేయుమని బ్రతిమాలుకొనగా నావనచరుఁడు దయవచ్చి నాతో నిట్లనియె.

పెట్టా! అట్లైన నేనింటికి వత్తునుగాని నాపెద్దతో నేను పులిచంపి గొట్టినట్లు చెప్పకుము. చెప్పితివేని యూరకవచ్చితివేల యని నన్ను నాభార్య వింటిబద్దతో గొట్టును. ఏమియు దొరకలేదని బొంకెదను. నిన్నుజూచినది మొదలు నాకేమియో కనికరము పుట్టుచున్నది నీకొఱకే యిట్లు బొంకెదనని పలుకగా నేనునుసంతసించుచు నట్లెయని వానితోఁగూడ నడవఁదొడంగితిని.

వాడును గొంతదూరము దీసికొనిపోయి యొకచెట్టుక్రింద నిఱుకఁబడి ప్రాత తాటియాకులచే గప్పబడియున్న యొక దొంకఁజూపుచు నిదియే మాయిల్లని చెప్పెను.

అదిచూచి నేను విస్మయమందుచు అహో! భళిరే, బాగు బాగు వనచరా! నీయిల్లు చక్కగానున్నది. నీపెద్ద యెచ్చటికిఁబోయినది? మీపల్లె యెందున్నదని అడిగితిని.

వాడు నాపెద్ద యీచుట్టుపట్ల నెచ్చటికో బోయినది. వచ్చువేళయైనది. మా పల్లె యిదియే. ఇలాటి యిండ్లె; అవిగో! కనంబడుచున్నవి చూడుము. నవ్వుచుంటి వేమి? చక్కగా లేవాయేమి? అనయడుగగా నేను ఓరీ! వర్షము వచ్చినప్పుడీ దొంక లలో నెట్లుండెదరు? మీకు జలిలేదా? అనిఅడిగితిని.

వాడు వర్షముగురియునప్పుడు మేము మృగచర్మములు గప్పుకొందుము. గాన నాకేమియు జలియుండదు. లోపలకురమ్ము. మాయిల్లు చూచెదవుగాక అని దానికి ద్వారమున కడ్డముగానున్న యాకులాగెను. అప్పుడు నేను వానితో [illegible] చూడనేమియునులేదు. కొన్నిచర్మములు మాత్రము పఱచఁబడియున్నవి. అచ్చట

మన్న దుర్వాసన వొలసుకంపు ఏమందును. నిమిషము నిలువలేకపోయితిని. వెంటనే వెలుపలకువచ్చి కక్కుకొంటిని.

అదిచూచి వాడు అయ్యో ! పెట్టా! నీకు జబ్బుచేసినదాయేమి మాగొట్టములో మంచితేనెయున్నది త్రాగుమని పలుకుచు నొక చెట్టున వ్రేలంకట్టిన వెదురుగొట్టము దీసికొనివచ్చి యా తేనె కొంత యిచ్చెను.

నేను మిక్కిలి యాకలిగొని యుంటిని ఆమధువు గొంతబుచ్చుగొని వాడు తమ వృత్తాంతము లన్నియు జెప్పుచుండ వినుచు నాచెట్టుక్రింద గూర్చుండి ముందు కర్తవ్యమేమని యాలోచించుచుంటిని.

ఇంతలో నొక మూలనుండి నల్లని మొగము వికృతరోమములు మిట్టగుడ్లు మిట్టపళ్లు గలిగిన యొకరూపము మాయొద్దకు వచ్చుచున్నట్లు కనబడినది.

అదిచూచి నేను అమ్మో! మృగమేదియో వచ్చుచున్నది. చూడుము ! చూడుము! కమ్మ అనివానితో జెప్పితిని. వాడు ఆదిక్కుచూచి అయ్యో ! నీకింత తెలియదేమి? అడవిమనిషివలె నుంటివే ఆ వచ్చుచున్నది. నాపెట్టయే మేకమనియద వేల ? జడియకుమని పలుకగా నేనును వెరగంది చూచుచు గొంతవడికు నమ్మలేదు.

అదియు సమీపించిన కొలది నిరూపించిచూడ మనుష్యజాతి అని తెలిసినది. ఆహా ! దానిరూపమేమని చెప్పుదును మహాజనునికి గూడ నవ్వుపుట్టించక మానదు. అదియొకరీతి యాకు పుట్టముగా గట్టికొనియెను. అదియు వడివడివచ్చి యా దొంత లోపలకుపోయి నలుమూలలు దిరిగి మరల వెలుపలకువచ్చి యేమిదొరా ! మాంస మేమైన నీవేమి దీసికొనిరాలేదా ? అని అడగినది. వాడును భయపడుచు పెట్టా ! ఈ నాడేమిన నేమృగము గనబడలేదు. పెద్దతడవు ఎరబన్ని మాటులో గూర్చుండి చివరకు కాకయే యింటికివచ్చితినని చెప్పెను.

అప్పుడది మరలయగుచుకొని పిశాచమువలెఁ గూర్చున్న యీ పెట్ట యెవ్వ తెరో: యెచ్చటనుంచి తీసుకొనివచ్చితివి ? నన్ను జూచి యాలాగున బెదురుచున్న దేమి? తనపాటి అందము నాకు లేదనుకున్నదా నిజము జెప్పుము లేకున్న విన్నును దానిని, లేవగొట్టి వేయించెద జూడుమనుటయు ఆక్కిరాతుడు భీతునఁటోతె మెల్లన నిట్లనియె.

పెట్టా ! నేను నిజము చెప్పెదను. వినుము నేను మాటులో గూర్చుండి మృగములరాక నిరీక్షించుచుంతగా నొకపులి గనంబడినది. అని అర్థోక్తిగాజెప్పి వాలుక గలచుకొనుచు గొంతసేపూరకొని మరల లేదు లేదు ఈపెట్టఅచ్చట కనంబడినది. కాదుకాదు. నేను దిగి వెళ్ళిచూచితిని ఉండుఉండు. మనయింటికి నేను రమ్మనలేదు. నిజమే అదియే వచ్చినది అనిబెదరుచు నొకమాట కొకమాట సందర్భములేనియట్లు చెప్పగా నారండ తలకంపించుచు అవును. నీమాటలు చక్కగా నున్నయవి. నాకను మానము తోచుచున్నది. దీనినీవు తగులుకొని వచ్చినట్లు తోచుచున్నది. మనవారి కందరికి జెప్పి విన్ను గులములో వెలివేయింతుము జూడుము. అన్నా ! యెంతవాడ

వైతివి. అని వానిం బెదరించుచు నుల్కాయుగమువలె నొప్పుచున్న గ్రుడ్డులు త్రిప్పుచు నన్నుఁజూచి యిట్లనియె.

ఏమీ! రాకాసీ! నాప్రౌఢిమంయెఱుగక నీవు వీనిదగులుకొని వచ్చితివి? నిజము చెప్పుము లేకున్న మీయిద్దరివనియు బట్టించెదను. నీవెవ్వతెవు? యెచ్చట వచ్చితివి? వీనికి నీకు సంఘటన మెట్లయ్యెను. జెప్పుమనగా దానిమాటలకు నేను జడియుచు నిట్లంటిని

ఓసీ! నేను నిజము జెప్పెదను వినుమనుపలుకు అదిలేచి ఛీ! ఛీ! రండా నన్ను ఓసీ! అనిపిలుచుటకు నీతొత్తుననుకుంటివా? నిన్నేమి చేయుదునో చూడుమని పలుకుచు లేచి నన్ను గొట్టవచ్చినది.

అప్పుడు వాడు లేచి అడ్డగించుకొని పెట్టా! మాలో నోశీ అని పిలిచినం దప్పు. పెట్ట అని పిలువవలయును జ్ఞాపకముంచుకొనుమని చెప్పెను.

నేనును, మంచిదని, దానితో బెట్టా? కోపము సేయకుము. నేనెఱుగక, అట్లంటి నేనొక రాజు కూతురను. నాపేరు హైమవతి నాకు బెండ్లిచేయుచుండగా, గుఱ్ఱపుదొంగలు నన్నెత్తుకొనివచ్చి నిన్నటిరాత్రి యీ అడవి దడుమ బడవైచి లేచి పోయిరి దారి దెలియక త్రిమ్మరుచుండ నాపై బులి జంపదుమికినది. ఇంతలో నీమగండు దైవమువలె నాయాపదఁదప్పించి యీ యింటికిఁ దీసికొని వచ్చెను. ఇంతియ నిజము. దీనిలోఁ గొంచెమేనియు నసత్యములేదు అని చెప్పితిని.

అప్పుడది నిప్పుత్రొక్కిన కోతివలె నెగురుచు, మగనింజూచి యౌరా! యెంతదబ్బరలాడితివి. తరువాతఁ బులి, పులి అని యెద్దియో కొంతవరకుంజెప్పి మరల దప్పించితివి. నీవు పులిని జంపినట్లీ రాకాసి చెప్పుచున్నది. దాని మాంసమేమి చేసితివి. ఇంటి కేమటికిఁ దెచ్చితివి చూడుము నిన్నేమిచేయుదునో? అని పండ్లు పటపట గొరుకుచు లేచి అచ్చటనున్న వింటిబద్ద దీసికొని వానిని దెగబాదినది.

అప్పుడు వాడు తోకద్రొక్కిన సర్పమువలె రొజుచు నాబద్దలాగికొని దానిని యమలోకము చూచివచ్చినట్లు మరల గొట్టెను.

అదియు వానిం జుట్టు పట్టుకొని నేలబడద్రోచినది. అప్పుడయ్యిరువురుఁ గొంతసేపు ముష్టియుద్ధము చేసిరి. నాయోపిన కొలది వాండ్రను విడదీయవలయునని ప్రయత్నము జేసితిని. కాని రెండు మూడు పాద ప్రహరణములు తగిలినంతఁ దరి రఱుగలేక పోయితిని.

అట్లాచెడిప కొంతసేపు మగనితో జగడమాడి వడివడి లేచి నన్ను బద్దతోఁ గొట్టబోవుచు ఛీ. ఛీ. పెట్టా! నా కొంపముంచితివి. నా కాపురము పడద్రోయవచ్చితివా? నీవు నాకన్న జక్కనిదానవా? ఈనీచుఁడు నిన్ను వరించెనే? కానిమ్ము. నా బంధువులతో జెప్పి నిన్నేమి చేయించెదనో చూడుము. అని చురచురం జూచిమేను నంటికొని యున్న ధూళి రాల్చుకొనుచు నెచ్చటకో పోయినది.

అంతలో సాయంకాలమగుటయు నేను మిక్కిలి భయపడుచు వానితోఁ జోరీ!

చీకటిపడుచున్నది. నాకు గ్రూరమృగములు వచ్చునని వెరపుగానున్నది. ఈ రాత్రి యెచ్చట బరుండను? నీపెట్ట నన్నట్లనుచున్నదేమి ఎచ్చటికిబోయినది? మరల నీ రాత్రి వచ్చునాయని అడుగుటయు నక్కరాతుఁడిట్లనియె.

"పెట్టా! నీకేమియు భయములేదు. నీవు పులిచర్మమును గప్పికొనుము. నీ దాపునకే మృగమునురాదు నా పెట్ట కల్లు ద్రావియట్లరచుచున్నది. యెచ్చటకో బోయినది రేపటియే వచ్చును. సుఖముగా నిద్రఁబొమ్మని యోదార్చి యాచర్మము తెచ్చి నాకిచ్చెను.

దుర్గంధయుక్తమగు నాతోలు ముట్టుట కేవగించుచు నెట్టకే వెరపుపెంపునఁ జేసి దానిం గప్పుకొని పరుండి నిద్రపట్టక నాయవస్థ యంతయు స్మరణకు దెచ్చుకొని పెక్కుదెరంగుల దలపోయుచుంటిని.

అట్టి సమయమున వాని యాలు, పదుగుండ్ర యమకింకరుల బోలువాండ్ర వెంటబెట్టుకొని అచ్చటకి వచ్చి, నా కాపురము పడద్రొబ్బిన రంకులాడి యిదియే యని వారికి నన్నుఁజూపినది.

ఆ క్రూరులు నన్నుఁజూచి నిందించుచు, వానితో ఓరీ! కులము మర్యాద విడిచి, మఱియొక దాని నుంచుకొని, పెండ్లామును జావమోదెదవా? దాని కెవ్వరు దిక్కులేరనుకొంటివా? కులములో నీకుఁ దప్పుపెట్టించెదము. చూడుము. నీవు తీసికొనివచ్చిన చెడిపసంగతి యేమి చేయుదుమో చూడుము" అని అరచుచు, నన్ను బలాత్కారముగా లేవనెత్తి, కాళ్ళుకొందఱు, చేతులు కొందఱు పట్టుకొని రక్షింపుడు రక్షింపుడు అని కేకలు వేయుచుండగనే వినిపించుకొనక, భుజములపై నెత్తుకొని అతి వేగముగా, బరుగుపెట్టుచు నీ నూతియొద్దకువచ్చి చావుము రండా! అని పలుకుచు నీ నూతిలో బడవేసిపోయిరి. తరువాయి వృత్తాంతము దేవర యెఱింగినదే. ఆపత్సముద్రములో మునుగుచున్న నాకు హార్యుపిఁ దెప్పగాఁ జూపిన భగవంతుని కనేకనమస్కారములు చేయుచున్నాననిపలికి యానారీమణి యూరకుండెను. అని చెప్పి మణిసిద్ధుఁడు తరువాయి కథ పై మజిలీ యందిట్లు చెప్పదొడగె.

—o—

21 వ మజిలీ

శిష్యా! వినుము. ఆ జయభద్రుఁడు హైమవతి చరిత్ర అంతయును విని మిక్కిలి యాశ్చర్యమందుచు నౌరా! భగవంతుని సంకల్పము కడు విచిత్రమైనదే! మనుష్య సంకల్ప మేమియుఁ గొనసాగదు కదా? మానవులూరక వెఱ్ఱి ప్రయత్నములు స్వతంత్రులవలెఁ జేయుచుందురు. పురుషుఁడెన్నడును కర్తగాఁడు. అని చెప్పిన పురాణగాధ యదార్థమైన దగునని అనేక ప్రకారములఁ దలపోయుచు నా హైమవతి రూపలావణ్యాది విశేషముల కచ్చెరువందుచుఁ బచ్చవిల్తుఁడు పూపుటు

మ్ముల హృదయమ్ము నాటనేయ, నా పాటలగంధి చిత్తవృత్తి లెస్సగా దెలియమిఁ దెల్లముగా వెల్లడి కాకుండ దొందర పడరాదని నిశ్చయింపుచు నాయింతి కిట్లనియె.

యువతీ, యిప్పుడు మార్తాండుఁడు లలాట భాగము నాతపముచే గ్లేశము నొందింపుచున్నవాఁడు ఇది క్రూరప్రచారము గల మహారణ్యము. రాత్రివేళ నీ యరణ్యములో నుండరాదు. చీకటి పడకముందు యెద్దియేని జనపదముం జేరవల యును. పల్లవకోమలములగు నీయడుగు లీరాళ్ళ ద్రొక్కుడునగందును. యెట్లు నడ చెదవు నీవునా భుజములపై గూర్చుండుము, మెల్లగా దీసికొనిపోయెదనని పలుకగా అక్కలికి యిట్లనియె.

ఆర్యా! దేవర విషయమై అట్టి అపరాధము చేయుటకు నేను గఠిన చిత్తురాలను కాను. ఆత్మసుఖావసానము చేతనయినను, ఆర్యుని సుఖమే గోరదలచితిని. దేవయానిని యయాతివలె నూతిలోనుండి సముద్ధరించిన యార్యుని యుపకృతికిఁ బ్రతికృతి యెద్దియు జేయమికి లజ్జించుచున్నదాన నేను నడువనోపుదు దేవర యడుగు లూతగాఁ గొనిన నాకేమియు శ్రమయుండదు. కష్టము గట్టెక్కినట్లు తల చుచున్నదాన పోదము లెండని పలుకగా నతండు సంతసించుచు నచ్చట దృఢముగా గనంబడిన యొక దారింబడి యామెతో గూడ నడువజొచ్చెను.

ఆ చిన్నది. మాటలు ప్రౌఢముగా జెప్పుననెగాని నడచునప్పుడు మిక్కిలి యాయాసము జెందినది. మోముదామరకు శ్రమజలబిందుసందోహ మలంకృతియై వెలయ బయ్యెదచేనొత్తికొనుచు నెండవేడిమి సహింపక చెరంగు నాతపత్రముగాఁ బట్టుకొనుచు బొక్కు లెక్కిన పాదములు దడిమికొని యూర్పు విడచి కూర్చుండియతం డేమియనకామనో అని అంతలో లేచి మరల నడచుచు నెట్టకేలకు సాయంకాలము దనుక నడిచినది కాని జనపదం బేమియు గనంబడినదికాదు

రాత్రి పడినతోడనే యాచిన్నది అతనితో ఆర్యా! చీకటి పడినది, మృగముల యార్పులు వినంబడుచున్నయవి మనకెట్లు తెల్లవారునో తెలియకున్నది. ఈ రాత్రి దాటించితిమేని తెల్లవటి కేదియేని గ్రామము కనంబడక మానదు.

అని బెదరుఁ గదురఁ బలికిన నచ్చిలుకలకొలికి నోదార్చుచుఁ దరుణీ, వెరవకుము, నిన్ను నాభుజాంతరమున నిడుకొని రక్షించెదను. నీ ప్రాణముల నాయసువులనిడి కాపాడెదను. ఇందుగల సత్వముల నాభుజస్వతంత్రమునం దారద్రోలెదనని యెదుట గరపుచు నొకరమ్యమైన శిలాతలంబునం గూర్చుండి చేడియా! రమ్ము, రమ్ము నాతొడపై శిరమిడుకొని యధేచ్ఛముగా నిద్రబొమ్ము. నిద్రయుడిగి యీరేయెల్ల గాపాడుచుందునని పలికెను.

అప్పుడప్పడతియు నెడదజెలంగుచు మొదట వెరపునంటోలె నతనియురము గౌగిలించుకొనియెను, అతండును ఓదార్చువాని వలె నెడమచేత నదిమిపట్టుచు మోము మోమునంజేర్చి కుడిచేతితో నధరము బుడుకుచు నూరడింపుచుండెను.

అప్పుడయ్యువిదకు మేను సాత్త్విక భావవికారముల నొందెను.

ఒండొరుల అభిప్రాయములు తెలిసికొనియును ఇద్దరును తమతమ దామయే వాచకముగా జెప్పరప్పుడు కాని వెల్లడి చేయరాదని తలంచుకొని యుండిరి. దానం చేసి వారు చేయుకృత్యములు అన్నియు సన్యాపదేశములుగా నుండెను.

అప్పటికి అతనితొడమీద శిరంబిడి పరుండి వారచూపులచే నడుమ నడుమ నతవి ముఖవిలాస మవలోకింపుచుండెను.

జయభద్రుండును వెరపుడుపువాడువలె హృదయంబున జేయివైచి నిమురు చుండె. అప్పుడయ్యూరపురకు నూతనసంతోషముతో నారాత్రి దృటిగా వెళ్ళినది.

ఉదయంబున లేచి చూచువరకు జీనుగట్టిన గుర్రమొకటి యా ప్రాంత మందు మేయుచుండెను.

దానింజూచి జయభద్రుండదిగో! అశ్వమొకటి కనంబడుచున్నయది. ఈ ప్రాంతమున గ్రామమెద్దియేని యుండవచ్చును. వడిగాబోదము ముదితా! లెమ్మని పలుకంగా నయ్యువతి యిట్లనియె.

ఆర్యా! ఈ యశ్వము మొన్నను వచ్చిన దొంగలది. దీనిపైన నేను వచ్చితి. ఈ గుఱ్ఱపుదొంగ సమసెంగావున నీయడవిలో నిది తిరుగుచున్నది.

ఈ యడవిలో నాదొంగలు గూడఁ దిరుగుచుందురేమో, మనలను జూచి నచో నిర్బంధింపకమానరు. మఱియొకదారిని వేగముగాబోదమనుటయు నకండా గుఱ్ఱముదాపునకు బోగా నదియట్లే నిలువంబడియుండెను.

నుచ్చిక గలదు. కావున దాని కళ్ళెము పట్టుకొని నీవు నయిండట్టుచు నారాపట్టి కిట్లనియె.

బోటీ! నీవీ ఘోటకముపై నెక్కుము. నేను నీవెనుక నెక్కెదను; నీ కేమియు భయములేదు. మెల్లగా దోలెదను. ఈ యడవిలో నీవు నడువలేవనియే దైవము నీకీ యాధారమును జూపెను. రమ్మనగా నా కొమ్మ యిట్లనియె.

ఆర్యా! నాకును గుఱ్ఱమెక్కు పాటవముగలదు. వడిగాఁదోలినను వెఱపనవి పలుకుచుఁ గళ్ళెము గైకొని లఘుగతి నాతురగ మెక్కినది. జయభద్రుడును వెనుక భాగమెక్కి యక్కలికి నెడమచేతితో కౌగలించుకొని కుడిచేతితో గళ్ళెము పట్టుకొని కొఱ్ఱమును మెల్లగా నడిపింపఁ దొడంగిన నక్కు రంగనయన నవ్వుచు నోహో! నాకేమియు వెఱపులేదు. త్వరగా దోలుఁడని పలికి తానే గుఱ్ఱమును కాళ్ళతోఁ గొట్టెను.

అప్పుడత్తురంగము లేడివలె నెగురుచు వాయువేగముగా బోదొడంగినది. దానికి వడవిలో నడచు పాటవము గలిగియున్నది. కావున నొడవును రాళ్ళను లెక్కసేయకయే యొక్కరీతిగా సాయంకాలము వరకుఁ బోయినంత నొకవల్లె గనంబడినది.

ఇరుపురొక్క గుర్రముమీద నెక్కిన బక్కగానుండవని యక్కడన నాయాశ్వ

మును డిగి జయభద్రుఁ డయ్యతివతో నిట్లనియె, తరుణీ! మనము జనపదమునకు వచ్చితిమి. నీవు గుఱ్ఱముమీఁద రమ్ము. నేను నడచిపోయి యొక తావు చూచెదను. వంటజేసి భుజింతము. అనుటయు నత్తన్వియుఁ డటులైన గుఱ్ఱముదిగి తానుగూడ నడచివచ్చెదనని చెప్పుచు నాగుఱ్ఱపుకళ్లెమును జయభద్రుని కందించెను.

అప్పుడతం డాగుఱ్ఱపుకళ్లెముం గైకొని మెల్లగా నడచుచు నచ్చటి గ్రామమునకు బోయి అందొకచోట బసఁజేసి రెండుదినములనుండి భోజనము లేమింజేసి నాఁడు భోజన సామగ్రి అంతయు యాచనమూలముగాఁ దెచ్చి హైమవతి కిచ్చెను.

హైమవతియుఁ జక్కగా వంటజేసి అతనికిబెట్టి తాను భుజించి మార్గాయాసమును దీర్చుకొనియెను. అప్పటనున్నవారందఱు వారిని దంపతులని నిశ్చయించి బ్రహ్మదేవుని కూర్పును గుఱించి మిక్కిలి స్తుతిఁజేయఁ దొడంగిరి.

హైమవతి కోరుటచే జయభద్రుడు అమరావతి నగరమునకు బోవుటకు నిశ్చయించి యవ్వీటికి మార్గమడిగి తెలిసికొని అనతిదూరములోనున్న అప్పురమున కరుగుచుండ నొకనాడు దారిలో నొకపట్టణమును గనంబడినది.

అందుఁ బ్రసిద్ధిచెందిన యొకసత్రములో నివసించి వంటజేసికొని భుజించి చక్కగా వెన్నెల గాయుచుండగా వారిరువురు నోరగానున్న యొక్క అరుగుమీఁద బరుండి యిష్టాగోష్టి వచనములచే గొంతసేపు వెళ్ళించిరి. మఱియు నాసత్రంబున కాదివసంబున నానాదేశపు బ్రాహ్మణులు వచ్చిరి. వారందఱు భోజనముచేసి అరగుమీద బండుకొని యొండొరులిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

రామావధాని — అకూర్చున్నవారెవ్వరు? ఏ యూరు బాబూ కొంచెము పొడుము పెట్టెదరా?

సుబ్బావధాని — నాపేరు సుబ్బావధాని అంటారు. మాది యుజ్జని పొడుము సరిపోయినదండి,

రామా — అయ్యో నాముక్కు దిబ్బడి వేసినదండి. కొంచెమైనను లేదా? అయినా కాయ యీలాగున యిస్తారా? అడుగునసేమైనా యున్నదేమో చూస్తాను.

సుబ్బా — లేదండి, గీకిగీకి, యిప్పుడే, పీల్చుతున్నాను.

అప్పయ్యశాస్త్రి — ఇదిగోనయ్యా! నాయొద్దనున్నది. పాపమెంత బాధపడుచున్నావో!

రామా — పుణ్యాత్ములెవ్వరు?

అప్ప — నేను అప్పయ్యశాస్త్రిని. (అని పొడుము పెట్టుచున్నాడు)

రామా — (పొడుము పీల్చుకొని) అప్పయ్యశాస్త్రిగారా? తమరెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నారు?

అప్పయ్య — మేము పదుగురముగూడి యీనడుమ దేశయాత్రకు వెడలి తిరుగుచు అమరావతిలో గొప్పవివాహము జరుగునని అచ్చటికిఁ బోయితిమి.

రామా — అచ్చట సంభావనాది సత్కారములు అధికముగా జరిగినవియా?

అప్పయ్య — సంభావనలాగే యున్నది. తుదకన్నమైనను దొరకినదిగాదు.

రామా — ఎందువలన?

అప్పయ్య — ఆ చిత్రము వినిన మిగుల హాస్యాస్పదముగా నుండును. ఇంతకుమున్నెన్నడును వినియుండలేదు.

రామా — ఏమేటూ! వడిగాఁ జెప్పుడు

అప్పయ్య — చెప్పెద వినుఁడు. అమరావతీ చక్రవర్తి మంత్రిపాలుఁడను రాజు హైమవతియను కూతుఁరు వీరపాలనృపాలుని కుమారుడు గుణవర్మకు గన్యాదానము చేయ నిశ్చయించి నానాదేశములనుండి పండితులను, బంధువులను, మిత్రులను బిలిపించి మిగుల వైభవముతో మహామహూర్తమునఁ గన్యాదానము గావించెను.

రామా — ఉచితముగానే యున్నది తరువాత తరువాత.

అప్పయ్య — ఆశీర్వచనమైన తరువాత కన్యకను లోపలకు దీసికొనిపోయిరి బ్రాహ్మణునకు బహుమతులియ్యఁ దలంచుకొనుసంతలో వింటిలో అల్లరి పుట్టినది.

రామా — మంచిసమయమునందే అడ్డువచ్చినదే. అదియేమి?

అప్పయ్య — కన్యక అత్తగారికి నమస్కరింపబోవునంత, యామె నిదానించి చూచి, తమకుఁ జిత్రపటంబున జూపిన పిల్ల యిదికాదనియు మాయఁజేసిరనియుఁ జెప్పి తగవుపెట్టినది. దానిమూలమున పెద్ద కలహము పెరిగినది తొలుత వాక్ప్రహరణములచే పెండ్లివారొండొరులం గొట్టుకొనిరి.

రామా — అటుచేయుటకుఁ గారణమేమి?

అప్పయ్య — ఆ అలజడిలో నిజము బయలుపడినది; వినుము రాజుగారిభార్య గుణవర్మ దరిద్రుడను కారణమున గూఁతు నిచ్చుటకు సమ్మతిలేక ధనవర్మను రహస్యముగా రప్పించి గదిలో గన్యనిడి అచ్చటికి బంపినదఁట. మగని నిర్బంధముమీద మరియొక కన్యక నలంకరించి అప్పుడు పీటలపై గూర్చుండబెట్టి కన్యాదానము చేసినఁదట.

రామా — స్త్రీలెంతకైనను సాహసము కలవారగుదురు. తరువాత?

అప్పయ్య — చివర కాకన్యకను ధనవర్మయుఁ బెండ్లియాడలేదు. నడుమ యేమైపోయినదో తెలియకున్నది.

రామా — బాగు: బాగు: యిట్టి చిత్రమెందును వినియుండలేదు పిమ్మట.

అప్పయ్య — అప్పుడు మంత్రిపాలుడు భార్యను నిర్బంధించి అడిగి నిజము తెలిసికొని యా గారమునందు వెదకించెను, కాని అచ్చట నాచిన్నదాని జాడ గనంబడినదికాదు. దానంజేసి మంత్రిపాలుడు వీరపాలురు మంత్రిపాలునియందు ద్వేషించిరి.

రామా — మంత్రిపాలుని గొప్పచిక్కే. తటస్థించినదే. తరువాత?

అప్పయ్య — మంత్రిపాలుం డెట్లింగియే యిరువురు మోసము చేసినాడనియు పిల్లనెచ్చటనో దాచినాడనియు నిశ్చయించి యిరువురు నేకమై అతని నిర్బంధింపుచు పట్టుచున్నారు మంత్రిపాలుడు దీనుడై వారిని వేడుకొనుచు నాకన్యక

వృత్తాంతము చెప్పినవారికి గొప్ప పారితోషిక మిత్తునని యెల్లదేశములకు దూతల పంపెను.

రామా — బాగానే జరిగినది. బ్రాహ్మణులకు సంభావన యియ్యలేదా?

అప్ప — సంభావనమాటకేమి, యానాడు భోజనము లేకపోవుటయే కాక వేత్రహస్తులచేత దెబ్బలు తిననివాడెవ్వడు?

రామా — తరువాత నేమిజరిగినదో మాకు దెలియదు. అచ్చటినుండి లేచి వచ్చితిమి. మేము వచ్చువరకు మంచి కలహాములో నున్నారు.

రామా — ఇప్పుడెచ్చటికి పోవుచున్నారు?

అప్ప — మణిప్రస్థమునకు బోవుచున్నాము. ఆదేశపు రాజు కుంతిభోజుండు అతనికుమారుడు జయభద్రుడు, అతనిభార్య పేరు సుమతి. ఆ చిన్నది తనపేరు సార్థకముచేయుచు నిత్యము బ్రాహ్మణులకు అనేక దానములు చేయుచున్నది. ఆమెచే దానమందినవాడు మఱియొకరిని యాచింపడు. ఇదివరకు మాయూరినుండి కొందరు బ్రాహ్మణులు వెళ్ళి, పెక్కుధనము సంపాదించుకొని వచ్చిరి.

అప్ప — ఇదిగో? తూర్యఘోషములు వినబడుచున్నవి. ఎచ్చటనో, వివాహము జరుగుచున్నట్లున్నది. సంభావనకు బోవుదము వచ్చెదరా?

రామా — అలాగే వెళ్ళుదము లెండు, అని పలుకుచు దోటివారలతో గూడ నిష్క్రమించుచున్నారు.

ఆ మాటలన్నియు విని హైమవతి, జయభద్రునితో ఆర్యా! ఈ బ్రాహ్మణులసంవాదము వింటిరికదా, నామూలమున మాతల్లిదండ్రుల కెట్టిచిక్కు సంప్రాప్తించినదో చూసితిరా ఆరాజు లిరువురునేకమై అతని నిర్బంధింతురేమో, కటకటా! నేనెంత దోసకారి నైతిని. నాచరిత్ర మెంత కంటకమయ్యె. అయ్యయ్యో! నేను సంతోషముతో నింటికి బోవలయునని నన్నువారు మిక్కిలి గౌరవింతురనియు దలచుకొనియుంటినే! నాతల్లిదండ్రులు తప్పక శత్రురాజుల పరాభవమునకు వగచి బలవన్మరణము నొందుదురు. ఇకనన్ను మన్నించుటా యెక్కడిది అని యనేక ప్రకారముల వగచుచున్న యా చిన్నదాని నోదార్చుచు జయభద్రుం డిట్లనియె.

బోటి! నీవేటికి చింతింపవలయును. నేను బోయి యారాజుల భంగపఱచి మీతండ్రికి సంతోషము గలుగజేయుదును. ఊరడిల్లుము వేగముగా నమరావతికి బోవుదమని పలికి యామెనోదార్చెను.

మఱియు నాతరుణి అతనితో, ఆర్యా! మీభార్య చర్యలు నాశ్చర్యముగా జెప్పుకొనుచున్నారే! అట్లు దానము చేయుటకు నామెకు ధనమెచ్చటనున్నది. మీరే యిప్పించితిరాయేమి? ఆహా? ఆసాధ్వి యెంత పుణ్యాత్మురాలో, ఇంతదూరములో నామె దాన మహిమను, గొనియాడుచున్నవారే! అంతకన్న జన్మమున కుత్కృష్ట మేదియున్నది. అని పెక్కుగతుల నయ్యువతిని వినుతింపుచుండ నతండేమియు మాటాడక మందహాసము చేయుచుండెను.

అట్టివినోదములతో వారిపురు నారాత్రి వేగించి యుదయంబున లేచి వేషములు మార్చి పయనమై నడచి రెండుమూడు దినములకు పాటియొక గ్రామము జేరిరి.

అందొకయింట వసించి వారిచేత రొక్కమేదియు లేమింజేసి భోజన సామాగ్రికై సందేహించుచున్నంతలో నక్కాంత జయభద్రున కిట్లనియె

అన్నా! మనము ద్రవ్యమునకు జిక్కుపడవలసిన యవసరము లేదు. నామేని యలంకారములమ్మి సొమ్ము తీసికొనిరండు దాన యథేచ్ఛగా వ్యయపెట్టుకొనవచ్చునని పలుకుచు నవరత్నములచే జెక్కబడిన కర్ణభూషణమొకటి యతనిచేతి కిచ్చినది.

మిక్కిలి వెలగల యాభూషణము గైకొని యతండు రహస్యముగా నంగడికి బోయి రత్నవర్తకు నొక్కనిం జేరి యతనికి నావస్తువులు జూపుచు దీనికేమి వెల యిచ్చెదవని యడిగెను.

ఆవర్తకుడు అతని మొగము పరిశోధించి గౌరవములేనివాడని యూహించియు సవినయముతో నమ్ముచున్నట్లు నిశ్చయించి యాభూషణము లక్షలకొలది వెలగలిగి యున్నను ఇంచుక శోధింపుచు వెనుక విరచి యిట్లనియె

అయ్యా! ఈవస్తువు నాకవసరములేదు అయినను మీరెంత కిచ్చెదరో చెప్పుడు నచ్చెనేని పుచ్చుకొనియెద ననుటయు నతండు నాకీవిషయమై నావెనుము తెలియదు వర్తకులగు మీకు దీని వెల దెలియును. కావున నించుమించుగా నడుగుడని చెప్పెను

అప్పుడా వర్తకుడు డొక్కింత విమర్శించి అయ్యా! ఇది జోడువిడిపోవుటచే మండనమునకు బనికిరాదు. విడదీసి రాళ్ళనమ్మకొనవలయును. కావున నాకేమి నిరూపించుటకు దోచకున్నది. అయినను నూఱురూప్యము లియ్యవచ్చునుకాని నాకు బది తగ్గించి పుచ్చుకొనియెద ననుటయు నతండు నిజముగా నట్టివస్తువుల వెలనెఱుంగమి నంత మాత్రమునకే సంతసించుచు నందిచ్చి యాసొమ్ము తెమ్మని పలికెను.

అతనిమాటలువిని యావర్తకుడు పశ్చాత్తాపము జెందుచు అయ్యో! వీరికేమియు ధరలు తెలియవు. నిష్కారణము సొమ్ము నష్టపెట్టితినే కానిమ్మని యాలోచించి లోనికిబోయి మరల వచ్చి అయ్యా! మాయన్నగారీ కుందనమెంత వెలచేయదని చెప్పినాడు. ఏబదిరూప్యము లిచ్చెదను యిచ్చెదరా? అనుటయు నతండు అప్పటికే ప్రొద్దెక్కి కతంబున భోజనమునకు దొందరపడుచు గానిమ్ము. అంతియే తెమ్ము వేగము పోవలయునని పలికెను.

అప్పుడా వర్తకుడు అయ్యో! యితడు, దీనికిని సులభముగా సమ్మతించుచున్నవాడు. యిరువది యనక యేబది అంటిని. ఇదియు ప్రమాదమే. అని యాలోచించుకొని యావస్తువును రెండు సారులు త్రిప్పి యతని కిట్లనియె.

అయ్యా! జయభద్రుని భార్య సునీతియను చిన్నది రత్నభూషణములు బ్రాహ్మణులకు నిత్యము కోట్లకొలది దానము జేయుచున్నది యావస్తువులు సులభముగా నాబ్రాహ్మణు లమ్మజూపుచున్నారు దానంజేసి యిప్పుడు రత్నముల వెలయు తగ్గినది. రత్నభూషలు కొనుటకే భయమగుచున్నది. ఆవరమాటడీసి యిరువది

రూప్యము లిచ్చెద నమ్మితమేని పుచ్చుకొనుడు, లేనిచో వొండని పలుకగా అతడు నవ్వుచు ఓహో! వర్తకుడా! క్రమక్రమముగా దగ్గించుచుంటివే మాకు వేళ మించు చున్నది. యేదియో వేగా నిచ్చి పంపుమనగా నావర్తకునికి తిరుగా నాస పుట్టినది ఆరీతి గ్రమక్రమముగా దగ్గించి చివర కొక స్వర్ణపాక మిచ్చి యంపెను.

ఆదినమునకు సరిపడిన భోజనసామగ్రి పుచ్చుకొని అతండు సంతోషించుచు నింటికివచ్చి హైమవతికిచ్చిన తచ్చిలుకల కొలికియు జక్కగా పాకము జేసినది.

ఇంతలో అకండెదియో పనిమీద అంగడికిపోవుచు దారిలో నొక దేవాలయము గనంబడినంత దానిలోనికి బోయెను.

అచ్చట దుఃఖితుండై యున్న యొక సన్యాసింజూచి. వందనము చేసి అతండు అయ్యా! తమరు శోకరహితమైన యాశ్రమమున నుండియు నిట్లు చింతిం చున్నారే అని అడిగెను.

అప్పుడయ్యతి ఆతని వాక్ప్రౌఢిమకు సంతసించుచు పూఆన నాకుమూడు నాళ్ళనుండి భోజనములేదు. ఏగృహస్థుడును భిక్షకు పిలిచినవాడుకాడె. నాకు మిక్కిలి యాకలి అగుచున్నది. దానంజేసి చింతించుచున్నవాడ కష్టాత్కష్టతరంక్షుధా అను నార్యోక్తి వినియుంటిరికదా! అని పలికిన జయభద్రుడు శివ, శివా, ఈయూరిలో బ్రాహ్మణులులేరా? అయ్యో! మిమ్మునుపవాసములుంచి వారెట్లు భుజించిరి? కట కటా? యెంతకఠినహృదయులు! అని పలుకుచు మరియు నిట్లనియె. స్వామీ? మేముక్షత్రియులము సత్రములో వంటచేసికొనుచున్నాము. మాయింటికి విచ్చేసి యింత యాతిథ్యము పుచ్చుకొని మమ్ములను కృతార్థులను జేయుడని వేడుకొనగా అయ్యతి సంతోషించుచు మంచిది. త్వరలో వంటచేయించి వర్తమానము పంపుమని పలికెను.

జయభద్రుడు యథావిధి భిక్షావందనము చేసి యింటికిబోయి హైమవతికావార్త నెఱింగించిన అయ్యింతిబోడియు సంతోషముతో గృటిలో వంట చేసినది.

తరువాత జయభద్రుడు స్వాములవారిని భయభక్తులతో దీసికొనివచ్చి అర్చిం చెను. పాదములు కడుగు సమయమున జయభద్రునితో వత్సా! నీభార్యనిటురమ్మ నుము. పాదోదకము శిరముపై జల్లవలయుననగా అతండు నవ్వుచు చిత్తము చిత్తము అని పలుకుచుండెను,

ఆమాటలు విని హైమవతి నిస్సంశయముగా వచ్చి ఆతనిఅడుగులు గడుగుచు తీర్థము శిరముపై జల్లుకొనినది.

అప్పుడా స్వాములవారు అక్షతలు ఇరువుర మీదను జల్లెను. అదియే తమకు శుభలగ్నమని యిరువురు మనంబున సంతోషించిరి. తరువాత అయ్యది యాపోశ నమును హస్తతలంబునం దుంచుకొని తన వాడుక ప్రకారము ఒక వరహా దక్షిణగా నీయవలయును లేకున్న భుజింపక లేచిపోయెనని జయభద్రు నడిగెను.

అతండు తనయొద్ద నేమియును లేమింజేసి చింతాక్రాంతుడై అయ్యో! స్వామీ! మీరిప్పుడు భుజింపక విస్తరి విడిచిపోయినచో ప్రత్యవాయము కాదా?

నాయొద్ద మీకిచ్చుట కేమియునులేదు. భుజించి నన్ను గృతార్థు చేయుడని యెన్నో రీతుల బ్రతిమాల దొడంగెను. కానియయ్యతి చిత్తము గఱగినది కాదు.

ఆస్వాములవారట్టివాడు గనుకయె సొమ్మిచ్చుకొవలేక యెవ్వరును భిక్షకు బిలుచుట మానివేసిరి. ఎన్ని చెప్పినను వరహా కన్నులం జూపినగాని భుజింపనని గట్టి పట్టుపట్టును. ఆరీతినే అయ్యది యెన్నియో వరహాలు సంపాదించి భూమిలో బాతిపెట్టుచుండెను.

అయ్యతి చేయుచున్న క్రౌర్యమును జూచి యాచిన్నది తన కుడిచేతనున్న రత్నకంకణము నూడదీసి స్వామీ! మీరొక వరహా నడిగితిరి కాని యిది వేనవేలు వెలచేయును. దీనిని దక్షిణగా మీకిచ్చుచున్నదాన భుజింపుడని వేడుకొనెను.

అప్పుడు మిక్కిలి సంతోషించి యావచ్చల కడియ మందుకొని యాసన్యాసి సంతుష్టిగా భుజించి వారిం దీవించుచు నాలయమునకు బోయెను.

హేమవతి జయభద్రులు ఆసన్యాసి చర్యల నాశ్చర్యముగా జెప్పుకొనుచు శేషపదార్థములు భుజించి మరల పయనమై వారుమఱియొక యూరు చేరిరి. ఈరీతి వారు గ్రమక్రమముగా నమరావతీ నగరమార్గమునంబడి పోవుచు నొకనాడు రాత్రి అమరావతి ప్రాంతమందున్న యొకగ్రామముచేరి అందొక వర్తకుని యింటి యరగు మీద బరుండిరి. అప్పుడు కొందరు వర్తకులయొక్క సంవాదమీరీతి విననయ్యె.

సుబ్బిశెట్టి—రామశెట్టీ విశేషములు ? ధరవరలెట్లున్నవి ?

రామశెట్టి—సుబ్బిశెట్టిగారా ! దరవరలకేమి ? సునీతి పుణ్యమున బంగారమును రత్నములును చవకయైనవిగదా ! బ్రాహ్మణులూరక తెచ్చి, వచ్చినవెలకే యమ్ముచున్నారు. ధరలకేమి భాగ్యము ?

సుబ్బి—ఆసునీతి, యెంతభాగ్యవంతురాలో, ఆహా! దానమిచ్చిన వస్తువులలో నున్న రత్నములు దేవతారత్నములుసుమీ ఆమె వాడుకయే కాని యామె మగనివాని వాడుకయేమియు లేదేమి ?

రామ—ఆమె మగనిపేరు జయభద్రుడట. యావస్తువులన్నియు నాయనయే తెచ్చి భార్యకిచ్చుచున్నవాడట. దానమామెచేయుచున్నది. కావున నామెపేరు వాడుకగా నున్నది యీలాగునని అచ్చటినుండి వచ్చిన బ్రాహ్మణుడొకడు నాకుజెప్పెను.

సుబ్బి—అగునకు మగవాడు సంపాదించుటయే కాని పేరుప్రతిష్ట లాడుదాని మూలముననే రావలయును.

రామ—మీరావస్తువు లేమైనను గొంటిరా ?

సుబ్బి లేదుబాబూ సాధారణముగా వస్తువుల బరీక్షించిగాని కొనగూడదు. మొనడుము వీరశెట్టికి జరిగిన ప్రాయశ్చిత్తము విన్నావా ?

రామ— అదేమియో నేనెఱుంగను చెప్పుము.

సుబ్బి—మొన్నట మహారాజుగారి కూతురు హైమవతి వివాహము సంగతి వింటివా?

రామ—ఆసంగతి కొంచెము వింటిని.

సుబ్బి—పాపము శూరపాల వీరపాలిసువురు నేకమై హైమవతి తల్లి దండ్రుల చెరసాలలో బెట్టి యాచిన్నదాని జాడనరయుటకై నానాదేశములకు దూతల నిచ్చిరట.

రామ—భార్యాభర్తలమాట యొకటిగానిచో నీరీతినే జరుగును తరువాత.

సుబ్బి— ఆమెను బాగుగా గురుతెఱింగిన వారెవ్వరో వీరిశెట్టి దగ్గర నామె కర్ణభూషణ మొకటి పట్టుకొనిరట.

రామ—వీరిశెట్టి కామె వస్తువెట్లు దొరికినది.

సుబ్బి—వినుము వీరిశెట్టి దొంగవస్తువులు సులభక్రయమునకు పుచ్చుకొను నను వాడుక వినియుంటివా ?

రామ—అవును ఎరుంగుదును. అతనికట్టివాడుక యున్నది.

సుబ్బి—ఎవ్వడో యొకడావస్తువు నమ్మజూపుటయు వీరిశెట్టి స్వయంపాకం మాత్రమిచ్చి యదిపుచ్చుకొని అమరావతికింబోయి తిరుగ విక్రయింప నంగటిలో బెట్టినంత రాజభటులు గురుతుపట్టి అతనిం బట్టుకొని చెఱసాలలో బెట్టిరట.

రామ—అయ్యో ! పాపమెంతపని జరిగినది తరువాత విడిచిపెట్టిరా ?

సుబ్బి—ఎట్లు విడచిపెట్టుదురు. అతనిమాట లేమియును విశ్వసింపక వస్తు విచ్చిన వానింజూపువఱకు విడువదగదని తీర్పుచేసిరట. దానంజేసి ఇప్పటికిని అతండు కారాగృహములోనే యుండెను.

రామ—సుబ్బిశెట్టీ అటువంటి చిత్రము నేనును మఱియొకటి వింటినిసుమీ!

సుబ్బి—అదియెట్లు ?

రామ—ఈప్రాంతమందొక సన్న్యాసి యుండెనట ఆయన పేరేదియో చెప్పిరి గాని నాకుజ్ఞాపకములేదు ఆయన నిత్యము వరహా యిచ్చువాని యింటగాని భుజించు వాడు కాడట. వరహా యియ్యనిచో నాపోశనము నేలజిమ్మిలేచి పోవువాడట. ఈరీతి బెక్కుధనము సంపాదించెను. పాపమా స్వాములవారు మొన్న నీనడుమ నెచ్చటికో భిక్షకుపోయి యచట రత్నకంకణము దక్షిణగా నిచ్చిన సంతోషముతో పుచ్చుకొని యెనట.

సుబ్బి [illegible] అయ్యో! అంతకఠినాత్ము డెచ్చటను లేడు సాధారణముగా వాస్వామిని [illegible] దినమునకు. పదేసి దినములుపవాసముగానే యుండును. తరువాత నేమి జరిగినది ?

రామ—ఆకడియమును వీరిశెట్టివలెనే స్వాములవారును అమరావతికి అమ్ము టకు దీసుకొనిపోయిరి. అచ్చట రాజభటులు గురుతుపట్టి యతీశ్వరుడని సంశయింపక యాయనను గూడ గారాగృహములో బెట్టిరట. ఆ వస్తువుల కానవాలు లెంత యుగ్ర ముగా నున్నదియో చూచితివా ?

సుబ్బి—ఆ యతికి మాత్రమట్లు కావలసిందే! ఆయన పూర్వపాపముగూడ

లాగికొనిన మఱియు సంతసింతురు. ఆయన భిక్షుకుఁడై పోయి బ్రాహ్మణులను యెన్ని చిక్కులు పెట్టెనో తత్ఫలం బనుభవింపవలదా ?

రామ — నీవు చెప్పినట్లు ఈదినములలో బరీక్షింపక వస్తువులు కొనరాదు సుమీ ?

సుబ్బి — మఱియు వీరపాలుఁడను జారపాలుఁడను నుప్రజలను వేపుచున్నారు మన చంద్రపాలుఁడైనచో నింత కఠినముగా చేయఁడు.

రామ — యేమైనను గాలానుగుణ్యముగా నడచుచుండవలయును. ఈదినములలో నేజోలికి బోవనివాడే యుత్తముడు.

సుబ్బి - సత్యమే ప్రొద్దుపోయినది నిద్రపోవుటకు బోదము లెమ్మనిపలుకుచు నిష్క్రమించుచున్నారు.

వారి మాటలన్నియు విని హైమవతి మిక్కిలి పరితాపము జెందుచు ఆర్యా! సాకేతంబున నాతలిదండ్రులు చోరులవలె బద్ధులైరట యెంత కష్టము, నేను వేగముపోయి వారికిఁ గనంబడితినేని వారి చెర విడఁగలదు. యెట్లయినను వారి యాపద యుడిగింప మీరు తగిన ప్రయత్నం చేయవలయును. పోదము లెండని యూరక తొందరపెట్టిన నాజయభద్రుఁడు నవ్వుచు నిట్లనియె.

పుష్పబోడీ! నీవచ్చటికిబోయి యేమిచేసెదవు. ధనవర్మ గుణవర్మలలో నెవ్వరిని వరింతువు? యెవరిపక్ష మవలంబింతువు. ముందుగా మీ తలిదండ్రులకుఁ గనంబడిన నేమి ప్రయోజనము. నీకతంబున వారిరువురకుఁ గలహము రాఁగలదు. నీపక్షము చెప్పితినేని నేనుగూడ నావైపునుండి జయము గలిగించెదనని పలికిన కలికి కన్నదమ్ముల జలమ్ము గ్రమ్మ దలవాల్చుకొని వెక్కివెక్కి యేడువ దొడంగినది.

అప్పుడతండు అయ్యో! తొయ్యలీ! నీవింతబేలవని యెఱుంగనే? నామాటలలో నేమి శంకించి యిట్లు శోకించుచున్నదానవు. నేను నీవు చెప్పినట్లు నడుచువాడ నూఱడిలుము. నాబుద్ధిబలముచేత నీ తల్లిదండ్రుల చెఱవిడిపించెదనని పలికి యాపడతి మనస్తాపము వాయఁజేసెను. అంత నావిశావసానమున లేచి వారు మరునాటి రాత్రికి అమరావతిఁజేరి అందొక పేద బ్రాహ్మణునియింట బసఁజేసి యచ్చటి విశేషములన్నియు నాగృహస్తువలనం దెలిసికొనిరి.

హైమవతియు జయభద్రుడును దినమున కొకరీతి వేషములు వైచుకొనుచుండిరి. కావున వారినెవ్వరును గురుతుపట్టలేకపోయిరి.

అంతకు బూర్వము హైమవతియొక్క రత్నభూషణములు గొనిన స్వాములవారు రత్నవర్తకుడు మొదలగు వారందఱు [illegible] అప్పురంబున, చెరసాల పెట్టబడి అప్పుడప్పుడు [illegible] జయభద్రుఁడు జాలి వహించెను.

జయభద్రుఁడు దాపట్టణములో [illegible] వేషముతో గ్రుమ్మరుచు

ఒకనాడు గుణశర్మయు ధనశర్మయు సభాభాగమందున్న తఱి వారియొద్దకు బోయి తనవిద్యాపాటవ మంతయు జూపి వారి మైత్రి సంపాదించుకొనియెను.

అది మొదలు ప్రతిదినము అతఁడు వారియొద్దకుబోయి వినోదము గలుగ జేయుచు సనతికాలములోనే వారిని దానుజెప్పినట్లు వినువారిగా జేసికొనియెను.

వారిరువురు తమరహస్యములన్నియు జయభద్రునితో జెప్పుచుండిరి.

ఒకనాడు మంధాంధుండైన ధనశర్మ అతనితో రహస్యముగా నిట్లనియె. మిత్రమా! నీకంటెనాకు నాప్తుడెవ్వడును లేడు. నీతో జెప్పని రహస్యము లుండవు. హేమవతి మిగుల రూపవతియని విని నేను అవమానము లెక్కకొనక కులపరిపాటి పాటింపక చంద్రపాలుని భార్య రహస్యముగా రమ్మని పత్రిక వ్రాయగావచ్చితిని. ఆచిన్నదియు దక్కనదికాదు గుణశర్మయు నావలెనే యవమానముబొందెను. దాని తలిదండ్రు లాచిన్నదాని నెచ్చటనో దాచియుందురు. ఎన్నిగతుల నిర్బంధించి అడిగినను నిజము జెప్పకున్నారు, తుదకు మేమిరువురము గలసి వారిని బెలుకాలం బెట్టించితిమి అప్పుడును నిజము జెప్పిరికారు. ఇకనేమి చేయవలయును. ఆచిన్న దానిమేని అలంకారము లెచ్చటనో దొరికినవని కొండలుండీసికొనివచ్చి యిట్టులుంచేసిరి కాని తన్మూలమునను దేటపడలేదు. నీవుమిగుల బుద్ధిమంతుడవు. హైమవతిజాడ నెటులయినను గనుగొని మంత్రిపాలుని జయింపవలయును. అతండు నాకాయువతి నిచ్చుటకు మొదటనే యొప్పుకొనలేదు. నేనట్టివాని నిదివరకే చేసెదనని ప్రయత్నించితికాని, గుణశర్మ యొప్పుకొనకున్నాడు. ఈవిషయమున నీవునాకు సహాయము చేయవలయును. అప్పటినుండియు నాకారాజునందు ఈర్ష్యగలిగియున్నది. నాకు హైమవతి లభింపకున్నను, మంత్రిపాలునియందుగల పసితీర్చిన జాలునని యుగ్రముఖముతో బలికినవిని జయభద్రుడు అతనియుద్యమమునకు వెరగుపడుచు నిట్లనియె.

మిత్రమా! నీవు తొందరపడవలదు. నేనానిజము తెలిసికొని నీకు జెప్పెదను నాకిదివఱకే కొంచెము తెలిసియున్నది? అదినిస్సంశయముగా తెలిసినపిమ్మటగాని నీతో జెప్పదలచుకొనలేదు. ఈవిషయమై మంత్రిపాలుడేమియు నెఱుంగడు. శేషం తయు జెప్పెద దాళియుండుమని పలుకగా నిలువక ధనశర్మ ఆదేమియు అప్పుడే చెప్పుమని యెంతో నిర్బంధించెను. కాని, జయభద్రుడు చెప్పక కాలవ్యవధి కోరెను

ధనశర్మయు నాగడువు నెట్టకేలకు దాటించి అమ్మఱునాడు జయభద్రుని యొద్దకువచ్చి యారహస్యమెద్దియో చెప్పుమని అడిగెను.

అప్పుడు జయభద్రుడు లోపల దాను జేయబూనిన కపటోపాయమునకు దైవ మనుకూలించెనని సంతసించుచు నలుదిక్కులు జూచుచు నతని కిట్లనియె.

ధనశర్మా! నీతో నేనేమని చెప్పుదును. లోకములో గొందరు మిత్రులవలె నటించుచు ద్రోహముజేయదలచుకొన్న వగదీర్చుకొందురు. దానంజేసి యెవ్వరిని నమ్మ గూడదు. హైమవతి యెచ్చటికినిబోలేదు. ఈగ్రామమునందే యున్నది. ఇదిగో నేను.

నీకు మిత్రుడుగానున్న గుణవర్మ స్వాధీనములోనే యున్నది. అతండు నిత్యము ప్రచ్ఛన్నముగా నాచిన్నదానితో యథేష్టసౌఖ్యంబు లనుభవించుచునే యున్నాడు. అదేమియు నీవెఱుంగక అసూయాపు మాటలు చెప్పుచుంటివి. వెల్లడియైనచో నీపూర కొనపనియే అతని తాత్పర్యము ! నేను చెప్పినమాట నీకు నమ్మకము లేనిచో ప్రత్యక్షముగా జూపెదను. ఆచిన్నదాని ప్రకృతి నీయొద్దనున్నదిగదా ! దానింబట్టి నీవు గురుతు బట్టవచ్చునని పలుకగా ధనవర్మయెట్టెట్టూ ! మరల జెప్పుము ! నీవు జెప్పిన విషయము నాకన్నులకు జూపెదవా ! అట్లు చూపితివేని నాయర్ధరాజ్యమిచ్చె దను. గుణవర్మ నాముందర యెంతటివాడు ? వాని దేశముపై నేను ఋణమిచ్చితిని, అట్లు జరిగినచో యిప్పటిలో సంకటపురి కనుపనా ? నాకావిశేష మెప్పుడు చూపెదనని గట్టిగా నిర్బంధించెను.

అప్పుడు జయభద్రుడు ఆలోచించి నాలుగుదినములు వ్యవధిగోరెను. మరియు గుణవర్మయొద్దకుబోయి యెద్దియో ప్రసంగముమీద హైమవతి వృత్తాంతమును గురించి అతడు చెప్పినది విని జయభద్రుడు సంతసించుచు ధనవర్మతో జెప్పినట్లు చెప్పి అతనికి రోషమెక్కించెను.

అహా బుద్ధిసాధ్యము కాని పని యేదియును లేదుకదా !
అరిదినిలుపాని యుజ్జ్వల ! శఠ మొక్కని జంపు తప్పించనినంజనునే
వ్వరియైన వాని స్ఫురణమునకు వారలెల్ల బొలియించుచుదిన్,

మఱియు నొకనాడు రాత్రితన యుద్యమమున కనుగుణమగు నాకసౌధము చక్కగా నలంకరింపచేసి యందు హంసతూలికా తల్పంబున దివ్యమాల్యాలంకార శోభితమగు హేమవతిని గూర్చుండబెట్టి వింతవింతలుగా బూవుదండలు గట్టుటయు వింజామరములు జాడుటయు మొదలగు విన్నాణపు పనులంచేయించు చుండెను.

అంతలో ధనవర్మ గుణవర్మలకు నారాత్రియే తాను జెప్పిన విషయము జూపుటకు నప్పటికిరమ్మని సంకేతమేర్పఱచి యుండుటంచేసి చీకటిలో వెదకికొనుచు మున్నుగా నప్పటికి ధనవర్మ వచ్చెను.

అప్పుడు వానిచేయిపట్టుకొని మెల్లమెల్లగా నామేడమీదికి దీసికొనిపోయి అందు గవాక్షమునుండి హేమవతిం జూపి మిత్రమా! హైమవతి అదుగో, చూడుము నీకు నేచెప్పినది నున్నట్లున్నదియో లేదో అరయము అనిచూపగా జూచి ధనవర్మ మనసులోనున్న చిత్రఫలకమును బూని దానించూచి తలయూచుచు గుణవర్మదలంచు చు ... అహా ! విధిసృష్టి యెంత చోద్యముగా నున్నది. ఈలాటిపాటల ... దానిని ఆశ్చర్యము ? సీ ? దుర్మార్గుడైన గుణవర్మ నాకడ్డమువచ్చెనే ... వానిని రేపుదయమున బట్టెదనని యనేకప్రకారముల నవరసములు ... అభినయించుచు నెట్టకేలకు జయభద్రుం చూచి మిత్రమా ! నీవుచెప్పిన మాట నిక్కువమైనదని ... జూపితివి. కన్నుల కలిమిసార్ధకమైనది. కానిమ్ము

ఈకొమ్మ యెచ్చటికి బోగలదు? దుర్మార్గుడైన గుణవర్మ యెక్కడ నున్నాడని అడిగెను.

అప్పుడు జయభద్రుడతని మఱియొక గదిలోనికి దీసికొనిపోయి అందొక గవాక్షము దాపున, గూర్చుండబెట్టి మిత్రమా! నీవీ పీఠముపై నుండుము నీవీపీఠము పైన గూర్చుండుము. అతిచిన్నది యిప్పుడు పూబంతులు గట్టుచున్నది గదా యిప్పుడే ఈదారిని నీదాయ గుణవర్మ వచ్చి యాలోపలకు బోవును. నీవీకిటికీలో నుండి చూచుచుండుము. లోపలకు బోయిన తరువాత తలుపులు బిగించుకొని యిరువురు మనోహరముగా వీణాగానము పాడుకొనుచు యిష్టకామములు తీర్చుకొనుచు నీవిచ్చటనే కూర్చుండిన వారు పాడుకొను సంగీతము గూడ వినిపించును. మాటాడక కూర్చుండుము. నేను వెలపల గాచి యుండెదను నేనువచ్చి పిలుచునందాక నీవిబయటకు రావలదు సుమీ అని చెప్పి యాగదిలోనుండి తాను వెలుపలకువచ్చి పైన దలుపు గొళ్లెము పెట్టి గుణవర్మ రాక వేచి సోపానముల చెంతను గూర్చుండెను.

ఇంతలో గుణవర్మయు జక్కగా అలంకరించుకొని అచ్చటికి వచ్చి జయభద్రుజాడ అరయుచుండ అతం డాతని చేయి పట్టుకొని మాటాడుచు ముందుగా వేఱొక దారిని నామేడమీదకు దీసికొనిబోయి ధనవర్మయున్న గదివెనకటి దాపున నిలువబెట్టి సన్నని గవాక్ష రంధ్రమునుండి ముందు ధనవర్మం జూపెను.

అప్పుడు గుణవర్మ ధనవర్మంజూచి తలయూచుచు నీమిత్రద్రోహుడు నాతో జెప్పక యెట్టిపని చేయుచున్నాడు. కానిమ్ము వీని సంగతి రేపు చూచెద నాల్యా! హైమవతి యెచ్చట నున్నదని అడిగెను.

అప్పుడతండు గుణవర్మను ధనవర్మ చూచుచున్న కిటికీదాపున నుండిరమ్మని చెప్పి తాను వేరొక దారిం దిరిగివచ్చి అతనిం గలిసి కొనియెను.

తనప్రాంతమునుండి పోవుచున్న గుణవర్మను చూచి ధనవర్మ సుఖముగ నిట్టి యిప్పుడే చంపవలయునని అహంకారము పుట్టినది కాని నోములోపట్టిన వ్యాఘ్రమువలె దలుపులు వైచిన నాగదిలో నుండుటచే నేమిచేయుటకు వీలు చిక్కకపోయెను.

తరువాత జయభద్రుడు గుణవర్మను గవాక్షము దాపునకు దీసికొనిపోయి లోపలనున్న హైమవతి విలాసము లన్నియుం జూపెను.

అప్పుడు గుణవర్మకును ధనవర్మ వెఱ్ఱియాహా లన్నియుం బుట్టినవి. జయభద్రుడెట్టకేలకు అతని నాగవాక్షము దగ్గర నుండి తప్పించి అవతలప్రక్క నున్న వేరొకగదిలో గూర్చుండబెట్టి మిత్రమా నీ విందు గూర్చుండుము. ఆగదిలో నున్న నీదాయ లోపలకు వచ్చి హైమవతితో గూడి వేడుకగా సంగీతము పాడును. అదియు నీకు వినిపించును. పిమ్మట నేను వచ్చెదనని ధనవర్మకు చెప్పినట్లు చెప్పి అతని నందు గూర్చుండబెట్టి పైదలుపులువైచి తాను హైమవతియున్న గదిలోనికి బోయి యాగది తలుపులన్నియు మూసి వారిరువురకు వినిపించునట్లుగ నావిన్న దానితో నెద్దియో గుసగుసలాడుచు సంగీతము పాడవలయునని కనుసన్న జేసెను

అప్పుడప్పూబోడియు బాణిని నిక్కించుకొని కొంతసేపు హాయిగా గీతముబాడినది ఆ గానస్వానమునకు ధాక్కి యారాజపుత్రు లిరువురు మేనులు మఱచి చేష్టలుదక్కి పీఠములపై కొరిగిరి.

మఱియు హైమవతి యారాత్రి మిక్కిలి చక్కగా అలంకరించుకొన్నది కావున జగన్మోహనాకారముతో నున్న యా యన్నుమిన్నం జూచి జయభద్రుడంతకుమున్న గుట్టుపట్టుకొని యుండెను. కానిఅప్పుడు మనంబుబట్టజాలక మన్మథశరపీడితుండై యాలలనాలోకనసమ భాషాది విశేషంబుల గ్రమక్రమంబున మత్సాహంబు దీపింప అన్యాపదేశంబున గొంతసేపు తనసయనంబు లంటుచు చివరకు మోహమాప లేక బిగ్గరగా గౌగిలించుకొనెను. అప్పుడప్పడంతి యలంతి నవ్వొలయ ఓహో! మోహనాంగా! మీకిప్పుడు సమయము గొంకిసది కాబోలు. యిన్నిదినములేకాంతముగా నున్నప్పు డుపేక్ష సేయనేల సంచిసమయమే కనిపెట్టితిరి? చాలు చాలు! యిట్టివంకలను శత్రురాజుల నిడికొని వారిని వంచింపబోయి మీరే యిట్లు పంసకుని చేత వంచింపబడుచుంటిరే! నేను త్వెక్కడికి బోయెదను ఇప్పుడువారి విషయమై చేయదగిన కృత్యముల నాలోచింపు తనుటయు నా జయభద్రు డిట్లనియె.

కాంతీ! యింతనుక నీమాయము జూపి శత్రువులవంచింప దలచితిని. కాని ఇప్పుడు నేనే వంచితుడనైతిని. నీయాకృతిం జూచి మహామునులుగూడ మోహింతురనుచో మా బోటుల మాట నొడువనేల! అని పలికి అప్పలుకల కొలికిని బాహ్యరతోద్యోగంబున గుతుక బలుమాయి ఆత్మరుచి, యార్యా? యిది యాపత్సమయము. జనని జనకులు జెఱసాలమంద నాకేయుత్సాహమును గలుగకున్నది. విధివిధానంబున వారివలన నన్ను స్వీకరించి యథేష్టసౌఖ్యంబులం బొందుదువుగాక! శత్రువులం బరాభవింపు తెఱంగరయుడని యెన్నియో నీతులు జెప్పి అతని యుద్యమము వారించినది.

అప్పుడతండు యెట్టకే నచ్చోటినుండి యీవలకు వచ్చి ముందుగా ధనవర్మ యున్న గదిలోనికిబోయి మోసంపరవశుండై యున్నయాతనిని లేపి యాయిల్లు దాటించి యింటికి బంపెను.

తరువాత గుణవర్మనుగూడ నిల్లుదాటించి నేను జెప్పిన విషయము యదార్థమని నీకిప్పటికై నను దెలియనది గదాయని పలుకుచు అతని నివాసమునకు బంపెను.

అంత సుముహూర్తుడుదయంబున నారాజ కుమారు లిరువురు రాత్రి తాము చూచిన విశేషములు మనమున బహుమాను వితర్కించుచు నొండొరుల వధోపాయ

అహో! జయభద్రుడెంత మాయలు సమ్మోహించుంచి హైమవతిని బ్రచ్ఛన్నముగా అనుభవించుచున్నాడు యేమియు నెఱుగనట్లు నాతో దానుగూడ నాచేడియ కొరకు ప్రాకపిపడుచున్నాడు గదా! తెలిసెను! నిశాకరవంశమునకు నైషధదేశ సన్యాసిని మర్యాద కుటుంబములో జనించిన రత్నవర్తకుని మఱికొందరిని

శ్రీకాకుళం

జెఱసాలలో బెట్టించితివి అన్నన్నా! యెంత తెలియకపోయితివి. ఇప్పుడు వీనినేమి చేసినను దోసములేదు. సభకు బోయినప్పుడు మే మొండొరులము సౌహార్దసూచకముగా హస్తగ్రహణము చేయుట వాడుకయున్నది. గదా! ఆదినమున వానికి నెడమచేయినందిచ్చి కుడిచేతితో అడిదము బెఱికి వానితల దెగనరికెద దానితో నాయహంకారము వాయునని యిరువురు నూహించిరి.

వారిచర్యలం గనిపెట్టుచు జయభద్రుండు ఆనాడు పెందలకడ భుజించి సభకు వచ్చెను. సభ్యులందఱు యథాకాలమున సభకువచ్చి వారివారిస్థానముల గూర్చుండిరి

అప్పుడు వాడుకప్రకారము ముందుగా గుణవర్మ సభకువచ్చి తనపీఠముపై గూర్చుండ ధనవర్మరాక నిరీక్షించియుండెను. అతని అప్పటి యాకారము మిక్కిలి వైఖరినిజూచి సభ్యులందఱు వెరగుపడజొచ్చిరి.

ఇంతలో ధనవర్మయు నశ్వారూఢుండై పెక్కండ్ర పరిచారకులతో నాయాస్థానమునకు వచ్చెను.

అప్పుడందున్న వారందఱు లేచిరి గుణవర్మయు పీఠమునుండి లేచి రెండు మూడడుగు లెదురుగా నడచియతనికి నెడమచేయి అందిచ్చెను దానినతడు చేకొనక శంకించుచు నెడమచేతితోఁ బట్టుకొని రహస్యముగా మొలలో దాచియుంచిన అడిదము వడిగాఁగుడిచేతితోఁ బెఱికి చెడుగా! చావుమని మెడమీదఁవేసి తలనఱికెను. గుణవర్మయు నట్టి ప్రయత్నముతో నుండుటఁబట్టి ధనవర్మవలెనే యాసమయమున దక్షిణహస్తముతో వాలుబెఱికి ధనవర్మ తలనరికెను.

ఇరువుర వ్రేటులు నేకక్షణమున నొండొరుల కంఠంబులంబడుటచే వారిద్దరు నొకసారి స్వర్గమునకు నిర్గమించి అచ్చటం గూడ రంభకొరకు జగడమాడఁ దొడంగిరి.

వారిచిత్రవధఁజూచి సభాసదులందఱు నాశ్చర్యమందుచు నిరువుర పక్షముల వాను నొండొరులగలహింపం దొడఁగిరి. అప్పుడందఱును వారించి జయభద్రుడుఁ ఆక్షణమునందే వారితండ్రులగు వీరపాల శూరపాలురకు పత్రమానము పంపుటయు దన్మూలమున వారిరువురు సేవలం గూర్చుకొని యొండొరులు ఘోరముగాఁబోరి చివర కిరువురును వీరస్వర్గమునొందిరి.

ఆహా! జయభద్రుని బుద్ధిబల మెందర శత్రువుల నిర్మూలము చేసినదో చూడుము. ఈ లోపలనే జయభద్రుఁడు సేనలనెల్ల లోబఱచుకొని యామంత్రపాలుని భార్యతోఁగూడఁ జెఱవిడిపించి యాదినము నందే తిరుగ సింహాసన మెక్కించెను. అప్పుడు ప్రజలందరు మిక్కిలి సంతసించి అతనియందు మిగుల విశ్వాసము గలవారైరి.

మఱియు వీరపాల శూరపాలురు సంగరములో హతులైరను మాటవిని జయభద్రుఁడు మంత్రపాలసమేతుఁడై యాయిరువుర దేశములకుఁ బోయి వానిం

గూడ స్వాధీనము చేసికొని యాదేశములకుఁ గూడ బరిపాలనఁ గావింపఁ దొడంగెను.

ఒక్కనాఁడు మంత్రపాలుఁడు తనకకారణముగా మిక్కిలి యుపకారము చేయుచున్న జయభద్రునింజూచి వినయవిశ్వాసముతోఁ దమవృత్తాంత మెట్టిదో చెప్పుమని యడిగిన సంతోషముతో హైమవతీ సహితుండై వచ్చి అతనికి నమస్కరించెను.

అప్పుడు మంత్రపాలుఁడు పుత్రికను గుఱుతుపట్టి పట్టరాని సంతోషముతోఁ గౌగలించుకొని కనుల నానందబాష్పములు గ్రమ్మ పెద్దతడవు సంతోష పారావారవీచికలం దేలుచు భార్యతో నా వృత్తాంతము చెప్పి సంతోషము కలుగఁజేసెను.

అప్పుడు హైమవతి తల్లిదండ్రులకు సంతసము గలుగఁజేయుచు వారడిగినంత దన వృత్తాంత మాద్యంత మెఱుంగ జెప్పినది.

మంత్రిపాలునికి జయభద్రుఁడు అల్లుఁడని తెలిసినపిమ్మట గలిగిన యానంద మీపాటిది అని చెప్పుటకు నలవికాదు.

పిమ్మట విధి విధానంబున మంత్రపాలుండు హైమవతికి జయభద్రునికిచ్చి పాణిగ్రహణ మహోత్సవము చేయించి తన రాజ్యమునకు నధిపతిగా నతనికిఁ బట్టాభిషేకము గావించెను.

అటు సప్తాంగ రాజ్యభాసురుండై జయభద్రుండు రామభద్రుండు బోలె న్యాయంబునఁ బాలింపుచు స్వదేశాగతులైన బ్రాహ్మణులవలన నిత్యము సునీతి ఖ్యాతి మిక్కిలిగా వినుచు నాశ్చర్య పారావారనిమగ్నుండై యవ్విధంబంతయుఁ బరీక్షింప నరుగదలంచు కొన్ని సమయంబున సుదేవుండను బ్రాహ్మణుడు ఆ రాజు గృహమున నతిధిగావచ్చి అర్చితుండై కూర్చున్నతఱి జయభద్రుడు స్వాగతప్రశ్న పూర్వకముగా నతని కిట్లనియె.

పండితముఁడవా! భూమండలమున మీరు వీక్షింపని దేశములుండవుగదా! దేశాటనము పండిత ధర్మమే ఇప్పుడు సకల దేశములలో నెన్నఁదగు వదాన్యుండెవ్వడు యెవ్వని గృహమున దండిగా అతిథులు సంపూర్ణకాములై అరుగుచుందురు? అప్పుణ్యాత్మునిం జెప్పఁగోరుచున్నానని అడుగుటయు నా సుదేవ భూదేవుండు సంతుష్టాంతరముగుండై యితని కిట్లనియె

దేవా! దేవర యడుగు నా ప్రదేశంబున నే చూడని దేశంబులు లేవు. బాల్యము మొదలు నాకు దేశాటనమే వృత్తిగా నున్నయది. పుడమిఁగల దాతల నందరం బరీక్షించి చూచితిని కాని యా కాలములో విదర్భదేశములో సునీతి అను సాధ్వీమణి వంటి దాత నెందును గని వినియుండను.

ఆ సతీతిలకము పతి జయభద్రుఁ డెంత సంపాదన కర్తయో తెలియరాదు. ఆమె నిత్యము అర్థులకు గోటిరత్నమండలములు దానము చేయుచుండును. ఆ రత్నములు భూలోకములోనివి కావు. నా పాండిత్యమునకు మెచ్చుకొని నాకొక రత్నంబ

పతకము కానుకగా నిచ్చినది. ఇదిగో చూడుమని తన మెడలోనున్న హారమును జూపెను.

ఆపచ్చలపేరు చూచి జయభద్రుడు వెఱగుపడుచు బరీక్షకు దెప్పించి అందు గల రత్నములు వెలగట్టింప నవి పరీక్షించుటకు మానవమాత్రము కాదనియు నివి అమూల్యములనియుం జెప్పిరి.

పిమ్మట జయభద్రుడు ఆ బ్రాహ్మణునిం జూచి విప్రోత్తమా! నీవా సతీమణి భర్తయగు జయభద్రునిం జూచితివా? అతని పోలిక యెట్లుండునని అడిగిన అప్పారుండిట్లనియె.

దేవా! దేవర యేమనుకొనినను మేలగుంగాని యా సాధ్వీమణి పతికిని మీకు నించుక తారతమ్యము లేదు. ఆతండు మీ పోలికనుండు మీ యిరువురకు నేదియేని బాంధవ్యము గలిగియున్నదేమో తెలియదు దేవరను జూచిన నాటనోలె నాకీ సందియము గలిగియే యున్నది, ఆసతీతిలకముతో గూడ పీటలపై గూర్చుండి బ్రాహ్మణులకు దానము గావింపుచుండును. నాసందేహము నాకును గూడ జూడంగలిగెనని అచ్చటి విశేషము లన్నియుం జెప్పెను.

ఆ మాటలు విని జయభద్రుడు మిక్కిలి వెఱంగుపడుచు సవినయముగా నా బ్రాహ్మణుని ననిపి అంతఃపురమునకు బోయి హేమావతిం జూచి మచ్చెకంటీ! వింతలు వినవచ్చుచున్నయవి మా దేశమునకు బోయి చూచి రావలయును సునీతి విఖ్యాతి నీవును వినియుంటివి కదా? అచ్చట మరియొక జయభద్రుడు నా పోలికవాడు పీటలపై గూర్చుండునట ఆ చిత్రములు చూడ నెంతయు నౌత్సుక్యముగా నున్నవి. నేను రహస్యముగా బోయివత్తును. నీవిచ్చట గుప్తముగా నుండుమని చెప్పిన నా యొప్పులకుప్పయు దానుకూడ వత్తునని యెంతేని నిర్బంధము చేసెను గాని అతండందులకు సమ్మతింపక తానొక్కరుండ రహస్యముగా బయలుదేరి కతిపయ ప్రయాణములను స్వగ్రామమునకు బోయెను.

పూర్వపు వేషముతో నా పట్టణవీథిలో బోవుచుండగా పెక్కండ్రు వచ్చి పరిచయముతో బల్కరించుచు నేమేమియో వ్యవహారములు మాటాడబోవంగిరి కాని అవి యేమియు జయభద్రుని కర్థమైనవి కావు

ఒకడు వచ్చి నమస్కరించి యెదుర నిలువబడి అయ్యా! తమ సెలవు ప్రకారము వచ్చితిని. ఆజ్ఞయేమి అనియు నడిగెను మరియొకడు దేవా! దేవరయానతిం బోయి పండితులం దీసికొని వచ్చితిని పిలిచినారు. నన్ను చూడకయే పోవుచున్నారేమి? అనియు బల్కుచుండ వెఱగుపడుచు మాటాడక నడుచుచుండ అతని వెంట పెక్కండ్రు బ్రాహ్మణులు దానార్థులై నడువ దొడంగిరి.

స్తోత్రపాఠములు పఠింపుచు నట్లు బ్రాహ్మణులు పెక్కండ్రు చుట్టును బరివేష్టించిరి వారితో నేమియు మాటాడక నడిచి యింటికి బోయి తల్లిదండ్రు లంగాంచి నమస్కరించెను.

వారును అతని దీవించుచుఁ గ్రొత్తగాఁ జూడక పూర్వపురీతినే మాటాడం దొడంగిరి. అట్లు తల్లిదండ్రులు నన్నదమ్ములు బంధువులు మిత్రులు మొదలగు వారెల్ల తన్ను గ్రొత్తగాఁ జూడక పాతవానితో మాట్లాడి నట్లు మాట్లాడు చుండుట నతండు మిక్కిలి విస్మయము చెందుచు వారందఱు తన్నవమానించునట్లు తలంచి యాశ్చర్యజనింప నీ? వీరిని నేను మాత్రము వల్కరించనేల? నేను వేశ్యాలోలుండనై కాబోలు వీరు నన్ను మన్నించిరి కారు ఎల్లకాలము నొక్కరుండొక్క రీతినుండునా? ఇప్పుడు నాకును వేరొకచోట రాజ్యమున్నదని తెలిసినచో వీరునన్ను మిక్కిలి గౌరవింతురు కానిమ్ము నాకేమియు లోపము లేదుకదా! సునీతి వ్యాపార మెట్లున్నదియో చూచి నా త్రోపఁబట్టి నేను బోయెదనని నిశ్చయించి మగుడు సమయంబున తల్లి వచ్చి వత్సా! నేడిచ్చటి కకాలమున వచ్చితివేల? దానధర్మములు చేయలేదా యేమి? వంటయైనది భుజించి పొమ్మని పలికెను.

ఆ మాటలు విని పెక్కుతెరంగుల శంకించుకొనుచు దల్లి కేమియు నుత్తరము చెప్పకయే వడిగా సునీతి మేడకుబోయెను.

అట్టి సమయమున అచిన్నది మాయా జయభద్రునితోఁ బీటలపై గూర్చుండి యొక బ్రాహ్మణునికి బాదములు గడుగుచున్నది. జయభద్రుడు ద్వారము దాటి లోపల బ్రవేశించు నంతలో బీట మీద నున్న అతం డదృశ్యుడయ్యెను.

వసు వదానకాలములో బీటమీద మగనిం గానక సునీతి నలుమూలలు చూచి నంత ద్వారదేశమందు నిలువంబడి యున్న జయభద్రుడు గవంబడియెను.

అతనింజూచి యాచిన్నది. అయ్యో! ఇదియేమి చిత్రము నాపీటమీదనుండి అప్పటి కెట్లు పోయిరి? ఇది గాంధర్వమువలె నున్నదియే అని విస్మయమందుచుఁ దానులేచి జయభద్రునికడ కరిగి అతని చేయిపట్టుకొని ప్రాణేశ్వరా? బ్రాహ్మణునికిఁ బాదములు గడిగి వసువాసంగక నడుమ లేచి యింతలో నిచ్చటికి వచ్చితిరేల? అట్లు చేయుట శాస్త్రదూష్యము కాదా! నాయపరాధ మెద్దియేని గణించి కోపముతో నిట్లు వచ్చితిరా? క్షమింపుడు వేగమరండని చేయి పట్టుకొని లాగగా జూచి జయభద్రుడా సునీతి నంతకుమున్ను జూచి యెఱుగడు కావున విస్మయాకుల హృదయుండయి యేమియుం దోచక యామెతో నిట్లనియె.

జవ్వనీ! నీ వెవ్వతెవు? నేనెవ్వడనుకొని ఇట్లనుచుంటివి? ఇంతకు మున్నెన్నడేని నన్ను జూచియుంటివా? నీ మాట లేమియు నా కర్థములు కావు ముందుగా నీ యుదంతము జెప్పుమని పలుకగా నాకలకీయు బరిహాసమున నట్లనుచున్న వాడని నిశ్చయించి నవ్వుచు నిట్లనియె.

ప్రాణేశ్వరా మీరు కుంతిభోజుని యేడవ కుమారులు. మీ పేరు జయభద్రుడు నా పేరు సునీతి నేను మీకు భార్యను. మిమ్ము బెద్దతడవులబట్టి చూచుచుంటిని. ముందటి జన్మములో గూడ విడువను. ఇదియే మనకుగల బాంధవ్యము. ఈమాటు నా మాట లర్థమైనవిగదా? ఇది పరిహాసకాలముకాదు. పాపము బ్రాహ్మణుడు చేయి చాపి పీట

మీద గూర్చుని యున్నవాడు. వేగమరండు. అని పలుకగా విని జయభద్రుండు తదీయ మృదుమధురగంభీర సంభాషణముల కచ్చెరు వందుచు నంతరంగంబున నిట్లు తలంచెను.

ఆహా! యీ మోహనాంగి నా భార్య అగుట నిక్కువంబు. కంటిలో పుట్టుమచ్చ యున్నదన్నమాట వేశ్యాకల్పితము, ఈ కాంచనగాత్రిని జగన్మోహిని అనవచ్చును కాని యీ యిప్పుడు చెప్పుచున్న మాటలు మిక్కిలి విపరీతముగా నున్నయవి. ఇప్పుడు నేను కనకపీఠముమీద గూర్చునిలేచి వచ్చినట్లుగా మాటాడుచున్నదే తానెవ్వరినో గూర్చుండబెట్టుకొని యాగుట్టు తెలియకుండ నన్నుజూచి యిట్లనుచున్నది కాబోలు! భళిరే! స్త్రీలు యెట్టి పనులకైనను సాహసికలగుదురు గదా! ఇదియును గాక, యిప్పటివారి చర్యలన్నియుం జూడ వేడుకజాడగా నున్నవి. నన్ను మాయ పుచ్చుట కిట్లనుచున్నారు కాబోలు! కానిమ్ము వీరి దంభమునకు నేను వెఱతునా? ఈలంజపడంతి గోవుల దానంబులు పుచ్చుకొని బ్రాహ్మణ్యపు తెల్లదలం జప్పకొనుచుండును. బ్రాహ్మణులకు నీతియున్నదా!

వారికి కక్కుర్తి మెండుగా నుండును. పంచాలుండైనను దానమిచ్చినేని వాని నింద్రునిగా పొగడుచుందురు. అట్టివారి మాటలు నమ్మవచ్చునా? అని అనేక ప్రకారములం దలపోయుచుండగా మరియు నత్తరుణి యిట్లనియె.

ఆర్యపుత్రా మీరెద్దియో మనంబున ధ్యానించుచు జాగు సేయుచున్నవారేమి? ఆలస్యమగుచున్నది. రారేమి? దానమధ్యమున జాగైనచో ప్రత్యవాయము వచ్చునని యార్యులు చెప్పుదురు వడిగా రండు ప్రొద్దెక్కినది. అని పలుకగా ముఖమునం బలుక బలుకక నవ్వుచు కొలికి కతండిట్లనియె.

బోటీ! నీ వేటికి నన్ను మాటిమాటికి రమ్మని నిర్బంధించెదవు? నీగుట్టు దాగునని నీవిట్లనుచున్నావు కాని నిజము గ్రహించితినిలే. ఇన్నిదినంబు లెవ్వరినో పెట్టుకొని వర్తించుచు నాతప్పు మాయుటకిట్లు దానములు చేయుచుంటివి. ఇప్పుడు నేనువచ్చి యూహించినను యిద్దియో కొంతలోయిదవు కాని సరిపడదు.

ఈలంజ నియమముల కేమిలే. నేనీయూరు దాటిపోయి పెక్కుదినములైనది. నిన్ను నేను పెండ్లియైన తరువాత చూచియుండలేదు. ఇప్పుడు చూచితిని. నిత్యము నేను నీయొద్దనున్నట్లై మాట్లాడుచుంటివి. దీనికి నేనేమి చెప్పుదును. నేను రాను పోపొమ్మని పలుకంగా అక్కలికి యులికిపడి అయ్యో! నా మనోహరునికి పిచ్చియెత్తినది. అసంబద్ధముగా మాటలాడుచున్నవాడు. వేగను దీనికి ప్రతిక్రియం జేయింపవలయు మామామను బిలువుడో యని అరచినది.

ఆ యాక్రోశంబులతో అందరు తొందరపడుచుం దలయొక మూలకుం బోయి అనేకులు వైద్యులం దోడ్కొని వచ్చిరి. కుంతిభోజుడును భార్యయు నవగ్రహారంబునకుం అందఱు వచ్చిరి.

దానంబులు జరుగుచుండ జయభద్రుడు నవ్వుచు వహో! మీరలు తగరని నవ్వుచుత్తి

నట్లున్నది. ఈ పుంశ్చలి మాటవిని యిప్పటికి వచ్చితిరేల? నా మాటలన్నియు యదార్థములు; నేనున్మత్తుడను కాను నన్ను నమ్మించుటకై ఈకొమ్మ యిట్లను చున్నది. మీరే యాలోచింపుడు నేను తనతోనున్నట్లు చెప్పుచున్నది. యెప్పుడేవి నన్ను మీరిచ్చట జూచితిరా? నేనడవుల పాల్పడిపోయి నేటికి వచ్చితిని. నన్ను మీరందరు అవమానింపనక్కరలేదు. నాకును నీపాటి రాజ్యముగలిగియున్నది లెండు అని వారితో మాటాడగా వారికి అతనిమాటలు విపరీతముగాఁ దోచుటచే బిచ్చియెత్తి నట్లే నిశ్చయించిరి.

అప్పుడు జయభద్రుని తల్లి మిక్కిలి పరితపించుచుఁ బుత్రకునిపై బడి, అయ్యో! కొడుకా! నీవిప్పుడు నాయొద్దకువచ్చి పల్కరించినను మాటాడితివికావు. అప్పుడే నాకనుమానము గలిగినది. నన్ను జూచినప్పుడెల్ల అతివినయముతో మాటాడు వాడవు. నేఁడు నీకెవరో ఘాతమును బెట్టియుందురు. నాముద్దుఁ తండ్రీ! నీ చిత్తమెట్లు స్వస్థతనుజెందునో తెలియదుగదా యని పెక్కుగతుల విలపింపఁ దొడగినది.

అప్పుడు జయభద్రుడు తెల్లబోవుచు తల్లితో ఔను అమ్మా నేను పెక్కు దినములు పరదేశములోనుండి నీయొద్దకు వచ్చినందులకు దిన్నగా మాటాడినాను కావు. ఇప్పుడు నాభార్య చెప్పిన కపటపుమాటలువిని నీవుకూడ నాకు బిచ్చియెత్తినదని యేడ్చుచున్నదానవు చాలుచాలు నాకు మిమ్మందఱిఁ జూడఁ బిచ్చియెత్తు చున్నది. ఒకరైనను నన్ను గ్రొత్తగా పెక్కుదినములు వడివచ్చితినని పలుమరింప రైరి. ఇప్పుడీ బంకులాడిమాటలునమ్మి గంతులువైచుచున్నారు. పోపొండు నా యొద్దకు రాకుడు నాతోమాటాడవద్దని పలుకగా మఱియుబిచ్చియెత్తినట్లు నిశ్చయించి అయ్యో! ఇఁక నేమియున్నది. వీనిమాటలన్నియు విపరీతముగానే యున్నవి. వేగము వైద్యులు చికిత్సచేయరో అని అతనితల్లి తొందరపెట్టఁదొడంగినది

అప్పుడు వైద్యులువ్యగ్రచిత్తులై తత్తరముతో నతని బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొని పైత్యోద్రేక ముడుగునట్లు చికిత్సచేయఁదొడంగిరి.

జయభద్రుడు పకపకనగుచు అయ్యో! నిష్కారణము నాకుఁబిచ్చియెత్తినదని వైద్యముచేయుచు నన్ను వేపుచున్నారే! ఈలాగునని తెలిసినచో నేనిచటకు రాకయేపోవుదును తెలియకవచ్చితిని. నన్ను విడువుడు. నా దేశమునకు నేను పోయెదను. ఇఁక నెన్నడును రాకుండ చేయుచున్నారని పలుకగా విని భూతవైద్యులతని తండ్రితో నిట్లనిరి.

రాజా! వీనిమాటలు వినుచుంటిరిగదా! వీనికిదిపిచ్చికాదు గాలిసోకినది. ఎఱుగకవచ్చితిని. విడువుడు. ఇకరాను అనుమాటలు భూతాలాపములు కాని యున్మత్త వచనములుకావు కావున వీనికి భూతవైద్యము చేయవలెనని చెప్పిన నతండును అట్ల కాదలంచి యావైద్యము వారిచేత చేయించెను. అతని బందీగృహంబునం బెట్టి భూతవైద్యులు భూతమా! నీవు మా రాజపుత్రు విడువుము. లేకున్న నిన్ను కట్టి బంధింతుమని మంత్రములుచ్చరించుచు, బెత్తములచే నతని గొట్టదొడంగిరి.

ఆ దెబ్బలకుఁ దాళలేక యతం డుచ్చస్వరంబున జనకుఁ జీరి "తండ్రీ! నేను చిరకాలమునకు నీయొద్దకు వచ్చినందులకు మంచిశిక్షయే చేయించుచుంటివి. వీరు నన్నూరక బాదుచున్నారు కటకటా! కన్నతండ్రివి నీకైన నక్కటికములేదా! నా కేమియు బిచ్చియెత్తలేదు. భూతము సోఁకలేదు. నామాటలు మీరు తిన్నగా నర్థము చేసికొనలేక యట్టి భ్రమపడుచున్నారు ఇంతకును కొరకురాలు నాయాలు నేను స్వస్థచిత్తుఁడనై యుంటిని నామాటలన్నియు మీరు సావకాశముగా విని తరువాత ప్రతిక్రియజేయుడు. మీకుదెలియనిచో నామిత్రుఁడు సుమిత్రు నొక్కసారి యిచ్చటికి రప్పింపుడు. వాని కన్నియుంజెప్పి యొప్పించెద"నని కన్నుల నీరుగ్రమ్మ దైన్యముగా బలుకుచున్న పుత్రకునింజూచి తండ్రి శోకించుచు నాక్షణమునందే సుమిత్రుని రప్పించి అతనితో నిట్లనియె.

సుమిత్రా! నీమిత్రుని అవస్థ యెట్లున్నదియో చూడుము. మాటలు దేటగానే యాడునుగాని మనకేమియు నన్వయింపవు నీతో నెద్దియో చెప్పి యొప్పించునట. వాని మాటలువిని మాకుఁ జెప్పుము; అని పలుకుచు నతనిని జయభద్రుడున్న గదిలోనికంపెను.

సుమిత్రుని జూచినతోడనే జయభద్రుడు మిక్కిలి సంతసించుచు పెద్దతడవు గాఢాలింగనము జేసికొని కనుల నానందభాష్పములు గ్రమ్మ నతనితో నిట్లనియె.

వయస్యా! నేను నీమాటలు వినకపోవుటచేఁ బెక్కిడుమలంబడితిని. దైవకృపచే నవియన్నియుం దాటి నేఁటికి సంతోషముతోఁ గన్నవారున్నవారుకదా అని యిచ్చటికి వచ్చితిని. వీరిఅభిప్రాయమెద్దియో నాకుఁ దెలియకున్నది. నామాటలు విని వీరికిఁ బిచ్చియెత్తినదని కొంతసేపు నన్ను నిర్బంధించుచున్నారు. ఈ భూతవైద్యులు నన్నెట్లుబాధిరో చూడుము నావృత్తాంతమంతయు నీకుజెప్పెదను. వినుమని తాను భోగముదాని యిల్లు విడువకుండుటయు నది దొంగలచే దన్ను నూతిలో బారద్రోయించుటయు నందు హైమవతితో గలసికొనుటయు నామెతోగలసి యమరావతికిఁ బోవుటయు నచ్చట ధనవర్మగుణవర్మల మాయోపాయముచేత సంహరించుటయు శూరపాల వీరపాలుర వధ, హైమవతి పరిణయము, తనపట్టాభిషేకము మొదలుగాగల కథఅంతయుంజెప్పి నామాటలలో బిచ్చియెచ్చటనున్నది? కావలసిన యెడ నమరావతికిఁబోయి నేజెప్పిన విషయములన్నియు నరసికొనిరమ్మని నిగూఢముగా వక్కాణించెను.

అతని వృత్తాంతమంతయును విని సుమిత్రుడు విస్మయాకుల చిత్తుండై అమరావతిలో జరిగిన చర్యలన్నియు నంతకుమున్న తానుగూడ వినియున్న కతంబున నట్టిపని చేసినవాఁ డితడగునో కాడో అను సందియము డెందమున కలిగించెను.

అప్పుడతండు సుమిత్రునింజూచి అతనిమాటలు నీవెట్లునమ్ముదువు? ప్రతిదినము నతనినిచ్చట మనము జూచుటలేదా? కన్నులారా చూచుచున్నవాని నెట్లు

మఱతుము. వీనికి తప్పక భూతమునోకిన మాట నిక్కువమని పలుకుచుండగాఁ బ్రతిహారివచ్చి దేవా! యవధారు అమరావతి మంత్రపాలమహారాజు కూఁతురు హైమవతియఁట. తన ప్రాణేశ్వరుండైన జయభద్రుఁడున్మత్తుండై యున్నవాఁడను వార్తవిని యుచితపరివారముతోవచ్చి ద్వారమున నున్నది. వల్లభుం జూచుటకు మిక్కిలి తొందరపడుచున్నది. దేవర యానతి యేమని అడిగెను. అద్వారపాలుని మాటలు విని యారాజు విస్మయావేశ హృదయుండై సుమిత్రా! ఈ చిత్రము వింటివా! ఇప్పుడు నీతో చిరంజీవి చెప్పిన మాట లన్నియు నిక్కువములగునట్లే తోచుచున్నది. మంత్రపాలు కూతురు హైమవతి మావత్సను, బతిగా వరించినట్లు యీ ప్రతిహారి వచనంబున దేటయగుచున్నయది. కానిమ్ము ఆ సాధ్వీతిలకమువలన సర్వమును దెలిసికొని తరువాత విచారింతము. అనియాలోచించుచు వేగము యాగజగమనను ప్రవేశపెట్టుమని ద్వారపాలునకు సంజ్ఞ జేసెను.

ఆవేత్రహస్తుఁడువడిగాబోయి అచ్చేడియం దోడ్కొనివచ్చి జయభద్రుడచ్చట నున్నవాడని పలుకుచు నచ్చట విడిచిపోయెను. హైమవతి బద్ధుండైయున్న జయభద్రునిం జూచి. హా! ప్రాణేశ్వరా! నీవెట్టి అవస్థ ననుభవించుచుంటివి. నేను పోవలదని యెంతచెప్పినను వింటివికావు అయ్యయ్యో! నిన్ను దయ్యమిట్లు చేయ నేమియుపకారము చేసితివి? అచ్చట మా చుట్టము లందఱున్నారని యత్యాతురంతో వచ్చితివే? బుద్ధినైపుణ్యముచేత బలవంతులగు శత్రువులనుపరిభవించిన నీయూహ లన్నియు నేమైపోయినవి. కటకటా! నూతిలో బడిననాకు దెప్పవై యుద్ధరించిన సుకృతమైనను నిన్ను గాచినది కాదే అన్నన్నా! అమరావతి ప్రజల దురదృష్టము కాఁబోలు స్వల్పకాలము పాలించినను వారిని మిక్కిలి రంజింపజేసితివి. అని యారీతి నతని వృత్తాంతమంతయును జెప్పుకొనుచు శోకింప దొడఁగినది.

జయభద్రుడు డాకురంగనయనం జూచి, అయ్యో! తొయ్యలీ! నీవు విచారింపకుము నాకేమియు బిచ్చియెత్తలేదు భూతమును సోకలేదు. నామనము స్వస్థతగానే యున్నది. వీరిట్లు నన్నూరక నిర్బంధించుచున్నారు. కారణమేమియో తెలియదు నీవైనను వీరికి జెప్పి నన్ను విడిపింపుము. మనదేశమునకు బోవుదము అని పలుకగా విని అవ్వనిత విభ్రాంతయై, మామగారితో నిట్లనియె.

ఆర్యా! నావల్లభునికి బిచ్చియెత్తినట్లు మీరెట్లు నిశ్చయించినారు ఆయన మాటలు తేటగనేయున్నవే! వేఱెద్దియేని కారణముచేత నిట్లు బద్ధుంజేసితిరా! నిక్కువమేదియో చెప్పుడు. పతివ్రతయైన సునీతి మా అక్క యెక్కడనున్నది. అక్కలికి మా ప్రాణేశ్వరుని యిక్కట్టులకు సమ్మతించినదా! ఆచేడియ వాకిట పుట్టిన అంతయు వ్యాపించినదే! అని అనేక ప్రకారముల దైన్యముగా బలుకుచున్న యావిన్నదాని వచనంబులన్నియు విని యారాజు మాటలచేత దద్వృత్తాంతమంతయు దేటపరచుకొని విభ్రాంత చిత్తుండై యున్మత్తుని క్రియ నొక్కింత సేపూరకుండి శిరఃకంపము చేయుచు నాచేడియ కిట్లనియె.

సాధ్వీ! మీ మాటలన్నియు వినవిన మాకును బిచ్చి యెత్తుచున్నది. మా జయభద్రుడు మమ్ము విడిచి యెప్పుడు ఎచ్చటకిని బోలేదు. అతని నిత్యము చూచుచునే యుంటిమి. ఆదంపతులవలన దానములందిన విప్రకోటినడిగిన దెలియకమానదు. అతండెన్నియో దేశములు దిరిగినట్లును నెన్నియో వ్యాపారములు చేసినట్లును జెప్పుచున్నాడు దానింబట్టి యస్వస్థుడని నిశ్చయించితిమి. నీవు యిప్పుడతని మాటలు స్థిరపరచుచుంటివి యిప్పుడేమియు దోచకున్నది. ఇదియొక యింద్రజాలమువలె దోచుచున్నది. కావున నీవు బాగుగా విచారించి యందలి నిక్కువము వక్కాణింపుమని అడిగెను.

అప్పుడక్కలికి ముక్కుమీద వ్రేలిడుకొని యోహో! మీరిట్లీ రాజకుమారుని నిర్బంధించుట ఇందులకా, కటకటా! అంత మాత్రమునకే అట్లు చేయవలయునా, ఇంచుక విచారింపరాదా? ఆయన మాటలు సావధానముగా, వినగూడదా, అన్నన్నా! యెంత పనిచేసిరి. యిప్పుడైనను వడిగా బంధవిముక్తుని జేయుడు. అని మిక్కిలి తొందరపెట్టగా రాజశాసనంబునంజేసి కింకరు లప్పుడే అతని కట్లు విప్పి చెరసాలనుండి తప్పించిరి. సాధ్వీమతల్లియైన సునీతిని విరసించి వేశ్యాలోలుండైన జయభద్రుని దుష్కార్యదోషంబాజం ధనరూపంబున బరిణమించినది.

అట్లు బంధవిముక్తుండయి జయభద్రుడు తండ్రిం జూచి ఆర్యా! మీరు చెప్పెడి మాటలు నాకు వింతగా నున్నవి. నేనెప్పుడు మీ దగ్గరనే యున్నట్లు చెప్పుచున్నారు కదా. తార్కాణ మొక్కడు జూపింపుడని అడుగగా అచ్చట నున్న వారందరు ప్రతిదినము మిమ్ము మేమిచ్చట జూచుచున్న వారమని యేకవాక్యముగా బలికిరి.

మఱియు అతండు బ్రాహ్మణులకు వ్రాసియిచ్చిన దానశాసనములం జూపిరి స్వహస్తలిఖితాక్షరములతో నున్న యా శాసనములం జూచి జయభద్రుడు మిక్కిలి నెరగందుచు దన్ను గుఱించి వారు పడిన భ్రమ అంతయు గర్హితము కాదని పలుకుచు హైమవతిం జూచి యిది యేమి చోద్యమని అడిగెను.

బుద్ధిమంతురాలగు నాప్రోయాలు చక్కగా విచారించి ప్రాణేశ్వరా! ఆ విషయము దెలిసికొనుటకు నాకొకదినము గడువియ్యుడు రేపంతయు అరసి చెప్పెదనవి పలుకగా వల్లెయని అందరును తమ తమ నివాసములకు బోయిరి.

జయభద్రుడు హైమవతితో గూడ సునీతి మేడకు బోయి యక్కాంతామణిచేత అర్చితుండై తాను వేశ్యాగృహము విడిచినది మొదలు తిరుగవచ్చువరకు జరిగిన కథ అంతయు నాయింతి కెఱింగించెను. అలలనయు, అతని చరిత్రమువిని, డెందంబాందోళనమంద పాతివ్రత్యవ్రత భంగభీతినాతురత జెందుచున్న జూచి ఆమెతో హైమవతి యిట్లనియె.

అక్కా! నీయుదంతమంతయు నాకు చెప్పుము. జయభద్రుండే దినమున నీయొద్దకు వచ్చెనో యాదినము మొదలు నిత్యము జరుగుచున్న చర్యలం దెలుపుము. నడుమ విశేషము లేమైనంజూచినం దాచవలదని యడుగగా నా సతీమణియు భగవం

తునికి నమస్కరించి యిట్లనియె. చెల్లెలా! నావల్లభుని పాదపద్మము నుల్లమునం బెట్టుకొని దైవముఖము సూచుచు నిక్కము వక్కాణింపుచున్నదాన. నా ప్రియుండు మొదట వేశ్యాలోలుండై నాయందప్రియుండై యుండె. దానికి సుమిత్రుండె సాక్షి. ఒక్కనాడు భ్రమరిక అను నాచేటిక వశ్యౌషధి యొకటిదెచ్చి నాకిచ్చి మగని శిరంబ నిడుమని చెప్పినది నేనును మొదటి నట్టి ప్రయత్నముతో బోయితినిగాని యమ్మ నోహరునిం జూచినంత వెరపున నామందిడక మరలి వచ్చి అప్పసరు నొకపుట్టలో బోసితిని.

ఆ రాత్రి అది యేమిమహిమయో తెలియదు. నామనోహరుడు చక్కని వేష ముతో నాయొద్దకువచ్చి నా యిష్టముల దీర్చెను. అది మొదలు ప్రతిదినము వచ్చుచు రత్నమండనముల దెచ్చి నాకిచ్చుచు నా అభీష్టములు దీర్చుచుండెను. మఱికొన్ని దినము లఱిగినంత సంతతము నాయొద్దనే నివసించి నేను గోరిన వస్తువాహనము లిచ్చుచు విప్రకోటిం దనుపుచుండెను

మఱియు నడుమ నొక్క విశేషముగంటి నాకర్ణింపుము. నేనొక్క నాడు రతి క్రీడల నలసి సొలసి నిద్రించితిని ఎద్దియో యకారణముగా నాకు మెలకువ వచ్చి నది. అప్పుడు నేను లేచి చూచువరకు నామనోహరుడు శయ్యపై సహస్రముఖముం శేషుడు వలెతోచి యుండెను. అప్పుడు నేను భయపడుచు గన్నులు మూసికొని యుచ్చస్వరంబున నరచినంత నొయ్యన నతండులేచి యథాప్రకార రూపముతో నొప్పుచు 'ఏమి! ఏమి! కామినీ! అట్లఱచెదవని నన్నూరడించెను.'

నేనును గన్నులు తెరచిచూడగా బూర్వపురూపమే అగుపడెను. కాన వెర పుడిగి దరికరిగి ప్రాణేశ్వరా! మీకు నిద్రలో నట్టి వికృతరూపము వచ్చుటకు గారణ మేమని అడిగితిని అప్పుడాయన నవ్వుచు జవ్వనీ! అది నా వికృతరూపము కాదు. నీవు నిద్రలోలేచి యట్లుచూచినట్లు పలవరించితివి. స్వప్నములో ననేక వికృతాకార ములు గనంబడుచుండును. దానికి శంకలేల? భయము విడువుము. అని నన్నూరడిం చెను.

నేనునట్లు కాబోలుననుకొని యథాప్రకారము పరిచర్యజేయుచుంటిని. ఇంత కన్న నేవిశేషముచూచి యెఱుగను. మీతో నిజము చెప్పితిని. తరువాత మీకెట్లు తోచిన నట్లు తలంచుడని పలికెను.

సునీతి మాటలువిని హైమవతి, శిరఃకంపముజేయుచు ప్రాణేశ్వరా! నిక్కము దొరికినది. సునీతియొక నించుకయు దోషములేదు ఆ సాధ్వీమణిని నిందించినవారికి గన్నులుపోగలవు. ఈ యింద్రజాలమంతయు వశ్యౌషధిమహిమ వలనం బుట్టినది. ఆ సునీతి విఖ్యాతికిని అదియే కారణము. అపసరీ బిసరుహాక్షి పుట్టలో బోసినప్పుడు పాతాళలోక వాసిఅగు శేషుని శిరముపైఁబడనోపు దాన వశ్యుండై కామరూపంబున నతండువచ్చి యిమ్మచ్చెకంటిల సంతోషపరచుచున్నవాడు. సామాన్య పురుషుల కిట్టువంటి దివ్యరత్నభూషణము లెచ్చట లభ్యమగును, నిద్రాసమయమున గాడ

రూపము నిలువదు. కావున సునీతికట్టివేళ నిజరూపము గనంబడినది. నానుడివినదంత నిక్కువము మీరు వచ్చినంత చీటలమీద నంతర్ధానమైపోయెను. దేవతా సంపర్కంబున స్త్రీలకు వ్రతభంగము కానేరదు. కావున సునీతి నిర్దోషురాలుగా స్వీకరింపవచ్చునని యాబుద్ధిమంతురాలు జరిగిన స్థితియంతయు, జూచి నట్లు చెప్పినది అప్పుడందఱికి మేనులు గగుర్పు జెందినవి అప్పుడు జయభద్రుడు మిక్కిలి సంతోషించుచు సునీతిని నిర్దోషురాలిగా నెంచి యాయింటిబోదిని మన్నించి యక్కునంజేర్చి యుపలాలనము సేయుచుండెను

అప్పుడా వార్త అంతయు గ్రామములో వ్యాపించుటచే నెల్లరు నద్భుతముగా జెప్పుకొన దొడంగిరి. మరియు గొందఱు మంచిగాను గొందరు చెడ్డగాను ఆవార్త జెప్పుకొనుట విని సునీతి మిక్కిలి పరితపించుచు అయ్యో! నేనెంత దోషకారినైతిని. పూర్వజన్మమునందేమి దుష్కార్యము జేసితినో! ఇంతకుమున్ను నన్నుత్తమ రాలుగా జెప్పుకొనిన ప్రజలు ఆనోటనే దుష్టురాలిగా నుడువుచుండిరి. సీ! ఇట్టి నిందాపాత్రమైన జన్మము భరించుటకన్న నీచమున్నదియా? అవును తర్కింపగా శేషకుమాత్రము పరపురుషుడు గాడా పరపురుష సంపర్కమున అపవిత్రమైన శరీరమును అగ్నిలో బడవైచి శుద్ధిగావించెద ననుజ్ఞయిండు అని దుఃఖించుచు వల్లభుని పాదంబులంబడి వేడుకొన దొడంగినది.

జయభద్రుడా సాధ్వీమణి యుద్యమమును మానిపింప నెంతేని ప్రయత్నము జేసెనుకాని యేమియు ప్రయోజనము లేకపోయెను.

అప్పుడతి యొడయనింజూచి యార్యా! ఈవిషయమున మీరేమియు నడ్డు సెప్పవలదు. నేను త్రికరణములచేతను మీ పాదముల నేనమ్మి యుంటినేని అగ్ని నన్నేమియు జేరనేరదు. కళంకము గలిగెనేని దగ్ధముగావించును. ప్రజల నిందా వాక్యముల నేను భరింపలేను. పైడియొక్క గుణాగుణంబులు అగ్నివలననేకదా దెలియుచున్నవి. అట్లే మదీయబుద్ధినైర్మల్యము తన్ముఖమున దెలసికొనవచ్చును. చితియేర్పరపింపుడు మీపాదములు నమ్మియున్న నన్ను గరుణింపుడని అనేక ప్రకారముల వేడికొనియెను.

అప్పుడు జయభద్రుడు ఆపట్టణపు కోట ముంగల మంచిగంధపు దారువులతో జితి బేరిపించి యావార్త పురమంతయు జాటింపించెను. అప్పుడు పౌరులు గుంపులు గుంపులుగా గూడుకొని యాసునీతి నీతివిశేషమునకు మెచ్చుకొనుచు జూడవచ్చిరి. మఱియు సామంతులు మంత్రులు బంధువులు హితులు పురోహితులు మొదలగు వారందఱు చుట్టును బరివేష్టించి యావింత జూచుచుండిరి.

అప్పుడా చితిని ప్రజ్వరిల్లంజేసిరి. పిమ్మట సునీతి జలక మాడి గంధమాల్యాను లేపనములు ధరించి బ్రాహ్మణులకు అనేకదానములు గావించి వారి యాశీర్వచనములందుచు వచ్చి సూర్యునికి నమస్కరించి యాచితిచుట్టు ముమ్మారు

పలగొని అందులో దుమికినది. ఆసతీమణి పాతివ్రత్యమహిమచే అగ్నిలోబడియు దగ్ధముగాక మెఱుగు పెట్టినబంగారమువలె నొప్పుచు నెల్లరకు దనచిత్తనైర్మల్యము వెల్లడిచేయుచు నయ్యగ్ని చల్లార్చినది. అప్పుడు ప్రజలు కరతాళములు తట్టుచు జయజయధ్వనులు గావించిరి.

అప్పుడు సీతవలెనే పాతివ్రత్య మహిమచే ప్రకాశింపుచున్న యాసునీతిని జయభద్రుడు మిక్కిలి సంతోషముతో బోయి చేయిపట్టుకొని యెల్లరు చూచుచుండ గోటలోనికి దీసికొనిపోయెను. ఆమెను బట్టమహిషిగా జేసికొని హైమవతి యుపచారము చేయుచుండ నితరపుర భార్యలతోడను అతండు పెద్దకాలము పుడమి సౌఖ్యముల బొందగలిగెను.

వత్సా ! నీవు చూచిన చిన్నది యాసునీతి. ఆనాతి పాతివ్రత్య మహిమచే అగ్నిలో బడియును దగ్ధముకాక నిలిచినది. ఈ కథావిశేషము వినినవారికి నాయురారోగ్యములు వృద్ధియగు నిక రెమ్మ వంటజేసికొని భుజింపవలయునని చెప్పినవాడు మిక్కిలి సంతసించుచు నయ్యతీశ్వరుని అనేక ప్రకారముల స్తుతిజేసెను. పిమ్మట మణిసిద్ధుండు లేచి స్నానముజేసి వంట చేసికొని భుజించి వానికి బెట్టి సంతుష్టి వహించి తదనంతర ప్రదేశమునకు బయనమయ్యెను.

* *

కందర్పుని కథ

ఇరువది రెండవ మజిలీ ప్రదేశమొక పట్టణము. అందువసియించుటకనువగు స్థలము దొరికినదికాదు అప్పుడా స్వాములవారు శిష్యునితో నోరీ! ఇందు మనకు నివసింప దగిననెలవులేదు సత్రములు మిగుల సమ్మర్దముగా నున్నది. ఈయూర మఠములులేవు, మఱియొక యూరికి బోవుదము లెమ్ము. జనసంబాధమున నిలుచుట తలచునాకిష్టము లేదని పలికిన విని యగ్గోపకుమారుండు స్వామీ! పెక్కుదూరము నడిచి వచ్చుటచే నలసటగా నున్నది. నేను భోజనముసేయక నడువజాలను. ఈదేశ ములో నియమములు పూర్తిగా జరుగునా? ఎద్దియో యొక స్థలము జూచి పాకము గావింపుడని వేడుకొనగా నయ్యతి వానిమాట ద్రోయక అందొక దేవాలయమున వసియించి అంగడి వస్తువులకు వాని నంపి తాను స్నానము జేసి నిత్యానుష్ఠానము దీర్చుకొనుచుండెను.

వాడంగడినుండి యేమియుం గొనక వట్టి చేతులతో వచ్చుటయు నుపావసానమున బరీక్షించి యాపాకారికాంక్షి నవ్వుచు నీవేమియుం దీసికొనిరాలేదే వంటయెట్లు చేయుదునని అడిగినవాడిట్లనియె.

స్వామీ! యేమని చెప్పుదును. నేను జెప్పబోవు నింత జూచుచు నంగడివాడు ఏ వస్తువు నమ్ముటలేదు. మధ్యవయసులో నున్న యొక యాడుదానిని గాడిదమీద నెక్కించి యూరేగింపుచున్నవారు దాని ముందర విపరీతవాద్యములు వాయించుచున్నవారు. పౌరులందఱు నావింత బరిహాసముఖములతో నిందాగర్భితములైన వాక్యము లాడికొనుచు జూచుచుండిరి. అక్కారణమెవ్వరి నడిగినను నామాట బాటింపక యుత్తరమిచ్చిరికారు. దీనిమూలమున రిక్తహస్తుడనై వచ్చితిని, మఱికొంత సేపుండి అంగడికి బోయివస్తువులం దెచ్చెద నింతలో దద్వృత్తాంతము చెప్పుడు ఆ కాంత యెవ్వతియ! అట్టి అవమానముచేయుట కామెయేమి యపరాధము గావించినది వేగ మెఱింగించి నా మనస్సంశయము దీర్పుడని మిక్కిలి యాతురముగా వేడుకొనిన సమ్మతిసిద్ధుడు వానినెట్టకే సమాధానపరచి తిరుగా నంగడికింబంపి సామగ్రి దెప్పించి వంటచేసి భుజియించిన వెనుక మనోహరప్రదేశమునం గూర్చుండి తన మహిమావిశేషమున నదియ వృత్తాంతమంతయు నంతఃకరణ గోచరము గావించుకొనుచు వానికిట్లని చెప్పందొడంగెను.

దక్షిణదేశంబున గుంభఘోణమను పట్టణమున విక్రమకేసరియను [illegible]

అతనికి ముదిమియందొక పుత్రుడుదయించెను. రూపలావణ్యాది విశేషములు చూచి దైవజ్ఞులు వానికి గుందర్పుండని పేరు పెట్టించిరి.

ఆ రాజకుమారుని కైదేడుల ప్రాయమువచ్చినతోడనే చదువవేయుటయు సూక్ష్మబుద్ధి అగు నబ్బాలుం డక్రమముగా బదియారేడుల ప్రాయమువచ్చు లోపలనే పెక్కువిద్యలు గ్రహించెను.

ఒకనాడతని యుపాధ్యాయుడు వానికి భూగోళ విషయమును చెప్పుచు పెక్కురంగులతో నొప్పుచున్న యొకపటమును జూపెను దానింజూచి యా రాజపుత్రుడు ఆచార్యా! యీ పటం బిన్నిరంగులతో నొప్పుచున్న దేమని అడిగిన నతండిట్లని చెప్పందొడంగెను.

రాజపుత్రా! చూడు మీ పచ్చని రంగుగల ప్రదేశమంతయు భరతఖండము ఇందుగలయేబదియారు దేశములకు గురుతులుగలవు. నిరూపించి చూడుము మఱియు సన్నని గీటులన్నియు నదులు, ఇది గోదావరి, ఇది గంగ, ఇది కృష్ణవేణి, ఇది కావేరి, ఇది తుంగభద్ర, రులే వ్రాయబడియున్నవి పరికింపుము. ఏమియు వ్రాయక విడిచినది సముద్రము ఇదిగో! ఉత్తరముగా నున్న యవి హిమవత్పర్వతములు, పూర్వాపర సముద్రములకు వ్యాపించియున్నవి అరయుము. ఇదిగో మూలగా నున్నది పారసీక దేశము. ఆ పశ్చిమోత్తరమున గనంబడుదేశమంతయు పారాణు లది. అందున్నవారు మంచి బుద్ధిశాలురు. సృష్టికి ప్రతిసృష్టి చేయంగలరు. కనంబడునవి ద్వీపములన్నియు పేరుపేరు నిరూపించి చెప్పెను. అప్పుడా రాజకుమారుం డార్యా! వీనిలో మనదేశ మెచ్చట నున్నదియో చూపింపుమని అడిగెను.

అప్పుడుపాధ్యాయుండు నవ్వుచు వత్సా! మనది హిందూదేశములో అంతర్భాగము. అల్లదిగో! కపిలవర్ణముతో మచ్చవలె గనంబడుచున్న యాచిన్న ప్రదేశమే మనదేశమని చూపుటయు నా కిందపుడు ముక్కుమీద వ్రేలుపెట్టుకొని యేమేమీ! ఇదియా మనరాజ్యము. బాబా! యీ మాత్రమునకే మనవారు చక్రవర్తులమని గర్వపడియెదరు. గుమ్మడికాయలో నావగింజంతయైన లేదే! అయ్యో! యీ భూమి యిన్నది. ఆచార్యా! ఇంక గనంబడని భూమెంత పెద్దదియున్నది. సత్యము పంచిభాగముగా చేయు సీమలనుము విని యథార్థము లనుచు నవి యీ భూమి కంతయు ప్రభువని గారవించుటను తెలిసినది. యెవ్వడును ప్రభువులమని గర్వపడవలసిన అవసరము లేదు సర్వేశ్వరుడే అందరకు ప్రభువని పలుకుచు వెండియు నిట్లనియె.

ఆర్యా! భగవంతుని సృష్టివైచిత్ర్యము మిక్కిలి అద్భుతమైనది. ఒక దేశములో నున్నవంతలు మరియొక దేశములో లేకుండును. అయ్యారే! ఈ దేశము లన్నియు జూచినవో నెట్లుండునో! ఏలాటి విశేషములు చోద్యములుచూడ నగునో! యెట్టి వింతలు పరీక్షింప వచ్చునో! యెట్టి విద్వాంసులు కాన్పింతురో! యెఱుంగరాదు గదా? నీ కూటస్థ కూర్మమువలె స్వదేశమును విడువక తనకుంగల

అలంతిసిరిం బేదగా దలంచుకొనుచు గర్వించువానిజన్మమొక జన్మమే? దేశాటనము పండితమిత్రతయుం గలుగుట యుత్తమ పురుషలక్షణములు దీనివలన నెక్కు లాభము గలిగియున్నవి. కన్నులు గలిగినందుల కెల్ల దేశములు నొక్కసారి తిరిగి వచ్చుటయే సాద్గుణ్యము. ఇందులకే గదా మనపెద్దలు తీర్థయాత్రలు కల్పించిరి. ఇంతకుమున్ను నేనిన్ని దేశములున్నవని యెఱుంగను. ఈదేశమునకంతయు నేన ప్రభుడనగుదునని తలంచుకొనుచుంటిని. నాదేశమెంత నేనెంత నాప్రభుత్వము తలంచుకొన సిగ్గగుచున్నది. ఇప్పుడు మీరు చిత్రపటంబునం జూపిన దేశములన్నియుం జూడవలయునని నాకెంతేని యౌత్సుక్యమంకురించుచున్నది. దీనికెద్దియేని దగిన యుపాయము సెప్పి నాయుద్యమము కొనసాగింపుడు. ఈదేశము లన్నిటికిని మార్గముండకమానదు. యెట్లు పోవలయును? యెన్నిదినములుపట్టును? ఆచారము లెట్టివని అడిగిన అయ్యుపదేష్ట యిట్లనియె.

వత్సా! దేశాటనము మాటలతో లేదు. యెట్టివారికిని బరదేశవాసము సంకటప్రదము అదియునుంగాక నీయభిలాష అసాధ్యముగా గనంబడుచున్నది. గరుత్మంతుండు నాంజనేయులు మొదలైన వారికిసైత మీ దేశములన్నియుఁ జూడ వశము కాదు. కొన్నిటికి గుఱ్ఱములమీదను గొన్నిటికి నోడలమీదను బోవచ్చును. కొన్ని దేశముల కెట్లుపోవుటకును దారులులేవు. గగనమార్గంబునం బోవలయునది. మనుష్యుల కెట్లుశక్యమగునో చెప్పుము. భరతఖండమంతయు దిరిగిరావచ్చును కాని యితరద్వీపములకు బోవశక్యముకాదు ఉత్తరమున హిమవత్పర్వతము అడ్డముగా నున్నయది. దానంజేసి అవ్వలి భూమిం జూచుటకు వశముకాదు. అదియునుంగాక భరతఖండమంతయునుం జూచుటకే పురుషుని యాయుష్కాలము చాలదు. మిగిలిన వాని మాట చెప్పనేల? సేతుహిమాచల మధ్యంబునంగల కొన్నిదేశములు మాత్రము జూచి నీయభీష్టమును దృప్తి పరచుకొనుము. అంతియకాని వెట్టియూహలం జేయకుము. నీతండ్రి వృద్ధుండై యున్నవాడు రాజ్యభారంబు వహించి న్యాయంబున ప్రజలం బాలింపుము. దానవన్ని విశేషములు దెల్లములగునని పలికిన నారాజ పుత్రుండు వెండియు నిట్లనియె.

ప్రజలంబాలింపుమని పలుమారు నాకు జెప్పకుడు. నాపాటి ప్రజాపాలనత్వ మందఱికినిగలదు. మీయింటిలో ప్రజలులేరా? మీప్రజల మీరును బాలించుకొందురు. అంతకన్న నాయందేమియువిశేషము కనబడలేదు. ఆమాటలటుండనిండు దేశాటనము మాట విచారింపుడు. యాత్రలకు బోవువారు జూచు దేశములు మాత్రము జూచినం దప్తి తీరదు చూచిన ద్వీపాంతర విశేషములే చూడవలయును. అందుగల క్రొత్త నడత లచ్చెరువు గొల్పకమానవు! దీనికిని సాధనములుండకపోవు. ప్రవరాఖ్యుని చరిత్ర జ్ఞాపకమున్నదా? ఓషధుల వలనగాని యంత్రములవలన గాని అట్టిపని సాధ్యమై యుండును. అట్టి విశేషములు దెలిసినవారచ్చటచ్చట నుందురు. వారి నరసి యుక్తి సాధనములెవ్వియేని సంపాదింపవలయును. ఇది మొదటి ప్రయత్నము

లోనుండవలయు. నీవిషయము మాతండ్రికి దెలిసినచో ననుమతింపడు కావున రహస్యముగా నుంచవలయును. సుడీ! అనిచెప్పి అంతటితో నాగోష్ఠి చాలించె.

అది మొదలు ప్రతిదినము నయ్యుపాధ్యాయుడు వచ్చినతోడనే యారాజకుమారుండు ఆర్యా! దేవాలయమునకు మఠమునకు బోయితిరా? యెవ్వరేవి పెద్దలు గనంబడిరా? యేయేవి విశేషములు దెలిసికొంటిరా? అని అడుగుచుండ నాయనయు నేనుందగిన ప్రయత్నము చేయుచుంటి నింతవఱ కేవిశేషము దెలియబడలేదని యుత్తరము సెప్పుచుండును.

మఱికొన్ని దినములు గడిచిన వెనుక నొకనా డయ్యుపాధ్యాయుండు సంతోషముతో వచ్చి రాజపుత్రు నేకాంత ప్రదేశమునకు దీసికొనిపోయి వత్సా! నేడొక విశేషము పొడకట్టినది. ఉదర పోషణార్థము గ్రుమ్మరు సన్న్యాసులును బైరాగులు నేమివిశేషములు సెప్పగలరు మత్పితామహుడు మిగులవృద్ధుండు పండితుడు పూర్వప్రాయంబున పెక్కు దేశములుదిరిగి పెక్కువిశేషములు చూచినవాడు ఆయనతో బ్రస్తావముగా నీసంగతిం జెప్పితిని ఆయనజ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని అయ్యో! అట్టివిశేషము లెఱింగిన వాడీయూర నొకండుండవలయు వాడు బ్రతికియుండెనో లేదో నాకు దెలియదు ఆతనిపేరు మణివర్మ విశ్వకర్మకులస్థుడు వానితాతదండ్రులనాటినుండియు యంత్రములు సేయుట తంత్రములుబన్ని రూపములు మార్చుటలోనగు శక్తుల వాని యింట గలిగియున్నవి. వానితాత విశ్వకర్మయంతవాడు కీలుజింక నొకదానిం జేసి గగనమార్గంబున దిరుగువాడట. అదియు వానియింటనే గుప్తముగా నుండవచ్చును. మణివర్మ నాకన్న చిన్నవాడు వాని తండ్రియు నేను నొకప్రాయమువారము ఆతని సహవాసమున నేను దఱచు వారియింటికిబోవువాడ దానంజేసి యీరహస్యములు నాకు మాత్రమే తెలియును. మణివర్మతండ్రి కాలముచేసిన తరువాత నేను వారి యింటికిబోవుట మానివేసితిని తరువాత నాతడిప్పు డెట్లున్నవాడో తెలియదని యావృత్తాంతమంతయుం జెప్పెను అప్పుడు నేను మిగుల సంతసించుచు నమ్మణివర్మ వృత్తాంత మరయుటకై యీపట్టణ మంతయుం దిరిగి చివరకు వానియిల్లు గనుగొంటిని. అది రాజ భవనమువలె జుట్టు నున్నతమైన గోడ గలిగియున్నది. లోపల మిక్కిలి విశాలముగానున్నదట మణివర్మ జీవించియేయున్నవాడు. వాడు యిల్లువిడచి యెన్నడును బైటికిరాడట. పిత్రార్జితమైనధనము లక్షలకొలది యున్నదట. లోపలి కతనియానతిలేక పోవశక్యముకాదు. తలుపులెప్పుడును మూసియేయుండునట. ఇంత వరకు దెలిసికొనుటకు రెండుమూడు దినములు పట్టినది ఇంతకన్న నెక్కుడు తెలిసినవారును జెప్పినవారును లేరు. నీవు మిగుల బుద్ధిమంతుడవు వానింగలిసికొని యాజింకను సంగ్రహించితివేని నీయభీష్టము కొనసాగును. అనిచెప్పి అతండరిగెను.

సుభద్రకథ

పిమ్మట నారాజపుత్రుండక్కార్యంబు హస్తగత ప్రాయంబుగా దలంచుచు మఱిరెండు వాసరము లఱిగిన వెనుక సమయము జేసికొని యొక్కనాడు సాయంకాలమున నొక్కరుండ బయలు వెడలి యొడలంతయు మలినపు వలువం గప్పికొని సామాన్య పురుషుడువలె దోచుచు ప్రజల నడిగి తెలిసికొని అమ్మణివర్మ యింటి దాపునకు బోయెను.

ఆ యింటి ప్రహరియు సింహద్వారమును జూచుచు వెఱగుపడి ఓహో! వీని యింటిలోనికి బోవుటయే దుర్ఘటమని తోచుచున్న యది గుప్తముగా దాచినయాజింక యెట్లు లభ్యమగును వీడు ద్రవ్యసాధ్యుడు కాడు. దైవానుకూల్య మెట్లున్నదో తెలియదని తలంచుచు అందున్నవారిని మణివర్మతో మాటాడవలసి యున్నది. లోపలికి బోవచ్చునా? అని అడిగెను.

వారు అయ్యో! మణివర్మ యీ పట్టణపు రాజు వచ్చినను దర్శనంబియ్యడు నీవెవ్వడవో యెఱుగని వాడవు గనుక అట్లడిగితివి. పోపొమ్ము, నీకు మణివర్మతో మాట్లాడుట యీ జన్మమునకు శక్యము కాదనిచెప్పిరి ఆ మాటలు విని అతండు, మనంబున దిగులువడ గర్తవ్యమేమి అని ఆలోచించుచు అందే యొకచోట గూర్చుండెను. ఇంతలో మణివర్మ యింటి పెరటిగుమ్మము తెరచుకొని యొక ముసలివాడు ఈవలకు వచ్చెను.

ఆ రాజకుమారుండు వానితో గొన్ని అడుగులు నడచి వెనుకకుజీరి యోరి, నీ పేరేమి? మీ యిల్లు యెందున్నదని అడిగిన వాడు కోపదృష్టిం జూచి నీ వెవ్వడు నన్నోరి యని పిలిచెదవు, నీకన్న తక్కువ వాడననుకొంటివా యేమి? అంతరము తెలసి మాట్లాడుమని చెప్పెను

అప్పుడా నృపనందనుండు లోన నవ్వుకొనుచు నోయీ! నీకు గోపమువలదు ప్రమాదముచే అట్లు వచ్చినది. నీతో గొంచెము పని యుండియే అడిగితిని. మొదటనే త్రోసివేసిననెట్లు నేనడిగిన మాటల కుత్తర మిచ్చిన నీకు మంచిపారితోషిక మిచ్చెద. నమ్మకములేదేని ముందుగా నీ నాణెమును బుచ్చుకొనుమని చెప్పి యొక దీనారము చేతిలో బెట్టెను.

ఆ ముసలివాడు సంవత్సరము పాటుపడినను అంత ద్రవ్యము సంపాదింపలేదు. దానింజూచుకొని మిక్కిలి సంతసించుచు, బాబూ! నీవెవ్వరవో గొప్పవాడవువలె దోచుచుంటివి. నీ వేషమునుబట్టి తిరస్కరించితిని. నాతప్పు సైరింపుము నావలన నీకేమి ప్రయోజన మున్నదియో చెప్పుము నాయోపినంత జేయుదును. మా యిల్లీ ప్రాంతమందే యున్నది. నా పేరు రామిరెడ్డి. నేను మణివర్మగారి యింటిలోనే పని చేయుచుందును. నెలకు నేబది కుంచముల ధాన్యమునిచ్చును. చిన్ననాట నుండియు నన్ను వారే పోషించుచుండిరి. ఇదియే నా వృత్తి అని చెప్పెను.

అప్పుడతండు వానినొక రహస్య ప్రదేశమునకు దీసికొనిపోయి రామిరెడ్డీ, మణివర్మ యెట్టి స్వభావము గలవాడు! అతని భార్య యెట్టిది? పిల్లలెందరు, ఇంటిలో నేమి చేయుచుండును. వారి యింటిలోఁ దఱచు నీవేమిపని చేయుచుందువని అడిగిన వాడిట్లనియె.

అయ్యా! మణివర్మ మిక్కిలి కోపస్వభావుడు. ఆయనకు బిల్లలులేరు. పూర్వమొక కూతురుండునది. ఆమె కొంతకాలము క్రిందట జనిపోయినది. ఆమెకొక పుత్రిక యున్నది దాని పేరు సుభద్ర. తల్లిచావు పిల్లగనుక నా చిన్నదానినిమాత్రం ప్రేమగా జూచుచుండెను. భార్యను సర్వదా దండించుచునే యుండును. ఆయనలోపలి మందిరములో నుండి శక్తిపూజ చేయుచుండును. ఆయన మనుమరాలు సుభద్ర దొడ్డిలో బుష్పవనము వైచికొన్నది ఆ పూవుతోటకు నేను నీరుతోడుచుందును. ఇదియే లోపలి వృత్తాంతమని చెప్పెను.

రాజపుత్రుడు వెండియు వానితో రామిరెడ్డి, సుభద్ర కెన్ని యేండ్లున్నవి? పెండ్లియైనదా? అని అడిగిన వాడు ఆ చిన్నది మిక్కిలి చక్కనిది. తెలివిగలది చదువుకొన్నది. దానికి దగిన సంబంధము రానందున ఇంకను పెండ్లి చేయలేదు. మణివర్మ యెట్టివారిని లెక్కసేయడు అచ్చేడియకు బదియారేడు లున్నవి ఆచిన్న దాని వివాహప్రయత్నమే యిప్పుడు చేయుచున్నారు కాని యింతలో నతనికిరోగము వచ్చినది. దానం చేసి యాగిపోయిన దనిచెప్పగా నారుగ్మత కుదిరినదా అని అడిగిన నింకను నెమ్మది లేదని చెప్పెను.

అతండు తలయూచుచు గొంతసేపాలోచించి, రామిరెడ్డీ, నీవు నాకొక్క యుపకారము చేయవలయును మణివర్మ యిచ్చుదానికన్న నేను బదిమడుంగు లెక్కువ యిత్తును. నేనును ధనికుడను కాని సామాన్యుడను కాను. వినుము నీతో గూడ నన్నొకసారి వారి యింటిలోనికిం గొనిపొమ్ము పిదప నెవ్వడని అడిగిన గూలి వాడని చెప్పుము. ఏమిటికి దీసికొని వచ్చితి వందురేని నీరు తోడుట కీనాడు నాకు రుగ్మతచే శక్తిలేకున్న మానివేసినచో మొక్కలు వాడిపోవును. అందుమూలమున గూలి మాట్లాడి తీసికొని వచ్చితినని చెప్పుము. తరువాతి కృత్యము నేను నవరించు కొనియెదనని చెప్పిన విని వాడు సంతసించుచు బాబూ! మీరు చెప్పినట్లుగా నప్పుడు దప్పుడు చేయుటయు వాడుకయున్నది. అలాగే చేయుదును. మీరు రేపు జాము ప్రొద్దెక్కులోపల నిచ్చటికి వచ్చి యుండుడు. నేనును నిచటికి వచ్చెదనని చెప్పి వాడు తన యింటికిం బోయెను.

కందర్పుండదియు నొక [illegible] సంతసించుచు నప్పటికింటికి బోయి మఱునాడుదయమున [illegible] ఊహపుంతయుమాసిన ఆ గిలు దొడిగి కూలివాని వేషము వైచుకొని [illegible] వాడు చెప్పిన చోటునకుం బోయి నిలువంబడి యుండెను.

ఇంతలో గూలివాడు వచ్చి అతనిని వెంటబెట్టుకొని పెరటి గుమ్మము దరి కరిగి కేకవైచెను. వాని కంఠధ్వని గురుతు పట్టి అప్పటికి మఱియొక రెవ్వరును దాపుసలేమించేసి ముసలివానిరాక వేచి ఉన్న సుభద్రయే వచ్చి తలుపు తీసినది.

తలుపు తెఱచిన తోడనే మబ్బు బాసినదళ్కుమవి మెరయు చంద్రరేఖయుం బోలె మెరసిన ఆ తరుణీమణింజూసి విభ్రాంతుండైన కందర్పుం డామోహంబు తెలియనీయక ముసలివానితో గూడ పూవుతోటలోనికింబోయెను.

అప్పుడప్పుడు వానితో రెండవ కూలివాడు వచ్చుట వాడుక ఉన్నది కావున సుభద్ర క్రొత్తవానింజూచి అంతగా విమర్శించినది కాదు. చిత్రపటములు వ్రాయుటలో గందర్పునికి మిక్కిలి నైపుణ్యముగలిగి ఉన్నది. అట్టి సామాగ్రి గుప్తముగా దెచ్చియుండుటచే నప్పుడొక లతామూలమున గూర్చుండి సుభద్ర యాకృతియు, దాని ప్రక్కదన యాకృతియును యుద్యానవనమును మొదలగు విషయములన్నియు నొకపటమున వ్రాసి దగ్గర నుంచుకొనియెను.

ఇంతలో సుభద్ర వాడుక ప్రకారము ముసలివాడు నీరు తోడుచుంత దాను పాదులు గట్టుటకై అచ్చటికివచ్చి ముసలివానింజూచి యోరీ, ఇదియేమి? క్రొత్త వానిం దీసికొనివచ్చియు నీవే నీరుతోడుచుంటవే, వాడేమిచేయుచున్నాడని అడిగిన ముసలివాడు అమ్మా! వాడామూలగా బాదులు కట్టుతున్నాడని చెప్పెను.

ఆ మాటవిని తన్ను వెదకికొనుచు నాచిన్నది తన దాపునకు వచ్చుచుండుట చూచి కందర్పుడేదియో పనిచేయువాడువలె నేలం గీటులు గీయుచుండెను. సుభద్ర అక్కవటమరసి యేమిరా? అమ్ముసలివాడు పాటుపడి నీరు చేదుచుండ నీవూరకిందు శరీరమును దాచికొని కూర్చుంటివేమి? భవదంగభవపరితాపంబంత యెక్కుడే? కూలి సగబాలు పంచుకొనవా యేమి? అని అడిగిన నతండు చిఱునగవుతో నిట్లనియె.

బోటీ! నేనేమి చేయుదును? నాకీమోటుపని జేయుట అలవాటులేదు. నేను వీధిం బోవుచుండ ముసలివాడిట్టి పని అనిచెప్పక నన్ను బ్రతిమాలుకొని తీసుకొని వచ్చెను నాకు జిత్తరువువ్రాయు పని చక్కగా దెలియును. నాపనితీరు చూడుమిదిగో! ఉద్యానవనమును వ్రాసితినని తాను వ్రాసిన పటము చూపెను.

అదిచూచి యాచిగురుబోడి అబ్బురపడుచు వాని మొగము చూచి యోరీ! దీనినెప్పుడు వ్రాసితివి? యిందున్న మిథునమెచ్చటిది? యీ రూపము నాదివలె నున్నదే? నన్నింతకు మున్నెప్పుడైన జూచితివా? యేమని అడిగిన అతడిట్లనియె.

అతివా! నిన్ను దలుపు తీయువచ్చినప్పుడు చూచి వ్రాసితిని. పోలియున్నదా? అని అడిగి[illegible] సు[illegible]ని నా ప్రక్క వ్రాసినయీపురుషుండెవ్వడు? ఇంత ప్రజ్ఞగల వాడ నీవీస్థ[illegible]ద్యమున కెట్లువచ్చితివి. ముసలివాడు నీకేమి యిచ్చెదనన్నాడు? నీకింత వింత[illegible]పే నీమాటలును ప్రగల్భముగా నున్నవి? నిజము చెప్పుమన నతండిట్లనియె.

పాలతీ! యీముసలివానికిని నాకునుఁ బరిచయము గలిగియున్నది. అందు మూలమున నింతఅని కూలి నిర్ణయించుకొనలేదు. ఏమిచ్చినం బుచ్చుకొందును. నీ కింకను బెండ్లి కాలేదని చెప్పిన నీయాకృతి కిట్టియాకృతిగల పతియుండినం బాగుండునని వ్రాసితిని. తప్పుకాదుకదా? అని అడిగిన వానివలెఁ బలికిన నక్కలికి సిగ్గుపడుచు నేమియుం బలుకక అప్పటము చూచి తలయూచుచు నొక్కింతసేపు ధ్యానించి మరల నిట్లనియె.

ఓయీ! నాకీపని నేర్చుకొనవలయునని పెద్దకాలమునుండి యుత్సాహము గలిగియున్నది తగిన యుపాధ్యాయుఁడెవ్వఁడును లభింపలేదు. దానంజేసి నాకీపని తెలిసినదికాదు. మంచిసమయము దొరికినది. ఇప్పుడు మాతాత యస్వస్థుడైయున్నవాడు. ప్రతిదినము నీవీ కూలివానివెంట నిచ్చటికి వచ్చుచుండుము. ఇందే నేర్చుకొందును. ఎన్నిదినములకు నేర్పగలవు? నీవుకోరినధనమిత్తును. త్వరగామాత్రము నేర్పుమని యడిగిన నతండు తన్వీ! నీబుద్ధియెట్టిదో పరీక్షించికాని యెన్నిదినములకు వచ్చునదిచెప్పనేరను. నీవు సూక్ష్మబుద్ధివనియెంటి వేగములోనే గ్రహింపగలవు. అయిన నింకనేల? యిప్పుడు ప్రారంభింతము. గడియలో నీకెన్నిదినములకు దెలియునది చెప్పెదననుటయు సంతసించుచు సమ్మతించుఁబోడి అట్లయినగానిమ్ము సామగ్రియంతయు నీయొద్దనున్నదికదా? అనిపలికిన విని యారాజకుమారుం డున్నదని చెప్పి అప్పుడే తూరుపుముఖముగా గూర్చుండబెట్టి దేవతాగురునమస్కారములం గావింపుమని చెప్పిన నప్పడఁతియు నట్లుచేసినది. తరువాతదూలిక అబ్బాలికచేతికిచ్చి ముందుగా సరస్వతీవిగ్రహము వ్రాయించెను. అట్టిసమయమున రత్నపుటుంగరముచే మెఱయుచున్న అతని అంగుళముపైనున్న నలువదొలఁగుటయుఁగనుంగొని విస్మయావేశితహృదయయై యయ్యిందువదన సందియము విడిచి యావ్రేళ్ళంటి యోహో! వీనికెద్దియేని రంగువైచితివా యేమి? యింత వింతకాంతి నీఅంగుళమున కెట్లు వచ్చినది? యిట్టివెలువగల యుంగరములు నీకెక్కడివి? నీవెవ్వడవు? సామాన్యుడవువలె దోచుటలేదే అని అతనిచేతిపైనున్న వలువఁ బైకిఁ దొలఁగించినది.

అప్పుడతండది సవరించుకొనుచు మేలుమేలు నీ శిష్యరికము చక్కగానున్నది. వ్రాతమాని నాచేతులు పరీక్షించెదవేల? అనిపలుకగా నవ్వెలఁది మారుపలుకక అతండు మొగముపైఁ గప్పికొనియున్న చేలంబు విదలాగినది అప్పుడు మేఘావరణంబు వాసినచంద్రబింబమువలె ప్రకాశించుచున్న అతనిమొగంబు గనంబడినది.

ఆకర్ణాంత విశాలనేత్రములును అలకభ్రాజితంబైన సుందరఫాలంబును, మృదుకపోలములును, మనోజ్ఞరదనచ్ఛదంబును గలిగి మోహనజనకంబై యొప్పు నారాజకుమారుని మోము వీక్షించి యయ్యంబుజాక్షి వివశయై యొక్కింతసేపు తదీయలావణ్యంబు నపాంగంబులఁ గ్రోలుదానివలెఁ బాని చూచి తలయూచుచు మెల్లన నిట్లనియె.

పురుషోత్తమా! నిన్ను జూచినది మొదలు నాడెందము సందియమందుచునే యున్నది. అతిప్రగల్భములైన భవదీయవచనంబులు వినినంత మఱింత శంక యంకురించినది. వ్రాతపనిచూచుటచేత మఱియుం బెచ్చుపెరిగె నిన్నుగురించి నీవిచ్చిన సంబోధనా వాక్యంబులు సామాన్యుల నోటినుండి వచ్చునా? అప్రయత్నముగా నానోటినుండి వెల్వడిన "శరీరము బాముకొనియెదవేల? భవదంగభవపరితాపం బింత యెక్కుడే" అనుమాటలు విని నీవు మందహాసముచేసిన కారణ మిప్పటికి నాకుస్ఫురించినది అది అట్లుండనిమ్ము. నీవిట్టినికృష్టవేషముతో నిందులకు రాఁగతం బేమి? కులంబెయ్యది? నివాసమెచ్చట? భవదీయాభిధాన వర్ణములేయవి? నిక్కము వక్కాణింపుము. ఇంక గప్పిపుచ్చితివేని ప్రముచ్చుతనముగా నెంచఁబడుదువని సాకూతముగానడిగిన విని యారాజకుమారుడు చిఱునగవుతో నిట్లనియె.

బోటీ! చల్లకువచ్చి ముంతదాచిన లాభమేమి? యదార్థము జెప్పెద నాకర్ణింపుము. నేనీపట్టపు రాజకుమారుండ. నాపేరు కందర్పుడందురు. భవదీయ రూపలావణ్యాది విశేషంబు లొరులవలన విని నిన్నుజూచి నీయాకృతి వ్రాసికొని పోవలయునని యిట్టిరూపముతో వచ్చితిని. లేకున్న నీదర్శనంబగుట దుర్ఘటముకదా! ఇదియ మదీయాగమన కారణంబని నొడివిన యాకామినీరత్న మచ్చెరపాటుతో నిట్లనియె.

ఏమేమీ నాపుణ్యము? నికృష్టబకథలందైన వినఁబడని మదీయచరిత్రంబు దేవరకు స్మరణపాత్రంబయ్యెనే? ఇంతదనుక నెఱుంగక దేవరవలనఁ బనిగొనిన నాతప్పు సైరింపవేడెదను. ఈ దీనురాలియాకృతితో దేవరకేమిపనియున్నదో తెలియదని మేను గంపమునొంద గద్గదస్వరముతోఁ బల్కుచున్న యాచిన్నదాని భయము వాయమృదుమధుర వచనంబుల నల్లన నతండిట్లనియె.

అతివా! అట్లు వెఱచెదవేల? యిందుఁరాజభావంబు విడువుము. నీవుచేసిన తప్పేమియున్నది? నీవేవిధంబు నెఱుగక యథార్థము చెప్పితివి. మిత్రభావముతో మాటాడుము అంతఃపుర ప్రవేశందోషంబు నాయందయున్నది. తప్పుగా గణించితివేమోఅని వెఱచుచున్నవాఁడ ననుజ్ఞయిత్తువేని బోయివచ్చెదనని పలికిన నక్కాలికియు నెడదం బొడమిన భయం బుడిమికొనుచు నతనికి నమస్కరించి యిట్లనియె

రాజపుత్రా! మీప్రగల్భవాక్యంబులకు నేనుత్తరంబిచ్చుదాననా? ఈ చిత్రపటంబున నాయాకృతి ప్రక్కను మీయాకృతి యెట్టి అభిప్రాయముతో వ్రాసితిరో యేమంటిరో మీర యెఱుంగుదురుగదా! ఇప్పుడు మఱియొకరీతి మాటలంబల్కిన పరిపడునా? ఎక్కడికిఁబోయెదరు? వచ్చినపని యేమయ్యె! నాకు దయయై వ్రాత. పని నేర్పక అరుగనిత్తునా! అని పరిహాసగర్భితముగాఁ బలుకుచు అతనిహస్తము గైకొని ముద్దుపెట్టుకొనినది.

ఇంతలో లోపలనుండి సుభద్రా! అని యెవ్వరో పిలిచినట్లయిన అదరిపడి అప్పడంతి సుందరా! కందర్పా! నన్నెవ్వరో పిలుచుచున్నారు. మాతాత సామా

న్యుడుకాడు పోయివత్తు, మీతో పెద్దయుంబ్రొద్దు మాటాడవలసిన పనియున్నది, మెండియు శ్రమయనక సాయంకాలమున నీవుముసలివానితో రావలయునని ప్రార్థించు చున్నదాననని వలుకుచు అతని అనుమతి వడసి ముసలివాని నొద్దకరిగి యోరీ! సాయంకాలము వచ్చునప్పుడు రెంటవవానింగూడ దీసికొనిరమ్మని చెప్పి లోపలకు బోయినది.

తరువాతఁ గందర్పుఁడు డెందంబు నయ్యిందుముఖి వచనంబుల వలంచుచు నుత్సాహంబు దీపింప మధ్యాహ్నంబగుడు అక్కాలివానితోఁగూడ నయ్యిల్లు వెడలి మెండియు సాయంకాలమున వత్తుననివానికిం జెప్పి అప్పుడు తన విహారసౌధంబు నకుఁ బోయెను.

పోయినది మొదలు గడియలు లెక్కపెట్టుకొనుచు నిమిషము యుగముగా గడిపి ముసలివాడు చెప్పిన సమయమునంత మాయవేషముతోనరిగి తనకొఱకు వేచియున్న ముసలివానితోఁ గూడ మణిమంత్రి యింటికిం బోయెను.

అంతకుముందె యాతోటలోనికి వచ్చియున్న సుభద్రముసలివానిని మారు మూలఁ బనిచేయుమని నియమించి మిక్కిలి దట్టముగా అల్లుకొనియున్న పూలతల మాటున నారాజపుత్రునితోఁ గూడ అరిగి ఉచితసత్కారములు గావించి నమస్క రించుచు దేవా నన్నుగుఱించి మీరు మిక్కిలి అలసటజెందితిరి. ఘోటల స్పర్శక్లేశం బున మీపాదంబులు కందినవి. యించుక యిత్తఱిఁ అపరాధము సైచుకొనియెదనని పలుకుచు వంగిపాదంబులు ముట్టబోవుడు వారిఁబావిముకోని నాహాబసందనుం డాతుండవరదన చేతులు పట్టుకొని పైకెత్తి దాపునకులాగిన అప్పుడు యొక యాలిం గన విశేషంబయ్యె. దానంజేసి వారిమేనులు సాత్విక భావవికారములు నొందుటయు నొండొరుల అభిప్రాయములు చెప్పకయే అన్యోన్యము విదితములైనవి.

ఇంతలోఁ జీకటిపడుసమయమగుటయుఁ గందర్పుడు సుందరీ ప్రొద్దుగుంకి నది. ఇక నిందుండరాదు. మీయింటి విశేషములేమియుం జెప్పితివికావు మీతాత మంత్రివర్య యేమిచేయుచుండును? నీకుఁ దల్లిలేదట! అతనికి నీయందనుగ్రహము కలదా? మీయింటియందు నిన్ని శుశ్రూషలు పెక్కులున్నవని చెప్పుదురు. వానిని నాకుఁజూపింతువా! అని క్రమముగా నాయింటి ప్రస్తావన చెప్పుటయు అయ్యబల తనకధ అంతయు అతనికెరిగించి మెండియు నిట్లనియె.

దేవా! మీరిప్పుడే యింటికిం బోవలదు. మాతాత యిప్పుడు బాధ్యముచేత మంచము విడిచిరాలేడు. యెప్పుడును అతనిదాపున శయనించును. నాసౌధమునకు వారురారు. మీకు నాయింటి విశేషములన్నియు రాత్రి జూపెదనని చెప్పి అతని నొప్పించి కనుచీకటి పడినతోడనే గుప్తమార్గంబున దనమేడకుఁ దీసికొనిపోయి యొకచోట గూర్చుండబెట్టి తానుబోయి చేయవలసిన పనులుచేసి యావృద్ధులచే శయ నించుట కనుగొని యేకాంతముగా నాహారపదార్థములు దీసికొని అతని యొద్దకుం బోయెను.

అతండు తదీయ సాహసంబు మెచ్చుకొనుచు తద్దత్తాహారంబు భుజియించి తాంబూలము వైచుకొని కొంతసేపిష్టాగోష్ఠిం బ్రొద్దుపుచ్చి పిమ్మట భవనవిచిత్రంబులం జూపుమని అడిగెను.

సుభద్రతన తాత తలక్రిందనున్న తాళముచెవులు మొదటనే సంగ్రహించుకొని వచ్చినది. కావున దీప మొకదానింగొని తాళములు తీయుచు భవనవిశేషముల న్నియుం జూపెను. తద్భవనాలంకారములు చూచి యారాజనందనుండు విస్మయాంచితహృదయుండై యదివైజయంతమో యని భ్రాంతిపడం జొచ్చెను. తరువాత మణివర్మ పూజాగృహమునకుం దీసికొనిపోయి తద్విశేషము లన్నియుంజూపగా నందు మణిజింక కనంబడినది.

దానింజూచి పట్టరాని సంతోషముతో గందర్పుం డప్పుడంతి వీక్షించి ముదితా! ఇదియేమి? అని అడిగెను. ఇదియొక తోలుజింక. దీనినేమొకో కాని మాతాత మిక్కిలి ప్రియముగా గాపాడుచుండు ఈగదిలోనికి నెట్టివారిని రానీయడు. నేనొక్కరితను మాత్రమువచ్చినం గినియడు. మాతాత మంత్రతంత్రములలో బ్రఖ్యాతుడు అతనికి రోగమే లేనిచో మనమిట్లు నిర్భయముగా దిరుగవశమా? అని తత్కాలోచితముగా నతని వృత్తాంతము చెప్పినది.

అప్పుడు ముప్పిరిగొను సంతసముతో గందర్పుండా జింకను మెల్లనగైకొని యెత్తి దీపము వెలుగున నందున్న లిపిం జదివి తన అభీష్టము సఫలమయ్యెనని యుబ్బుచు మెల్లన నప్పల్లవాధరికిట్లనియె.

కామినీ! నీకు నాయందెట్టి అనురాగమునులేక యిట్టి రహస్యములం జూపుదువా? దీనికి నీకు బ్రతికృతి యేమియుం జేయజాలను నిన్ను నా ప్రాణేశ్వరిగా జేయదలంచుకొంటి గావున నావాంఛితము దీర్చుట నీకుచితంబు, నీవు చూపిన వస్తువులలో నీజింకమదీయ మానసంబాకర్షించినది. ఇది యద్భుతప్రభావము గలిగియున్నదని దీనిపై వ్రాసియున్న శాసనమే చెప్పుచున్నది. దీని నాకొకసారి యిమ్ము కొనిపోయి పరీక్షించి కార్యంబు దీరిన వెనుక పెండియుం దెచ్చియిచ్చెద నిదియే నాకోరిక. యేమనియెద వని అడిగిన నమ్ముగుద యొకింత ధ్యానించి యిట్లనియె.

నేను మీరడిగిన బ్రాణములిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుంటిని. ఈజింక మాట లెక్కయేమి? మాతాత అతిక్రూరుడు ఇదికనంబడనిచో నాయందనుమానము మానడు. నేను గాక యొరుల కీగదిలోనికి రా వశముకాదు. కానిండు, మీకార్యము చేయుటకంటె లెస్సయేది. నాఅసువులం గొనెడుకాని మఱి యేమిచేయును? తీసికొని పొండని పలికిన విని అతండవ్వనితామణి సాహసమును మెచ్చుకొనుచు బ్రియమూర గౌగలించుకొని చెక్కుటద్దము బెట్టుకొనుచు నిట్లనియె,

పల్లవపాణీ! నీపట్లన నాయుల్లము తల్లడిల్లుచున్నది. నీప్రాణహానికి నేను సమ్మతింతునా? వేఱొక యుపాయ మాలోచించితి వినుము [illegible]

చేయించి అమ్మకలవానిచేత నంపించెద. దాని సీగదిలో నిది యుండినచోట వ్రేలంగట్టుము. అదియే యిదిఅనుకొని మీతాత శంకించడు. దీన మనకు గార్యసిద్ధి అగునని చెప్పి యాపడతి నొప్పించి మెల్లన నాయిల్లు వెడలి యథాప్రకారము తాళములు వేయించి తిరుగా మేడమీదికి వచ్చెను. అప్పటికి వేకువజామగుటయు నానృపతి సూనుండు పండుకొనక అక్కనకగాత్రిం జూచి సానునయముగా నిట్లనె. తరుణీమణీ యెవ్వరికిం స్వజాతి యువతిం బెండ్లియాడిన పిమ్మటంగాని అన్యజాతి నాతిం బరిణయంబగుట కధికారములేదు. వేగిరించి అట్లు కావించినచో నప్పడతికి బొడమిన సంతానమునకు బుత్రత్వసిద్ధిలేదు గూఢజులని పిలువబడుదురు: కావున నిప్పుడు నీతో గ్రీడింప సమ్మతము లేకున్నది. నేనొక హాయనములోపలనే పట్టాభిషిక్తుండ నయ్యెద తోడనే నిన్ను విధివిధిం ద్వితీయ పత్నిగా స్వీకరించెద ఇమ్మాట శపథేరితమని నమ్ముము అని యుమ్మారు పలికి అక్కలికిచేతం జేయివైచియొప్పించి యమ్మించుబోడి సంతసించిన వెనుక దీపము వెలుంగుసన్నిధింక బూరించు విధానంబంతయు వెండియు జదివి విస్మయముతో, అతివా ! చూచితివా ! ఈజింక కుడిచెవిలోనున్న బిరడా తీసి నోటిగాలిచే బూరించిన గుఱ్ఱమువలె నిలువంబడునట పిమ్మట అబ్బిరడా బిగియుంచి యెక్కి యేచెవి యెట్లునొక్కిన నావైపుగా నెగిరిపోవునట. శిరంబు మీద నున్న చీలయొక్క కుడియెడమ త్రిప్పులవలన పైకిని గ్రిందికిని నడుచును. అందున్న రెండవ చీలవలన మనకు గావలసినంత వేగము పెట్టుకొనవచ్చును. యెడమ చెవిలోని బిరడా తీసివేసినచో వట్టి తోలువలె నుండునట. ఆహా ! ఇది విశ్వకర్మవలన చేయబడినది. కాని మరియొకటి కాదు. ఇట్టి అద్భుత వస్తువు నీ సాంగత్యమున నాకు లభించినది. నీయెదుటనే పరీక్షించి చూచెదనని అప్పుడందున్న శాసన ప్రకారము పూరించిన నెక్కుటకు వీలగునట్లు బిఱ్ఱబిగిసి నిలువంబడుటయు దాని నిరువురు గైకొని నిరావరణ సౌధంబునకు దీసికొనిపోయిరి.

అప్పుడక్కందర్పుండు సుభద్ర కపోలములపై ప్రేళ్ళు పిరిచి తరుణీ! పోయి వత్తు అనుమతియిమ్ము వెండియు రేపువత్తునని పలుకుచు చిన్నబోయి యాచిన్నది చూచుచుండ నాజింక నెక్కి కుడిచెవి నొక్కుటయు అదిరివ్వున నెగసి గగనంబున నిలువంబడినది.

అందున్న మరలన్నియు అతండు గ్రహించుటంజేసి దాని మెల్లగా నడిపించుచు అల్లన దనమేడమీద వ్రాలెను. అంతలో దెల్లవారుటయు అతండుల్లంబున సంతసము వెల్లివిరియ అప్పుడొక చర్మకారునిం బిలిపించి దానిపోలికగా వేరొకటి చేయించి అది యాదినము సాయంకాలమున గూళివానియొద్దకు దీసికొనిపోయి వానికిట్లనియె.

ఓరీ! నేను వేరొక పనిమీద నీతో జెప్పకుండ అరిగితిని. నీవు నన్ను వెదకితివి కాబోలు! నీవెంత దనుకనుంటివని అడిగిన వాడు నవ్వుచు బాబూ? నాయొద్ద గపటముగా మాటాడెదవేల? నాకేమైనవియ్య వలసి వచ్చుననియా యేమి? మీగుజగుజ లన్నియు నేను వినుచునేయుంటిని. నేనెంత ముసలివాడనైనను నీలాటి చర్యల గనిపెట్టగలను.

ఎట్లయిన లెస్సయే కాని మణివర్మ చండశాసనుండు సుమీ! కనిపెట్టి తిరుగ వలయునని పలికిన విని నవ్వుచు అతండు వానికి మరియొక పారితోషికమిచ్చి యోరీ! మరియేమియును లేదు. మీ సుభద్ర నాయొద్ద వ్రాతపని నేర్చుకొనుచున్నది విస్న నీతోలు మఱచిపోయి తెచ్చితిని, రహస్యముగా దీసికొనిపోయి సుభద్రకియ్యవలయునని చెప్పిన వాడును సంతోషముతో గైకొని మీరు చెప్పినట్లు చేయువాడనని పలుకుచు మణివర్మ యింటిలోని బోయెను.

తరువాత గందర్పుం డింటికింబోయి ఉపాధ్యాయుని రప్పించి యాచింక విశేషములన్నియు జెప్పి యార్యా! యీ కార్యము మీ అనుగ్రహంబున లభించినది. ముందుగా నేదేశమునకు బోవలయు? నేనరిగిన వెనుక నాకొరకు మా తలిదండ్రులు చింతింతురు. మాసము లోపున వత్తును. వారినోదార్చుచుండుడని చెప్పిన నాయనయు అతని సంకల్పసిద్ధికి వెరగందుచు నిట్లనెను రాజపుత్రా! భరతఖండమంతయు సులభముగా జూడవగినదే. హిమాచలమున కవ్వల నేమియున్నదో తెలియదు. అచ్చటికి భూగమనంబున బోవుట అశక్యము. ముందుగా అచ్చటికి బోయిరమ్ము రేపే శుభముహూర్తమని చెప్పిన సంతసించుచు నాచార్యుని కెన్నియో చెప్పి యింటి కనిపెను.

అంత గందర్పుండు మఱునాడరుణోదయంబున లేచి ఇష్ట దేవతా నమస్కారములు గావించి యాహారపదార్థములు కొన్ని మూటగట్టికొని యాజింకను బూరించి యెక్కి జయపరమేశ్వరాయని మరడిప్పినంత అత్యంతవేగముగా నెరిగి గగనమున నిలిచినది. అప్పుడు త్తరముఖముగా దిప్పి రెండు చెవులు నొక్కి శిరమునందలి చీలత్రిప్పగా గరుత్మంతునికన్న వేగముగా నడువజొచ్చినది దానిమహిమ యెట్టిదో కాని యొడలు త్రిప్పుటకాని కుదుపుకాని యించుకయుండోపక వేగమెక్కువైన కొలది నతని కులాసమెక్కుడగుచుండెను. అతండు దానిని భూమి కసతిదూరములో నడిపించుచు దేశవిశేషములన్నియు బరికించుచు రెండు యామములలో హిమవంతమును జేరెను.

శీతసంఘాతపాతంబున జేసి దాని హిమగిరిగా నెరింగి అతండు తదీయశిఖరంబున జింకనాపి యొక్కింతసేపు విశ్రమించెను. మధ్యాహ్నసమయముగాన మంచు బాధ అతని కంతగా దోచినది కాదు. తదీయవిశేషములన్నియు దిరుగా వచ్చునప్పుడు చూడ నిశ్చయించి యతండందు బెద్దతడవు నిలువక తాను దెచ్చిన యాహారమును భుజియించి వెంటనే యాజింక నెక్కి వెండియు నుత్తరాభిముఖుండై అరిగెను

హిమవత్పర్వతోత్తరభాగంబున బెక్కుదూరమువరకు బర్వతములు, సద

వులే కాని మరియేమియును లేవు. అట్టి మహారణ్యము మీదుగా నరుగునపుడు తన జింకను భూమికి దాపుగా బోనిచ్చుచు భయంకరములైన వింతమృగములంజూచి సింహనాదంబు సేయుచు నపూర్వతరుకుసుమ సౌరభ విశేషం బాఘ్రాణించి యాఘ్రాణించి యానందించుచు నున్నతవృక్షాగ్ర శాఖాఫలంబులం గోయుచు నెడనెడ క్షుద్ర మృగారవంబు లాకర్ణించి యుపరిభాగంబున కరుగుచు నీరీతి నుద్యానాంతరంబు నంబోలె నక్కాంతరంబు వినోదవిహార ప్రచారంబుల నతిక్రమించి మించిన మురిపెముతో నరుగుచుండ గొంతొకపడికి ననంతజనాకీర్ణంబగు నొకపట్టణంబతనికి నేత్రపర్వతమై పొడకట్టినది.

తదుపరిభాగంబున నాజింక నాపి అప్పట్టణము నలుమూలలు కలయ గనుంగొని అంతంబు గానక యోహో! యిది యీ దేశమునకు రాజధాని కావచ్చును. ఈ దేశవిశేషములన్నియు నిందుండును. ఇందుదిగి యిచ్చటి వింతలంజూచెద నిచ్చటి యాచారములు కడువ్యత్యయములుగా నున్నట్లు కనంబడుచున్నవి. మా దేశమిచ్చటికనేక సహస్ర యోజనములుండును. అన్నన్నా! యింకను జాము ప్రొద్దున్నది. ఎంతలో నెంత దూరము వచ్చితిని ఈ యంత్రము చేసినవాని నెంత మెచ్చుకొనినను మెచ్చుకొనవచ్చునని పలుదెరంగుల దలంచుచు నల్లన నప్పట్టణములోనికిం దిగి యాజింక యెడమచెవిలోని చీల తీసినంతగాలిపోయి అది తోలువలె సురుగుటయుం జుట్టచుట్టి చంక నిడికొని అందొక వీధింబడి నరుగుచుండెను.

---o---

చండికకథ

పది అడుగులు నడచినతోడనే పురరక్షకు లడ్డమువచ్చి అతని విదేశస్థునిగా నెఱింగి నీ వెవ్వడవు? ఈ పట్టణమున కెప్పుడు వచ్చితివి. సౌమ్యము చెల్లించిన చీటిం జూపుమని అడిగిరి. వారి భాషయేమియు నతనికి దెలిసినదికాదు. అప్పుడతండట్టి మాటచెప్పగా నతనిమాటలు వారికి దెలిసినవికావు వారట్లు రెండుమూడుసార్లు అడిగియు దగిన యుత్తరము రామింజేసి కినియుచు దలవరియొద్దకు బోవుదమురమ్మని చేయిపట్టుకొనిరి

అయ్యో! ఇదియేమి అన్యాయము. నేనేమినేరమును జేసితిని నాచేయిపట్టుకొంటిరేమిటికి? విడువుడు విడువుడు అని చేయి విదలించి లాగికొనగా చంకనున్న తోలుజింక జారి క్రిందపడినది. దాని జూచి యోహో! యీతండు తోలుకూడ దెచ్చి ఉన్నాడు దీనికిని జీటియుండవలయు నిది రెండవ నేరమని యొండొరులు చెప్పుకొనుచు నతనిం బట్టుకొని మాసభకు పదమని త్రోయ దొడంగిరి. తాను జేసిననేరమెద్దియో తెలియక వారి నిందించుచు జింకనిమ్మని బలవంతము చేయుచు బెనకువ చేయదొడంగెను. కాని వాండ్రు పదుగురుండుటచే లక్ష్యము సేయక అతని బలాత్కారముగా తలవరికొట్టము నొద్దకు లాగికొనిపోయిరి.

ఆ తలవరియు నతని వృత్తాంతము తన భటులవలనం దెలిసికొని తానుగూడ నతనితో నీవెవ్వడవు? ఈ పట్టణం బెట్లువచ్చితివి. ఈతోలు నీకెక్కడిది? అని అడిగెను కాని యేమియు బ్రయోజనము లేకపోయెను.

అప్పుడు కందర్పుడు సంజ్ఞలచేదన వృత్తాంతము కొంత జెప్పెను. అతనికేమియుం దెలిసినది గాదు. ఆ రాజపుత్రుని వింత పురుషునిగా దలంచి ప్రజలు మూగిచూడదొడంగిరి. వాండ్రనంతండును వింతగా జూచుచు దనజింకనన్యాయముగా రాజభటులులాగి కొనిరని సంజ్ఞాపూర్వకముగా జూడవచ్చిన వారికెల్ల జెప్ప దొడంగెను.

అట్లు కొంతసేపు అతని విమర్శించి అతని నిజస్థితిని దెలిసికొనలేక చీటి లేకుండ బట్టణములోనికి వచ్చినందులకును దోలు దెచ్చినందుకును నపరాధిగానెంచి తమ అధికారప్రకారము కందర్పుని బందీగృహములో నుంచిరి.

ఆ చర్మకురంగమును చౌర్యవస్తువుల నిడు మందసములోనుంచిరి. అప్పుడు కందర్పుడు డెందంబున నిట్లు తలంచెను.

ఆహా! విధిపరిపాక మనివార్యమైనదికదా! నాకు విదేశదర్శన లాభఫలంబిది కాబోలు. నాకేబదియారు భాషలు వచ్చును. వానినన్నిటిని వినియోగపరచితిని. ఏమియు బ్రయోజనము లేకపోయెను సర్వదేశ పూజ్యమైన సంస్కృతము సైత మీదేశమందు లేనట్లు తలంచెన నీదేశాచారములెట్టివో తెలియవు. నావలన నేమి యపరాధము గణించిరో యెఱుకపడదు. వీరిభాష యేమాత్రమును నాకు విశదము కాకున్నది. నా ప్రాణప్రదమైన తోలుజింకను పుచ్చుకొనిరి. ఇంక నేనేమిచేయుదు నెవ్వరితో చెప్పుకొందును ఈలోపల నీజింక మర్మము వారికి దెలిసినచో వారే సారింతురు. తిరుగా నాకీజన్మమున స్వదేశమును స్వజనమును జూచు భాగ్యము లేదుకాబోలు అన్నన్నా! యింటియొద్ద హాయిగా సుఖింపకుండ నాకిట్టి బుద్ధియేమిటికి బుట్టవలయును. అని కొంతసేపు విచారించి అంతలో మరల ధైర్యముతెచ్చుకొని యోహో! ప్రమాదమువలన నధైర్యపడితిని. నేనువచ్చినది విదేశాచారములు చూచుటకుగదా! ఇదియొక వింతయాచారము, తెలిసినది. పదిదినములకు వీరిభాష నేర్చికొని పై అధికారులతో జెప్పుకొనియెదను. ఇందుమాత్రము న్యాయమెఱింగిన వారుండరా యేమి! ఇచ్చటి ప్రజలంజూడ నాగరికత గలవారువలెనే తోచుచున్నారు. ఇచ్చట హిమము విస్తారముగనుక వీరలా పాదమస్తకపర్యంతము గప్పునటులంగీలు దొడగియుండిరి. వీరియాహారము లెట్టివో తెలియవని అనేకప్రకారముల దలంచుచు నాచెరసాలలో నుండి అంతకుముందున్న వాండ్రతో మాట్లాడుచు వారి భాషను నేర్చుకొనవలయునను తలంపుతో నుండెను.

ఇంతలో నొక అధికారి అశ్వశకటమెక్కి యాకొట్టమునకు వచ్చి అచ్చట నుండిదిగి తలవరితో గలిసికొని అందు బద్ధులైయున్న వారి బరీక్షించుచు గందర్పునిం జూచి యీపురుషుడెవ్వడని అడిగిన నతండతని అపరాధప్రకార మెఱిగించె దావ

నతండు వెరగుపడుచు నతనిం బల్కారించిన గంధర్వుడు మును పటిపలెనే తనపటింకను బుచ్చుకొని తన్నన్యాయముగా బట్టుకొనిరని సంజ్ఞలచే సూచనజేసెను. వానిమాట లేమియు నర్థముకాలేదు. గాని తదీయ రూప లావణ్యాది విశేషములం జూచి నతని కించుకజాలి బొడమినకతంబున దన బండిమీదనున్న యొక చిన్నదానిని తనదాపునకుం జీరి యావింతపురుషునిం జూచితివా అని అడిగెను.

ఆ కాంత కందర్పునింజూచి విస్మయమందుచు అయ్యో! పాపమితడే దేశస్థుడో తెలియదు. మనదేశపు చట్టముల నెఱుగునో యెఱుగడో! ఇంతమాత్రము నేరమునకే వీనినిట్లు చెరసాలం బెట్టవలయునా! వీని ముఖవర్చస్సుచూడ గౌరవ కుటుంబములోనివాడుగా దోచుచున్నవాడు. వీనికి నేను జూటగానుండెద. వీని విడిపింపుడు. వీని మనయింటికి దీసికొనిపోయి నిజమైన వృత్తాంతము దెలిసికొని పిమ్మట నేరము విధింపవచ్చునని చెప్పగా అయ్యధికారి సమ్మతించి యాతలవరి కట్టిపత్రిక వ్రాసియిచ్చి వానిపైకి రప్పించి తమబండి యెక్కుమని సంజ్ఞచేసిరి.

కందర్పుడు వారి సంజ్ఞ గ్రహించి అయ్యో! ప్రాయములోనున్న యాచిన్నదాని [illegible]. నన్ను గూర్చుండుమని వీరు సూచించుచున్నారు ఈదేశమున స్త్రీలకు రాణి [illegible] లేదుకాబోలు. ఈనెలంత సౌందర్యవతికాని సామాన్యకాదు. కానిమ్ము! స్త్రీల[illegible]గాని దేశమర్యాదలు దెలియవు నన్ను విడిపించిన యిప్పణ్యాత్ము[illegible] బోలు కృతజ్ఞత చూపించుకొనియెద ఆ కారణముగా వీనికి నాయందక్క[illegible] గలిగినది [illegible] దేశమందైనను ధర్మాత్ములుండక మానరని తలంచుచున్న సమయ[illegible]బున ద్వరగా బండియెక్కుమని తలవరి తొందరజేసెను.

అప్పుడు నాజింక నిచ్చినంగాని నేనెక్కుటకు సమ్మతింపనని కందర్పుడు సూచనచేయగా నాసంగతి యాఅధికారి తెలిసికొని యాతోడు నిచ్చుటకు వీలులేదనియు దరువాత నిత్తుననయు, అతనికిం దెలియునట్లు తలవరిచేతనే సంజ్ఞచేయించుటచే నాసన్న గ్రహించి స్త్రీసమక్షమున వసియించుటకు వెఱచుచు బలవంతముమీద నాబండియెక్కి వారికెదురుగా గూర్చుండెను.

అంతట నాబండివాడు గుఱ్ఱము నతివేగముగా దోలుటయు ముహూర్తమాత్రములో నాబండియొక మేడదాపునకు లాగికొనిపోయి నిలిచినది. బండియాగినతోడనే యా అధికారియు నాచిన్నదియుందిగి కందర్పునిం డిగుమని సంజ్ఞచేయగా అతండును వారితోదిగి యాయింటి అలంకార విశేషము లబ్బురముగా జూడదొడంగెను.

అప్పటికి గొంచెము చీకటిపడినది. అప్పుడాయింటిలోనుండి కొందరు పరిచారకులు బండిదగ్గరకు వచ్చిరి. వారిలో నొకనింజీరి అధికారి [illegible]వానిం జూపుచు నేదియో చెప్పెను అప్పుడా పరిచారకుడు కందర్పుని దనవెంటరమ్మని సంజ్ఞ చేయుచు అతని అమ్మేడమీదనున్న యొకగదిలోనికి [illegible] గూర్చుండబెట్టెను.

ఆగదిలోనున్న అలంకారముల [illegible] చూచియుండనందున

మిక్కిలి వెరగుపడుచు గాజుదీపముల యంత్రవిశేషముల జిచ్చెరుపడుచు నొక పీఠంబున గూర్చుండి తనరాకను గుఱించి యాలోచించుచుండెను.

ఇంతలో అందున్నబల్లమీద వ్రాతసామగ్రి యుండుటజూచి కుంచెకంగొని రంగులతో నొక పటముమీద దనదేశమును వ్రాసి అందొక సభయునందు దాను సింహాసనమున గూర్చున్నట్లును పరివారము చుట్టును పరివేష్టించి యున్నట్లును చక్కగా వ్రాసెను. మఱికొంతసేపటికి పేరొక పరిచారకుడు మాంసము మద్యము మొదలైన భోజనపదార్థముల దెచ్చి అందున్న బల్లమీదనుంచి భుజింపుమని సన్నఁ జేసెను.

అప్పుడతండు అయ్యో! ఈదేశమున నాచారనియమము లేనట్లున్నది. పాద ప్రక్షాళనము చేయక సంధ్యావందనము గావింపక మడిగట్టుకొనక యెట్లుభుజించుదును ఈ బట్టలతో నాహారమెట్లు సైచును పీ! గర్హితమైన భోజనము నేను గావింపను. ఇదియునుంగాక వీరికులమెద్దియో తెలియదు. నాయొద్దనున్న పదార్థములే భుజి యించెదనని తలంచుచు అందు తెచ్చియుంచిన వానిలో [illegible] తాను దెచ్చిన ఫలాదికములను దిని యాకలి [illegible]. తరువాత పరిచారకుడు మిగిలినపదార్థములన్నియు వెండియుం దీసికొనిపోయెను. మఱికొంతసేపునకు నొకయింతి యాగదిలోనికివచ్చినది. వచ్చినదానిం గనుగొనినతడు పీఠమునుండి లేచి కందర్పుడు సంభ్రమముతో నేమిచేయవలయునో తెలియక యూరకనిలువంబడి చూచుచుండెను.

అప్పుడావనిత యాతని గూర్చుండుమని హస్తసంజ్ఞచేసి తానొకపీఠముపై గూర్చుండి సంతుష్టిగా భుజించితివా? అని సంజ్ఞచేయగా నతండు తలయూచి శరీరము వడంక ధైర్యముదెచ్చుకొని యామెకు నమస్కారము జేసెను.

అక్కోమలి మోము సాంకేతికముగో తెలియక, యాయన్నువ యప్పుడు నీది యేదేశము పట్టణములోని కెట్లువచ్చితివి? నీవృత్తాంతమేమని సంజ్ఞాపూర్వకముగా నడిగినది.

ఆభాష అతనికి గొంచెము కొంచెము గురుతు తెలియుచుండెను. కావున నామాట లర్థముజేసికొని తాను వ్రాసిన చిత్రపటము నామెయింతికిం జూపుచు నందున్నవాడ నేనేనని తెలియునట్లు సంజ్ఞచేసెను.

ఆ చిత్రపటమునుజూచి యాచిగురుబోడి వెరగుపడుచు [illegible] పుగా దెలిసికొని యప్పటము బాగుగా చూచుచు [illegible] పేరొకపటము గైకొని అందతని రూపము వ్రాసి అతని [illegible] వ్రాసికొని అతనికిం జూపినది.

ఆ సంజ్ఞ గ్రహించి యారాజకుమారుడు [illegible] వ్రాసి తన చేతిలోని స్వదేశాకారముతో దన [illegible]

చిన్నదాని వ్రాసి మీకును మాకును దేశభేదము గలుగుటచే నాచారభేదము గలిగి యున్నది. కావున పెండ్లియాడుటకు వీలులేదని సూచించెను.

తరువాత నానాతి నేనిన్ను వరించితిననియు నీవు పెండ్లియాడకుండినచో విరహావేశనం జెంది మృతినొందుదుననియుం దెలుపుచు అతని రూపు వ్రాసి దానిం గౌగలించుకొని అధరరసం బానుచున్నట్లు తన రూపమును వ్రాసినది.

అనుజ గ్రహించి కందర్పుడయ్యో! యిదియేమికర్మము! ఈచిన్నది యింటిగావచ్చి నన్ను నిర్బంధించుచున్నది దీనియాపు్తలెవ్వరేని చూచిరేని ప్రమాదము. అదియునుంగాక తన్ను పెండ్లియాడుమనికూడ సూచించుచున్నది ఈపని కెట్లొడంబడుదును వీరేజాతివారో తెలియదు. స్వజాతినాతిం పెండ్లియాడినంగాని అన్యజాతి యువతిం బెండ్లియాడగూడదు రెండవభార్యగా స్వీకరింతునని సుభద్రతో ప్రమాణికము చేసియుంటి అది అట్లుండె స్వదేశము విడిచి ఈదేశములో నుండుమనికూడ నిచ్చేడియ సూచించుచున్నది. ఈ నిబంధనము లేమియు నాయుల్లమున కెక్కుటలేదు. ఈపడతికి గోపము వచ్చిన వచ్చుగాక. వివాహమాడుటకు సమ్మతింపనని నిశ్చయించి యాయభిప్రాయము పటమున వ్రాసి యుంచెను.

అప్పుడచిన్నదానికి మిక్కిలి కోపము వచ్చి నీ కంఠమును దరిగింతును చూడుమని తెలియునట్లు వ్రాసి అంతలో నాగదిలోనుండి లేచిపోయినది

పిమ్మట నా రాజకుమారుడు పెక్కు తెరంగుల దలపోయుచు నిద్రబోవక ఎట్టకే నా రాత్రి వేగించెను. ప్రాతఃకాలమున నయ్యధికారివచ్చి అతని బరామర్శించి అతని ఉపచారములకై పరిచారకులను నియోగించి దాను బండియెక్కి విహారార్థ మరిగెను.

ఆ చిన్నది యాపాచకులంజూచి యోరీ! రాత్రి తీసికొని వెళ్ళిన పదార్థములలో నా క్రొత్తవాడెద్దిప్రియముగా భుజించెనో చెప్పుడు. యిప్పుడు దాని వెండియు నమరింతు ననుటయు భుక్తశేషపదార్థములు దానికులకే కనుక తాము కుడుపుచుచ్చినను తలంపుతో అమ్మా! అయనకు మద్యము మిక్కిలి యిష్టము రాత్రి ప్రీతిగా [illegible]సెనని చెప్పిరి.

[illegible]మని తలంచి యాచిన్నది అతని కాపూట [illegible] నాహార [illegible] మద్యపాత్రలో విషము గలిపి పంపినది. [illegible] లెంత [illegible] బల్ల [illegible] మాత్రము [illegible]యును.

అప్పుడతి అన్నియు నా పరిచారకులే [illegible]సిపోయిరి. ఇంతలో దను అధి[illegible] పానముండి వచ్చెను. అతనికి భోజన సమయమున మద్యపాత్ర [illegible] అందుపన్న మద్యము భూమిమీద బడినది. దానిని నాడకారుడు జడియుచు అది

గుప్తముచేసి కందర్పునికై అమరించినది తాము దాచుకొన్నదెనను యజమానుని వలన మాట వచ్చునను వెరపుతో దెచ్చి అమరించుటయు అందు విషము గలిగి ఉన్నదని తెలియదుగావున దొందరగా దానిం ద్రావి విశ్రమించినంత నాయధికారి యమలోకమున కతిథియై అరిగెను.

కొంతసేపటికి అతండు శయ్యపై జచ్చియుండుట దెలిసికొని పరిచారికులు గుండెలు బాదుకొనుచు నేడువదొడంగిరి. ఆయల్లరి విని యాచిన్నదియు అతని భార్యయు బంధువులు వచ్చి పరీక్షించి మృతి నొందుటకు గారణ మరయక అడల జొచ్చిరి. ఇంతలో రాజవైద్యులు రాజభటులు వచ్చి పరీక్షించిరి. ఆ చిన్నది యా యజమానినికి మరదలు తనబావ మృతిని గురించి మిక్కిలి శోకించుచు గందర్పున కిచ్చిన విషప్రయోగ మెట్లో యితనికిం దగినదని యూహించియు బయలు పడునేని కందర్పునిమీద నీనేరము ద్రోసివేయవలయునని తలంచుచుండెను. ఇంతలో నా వైద్యులు అతడు భుజించిన పాత్రలన్నియు శోధించి మద్యపాత్రయందు విషము న్నట్లు కనిపెట్టిరి. అప్పుడు తలవరి మొదలగువా రాయింటిలో నున్నవారినందరిని విమర్శింపుచుండ నాచిన్నది పరిచారకులతో మంతనమాడి యానేరము కందర్పుని మీద బెట్టుడని నియోగించినది.

అప్పుడా పరిచారకులు తలవరియొద్ద నిలువంబడి అయ్యా! రాత్రి విదేశస్థు డొక్కఁడు మా యజమానిచేత నాహూతుండై సత్కరింపబడెను. వానికీదినమున మేము భోజన పదార్థములు తీసికొని వెళ్ళిబల్లమీద నుంచితిమి. అని అన్నియు నతండు భుజించి మద్యము మాత్రము పుచ్చుకొనక దానిలో నేదియోకలిపి యిది మీ యజమానునికియ్యుడు. దీనియందు సిద్ధరసము గలిపితిని. మంచిరుచిగానుండునని చెప్పెను. ఆ మాటలు నిక్కువ మని మేమాపాత్రను దీసికొనిపోయి యాయన భోజనపు బల్లమీద నుంచితిమి. దానిం గ్రోలి అతండిట్లయ్యెను. క్రొత్తవాని కులశీలనామంబులు తెలిసికొనక యింటికి దీసికొని వచ్చినందులకు మంచి యపకృతి గావించినాడని అతనినిందింపం దొడంగిరి.

అప్పుడు తలవరి అంతకు ముందటిదినమం దతని నెఱిగి ఉన్నవాడుగావున గందర్పుని నిందించుచు బట్టించి చేతులకు గొలుసులు తగిలించి బందీగృహంబునకుం దీసుకొనిపోయెను. అప్పుడావార్త పట్టణమంతయు వ్యాపించినది. కందర్పుని నందరు గృతఘ్నుండని తిట్టదొడంగిరి. నిజమెవ్వరికెఱుక. కందర్పు డాయధికారి చావునకు బంధువుడులోలె నాత్మగతంబున వగచుచు దన్నిమిత్తమున దన్ను బద్ధుజేసిరని తెలిసికొని చింతింపక కావిమ్ము! నిజమున దైవముఁ దక్క మానదు అట్లుకాక ఇది మదీయ పురాకృతదుష్కృతమేయైనచో దప్పక అనుభవింపవలసినదేకదా? పిరి భాష నాకు వచ్చినచో నేదియేనిం జెప్పుకొందును? మాట వచ్చినను మూగవాడనైతిని అనేక ప్రకారముల దలంచుచు నాకారాగృహంబున నుండెను. మఱునాడు సాక్షులతోగూడ గందర్పుని రాజసభకు దీసికొనిపోయి తలవరి యతని నేరము దెల్పిన

వానిగా నిరూపించుచు దాను వ్రాసిన పత్రికలన్నియు నా పట్టణ ప్రభువునొద్ద కనిపెను.

ఆ వార్త అంతకుమున్నే యాపట్టణమంతయు వ్యాపించి యున్నది. నృపతియు విని యుండెను. దానంజేసి అతండు కందర్పుని యెదుట నాహస్తుల విచారించి సిపీ యుజమానుని విషమిడిచంపినట్లు వీరు చెప్పుకొనుచున్నారు ఒడంబడెదవా? లేక చంపనట్టుగా నిదర్శనము లేమైనం జూపెదవా? అని యారాజడిగెను ఆ మాటలే తలపకి మెల్లగా నతనికి బోధించి యేమి చెప్పెదవని సూచింపగా గందర్పుడు తెలిసి కొని నేనేమియు నెఱుంగను నాకు సాక్షులెవ్వరునులేరు. న్యాయముకు దెలిసికొని మీ యిష్టము వచ్చినట్లు చేయుడని సంజ్ఞచేసెను.

అప్పుడారాజు నేరము చేసినట్లే నిశ్చయించి కందర్పునికి నురిశిక్షవిధించి కింకరుల యధీనము జేసెను. యమకింకరులవలె భయంకరులగు నారాజభటులతని నప్పుడే బండియెక్కించి పట్టణమంతయుం ద్రిప్పుచు గ్రమంబున వధ్యభూమికి గొనిపోయిరి. మరణము తనకాసన్నమైనదని యెఱింగి కందర్పుడాత్మ గతంబున నిట్లు తలంచెను. ఆహా!

శ్లో॥ నియతిర్విధాయ పుంసాం ప్రథమం సుఖ మపరిదారుణం
దుఃఖం కృత్వాలోకం చపలాతటి దివ వజ్రం నిపాతయతి.

గీ॥ మిఱిమిట్లుగొను తేజము జూపి పిదప
పిడుగు మొత్తెడు మెఱుపు క్రైవడిని ముందు
సుఖము చవి జూపి పిదప హెచ్చుగను
దుఃఖముల ఘటించును గాదె లోకులకు నియతి.

అన్నన్నా! సమానులలో నుత్తముండని పేరుపొందిన భూపాలునకు జనియించి పదియారేండ్ల ప్రాయములో బెక్కువిద్యలు గ్రహించి విద్యారూపశీలములచే ననమానుండనని పించుకొని పట్టభద్రుడు కాదగియున్న నాకిట్టి బంధుజనశూన్యంబైన పరదేశములో నవమానకరంబగు చావు వ్రాసియున్న యొకనిచే పిలిచినని నపయశము మీద బడ బల వన్మరణము విధించె నేమనవచ్చును. అనన్యజలబ్ధంబైన చక్కకురంగంబే నాకీయాపద దెచ్చిపెట్టినది. భరతఖండంబున ననేకదివ్యక్షేత్రంబులు పట్టణంబులు గలిగియుండ వానింబోనీ యీ క్రూరదేశమునకు రావలయునను బుద్ధి యేమిటికి బుట్టవలయును? అయ్యయ్యో! చక్కురంగంబు వలన నెన్నియో దేశములు తిరిగి యెన్నియో విశేషములు సంపాదింపవలయునని యెన్నియోయూహలతో నుంటి. అన్నియు దృటిలో నిష్ఫలములై పోయినవి కటకటా! మాలదైవమా! నాయుచ్ఛ్రియము నీకంటి కెంత వెగటైనది? ఈ రూపము నీ విద్యలు నీ గుణములు నీయూహలు, నాయుష్యాన్యముగా నాకేమిటికై యిచ్చితివి! హా! తల్లిదండ్రులారా! వృద్ధుల మదేకపుత్రుల మిమ్ములవిడిచితి నన్నుగానక యెంత చింతించెదరో! అక్కటా! గురువర్యా! నేని

క్కువముగా దిరుగా వత్తుననుకొని మజ్జనసీజనకులకు శోకోపశమనము గావింపు చుందువు కాబోలు! సుభద్రా! నన్ను భర్తగానెంచి ప్రాణసంకటమునకైన నొప్పుకొని చర్మకురంగంబిచ్చితివి. నీవైన వలదని వారించినచో నీయాపద రాకపోవునే! ఇక నిన్ను జూచు భాగ్యమీజన్మమున నాకులేదని అనేక ప్రకారముల నాత్మీయులం దలంచుకొని వెక్కివెక్కి యేడ్చుచున్నంతలో శాస్త్రజన్యమైన వివేకంబు హృదయంబున దోప, సీ! దేహపాతంబునకు వగచుట మూర్ఖతగదా.

శ్లో॥ ఏతస్మాద్విరమేన్ద్రియార్థగహనా దయాసకాదాశ్రయ
శ్రేయోమార్గ మశేషదుఃఖశమన వ్యాపారదక్షం క్షణాత్
స్వాత్మీభావ ముపైహి, సంత్యజ కల్లోలలోలాంగతిం
మాభూయో భజ భంగురాం భవరతిం చేతః ప్రసీధాధునా.

చిత్తమా! అత్యంతదుఃఖప్రదమైన విషయాశక్తిని విడువుమా! దుఃఖశూన్యమైన మోక్షమార్గము నాశ్రయించు స్వరూపానుసంధానమును బొందుము. చాంచల్యమును విడువుము. సంసారాశక్తివేషగించి ప్రసన్నవగుము అని మానసబోధంబు గావించుకొని

శ్లో॥ మహేశ్వరేవా జగతామధీశ్వరె జనార్దనేనా జగదంతరాత్మని
నవస్తుభేదప్రతిపత్తిరస్తిమే తథాపిభక్తి స్తరుణేందుశేఖరె॥

జగద్హేతుభూతులగు హరిహరులయందు సమాన ప్రతిపత్తియున్నను నారాజకుమారుడు భక్తిజనవశంకరుండైన శంకరుని ధ్యానించుచు దనశిరంబా యురిత్రాటం దగిలించెను. అప్పుడు రాజకింకరులా త్రాడు ముడి బిగియింపవచ్చునా? అనిదాపుననున్న అధికారి నడిగిరి అతండాజ్ఞ యియ్యవలయునని తలంచుచుండ అంతలో నిరువురు రాజభటులు బరుగిడి వచ్చుచు నురిదీయవలదు వలదని కేకలు వేసిరి. ఆకేకలు విని యా అధికారి వారలదెస జూచుచుండ నింతలో వారు సమీపించి రాజముద్రాంకితమైన పత్రికనొకదానిం జేతికిచ్చిరి దానిం జదువుకొని యాఅధికారి వెరగుపడుచు నోహో! వీనికింకను నాయుశ్శేషమున్నది వీనివెంటనే రాజసభకు దీసికొనిరమ్మని శాసనంబిచ్చిరి. కావున వేడియుం బండియెక్కించి గొనిపొండని యాకింకరుల కాజ్ఞాపించెను.

అప్పుడా కింకరులతని నురిత్రాటనుండి తప్పించి బండియెక్కించి వెండియు రాజసభకు దీసికొనిపోవుచు నాజ్ఞాపత్రికలం దెచ్చినవారిం జూచి సభలో నేమి వింతలు పుట్టినవి. వీని మరల దీసికొనిరమ్మనుటకు గారణంబేమని అడిగిన వారట్లనిరి.

రాజుగారితనికి నురిశిక్ష విధించి అంతఃపురమునకు బోయి తనపు త్రికతో సభావృత్తాంతములం జెప్పుచు నీతని యురిశిక్ష తెలంగవిధించి బాలా! అవియేమియో కాని వానిక శిక్షవిధించినది మొదలు నాహృదయమున భీతి బొడముచున్నది. యిది

అన్యాయము గాదుకదా! నీవు మిగుల బుద్ధిమంతురాలవు నిజమూహింపుమని యందు గురించి జరిగిన గ్రంథమాసింధురగమన కిచ్చెను.

అచిన్నది అదిఅంతయుం జదివికొని అప్పా! తప్పుతీరుపు చెప్పితివి. అకారణముగా దనకుపకారము చేయబూనినవానికొక విదేశస్థుడు విషమిడె నన్న వెట్లు నమ్మదగియున్నది ఆయింటిలోనివారెవ్వరో యీ పనిచేసి ఈ క్రొత్తవానిమీద ద్రోసిరింతియ నిక్కప మారహస్యము నేను బయలుపఱచెద జూడుమని చెప్పి అప్పుడే మమ్ములనిచ్చటికి బంపితానాచనిపోయిన అధికారి యింటికి బోయినది. యిదియే వృత్తాంతము వీని అదృష్టమెట్లున్నదో తెలియదని చెప్పిరి. వారి భాష గొంచెము కొంచెము తెలియుచుండెను. కావున కందర్పుడామాటలన్నియు గ్రహించి రాజపుత్రిక మిక్కిలి సూక్ష్మబుద్ధిగలదని మెచ్చుకొనియె.

ఆదూతలట్లు మాటాడుకొనుచు నాకందర్పుని రాజసభకు దీసికొనిపోయి రాజు సింహాసనమున కెదురుగా నిలువంబెట్టిరి యింతలో రాజపుత్రిక మృతుండైన అధికారి యింటికిబోయి యా యిల్లంతయుం బరీక్షింప గందర్పుడును ఆచిన్నదియు సంజ్ఞాగ్రహణార్థమై వ్రాసికొనిన చిత్రపటంబులు మాత్రము దొరికినవాటిం గైకొని యాచిన్నది అందలి విశేషముల గ్రహించుటకై కొందఱు గూఢచారుల నియోగించి వెంటనే రాజసభకు వచ్చి తండ్రిప్రక్కను గూర్చుండి తనయెదురనున్న కందర్పు నాపాదమస్తకముగా శోధించి తదీయ రూపవిశేషమున కచ్చెరువందుచు దండ్రితో నిట్లనియె.

తాతా! ఈపురుషరత్న మేదేశమునకో ప్రభువు. కాని సామాన్యుడుకాడు. ఈతనిహృదయము కరుణాభూయిష్ఠమై యుండక మానదు ఇట్టివాడిట్టి క్రూరకృత్యమును జేసియుండడు నిష్కారణము దొంగసాక్ష్యముల నమ్మి వీనికి నుఱిశిక్ష విధించితివికదా! దీనినే రాజులకు రాజ్యాంతమున నరకమని చెప్పుదురు. ఇందలి నిజము నీకుబట్టి యిచ్చెదజూడుమని బల్కుచు దనకువచ్చిన భాషలన్నిటిచేత అతనిం బల్కరించినది అవియేమియు అతనికి దెలిసినవికావు. కాని యానమ (కస్త్వం) అని సంస్కృతము మాట్లాడినట్లుగా స్ఫురించి యోహో! దేవభాష యీ యోషామణికి వచ్చునట్లున్నది. అట్లయిన నీయాపద దప్పిపోయినట్లే తలంచెదనని సంతసించుచు—

హిమాచల దక్షిణదేశీయః కశ్చిద్రాజపుత్రోహం

అనియుత్తరము చెప్పగా నామత్తకాశిని శిరము గంపింపుచు "అపదుదంత మాద్యంత ముచ్యతాం" అనిపలికినది అప్పుడతండు తాను దేశయాత్రచేయుచు నాపట్టణమునకు వచ్చుటయు రాజభటులు తన్నుబట్టుకొని తలవరి కొట్టమునకు దీసికొనిపోయి చెరసాలం బెట్టుటయు, నొక అధికారియు, చిన్నదియు నంగీకరించి వచ్చి తన్ను విడిపించి తనయింటికి దీసికొనిపోయి విందుచేయుటయు రాత్రి యా కనకగాత్రి వచ్చి

తన్ను నిర్బంధించుటయు దా నొడంబడకపోవుటయు లోనగు వృత్తాంత మంతయుం జెప్పెను.

అప్పుడా రాజపుత్రిక అతని సత్కృత్యమునకు మిక్కిలి సంతసించుచు దన దాపున నొకపీఠము వైపించి అందుగూర్చుండుమని సగౌరవముగా నియమించి తాను దెచ్చిన చిత్రపటము లతనికిం జూపి వానికారణములన్నియుం దెలిసికొని చివర సమ్మతించితివికావు గనుక నీశిరము ద్రుంపింతు చూడుమని యారీతి సంజ్ఞ వ్రాసి యున్న పటమెత్తి యానంజ్ఞాప్రకారమంతయు దండ్రి కెఱిగించి యీ హత్య యీ చిన్నదే చేసి యతనిమీద బెట్టినదని చెప్పినది.

ఈలోపల గూఢచారులలో నొకడువచ్చి యొక యుత్తరము దెచ్చి యారాజపుత్రిక కిచ్చెను. దానిం జదువ నిట్లున్నది. నాకిప్పుడొక శత్రువునిం బరిభవింపవలసి యున్నది. కావున నీచీటిం దెచ్చిన చేటికకు విషరసం బిచ్చి వెంటనే పంపుము. నీ ప్రియురాలు చండిగ. ఆ చీటి వ్రాసిన దినసము, ఆ యధికారి చచ్చిన దివసము నొక్కటియే ఆదినము సూర్యోదయకాలంబున వ్రాసినట్లున్నవి.

అట్టి చీటిని ముమ్మారు చదివి తండ్రికి బోధించుచు అప్పుడే యాచండికం బట్టితేర దూతలం బంచెను. ఆ చండిక వచ్చినతోడనే రాజపుత్రిక యాపత్రికం జూపుచు నిదియెవ్వరు వ్రాసిరి? చెప్పుమను అత్తన్వి బెగడొందుచు నొకమాట జెప్ప దొడంగినది. అవ్యగ్రత గ్రహించి రాజపుత్రిక విషమప్రశ్నముల వైచి తుదకు యధార్థము దానిచేతనే చెప్పించెను ఆ రాజపుత్రికయొక్క బుద్ధిసూక్ష్మతకు మిక్కిలి సంతసించుచు అప్పుడా చండికకు ద్వీపాంతరవాస శిక్షయు దానిపరిచారకులకు బంధనశిక్షయు విధించి కందర్పుని మిక్కిలి గౌరవించి అపచారము చెప్పుకొని తన అంతఃపురమునకు దీసికొనపోయి తగుసత్కారములు గావించెను.

అందు గందర్పుడు మద్యమాంసాదుల ముట్టక స్వోచితంబైన భోజనమే కావించెను. రాజపుత్రికయు అతని బెండ్లియాడవలయునని యిష్టమున్నను చండికను వలె దన్నుగూడ సమ్మతింపజేయవచ్చునను తలంపుతో నతనితో సంతతము విద్యాప్రసంగములం గావింపుచు వినోదవిహారముల చేయుచు బరిహాసగర్భితములైన మాటలాడుచు భోజనభాజనములయందు సంగాంగమేళనం బాచరింపుచు అతని చిత్తవృత్తి ననుసరించి కొన్ని దినములు గడపినది

అతండును రాజభోగముల ననుభవించుచు సాయంప్రాతఃకాలములందు నశ్వశకటమెక్కి పట్టణమున నలుమూలల విహరింపుచు నొకనాడా తలవరియొద్దకుబోయి తనయొద్ద లాగికొనిన తోలుజింక నేమిచేసిరని అడిగెను.

అతండయ్యా! అది యంతకాలము మాయొద్దనుండదు. ఆమఱునాడే వేలము పాడితిమి. ఎవ్వరుతీసికొనిరో మాకు దెలియదని చెప్పెను. కందర్పుడు పదిదినములలో, నా [illegible] గ్రహించెను గనుక నాపట్టణప్రజలతో మైత్రిజేసి వారివారి

యాచారములన్నియు దెలిసికొని రహస్యముగా నాతోలుజింక గురించి తర్కింపు చుండెను.

అతండొకనాడు ప్రాతఃకాలంబున నొకవీధింబడి పోవుచుండ నంత్యజుం డొకఁడు చర్మములను గావడిపై చుకొని మోసుకొనివచ్చుచు నెమరువడిన బండినిలిపి తన వాడుకప్రకార మాకావడి దింపించి యాచర్మములన్నియు బరీక్షింప నందా తోలుజింక కనంబడినది దానియందున్న లిపి యాదేశస్థులకు దెలియదు. కావున దాని మహత్యమెవ్వరికిని బోధపడినదికాదు. ఆ జింకం జూచి అతం డాత్మగతంబున సంతసమువట్టజాలక గంతువై చి యోరీ! యీతోలెంతకు గొంటివని వానినడిగెను.

వాడు అయ్యా! ఇదియేమిటికి నుపయోగములేదు. ఈ చర్మములపైన గొప రుగా దీసికొంటి మీకు గావలసినచో మీయిచ్చవచ్చిన సొమ్మిచ్చి పుచ్చుకొనుడని చెప్పెను.

ఆమాటలకు సంతసించుచు గంధర్వుఁడు తనవ్రేలి యుంగరమొకటి పారి తోషికముగా వానికిచ్చి యాజింకం బుచ్చుకొని యంతిం తనలోని సంతసముతో నప్పుడే యింటికివచ్చి యాత్మగతంబున నిట్లు తలంచె.

ఈ దేశమున జీవహింస కించుకయు వెరువరు స్త్రీలందరు విద్యావతు లగు టచే సాహసము మెండు. చట్టములు వేనవేలు ఇట్టిదేశమున నివసించుట బహు కష్టము. అదియునుంగాక యీరాజపుత్రిక నాకు జీవముపోసినది. ఆమె అభిప్రాయం నన్ను బెండ్లియాడవలయునని యున్నట్లు తోచుచున్నది దాని కొడంబడనిచో చండిక వలెచే చేయునేమో! ఈదేశప్రజలనెవ్వరు నమ్మగలరు? కావున నిప్పుడే దేశము నుండిపోవుటయే ఉచితము విదేశయాత్రపలన మొగము మొత్తినది. భరతఖండము నందున్న వింతలనే చూచి అంతటికో తృప్తిజెంది యింటికిబోయెదనని నిశ్చ యించి యామఱునాఁడుదయమున రహస్యముగా నాజింకను బూరించుకొని యెక్కి మరప్రపంచ యుప్పురంబున కెగసిపోయెను,

అటనుండి పశ్చిమాభిముఖంబై యరిగి యరిగి యెద్దియేని వింత పదార్థము కాన్పించినచో బైనుండియే చూచుచు గ్రమ్మరం జనిచని పశ్చిమ సముద్రతీరంబు వరకుం బోయెను. అప్పుడు సముద్రములోనున్న ద్వీపములంజూడ పేరాసపొడము టయు హనుమంతుండువోలె నా సముద్రము మీదుగా నరుగుటయు గొంతదూరము పోవువరకు నతని కేమియుంజూచినను మహార్ణవమేకాని మఱియొండు గనంబడమి డెందము వికలమైనది. ఇంతలో సూర్యుడస్తమించెను. నాటి రాత్రి పూర్ణిమ అగు టచే జంద్రకిరణంబు లంభఃకణంబుల బ్రతిఫలించి పాలసముద్రముం బోలియుండ నేమియొండ బ్రహ్మాండకరండంబునకు నుద్దురూపింపసిన పాలమున్నీరు డొకచోటికి దిగ్భ్రమయై వచ్చినదాని బోవలయునని తలంకియు నెచ్చటనైన దావు గ్రమ్మరుచు గొంత

వదికి జంద్రబింబమును గురుతుగా నిడికొని దక్షిణమునకు మరలి సూర్యోదయ సమయమువరకునుంబోయెను. కాని దఱిదొరికినది కాదు.

బుద్ధిశాలియగు కందర్పుదప్పువాలోచించి అంతనుండి తన బింకను సూర్యున కభిముఖముగా నడిపింపం దొడంగెను. అట్లు నడువ నడువ జాము ప్రొద్దువేళకుభూమి గనంబడినది.

అప్పుడతండు దన్ను బునర్జీవితుంగా దలంచుచు మిక్కిలి యాకలి అగుచుండుటంజేసి యా ప్రాంతమం దేవేని ఫలవృక్షములు గనంబడునేమో ఫలములైనం దినవచ్చునను తలంపుతో భూమికి దాపుగాదన కురంగంబున నడిపించుచుండ నొకదండ కుసుమితపల్లవిత ఫలితతరువిసర మనోహరంబగు నుద్యానవనం [illegible] గనంబడినది.

పెన్నింగన్న పేదయుంబోలె దానిం జూచి సంతోషించుచు [illegible] ప్రవేశించి అక్కారంగంబు నొకమఱుంగున నిడి అందుగల [illegible] చేసి కడుపునిండ నంచలి ఫలరసంబులం గ్రోలి తదీయ [illegible] తోట చుట్టును దిట్టమైన ప్రహరి గలిగియున్నది. [illegible] జీమకైనం బ్రవేశింప శక్యముకాదు. లేనిచో దమంతన [illegible] నుండునా! ఈతరుశాఖల వ్రేలంబడున్న డోలికా [illegible] ని. దుజేడియ లాడుకొనుచుందురని తలంచెను మఱియు [illegible] బెక్కులు గనంబడుచున్నవి. అవి స్త్రీల [illegible] బగుట నిక్కువంబు వివిధకుసుమవాసనా [illegible] మదీయ మార్గగమనాయాసం బవనయించు [illegible] అరిగె దకాక అని తలంచి యొక చెట్టునీడ గూర్చుండి అంతరి [illegible] జూచుచుండెను.

—o—

మనోరమ పెట్టె

ఇంతలో నొక చెంతనుండి లతాంతంబులంగోయు కొంతల [illegible] వినంబడుటయు నతండదరిపడి యోహో! ఇందామూల వనితల [illegible] ఇందుండిన ప్రమాదము రాకమానదు. ఇదివరకు రెండుగండములు [illegible] వేగ నింటికింబోయి సుఖించెద ననితలంచి యాతురంగంబును [illegible] యే దేశమో తెలియదు. స్త్రీజనసంభాషణంబులంబట్టి దేశంబు [illegible] కావున నీ బింక మీదుగా గొమ్మలమాటునంబోయి యాకొమ్మల [illegible] దీన బ్రమాదముండదని నిశ్చయించి యాబింక నెక్కి చట్టుముగా [illegible] నుండి మెల్లగా దప్పించుకొని యావల్లవసాలుయున్న [illegible]

గొంటునచేడియలు పూవులు గోయుచు జమత్కారముగా నిట్లు మాటాడు కొనుచుండిరి.

మనోరమ — మధురికా! దాడిమీఫలముల శుకము దినకుండ బైనముక్తా ఫలంబులం గట్టితివా?

మధురిక — రాజపుత్రీ! కట్టితిని ముక్తారత్నాభిరామంబులయి నఖక్షతంబుల నెఱుంగని భవదీయకుచంబులుంబోలె నవియు శుకముల త్రోటిపోటులం గాంచమి మిక్కిలి శోభిల్లుచున్నయవి.

మనోరమ — పరిహాసవతీ! నీ వెప్పుడు నిట్లే పలుకుచుందువు. ఈతిలకంబు పూయలేదేమి?

మధురిక — పూబోడీ! నీ వొక్కసారి కన్నెత్తి చూడుము.

మాలతిక — యువతీ! పుష్పవతివగు నీ గోరంటను ముట్టితివి. తద్రజోదోషంబు నిన్నంటెను. నన్నంటకుము.

పల్లవి — మాలతికా! నీవు చతురవే కాని, నీ పయ్యెదం దోలంగించుచున్న తత్కంటకోపద్రవంబు దప్పించుకొనుము.

వసంతిక — పల్లవికా! మన రాజపుత్రిక చేతులు పైకెత్తి పూవులుగోయుచుండ నా చెన్ను జూచితివా!

పల్లవిక — వసంతికా! మనకే మరులు గొలుపుచున్నది గదా కుసుమకోమల మైన యీ జవ్వని యౌవనం బనుభవింప నెవ్వడు తపము చేయుచున్నాడో?

మనోరమ — చెలులారా! మీరు పూవులు కోయుట మాని యనవసర ప్రసంగము చేయుచున్నారు ఆయశోకమునకు దోహదము చేసితిరా?

మధురిక — అది నీచరణతాడనంబునం గాని చక్కబడదు.

వసంతిక — సఖీ! ఈ కామదేవునకు నీపాటికి బూజింతము. పూవులు మిక్కుటముగా గోసితిమి.

మనోరమ — సఖులారా! ఇప్పుడు కాదు. పుష్పాపచయంబున మన మేనులు చెమ్మటలు గ్రమ్మినవి. జలక్రీడం దేలిన పిదప పూజింతము. అని [illegible] నొక్కపెట్టున అందున్న తటాకంబునం [illegible] నీళ్లాడుచు [illegible] తోగూడ [illegible] గ్రీడించిరి. అంతలో నా సమయము [illegible] తమ తమ [illegible] గట్టుకొని యుండకపోవుటచే [illegible] వచ్చియున్న అశ్వ [illegible].

అప్పుడు [illegible] కొమ్మల మాటుననుండి వారి విహారంబును క్రీడలు మాటలు రూపములు యౌవనంబులు చక్కగా జూచి స్మరశరవిద్ధ హృదయుండై హృదయంబున అయ్యారే! యిది భరతఖండమని వీరి మాటలవలనం దెలియనైనది. ఈ పాటల గంధుల నడుమ మనోరమ మనోరమయై యలరారుచున్నది. అదియే రాజపుత్రిక.

అహా! ఈ మోహనాంగి సోయగం బెంత వింతగానున్నది. పుట్టంబు నిడిచినను తదీయ దేహప్రభయే యంశుకావకుంఠనమువలె మెఱసినది. అధర కాంతియే కుంకుమావలేపనంబయ్యెనౌరా. లోచనంబులు కర్ణోత్పలంబులట్లు కనంబడినవి అంగుళీరాగంబు చరణాలక్తకంబుడంబుగఁ గొనినది వదనచంద్రికామరీచికలు కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్పినవి. బాప్పరే! ఆలాపంబులు తంత్రీనాదంబులవలె వినంబడినవి. తదీయాలంకార చిహ్నంబులం జూడ క్షత్రియకన్యకవలె నున్నది అన్నన్నా! పరమేష్ఠిసృష్టి చాలా చాతుర్యంబునకు మేరలేదుగదా? మదీయ దేశాటనంబునకు ఫలంబిదియే ఇక్కాంతం గౌగిట జేర్చువానికి త్రిభువనాధిపత్యం బేమిటికి? ఒక్కసారి మాటాడినం జాలదే! వీక్షించిన బట్టభద్రునిం జేసినట్లుకాదే! అని అనేక ప్రకారంబులదలంకొనుచు వారిబండ్లవెంబడి అనతిదూరముగా గగనంబునదన తురంగంబును నడిపించుచుండ అయ్యందలయాన లాళకటంబులతో గూడ నాచేరువనున్న పట్టణంబుకోటలోనికిబోయిరి.

అది అంతయుం గుఱుతుగా జూచుకొని కందర్పుఁడాపట్టణములో నొకచోట నాజింకందిగి దానినిమడిచి చంకనిడికొని యొక బ్రాహ్మణుని యింటికిం బోయి భోజనంబు యాచించెను.

ఆబాఱుండు పేదయైనను అతిథుల సత్కరించు స్వభావము కలవాడగుట అతని సత్కరించి రుచి సంపన్నంబైన అన్నంబు పెట్టెను. భుజించు సమయంబున ప్రస్తావముగా నిది యేదేశము! దీనింబాలించు రాజెవ్వఁడు? పరిపాలనమెట్టిది? విశేషములేమని అడిగిన గందర్పునకా బ్రాహ్మణుఁడు అయ్యా! మీ మాటలు వింతలుగా నున్నవి. దేశము పేరును పట్టణము పేరును తెలియక యిక్కడికెట్లు వచ్చితిరి. ఆకాశము నుండివచ్చినట్లడుగుచుండిరేమి? ఇది మహారాష్ట్రదేశము. దీనింబాలించు రాజు పేరు వీరసేనుఁడు! ఇచ్చటి చట్టములు మన్వాదిముని కల్పితములు. మా రాజునకు పుత్రసంతతిలేదు. మనోరమ యను కూతురుగలదు. అమ్ముదిత బరమేష్ఠిసృష్టిచాతుర్యమునకు దుదియను చెప్పనోపునిసదుమ దానికి స్వయంవరము చాటించిన బెక్కండ్రు రాజపుత్రులు వచ్చిరి. కాని యావిదుషి యెవ్వరిని వరించినదికాదు తన్మూలమున నాధాత్రీపతికి బుత్రికపై గోపముగా నున్నది. ఇవియ ఇచ్చటి విశేషములు. మీదే దేశము? మీరిప్పటికేమిటికై వచ్చితిరని అడిగిన అతడాయనకు దత్సమయోచితముగా నుత్తరమిచ్చెను.

పెదీయు నాబాఱునివలనం గోటలోని విశేషము లన్నియుం దెలిసికొని కందర్పుఁడు మిక్కిలి యుత్సుకత్వముతో నంగడికిం బోయి పుష్పమాలికా గంధానులేపనాదులం గొని మేనం దాల్చి మనోహర వేషముతో నాటిరాత్రి [illegible] కనెక్కి [illegible] మనోరమ శుద్ధాంతమునకుం బోయెను.

[illegible] గూడుకొని పేడుకగా [illegible] మనోరమ [illegible]

నటి [illegible] ప్రతీక్షించుచు నాసౌధంబుననే మాటుగా గూర్చుండెను. ఆసమయ [illegible] నిరీక్షణము యుగముగా దోచినది. అక్కాంత అట్లు కొంతసేపు సంగీత [illegible] కొండుపోయినంత నంతర్భవనంబునకుంబోయి శయనించి ని[illegible] తమతమ శయ్యాభాగంబుల బండుకొని నిద్ర బో[illegible] కుమారుం డదియంతయుం గనిపెట్టి చూచుచుండెను. తే[illegible] మూయకుందురు వారందఱు నిద్రబోయిరను న[illegible] నతండు మెల్లగా లోపల ప్రవేశించి అందంద శయనించిన యు[illegible] తప్పించుకొనుచు బోయిబోయి యారాజకన్య శయనించి న[illegible]

[illegible] దివ్యమణిభూషాంబరములం దాల్చి అద్భుతతేజంబుతో హంసతూలికా తల్పంబున శయనించియున్న యాయన్నులమిన్న కన్నులకు మిరుమిట్లు గొల్పు చుయు [illegible] వెరగుపడి

ఉ. [illegible] విలోచనాంబుజము లద్దిర! ముద్దులనెమ్మొగంబు సిం
గారము బాపురే! యసదుకౌను భళీ! వళు లమ్మచెల్ల! సూ
గారు బలే యురోజము లహా! మినుతళ్కు మృదూరుశోభ య
య్యారె! భుజంబులీనత సురాంగన గాక మనుష్యకాంతయే.

అని పొగడుచు, కన్నులు మూసికొని యొక్కింతసేపు నిలువంబడి మెల్లన కన్నులు దెఱచి వెఱ పుడిపికొనుచు న త్తరుణీమణి పర్యంకము దాపునకుబోయి తదీయరూపం బాపాద [illegible]ముగా గన్నుల కరవుదీర జూచిచూచి తనవి సనక యచటయే ముద్దిడుకొనుచు గపోలములు చుంబింపంబోవుచు నుర్విళ్ళూర నూరక నున్మత్త క్రియల బ్రకటించెను.

ముట్టినలేచి యేమనునోయను వెఱపును, ఏమైనం గానిమ్ము ముట్టకమాననను సాహసమును మనంబున గొంతసేపు తలపెట్ట నెట్టకేల కాత త్తరము హరించుకొని అందు నలుమూలలు పరికించి యామంచముక్రిందనున్న బంగారు గంధపుగిన్నెను [illegible]కొని చేయుంటకుంతగపోలముల గంధ మలంది స్వనామాంకితమైన యుంగరము నద్దెను. ఇంతలో దెల్ల వారుసమయమైనంత నెటింగి అక్కురంగ మెక్కి యతండు రహస్యముగా నమ్మేడదిగిపోయెను. అంతలో బద్మినీకాంతుండు పూర్వగిరిశిఖర మలంకరింపుటయు మనోరమ చెలులతో గూడ లేచి తంతధావనము చేయుచుండ దండనుగూర్చుండి మధురికయను సఖురాలు అమ్మగువ మొగంబు పీక్షించి యంబ జాక్షీ! [illegible] నీకపోలములగంధపుముద్రలున్నవి. [illegible]లిప్లే యది కొంతయు. [illegible] యెమి? అనిలఱిగిన [illegible] వెరగుపడుచు న[illegible]కొని అయ్యో! [illegible] నేనెఱుంగ చిత్ర [illegible] చేయుచుందురని పలుకుచు

పెదనున్న హారంబులు సవరించుకొనబోయి కుచాంతరమున నట్టిముద్రలే యుండుట దిలకించి రవికముడి సవరించుకొనుచు తెగియుండుట దెలిసి కన్నులు వికసింప నా రాజపుత్రిక మధురిక కిట్లనియె.

బిగియంగట్టిన రవిక ముడి కత్తిరించి యిట్లు గంధ మద్దినవారెవ్వరు? నిజము చెప్పుము. నీవుకాక మఱియొకతె నాగదిలోనికి రాగలదా? ఇట్టిపనులు చేయుటకు నీకంత అవసరమేమి వచ్చినది? పరిహాసములు నిద్రలోనా? చాలులేయని యించుక అలుకదోపఁబలికిన విని అక్కలికి భయపడుచు సఖీ! నేనిట్లు కావించుటకు నాకు నీవు హాస్యమగుదువా! యెప్పుడైన గావించితినా? నేనేమియు నెఱుంగ. దక్కగల సఖురాండ్రైనం జేయుదురని నమ్మజాల. ఇది యింద్రజాలమువలెనున్నది. వింతవారెవ్వరైన నీయంతఃపురమునకు వచ్చిరేమో తెలియదు. దగ్గరగా రమ్ము. ఈ ముద్రలయం దక్షరము లున్నట్లున్నవి. ఓహో! ఇందు కందర్పయని యున్నది. మన్మథుడు నీరూపమునకు వలచి రాలేదుకద. ఇతరులకీ శుద్ధాంతమునకు రాశక్యమా ఈరచ్చ అంతయుఁజూడ బురుషులు గావించినట్లున్నది కాని మఱియొకటి కాదు! అనిచెప్పగా నప్పడతియు దొందరపడుచు నాముద్రల వెండియు అద్దములో బరిశీలించి అక్షరము లుండంగని యొక్కింత యాలోచించి మధురికా! నీవు మన అంతఃపురము నలుమూలల వెదకిరమ్ము. రాత్రి క్రిందిమేడ తలుపులు వైచిరో లేదో విమర్శింపుమని యంపినది. అదిపోయి యామేడలన్నియు వెదకివచ్చి యెందును నేజాడయు లేదు. క్రిందిమేడతలుపు లిప్పటికిని మూయబడియే యున్నవని చెప్పినది.

అట్టిసమయమున నారాచపట్టిక నెడమకన్ను నెడమభుజము తొడయు అదర జొచ్చినది. ఆలక్షణంబుల గ్రహించి యా రాజపుత్రి సంతసించుచు మధురికా! కానిమ్ము ఈవింత రహస్యముగా నుంచుము. యెవ్వరైనను వినినచో నవ్వుదురు. ఈరాత్రి నిద్రమేల్కాంచి యావింత పరీక్షింపవలయునని చెప్పి అప్పుడా గంధమంతయు దుడుచుకొని సాయంకాలమువరకు నావిషయమే యాలోచింపుచుండెను. రాత్రియైనతోడనే మనోరమ చక్కగా నలంకరించుకొని మధురికంజీరి సఖీ! ఈరాత్రి మనము నిద్రబోగూడదు. రాత్రివచ్చినవాడీరాత్రియు రాకమానడు భద్రముగా నుండుమని చెప్పుచు సంగీతగోష్ఠిచే రాత్రి పెద్దయుం బ్రొద్దు మేల్కొని పిమ్మట నిద్రకు దాళలేక మధురికా! నాకన్నులు నిలువకున్నవి. ఇక నేను మేల్కొనజాల నీవు యుండుమని చెప్పి తాను నిద్రబోయినది. మధురికయు బెద్దతడవు జాగరముచేసి యాగలేక చివరకు కునికినది.

కందర్పుఁ డావలనంతయు మనోరమరూపమును దనరూపమును జక్కగా [illegible]పటంబున వ్రాసి తానే వింతగాజూచుచు రాత్రి మునుపటివలె నా సౌధం

బున కెగరి యొక గవాక్షముసమీపమున దాగి యారాజవరాంగనయు నిదురబోవు వరకు ప్రతీక్షించి సద్దడగిన వెనుక మెల్లగా లోనికిం బోయెను. ఆగది అలంకారము లన్నియు నాదినంబున వింతగానున్నవి. దారిలో మధురిక పరుండియుండెను. దానిం దాటి యాపాటలగంధి పర్యంకము దాపునకుం బోయెను. ఆచిన్నదియు నూత్నాంబరాలంకారములు ధరించి యున్నది. పెద్దయుం బ్రొద్దు మేల్కొన్నది కావున గాఢముగా నిద్రపోవుచున్నది.

ఆ రాజకుమారుండు వెనుకటి రేయింబలె అయ్యబలకుచకలశములయందును గండములయందును చందనచర్చ గావించి పిమ్మట దన వ్రేలియుంగర మయ్యంగన వ్రేలనిడి అక్కలిక్కి యుంగరము తానుధరించెను. అప్పటికిని లేవకున్నంత స్వాంతమున బరబుద్ధి యప్రత్యక్షమైనది యేమిప్రమాదము వచ్చునోయని తలంచుచు సాహసింపక యందొకచో బైటిపళ్ళెమున నమరించియున్న వీడియము పైకొని యోహో! ఇది పురుషులు పైకొనదగిన తాంబూలమైయున్నది. ఇందు గసురి కన్న కప్పురమిబ్బడించియున్నది యిది నానిమిత్తమే చుట్టియుంచిరి. కానిచో వని తల కిట్టిదిబెట్ట నేమి ప్రయోజనమని నిశ్చయించి యాతాంబూలరసం బత్తరుణిమణి మొగమునకు రాచి తానువ్రాసిన చిత్రపట మక్కలికి ప్రక్కలోనిడి యంతలోఁ దెల్లవారుసమయమైనది. గావున నాజింకినెక్కి తనయిక్కకుంజనియె.

మరునాడుదయంబున లేచి యాచిగురుబోడి యాచిహ్నములన్నియుం జూచుకొని వెరగుజెందుచు మధురికా! నీవును రాత్రి నిద్రబోయితివి కాబోలు. మొన్నటి కన్న గుర్తులెక్కుడు గనంబడుచున్నవి మనమీ పళ్ళెరములో నుంచిన వీడెము పైకొని యాతఁడు నాకంటించెను చూడుము. ఇంత గాఢనిద్ర పట్టినదేమి? అయ్యో! ఇంకను జూచుకొనలేదు ఈ ఉంగరమెవ్వరిది? నాయుంగర మేమయ్యెనని అనేకప్రకారముల సందేహించుచు నాయుంగరము శోధించి అందున్న అక్షరములం జదివి గంధమద్దిన ఉంగరమిద్దియే. ఓటీ! యిదు [illegible] కనివిని యెరుంగమే? [illegible] నీలాంటి [illegible]. ఈ కందర్పు డెవ్వడు? ఎట్లువచ్చుచున్నాడు? [illegible] సంతలో దర్పణంబున నున్న చిత్రపటము జూచి [illegible] చిత్రఫలకము! అయ్యారే ఇందున్న మిథునము [illegible] ఇలాటి దాంపత్యమును గూర్చినచో [illegible] అనుటయు మధురిక యా చిత్రపటమును [illegible] యందున్న చిన్నది యెవ్వతెయో [illegible] యిది మదీయప్రతిబింబమా యేమి? [illegible] కందర్పుడగుట నిశ్చయమే అని అడిగెను

మధురిక నవ్వుచు నీ భాగధేయము ఫలించినది. [illegible] వసంత

జయంతాదులలో నొకండు కాపలె గానిచో నిట్టి సౌందర్యము మనుష్యమాత్రునికి గలుగునా ? నిక్కముగ కందర్పుడే నిన్ను వరించివచ్చె దివ్యపురుషునికి గాక యీ శుద్ధాంత మెట్లు చొరనగునని చెప్పెను.

మనోరమ యించుక సిగ్గభినయించుచు సఖీ ! యూరక మనల మోహింప జేయుటకై యిట్లు వ్రాసెనేమో కాని నిజముగా నిట్టి యాకారము గలవాడుండునా ! నాకు సందియముగా నున్నదనుటయు నామధురిక కాదుకాదు యదార్థమే ఏలన నీరూపమును బట్టి చూచుకొనుము. నీయాకృతికి నాయాకృతికి నించుకయేని భేదమున్నదా ! అదియు నట్టిదే. ఇట్టియాకారము గలవారు మనుష్యులలో నుండుట అరుదు కాని దేవతలలో నుందురు. అని మధురికి చెప్పిన విని మనోరమ మోహపరవశయై యాచిత్రపటమును గౌగిటఁజేర్చి మోము వంచి ముద్దిడుకొనియెను.

అప్పుడు మధురిక మిక్కిలిగా నవ్వుచు జవ్వనీ ! ప్రతిబింబము జూచియే యింతవలపు జెందుచుంటివి. నిక్కముగా నా పురుషరత్నమును జూచినప్పు డేమి చేయుదువో గదా ! యని పరిహసించిన అమ్ముంబుబోడి సఖీ : ఈ హాస్యమెవ్వరికిం జెప్పకుమీ ! అంతభాగ్యము పట్టినప్పుడు చింతితములే, కాంతా ! ఈదినమున మనము పగలంతయు నిద్రబోయి రాత్రి మేలుకొందుము. అట్లైన నిద్రరాదు. అని యొండొరులాలోచించుకొని పగలంతయు నిద్రబోయిరి. సాయంకాలమున నా అంతఃపుర మంతయు వింత అలంకారములు గావించిరి ఆకాంతయు మనోహర భూషణాంబరములు దాల్చినది. అతని రాక నిరీక్షించుచు మధురికతో గూడ నిద్రబోవు దానివలె బరుండి కన్నులు మూయుచు దెఱచుచు జీవ చిట్టుక్కుమన్న అతడే అనుకొనుచు నీరీతి గాచియుండెను.

అంత గంధర్వుడును యథాప్రకారం మలరించుకొని అక్కరంగంబు నెక్కి సత్వరముగా నామేడకుం బోయి అందేమియు సందడిలేకుండుటకు సంతసించుచు నల్లనల్లని అప్పల్లవపాణియున్న గదిలోనికిం బోయి మూలమూలలు తొంగిచూచెను అప్పుడప్పుడింజూచి యావిగురుబోడి అబ్బురము జెందుచు సౌందర్యమునకు మెచ్చుకొని అతని నొక దివ్యపురుషునిగా దలచి కదలక అతం డేమిచేయునో చూచెదంగాక యని కన్నులమూసికొని నిద్రబోవుదానివలె అభినయించుచుండెను. ఆరాజకుమారుండు మారశరవేదన మేదురం బగుటయు నాత్మగతంబున అయ్యో ! రెండు రాత్రులూరక వ్యథ పోనిచ్చితి. యిప్పుడెట్టులైన యిప్పటియుం దెల్లము కానున్నది. ఈరేయినిందు సఖురాండ్రెవ్వరు బరుండియుండలేదు. ఒక్కతియ మ్రానము దాపున పండుకొనియున్నది. పర్యంకము దాపున కాంచన పీఠంబుంచుటకు గతంబేమియో తెలియదు చందనాగరు తాంబూలాది సుగంధద్రవ్యంబులు నవ్యంబులు రసవంతంబులుగా మునుపుండుచోటునం గాక తల్పంబు దాపున నిడియున్నవి. ఈచిహ్నంబులన్నియుం జూడ నచ్చేడియ నారాక కనుమతించునట్లు తలంచెద. ఏమైనను మేలయ్యెగాక యీరాత్రి నా

యభీష్టము దీర్చుకొనక పోవువాడ గాసని నిశ్చయించి యమ్మంచముమీద నోరగా గూర్చుండి యమ్మత్తకాశిని మోముపలక్షించుచుండ అంతలో మోహమాపలేక తటాలున అతని చేయి బట్టికొని మధురికా ! యటురమ్మ దొంగ దొరకెనని మెల్లన పిలిచినది.

అప్పుడా కందర్పుండు నేర్పు మెఱయ దప్పించుకొనువానివలె తబ్బిబ్బొక యువతి భుజముల జేతులిడి త్రోయుచు గరచుచు వేణీ బంధంబు లాగుచు గక్షంబులం గిల్లుచు నీరీతి జోరుండువోలె నాపట్టు విడిపించుకొననోపనట్లు పెనగులాడుచుండెను. అమ్ముదితయు ముదితహృదయయై అక్కాంత చెంతకు వచ్చుటం చూచి యాపట్టు వదలి మంచముపై గూర్చుండి నాతీ ! చోరుండెవ్వడో కనుంగొనుము మేమెవ్వర మనుకొని యిట్లు కావించెనో అడుగుము. ఈసాహసమేమిటికో తెలిసికొనుము. ఈ శుద్ధాంతమున కెట్లు వచ్చెనో చెప్పుమనుము నిజము చెప్పకున్న బద్ధునిం జేయింతు మని చెప్పుమనిపలికిన అమ్మధురిక సవినయముగా అతనిచేతులం బట్టుకొనిఅందున్న పీఠంబునం గూర్చుండబెట్టి యిట్లనియె.

అనఘా ! మీ యాకృతింజూడ గుణశీల గౌరవంబులు దెలుపుచున్నది మీ యట్టి మహనీయులు పరహృదయంబులం దెలిసికొనకయిట్టికృత్యంబులు గావింతురా ! మూడు రాత్రులనుండి మాచేడియ పడియెడి మనోవ్యథ నేమని చెప్పుదును. ఆయువిత మేమి అడసి యిట్టిసాహసము గావించితిరి ? ఏను జక్కనివాడవుగా నెంచి నేమి చేసినను జెల్లుననుకొనియా యేమి ? మీసలశీలనామంబులు చెప్పుడు ? శుద్ధాంతమున కెట్లువచ్చితిరని యడిగెను.

రాజపుత్రుండామోటి మాటల కించుక సిగ్గుపడుచు గామినీ ! నేనేమి చేయుదును ? మదనుం డవిలంఘ్యశాసనుండని నీవు నెఱుంగుదువుగదా ? అతని శాసనమే యిట్టిసాహసము చేయించినది అదియునుంగాక మీసఖులింత వింత సౌందర్యముతో నుండనేల ? ఉండెనుబో మదీయచిత్తమును హరింపవచ్చునా ? ఇది చౌర్యముకాదా ! ఈతప్పు దగ్గర నిడుకొని యొకరినిందించు టుచితమా ? అనుటయు, నాజవ్వని నవ్వుచు నోహో ! మాబోటియందు మంచితప్పే గణించితిరి. కానిండు ఆకొమ్మ నెప్పుడుచూచితిరి ? మీహృదయమెట్లు హరించినది ? మీవృత్తాంతమంతయుం జెప్పుడు. ఈతప్పుసైరింపజేసెద భయపడకుడని బలికిన అక్కలికి కతండు, తనకు నుపాధ్యాయుండు పృథివీ గోళంబు పటంబున చూపుటయు దాన దేశాలోకన కౌతుకంబు గలుగుటయు సుభద్రతోడి మైత్రి ! చర్మకురంగసంపాదనము ఉత్తరదేశయాత్ర, బంధనప్రాప్తి మరణశిక్షావిధియు రాజసన్మానంబును, పశ్చిమదేశయాత్ర, సముద్రదర్శనంబు నుద్యానవనప్రవేశము స్త్రీజనసంభాషణశ్రవణము, మనోరమాదర్శనానందము అంతఃపురగమనము లోనగు తన వృత్తాంతమింతయు నామూలచూడముగా వక్కాణించెను.

అతనివృత్తాంతమును విని మనోరమ పర్యంకము దిగ్గనుఱికి సిగ్గున దూరముగాఁబోయి రత్నకవాటము మాటున నిలిచినది. అప్పుడు మధురిక, సఖీ ! దాఁగెద వేమిటికి ! ఆయన గుట్టువెట్టక తన వృత్తాంతమంతయుం జెప్పెనుకదా ! చేసినకృత్యముల నెట్టుగా భావింతువు ఇప్పుడు చేయఁదగిన దేమి అని అడిగిన నవ్వనిత బోటీ ! నన్నడిగెద వేమిటికి ? చేసిననేరము నొప్పుకొనిన పిమ్మట జేయఁదగిన పనియెద్దియో అదియే కృత్యమని పలికినది. తప్పుచేసినవారిం గాపాడుటయు సాధుధర్మమైయున్నదని యారాజకుమారుఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఇది కాపాడెడు నేరము కాదని యప్పొలతి తిరుగ బలికినది. అప్పుడు మధురిక రాజపుత్రీ ! నేనొక్కటిచెప్పెద నాకర్ణింపుము. ఎవ్వఁడేపనిచే నపరాధి అగుచున్నాఁడో, తిరుగా వానిచేఁ బనిచేయుటయే శిక్షఅని నాకుదోఁచినది దీనికిరువురు సమ్మతింపవలసినదే. కావున నీవిటువచ్చి నిన్నితఁడేమిచేసెనో నీతని కట్టుచేయుము. అని పలుకుచు బలాత్కారముగా లాగికొనివచ్చి అతని వక్షమునందును గపోలములయందును గంధము పూయించినది. పిమ్మట నేమిచేసె జెప్పుమనిఅడుగుచు నగునగు జ్ఞాపకమువచ్చినది. నీయుంగరమున ముద్రలు వేయుము. గిల్లుము అని యీరీతి జెప్పుచు నాయాయాపనులు చేయించి రాజపుత్రా ! నీవుమాత్ర మూరకుందువా యేమి, ప్రతిగావింపుమని పనుపన్న జేసి అవ్వలికేగినది. పిమ్మట వారిరువురు మన్మథుం గృతార్థుఁ గావింపుచు వలసి యేకశయ్యాగతులై ప్రొద్దెక్కుదనుక నిద్రించుచుండిరి.

అప్పు డేమియుండోచక యాచేటిక రాజపుత్రిక యస్వస్థతగా నున్నది. కావున నీదినంబున సఖురాండ్రందఱు దూరముగా నుండవలయునని అందఱకుజెప్పి అట్లు కావించినది. ఆవార్త విని మనోరమతల్లి యుల్లంబున దల్లడిల్లుచు బుత్రికను విమర్శింప నచ్చటికి వచ్చినది.

ఆమెరాకంజూచి మధురిక వెఱచుచు ముందుగానే లోపలకుబోయి రాజపుత్రికనులేపి యాకథజెప్పినది. తటరిపడుచు నమ్మగనతి అతని లేవకయే తాను మంచముదిగి గుమ్మముదాపునకు దల్లి కెదురుగాబోయెను. రాజపత్ని పుత్రికపై కల్యరూపముచూచి శంకించు కొనుచు నీయొడలిలోని యస్వస్థత యెట్టిదని అడిగిన దత్సమయోచితముగా జెప్పి అప్పడతి అప్పుడే తల్లిని సాగనంపినది. తరువాత నతని లేపి రహస్యముగా జలకమాడించి మధురాహారముల సంతృప్తి గావించిరి.

అదిమొదలు అతండు ప్రతిదినము వేకువజామునబోయి పగలంతయు నాపట్టణములో మొదటసత్కరించిన బ్రాహ్మణుని యింటవసించుచు రాత్రియైనతోడనే అమ్మనోరమ మేడకు బోవుచు నీరీతినారుమాసములు కేళిపారావారవీచికల దేలియాడెను —

అంతలో నాకాంత గర్భవతియైనది. ఆవార్త క్రమక్రమముగా నంతఃపురమంతయు వ్యాపించినది. పిమ్మట రాజపత్నికి దెలిసినది. తరువాత నరసేనునికి నెవ్వరో పేరులేని పత్రికాముఖంబున దెలియజేసిరి. ఆకథ వినినది మొదలా రాజు విప్రపీపం బున్నా ! ప్రేలంకొంటె దుర్మార్గులీలోకములో లేరు.

గీ. తేనెబూసినకత్తి యగు తెఱవ నరయ
ఘనతృణచ్ఛన్నకూపముల్ కాంతలెన్న
నిల పయోముఖవిషకుంభములు లలనలు
మేకవన్నెపులుల్ గదా మెలఁతలహహ

చ. పిడుగుగరచేతబట్టి పెలుపింపగవచ్చును కాలకూటమున్
గడగడఁ ద్రావవచ్చు నురగంబు శిరంబునజుట్టవచ్చుఁ బెం
పుడుగక సింహకేసరము లుయ్యెలలూఁగకవచ్చుఁగా కిలన్
బడతుల మాయలం దెలియ బ్రహ్మకుశక్యమె వాని అబ్బకున్.

నేను స్వయంవరము చాటించి రాజకుమారుల రావించిన నొకనిని వరించినది కాదు. ఇప్పుడిట్టి పాత్ర నాకు తెలియవచ్చె నింక వంశమలినితుగాలేమిటికి పెండ్లియాడకుండవలయును? [illegible] కాని యిప్పుడట్టి గూఢపురుషుని బట్టుకొని యెవరంబెట్టి అడిగిన, నప్పుడు అపకీర్తి పోదుకదా అని తలంచి యుక్తికింతరులకంటి పరిచారికల [illegible] మెడ్డును కాపలియుంచి [illegible] నెప్పటికి నేజాడయు [illegible].

[illegible] రాజాపాత్ర [illegible] తెలియజేసినేమో అని సందియ [illegible] తలవాత్రి పెడుగుగా [illegible] నియుంటి వని చెప్ప వతకి నీతివాక్యములుపదేశించుము [illegible].

తరువాత నతండు తనకత్యంత ప్రియుడైన మంత్రితో రహస్యముగా నా వర్తమానము జెప్పి అప్పురుషునిబట్టి యిమ్మని అడిగెను.

బుద్ధిమంతుడైన అమ్మంత్రియు నంతఃపురచారిణి వసంతిక అనుదానింజీరి శుద్ధాంత తంత్రము లన్నియుం గ్రహించి కుంకుమపు రేకులం డిలదంతలేసి కొట్టించి మనోరమ మేనసలందుకొను గంధములో గలిపి దమ్మని రహస్యముగా వసంతికను నియమించిన నొకనాడది అట్లుచేసినది. పాముపాదములు పాముకేకాక యితరులకు తెలియునా! వసంతికకు మధురికయందు వైరము గలిగియున్నది. దాని మూలముగా నాగుట్టంతయు నది బయలు పెట్టినది.

అతంత్రమేమియు గ్రహింపక మనోరమ, యారాత్రి కందర్పుని మేన నాగంధము పూసినది. అతండు నావృత్తాంతము గ్రహింపలేకపోయెను. మఱియు నారాత్రి అంతయు నందుండి అతండు సూర్యోదయము కాక పూర్వము లేచి [illegible] యూరికి దూరముగానున్న యొక చెఱువుగట్టున ప్రాలి మాకింక నొకయున్న చెట్టు కొమ్మల దగ్గర తాను దంతధావనము చేసికొనుచుం డెను.

అప్పుడు మంత్రి శాసనంబున పట్టినాని బట్టుకొనుటకయి పరిమూరల

గ్రుమ్మరుచున్న రాజభటులలో గొందరా చెరువు గట్టునకువచ్చి అతనిని విమర్శించి కెందమ్మినంటియున్న కింజల్కములవలెగపోలముల దళుక్కు తళుక్కుమని మెరయు కుందనపు రేకలంజూచి యీతడే యీతడే అతని మొండోరుల సంభాషించుకొనుచు నవసరములో గంధర్వుడు గ్రహించి తటాలున నాచెట్టెక్కి అందున్న జింకను పూరించుకొని అంతరిక్షమున కెగసి దూరమునగా బోయెను.

రాజకింకరులతని పోకంజూచి వెరగందుచు నేమియుం జేయలేక వచ్చిన దారింబట్టిపోయి మంత్రితో నావృత్తాంతమును జెప్పిరి.

కందర్పుడు నాటిరాత్రి యథాప్రకారము మనోరమ మేడకు డోవుటకు వెరచుచు అర్ధరాత్రంబున విమర్శించుచు నచ్చి తనయా నిరీక్షించుచు నిద్రపోని అంతరిక్షమున దృష్టియిడి కూర్చున్న మనోరమకు సంతోషముగలుగజేసి శ్రీనాథపోవనము దయ్యెందువదనతో నిట్లనియె.

ప్రేయసీ! నారాకపోకలు మీవారు గ్రహించిరి. నేటియుదయమున నన్ను బట్టుకొనుటకు గొందరు రాజభటులు వచ్చిరి కాని దైవవశమున దాటించుకొంటిని. రాత్రి గంధములో బంగారు రేకులవైచినది మనము దెలిసికొనలేకపోయితిమి. దాని మూలమున నన్ను వారు గురుతుపట్టిరి. మన అంతఃపురమున దిరుగువారలలోనే గుట్టు చెప్పువారున్నారు. సందియమువలదు. ఇక నేనిందుండిన జిక్కుకమానదు నా కనుజ్ఞయిమ్ము పోయివచ్చెదను. యెప్పటికినన్ను మఱువవద్దు సుమీ! అని పలుకుచున్న విని అక్కలికి కన్నీరు గార్చుచు అతని వక్షముపై వ్రాలి హా, యేమంటిరి? మీరరిగిన నేనొంటరిగా నిందుండుదు ననుకొంటిరా? మీ మాటలు స్నేహపాత్రములు గానేయున్నవి. నేను గర్భవతినగుట మావారు లెస్సగా వినిన తరువాత నేలాగునను బ్రతకనీయరు. వారిచేతిలో జావనేల? మీరే నా ప్రాణములు పోగొట్టి అరుగుడు. యెక్కడికి బోయినను వెనుక చింతయుండదని పలుకుచు వెక్కివెక్కి యేడువ దొడంగినది.

అపుడప్పడతి కన్నీరు దుడుచుచు నూరడించి కపోలముల రాయుచు అతడు ప్రేయసీ! నీవిట్లు విచారింప నేనేమి చేయుదును. యిందుండినచో మర్యాద నిలువ నేరదు. నిన్ను విడచి పోవుటకును గాళ్ళాడవు. నిన్ను నా వెంట రమ్మనుటకును సందియముగా నున్నది. యిల్లువిడిచి సంవత్సరము కావచ్చినది. వృద్ధులైన తల్లిదండ్రులు నన్ను గానకయే అవస్థ బొందియుండిరో తెలియదు. ఈ దివ్యసాధనంబున మా పట్టణంబున కొక దినములో బోవచ్చును. నీవును నా వెంట నచ్చేవని నేకొరంతయు నుండదని పలికిన యా రాజపుత్రి యిట్లనియె.

ప్రాణేశ్వరా! నేను నా బంధువుల విడిచి యిదివరకే స్వాధీననైతి. నన్ను రమ్మనుటకు సందియమేల? ఈ యంతఃపురమునకు, రాత్రులయందు జొరఁగువాడ వ్రేలనిక యిటులానేల? నీ దేశమునకు బోయి నిర్భయముగా సుఖింతము పోవి. ఈ వార్త మా తండ్రికి దెలియజేయుచున్న గార్యము నెఱిగితివి, ఇప్పుడు చెప్పిన

దప్పగానెంచును. సతులకు బతియె తల్లియుదండ్రియు దైవమును, వీరిలెక్కనాకు లేదు. సత్వరముగా బోవుదము లెండు. యిందుండి యీ నిర్బంధముల బడనేల. యిందులకు బెద్ద యాలోచనలు చేయుచున్నవారని మధురిక చెప్పినది. అది యొక్కతియు నా కొఱకు విచారించును. మనము స్థిరపడిన తరువాత దానిని రప్పించుకొందమని పలుకుచు దాను ప్రయాణమునకు అతని దొందర పెట్టుచు అప్పుడే రత్నమండనములు మొదలైన వస్తువులు సవరించుకొనినది.

కందర్పుడు మిక్కిలి సంతసించుచు జీకటియుండగనే యా జింకను బూరించి యాయి మనోజ్ఞిని రమ్మని పిలిచెను. సంతసముతో అన్నెలతుక తదంతికమునకు వచ్చి నాధా? నేను ముందు గూర్చుండనా వెనుక గూర్చుండనా అని అడిగినది. ముందే కూర్చుండుమని చెప్పి తన గౌగిటిలో జిక్కబట్టుకొని కీలు ద్రిప్పుటయు అక్కురంగం బతిరయంబున గగనంబున కెగసి పరువదొడగినది.

ఉ. ఆ పెనుచీకటింబడి రయంబున బోయెడివేళ వానితో
నా పె హితానులాపముల నాడెడిఁగాని తదంతరిక్షయా
త్రాప్రథుఖేదమింత యహితంబని పల్కదు మన్మథాస్త్రసం
తాపితచిత్తు లెన్నడును తక్కిన బాధల నెన్నరాత్మలోన్

అని యెఱింగించి మణిసిద్ధుడు వత్సా! ముందటికథ పెద్దదిగానున్నది. మనకు శయనము వేళయైనది లెమ్ము ముందటి యవసథంబున దరువాయి వృత్తాంతము జెప్పెదనని యొప్పించి వాడు కావడిమోచికొని తనతోడనడచుచుండ అతండు ప్రణవజపము చేసికొనుచు నిరువదిమూడవ మజిలీ చేరి అందు తరువాయి కథ నిట్లని చెప్పందొడంగెను.

—o—

విద్యావతి కథ

గోపా! వినుమట్లు కందర్పుఁడా సుందరీరత్నముతో నక్కురంగంబుపైఁ గూర్చుండి గరుడవాహనారూఢుండయిన లక్ష్మీనారాయణుడువోలె మెరయుచు గగనమార్గంబున నతిశయంబునం బోవఁబోవ గొండొకవడికి దూరప్రకాండ మార్తాండుం డలంకరించుటయు మనోరమ తద్వేగంబు సైరింపక నాథా! యీయంత్రసారంగము వేగంబునం బతంగపతిం బరిభవించుచున్నది. దీనివడికి నా యొడలును, కన్నులును దిరుగుచున్నయవి. యింతదాక నుసురుల బిగఁబట్టుకొని యుంటి నిఁక నిలువఁజాలను యెందేని నొక్కింతసేపు విశ్రమించి యేగుదము పుడమికి దింపుమని పలుకగా విని యారాజపుత్రుండు ధాత్రీతలమునకు జూడ్కులు నెరయఁజేయుటయు నల్లంత దవ్వులో నొకపట్టణము గనంబడినది కందర్పుఁడప్పుడు కీలుద్రిప్పి తెప్పున దానిం బదేశముగా దత్పుర బాహ్యారామమునం దింపి నవలా! పుడమికి వచ్చితిమి కన్నులం దెరువుము. వెరపుడుపుకొనుమని పలుకుచు మెల్లన నక్కురంగం బిగియబట్టి యారామవాటిని భూమిపయి నిలువంబెట్టెను.

అప్పల్లవపాణి మెల్లన కన్నులుదెఱచి నలుమూలలు పరికింపుచు రాజపుత్రా! ఇదియేదేశము? మీరాజధాని యిచ్చటికెంతదూరమున్నది? మాపట్టణము విడిచి యెంతదవ్వు వచ్చితిమి? మనల నెఱింగినవారిం దెందేని లేరుగదా యని బెదరు గదుర బలికిన నక్కలికికి నూరడించుచు గందర్పుఁడు బోటీ! యిది యేదేశమో నాకును దెలియదు. మావీటికి నేటిరేయిలోపున జేరవచ్చును మీదేశ మిచ్చటికి బెక్కుదూరముండవచ్చును. మనల నెఱింగినవారిందుండరు. కాని మనయాకారములు చూచినవారికి సందియము గలుగకమానదు. కావున నీవిచ్చోట గూరుచుండుము. నేనొక్కరుండపోయి దాపుననున్న యంగడిలో నాహారవస్తువు లెవ్వియైన గొని తెచ్చెద దృటిలో వచ్చెదనని యచ్చిగురుబోడికి జెప్పియొప్పించి యాజింకం జంకనిడికొని నలుదెసలం జూచుచు నల్లన నప్పట్టణాభిముఖుండయి యరిగెను

ఆప్రాంతమందలి యంగడిలో నాహారపదార్థము లేమియుం దొరకమి నతండు క్రమక్రమంబున దదపేక్షం జేసి యరుగుచు, తుద కప్పట్టణాభ్యంతరమునకుం బోయెను, అతండరిగిన వీధి వేశ్యాజన సంకులంబై యుండెను.

అట్టివీధిం గల విశేషములు చూచుచు గందర్పుఁడంతరంగంబున మనోరమ వృత్తాంతము విస్మృతిజెంది యరుగనరుగ నొక్క విచిత్రభవన ద్వారమున నిలువంబడి యొక విటుండును వేశ్యమాతయుం గలహింపుచుండ నాడం దా నిలువంబడి

తత్కాలహ ప్రకారం బాకర్ణింపుచుండెను. ఆవేశ్య యావిటుని మాటలంగోపించి చేట పోటులు మేననాటించుచు దరిద్రచూడామణీ? యెన్నిసార్లు తోలినను సిగ్గులేక శునకమువలె గుమ్మము విడువకున్నవాడవు. విద్యావతి సులభ అనుకొంటివా, "నక్కయెక్కడ దేవలోక మెక్కడ?" నీబోటి కుమతుల మోమయిన అక్కామినీ రత్నంబు దిన్నగాజూడదు. ఆడియాసపడనేల? ఆయాస వదిలికొని నీదారింబొమ్మని పలికి యాతలుపు కటాలునవైచుకొని లోపలకుబోయినది. అప్పురుషుండు పరుషములాడుచు దుఃఖితుండగుటం జూచి కందర్పుడు దయాళుండగు అతనిదాపునకు జేరి యోదార్చుచు నీవిట్లుదీనితో బోట్లాడుటకు గారణమేమి? నీవృత్తాంతమెట్టిది? చెప్పుమని యడిగిన సత్పురుషుండతనితో నిట్లనియె.

అయ్యా! నాపేరు గేమని వక్కాణింతును రెంటికిజెడితిని. ఈప్రాంతమందు యొకటనపదంబు గలదు. దానికి మేము అధికారులము.

మాతండ్రి నాబాల్యమున బరలోకగతుండగుటయు మాజనని నాయాస్తి అంతయు సురక్షితముజేసి నేను ప్రాజ్ఞుడనైనతోడనే నాయధీనము గావించినది. ఇక మీయొద్ద దాపనేల. నేనొకనాడు కొందరు మిత్రులతోగూడ నీపేటికి జనుదెంచుచుండగంద సంచరించుచు నొక దేవాలయములో హరి భజనార్థమై అరుదెంచిన విద్యావతి యను యువతీరత్నమును జూచితిని. ఆమోహనాంగి సౌందర్యాతిశయంబు వర్ణింప నాతరముకాదు తదీయ కులశీలాదుల వితర్కింప వారకాంత అనియు రత్నావతి కూతురనియు దెలియవచ్చినది. యిప్పుడు నాతో గలహించినదె రత్నావతి. అప్పుడట్టి వార్తవిని ముప్పిరిగొను సంతసముతో మిత్రులతోగూడనీ రత్నావతి యొద్దకు వచ్చి నేను విద్యావతిని వరించితిననియు నాయొద్దనాగను నాకు భోగినింజేసితివేని గ్రమంబున నాభాగ్యంబంతయు దదధీనము చేయుదునని యొక మిత్రునిచే దీనికిం జెప్పించితిని.

అప్పుడు రత్నావతి నన్ను సమిత్రకముగా మేడమీదికి దీసికొనిపోయి యెన్నేని సత్కారములు గావించినది. కాని విద్యావతిని మాత్రము చూపించినది కాదు. నాటంగోలె నేను ప్రతిదినమువచ్చుచుంటిని. రేపురేపు అని యాసజూపుచు మాయింటనున్న వస్తువాహనములన్నియుం దెప్పించుకొన్నది. తుదకా గ్రామము గూడ దీనికి వ్రాసియిచ్చితిని. అప్పుడును కొరంతపెట్టిన మాతల్లి వస్తువులు రహస్యముగా దొంగిలించి తెచ్చియిచ్చితిని. యింక నేమిసేయుదును. మాయింట నేమియునులేవు అలుమందలన్నియు మొదటనే దీనిపాలు సేసితిని. నన్ను జోగిని సేసినది, విద్యావతి మాటయేమని అడిగిన గొన్నిదినములు వ్రతములు నియమములు జేయుచెప్పి గడపినది. మఱికొన్నిదినములు వ్యాధియని చెప్పినది. చివరకు గట్టిగా అడిగినంత నీవు దరిద్రచూడామణివి. విద్యావతి నీకెక్కడ లభించును. పో. పొమ్మని కాదుపోదుమని జేతదీసికొని బాదినది. యిది మీరు చూచినదేకద? ఇప్పుడేమి చేయుదును? నీమోమెత్తుకొని బెండ్లికూడ నాడలేను. తల్లితెవ్వనిను గనంబడదు.

మునుపు నాచుట్టును పెక్కండ్రు మిత్రులు పరివేష్టించి తిరుగువారు. ఇప్పుడొక్కరుడు రాడు. మీమొగముజూడ మహాత్ములవలె దోచుచున్నారు. నిష్కారణము దీనికతం బున దరిద్రుండనై చెడిపోయితిని. దీనిమందలించి నాకెద్దియేని యాధారము గలుగ జేయుదని మిక్కిలిదీనుడై వేడుకొనెను.

కందర్పుం డతని వృత్తాంతమంతయు విని వెరగుపడుచు నోరీ! వారకాంత లెంత కనం దగినవారు పాపమునకు వెఱువరు. కరుణ యించుకయును బూనరు. ద్రోహమతులు. వారినేమిచేసినను పాపములేదు కానిమ్ము రత్నావతిం గపటో పాయంబున బరిభవించి నీకుపకారము గావించెదనని తలంచి వాని నోదార్చి బుద్ధి హీనుడవై భాగ్యమంతయు బోగొట్టుకొంటివి. గతంబునకు వగచిన బ్రయోజనము లేదు. నీవిప్రాంతమందే వసియించి యుండుము. నీయాస్తి నీకిప్పించెదనని యోదార్చి యావేశ్యల రహస్యములన్నియు స్పష్టముగా దెలిసికొని అప్పుడ చిత్రకారుని యింటికిం జని తన కురంగంబునకు గరుడవాహనము రంగు వేయించుకొనెను.

అంత బద్మినీకాంతుం డపరసాగరంబు గ్రుంకిన నొక్కింత సేపునకు దిగు మంబు లొడలెల్ల మెఱయ దివ్య కపట శంఖ చక్రాది విభూషణముల దాల్చి కంద ర్పుండు రెండవ కందర్ప జనకుడువోలె నొప్పుచు నాచర్మకురంగంబును బూనించు కొని యెక్కి గగనంబున దేలి యావారకాంత మేడదాపుగా జెండెములు దిరుగ నొచ్చెను. అప్పుడు విద్యావతి సఖులతోగూడ నామేడపై గూర్చుండి వీణాగానం బున హరిగీర్తింపుచున్నది. ఆసమయమున మెఱిగి యతండు తులసీదళమాల యొకటి విద్యావతిపై బడునట్లు విడిచెను.

బెదురుగదుర నప్పడతి యామాలికం గైకొని యాకసమువంక జూచినది. చూచుచుండ రెండవసారి యతండొక ఉత్తరము విడిచెను. గరుడారూఢుండైన విష్ణుండువలె నొప్పుచున్న అతని అంతరిక్షమున జూచి భ్రాంతినొందుచు నాఉత్త రమును దత్తరముతో విప్పి చదువగా సుందరీ! నేను గందర్పజనకుండ నీ భక్తికి మెచ్చి నీకు దర్శనంబీయ వచ్చితిననియున్న యాపత్రికను మఱిమఱి చదివి భక్తివి వశయై అప్పుడే అందున్న వారినెల్ల దూరముగా నంపి తలుపువైచి రమ్మని చేయి సాచుచు దేవా! ఆర్తరక్షక! రమామనోహర! కరుణాంతరంగ! నేటికి నాయందు దయ వచ్చినదా? స్వామీ? భక్తురాలింగని కనికరింప విచ్చేసితిరా? అనిఅనేక దండకములం జదువుచు ఆతనిని వినుతించినది.

అప్పుడతండు మెల్లన నామేడమీదికి దిగెను. అమ్మగువయు గన్నులు మూసికొని సాష్టాంగమెరగినది. ఆసమయమున నా రాజపుత్రుడు చర్మసారంగం బును దగ నిలువంబెట్టి తాను విద్యావతిని లేవనెత్తుచు గరంబుకరంబున గ్రహించి యంటుచున్న గదిలోనికిం దీసికొనిపోయెను. యేమనిననేమి అపరాధమోయను వెఱ పుతో నా తరుణియు తత్తరపడుచు గుహ్యముగా మెలంగ దొడగినది.

అతండు తల్పంబున గూర్చుండి పేటికయుత్తర మమ్మూర్తి కాళిని కందిచ్చెను దాని జదువ నిట్లున్నది.

పికవాణీ, పూర్వజన్మంబున నీవొక గోపికవు. కృష్ణావతారంబున గామంబున దృప్తిం బొందక వరంబడిగిన నన్ను వెండియు సురతంబ అభిలషించితివి. అది యుత్తర జన్మంబునం దీర్తునని అప్పుడు పలికితిని. కామాభిలాషం జేసి వార కాంతవై జన్మించితివి. పూర్వజన్మ సంస్కారంబున నా భక్తియు ప్రాపించినది. ఆ కోరిక దీర్ప నిప్పుడు చనుదెంచితిని నీయభీష్టములను దీర్చుకొనుము. నీ యిచ్చ వచ్చినన్ని దినంబులు రాత్రులవచ్చి పేరువజామునం బోవుచుండెదను. మాకు భక్తుల కామితముల దీర్పుటకంటె వేరొకపని లేదు గదా!

అప్పత్రికం జదివి యమ్మదవతీ తిలకంబు మేన బులకలుద్గమింప సుగంధమాల్యాను లేపనాదుల నతని నర్చించి పూవుసురటిచే నొక్కింతసేపు వీచి మనంబునం గల భక్తి విశ్వాసములు వెల్లముగాగ నతని యుల్లము రంజిల్లం జేసినది. కందర్పుండును దేవరంబున ముదంబుజెందుచు నా సుందరీరత్నముతో నా రాత్రి అంతయు గంధర్వక్రీడలం దేలి సూర్యోదయము కాకమున్న ఆ యంత్రమృగం బెక్కి తన యిక్కకుంబోయెను.

ఈరీతి నతండు ప్రతిదినంబునుం బోయి నిశావసానము దనుక తత్కేళీవినోదములం జెలంగుచు దెల్లవారకముందె అరుగుచుండును. అక్కాలికయు నిక్కముగా అక్కంసారియే తన భక్తికి మెచ్చి వచ్చుచున్నవాడని సంతసించుచు నా రహస్యమెవ్వరికిని జెప్పవలదని అతండు నుడివియున్న కతంబున దల్లికైన జెప్పక కొన్ని దినములు గడిపినది.

శ్లో॥ స్మితేన భావేనచ లజ్జయా భయా పరాఙ్ముఖై రర్ధకటాక్షవీక్షణైః
వచోభిరీర్ష్యాకలహేన లీలయా సమస్తభావైః ఖలు బంధనం స్త్రియః

యౌవనాదిమదవికారముల బుట్టిన యాకస్మికపు నవ్వుచేతను బాల్యయౌవన సంధియందు బొడమిన శృంగార విషయికంబైన ప్రథమాంతః కరణవికారము, భావమనంబడు దాని చేతను, కుచదోర్మూలాచ్ఛాదనాది మనస్సంకోచక రూపంబై సిగ్గు చేతను, హఠాజ్జనితంబైన భయముచేతను, క్రేగంటి చూపులచేతను, శుకకోకిల మధురతరమృదులాలాపముల చేతను, ప్రణయకలహముల చేతను, విభ్రమముల చేతను, సాత్విక సంచార భావములచేతను, జితేంద్రియులకు సైతము కాంతలు మోహమును గలుగ జేయుదురుగదా.

కందర్పుండు రత్నావతిని వంచింపదలంచి యరిగి విద్యావతి రూపవిభ్రమము లచేదానె వంచితుడై పగలెల్ల నెచ్చటనో గడియయుగముగా గడుపుచు రాత్రులెల్ల దత్క్రీడా విశేషములచే త్రుటిగా వెళ్ళింపుచు మనోరమ వృత్తాంతము తన వృత్తాం

తమును మరచి యన్యమెఱుగక యక్కాలికిమిన్న వలపులం జిక్కి వర్తింపుచుండ నెక్కువత్సరములు గతించినవి.

ఒక్కనాడు రత్నావతి తన కూతుంజూచి మందలింపుచు పట్టీ! నీవు వట్టినియమంబులం బెట్టుకొని జవ్వనం బంతయు మంచుమ పాలుసేయుచున్నదానవు నాగడించిన విత్తమును గొరంత అగుచున్నది.

ఉ. ఒక్కనిబిల్వబంచి మఱియొక్కని చేత బసిండివట్టవే
యొక్కనియింటి కేగుచు మఱొక్కని నానడుచక్కినొక్కచో
బుక్కలి దార్చి కూడ భ్రమబొంది విటుల్ దెలియంగ లేరు గా
కెక్కడి సత్యమేడ వలపెక్కడి నేమము వారకాంతకున్.

ఇంక నీనియమము లన్నియుంగట్టిపెట్టి ధనార్జనాయత్తచిత్తవై వర్తింపుమని బాధించిన నాలించి యాచంచలాక్షి తల్లితో అమ్మా! నా వృత్తాంతమెఱుంగక నీవట్లనుచున్నదానవు కారణాంతరముఁజేసి నీకును గోప్యము జేసితి నింక దాచనేల సకలలోకాధ్యక్షుడైన పుండరీకాక్షుండు ప్రత్యక్షముగా వచ్చి నాయం దనురాగింపుచున్నవాడు. అమ్మహానుభావుండు నాకు మెండుగ యుండగ నీ నీచవిటులతో ప్రయోజన మేమి అని అత్తెఱంగంతయు నెఱుంగ జెప్పెను.

ఆ మాటలు విని రత్నావతి యాశ్చర్యము నొందుచు పుత్రీ! యీ రహస్యమిన్ని దినంబులు నాకుం జెప్పకుంటివి. నేనోర్వననుకొంటివా యేమి? నీయభ్యుదయము నాయదికాదా? నాకు మాత్రము నొకసారి దర్శనమిప్పింపగూడదా? అని పలికిన విని విద్యావతి అమ్మహానుభావుని సెలవులేదు. నేనెట్లు ప్రయత్నము చెప్పెదను. క్రమముగ జనువు చిక్కుచున్నది. అయినను జెప్పి చూచెద నొప్పుకొనిన దర్శనము దయచేయించెదనని సమాధానము జెప్పి తల్లికి సంతోషము గలుగజేసెను. మఱియొక నాటి రాత్రి క్రీడావసానమున సరస సల్లాపగోష్ఠి ప్రసంగంబున విద్యావతి మెల్లన నతనితో నిట్లనియె.

దేవా! నా యౌత్సుక్యంబొక్కటి మీకు విన్నవించు కొనుచున్నాను. అవధరించుకొంటె నది తప్పైన నను మన్నింప వేడెద. నేను సకల బ్రహ్మాండనాయకుండవైన నీ యండజేరియు నిందుండనేల మీదివ్యధామంబు వైకుంఠంబు జూడవేడుక యగుచున్నది. పురాణంబుల దద్వైభవం బద్భుతముగా వర్ణింపబడియున్నది. కావున నొక్కసారి అచ్చటికి దీసికొని పోయి నన్ను గృతార్థురాలిం గావింపుడని ప్రార్థించిన నంతడెల నవ్వేలలలనామణీ! నీ అభీష్టంబెట్ల అట్లు కావించెదగాని వైకుంఠము జూచిన వారికి వెండియుం బునమికి వచ్చుట అభావ్యంబు. నీకిందు భోగసంతృప్తి అయ్యేనేని యెక్కటింపుము పిదప మన్నివాసంబునకు దీసికొనిపోయెద. ఇదెంతపని అని నొడివిన అవ్వనితయు సంతసించుచు వెండియు అతని కిట్లనియె.

స్వామీ! యుత్కృష్టమనంబు లభించునప్పుడ నల్పసుఖంబుల కాసించువారలుందురా? మీ అనుగ్రహంబున వైహికసుఖేచ్ఛ నాకేమియులేదు కాని అనన్యశరణ్య

యగు మజ్జనని యొకతెయున్నది. దాని గురించి [illegible] చింతించుచున్నదాన. మహాత్మా, ఎవ్వరికిని తల్లిరుణము దీర్చుకొనుట కష్టముగదా! శిశుతనంబున తల్లి పిల్లకు జేయునుపచారము లేతన్మాత్రములే! అట్టివారి విషయమై కృతజ్ఞత జూపని వారు మహాపాపాత్ములుగదా! నా నిమిత్తంబున మజ్జననికొక్కసారి దర్శనంబీయ వేడెదను. భవద్దర్శనంబైన పిమ్మట వైకుంఠగమనంబున కర్హురాలనని యేను వక్కాణింపగలను. మీచెట్ట బట్టినందులకు నాకీపాటి యుపకారము చేయకతప్పదని యెంతయో నైపుణ్యముగా ప్రార్థించినది.

అప్పుడతండాశ్చర్యముఖముతో ఏమేమీ! మీ తల్లికా నన్ను దర్శనమిమ్మను చుంటివి. చాలుచాలు! అదిచేసిన పాతక విశేషముల నల్పములుగా నున్నవనియు దాని కొరకు క్రొత్త నరకముల గొన్ని [illegible] నిర్మింపవలసి యున్నదనియు నాజ్ఞయిమ్మని మొన్ననే చిత్రగుప్తులచే నాకు [illegible] పంపించెను.

అట్టివాని గట్టుటకు నేమను [illegible] ఆ విషయము [illegible] దానినిగూడ వైకుంఠమునకు దీసికొని రావలయునని తలంచుచుంటివి కాబోలు? మంత్రపూతంబయిన పురోడాశము కుక్కకర్హమగునే [illegible] యములు [illegible] నప్పల్లవాధరి మూర్ఛిల్లి [illegible] సంటరిఘటించి ధైర్యంబుదోప వెండియు [illegible].

దేవా! నోటికిం బోయిన [illegible] చెప్పుచుంటి. మీ చరిత్రలు నేనెఱుంగనివి కావు. [illegible] పాపాత్మురాలా? స్వకులధర్మంబులు దూష్యములైనను [illegible] సర్వస్వతంత్రతనై యున్న మీరేమి చేసిన సాగకుండు? [illegible] సర్వేశ్వరా! నీకు నేను [illegible] యుండి మా తల్లిని [illegible] రక్షింపుకొనలేనా? [illegible] బెట్టవోనిమ్ము పాతకములును భస్మములై పోవును. దానికి [illegible] కుంటిరేని యిప్పుడ [illegible] ప్రాణములు [illegible] దనుపును [illegible] ప్రార్థించిన విని అతండులోపల నవ్వుకొనుచు [illegible] యుంచరిం [illegible].

[illegible] దాని [illegible] నాగించిన [illegible] దాము [illegible] బాటు [illegible] మాత్మ [illegible] సనంబు [illegible] యెను.

పిమ్మట విద్యావతి తల్లి [illegible] జెప్పినది. [illegible] వినిన [illegible] వి విని

యున్నది. కావున నిక్కముగా దనకాంతు నియమమునకు సంతసించియే హరి వచ్చుచున్నవాడని నమ్మి తన వైకుంఠయాత్ర నిజమే అనుకొని తనసొమ్మంతయు బంచిపెట్టుటకు సమ్మతించినది.

అప్పుడు విద్యావతి ధనకనక వస్తువాహన రూపంబయిన తన యాస్తి నంతయు రత్నావళి యీ [illegible] బ్రాహ్మణులకు బంచిపెట్టును. కావున వలసిన వారందరు దానియింటికి [illegible] జాటింపబడినది. మఱియు నెవ్వరికేలన [illegible] ంతవరకు వారివారికి వార్త లనంపినది. ఆతెఱగుచూచి [illegible] నొందజొచ్చిరి. ఆహార పురం బంతయు వ్యాపించుటయు [illegible] బ్రాహ్మణు [illegible] బాలవృద్ధముగా [illegible] కిటికి వచ్చి అరుగులమీద గూర్చుండి యొండొరులిట్లు సంభాషించుకొనిరి

తిమ్మన—ఓహో: వెంకట సోమయాజులుగారా! నమస్కారము. అప్ర గ్రహీతలమని చెప్పుకొనుచుండెడి పెద్దలందరు దయచేసినారే! దీని ద్రవ్యము పరి శుద్ధమయినదని కాబోలు.

వెంకట—తిమ్మా! నేనందులకు రాలేదురా! దీనియీవి యెంతనిజమో యెట్టిదోఅని వేడుకజూడ వచ్చితిని. దీనికింత తెగువయెట్లు పుట్టినది. కడు వింతగా నున్నదే.

తిమ్మన—ఇది పెక్కంద్రజడదాలంజేసినది. ఆ దోషమంతయు నిప్పుడు బ్రాహ్మణుల పాలుచేయుచున్నది. తప్పేమి? యింతకుమీరు చూడవచ్చినారా? ఏద యినా అభిప్రాయముతో వచ్చినారా? నిజము చెప్పండి.

వెంకట—అంత తరచితరచి అడుగుచున్నావు నాగొడవ నీకేల?

తిమ్మన—మఱేమియులేదు, రత్నావతి తనద్రవ్యమంతయు బంచిపెట్టును. అందులో విద్వాంసులైన వారల పేరులువ్రాసి తెమ్మన్నది ఆట్టివారికి దానపూర్వ కముగా విశేషసత్కారము చేయుచున్నది. అందువలన అడుగుచున్నాను. షోడశ మహాదానములు గావించును.

వెంకట—అలాగునా! సరే అప్పెట్టి [illegible] నాగొరవమెఱిగినవాడవే. నేను ఆహితాగ్నినిగదా! నేను భూదానముతప్ప నితరదానములు పట్టను. అవద్దు నాకేలా గైనా వేండు

తిమ్మన—[illegible]

వెంకట—సోసి గృహదాన [illegible]

తిమ్మ—[illegible] సిద్ధముచేసినాను.

వెంకట—[illegible] నేమియున్నది.

తిమ్మ—[illegible] ఘదానము, [illegible] దానము, [illegible] దానము [illegible] న్నవి.

వెంకట—[illegible] నేనేలాగున పట్టను.

తిమ్మ—మాట (వెనుక నెల్లరకు వినంబడునట్లు) మహిషదానము పడతారా, పదివేలు దక్షిణ యిప్పిస్తాను. దీనితో మీ దరిద్రము వదలును

వెంకట—అంత దక్షిణ యిప్పిస్తే నా కుమారునిచేత పట్టిస్తాను. పనికి వస్తుందా?

తిమ్మ—పనికిరాదు. మీరు అహితాగ్నులు గనుకనే ఆ దక్షిణ మరియొకరైతే సామాన్యమే.

వెంక—అలాగైతే యేమిటిచేయుదును? కొంచెము రహస్యముగా జరిగేటట్లు చూడుము సహస్రగాయత్రి జపించి యీదోషము పోగొట్టుకోగలనులే. ఏజాతవైనా బ్రాహ్మణుడు గాక మరియొక్కడు పట్టునాయేమి?

శంకరభట్లు—సోమయాజులుగారూ! మీరహస్యము బాగానేయున్నది. మీ మాటలందరు వినుచున్నారు. యెందుకు కస్తూరితిపడతారు. ఊరుకొండి. వీడు మిమ్ములనాడించుట కట్లనుచున్నారు వీరి పెత్తనమిచ్చుట యేమిన్నిలేదు.

వెంకట—అరి కోతిముండాకొడకా! యెంత మోసము చేసితివి. కానిమ్ము నే నూరకయుంటినిగాబట్టి యుగ్రదానము పట్టుదుననుకొంటివిరా.

తిమ్మ—(పకపకనవ్వుచు) అయ్యో మీరు చూడవచ్చితిరికాని సంభావనకు రాలేదని చెప్పితిరికాదూ: అమాట పరిహాసమే కాబోలు! చల్లకువచ్చి ముంత దాచనేల?

వెంక—ఊరుకోరా. ఇది పరిహాస సమయముగాదు. అదిగో! లక్ష్మణకవి కాగితము, కలము పట్టుకొని వచ్చుచున్నాడు పద్దులు వ్రాయుటకు కాబోలు లక్ష్మణ కవిగారూ! ఈలాగున దయచేయండి యిచ్చట పెద్దలంతావున్నారు.

లక్ష్మణకవి—(ప్రవేశించి) అయ్యో! ఈలాగున మూగితే నేనేమి చేయుదును? మీరు గడబిడ చేయకుండా వుంటే అందరికి సమముగా ముట్టచెప్పిస్తాను కూర్చుండండి.

పెద్దన్న—లక్ష్మణకవిగారూ! మీరిచ్చట కూర్చుండి నేను జెప్పినవద్దల్లా వ్రాయండి. యెవ్వరిని నోరు మెదల్పనీయను.

లక్ష్మణ—సరే చెప్పండి వ్రాసెదను. సంస్కారములు కనిపెట్టి మరీ చెప్పండి. విద్యావతి పరీక్షచేసినచో మాటదక్కదు.

పెద్దన్న—ఆ సంగతి నాతో జెప్పవలయునా? ఈ గ్రామములో ముందు అహితాగ్నులను వ్రాయుట న్యాయము గనుక వ్రాయుండు వెంకట సోమయాజులు గారు (అని చెప్పగా)

విశ్వేశ్వరసోమయాజులు—(లేచి) పెద్దన్నా! నూర్వురు అహితాగ్ను లుండగా మహిషదానమునకు నిశ్చయించిన వెంకటసోమయాజులు పేరు చెప్పెదవు నీకు దొరకెనా. వానితో నీవె తగుదువు.

వెంకట— ఛీ ఛీ! నోరుమూయి. నేను మహిషదానము పట్టెదనా? అన్నా! వీరవాహనము తినే విప్రగాడికి యజ్ఞముచేయడముతోనే యెంతపొగరు వచ్చినది.

విశ్వేశ్వర— ఏమనికూయుచున్నావురా? విప్రగాడా? దవడపండ్లూడును. జాగ్రత్త! పౌత్తర్లబాబులంతా యజ్ఞములుచేయుటచేతనే కాల మీలాగుననున్నది.

పెద్దన్న— మీరు గ్రద్దలాడేయెడల యిరువురు దూరముగా పొండి. మీ సంస్కారములు వేనెఱుంగనివికావు పాక తగలవేయడముతోనే గొప్పవారమని విఱ్ఱవీగుచున్నారు. ఒక్కరియింటిలో అగ్నిహోత్రములు లేవు. నోరుమూసికొని నేను చెప్పినట్లు వింటారా వినండి లేకుంటే తిలదానమైన నిప్పించేదిలేదు.

సుబ్బన్న— సోమయాజులు— పెద్దన్నా! వీరిలో నీవెఱుంగనివారులేరు. నీ యిష్టమువచ్చినట్లు వ్రాయించు.

పెద్దన్న— లక్ష్మణకవిగారూ? అహితాగ్నులైనారు. ఇంక అవధానులు పద్దులు వ్రాయండి ఘనాపాఠీలు మూడువందలు.

లక్ష్మణ— వ్రాసినాను.

అప్పావధాని— పెద్దన్నా! క్రమాంతమైనను పూర్తిగాని యీ సుబ్బన్నను ఘనాపాఠీలలో వ్రాయించినావేమి? నీకు బంధువుడు కాబట్టియా? వాడిమాత్రము పనసవచ్చినవారు చాలామందియున్నారు వాళ్ళనుకూడా వ్రాయించు.

సుబ్బన్న— ఇచ్చేది భోగముదియుండగా మధ్యను నీపుట్టేమి మునిగినది. పెండ్లామును వంచుకోలేవుగాని యీలాటితగవులు పెట్టగలవు. ఘనలో నేమి యున్నది? సరిగమపదనిస లాగున నీవిద్యాపతిని చెప్పుమంటే చెప్పుతుంది.

పెద్దన్న— లక్ష్మణకవిగారూ! వీనిమాటలు మనము వింటిమా మూడురోజులకు సాగదు. అధ్యయనపరుల పద్దులెనవి పేరిశాస్త్రిగారు మా గొప్పవారు వ్రాయండి.

పేరిశాస్త్రి— పెద్దన్నమాటకేమిగాని యున్నవారిం జూడు పౌత్తర్లబాబులు కూడ అయినతరువాత వ్రాయవచ్చునులే.

పెద్దన్న— అట్లనుచున్నారేమి? యిప్పుడు వ్రాయించినవారు తక్కువవారా?

పేరిశాస్త్రి— కుచ్చలకథలాగున వేదముపాడితే సరియా? ఎక్కడను క్రొత్తకుండ తడపనీయకుండా అష్టాదశవర్ణములు యిండ్లకు తిరిగేవారు కొందరు. పునహవతారాలు తిరిగేవారు కొందరు. తీర్థకాకములు లాగున రేవులలో దిరిగి నీరుకాసులు పట్టేవారు కొందరు, ఈలాటికారి నందరిని ముందు పేర్కొని యిప్పుడా నాజమ— మాహా సంస్థానములకు సైతము పిలిచినంగాని పోనే! యిచ్చటికి నేను రాదగినదా యేమో అద్భుతముగా అందరు చెప్పుకొనుచుండగా జూతమని వచ్చితిని. గడేకారి సభలలో మా మర్యాద జూచువాడుండురా.

లగన్నావధాని— యేమి? వేదము కుచ్చలకథా? యంత పారస్యముగ్రహిం

చితివి. నీ కంటె వీరు తక్కువవారా? రెండు వ్యాకరణపు ముక్కలు చదువుకొని యెగిరెగిరి పడుచున్నావు. స్వరయుక్తముగా సంధ్యావందనము చెప్పుచూతము.

పేరిశాస్త్రి—అర్థము తెలియని మీ పాటవలన ప్రయోజనము లేదని రూఢిగా జెప్పుచున్నాను. ఊకదంపు, ఊరకో నీతో మాటాడుటలేదు మాటకుమాటు తొస్సెలు వస్తవి.

జగన్నా—ఊ ఆలాగునేమి? కాని సభజేసి ఈ సంగతి తేలుస్తామండు.

పేరశాస్త్రి—నీ సమగునకు సభలు కూడాను.

లక్ష్మణకవి—శాస్త్రులుగారూ! మీకు వీరితోనేమి? మీ అభిప్రాయమేమో చెప్పండి. వద్దులో ఎప్పుడు ప్రాస్తేనేమి యిప్పించేవాడను నేను మీకేమి దానము కావలయును.

పేరిశాస్త్రి—నేను వీరిలాగున చిల్లరదానములేమియు బట్టను ఇదివరకు జేయిచాపినవాడను కాను మాజ్ఞాతికుఱ్ఱవాని నొకనిగా టుదివేసి యీ రత్నావతిమూడు పుట్లభూమి యేక ఖండిక లాగినది. మాకు చేలోచేను ఆ భూమి యిప్పించండి ఇక మరేమిన్ని నాకక్కరలేదు.

జగన్నాధావధాని—పడుపులంజ కొళ్ళు గడగియిస్తే పుచ్చుకొనుటకు సిద్ధముగానుండి తక్కిన వాళ్ళనందరిని అధములని యాక్షేపించెదవేల? నీ యెక్కువ యేమిమండినది? కంబళిలో తింటూ వెంట్రుకలు లెక్కపెట్టెన న్నట్లున్నది. వీరు మాత్రము తిలదానములు పుచ్చుకొనుటకు వచ్చినారనుకొంటివా యేమి? ఇస్తే అంద రికి భూదానమందే యాస యున్నది.

పేరిశాస్త్రి—నీవు శుద్ధభాండసదపు నీతో నేను మాటాడను.

లక్ష్మణకవి—అవధానులగారూ! ఊరకోండి పెదన్నగారూ! తరువాతు శాస్త్ర జ్ఞులను చెప్పండి.

పెద్దన్న—లెక్కించి యిరువదిమంది గురు వ్రాయండి.

లక్ష్మణ—అందరిపేరుల వ్రాసినాను. తరువాత?

సర్వశాస్త్రి—అయితే లఘుకౌముది చదివెనో లేదో శాస్త్రులని పేరుపెట్టుకొని తిరిగే యీవెంగన్నగది తరువాతనా నాపేరా వ్రాయ్యవలసినది నేను ఒప్పుకోదుకును గదా, పరువుపుర్యాదలు కూడ వద్దా పీరి తండ్రి యున్నప్పటినుండి సిగ్గులు పట్టు చున్నాడే.

వెంకన్నశాస్త్రి—ఏమీ నేను వెంగన్ననా? నీవు నిన్నగాకపుకాపూ. నాకు లఘుకౌముదియొకను రాదేమి నాతో సమముగా మాట్లాడువారెవరు పరలోక మన్వయముకాదు శాస్త్రజ్ఞులని పిలువబడుదురు. ఇంతేగా నానాపద్యాలు చెప్పగలను. నీకు పదిరోజులు గడువిస్తాను. ఒక్కపద్యము చెప్పు చూతాము.

సర్వశాస్త్రి... ఇదివరకున్న గ్రంథాలు చూచి యేడిసినాము. క్రొత్తకవిత్వ ములు చేస్తాము చాలులే. ఇప్పటి కవిత్వములలో సంస్కృతసమాస ముండెనేని పది తప్పులకు తక్కువ యుండవు. రామశబ్దమైన రానివాడూ కవిత్వమె.

వెంగన్న—కవిత్వము చెప్పలేని శాస్త్రజ్ఞు లీలాగేయాక్షేపించుచుందురు. మాస కమ్మ రవిక కుదిరినదికాదని రవికెను తిట్టునట. పాపము తన యవయవలోపమని యెఱుంగదు.

లక్ష్మణకవి—పెద్దన్నగారూ! ఈవ్రాతలో మొదటినుండియు దగాదానేవస్తూ న్నాది. సరిగాజూచి చెప్పండి.

పెద్దన్న—ఎలాగున చెప్పినా యీ ముండాకొడుకులు వూరుకోరు. వారి మాటలజోలి మనకెల? తరువాయి వారిని వ్రాయండి సాహిత్యగాండ్రు శ్రోతలు మిథ్యా సంస్కారులు సిద్ధాంతులు.

లక్ష్మణకవి—వ్రాసినాను.

సిద్ధాంతులు.... లేచి అందరికన్న నధములు సిద్ధాంతులని నిశ్చయించినారు. బాలు. కట్టచివర వీరి పేరులు వ్రాసినారే. ఎంతయు చితముగా నున్నది. జ్యోతి వేదాంగము లోకాంగముకూడా అగునుగదా! తెల్లవారిలేస్తే దీనితో పనిలేని వారుందరే. సురాపానతుల్యమగు సోమపానము చేసే శ్రౌతులకంటెను తక్కువవారా? సంస్కారహీనులు పెత్తనము చేస్తే యిలాగే యుండును.

శ్రౌతులు.... మీయేడుపు మీరేడువవలయును గాని మాజోలి మీకెందుకు? సోమ పానునిద్యమైనదో యజ్ఞములనుష్ఠించుటేయజ్ఞముల జేయుమని చెప్పిన వేదము బుద్ధిలేనిదే. మీ సిద్ధాంతము వలన దేలినది. ఇదివరకు చాలు. మా పంచాంగముల చెప్పేది జ్యోతిషపు ముక్కలు నాలుగు చదివినంతనే శ్రౌతులనిందించుచున్నారా?

లక్ష్మణకవి—బాగు బాగు. మీ తగవులు బ్రహ్మదేవుడుతీర్చజాలడు. పెద్దన్న గారూ! సిద్ధాన్తతకరారు ముగిసినది. వద్దిలెనవి యీ యింకాయేమైనగలవా.

పెద్దన్న... అంతేవారేలు గడేకారీలు వున్నారు. వీరిపద్దులు మాత్రము తరు వాత తర్కించవలెను.

...లో ప్రౌఢులు?

...విద్యలలోను ప్రౌఢులే. వీరి పేరులు మనము

...యులు మూడినవే. ఈ యూరిలో నేను చెప్పువారికి ...లో పాటు పద్దులు చేయుచున్నారు కావున వ్రాయండి.

లక్ష్మణకవి—మీరు చెప్పిన ప్రకారము వ్రాసినాను. ఇంక నిచ్చటవేను ...నుపకారినని ఈ చిల్లర బ్రాహ్మణులు నన్ను నలిపివేయుచున్నారు. ఊపిరి రావ టము లేదు. లోపలికి పోవుదును. నన్నీలాగున నీ సమ్మర్దమునుండి తప్పించి లోపల ప్రవేశపెట్టి నా ప్రాణములు గాపాడవలెను. (అని లేచుచున్నాడు.)

అప్పుడు కేకలు వేయుచున్నందున నిల్లర బ్రాహ్మణులందరు లేచి లక్ష్మణకవిని జుట్టుకొని నా పేరు. నా పేరు వ్రాయండి. నేను సంస్కారినని అరవజొచ్చిరి అసమర్థునకు దాతక లక్ష్మణకవి పెద్దన్నను రక్షించి యీ యాపద దాటింపుమని వేడుకోగా నతడతని సందిట బట్టి యా బ్రాహ్మణుల ద్రోసికొని లోపలకు బోయెను. ఆ సందడిలో లక్ష్మణకవి చేతనున్న కాగితము నెవ్వడో లాగికొని చింపి పారవైచెను. పద్దులకాగితము పోయినది. పోయినదని కేకలువైచిరి. అప్పుడెల్లరు లేచిహల్లకల్లోలముగా రొదజేయ దొడగిరి ఆ ధ్వని రత్నావతియు విద్యావతియు దొంగర పడజొచ్చిరి. ఇంతలో లక్ష్మణకవి దీసికొని లోపలకు బోయెను.

అప్పుడక్కవి తన్ను బునర్జీవితునిగా దలంచుకొనుచు నూపిరి విడిచి విశ్రాంతి వహించి యింతలో దనచేతనున్న కాగితము జారి పోయినదని తెలిసికొని పశ్చాత్తాపము జెందజొచ్చెను.

అతండు మిక్కిలి ధారణాశక్తిగల పండితు డగుటచే పెద్దన్న గ్రామములోని వారి నందఱిని నెఱిగినవా డగుటచేతను వెండియు దాను బూర్వము వ్రాసినరీతి అంతయు గుఱుతుంచుకొని యాప్రకారము బ్రాహ్మణుల బేరెత్తి పిలిపించుచు గ్రమంబున సాయంకాలము వరకు దాని యాస్తి యంతయు బంచిపెట్టించెను.

విద్యావతియు ననుపు తనతల్లి జంగాలజేసిన విటపురుషుల నెల్లర రప్పించి వారివారి ద్రవ్యముల గుఱుతున్నంతవరకు నిప్పించినది.

అట్లు బ్రాహ్మణులు పాత్రానుసారముగా దమకు దానమిచ్చిన వస్తువాహనంబులం గొని రాజమార్గంబునం బడిపోవుచుండ గొందరు తమ కేమియు దానములు దొరకలేదని తిట్టుకొనుచు నరుగుచుండిరి. అప్పుడు పౌరులకు బ్రాహ్మణులకు నీరీతి సంవాదము జరిగినది.

పౌరులు — ఏమయ్యా! ముందువెళ్ళిన బ్రాహ్మణులు రత్నావతిని కామధేనువుగా బొగడుచుండ మీరిట్లు నిందించుచున్నారు. మీకేమియు దాన మియ్యలేదా?

బ్రాహ్మణులు — మాకేమిటి కిచ్చును. ఆ యూరనున్న సోమయాజులు, అవధానులు, శాస్త్రులుగారలే కాని దాని ద్రవ్యమున కితరులు పాత్రులు కారట. ఇంతకు పెద్దన్నిగాడిద పెత్తన మీలాగున యేడిసినది.

పౌరులు — కోటిరూపాయలు విలువగల ధనమును అంతయు రత్నావతి యీ దినమున బ్రాహ్మణాధీనము చేసినదంటే మీకు [illegible] దొరకక పోవడమేమి?

బ్రాహ్మణులు.... ఏమియా? మా ప్రారబ్ధము. వెళ్ళిచూచి అడుగుదామురా, అంటే మా బుచ్చిరామిగాడు లోపలకు వెళ్ళితే చెప్పు దెబ్బలు తిని వచ్చినాడుకాదు. మొదట కోవందూనవారి పని అందటికి బాగానే యున్నది. మేము వీధి గుమ్మముదాపున యేసినందులకు తలయొక పనియా [illegible] పాస వేసినారు.

శ్రీ...

పౌరులు—పదిరూపాయలిచ్చినదిగదా. ఇంకేమి; దానినింకా నిందిస్తారేమి.

బ్రాహ్మణుడు—పదిరూపాయ లేకలెక్కా : ఆక దానము బట్టిన శంభన్న పెద్దవాడికి వేయిరూపాయలు పుట్టినవి. మాకర్మముగనుక యేదియు దొరకినదికాదు దానమిచ్చే లంజముండ అందరిని సమముగా జూడవద్దా రండవని క్షౌరమైనదిలెండి తనయిల్లు పురోహితునకిచ్చినది. ఆతండీరాత్రియేగృహప్రవేశముహూర్త ముంచుకొనియెను. రేపు మూఢమి వచ్చునట. ఈరాత్రియే యా యింటిలోనుండి లేచి వెళ్ళగొట్టును. రేపటినుండి వీధుల తిరిపెమెత్త వలయు మమ్ములనుసురుపెట్టినందులకు గూడు గుడ్డలకు మొగమువాచునులెండి అని దీవించుచు బోయిరి.

అట్లు రత్నావతి పుత్రికతోగూడ దనయైశ్వర్యమంతయు జాముప్రొద్దు పోవువఱకు బ్రాహ్మణులకు బంచిపెట్టి తమ్మననుసరించియున్న పరిచారకుల కాలినంత విత్తమిచ్చి యిష్టులతో జెప్పదగిన రీతిం జెప్పి మహావిరక్తురాలవలె నొప్పుచు తన కాప్తులైన వారితో దన పయనంపు తెఱంగు రహస్యముగా నెఱిగించి [illegible] వారు దుఃఖింప దాను వైకుంఠమునుండియు [illegible] ట్చుచు సమయ [illegible] వెండియు నెద్దియో జ్ఞాపకమువచ్చినట్లు [illegible] రమ్ము రమ్మని విద్యావతి [illegible] తనతో వచ్చువారిం దూరమున [illegible] శ్రీహరి రాక వేచియుండెను.

అంతలోఁ గంధర్వుండు [illegible] అంతరిక్షమార్గమున నామేడమీదవచ్చి చేరెను. రత్నావతి [illegible] వైకుంఠమునకుఁ బోవు ప్రయత్నముతో నమస్కరించి గ్రహించి [illegible] నుండి శ్రీహరిరాకఁ జూచుచుండెను.

అట్లు మేడమీఁద [illegible] గాత్రు [illegible] రత్నావతి చేతులు జోడించి [illegible] నది తల్పగతుడైన అతని [illegible] దీసికొనిపోయి [illegible] ంచి యిదియే మిద్దాసురాలు నాతల్లి [illegible] చెప్పనరిత సర్వము బ్రాహ్మణార్థము [illegible] పయనమునకు సిద్ధముగా నున్నదని చెప్పెను.

అప్పుడతండు శిరఃకంపము సేయుచుఁ గానిమ్ము నేఁటికి [illegible] వైకుంఠమునకుఁ దీసికొని పోయెదనులే యిరువుర నొకసారి వాహనముమీఁదఁ గూర్చుండబెట్టుకొనుట కష్టము. నిన్ను ముందుగా దీసికొనిపోయెద రమ్మని చెప్పెను.

అదియు అందులకు సమ్మతించి ప్రయాణమునకుఁ దొందరపెట్టుటయు అతండు వేచి యాజింకను రహస్యముగా బూరించి యెక్కుమని చెప్పిన అప్పొలంతి ఏవా నేను ముందుఁ గూర్చుండనా వెనకఁ గూర్చుండనా అని పలికెను.

పూర్వము మనోవమయి నాజింక నెక్కినప్పు దాపతినే పలికెను. [illegible]

దటాలున అతని కప్పడంతి జ్ఞాపకము వచ్చినది. అంతనాకందర్పుండు హా! ప్రేయసీ మనోరమా! అవి పలుకుచు గరళాల ఖండితమైన పాదపంబు చందంబున నాసింహాసనము విడిచి నేలంబడి మూర్ఛిల్లెను.

అప్పుడా చింతయుం గీలెడలుటచే గాలిపోయి చర్మమువలె నేలంగూలినది. అదిచూచి విద్యావతి అయ్యో! స్వామీ! యిదియేమి యిట్లు పడితిరి? నాయందను గ్రహము దప్పెనా? అని శైత్యోపచారములం గావించుచు సేవఁదేర్చినది.

అపంతు లేవకయే హా రాజపుత్రీ! నిన్నెంత మోసము జేసితినే! కటకటా! అంతఃపురమున నుండనీయక నట్టడవిలో బాలవైచితిగా! ఏనెతో, నన్నేమని పలవించితో: ఎట్టియిడుములం గుడుచుచున్నదానవో యని యూరక సంభాషింపం దొడంగెను. అప్పుడు విద్యావతి కూతుంజూచి అయ్యో! శ్రీహరికిట్టి [illegible] నిజముగా నితడు శ్రీహరియే? నాకనుమానముగా నున్నది! [illegible] వాహన వరుతో లాగా నుండనేల? ఇదిఅంతయుం [illegible] నీవు గ్రహింపలేక నాకొంప ముంచితివి, ఇకనేమి యున్నది [illegible] దాని వారించుచు విద్యావతి అయ్యో! అట్లనకే [illegible] కన మొక్కండ్రమే? ఎందరు దాసులాండ్రుగలరు. యున్నారో జ్ఞాపకమువచ్చిన వారికొరకిట్లు చింతించుచున్నట్లు తలంచెదనని పలుకుచు పెండియు అతని లేవఁగొట్టుచు స్వామీ! యింకను దెలవిరాలేదా? ప్రొద్దుపోయినది. [illegible] లెమ్మని పలుకఁగా అతం డిట్లనియె.

అయ్యో! యెక్కడి [illegible] నీ పాపాత్మవు! కటకటా! కీలుబొంత లేవనోయిన [illegible] అని సన్నసియముంగున మణియు పలవరింప దొడంగెను.

అప్పుడవ్విద్యావతి పెండియు [illegible] యూహింపుము ఓసీ! సర్వాగ్నత్రాలా! ఎక్కడి శ్రీహరియే! ఇంకను [illegible] తెలిసినది. ఇది కీలుబొంత. దీనికిట్లు రంగులువైచి వీడెవ్వడో మనకొంప ముంచినాడు. నీ మాటనమ్మి నేనును గంగలో దిగితిని. అయ్యో! కట్టుకొనుటకు గుడ్డయునను లేదే! ఏమిచేయుదునని పలుకుచు నాబొంతను పట్టుకొని విప్పిచూడ మరలు కనంబడినవి.

ఆవిద్యావతి గూతునకు జూపుచు గత్తిచే నాబొంతను గోసి యంత్రములు బారవైచి యదె నీ అనుమానము దీరినదాయని గుండెలు బాదుకొని యుచ్చస్వరంబున రోదనము జేయదొడంగెను. అయ్యాక్రందన ధ్వనివిని దాని దాదులందరు అచ్చోటికి వచ్చి దానిం జుట్టుకొని యేమి యేమని అడుగజొచ్చిరి.

అది వాండ్రంజూచి అయ్యయ్యో! మీతో నేమనిచెప్పుదును! నా కూతురే నన్నీ చిట్టిలో దింపినది. నాయైశ్వర్యమంతయు నొక్కదినములో బోయినది. అన్నన్నా! యెట్టి జల్తారుచీరలే! యెట్టి మంచములే! పట్టవాహనములే! ఆటువంటివి

నా జన్మములో సంపాదించగలనా? తినుటకొకపూటకైన అన్నములేదు. నిజముగా వైకుంఠమునకు బోవుదమనుకొంటిని కాని యిట్టి కపటమని యెవ్వరికి దెలియును, మహామునులకు ప్రత్యక్షముకాని భగవంతుడు దీనికివి నాకును ప్రత్యక్షమగునాయని యించుకయు శంకింపనైతిని, ఇది పుట్టినది మొదలు నాకు వ్యయమేకాని యించుకయు సంపాదనలేదు యెప్పుడో గొప్పగా నార్జించునను నాసతోనుంటిని. ఒక్కసారియే చక్కగా నార్జించినది. నివసించుటకు గొంపయైనలేదు, మఱికొంత సేపిందుండిన నా బ్రాహ్మణుండు వెళ్లగొట్టును. ఇదియంతయు దెచ్చిపెట్టినది విద్యావతియే యని అనేకప్రకారముల దలంచుకొనుచు నేడువం దొడంగినది,

వారిద్దరు తెల్లబోయి చూడదొడంగిరి. విద్యావతియు నివ్వెరపడి యూరక చూచుచుండెను. అప్పుడు గంపస్వామి రోదనము వలన నిండుకొనిన కనులతో వచ్చుటయు అప్పటి వృత్తాంతమంతయు నడిగి మీరెవ్వరు? నాయనోరమ యెందుబోయినది? యనుచుండెనని అడుగగంగా విద్యావతి ఏమయ్యా! అట్లనియెదవు నీ వెవ్వడవు. మనోరమయెవ్వతియో. నిజముచెప్పుమని అడిగిన అతడు మఱచిపోయి దానికిట్లనియె. నేను గంధర్వుడను రాజకుమారుడ సురభింద నెక్కి దేశాటనము జేయుచు దారిలో నొకపట్టణంబున మనోరమయను రాజపుత్రి మేడమీదనుండి యాక్రోశించు ధ్వని విని యాపట్టణము జేరితిని.

ఆనారీమణి యూరిబయట తోటలోనున్నది ఫలములుకొని తీసికొనిపోవలయు నిందుదొరకునా అని పలవరించునట్లు చెప్పగా విని విద్యావతియు గుండెలు బాదుకొనుచు దల్లిని గౌగలించుకొని అమ్మా! నేటితో మనపని దీరినదే అని విలపింప దొడగినది.

అంతలో లోపలనుండి పురోహితుడు వచ్చి అయ్యో! యిదియేమి? అమంగళముగా నిట్లు రోదనము చేయుచున్నారే! మేము గృహప్రవేశోత్సవము గావించుకొందము. పుణ్యాహవాచనము చేయవలయు శూద్రులిందుండరాదు. ఈ వేళదగ్గి యెక్కడికేనిం బొండని పలికెను.

ఆమాటలువిని రత్నావతి మఱియుం చింతించుచు నేను వైకుంఠమునకు బోవుదునుగదా అని నీకీయిల్లిచ్చితిని ఇప్పుడాపయనము చెడిపోయినది కావున మేమీ యింటిలోనుండి పోవుటకు వీలులేదు. మీరు మీయింటికి బొండు. తనకుమాలిన ధర్మముండునా అనిపలికిన విని అలుకతో నా బ్రాహ్మణుం డిట్లనియె.

ఓహో! నీదాతృత్వ మనుకూలముగానున్నది. నిన్నెవ్వరిమ్మని యడిగిరి. నీ వలన గృహదానము పట్టినందులకు నన్ను గులములో బ్రాహ్మణులు వెలివేసిరి. దానికి ప్రాయశ్చిత్తమునకుగాను గొంతసొమ్ము రహస్యముగా మా గురువుగారి కిచ్చుకొన్నాను. యిప్పుడు నీవు దానమిచ్చిన వస్తువులన్నియుం బరిత్యజించి యిదియు విడిచివేయుదును అని తగవుపెట్టెను.

అంతలో గంధర్వునకు జక్కగా దెలివివచ్చినది. లేచి తన మోసమును తెలిసికొని శోకముడిగి ధైర్యము దెచ్చుకొని సీ. వీంద్రనుభంగపెట్టవచ్చి భంగ పడుటకొప్పు. మనోగతముమాట తరువాత విచారించెదగాక అని యూహించి యంగ ముల [illegible]రింపుచు నాప్రాంతమందు చినిగిపడియున్న చింకనెత్తి దీనినెవ్వరిట్లు చేసిరని యహంకార మ[illegible]తో నడిగెను.

అప్పుడు రత్నావతి ఓరీ! మిత్రద్రోహుండా! నేనురా నేనురా నీవు దీనిమూల మున [illegible]నుంచి యింక సిగ్గులేక మాటలాడెదవేల నీవు విష్ణుండవని నమ్మి నాకు [illegible] గోష[illegible] జింపినది. నీ విష్ణుత్వమేది చూపుము మరజింక నొకదానినెక్క పంగ[illegible] పెట్టుకొని శ్రీహరినని మమ్ము మోసముచేయుదువా? నిన్నిప్పుడేమి చేయించెదనో [illegible] బెదరింపగా నతండిట్లనియె.

[illegible] రాజుతోఁ జెప్పి నీసిక గోయించెదను. అయ్యా వినుండు. [illegible] విద్యావతికిని నాకును పెక్కుదినములనుండి సాంగత్యము గలిగియున్నది. అదియొకనాడు మాతల్లి వైకుంఠమునకు బోవలెనని నన్నడుగగా నది మహాపాపాత్మురాలు, దానికి వైకుంఠము దొరకదు. నరకమునకే పోవునని నేనుచెప్పితిని అదియు మఱియు నన్ను బ్రతిమాలుచు బాపములకు నిష్కృతి యుండకమానదు. అట్టి ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పి దీనికి ముక్తికలుగునట్లు చేయుమని గోరగా పురాణములో నున్నరీతి దనకున్న ధనమంతయు బ్రాహ్మణాధీనము గావించెనేని వైకుంఠము దొరకునంటి ఇదియే నేనుజేసినతప్పు. అట్లుచేసినది కాబోలు: చేసినవెంటనే వైకుంఠము దొరకునా? మరణావసానమునంగదా యెక్కడికి బోవునది తెలియును లంజ పితరులకుబెట్టి యాకసమునంక [illegible] దీని మాటలట్లున్నవి. చూడుడు. మిక్కిలి వెలగలనాతోలుచింకను చింపివేసినది. మీరు సాక్ష్యముగానుండవలయు నానక నేనెఱుగనని పలుకగలుగు నేనిప్పుడు రాజుగారి యొద్దఁ జెప్పి శిక్షింపజేసెదనని అంచున్న పురోహితబ్రాహ్మణునితో [illegible]

అతనిమాటలు విని విద్యావతి విస్మయ[illegible] నావేశింప దల్లితో అమ్మా! యీయన మాటలు వింటివా? [illegible] చెప్పుము. దీనికి విదర[illegible] చెప్పవలయు? ఇది మహాగ్రహస్థితి [illegible] యుచి తము. [illegible] రాజు [illegible] వాను గ్ర[illegible] ఎంతయో చెప్పినది.

అప్పుడు రత్నావతియు [illegible] సీనియందు నీకింకను పక్షపాతము [illegible] మీయిరువురు బది యారు [illegible] నా యొద్దనున్న ధనమంతయు వ్యయపెట్టుచు యథేష్ట

సుఖముల దృష్టపలెరి. నీకిప్పుడేమి బాధ. కపటోపాయంబున నాయిల్లంతయు గుల్ల జేసి నన్ను జోగినిచేసి విడిచిన వీని నూరక విడువుమని వేదాంతముపదేశింతువా? దీనిబట్టిచూడ నాకు నీయందును ననుమానము గలిగియున్నది. మీయందరి సంగతియు రాజుతో జెప్పెదను. ఇప్పుడు పూర్వపురాజు కాడు, న్యాయాన్యాయములం జక్కగా విచారించు సామర్థ్యముగల గ్రొత్తరాజు నాగదత్తుడు సింహాసన మెక్కెను. ఆయన పట్టాభిషేక మహోత్సవమునకు నేను మేళమునకు బోయితిని. నిజముగా శ్రీవైకుంఠ పదము దొరకునట్లే, నీవీ శ్రీహరిని బెట్టుకొని అప్పుడు వచ్చితివికావు. అప్పుడు నన్నాయన యెక్కుడుగా మెచ్చుకొనియెను. ఇప్పుడీమాత్ర ముపకారము చేయడా? అని పలికినవిని తల్లిమాట త్రోసివేయలేక విద్యావతి యూరకుండెను. అంతలో దెల్లవారినది.

అప్పుడు కందర్పుడును పురోహితుడును దానికంటే ముందే రాజసభకు బయనమైరి కందర్పుడెందేని బారిపోవునని రత్నావతి వారిని విడువకయే నడువ దొడగినది. రత్నావతియు విద్యావతియు కందర్పుడు పురోహిత బ్రాహ్మణుడు రత్నావతి దాదులు మఱికొందరు వీధింబడి నడుచుచుండిరి. రత్నావతి దానమిచ్చునని యాసతో పెక్కండ్రు బ్రాహ్మణులు మూగుటయు బురోహితుడు వారితో నప్పుడు జరిగిన వృత్తాంతమంతయుం జెప్పిన నప్పౌరులెల్ల జప్పట్లుగొట్టుచు రత్నావతిని బరిహాసము జేయదొడంగిరి.

మఱియు నడిగిన వారికెల్ల పురోహితుడిట్లు చెప్పుచుండ పౌరులెల్ల హల్లకల్లోలముగా దానివార్త జెప్పుకొనదొడగిరి అహా! విద్యావతి తెలివి అంతయు నేడు పోయినది. యెవ్వడో వచ్చి శ్రీహరి ననినంత మాత్రమున నమ్మి తల్లిచే నింటగల ధనమంతయు బంచి పెట్టించినది. బాపురే యా బుద్ధిశాలి యెక్కడో కొంచి పుణ్యాత్ముడు దరిద్రుడుగా నుండిన పెక్కండ్రు బాపనయ్యలు వీని మూలమున ధనికులైరి ఈ రత్నావతి యెందరికొంపలు దీసినది దానికీ ప్రాయశ్చిత్తము కావలసినదే దీనికి నాగదత్తుడేమి న్యాయము చెప్పునో వినవలయునని యనేకులనేక రీతుల జెప్పుకొనుచుండిరి. ఆయాక్షేపణ వాక్యము లన్నియు వినుచు రత్నావతి సిగ్గుతో దలవాల్చుకొని వారితో గూడ నారాజసభకు బోయినది.

ఆ విచారణము వినుటకై పౌరులు పెక్కండ్రు గుంపులు గుంపులుగా గూడుకొని యారాజస్థానమునకు బోదొడగిరి.

అన్నృపతియు వారియాగమన కారణముల వేరువేర పత్రికాముఖంబులతెలిసికొని వారి నుచితస్థానముల గూర్చుండ నియమించి అందు ముందుగా రత్నావతిని నీవేమి చెప్పుకొనియెదవని యడిగిన అదిలేచి నమస్కరింపుచు నిట్లనియె.

దేవా! నేను దేవరదాసురాలను. రత్నావతి యను దానను ఇది నా కూతురు విద్యావతి యనునది మా అక్క రుక్మవతి దాని కూతురు కామమంజరి కొన్ని

సంవత్సరముల క్రిందట నడిచిపోయినది. మేమిరువురమే యీ పట్టణంబున ప్రసిద్ధి జెందిన దేవర దాసురాండ్రము. మా విద్యా గౌరవములు దేవరతండ్రిగారు తెలియుదురు. శకతోలు జింక జంకనిడుకొని కూర్చుండిన పురుషుండు కొంతకాలము క్రిందట నీమరజింక నెక్కి యాకాశ మార్గమున మా విద్యావతి యున్న మేడమీదికి వచ్చి తాను శ్రీహరినని చెప్పి దానిని మోసము చేసి ప్రతిదినము రాత్రులయందు వచ్చి దానితో గ్రీడించువాడు.

అదియు అతని నిజముగా శ్రీహరియే అనుకొని యితర చింతలేక సంతతము తద్ధ్యానమే వర్తించుచుండునది తాను చెడిన కోతి వనమంతయు జెరిపినదను సామెత రీతి నీనాతి అంతటితో నూరకొనక నాతో నొకనాడు తాను శ్రీహరితో వైకుంఠము నకు బోవుదునని చెప్పినది. నేనామాటవిని యదార్థమనుకొని నన్నుగూడ దీసికొని పోవునట్లు శ్రీహరితో జెప్పుమని కోరితిని. అదియేమి చెప్పినదో రేపురాత్రి మనల శ్రీహరి వైకుంఠమునకు దీసికొనిపోవుటకు నిశ్చయించెను. మన ధనంబంతయు బ్రాహ్మణాధీనము గావింపవలయునని చెప్పిన నాదినమున యాచిన పుల్లయేని దాచక సర్వము పంచిపెట్టితిమి నాయిల్లీ కూర్చుండిన పురోహితునికి దానమిచ్చి అతి నియమముతో మేడమీదికి బోయితిమి ఇంతలో నితండు వాడుకప్రకారము మృగ జింకనెక్కి వచ్చెను. నా కూతురునను జూపుచు దేవునకు విజ్ఞాపన జేసినట్లు యీతని యొద్ద నిలిచి వైకుంఠమునకు దీసికొని పొమ్మని చెప్పినది. మోక్షమిచ్చునని నెవ్వరి కిష్టముండదు? శకతటి తనను పూరించు ముందు విద్యావతి నెక్కుమనిను. అదియు వెనుక గూర్చుండనా ముందు గూర్చుండనా అని అడిగినది ఆ మాట వినినతోడనే యేమి జ్ఞాపకము వచ్చెనో కాని వారు మనోరథమా? అని అఱచుచు నేలంబడి మూర్ఛిల్లెను. దాని మూలమున నిజనిజములు తెలిసినవి. నీతడు మమ్ము మోసము చేసెను. కావున నీ నష్టమంతయు నితనివలన మాకిప్పింపుమని దేవర గోరుచున్నదాన. నిదియే నా విజ్ఞాపనము. ఈ పురోహితునికి మొదట మేము వైకుంఠమునకు బోవు దుముగదా అని యిల్లు దానమిచ్చితిని. ఇప్పుడా ప్రయాణము చెడిపోయినది. కావున నా యిల్లు నాకిప్పునట్లునుగ్రహింపుడు. అతని మరిది యూ విద్యావతి యూరడుం దెను

అప్పుడారాజు కందర్పుని జూచి నీవేమి చెప్పెదవని అడిగిన అతండు లేచి దేవా! ఈ రత్నావతి చెప్పిన దానిలో గొంత నిజము గొంత అసత్యము గలిగి యున్నది. నేనా మేడమీదకు బోయినప్పుడు విద్యావతి నీవెవ్వడవని అడిగిన గంధర్వ జనకుండనని చెప్పితిని అది పండితురాలు కావున నా శబ్దమునకు శ్రీహరి యని అర్థము చేసికొనినది కాబోలును. నా అభిప్రాయము నట్టిది కాదు. గంధర్వజనకుండనిన స్మరవికారము గలుగజేయువాడనని అర్థము. గాంధర్వంబున హరిభావన యుండదేవా! నాయందు దానికట్టి అభిప్రాయమున్నచో నేనేమి చేయుదును. పటియు నొకనాడు తన తల్లికి వైకుంఠము చూపుమని అడిగిన దనకున్న

ధనమంతయు బ్రాహ్మణాధీనము గావించెనేని దొరకునని చెప్పినమాటనిజమే। పురాణములలో నట్లున్నది కావున జెప్పితిని. ఇంతమాత్రముననే నాది తప్పైనచో బెక్కురీతుల నాశీర్వచనములు జేయు బ్రాహ్మణుల నందరిది తప్పేయగు ఆశీర్వచన ప్రకారమెవ్వరికి లభించును. నేనొక్క కాసైన స్వీకరించితినేమో అడుగుడు ఇంత మాత్రమున నన్ను దప్పుజేసినవానిగా నెంచి కొరు లఱచుచు నాతోలు జింకను జించి పారవేసినది ఇది మిక్కిలి విలువగలది. దీని నేను దేశాటనము చేయు తాత్పర్యముతో నెరవుతిసికొని వచ్చితిని. దీని జించినందులకీ పురోహితుడే సాక్షి దేవరకెట్లు న్యాయమని తోచిన నట్లు చేయుడని చెప్పి అతండూరకుండెను.

అతని మాటలువిని యానాగదత్తుడు మనంబున నెద్దియోధ్యానించుచు గన్నుల నుండి వెల్వడు నానందబాష్పముల దుడిచికొనుచు గన్నులు మూసికొని యొక్కింత సేపు పీఠ సంభమున నొరగా జేరబడి కూర్చుండి అంతలో లేచి యోహో! దీని పర్యవసానము రేపుజెప్పెదను. అందరును దీనిపై రేపురండని యానతిచ్చి అప్పుడు పీఠమునుండి లేచుటయు సభ్యులందరు లేచి క్రమంబున అయ్యోధయని అనుజ్ఞ గైకొని తమతమ నివాసములకు బోయిరి.

అప్పుడా నాగదత్తుడు గంధర్వుని మాత్రము వెళ్ళనీయక హస్తము గైకొని తన యంతఃపురములకు దీసికొనిపోయెను.

కందర్పుడు వానితో నడుచునప్పుడు మనంబున నాహా! ఈ రాజకుమారు డెవ్వడో నన్నింత గౌరవముగా దీసికొనిపోవుచున్నాడేమి? నాకులశీల నామంబులు గ్రహించెనా లేక రత్నావతినిట్లు భంగపరచిన దుఃఖము సంతసించెనా? వీని ముఖమందు మనోరమ ముఖచిహ్నములు గనంబడుచున్నవేమి? అయ్యో? నేనింతను వెదుకక ఈ గొడవలో బడిపోయితినేమియని పెక్కు తెరంగుల దలపోయుచు నాయనవెంట అంతిపురి జరిగెను. నాగదత్తుడు కందర్పుని ఏద్దాంతమున గాంచ నాసనాసీనుంజేసి యొరులెవ్వరు లేకుండ నాతనితో మెల్లన నిట్లనియె.

అయ్యా! తమదేశమేమి, నామధేయమేమి? యారత్నావతి అట్లు వంచించుటకు గారణమేది? మీకు సంతానముకలదా! యదార్థము జెప్పుడు. నిజము గ్రహించితిని. నిక దాచనక్కరలేదు. నన్ను మీపుత్రునిగా నెంచుకొనుడు. మనోరమను దలంచుకొని చింతించుట అకాంత యెవ్వతెయు? తదీయస్మరణ మాత్రంబున బరితపించిరనుటకు గారణమేమి? మీవృత్తాంతమంతయు వినవేడుక అగుచున్నది. వక్కాణించెదరే? అనిఅడిగిన గంధర్వుండు తదీయ మృదుమధుర గంభీర సంభాషణములకు డెందం బానందమంది యింతయేని గొరంతబుచ్చక తనకథ అంతయు అతని కెఱింగించెను.

అప్పుడు నాగదత్తుకు ఒకయుత్తరమును వ్రాసి పరిచారిక చేతికిచ్చి తోపలకు బంపెను. అంతలో లోపలనుండి యొక యుత్తరాశిని ప్రత్యుత్తరంబున జనుదెంచి వ్రాసి

శ్వరుం డెప్పు డెప్పుడని పలుకుచు నాగదత్తుని ప్రేమాల మాటలాడుచున్న కందర్పుని పాదంబులబడి హా! జీవితేశ్వరా! రక్షింపుము. రక్షింపుమని వేడుకొనిరి.

అప్పుడు కందర్పుడు తెల్లబోయి ఆ! యిదియేమి చోద్యము? ఈ జవ్వని యెవ్వతియొ. నన్ను ప్రాణేశ్వరా అనుచున్నదేమి? సుభద్ర కాదుకదా! అమ్మదిత యిచ్చట కేలవచ్చును? ఒకవేళ మనోరమ యగునా? నాకంత భాగ్యము కలుగునా! అయ్యో! నాపాదంబులం బడిన యిప్పడతి మొగము శిరోజములచే నావృతమగుట గురుతుపట్టరాకున్నది. దీనికేమని నేను ప్రతివచన మియ్యను అని బహువిధంబుల దలపోయుచు ఆర్యా! ఈకాంత యెవ్వతెయో నాకు దెలియకున్నది. గుఱుతు లెఱుగజెప్పుము. ఈమెకు నీవేమికావలయునని నాగదత్తు నడిగెను.

అప్పుడతండు అయ్యో! తాతా యింకను నెఱుంగకుంటివా? ఈమె నీవల్ల నాడీ వీటిప్రాంతమున విడువబడిన మనోరమయే. నేను భవదీయానందనుండ దైవకృపచే నాపత్తులన్నియుం గడచితిమని పలుకుచు సమ్మజాలక యేమేమీ! యిది స్వప్నముకాదుకద. నిక్కమే అగుంగాక ప్రేయసీ! వదనమెత్తి చూపుము కద కటా! తెలిసికొనలేకపోయితినే అని అప్పుడతామణిం గ్రుచ్చియెత్తి కౌగిటంజేర్చుచు బోటీ! యీతడు నాపట్టి అగుటయెట్లు? అగునగు జ్ఞాపకమున్నది వత్సా! యిటురమ్ము. నేడెంతసుదినము. ఔరా కాలమహిమ! అయ్యారే! విధి నియంత్రణమని పెక్కుతెరంగుల నాశ్చర్యమందుచు సంతోషముతో బుత్రుగౌగిలించుకొని శిరముమూర్కొని డగ్గుత్తికతో పట్టీ! నీకీరాజ్య మెట్లువచ్చినది. ప్రేయసీ! నీవు నారాక తెలియక ఏమి చేసితివి? నన్ను కృతఘ్నునిగా దలంచితివి కాబోలు! దైవయోగమున నా కిప్పుడట్టి బుద్ధిపుట్టినది. లేకున్న ప్రాణములకన్న ప్రియమగు నీమాట మఱచిపోవుదునా? నీవు తరువాత నేమిచేసితివో చెప్పుము. వినుటకు నాకు మిక్కిలి యాతురముగా నున్నదని పలికిన నక్కలికియు గన్నీరు దుడిచికొనుచు నిట్లనియె.

— • —

నాగదత్తుని కథ

— • —

ప్రాణేశ్వరా! వినుండు మీరు ఫలములకై అరిగి యెంతసేపటికి రాకుండిన నేనా చెట్టుక్రింద గూర్చుండి పెక్కుతెరంగుల నంతరంగమున దలపోయుచు నెవ్వరేని [illegible]తహారము వచ్చినప్పుడు చెట్టుమూలనకు బోవుచు నా[illegible] మీరాక [illegible] అప్పటికి నిరాశచేసికొని యుల్లంబు [illegible] నిట్లు తలంచితిని, అయ్యో! దైవమా! నన్నీ [illegible] నా[illegible]

ముంచితివా! నా ప్రియుండెద్దియో యాపదం జిక్కినట్లు తలంచెద, లేకున్న నన్నింటి విడిచి జాగుజేయువాడా! ఇక రాడు అ! యేమి ఇప్పుడు నేనేమి చేయవలయును ఇది అంతయు నిక్కపమే! నేను నాయంతఃపురము దాటి యిచ్చటికెట్లు వచ్చితిని. ఇది స్వప్నము కాబోలు నిజముగా గంధర్వుడనువాడెన్నడేని నా యొద్దకువచ్చెనా! అయ్యయ్యో! ఆకుమఱుంగు పిందెపలె నేయాపదయు నెఱుంగక యంతఃపురంబున పెక్కండ్రు చేడియ లూడిగములు సేయ సుఖపరంపరలచే గాలక్షేపము చేయుచుండెడి నాకెట్టి యవస్థ వచ్చినది? కట్టా! ఇప్పుడెందుబోవుదును? ఎవ్వరితో జెప్పుకొందును? నన్నాదరించువారెవ్వరు? అని పరిపరిగతుల దలపోయుచు మీరు వెళ్ళిన మార్గమున నెవ్వరువచ్చినను మిమ్ముగానే తలంచి చూచుచు గాకుండిన హా! అనివేడి నిట్టూర్పు నిగుడ్చుచు బ్రొద్దుదెస జూచి గుండెలు బాదుకొనుచు నీరీతి గురరియుంబోలె బెద్ద తడవు విలపించితిని.

అంతలో సాయంతన సమయమగుటయు నాకు నేన యూరడిల్లుకొని యెద్దియో మొండిధైర్యము హృదయంబున గదురుచు వనములోనికి బోవ నిశ్చయించు కొని మేని అలంకారములన్నియు దీసి మూటగట్టుకొని పట్టణాభిముఖముగా మీరు పోయినదారినే పదిఅడుగులు నడచి యంత నాప్రాంతమున నొక వేశ్యమాత యింటొక చోట గూర్చుండి యేడ్చుచుండెను దానిం జూచి దాపునకుబోయి నేను అవ్వా! నీవెవ్వతెవు? ఇట్లు విలపింప గారణమేమి? చీకటి పడుచున్నదే. గ్రామములోనికి రావా? అని అడిగిన నాతరత నన్ను గన్నెత్తి చూచి అయ్యో తల్లీ! నీవు మరల బ్రతికి నన్నోదార్చుటకై యిట్లు వచ్చితివే అని అరచుచు నాపైబడి కౌగిలించుకొని నది అప్పుడు నేను బెదరుచు నది నక్కటికము దోప అమ్మా! నన్నెవ్వతెననుకొం టివి? నేను నీవనుకొనిన దాననుకాను ఎవ్వరికొరకిట్లు విలపించుచున్న దానవు నీ వృత్తాంతము జెప్పుమని సానునయముగా నడిగిన నది యిట్లనియె. అమ్మా! నేను భోగముదానని నాపేరు పద్మవతి నాకొకకూతురు కామమంజరి యనునది కలదు. అది నీ పోలికనే యుండునది. నా దురదృష్టవశమున కొన్ని దినముల క్రిందట గాలి ధర్మము నొందినది. ఇది దానిస్మశానము నేడచ్చెడియు నాకు జ్ఞాపకమువచ్చుటచే నిచ్చ టికి వచ్చి విలపించుచున్నదాన. ఇంతలో నీవు వచ్చితివి. నిన్ను జూచిన యంతనే నది జూచినట్టే యున్నది నీదేయూరమ్మా? మా యింటికొకసారి వత్తువా? ఒంటిగా నిచ్చటికి వచ్చితివేల? నీ వృత్తాంతము చెప్పుమని అడిగిన నేనిట్లంటి. అవ్వా! నేనొక రాచకుమార్తెను. కారణాంతరమున నీయూరు చేరితిని. నా పతియు దేశాం తర మరిగె నీయూరు వచ్చెనేమో చూడవలయునను తలంపుతో వెదకుచుంటి నేను గర్భవతిని ఆరుమాసములు గతించినవి నా బంధువులందరు దూరదేశమందున్న వారు. నన్ను జెడుపనులకు నియోగింపకుందువేని నీ వెంట వత్తునని పలుకగావిని. యమ్మొసలిదియు దానికి నొప్పుకొని అప్పుడే నన్ను దనయింటికి దీసుకొనిపోయినదిట నా కప్పుడంతకన్న వేఱొక దిక్కు లేమింజేసి అట్లు పలుకవలసి వచ్చినది. నిమ్మట

నేను వేశ్యమాతవెంట దానింటికి బోయితిని. ఆ వృద్ధవేశ్య మదీయ రూపలావణ్యాది విశేషముల జూచి నామూలమున ధనము సంపాదించుకొనవలయునని యభిప్రాయముతో నన్ను దీసికొనిపోయినది.

మిక్కిలి వైభవములతో నొప్పుచున్న దాని యిల్లుచూచి నేను వెఱగుపడుచు నవ్విలాసములకు జిత్తము జొరమి నొకమూలను బడియుండ శరీరము నిలుచుటకై యన్నము మాత్రము దినుచు సంతతము మిమ్మే స్మరియించుచు మీజాడ జూచుచు నతికష్టముతో గాలక్షేపము చేయుచుంటిని. కొన్ని దినముల వరకు నెద్దియో పని కల్పించుకొని యాయూరిబయటకుబోయి మీజాడ నరయుచుంటిని. ఏమియుం దెలిసినదికాదు.

ఆ రుక్మవతి చెల్లెలు రత్నావతి యను వేశ్యవచ్చి నిత్యము దానితో నెద్దియో బోధించునది. కాని నేనంతగా వినుచుంటిని కాను. అంతట నాకు నవమాసములు నిండి ప్రసవవేదన యారంభించినతోడనే యా రత్నావతి వచ్చినది. ఇరువురు నెద్దియో గుజగుజలాడిరి. అప్పుడా రుక్మవతి నన్ను జూచి అమ్మా! ప్రసవమగు సమయమున గన్నులకు గంతలు గట్టుకొనుట మాదేశాచారమైయున్నది. మేమట్లుచేయుచున్నాము. దీనికి నీవు సందియమందవలదు సుమీ! అని పలికి నాకన్నులకు గంతలు కట్టినది.

మఱికొంతసేపటికి నేను మగబిడ్డను గంటిని. కాని వారు అప్పసికూన నప్పుడే దయలేనివారై రహస్యముగా దీసికొనిపోయి యీ పట్టణమునకు ననతిదూరములో నున్న యొక నూతిలో బారవైచిరి. మఱియు నాయెదుట నొక రాతిగుండు నుంచి అయ్యో! కూతురా! నీవు రాతిని గంటివే. కటకటా అని పలుకుచు నాకంటి గంతలు విప్పిరి.

అప్పుడది అంతయు యథార్థమనుకొని అప్పటి గ్రహస్థితికిదియు నరిపడినదని నేను మనంబున దలచుకొని శోకమడంచుకొనుచు గాలగతి నివ్వెఱపడుచుంటిని.

నన్ను రత్నావతియు రుక్మవతియు సత్యాలోచితము లగు మాటలచే నోదార్ప దొడంగిరి. కట్టా! అట్టియవస్థలోనైన నాకు జీవితాశ వదలినదికాదు. ప్రాణములకన్న ప్రియమైన వస్తువులు లేవు కదా? మఱికొన్ని దినంబులరిగిన రుక్మవతి నన్ను జూచి మంచివస్త్రములు ధరింపుమని మణిమండనములు వేసి యలంకరించుకొనుమనియు నిత్యము బోధింప దొడగినది. నాయందు ప్రీతిగలిగినట్లు నటించుచున్నదని నేను తలంచుచు మనంబున నిష్టములేకున్నను దాని చిత్తము నొప్పింపకుండ నను సింగారించుకొను గొంచెము గొంచెముగా నట్లు చేయుచుంటిని. మఱియొకనాడు రత్నావతి నాయొద్దకువచ్చి యెద్దియో ప్రసంగములో నాతో నిట్లనియె. ఓ సుందరీ! నీవెప్పుడును విచారింపుచునే యుండుటేమి? నీ సౌందర్యము త్రిలోకమోహనకరమై యున్నది.

తొలిప్రాయములో నుంటివి నీజవ్వనమంతయు అడవిగాసిన వెన్నెలవలె నిష్ప్రయో జనము చేయుచుంటివేమి? నిన్ను జూచినప్పుడెల్ల నాయుల్లము దల్లడిల్లుచున్నది. మంచి పరువమున సరసమగు రతిసుఖ మనుభవింపని తరుణీమణి జన్మమేటికి? నీ పూర్వ వృత్తాంత మెట్టిదో నాకు దెలియదు అదియునుగాక కాలాను గుణ్యముగా ప్రవర్తింపవలయును. ఇప్పుడు మాలో గలిసితివి మామక ధర్మములనే అనుసరింప వలయును. నీవు సమ్మతింతువేని ధనికులైనవారి నెందరి విటకాండ్ర రప్పింప గలను. నీవు దెలియకున్న మదీయ ధర్మము లన్నియుం బోధించెద. వైశికప్రకరణ మంతయు మాకు గంఠస్థమై యున్నది. నర్మోక్తపదములు మాయొద్ద పెక్కులుగలవని యెన్నియో చెప్పినది. కాని దాని మాటలేమియు చెవిబెట్టక దాని కేమియు సమాధా నము చెప్పక అప్పటికెద్దియో పని గల్పించుకొని యావలకుం బోయితిని.

మఱియొకనాడు సాయంకాలమున నాగదత్తుడు పట్టాభిషిక్తుండై మత్తగజ మెక్కి యూరేగుచుండగా నాజన సంఘములో దేవదత్తుండుండునేమో అను నాసతో మేడయెక్కి తొంగిచూచితిని.

ఆ యంతఃపురములో అతండు గజముపైనుండి నన్ను జూచెను. నేనును వేశ్యవాటికలో నుండుటచే నన్నును వేశ్య అనుకొని అతండారాత్రి రుక్మవతికివార్త పంపెను.

అదియు నాయొద్దకువచ్చి ముద్దుగుమ్మా! నిన్ను నాగదత్తుడు చూచిమోహించి యిప్పుడు వార్తనంపెను నేనేమి చేయుదును? రాజశాసన మనతిక్రమణీయమైనది గదా? నీవు సమ్మతింపవేని దప్పక ముప్పుగాగలదని చెప్పిన అప్పుడు నేనుమనంబున అయ్యో! ఈచెడిపెనన్ను బలుమారు నీచకృత్యములకు ప్రోత్సాహ పరచుచున్నది. నాకతంబున ధనము సంపాదించుకొనవలయునని దీనికి బుట్టినది. ఇంక నిందుండ రాదు. ఆ రాజువచ్చిన పాదంబులంబడి నా వృత్తాంతమంతయుం జెప్పి రక్షించుమని వేడుకొనియెద న్యాయముగా ప్రజలబాలించు నతనికి నాయందు దయపుట్టకుండునా? అని పెద్దతడవు విచారించి దానికేమియు ప్రత్యుత్తర మిచ్చితినికాను.

అప్పుడది అదియే మదీయాంగీకార సూచనముగా దలంచుకొని యారాత్రియే వచ్చునట్లు నాగదత్తునకు ప్రత్యుత్తర మంపినది. అతండును రహస్యముగా నొక్క రుండ యా రాత్రి మా యింటికి వచ్చి లోపల నడుచునపుడు చూడక త్రోవలో యావుదూడను ద్రొక్కెను. ఆ క్రేపుఅంబా అని అరచి వీడెవ్వడో వేగముగాబోవుచు నన్నుద్రొక్కెనె అని తల్లితో జెప్పెనట. ఆ మాటవిని యా ధేనువు అయ్యోకూనా! వాడు వ్యాభిచారసంగమము చేయుటకై అరుగుచున్నవాడు నిన్ను ద్రొక్కుటకేమిశంక వానికి ప్రిదుమిదుము గనంబడదు సున్నదా అని పలికినదట ఆ రెంగుమాటలును విని నవ్వరానంత నవ్వుచే నాగదత్తుడు నవ్వుచుండగా అయ్యో! నేనప్పుడు నా రూపాంత [illegible] పిల్లదను [illegible] [illegible] [illegible] నేను [illegible] మా

తండ్రి యెప్పుడేని నుంచుకొనియెనేమో అరసెదగాక అని మొదటి యుత్సాహముదుగా అతండు నాయొద్దకువచ్చెను. అట్టిసమయంబున నేను మాసినచీర గట్టుకొని అలంకారములు దీసిపారవైచి కన్నీరు నీరుగారుచుండ నొకమూల గూర్చుండి యుంటిని.

అట్లతండు గదిలోనికివచ్చి మంచముదాపున నిలువంబడి నన్నుజూచి కాంతా! నీవెన్నఁడైన [illegible] కోరిఁచెదవేల? విటులజూచి వేశ్యలు పరితపింతురే నీయందు వేశ్యా [illegible] మింతయేని గనంబడకున్నదేమి? యధార్థము చెప్పుమని అడిగిన నేనతని అడుగు [illegible] యిట్లంటి.

నీవా? రాజనగా ప్రజలకెల్ల తండ్రివంటివాడు. నీవు నాకు దండ్రివగుదువు. నీవు నన్ను మన్నింతువంటివేని నావృత్తాంతమంతయుం జెప్పెదనని దైన్యముగా వేడుకొనుటయు అతండు మేనుఝల్లుమన దల్లీ! నీవు వెఱవకుము. నిన్ను మాతగా భావించెద నీవృత్తాంతము చెప్పుమనియె.

అప్పుడు నాకు బాలు చేవువచ్చి మేను గఱుపుచెంద నా వృత్తాంతమంతయు నామూలచూడముగా వక్కాణించితిని.

అప్పుడతండు శిరఃకంపముచేయుచు గోవత్స సంవాదము నాకెఱింగించి తల్లీ నీవు వగవకుము. నీకు నేను నిజముగా బుత్రుండనే. ఈరుక్మవతి కపటముజేసి నేను బుట్టినతోడనే నన్ను దీసికొనిపోయి యూరిబయటనున్న నూతిలో బారవేసి నీతో అట్లు చెప్పియుండవచ్చును.

ఈ పట్టణపురాజు ధర్మకేతుడనువాడు ఒకనాడు విహారార్థమై [illegible] దాహము కొరకు నొకనూతిదగ్గరకు బోయెను. అందులో శిశురోదనము [illegible] తొంగి చూడగా నేన దుంటి. నాపైకి నెండతాకకుండ నొకసర్పము పడగ [illegible] నీడబట్టు చుండెను. దానికి వెరగుపడుచు సంతానవిహీనుడైన యారాజు తన [illegible] చేత నన్ను [illegible] ధర్మవిశేషమును మెచ్చుచు దనకు సర్పరూపమై [illegible] పీని [illegible] వైభవముతో [illegible] నాకు [illegible] గ [illegible]నెను.

[illegible] అతండు తపోవనమునకు [illegible]. ఈ వృత్తాంతము [illegible] నాకెఱింగి [illegible]ము చెప్పినది అవియు నొక్కటియేమైనది [illegible] గోవత్స సంవాదము దీనికి అనుకూలించియేయున్నది. ఈనిక్కువము [illegible] వీరిచేతనే చెప్పించెద. [illegible] కోటలోనికి బోవుదము రమ్ము మాత [illegible] వెదకి రప్పించెదనని [illegible] అప్పుడే నన్నిచ్చటికి దీసికొని [illegible].

మఱునాడు రుక్మవతి యింటనున్నదాదుల [illegible] రప్పించి అడిగిన వాండ్రు రహస్యముగా జరిగినకథ అంతయు జెప్పిరి. నాటంగోలె నేనిందు మీరాక

వేచియుంటిని. ఈతడు నీపుత్రుడిదియే మావృత్తాంతమని చెప్పిన విని కందర్పుఁడు లెక్కించుకొని యాహా! కాలమున కెంతవేగము గలదు? నడిచినట్లే యుండదు. ప్రజలకు శుభాశుభంబుల గూర్చుచుండును. అందులకే భగవంతుడు కాలస్వరూపుడని చెప్పుదురు. అయ్యో! ఇంతకాలమైనదనుమాట జ్ఞాపకములేదు. నేను సంవత్సరములోగా వింటికిఁబోవలయునని బయలువెడలితిని. నాకొరకు మాతల్లిదండ్రులెంత విచారించుచుందురో? అదియునుంగాక సుభద్రమాట నీకు జెప్పియేయుంటివికదా! ఆ తరుణియు మద్విరహార్తిఁ గృశించియుండునని చెప్పుచున్న సమయములో మఱియొక తరుణివచ్చి అడుగులంబడినది. దానినిజూచి అతండు విభ్రాంతుండై నాతీ! యీ తరుణి యెవ్వతెయని అడిగిన మనోరమ ఆర్యపుత్రా! ఇదియే మీ ప్రథమప్రేయసియైన సుభద్రయని చెప్పినది.

ఏమేమీ! సుభద్రయే? ఇచ్చటికెట్లు వచ్చినదని పలుకుచు అక్కలికిని ప్రేమించియెత్తి కౌగిలఁజేర్చుకొని మద్దాడి చేడియా! నీవిచ్చటికి వచ్చి యెంతకాలమైనది? ఈ బాంధవ్యమెట్లు తెలిసికొంటివి. నీరాక విధంబెట్టిదో చెప్పుమని అడిగిన నప్పడంతి అతనికిట్లనియె. రాజపుత్రా! అమ్మరజింకను గైకొని మీరరిగిన కొన్ని దినములకు మాతాత యొకనాడు గడిలోనున్న జింకను దీసిచూచి గుండెలు బాదుకొనుచు నన్ను బిలిచి సుభద్రా! నాగడిలోనున్న జింకనదీసి ఇది యెవ్వఁరిట్లుంచిరని యడిగెను. నేనేమియు నెఱుంగనని మాటలు దడబడఁ జెప్పితిని. అతం డనుమానము జెందుచు ఏమే? నిజము చెప్పుము. దానివలన నాకు పెద్దపనియున్నది చిరకాలము నుండి ప్రాణప్రదముగా దాచితిని నీవు తీసినట్లే నాకు బొడకట్టుచున్నది. అని ఎందట నెన్నియోవిధముల సామముచేత నడిగిన నేనెఱుగనని చెప్పితిని.

అప్పుడతండు కోపించుచు నిజముగా నీవెఱుగవా అనిపలికి నన్ను దాపునకు రమ్మని యెద్దియో మూలిక నాతలలోనుంచి సుభద్రా! నీవీ జింక సంగతి యెఱింగియు జెప్పకుందువేని యిప్పుడే చిలకవై పోయెదవు సుమీ. యాలోచించుకొనుమని అడిగినను నేను అజ్ఞాభయంబులు మనంబున నుత్తలపెట్టుచుండ నిజము చెప్పక బొంకులే పలికితిని. ఆమ్మూలిక ప్రభావమెట్టిదో కాని అప్పుడే నేను చిలకనై యెగిరి పోయితిని. అప్పుడు మాతాత విచారించుచు రమ్ము. రమ్ము. నీచిలుకత్వము బాపెదనని పిలిచెను. కాని ఆట్టి క్రూరునిచెంతనుండుట కిష్టములేక దూరముగానెగిరి యెచ్చటికో పోవుచున్న చిలుకలగుంపులో గలిసితిని. ఆ చిలుకలు రెండుమూడుదినములు నన్ను క్రొత్తగాజూచుచు క్రమక్రమంబున రానిచ్చినవి. పదిదినములవరకు నాకు జాతిజ్ఞానము గలిగియున్నది. ఆలోపల నేను దేవర అంతఃపురమునకు బోయి చూచితిని. కాని సర్వము శూన్యమైయున్నది. మీ తల్లిదండ్రులు నిద్రాహారములుమాని త్వదాయత్తులై యున్నవారు. దేవర దేశాంతరమరిగిన వారని నేనును ఆ గ్రామమును విడిచి కొన్ని చిలుకలదోడుగా గూర్చుకొని పెక్కుదేశములు తిరిగితిని కొన్నిదినము

లకు నాకు జాతిస్మృతి పోయినది. తరువాత నెందెందు గ్రుమ్మరితినో యేమేమి యాచరించితినో నాకు దెలియదు. మఱియొకనాడొక అరణ్యములో గ్రుమ్మరుచుండ బొదలలాయిడిగదలి నాసికలోనున్న మూలిక జాఱిపడినది కాబోలు నేనందు యథా పూర్వ వేషముతో నిలువఁబడి నన్ను నేను చూచుకొన పూర్వవృత్తాంతమంతయు జ్ఞాపకమువచ్చుటయు సకలమూలంబు పరికించి యందు నెవ్వరిం గానక మనంబున నిట్లు తలంచితిని. ఆహా! దైవము నన్ను యరణ్యమధ్యంబున బారవైచి శాపాంతము గావించెను. నేను చిలుకగా నుండిన జక్కగానుండును. ఇప్పుడెందు బోవుదాన ఎవ్వరు దిక్కు. అయ్యో! క్రూరమృగంబుల గోలాహలములు వినంబడుచున్నవే యని పెక్కుతెరగుల దలంచుచు నెందేనిబోవుటకు దారినరయుచున్న సమయంబున నొకమూలనుండి యొకవీరుడు విల్లంబులు ధరించి గుఱ్ఱంబుమీదనుండి యొకవరాహమును దరుముకొని నేనున్నచోటికి వచ్చెను వానిం జూచి నేను మనుష్యదర్శనమునకు సంతసించుచు ఆర్యా! రక్షింపుము రక్షింపుము! దీనురాల దిక్కుమాలి యిందుంటినని యుచ్చస్వరంబున వేడుకొనగా నతనికి దయవచ్చి గుఱ్ఱము నాపి మెల్లగా నాయొద్దకువచ్చి దుఃఖోపశమనముగా నిట్లనియె. తల్లీ! నీవెవ్వతెవు? జనమేస్యమైన యీకాంతారమున కెట్లు వచ్చితివి? నీపతియెవ్వడు? తల్లిదండ్రుల పేరేమి? నీవృత్తాంతము జెప్పుమన అడిగిన నేనిట్లంటి. ఆర్యా! నాకాపురము కుంభఘోణము, నా మనోహరుడు కందర్పుడు నాపేరు సుభద్ర. మాతాత పేరు మణివర్మ నేను విశ్వకర్మ కులస్థురాలనైనను క్షత్రియజాతుండైన కందర్పుని గాంధర్వవివాహమున వరించితిని మాతాతకు దెలియకుండ నొకనాడు మాయింటనున్న మరజింక నాయనకిచ్చితిని కొన్నిదినములకు మాతాత విమర్శించి మరజింక లేమింజేసి పరితపించుచు నాయందనుమానము చెందుచు దయావిరహితుడై నన్ను చిలుకజేసి విడిచిపెట్టెను. నేనును గ్రుమ్మరుచు దైవవశమున నిందిప్పుడు చిలుకరూపము విడిచి పూర్వరూపము గైకొంటిని. దారితెలియక పరితపించుచున్న సమయములో దేవర యిచ్చోటికి వచ్చితిరి ఇదియే నావృత్తాంతము. నామనోహరుండైన కందర్పుడు నేను చిలుకరూపము గైకొనినప్పుడు దేశాంతరమందున్నవాడు ఇప్పుడెందున్నవాడో తెలియదని పలికిన విని యతండు విస్మయాకులహృదయుండై దిగ్గున గుఱ్ఱము డిగ్గనురికి నాకిట్లనియె.

తల్లీ! నీవు వెరవకుము. నేను కందర్పుని కుమారుండ నాపేరు నాగదత్తుడు మాతల్లి మనోరమ నేనాయన వెదకుచుంటిని మాతల్లివలన నీవృత్తాంత మిదివరకే నేను వినియుంటిని నీవృత్తాంతమంతయు జెప్పి నన్నప్పుడే యిచ్చటికి దీసికొని వచ్చెను. నాబంగోరె నన్ను మనోరమ సోదరీభావమునను నాగదత్తుడు మాతృభావమునను జూచుచుండిరి. ఇదియే నావృత్తాంతము. చిరమయి సంతప్తమగు [illegible] నిరీక్షించుచున్న వారమని పలికి

అక్కలికి యూరకుండెను. వారందఱు నాదివసము పరమానంద సాగరమగ్నులై, యననుభూత హృదయానురాగ సూచకములగు సంభాషణములచే ద్రుటిగా వెళ్ళించిరి.

అంత మఱునాడు నాగదత్తుడు తండ్రి అనుమతిని రత్నావతిని సభకు రప్పించి అదిచేసిన క్రూరకృత్యములన్నియు ప్రజలవలన విని యుగ్గడించి యిట్లనియె. ఓసీ! రత్నావతీ! నీకు వైకుంఠము కావలసియున్నదికాదా? కందర్పుని చేత నెనడికాదు. నేనంపెదను చూడుమని పలుకుచు నప్పుడే నా పితల రప్పించి తండ్రి చేసిన ప్రతిజ్ఞాప్రకారము సిగగొరిగించి విరూపమును జేసి గాడిదపై నెక్కించి రత్నావతి వైకుంఠమునకు బోవుచున్నది ప్రజలువచ్చి చూడుడోయని చాటించుచు వీధులన్నియు ద్రిప్పుడని తనకింకరుల కాజ్ఞాపించెను. దీనికి శిక్ష చక్కగానున్నదని యెల్లరు నంతసించిరి. రాజభటులు తదీయ శాసనప్రకారము రత్నావతి నారీతి నూరంతయు నూరేగించుచున్నారు. ఇదియే నీవడిగిన వృత్తాంతము. విద్యావతి తల్లికంటె గుణవంతురాలని కందర్పుడు చెప్పగా నాగదత్తుడు దానికె కొంత పారితోషికమిచ్చి యంపెను. నీవడిగిన ప్రశ్నమునకిది సమాధానముగా నున్నది. కాదా అని అడిగిన మణిసిద్ధునకు వాడు వెండియు నిట్లనియె. స్వామీ! మీరు నిరుత్తరముగాగాక మరియొకలాగున జెప్పుదురా? దీని నాకు మిక్కిలి సంతసమైనది. తరువాత కందర్పుడు భార్యాపుత్రులతో నింటికి బోవునా? అందేయుండునా? అని యడిగిన నయ్యతి యోహో! ముందురాగల వార్తలుకూడ నీకు గావలయునా? ఇంచుకయు విడువవు. కానిమ్ము. చెప్పెద వినుము. కందర్పుడు తల్లిదండ్రుల స్మరించుకొని అమ్మఱునాడే భార్యాపుత్రులతో బయలుదేరి మిక్కిలి వైభవముగా గుంభఘోణమునకు బోయి అందు దనరాక వేచియున్న జననీజనకులకు సంతోషము గలుగజేసెను. చిలుకరూపముతో నుండుటచే సుభద్ర కొంతకాల మతిక్రమించినను సమారూఢ యౌవనయై కందర్పునకు రెండవభార్యయై సకల సుఖములం బడసెను.

మఱియు దానందు బట్టాభిషిక్తుండై పుత్రకు గొన్నిదినము లుంచుకొని స్వదేశమున కనుపును. అదృష్టవంతులకెందేగినను లాభమేయగుంగాదా అనిచెప్పి మణిసిద్ధుండు శిష్యున కధికప్రహర్షము గలుగజేసెను.

శ్రీరస్తు

శుభమస్తు అవిఘ్నమస్తు

కాశీమజిలీకథలు

మూడవభాగము

ఇరువదినాలుగవ మజిలీ

క. శ్రీమదగణ్యప్రభావా! మునిమానసనివాస! నానాభువన
స్తోమావన నిరతగిరీశా ముక్తిద! భక్తపరవశా! పరమేశా!

వ. దేవా! యవధరింపు మట్లు త్రిభువనప్రసిద్ధుడైన మణిసిద్ధుండు కాశీయాత్రా ప్రమోదితహృదయుండై శౌనకుండను గోపకుమారునితో నరుగుచు నొక్కనాడొక్కపట్టణంబున నివసించి నిత్యక్రియాకలాపంబులు దీర్చుకొని భుజించిన పిమ్మట అద్భుతవిషయంబులం జూడ నెందేని జనిన శిష్యునిజాడ నరయుచున్న సమయంబున వాడొక మూలనుండి యత్యాతురముగా నరుగుదెంచి యెదురుగనున్న అయ్యవారింగాంచి నమస్కరించుచు—

గీ. చిత్రమిది చిత్రమిది సువిచిత్రమిదియు
చిత్రమిది చిత్రమిది కడుచిత్రమిదియు.

అను పద్యవిశేషమును జదివెను. అమ్మహానుభావుండది విని నవ్వుచు ఏమిరా! నీకు గవిత్వము వచ్చినదాయేమి? పద్యముగా జెప్పుచుంటివి! ఇంతదనుక నెందుంటివి? నీవు చూచిన యాచిత్రమెట్టిది? ఎప్పుడు వీధికిబోయిన నూరక రావుగదా! అన్నము చల్లారిపోవుచున్నది. కుడుపవెమ్మని పలికిన విని గోపాలుండు ఉల్లసిల్లనియె.

స్వామీ! మీకటాక్షంబు నాపయింగలిగియుండ నేను గవినగుట అబ్బురమా? వినుండు. నేనిప్పటి వింతలజూడ నరుగుచు దేవాలయంబునకుం బోయితిని. కొందరు బుద్ధిమంతు లందొక శిలాశాసనంబు జదువ నెక్కుడు ప్రయత్నముచేసి కొరకు పసరు విశేషంబునంజూడ జివరనున్న రెండుపాదములు మాత్రము వారికి దెలిసినవి మొదటి పాదము లెంతప్రయత్నము జేసినను విశదమైనవి కావట. వారీ రెండు పాదములు జదువుచు అందలి విచిత్రయేమియో యని సందియమందుచు దెలిసికొనలేక పోయిరి. నేనాపాదములు వల్లించుకొని మీ యొద్దకువచ్చి వానినే చదివితినిగాని ఇది నాకవిత్వముకాదు. అది యెట్లుండె. ఈ పాదములింబట్టిచూడ దక్కుంగల పద్యమం దెద్దియో విచిత్రవిషయంబు వర్ణింపబడి యున్నట్లు తోచుచున్న యది త్రికాలవేదులైన మీకా పద్యము చదువుట సులభముగదా. కావున నన్ననుగ్రహించి యాపద్యంబు

బూరిగాటమునపుడు తరువాత నేను భుజియింతు విట్టి విషయంబువిన నెవ్వరి కుత్సాహమొందదని వేడిన నయ్యతిచంద్రుడంతరంగమున నా తెఱగు తెలిసికొనుట కుత్సుకుడైయుండుట జేసి మారుమాట పలుకక అప్పుడే అమ్మాణిక్యంబు దన ప్రమోలు నిడుకొని కన్నులు మూసికొని ధ్యానించుటయు అవ్విశేషంబంతయు అంతఃకరణగోచరంబైనది యప్పుడాపద్యమిట్లు చదివెను.

సీ. దాసి హస్తమున దద్దయు ముద్దుగను పెంపఁ
బడు రాజసుత పెను జడధిబడుట
ఒడి సుఖంగక యొండు ప్రాపునదటి జేరి
యట వారకామిని కమ్మఁబడుట
గణి స్త్రై కులవృత్తి గొనక విద్యలనేర్చి
దేశదేశంబులదిరిగి యొకట
సిరి గోలుపోయి భూసురున కిల్లాలుగ
మెలఁగి దానములందగలిసికొనుట
గీ కొనకఁ దరిద్రుడులనుగూడికొనుట యహహ
తలఁచి చూడఁగ దైవతంత్రంబుగాదె
చిత్రమిది చిత్రమిది సువిచిత్రమిదియ
చిత్రమిది చిత్రమిది కడుచిత్రమిదియ.

అట్లు చదివిన పద్యము విని వాడు మూపులెగరవైచుచు అయ్యవారూ! ఈ పద్యంబున నామ దలంచినయట్లేయున్నది. ఈ పద్యమెవ్వరు రచియించి యిందు వ్రాసిరి. ఈపద మొకస్త్రీని గుఱించి చెప్పినట్లు తోచుచున్నది. నేనీ దివసంబున మంచివేళ లేచితిని చమత్కార విషయము జూడంగలిగె నీతద్వృత్తాంతంబంతయు నెఱిగించి నన్ను గృతార్థుఁ జేయుండని వేడుకొనుచున్న శిష్యుని మన్నించుచు అయ్యతి సార్వభౌముండును శిష్యుడును భోజనముచేసినపిదప నొకచోట గూర్చుండి అక్కథ యిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను.

తెనాలిరామలింగకవికథ

వత్సా! వినుము. ఆంధ్రదేశరాజులలో మిక్కిలి విఖ్యాతిం గాంచిన కృష్ణదేవరాయల చరిత్రము సంక్షేపముగా నీకిదివఱకే చెప్పియుంటినికదా! అమ్మహారాజుగారి యాస్థానకవీశ్వరులు, అల్లసాని పెద్దన్న, ముక్కుతిమ్మన్న, అయ్యలరాజు రామభద్రుడు, భట్టుమూర్తి, మాదయగారి మల్లన, పింగళిసూరన్న, ధూర్జటి, తెనాలి రామలింగకవి. వీరి కష్టదిగ్గజములని బిరుదులుగలవు. అప్పటి కాలములో బండితులుగాని, కవీశ్వరులుగాని, శాస్త్రజ్ఞులుగాని వీరితో సమానులెందును లేరని వాడుక యున్నది. వీరిలో యుక్తిప్రయుక్తులయందును సమయస్ఫూర్తియందును, హాస్య

కల్పనా చాతుర్యమంమను మిక్కిలి ప్రౌఢుండయి పండితుల హృదయముల మెప్పుచుండెడి తెనాలిరామలింగకవి పూర్వజన్మమున పెద్దకాలము పరమేశ్వరినారాధించెను.

అమ్మహాదేవి యెప్పటికిని ప్రత్యక్షముకాకుండిన విసిగి అతండు జన్మపరంపరాలబ్ధమైన వికటహాస్య చాటూక్తి పాటవంబున అద్దేవి నెత్తిపొడిచి దూఱుటయుం గినిసి యా దుర్గ యశరీరవాక్కులచే వికట హాస్యకవిత్వమే ప్రాప్తించునట్లు శపించినది.

అది యెఱింగి అతండామె అంతరంగంబు గఱఁగునట్లు వినుతించిన మెచ్చు బడసి అప్పరమేశ్వరీ నీవట్టివాడ వయ్యును మనోజ్ఞమైన సమయస్ఫూర్తితో రాజసభయందు గొనియాడబడుచుందువు. నీచర్య లెవ్వరికిని దీర్ఘక్రోధము గలుగ జేయవు. నీ కవిత్వము మిక్కిలి శ్లాఘనీయమై యుండును. మిగుల విఖ్యాతిబొందగల విదియంతయు నుత్తర జన్మంబున ప్రాప్తించునని యోదార్చినది.

దానంజేసి రామలింగకవి వికటచర్యాకరణ దక్షుండైనను స్తుతిపాత్రుండయ్యెను అతని చర్యలనేకములు కలవు. వానినన్నింటి చెప్పుటకు మిక్కిలి కాలముపట్టును కావున నిప్పుడు నీప్రశ్నానుగుణ్యమైన కథ యొక్కటి చెప్పెద నదియు మనోహరముగా నుండును సావధానుండవై యాకర్ణింపుము.

కృష్ణదేవరాయలవారొక నాడు ప్రాతఃకాలంబున నష్టదిగ్గజ కవీంద్రులు, పండితులు, పౌరాణిక గాయక పరిహాసకాది పరిజనము సేవింప నిండుకొలువుండి పండితులతో విద్యావిషయమై ముచ్చటించుచు నిట్లనిరి.

కవీంద్రులారా! పూర్వకాలంబున భోజరాజ సభామండనులైన పండితులు కాళిదాస బాణ మయూరాదులు సంస్కృత గ్రంథనిర్మాణదక్షులై వాడుకబడసిరిగదా? అట్టివారి నాదరించిన భోజుని యదృష్టమేమనదగినది? దానంబట్టియే అతనిఖ్యాతి భూతలంబున స్థిరంబై యున్నయది. పండితుల నాదరింపని రాజు సంపద సంపదయే! సర్వదా విద్వాంసులతో కాలక్షేపము చేయువానిదే జన్మము. మద్భాగ్యవశంబునం గదా మీవంటి మహాకవులతో మైత్రి వాటిల్లినది. నా జన్మమునకిదియే ఫలము. మదీయ శ్రవణంబులు సంతతము విద్వాంసుల విద్యావాదములు వినుట కుత్సహించుచుండును. మీమీ వాదముల పలుమారు వింటిని. అయినను తృప్తి దీరకున్నయది. విలాసార్థము మీకొండొరులకు వాదములు గల్పించితినేని మత్సరగ్రస్తులై మీరు దీర్ఘక్రోధులయ్యెదరని వెరచుచున్నవాడ. కావున నిప్పుడు మీ మదికెక్కిన పండితుండొండేని గాదేని వక్కాణింపుడు అతని బిలిపించి వాదము కల్పించి శ్రోత్రానందము గావించుకొనియెద నదినాకు మిక్కిలి వేడుకగా నున్నదని నుడివిన విని అందఱును మనంబుననెద్దియో ధ్యానింపుచుండిరి.

అంతలో భట్టుమూర్తిలేచి దేవా! దేవర యభీష్టమెంతయు నొప్పిదమై యున్నది? నాఁడు భోజునివలె నేటికాలమున దేవరయే విద్యాలంబనమూర్తియై యున్నవారు. మానస సరోవరములను పరమహంసము లాశ్రయించినట్లు పుడమి గల మహాకవులందఱు నిదివఱకే దేవరయాస్థానమలంకరించిరి. పెక్కులేల? వీరిలో నొక్కొక్కరుండ జగంబునకు జాలిన పండితుఁడు అట్టి వీరియెదుట బెదరిగదుప మఱియొక పండితునికి సామర్థ్యముగలదా? అట్టివాడెందును మాపనికిలోలేడు. వెల యొసంగెదరేని మేమ యొండొరులము ప్రసంగము కావింతుము. గెలిచినవానికి వారితో నొక మిప్పింతురుగాక! ఈ ప్రసంగమునకు రామలింగమును మాత్రము దూరస్థుని జేయవలయు నతఁడుండిన గపటోపాయంబున నెవ్వరికిని జయములేకుండ జేయునని పలుకుచున్న సమయములో ద్వారపాలుడువచ్చి జయశబ్దపూర్వకముగా నిట్లనియె.

దేవా! కాశీదేశమునుండి విన్నరాత్రి వేశ్యయొక్కతె గజతురగాందోళికాది వైభవముతో వచ్చి బాహ్యారామమున బటకుటీరమున విడిసియున్నదట. దేవర కేదియో పత్రిక నంపినది. చూడుడిదియే అని అందిచ్చుటయుం గైకొని అప్పుడమిఱేడు వడివడివిప్పి ముప్పిరిగొను సంతసముతో నెల్లరువిన నిట్లు చదివెను.

సీ. ఆరువదినాల్గు విద్యలను గూలంకష
　　మ్ముగ నెఱిఁగిన దాన బుధులు మెచ్చ
రచియింపనేర్తు ప్రదపయుక్తి నాళుగాఁ
　　గావ్యనాటక ముఖ గ్రంథవితతి
కవితావిచిత్ర వైఖరులు దేడపడంగ
　　నవధానములు పెక్కులాచరింతుఁ
బెక్కుదేశము లేగి పృథుకళామతులను
　　ద్రుతులఁ బండితుల వాదముల గెల్చి

గీ. పేర్మి జయపత్రికలఁగొంటిఁ బృథులనిష్ఠ
నిదంతిని యేపగించి వంగదపువృత్తి
వ్రతముఁ గైకొంటిఁ విద్యావివాదములకు
వారకాంతను పేరు మందారవల్లి

ఉ. పండితు లెందఱేని తమప్రజ్ఞగలారని యాలకించి మీ
దండకు వచ్చితిన్ నృపవరోత్తమ! వాదము సేయఁ బ్రౌఢులై
యుండినవారిఁ బంపు సభనోటమి గెల్పునుఁజూతు మట్లు కా
కుండినఁ జాలరంచు మఱియుం జయపత్రికనిచ్చి యంపుమా.

శా. ఏనేపండితుచేత వాదమున నోడింపంబడంగాంతునో
వానింబ్రోచెదురేని యానతి మెయిన్వర్తింతు నీయందగున్
నేనే గెల్చితినేని దత్పతియు మన్నిర్దిష్టవృత్తంబున
న్మానంబున్ జయపత్రికాళిని దేసుమ్మా! నావ్రతంబీశ్వరా.

అనియున్న పద్యంబుల జిరునగవుతో ముమ్మారు విస్ఫుటముగ జదివి యా రాజమార్తాండుండు పండితులపై జూడ్కి మెఱయఁజేయుటయు వారు ఏమేమి! వెం యాలికింత గర్వమా యనువారును, రాయల యాస్థానకవీంద్రుల మహిమ యెఱుంగక యిట్లు వ్రాసినదనువారును. ఎచ్చటనో పండితుల గొందఱ జయించినదట ఆ జయపత్రిక లెట్టివో చూడవలయుననువారును రూపముచే జీవించెడి మనుష్యపశువులే పండితుల నోడించినచో నికేమియున్న దనువారును యీ యాయి దీని గర్వప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనుటకే యిచ్చటికి వచ్చినదనువారును దీని బరిభవింపక విడువరాదను వారును రాజుగారి నాశ్రయించు తలంపుతో నీరీతి బన్నిన దనువారును పెక్కండ్రు పెక్కురీతుల సంభాషింప జొచ్చిరి.

అట్టి సమయంబున సతియొక పరిచారకుడు జయపత్రికల పెట్టెనొకదానిఁ దీసికొనివచ్చి యా సభలో భూభర్త ముంగిలబెట్టును. పత్రికల నాధాత్రిపతి వేరు వేరనిరూపించి చదివించిన నిట్లున్నది. "మేము మూడుదినములు నీతో శబ్దశాస్త్రములో వాదించితిమి. నీ ప్రశ్నలకు సదుత్తరము లీయలేక పోయితిమి, యోడితిమి. నీవే గెలిచితివి. తర్కములో నీ కెవ్వరును సాటిలేరు. కవిత్వముతో నిన్ను సరస్వతియే యని కొనియాడదగినది. మేము నీకు జాలము మేమే కాదు సమస్త విద్యలలో నీకు జాలినవారీ పుడమిలోలేరు. అని ఈ రీతి పేరుబొందిన విద్వాంసులు వ్రాసియిచ్చిన పత్రికలం జదివించి యానరపతి వెరగుపడుచు అంతకుముందు అందు వ్రాసియిచ్చిన పండితుల ప్రఖ్యాతి వినియున్న కతంబున అప్పుడప్పడంతి అనన్యసామాన్యముగా దలంచి తన పండితులతో నిట్లనియె.

ఆర్యులారా! పండితుల విద్యాప్రసంగంబులను నాలింపవలయునని నా యంతరంగమున భావిసూచకముగా నుత్సాహముదయించినది. దానికి దార్కాణ మీ యుత్తరమే! అది యట్లుండె నాచేడియ విద్యలలో బలుప్రోడవలె దోచుచున్నది. దానికి జయపత్రికల నిచ్చిన విద్వాంసులెల్ల మన మక్కజముగా జెప్పుకొనువారే సుడీ. కావున దీని సామాన్యముగా నెన్నదగదు. దీని జంఝాటము వింతగానున్నది. మన మోడిపోయితిమేని అది యిచ్చటికి వచ్చిందులకైన సొమ్మిచ్చి పంపవలయునట. ఏమి దీని ధైర్యము. ఏమి దీనిగర్వము. దాని విద్యామదమే యిట్లు వ్రాయించినది. కానిండు దానిం బరిభవించనప్పుడు గదా మన మసూయపడవలసినది. ఖ్యాతియో అపఖ్యాతియో మనకా నాతివలన రావైయున్నది. ఇందులకు ప్రధానులు మీరలు గదా. ప్రచ్ఛన్నముగా దదీయ విద్యాబల విశేషములరసి దానినోడించు నుపాయము నిరూపించుకొనుడు. ఈ సంస్థానమున కపయశము రాకుండ గాపాడుకొనుడని పలికిన విని అందఱు డెందంబుల దలంప దొడంగిరి. అప్పుడు భట్టుమూర్తి సావలేపముగా లేచి యెల్లరు వినిన నిట్లనియె.

దేవా! దేవరవారి యాస్థాన పండితుల మహిమ యెఱుంగక అగ్గలిక యింతగా

వ్రాసినది. దానిం బరిభవించుట యెంతపని మన పండితుల నందరనట్లుండనిండు. నేనొక్కరుండ దానిం దేవరకు దాసురాలింజేసి పంపెద సందేహము వలదు. ఒండు వినుండు మన వికటకవిగారికి నాచేయు పూనిక జెడద్రోయుట సహజగుణమైయున్నది అతండుండిన నుభయపక్షముల నిర్ధూమధామంబు జేయును. కావున అమ్మహానుభావుని నెద్దియేని బనిగల్పించి దూరస్థుంజేయుము. ఇదియే నా ప్రార్థన అట్లయిన హేలగా నాచవరాలిం డాకట్టుబెట్టెద నిది శపధేరిత మని పలికిన విని యించుక అలుక అభిన యించుచు ధూర్జటి యిట్లనియె.

కవిరాజా! యెంతవారికిని బలికిన యట్లుచేయుట దుర్ఘటంబు మందారవల్లి నోడించుట కించుక యాలోచించి చెప్పుము ఊరక డంబములు కొట్టకుము. రామ లింగకవి యందుగల యీసు మఱియొక రీతి దీర్చుకొనుము. అతని దూరస్థుని జేసితి మేని ముప్పురాగలదు. ఆ చతురుండుగాక చతుర్ముఖుండు విద్యలలో నోడింపలేడు. నీవు దాని వృత్తాంత మెరుంగక యిట్లు బీరము పల్కుచుంటివి. అందరివలె నూరకుం డక యెద్దియో పలికినంతనే గౌరవము రానేరదు. ఈ కార్యమంతయు రామలింగకవి పై బెట్టిన అతండెట్లో కార్యము నెరవేర్చును. ఇదియే నాకు దోచినపని యనియూర కుండెను.

అప్పుడు భట్టుమూర్తి మిక్కిలి కోపించుచు వేశ్యలయం దభిమానముండిన నుండుగాక యిట్టిసభలో సూచించుట నీతియే! చాలుచాలు! పిరికితనమెల్లవారి నుద్దం డులవలె దోపింపజేయును. సర్వదా యవమానింపుచున్నను వీనికి నాతనియం దభి మానము వదలినదికాదు. జాత్యభిమాన మెంతదృఢమైనది? అని యాక్షేపించిన భట్టు మూర్తికి దగుసమాధానము చెప్పుటకు నిలువంబడి అతని వచనవిరామ మరయు చున్న ధూర్జటిని వారించుచు నా రాజచంద్రుం డంతకుబూర్వదినంబున రామలింగకవి తనకుగావించిన యవజ్ఞ మనంబెఱియజేయ రామలింగకవిని దూరస్థుని జేసి అప్పటి విజయంబు భట్టుమూర్తికి గట్టిపెట్టదలంచి వారి కిట్లనియె.

కవిపుంగవులారా! మీరిట్లొండొరులు కలహించి కార్యవిఘాతుకములు చేయరాదు భట్టుమూర్తి విద్యల దిట్టకాని వట్టివాడు కాడు. అతనిధైర్యం బెట్టిదో పరీక్షింపవలసి నదే? దీనికి మీరుకపటం చేయక అతనికిం దోడ్పడియుండుడు. రామలింగకవినిరాజ్య కార్యమిషచే దూరముగా నంపెదను. అతనికింగలగర్వ మీమూలమున గొంత అడగ గలదు. ఈ రహస్యము వెల్లడిపుచ్చవలదుసుండీ? రహస్యముగా దాని విద్యామర్మం బుల నరసిరండు పొండని పలుకుచు నంతటతో సభ చాలించి యాన్పపశిఖామణి అంతఃపురమునకుం బోయెను.

నాడేమిటికో రామలింగకవి యీసభకు రాలేదు. రామలింగకవికి సుభద్రుండను మిత్రుండుగలడు. అతండు రూపయౌవన విద్యావిశేష బుద్ధిచాతుర్యంబుల రామ లింగని అంతవాడని చెప్పనోపు! అతండాసభావిషయంబుల విని అతని తెలిగింప

చున్న సమయమున రాజశాసనము దీసికొనివచ్చి రాజకింకరుం డతనికిచ్చెను. ఆ పత్రికం జూచిన తత్క్షణ మిప్పుడే పోవుచున్నారని ప్రత్యుత్తరము వ్రాసి యంపి ప్రచ్ఛన్నముగా నందేయుండి సుభద్రునివలన నందు జరుగుచున్న విశేషంబులం దెలిసికొనుచుండెను అమ్మఱునాడొక రహస్యప్రదేశమున భట్టుమూర్తి పెద్దన్న లోనగు పండితులందఱు గుమిగూడుకొని యిట్లు సంభాషించుకొనిరి

భట్టుమూర్తి—(దీనస్వరముతో) పెద్దన్నగారూ! మనకిం దీర్చరాని అవమానములానున్నవి. ఏమిచేయుదును. మనము మందారవల్లి నేవిద్యలోను జయింపలేము, ఎంతకష్టము.

పెద్దన్న—అంత అధైర్యముగా జెప్పుచున్నావు. దానింజూచి మాట్లాడితిరా యేమి?

భట్టు—ఏమని చెప్పుదును. చెప్పుకొన సిగ్గగుచున్నది. మీకేమి? మీరందఱు నెమ్మదిగానేయుంటిరి. నాకేమియు దోచుటలేదు. ఈ భారము రాజుగారును మీరును నామీద వైచితిరికదా? నిన్న సాయంకాలమున నేను కాంతాకృతితో బుష్పలావికా కైతవంబున నొకచేటికను సహాయముగాదీసికొని తదీయారామమునకు బోయితిని.

ధూర్జ—ఓహో! కాంతకృతిఅని మాటలలోను శ్లేషల నుపయోగింపవలయునా? మాకు విడిపోదు. ఆడురూపు గైకొంటినని స్పష్టముగా జెప్పుము.

భట్టు—చూచితిరా! ఈతడిప్పుడే నన్ను బరిహసింపుచున్నాడు. ఈలాటివారి యొద్ద రహస్యము లెట్లు చెప్పనగును.

పెద్ద—ధూర్జటీ! ఇది పరిహాసమయముగాదు. ఈ యవమానమతనిదేకాదు. మనమందఱిదిని ఎద్దియో వేషము వేసి యాసతియం బరిభవించుటయే పౌరుషము కవిరాజా! వీనితోనేమి తరువాత జెప్పుము

భట్టు—ఆర్యా! దానివైభవ మేమని చెప్పుదును. క్రోశద్వయ వైశాల్యము గల యాతోటలో నేనుంగులు, గుఱ్ఱములు, బండ్లు, వృషభములు, ధేనువులు లెక్కింపనలవిగాక యొక్కొక్కటియే మిక్కిలి వెలగలిగి మనోహరాకారములతో నొప్పుచున్నయవి, దినమునకు దానికెంత వ్యయమగునో తెలియరాదు పరిచారికలు కలిగియుండిరి పిమ్మట నేను హృదయమున విస్మయం బావేశింప లోనున్న ద్వార రక్షకులతో నేను మీయేలికసానిం జూడవచ్చితిం బోవచ్చునా అనియడిగితిని.

పెద్ద—ఆడువాండ్రు పోవుటకు నాటంకమేనా!

భట్టు—విద్యావంతులుగాని యువతులతోగూడ నానాతి మాట్లాడదట.

పెద్ద—మంచి నియమమే తరువాత?

భట్టు—నామాటవిని వాండ్రు నీవు విదుషివైనచో బోవచ్చునని నుడివిరి. నేనట్టిదాననే అని వారికిజెప్పి క్రమంబున నేడు ద్వారంబుల గడచితిని. ప్రతి ద్వారమునందును రక్షకులు నన్ను విదుషి గుదువా యని అడుగచుండ అగుదునని

పంజరము లోపలనుంబోయి ఆయువతియున్న అంతర్భవనము జూచితిని. ఆహా! దానిలోనున్న అలంకార మింద్రసభలోనైన లేదనుకొనియెదను. నానాదేశ విచిత్ర పటములుండినట్టి యాకుటీరం బెంతేని విశాలముగానున్నయది. దానింజేసిన వాడెంత నేర్పరియో! పైకిజూడ నేమియుం గనంబడదు. లోపల నెన్నియో అంతర్భవనములు రాజభవనంబులవలె శోభిల్లుచున్నవి.

పిమ్మట అమ్మందిరాభ్యంతరమున రత్నపర్యంకంబున నొరగా గూర్చుండి శిష్యురాండ్రకు శాస్త్రములు గఱపుచున్న యాయువతియును నా కన్నులంబడినది. కవీంద్రా! మనము గ్రంథములం జదివి భావనాపూర్వకముగా నింతుల వర్ణించుటయే గాని సర్వావయవసుందరులగు నిందుముఖుల నెందును జూచియెఱుంగము. అమ్మకచెల్లా! మొదట అమ్మదవతి మెఱసితళుకు మెఱపుతీగలవలె నాకన్నులకు మిరుమిట్లు గొల్పినది. నేను జెప్పునది అతిశయోక్తి అనుకొందురేమో అంతయు స్వభావోక్తియేసుండీ? మఱికొంతసేపు దాని మెఱుగిడిన కుందనపుబొమ్మ అనుకొంటిని. తరువాత మేనునకెద్దియో తళ్కురంగు అలందికొనినదని తలంచితి. మఱియు దర్శింప సహజశరీరలావణ్యంబగుట వెఱుగుబడితిని. ప్రత్యవయవముసౌరును విమర్శింపదలంచి నేను దానిం దిలకించునంతలో నాతలోదరి మెరుగుచూపులు నాపై బరగించినది.

అయ్యారే! దాని మొగమంతయుఁ గన్నులుగానేయున్నట్లు తోచినది. చారలు గీరలు కొలుచుటకుఁజాలవు. ఆచూపులతోడనే నేను వివశుండనైతిని. కొంతసేపు నేనెందుంటినో యేమిటికి వచ్చితినో యే వేషము వైచుకొంటినో నాకేమియు దెలియలేదు. ఆసమయమున దాని చెలికత్తెలెద్దియో నన్నడిగిరి. నాచేటిక సమాధానముచెప్పి నాగౌరవము నిలిపినది. నేను స్త్రీవేషముతో వెళ్ళితిని కావున నాబూవుఁబోణి పయ్యెద యక్కఱగా సవరించుకొనలేదు. దానంజేసి లావణ్యభూయిష్ఠంబులైన తదవయవము లన్నియు దెల్లముగాఁ జూడనయ్యె. మదీయవికారంబుఁ జూచి యావిగురుఁబోడి గ్రహించునేమోయని వెఱపుచెందుచు నెట్టకేదెందంబు ద్రిప్పుకొంటిని.

దానిసోయగముమాట అటుండనిమ్ము. మనోహర రూప యౌవనవతులగు యువతులు పెక్కండ్రు చుట్టును గూర్చుండ శాస్త్రపాఠములు చదువుచుండ నందరకు నన్నిరూపులై సమాధానము చెప్పుచున్నయది నేను కొంతసేపు వింటిని. వాండ్రు వేయు ప్రశ్నలకును అదిచెప్పు సమాధానములకుగూడ నాకేమియు నర్థమైనది కాదు. ఆపత్రికలో వ్రాసిన సంగతియంతయు యదార్థమని నమ్మవచ్చు. అరువది నాలుగువిద్యలను పాఠములు చెప్పుచున్నది. తరువాత వినుము. నేనట్లు నిలువబడి తదేకదృష్టిగా జూచుచుండ రెండుమూడుసారులు నాపై జూడ్కులఁ బరగించి యాబోటి యేమిటికై వచ్చినదో యరయుమని యొకనాతికి గనుసన్న జేయగా అది నన్నడిగినది.

నేనత్ప్రయత్నముతో ధైర్యము తెచ్చుకొని యెలుంగ రాల్పడ నేను గంపము నొంద నిందుముఖీ! నేనీ మందారవల్లిపై నొకపుష్పమాలికాబంధము పుష్ప మాలికాబంధమునంగట్టి కానుక దెచ్చితిని. అప్పుడొక యొప్పులకుప్ప తెప్పున లేచి సుందరీ! యాబంధము నిర్దుష్టమేని మా యుపాధ్యాయిని నీకు బారితోషికం బిచ్చు నది. ఏది చదువుమని పలికినది. నేనాబంధము సంగీతముగా జదువవలయునని తలంచితిని కాని దగుత్తికచే నా కెలుంగువచ్చునట్లు తోచమి అట్లు చదువక పుష్ప ములు వర్ణములుగా జేసి అతిప్రయత్నముతో శక్తినంతయు వినియోగపరచి రచించిన మాలికాబంధము నొకబాలిక కందిచ్చితిని.

అదియు నామాలికను మందారవల్లి కిచ్చినఁ బుచ్చుకొని అచ్చెలువయు నెచ్చెలులు వినఁ జదివి పెదవి విరచుచు నొకమదవతి కందిచ్చి యెద్దియో సన్న జేసినది. ఆజవ్వనియు తివ్వునలేచి పికస్వరముతో శాస్త్రదృష్టాంతముల జూపుచు తప్పులంబట్టి దాని శతధా ఖండించినది. అప్పుడు వానికెద్దియేని నేను సమాధానము చెప్పుదునేమో యని కొంతసేపూరకుండినది నానోటినుండి మాటయే వచ్చినదికాదు. సమాధానము తోచినదికాదు. వెయ్యేల ఆదోషములు మనము ఎఱుగనే యెఱుగము. అంతలో మందారవల్లి మఱియొక పల్లవాధరిపై దృష్టియిడినంత నానెలంతయు లేచి మిక్కిలి చతురముగా మొదటియువతి చేసిన పూర్వపక్షములన్నిటిని ఖండించి సిద్ధాంతములు చూపినది.

దానివిషయమై వారిరువురకు బెద్దతడవు వాదము జరిగినది కాని నాకేమియు బోధపడినదికాదు. తెల్లబోయి యూరక చూచుచుంటిని. దానిమాటవిని మందారవల్లి దాపున గూర్చున్న యొకచిన్నది అయ్యో! సఖీ! నీవు పుష్పలావికచేసిన పద్యములో దప్పులున్నవని పరిహసించుచున్నదానవు. ఈ పట్టణపురాజుగారి యాస్థాన కవుల గ్రంథములలో దోషములమాట యేమిచెప్పెదను. బూవులమ్ముకొనుదానికింత కంటె చెక్కుడు పాండిత్యముండునాయని పలికినది.

అంతట నేను లజ్జావశంకరుండనై యేమియు మాటాడక తలవంచుకొని తిరిగిరానున్న సమయంబున నాకొక ముక్తాహారమందిచ్చుచు నొక ముచ్చెకంటి వనితా! నీకవితో మాకు బనిలేదు. దీనులం బ్రోవ గంకణము గట్టుకొనిన మామందార వల్లి నీకిది యిమ్మని చెప్పినది. కావున దత్ప్రసాదముగా స్వీకరింపుమని పలుకగా నేనేమియు బ్రత్యుత్తరమీయక దానిం గైకొనక వడిగాలేచి వచ్చితిని.

ధూర్త....ముత్తెపుపేరు విడిచివచ్చి రాజధర్మంబు నిల్పితివిగదా?

భట్టు—నీకేమియు నేను సమాధానము చెప్పను.

రామభద్రుడు—నిన్నటిదినము రాజసభలో బలికిన డాంబికపు పలుకుల కర్థమేమి? ఊరక అన్యుల నిందించిన అవమానము రాకయుండునా? నిజముగా

జయించువాఁడుంబోలె రామలింగకవిని గ్రామాంతరమంపితివే? అతండుండిన దీని గర్వ ప్రాయశ్చిత్తము చేయకపోవునా?

భట్టు—అతండుమాత్రము మనకన్న నెక్కుడువాఁడా? విద్యలలో దానిగోరునకు బోలఁడు.

రామభద్రుఁడు—ఇంకను నీవసూయోక్తులను మానవు.

భట్టు—నీకు రామలింగమునందు పక్షముండిన నుండుఁగాక; నాతో నలంతిగా మాటాడకుము. నీ రామాభ్యుదయగ్రంథములో నుపకృతి గావించిన అతనియం దీపాటివిశ్వాసము చూపవలసినదే.

రామభ—అతండు నీకిరీటము తన్నెనని నీవసూయగా మాటాడుచున్నావు. కాని నేను యథార్థమే పలికితిని.

భట్టు—గౌరవము మన్నింపరేని యెట్టిపనినైనను జేయవచ్చును అతండు నన్నొక్కనినే అవమానించలేదు. మిమ్ములనందఱిని మోసపఱచెను. మీరభిమానశూన్యులు కావున వానిమాటయే పలుకుచుందురు. మొన్నటిసభలో ధూర్జటికవిని వేశ్యాసంగముమాట వెల్లడిచేసి మానభంగము జేయలేదా?

ధూర్జ—నీవామిషచేత నన్నిప్పుడెత్తిపొడుచుచున్నవాఁడవు నేనెఱుంగుదును. నాకది అవమానముకాదు. కాని నీవగు బాలచంద్రికాపరిచయ కళంకముమాత్రము స్మరించుకొనుము.

పెద్ద—చాలుచాలు మీరూరక కలహింపక రేపటిసభలో జేయఁదగిన వాద విషయముల నాలోచించుఁడు.

భట్టు—వాదము లిచ్చటనే. సభలో మాటయేలాదు.

ధూర్జ—అదియుండేరినదకాదా. పాపమభిమానముడిగి వనితావేషము వైచుకొనినను లాభము లేకపోయినది.

భట్టు—ఊరక అట్లంటివిగాని రేపటిసభలో నాప్రతాపమును జూతువుగాక. సరస్వతినైనను విద్యలలో దిరస్కరింపగలను. మఱియు రామలింగమువలెనే వీరిరువురను గ్రామాంతరంబుఁబంపిన జక్కగానుండును. వీరు మనలోనివారని యుంచితిని. ఇంకొకసారి అట్లేచేసెదను.

ధూర్జ—ఇంకొకసారిమాటకు నీసారి నీకు జయముకలిగినప్పుడు కదా!

పెద్ద—ధూర్జటీ! ఇట్టిసమయమున మీరీతిగా మాటాడుట యుచితముగాలేదు. ఊరకొని చెప్పినట్లు చేయుఁడు.

ధూర్జ—చిత్తము. మీయాజ్ఞ నుల్లంఘింతుమా! మందారమల్లని జయించు నుపాయము జూడక యూరక రామలింగకవిని నిందించుచున్నాఁడని యున్నాను. అతండుండిన మనకిప్పి యాలోచనలు కావలయునా?

పెద్ద—అగు నామాట సత్యమే కాని గతించినదానికి జింతించిన లాభము లేదు. రేపటిసభలో మన మేయేవిద్యలలో వాదింపవలయునో యాలోచింప వలయును

పరిశీలించి యుండవలయును. శాస్త్రముల నావృత్తిగా జూడవలయును.

అని యెందొరు లాలోచించుకొని అందరు విశ్రమించిరి.

అమ్మరునాడు సాయంకాలమున రామలింగరవికి బ్రాణమిత్రుండు సుభద్రుం డనువాడు రహస్యవిశేషములన్నియు విని చెప్పుటకు సంకేతకుటీరమున్న నియమింపబడి యున్నవాడు. కావున తత్సభావిశేషములన్నియు చూచివచ్చి అతనికిట్లని చెప్ప దొడంగె.

—o—

మందారవల్లి కథ

కవీంద్రా! ఆదినంబున రెండుగంటలకు చిత్రశాలలో సభ జరిగినది. రాయల వారు మిక్కిలి సంతసముతో మనదిగ్గజములను భద్రగజంబుపై నెక్కించుకొని మంగళధ్వనులతో నూరేగించుచు చిత్రశాలకరిగిరి. పౌరులు, రాయలవారు పండితులకుం జేయు నపూర్వగౌరవంబునకు మెచ్చుకొనజొచ్చిరి. ఆసభయందు రెండువంకలుగా పీఠము లమర్పబడి యున్నవి. దానిలో నొకదెసనున్న ముఖ్యాసనంబుల మన పండితులు గూర్చుండిరి. వారిదాపుననే రాజులును మంత్రిసామంతాద్యాది ప్రధానవర్గములతో నివసించిరి. అనేకవిశేషముల నరయుటకై పెక్కుదేశములవారు వచ్చిరి. అందరును నిశ్శబ్దముగా గూర్చుండబెట్టుటకు భటులను నియోగించిరి. ఎందఱు గూర్చుండినను పుష్కలముగా జోటుమిగిలియుండునట్లుండెను [illegible] సభా విశేషము లాలోకించుట కవకాశము కలిగియున్నది. [illegible] ఒక పట్టుతెర వేయబడియున్నది.

అట్టి సభ అంతయు నిండియున్న సమయంబున [illegible] శిష్యురాండ్రు [illegible] జయజయధ్వనులు గావించుచుండ [illegible] మంగళధ్వనులతో నాటకస్థానమున [illegible] సభాసదుల దృష్టిప్రసారములన్నియు నొక్కసారి అక్కడకరిగి [illegible] దెస వ్యాపించినవి. రాయల వారు మిక్కిలి అబ్బురపాటుతో నవ్వి వైభవంబు జూడందొడంగిరి అప్పుడా సుందరి సపరివారముగా నాతెరలోనికిం బోయినది.

దానిరాక చూచినంత మన పండితుల స్వాంతంబులు విభ్రాంతి నొందినట్లు [illegible]. మరికొంతసేపునకు నాతెరలో గంట మ్రోగినది. ఆనాదముతోడనే సమానవిద్యావయోరూపయుక్తలగు జవరాండ్రు నూఱుగురు గానసాధనముల ధరియించి మనోహరములగు గీతముల బాడుచు విచిత్రగమనంబులతో నాతెర వెలుపటికివచ్చి బారుగా నిలువంబడి సభ్యులకు మ్రొక్కుచు దమ యుపాధ్యాయిని యగు మందారవల్లి విద్యావిలాసప్రచారములం దెలుపు గీతములను పద్యములను [illegible].

అట్లు కొంతసేపు [illegible] బడియుండి యాతెలసలు తెరలోనికిం

టోయి వేఱొక అలంకారములతో మఱల తెర వెలుపలికివచ్చిరి. అట్లు వెలువడి సభ్యులదిక్కు మొగంబై అమ్మగువలు అయ్యలారా! మేమంతరము మందారవల్లి శిష్యురాండ్రము. మాకు సకలవిద్యలలో పాండిత్యము గలిగియున్నది. ఇందు ప్రతి వాదులెవ్వరో తెలుపవలయును. మాతో వాదించి మమ్ములను జయించినతరువాత మందారవల్లితో ప్రసంగించవలయును.

అని తమతమ అభిమానవిద్యల పేర్కొనిరి. ఆబోటులమాటల విని మన పండితులలో నొక్కరుండైన నేను సమర్థుడ నీవిద్యలో వాదింపునని ముందర నిలువబడినవాడులేడు. నీవు నీవని యొకరినొకరు ప్రేరేపింప దొడంగిరి.

వారు పేర్కొనిన విద్యలపేరులే వీరికి తెలియవని తెల్లమగుచుండెను. అట్లు కొంతసేపు నిశ్శబ్దముగానున్నంత నానెలంతుకలు భూకాంత నుద్దేశించి మహారాజా!

శ్లో॥ క్షీరోదధేస్తు గాంభీర్యం జానాతి మధనాద్రిః
లేహనాయ తటం ప్రాప్తః కథం విద్యాద్విడాలకః॥

పాలసముద్రము యొక్కలోతు మధించినకొండకే తెలియునుగాని పాలంగ్రోల వచ్చిన పిల్లికేమితెలియును. విద్యాసముద్రమునెల్ల మూలంకషంబుగా వెలింగి జగద్విఖ్యాతిగాంచిన మాయుపాధ్యాయముందర యుదరపోషణార్థమై చదివిన యీ పండిత పుత్రులేమిలెక్క. ఇందులకు మీరెవ్వరి నేర్పరచితిరి. వారి కేవిద్యవచ్చును. మాతో నిచ్చవచ్చిన మచ్చకంటితో ప్రసంగింపుడు లేకున్న లేదని జయపత్రిక నిప్పింపుడు ఊరకకాలహరణము సేయనేల? అని సావలేపముగా బలికిన నాభూపతి అజ్ఞాభిమాన విస్మయసంభ్రమంబు లొక్కసారి చిత్తంబు తలపెట్ట గొంచొకవడి యూరకుండి కనుసైగజేయుచు పెద్దన్నగారూ! మందారవల్లి శిష్యురాండ్రు చదివిన శ్లోకం వినబడినదా! కవిరాజుగారికి దృష్టి యిక్కడలేదేమో! సూరన్నగారేమి చేయుచున్నారు. తిమ్మన్నగారు మానుగాయుండిరాయేమి! ధూర్జటిగారికి చిత్తచాంచల్యము గలిగినది కాబోలు.

అని యారీతి నందఱం బేర్కొని మఱుమఱి బల్కిన నభిమానము చెప్పుకొని వారు చిత్తము చిత్తము మేమందఱము నొక విషయమై యాలోచించుచుంటబట్టి యింత దనుక నుపేక్షింపవలసివచ్చెను. ఇదిగో భట్టుమూర్తిగారు వారితో ప్రసంగించుటకు సన్నద్ధులైయున్నవారని అతని ముందరికి ద్రోసిరి.

ఆతం డెట్టకేలేచి ముందరకుబోయి నిలువబడినంత సభ్యులందఱు గరతాళములు వాయించిన పిమ్మట అతండెద్ది చదువబోయెనుగాని కంఠము డగ్గుత్తిక నెండుటచే స్వరము వచ్చినది కాదు. మేనంతయు జెమ్మటలు గ్రమ్మ వణకఁజొచ్చినది. అప్పుడాయువతులతనిం జూచి నవ్వుచు అయ్యా! తమ అభిధేయమేమి? ఏ శాస్త్రములలో బరిశ్రమజేసితిరి. ఇప్పుడు ప్రతివాదులుగా వచ్చితిరా? రాయలవారి యాస్థాన పండితులలో ప్రధానులు మీరే అగుదురా? అని అడిగిన అతండు నొకమాటకు వేఱొకమాట జెప్పుచు వారిమాటలకు వినిమయముగా బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

అతని తొట్రుపాటుచూచి సామాజికులు పకపక నవ్వజొచ్చిరి. అప్పుడావర్ణితులు ఓహో! వసుచరిత్రము వ్రాసినవారలు మీరేనా? రామరాజకవి అను పంక్తి యొకసీసు మీకేకదా గలిగియున్నది. వసుచరిత్రములో—

మ. వసు శ్రీరామ పదారవింద భజనానందున్ జగత్ప్రాణనం
దన కారుణ్యకటాక్ష లబ్ధకవితాధారాసుధారాశి నం
జని తైకైక దినప్రబంధఘటికా సద్యఃకృత గ్రంథక
ల్పను సంగీతకళారహస్యనిధి బిల్వంబంచి వల్కెన్ స్త్రవన్

అని వ్రాసికొంటిరి శాస్త్రములేమియు చదివినట్లు వ్రాయకపోవుటచే శ్లో॥ "శాస్త్రవిహీనాః కవయోభవంతి" అనియున్న యార్యోక్తి మీయందు రూఢమై యున్నది. దానంజేసియే కాబోలు మీ గ్రంథమందన్ని తప్పులున్నవి. మేము మీ గ్రంథముమీదనే పూర్వపక్షము చేసెదము. సిద్ధాంతము చేయగలరా? మీకు బాలము లేమి శాస్త్రములతోనదొక్కనేల? సంగీతమును నిదినని ప్రయోగించుకొంటిరి. దానిలో గొంత ముచ్చటింతము, మీరు వాదులుగా నుండెదరా, ప్రతివాదు లయ్యెదరా?

అని విగ్లక్ష్యముగా బరిహాసగర్భితములైన వాక్యములచే అతని రోసమెక్కించినది. మఱి చెప్పనేమియున్నది. వసుచరిత్రములో శబ్దదోషములు అర్థదోషములు పద్యవాక్యదోషములు నిరూపించు శాస్త్రములు ఉదహరించుచు అయ్యంచుబోణులు చక్కని వాక్యపద్ధతులచే నా భట్టుమూర్తి నిక్షణములో నిరుత్తరుం జేసిరి. ఆహా! వారి వాదశక్తి ప్రజ్ఞయు వక్తృత్వము వినితీరవలయును. ఒక్కమాటకు బదిమాటలు జెప్పఁజాలిరి. నాదములో దొంతరమేమియుం జూపక మెల్లగా వ్యక్తముగా యుక్తియుక్తముగా బలుకుచు తమసిద్ధాంతము లన్నియు ప్రతివాదిచేతనే యొప్పించుచు వచ్చిరి. నెట్టివేసిరి, ఆసభలో వారితో నొకమాటయేని భట్టుమూర్తి సదుత్తముగా జెప్పలేకపోయెను. వానికి సెగము వెలిగియొసడి.

అటు నిరుత్తరుండైన భట్టుమూర్తింజూచి బరిహసించుచు దమయుపాధ్యాయ వృద్ధాశ్రమునకు సమీపదూరము వచ్చినది. దూరము గొంతయు నసును అనుసామెత నిక్కమైనదగును. రాయలవారి యాస్థానమున అష్టదిగ్గజములను బిరుదులుగల పండితు లుండిరను వాడుక మాత్రము గొప్పది సామముమహారాజుగారు వీరిని గజములవలెనే పోషించుచున్నవాడు. మొదటి గజ మింతయనయే కాబోలును. ఇక రెండవ గజమేమి చేయుచున్నదియో?

అని యీరీతి మర్మచ్ఛేదములగు మాటలచే మన పండితులందూలనాడిరి? ఆమ్మాటలువిని మన పండితులు మారుపలుకక నేల వ్రాయుచుండుటజూచి రాయల వారు తలయూచుచు నెదియో ధ్యానింపుచుండ అక్కామినులు మహారాజా! మీరు నిరూపించిన పండితుండోడిపోయెను. రెండవవానిం బంపెదరా? జయపత్రిక నిప్పింతురా? వ్యర్థకాలహరణమునకు మా యుపాధ్యాయిని సైచదు అనియూరక తొందర

బెట్టగా నేమియుం దోచక యా భూపతి ప్రధానమంత్రి మొగముపై దృష్టి నెరజేసెను.

అప్పుడతండులేచి విద్యావతులారా! మా దివాణములో బెక్కండ్రు పండితులు గలరు కొందఱు గ్రామాంతర మరిగిరి. వారు వచ్చువరకు నూరకుండనేల అని ఈ చిన్నసభ జేయించితిమి. ఇంతమాత్రమునకే గెలిచితిమని పొంగకుండు. ఉద్దండులైన పండితులు మిగిలియుండిరి. వారినిగూడ యోడించినప్పుడుగదా జయపత్రిక లందుట. ముందటి సభలో మీ ప్రజ్ఞజూపుడు. ఇప్పటికి మీ నివాసంబునకు బోవచ్చును సభజేయు దివసము వెనుక వ్రాసి యంపెదము ఈ విషయము మీ యుపాధ్యాయునికి దెలుపుండని జెప్పెను? ఆ మాటలువిని అమ్మదవతులు పెదవులు విఱుచుచు నిప్పుడింతయ్యె ముందుగా బోవునది యెంతయో చూతుముగదా? అని పరిహసించుచు తత్రగమనంబుల నా తెరలోనికిం బోయిరి వెంటనే మందారవల్లి యాందోళికనెక్కి పరిచారికలు సేవింప విజయధ్వనులతో విడిదెకుంబోయెను. తరువాత రాయలవారును బండితులును చిన్నబోయిన మొగంబులతో నివాసంబులకు జనిరి. భట్టుమూర్తియే దారింబోయెనో యెవ్వరికిం గానుపించలేదు. ఇదియే సభావిశేషమని సుభద్రుండు రామలింగకవికి జెప్పెను.

ఆ వృత్తాంతమంతయువిని అతండొక్కింత ధ్యానించి సుభద్రా! ఇప్పుడు మన దివాణమునకు మిక్కిలి అపయశము ప్రాప్తించినది మందారవల్లి సామాన్య అనుకొని మన పండితులు మోసపోయిరి. మాలో మేమెవ్వరి నోడించినను లెస్సగాక యొరులచే నోటువడుట అవలతికదా! భట్టుమూర్తి నాయందుగల యీసున నన్ను దూరస్థునింజేసెను. కానిమ్ము దీనిని నేను కపటోపాయంబున బరిభవించెద. మన ప్రధానమంత్రి మిక్కిలి బుద్ధిమంతుడు. నాయునికి యెటిగియే అట్లు చెప్పనగును. దివాణములో నేమి యాలోచింపుచుండిరో అరసిరమ్ము. పొమ్మని అతనిం బుచ్చి అతండారాత్రి యిష్టదేవతం బ్రార్థించుకొని నిదురపోయెను.

అతనికి భగవతీకటాక్షంబున ముందుజేయ దగిన విధానమంతయు స్వప్నంబున బొడగట్టినది. అమ్మఱునాడు సుభద్రుండు వచ్చి సంసార రహస్యములం జెప్పుచుండగనే రాజకింకరుడు వచ్చి తలుపు దెరవుడని అరచెను. సుభద్రుడువచ్చి తలుపు దీయగా రాయలవారి భార్య రామలింగకవి భార్యతో ముచ్చటింప వచ్చినదని యా దూత అతనికి జెప్పెను.

అంతకు మున్నె యా విషయం బెఱింగియున్న రామలింగకవి తన భార్యకు భావికృత్యంబు లన్నియు బోధించెను. ఆమాటవిని తాను ప్రచ్ఛన్నముగా నుండి రాజపత్నిని సత్కరించుటకు తన భార్యను నియోగించెను. రాజపత్ని కవిపత్నిచే జేయబడిన సత్కారములకు మిక్కిలి అభినందించుచు జెంత గూర్చుండ బెట్టుకొని గృహకృత్యములవిషయమై కొంత విమర్శించి ప్రశంసాపూర్వకముగా నిట్లనియె. సాధ్వీ! పృథ్వీపతుల గీర్తిమూర్తులజేయు హేతుభూతులగు సత్కవీంద్రుల మహిమ

మిక్కిలి అక్కజమైనదిగదా! సకల ప్రపంచము హృద్గతముచేసికొని చూచిన దాని కన్న నెక్కుడుగా లోకులకు బూర్వవృత్తముల దెలియజేయు సుకవులకు రాజ్యముతో నేమిపని, పండితుండగుటయే దుర్లభము. అంతకన్న సుకవి మిక్కిలి శ్లాఘనీయుడు. అతడు నిరంకుశుం డయ్యోనేని చెప్పనేల? అట్టి సత్కవికి భార్యవైన నీ అదృష్టము మిగుల కొనియాడదగినది. మందారవల్లి వృత్తాంతము నీవును వినియుందువు. స్త్రీలలోగూడ విద్యలలో ప్రౌఢలైన వారుండిరి సుమీ! అయ్యారే? ఆ తొయ్యలిని సరస్వతి అని చెప్పనోపునట దాని శిష్యకోటిచేతనే మన పండితులు పరాజితులైరి భట్టుమూర్తికి జరిగిన పరాభవము చెప్పనలవికాదట. మొదట నీవిజయలాభముతామే కుడువవలయునని నీ వల్లభుని దూరస్థుని జేసిరట. ఆ కృత్యంబునకు ఫలం బనుభవించిరి ఆ విషయమైన రాయలవారు మిక్కిలి లజ్జించుచున్నవారు. ఇప్పుడు వచ్చిన అవమానము వారిదేకాదు. మన అందరిదిని ఇదివరకు జేసిన కాపట్యము మనంబునం దలంపక యీ యాపద దాటింపుమని భవదీయ వల్లభుని మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నారని రాయలవారు విజ్ఞాపన జేయమనిరి

శ్లో॥ నభవతి నవిరంభవతి చిరంచేత్ఫలే విసంవాదీ।
కోపస్సత్పురుషాణాం తుల్య స్స్నేహేన నీచానాం॥

దుర్జనమైత్రియుంబోలె సత్పురుషునకు కోపము కలుగదు. కలిగినను చిరకాలముండదు ఉండినను ఫలసమయంబున విసంవాదిగా నుండును.

అని మిక్కిలి చాతుర్యముగా బలికిన విని కవిపత్ని ఓహో! దీనికి నిమ్మింతగా గొనియాడవలయునా? నీ అవమానము మాయదికాదా! ఆయన గ్రామాంతర మరిగినందులకు నేనేమిచేయుదానను? మందారవల్లిం బరిభవించుటకు ఆయన యుండవలయునా? ఆయనకూతురు యీ మాత్రపు బని చక్కబెట్టగలదు. అని యేమేమోచెప్పి నమ్మించి చేయదగిన కృత్యములన్నియుం బోధించి సగౌరవముగా రాజపత్నినింటి కంపినది.

ఆసాయంకాలమున పురరహస్య విశేషములన్నియుం దెలిసికొని వచ్చి సుభద్రుడు రామలింగకవితో నేకాంతముగా నిట్లనియె స్వామీ దా! నేను పూజారిభార్యవేషమువైచుకొని పూవులను ఫలముల దీసికొని దేవీప్రసాదము మందారవల్లి కీయవలయునని ద్వారపాలునితో జెప్పి లోపలికిపోయి యెవరుబడక పరిచారకలనడుమ తద్విశేషము లరయుచుంటి మెలగఁజొచ్చితిని లోపల నెవ్వరు అంతగా విమర్శింపలేదు. అట్టిసమయమున మందారవల్లి శిష్యురాండ్రతో నీరీతి సంభాషింపదొడంగినది.

మందా—ప్రియంవదా! అష్టదిగ్గజములన నెట్టివారో యనుకొంటిని. మీ తొడనే మాటాడలేకపోయిరేమి? వీరిలో రామలింగకవి యున్నవాడా?

ప్రియం.... ఏమో మాకు దెలియదు మాతో ప్రసంగించినవాడు భట్టుమూర్తి

యట. సభాకంపమున్నది కాబోలు, మమ్ముఁ జూచి బెదరఁజొచ్చెను. రామలింగకవి మాత్ర మీయనకంటె అధికుఁడా యేమి?

మం—అతం డసాధ్యుఁడు. నిన్నటి సభలో అతం డుండినట్లు తలంచను.

ప్రియం—అతం డేయే విద్యలలో ప్రౌఢుండు? మీకును ప్రశంసనీయుఁ డగుచుండెనే.

మందా—ఆ విషయమే స్పష్టముగా దెలియకున్నది. అతండన్ని విద్యలలో ప్రసంగించి యోడించుచున్నాడని వార్తాపత్రికలు చెప్పుచున్నవి.

ప్రియం—అట్టివాఁడు సభలోనుండిన నిన్నటిదిన మూరకుండునా?

మందా—అతని వృత్తాంతము రహస్యముగా నరసిరమ్మని హేమలతను నియమించితిని. అది యెక్కడనున్నది?

హేమ—అమ్మా! నేనిదిగో యిచ్చటనే యుంటిని.

మందా—ఇటురా! విశేషములేమి?

హేమ—అమ్మా! మీయాజ్ఞ చొప్పున నిప్పురమున రామలింగకవి విషయమై చర్చించగా అతడిపుడు గ్రామాంతర మరిగినటుల కొందరు చెప్పిరి ఆయన పాండిత్యము సైత మనన్య సామాన్యముగా జెప్పుదురు. రేపటిదినమున గాఁబోవు సభలో అతనినే ప్రతివాదిగా నుంచుదురని వాడుకగా నున్నది.

మందా—నీవు వినినది అసత్యము రేపటిసభలో ప్రతివాదిగా లవిత్రయను కాంత వచ్చి వాదించునటుల అని యిప్పుడే పత్రిక వచ్చినది. దీని అర్థము గ్రహించితిరా?

ప్రియం—ఓహో! మందారవల్లి యను తీగగావున లవిత్రశబ్దము కొడవలి. దానిచే ఛేదింపవచ్చునని వారి అభిప్రాయము. కాని యా తీగ యెక్కడిది. కొడవలికి వశమగునదికాదు. దీనిం గోయఁబూనునేని కొడవలియే మొనపోవును.

మందా—ఏదో యొక కారణమున కొంతహానిఁ జేయవచ్చునుకదా! యెవ్వరైననేమి?

అని ఈరీతి వారు మాట్లాడుకొనుసమయంబున నేను ప్రాంతమందుండి వినుచుంటిని. ఇంతలో నొక వెలందివచ్చి పల్కరించినది. మఱి నిలుచుట కవకాశము చిక్కినదికాదు. అప్పుడు మెల్లగా మందారవల్లి దాపునకుంబోయి దీవించుచు నామ గోత్రము లెఱిగించి దేవతా ప్రసాదమిచ్చితిని. అదియు భక్తిపూర్వకముగా స్వీకరించి పూవులఁ గన్నుల నద్దికొనుచు గొప్పున నిడికొని నాకు గద్దెవేయించి కూర్చున్న యంత నమస్కరించుచు నావృత్తాంత మడిగిన నేనిట్లంటిని.

గణికామణీ! నేను సావిత్రీ దేవాలయముననున్న అర్చకుని భార్యను. నా పేరు మంజుల. నీవైదుష్యము సౌందర్యము దాతృత్వము నీయూర అక్కజముగా జెప్పుకొనుచుండ నిన్ను జూడవచ్చితిని. మా సావిత్రీదేవి ఆశ్రితకల్పలత యని ప్రసిద్ధి బొందియున్నది. జగత్ప్రసిద్ధుండగు తెనాలి రామలింగకవియు తత్సేవ వల

ననే అంతవాడయ్యె తత్ప్రసాద స్వీకారమున నీకును విజయమగుంగాత అనిదీవించి పల్కితిని.

అదియు సంతసించుచు నాకొక పారితోషిక మిప్పించి నీ విద్యాబలప్రభావముల గుఱించి తరచితరచి అడిగినది. నేనును దానికి వెరపుదోచునట్లు నీ వృత్తాంతము జెప్పితిని. పిమ్మట లవిత్ర చరిత్రము అడిగిన నాచిన్నది నీ శిష్యురాలే అని చెప్పితిని. అట్లు కొంతసేపు దానితో ముచ్చటించి అనిపించుకొని వచ్చితిని. నిన్ను దలంచికొని అది వెఱచుచునేయున్నది. ముందరికార్యము నీవే యోచించుకొనుమని చెప్పిన సంతసించుచు అతనిం బెక్కుతెరగుల బ్రశంసించెను.

ఇంతలో రాజనియోగమున మంత్రియు పాఠశాలకు బోయి అందు చదువుచున్న విప్రకుమారుల సమవయస్కుల వాచాలుర మనోజ్ఞరూప యౌవన శోభితుల వివాదపటువుల వటువుల నూర్వురనేరి వారిం జాంబూనదాంబరాలంకార పండితులం గావించి రామలింగకవిశేఖరుని యింటికి నిపెను. వారిం దనయింట బెట్టుకొని అతండు బోధింపవలసిన యంశములన్నియు సంక్షేపముగా దెలిపెను. చూసిన ముట్టికొను స్వభావముగల యావిప్రపటువులు తదుక్తవిధులన్నియు మనంబున బట్టించుకొని విజయాభిలాషతో హెచ్చరికలు చేసికొనుచు యుద్ధమునకుబోవు శూరులవలె బొంగుచుండిరి. పిమ్మట రామలింగకవి యొక యుత్తరమిట్లు వ్రాయించెను.

[illegible]! నీవు విద్యలచే సనవద్యవై ననుగుఱించిన సామాన్యవగుట నశేషవర్ణపూజనీయులగు బ్రాహ్మణోత్తములచేతను వసుంధరా భారవహప్రవణులగు రాజులచేతను అలంకరింపబడియున్న సభాభ్యంతరంబునకు నీవు పల్లకీ నెక్కి వచ్చుట యనర్హకృత్యంబని నీకును దెలిసియుండును. యెరింగియు అధమకృత్యములం గావించిన వారికి నిష్కృతి లేదండ్రు అది అట్లుండె స్వకులోచితధర్మంబుల యథాన్యాయంబుగా నాచరింపనివారు దండనీతింబట్టి శిక్షాపాత్రులగుదురు. ఇంతకుమున్ను చేసిన యపరాధము మొదటితప్పుగా నెంచి సహింపబడినది. అని వ్రాయించి రాజముద్రాముద్రితమైన యయ్యాజ్ఞాపత్రిక సంపుటయు దానిం జదువుకొని యా చిగురుబోడి వేడి నిట్టూర్పు నిగుడ్చుచు బ్రియంవదతో బోటీ యీ చీటిం జూచితివా? నేను సభకు బోవుట తప్పట కులంబున సామాన్యనట. ఈమాటకర్థమేనదా? కానిమ్ము. జయపత్రిక నందిన పిమ్మట వీనికన్నిటికి సమాధానము చెప్పుదము మనలను విద్యలచేగాక కపటోపాయంబుల బరిభవింపవలయునని తలంచుచుండిరి. వీరిదేశములో వీరేమిచేసినను సాగునుకదా.

అని కొంతసేపు దానితో నావిషయము చర్చించి సభకూడకమున్న పల్లకీ నెక్కిపోవుటకు నాజ్ఞయిమ్మని వినయముగా నుత్తరము వ్రాసికొని అట్లు గావించినది. మొదట సభనాడు మంత్రి సామంతపౌరపండిత మండితంబై పేరోలగమున నున్న యాస్థానపాలుని ప్రమోదమునుండి మెండువైభవముతో పల్లకీనెక్కి యేగిన

యయ్యెలనాగకు లనాడు అందఱికన్న ముందు జనశూన్యమగు సభకుబోవుటయే అపజయసూచకమని యెల్లరు దలంచిరి.

అంతకుబూర్వమే యావింత జూచుటకై దేశదేశములనుండి వచ్చిన జనులు సభాభవనమునిండిరి. అంత విజయసమయంబున రామలింగకవి పల్లకీనెక్కి తలపులు బిగించుకొని చుట్టును పండితవేషములతో విప్రవటువులు విజయశ్లోకములం జదువుచు బరివేష్టించి రాసుభద్రుండు పల్లకి దండినాని రహస్యముల నెఱిగింపుచుండ మంగళధ్వనులు వింగిముట్ట అవిశ్రతయనుకాంత అరుగుచున్నదని ప్రజలు చెప్పుకొనుచుండ నానభాభవనమునకరిగి అంతకుమున్ను తనవిమిత్తమై అమర్చియుంచిన తెరలో బ్రవేశించెను.

శిష్యులందఱు నాతెరముందర శ్రేణిగా నిలువబడిరి. రామలింగకవి విదేశపండితుల నోడించుటకై చిరకాలముక్రిందటనే యెవ్వరికిని దెలియని లిపిబ్రాయించి నూఱుబండ్లపుస్తకములు సంగ్రహించి యుంచెను. అవిఅన్నియు బట్టించుకొనివచ్చి సుభద్రుండు యధాయోగ్యముగా నాశిష్యుల ముందరనుంచెను.

రాయలవారు మంత్రిసామంతాది పరివారముతో వచ్చి సభనలంకరించిరి. పెద్దన్న లోనగు పండితులును వారివారి పీఠంబుల గూర్చుండిరి. సభ్యుల సముద్ఘోషము దుష్పుటకై రాజభటు లాయా ప్రదేశములందు దండధరులై నిలువంబడిరి. ఒక ముహూర్తకాలము సభ అంతయు నిశ్శబ్దముగా నుండుటచే చిత్రితంబో యని తలపింపనయ్యెను.

అట్టిసమయంబున ప్రధానమంత్రి లేచి [illegible] అయ్యలారా! ఇప్పుడు కాబోవు విద్యాప్రసంగములో వాదప్రతివాదులు అనపేక్షితము భాషింపగూడదు. యుక్తి [illegible] సమున్నత [illegible]ములు నగువానిని సూచించిరేని [illegible] అవమానకారణసూచకములగు వచనములు సపరాధనిర్దిష్టములని యెఱుంగవలసి-ఎవ్వరెవ్వరితో మాట్లాడుచుందురో వారుగాక యితరు లప్రార్థితముగ [illegible] శంకకు సగుసమాధానము [illegible] ఉత్తరము రానిచో నొకవాక్యమున కుత్తరమియ్యకున్నను దోషములేదు. ఈ నిబంధనలకిరు తెగలవారును బద్ధులై యుండవలయునని యుబుయాలముగా దెలియజేయదమైనది.

అనిచెప్పి మంత్రి ముగించినతోడనే మబ్బువెల్వడిన మెఱుపుతీగియలో యన మందారవల్లి శిష్యురాండ్రు నూర్వురు తెరవెలద్వ మునుపటివలెనే శ్రేణిగా నిలువంబడి మనోజ్ఞమైన గానస్వరములచే సభ్యుల యుల్లంబులు రంజిల్లంజేసిరి. వారి యాకారములును గీతములు, గమనములు, వేషములు, సామాజికులకు మనోవిభ్రాంతి గలుగజేసినవి.

అప్పుడు రామలింగకవి శిష్యులలో మొదటివాడులేచి అగ్రాసనాధిపతింజూచి దేవా! ఇది రంగముకాదు. పండితసభ. అటయినను వీరు జాతిస్వభావమునుబట్టి అభినయమును జూపుచున్నారు. మేము వీరితో బాండిత్యవిషయము [illegible]తము గాని వీరియాటపాటల జూచుటకుగాదు. శృంగారలీలా విశేషములచే సభ్యుల

మోహింపజేసి జయపత్రికలనందుట వీరికలవాటు కాబోలును లేకున్నచో యీసంగీత మేలా? దాని యొక్కయేని రూపకము ప్రదర్శింతురేమో? అట్లయిన మేమును సావకాశ ముగా జూచి యానందింతుము.

అని సాక్షేపముగా బల్కినవిని సభాసదు లతనిమాటలు సమయోచితముగ నున్నవని సంతసించిరి. అప్పుడు మందారపల్లి శిష్యురాలొకతె ముందరికివచ్చి ఓహో! ఈపటూత్తముని యుపన్యాసమెంతేని వింతగా నున్నయది దూరదేశాగతు లగు సభ్యుల గమనాయాసము వాయ హాయిగా బాడిన మాగానము వీరిచెవుల కెంత కటువైనదో! అప్రవేశితగృహస్థాశ్రమములకు వీరిట్లనుట యుచితమే?

శ్లో. మూర్ఖాలో లభతేన మంజులతరాలాపేన సౌహార్దం॥

అనినట్లు మధురములగు పికాలాపములు పిల్లి కింపగునా? ఆటపోలని మము కసిగా బలికిరి పాటలోనె సను వారించి గెలిసినంతమాత్రమునగునా? సంగీతశాస్త్రము కళాశాల లోనిదికాదు కాబోలును. అనుటయు మతిమంతుడైన అంతమాత్ర మెఱింగిన నిప్లెల పల్కనేయును అంతలో వేఱొకతె (సీ ప్రియమ్మునా రెమ్మంగ బటునెరసను)అని చదివినది. అప్పుడతనిం బరిహాసింపుచు నాలుగవ్వాడు మూడుశ్లోకముల జదివిరి.

అపడుగు కన్నులెఱ్ఱజేయుచు రాజుదిక్కు మొగంబై యీమాట లెల్లను సభ్యులును మీరును వింటిరిగదా? అని పక్షికముల ప్రసంగింపఁబోవదను నిబంధన యిప్పుడు విపర్యాసమైనయది నిబంధనాతిక్రమణదోషము లేదంటిరేని యిప్పుడు మేమెల్లరము వీరిమాటల కుత్తరము చెప్పువారము. ఈ విషయము తప్పొప్పొకా తెలిసిన పిదపగాని మేమేమియు మాట్లాడువారము కాము. అని సయుక్తికముగా బలికిన విని రాయలవారు న్యాయవాదులుగా నియమింపబడిన పండితులదెస చూపుల వ్యాపింపజేసిరి. ఆ పండితులా విషయమై జాగ్రత ప్రశ్నచేసి వారుచెప్పిన సమాధానము లుచితములుగాలేవని యొప్పించి యా యువతుల జప్పనులకు సభ ముగియువరకు మాటాడకుండునట్లు శిక్షవిధించిరి.

దానంజేసి మందారపల్లి శిష్యురాండ్రు అది మొదలు యేమి అనినఁ జెమి అపరాధము గల్గునో అను వెరపుతో మునుపటివలె విజృంభింపక అడకువతో మాట్లాడ సాగిరి. తరువాత రామలింగపురి శిష్యులు మువ్వురును వరుసగా నిలువంబడి యిట్లు చదివిరి.

గీ. వరభుజంగాఢ్య మందారపల్లియుసఁ
బనగారంగ లపిత్ర సాధన సమృద్ధిఁ
బరిభవించుట యుచితంబు యరయ పస్తు
గము గుణహార్య పటిమగల యురమమిది.

అని చదివిన పద్యమును విని మందారపల్లి శిష్యురాండ్రు తదర్థము గ్రహించి అందులో జదివిన దాని అర్థదోషములు శబ్దదోషములుపట్టి శతధా ఖండించుటకు నిశ్చ యించుకొని అప్పటికే నొకతె బాలిక స్వార్థములవలెనే నగవుగా నిలువంబడి నేనకి

లశాస్త్రజ్ఞను, నేనశేష భాషావేదినిని, నేను సర్వలిపిశాస్త్రవేత్తను నే నష్టశతావధాన నిపుణను నేనర్గళసాహిత్యసర్వజ్ఞాన ధురీణనని యీరీతి నూర్వురును తమతమప్రజ్ఞా ప్రభావములం జెప్పుకొనిరి.

పిమ్మట రామలింగకవి శిష్యులును నేనఖిలసిద్ధాంతశాస్త్రజ్ఞుడ నేనశేషసిద్ధాంత భాషావేదిని, నేను సర్వసిద్ధాంత లిపిజ్ఞాన కౌశలుండనని క్రమముగా నూర్వురువారు చెప్పిన విద్యలకు మొదటసిద్ధాంతపదము ప్రయోగించుచు దమవిద్యలు సిద్ధాంతములై నటులను వారివి కానియటులను సూచించునట్లు చెప్పిరి.

పిమ్మట రామలింగకవి శిష్యునకును మందారవల్లి శిష్యురాలికిని నీరీతి సంవాదము జరిగినది.

శిష్యురాలు—ఆర్యా! నేను వ్యాకరణము భాష్యాంతమధ్యయనము చేసితిని. అంతయు ముఖస్థమై యున్నయది సిద్ధాంతము గావించెదను. యెండైన పూర్వపక్షం చేయుడు.

శిష్యుడు— ముదితా! నీవు చదివిన వ్యాకరణ మెవ్వడు రచించెనో చెప్పుము పూర్వపక్షము చేసెదను.

శిష్యురాలు—ఆర్యా! అట్టి ప్రశ్నమునకే అవకాశము లేదే?

శిష్యుడు—ఇందువదనా! ఎందువలన?

శిష్యురాలు-శ్లో. యేనాక్షరసమామ్నాయ మధిగమ్య మహేశ్వరాత్
కృత్స్నం వ్యాకరణం ప్రోక్తస్మై పాణినయే నమః॥

తా. ఏ మహానుభావుడు ఈశ్వరనటనసమయంబున బుట్టిన ఢక్కానాదంబూతగా బదునాలుగువేల సూత్రంబులు రచియించి విఖ్యాతివడసెనో అట్టి పాణిని గాక వ్యాకరణమురచించిన ప్రఖ్యాతుడు మఱియెవడు?

శిష్యుడు—అల్పజ్ఞులే అంతయుం దెలియునని చెప్పుకొందురు.

శిష్యురాలు—అట్లనుటకు గారణమేమి?

శిష్యుడు—నీ మాటలంబట్టిచూడ నీకాపాణిని వ్యాకరణముగూడరాదని తలంచెదను.

శిష్యురాలు-నామాటలు సంస్కారహీనములుగా నున్నవిడా యేమి. తెలియ జెప్పినచో సవరించుకొనియెదను. ఇంతయేల యెండైన నడుగరాదా.

శిష్యుడు....ఎనిమిదవ అధ్యాయము మూడవపాదము పందొమ్మిదవసూత్రం చదువుము.

శిష్యురాలు—లోపశ్శాకల్యస్య ఇదియేనా?

శిష్యుడు—అగు నర్థము చెప్పుము.

శిష్యురాలు—అపూర్వస్య యోః పదాంతయోర్వ్యయోః లోపశ్శాకల్యస్య అనగా అకారము పూర్వమందుగల పదాంతములైన యవలకు [illegible] లోపము వైకల్పికముగా వచ్చును, [illegible]

యేచోయనాయావః అను సూత్రమువలన హరయ్-ఏహి అని రాగా ల యకారము లోపించినప్పుడు హర-ఏహి అనియు లోపించినపుడు హర-యేహి యనియురూపములు నిష్పన్నము లగుచున్నవి.

శిష్యుడు — గట్టిగానే చెల్లించితివి. లోపశ్శాకల్యస్య “త్రిప్రభృతిషుశాకటాయనస్య” “అవఙ్స్ఫోటాయనస్య” ఋతోయోహోన్యతరస్యాం అను సూత్రములలో శాకల్యస్య శాకటాయనస్య స్ఫోటాయనస్య అన్యతరస్యాం అను శబ్దము లేమి తెలియజేయుచున్నవి?

శిష్యురాలు — ఆ పదముల వలన సూత్రార్థము వైకల్పికములని తెలియుచున్నది.

శిష్యుడు — ఆ పదముల కా యర్థము లాక్షణికమా రూఢమా?

శిష్యురాలు — రూఢముగాదు లాక్షణికమే అనగా శాకల్యాదుల యొక్క మతము అట్లున్నవి; వానిలో పాణినియు నేకీభవించి యొప్పుకొనుటచేతను రెండు విధముల ప్రయోగములుండుట వలనను వైకల్పికమని లక్షణచే నా అర్థము వచ్చినది.

శిష్యుడు — మంచిమాట జెప్పితివి. కాని శాకల్యాదులు పాణినికి బూర్వకాలికులా తరువాతవారా?

శిష్యురాలు — తరువాత వారెట్లగుదురు. పూర్వులనియే చెప్పవలయును.

శిష్యుడు — పాణినికి పూర్వులైన శాకల్యాదులు పాణినియుదహరించిన సూత్రములలోని విషయములేనా. మఱియేవియైన గ్రంథములు వ్రాసియుందురా?

శిష్యురాలు — అది యెవ్వరికి దెలియును.

శిష్యుడు — పాణిని యుదహరించిన సూత్రములలోనున్న మతాంతరములం బట్టి అంతకు బూర్వము వ్యాకరణములున్నట్లు స్పష్టముగా దెలియబడుచుండలేదా? నీకు దెలియకున్న నీయుపాధ్యాయనడిగిరమ్ము.

శిష్యురాలు — అయిన నగుంగాక దానం దప్పేమి?

శిష్యుడు — నీ తప్పు నీకు దెలియదు మొదటనాతో నేమంటివో జ్ఞాపకము దెచ్చుకొనుము.

శిష్యురాలు — అదియు మీరే చెప్పుడు.

శిష్యుడు — నేనే చెప్పెద వినుము నీవు చదివిన వ్యాకరణమెవ్వరు రచియించిరనగా పాణినియొక్కడే వ్యాకరణమును రచించినట్లును, ఇతరవ్యాకరణములు లేనట్లును అట్టిప్రశ్నమునకే అవకాశములేదని నీవు చెప్పలేదా? ఇప్పుడేమనియెదవు.

శిష్యురాలు — బాగుబాగు! ఇదియా మీరు వెదకినతప్పు.

శిష్యుడు — ఇంతకన్న నొక్కటప్పెద్ది? నీకు బూర్వోత్తర సందర్భములే తెలియకున్నవి ప్రసంగమెట్లు చేసెదవు?

శిష్యురాలు—పొల్లుమాటలకేమి? శాస్త్రవిషయముల పూర్వపక్షము చేయుడు.

శిష్యుడు-వీని నీవు పొల్లుమాటలనుకొంటివి. కావు, కావు. నీవు వేసిన ప్రశ్నలు తప్పని యొప్పుకొనువరకు బూర్వపక్షము చేతును

శిష్యురాలు-సరే యొప్పుకొన్నాను. ఇంతటితో అయ్యెనాయేమి.

శిష్యుడు-ముమ్మారనుము.

శిష్యురాలు-ముమ్మారనిన వచ్చిన విశేషమేమి? అట్లేయంటిని.

శిష్యుడు-(తనముందరనున్న ప్రాతతాటియాకుల పుస్తకములం గొన్నిటిం జూపుచు) కాంతా! నీవు చదివిన పాణిని వ్యాకరణమే మాచేత బూర్వపక్షమునచేయ బడినది. వానిలోనున్న సూత్రములు లెక్కయేమి? ఈ గ్రంథములన్నియు సిద్ధాంత వ్యాకరణములు. చూడుము. (అని కొన్ని అర్థము లేని సూత్రముల నేవియో చదివెను)

శిష్యురాలు—(అతడు చదివిన సూత్రముల కేమియు అర్థముగాక అతని ముందరనున్న పుస్తకమొకటి విప్పిచూచి) అయ్యో! ఇది యేమి గ్రంథము. ఇందు గీటులేగాని అక్షరములు లేవేమి?

శిష్యుడు—ఓహో! సకల లిపిజ్ఞానకౌశలనవి చెప్పుకొంటివే ఇదియే తెలియదా? ఇది దేవనాగరలిపి.

శిష్యు-దేవనాగర మిట్లేలయుండును. అది మేము చదివినదే.

శిష్యుడు....మీరు చదివినది మనుష్యనాగరము. ఇది దేవనాగరము. ఈతారతమ్యము మీకు దెలియదు. ఇందువలననే మీకేమియుం దెలియదని మొదటనే యంటిని. సిద్ధాంతశాస్త్రములన్నియు నీలిపిలోనేయున్నవి. ఈలిపియే తెలియనివారితో బ్రసంగమేమిటి చాలులే?

శిష్యురాలు-దీని దేవనాగరమనిన నెవ్వరేని నమ్ముదురా? మేము సంస్కృత గ్రంథములన్నియు దేవనాగర లిపిలోనే చదివితిమి.

శిష్యు....నీకు జెప్పినం దెలియకున్నది. మనుష్యనాగరముతోడనే కొన్ని సంస్కృత గ్రంథములున్నయవి. దానినే తెలియనివారు దేవనాగరమని వాడుదురు. సిద్ధాంతశాస్త్రములన్నియు నీ లిపితోనే యున్నవి. దేవలోకములో దేవతలు వాడు లిపి ఇదియే అని ఈ గ్రంథములో నున్నది చూడుము. ఈ లిపియే దెలియక మీరు పెద్దపెద్దబిరుదములతో దేశాటనము చేయుచున్నారా? మా యుపాధ్యాయ అగులవిత్రశక్తి మీ మందారవల్లి యెఱుంగక యిచటికి వచ్చినది. అయినను నీ లిపి మందారవల్లికి దెలియునేమో చూపించిరమ్ము.

శిష్యురాలు....ఆమె ఈ విషయమై పిమ్మట విచారింపగలదు. కాని మీరీ గ్రంథములో నేమేమియున్నదో చదువుడు. అని అందున్న మఱియొక పుస్తకమతనిచేతి కందిచ్చెను.

శిష్యుడు....ఓహో! ఇది నేను చూడకుండగనే చదువగలను చూచి చదు

వుటయేమి అబ్బురము (అని యెద్దియో సూత్రములు గణ గణ జదివెను) ఆసూత్రములే ముమ్మారు చదివించినది. మిక్కిలి బుద్ధిమంతుండగు నా శిష్యుండు ఆ కల్పన సూత్రములను మూడుసారులు యేకరీతిగానే చదివెను. ఆ పాఠము రామలింగకవి విద్యార్థులకు బోధించియున్నదే. తెరలోనుండి యా వాదము వినుచున్న మందారవల్లి యుల్లంబు దల్లడిల్లనవి యే శాస్త్రములోని సూత్రములో అని శాస్త్రనామముల జ్ఞాపకము చేసికొనుచుండెను. అప్పుడా శిష్యురాలు ఆ పుస్తకముల వ్రాతబట్టిచూడ మిక్కిలి ప్రాతదగుటచే నిజమేమో అను వెఱపుతో అన్యాఃలోకమంతయు వ్యాపించియున్న పాణినీయ సూత్రములు ప్రత్యాఖ్యాతములైనవనియు క్రొత్తవ్యాకరణముల ప్రమాణమేమియో చెప్పుడని అడిగినది అప్పుడు శిష్యుడు సకల సిద్ధాంత శాస్త్రపారంగతురాలగు లవిత్రయే దీనికి ప్రమాణమని చెప్పెను.

మీకు లవిత్ర ప్రమాణమైనచో మాకు మందారవల్లియే ప్రమాణము అని శిష్యురాలు చెప్పెను. అటయిన వారిద్దరి వలననే యీ సిద్ధాంతము తేలవలసియున్నది. కావున నీవు లోనికింబోయి ఈ విషయము లన్నియు నా వేశ్యాలలామమునకు బోధింపుము. బొమ్మని సావలేపముగా బలికి యీ శిష్యుడు తన పీఠముపై గూర్చుండెను. భట్టుమూర్తిని మాటాడనీయక అక్షరమునకు నూరు తప్పులంబట్టి సిగ్గుపఱచిన అగ్గరిత సిద్ధాంత కౌముదియెనను తిన్నగా జదువని యొక విద్యార్థికి సమాధానము చెప్పలేక తొట్రుపడుచు లోనికిం బోయినది. తక్కిన శిష్యులను మందారవల్లి శిష్యురాండ్రెల్లర నా రీతినే యాటికి ప్రతి చెప్పుచు నము ముందఱనున్న గ్రంథముల జూపుచు నా లిపి వారికి తెలియమి సులభముగా పరాజితలం గావించిరి.

అట్లు మందారవల్లి శిష్యురాండ్రందరు రామలింగకవి శిష్యులచే నోడిపోయి వారు చెప్పిన ప్రమాణముల నొప్పుకొనక మందారవల్లినే మధ్యవర్తిగా గోరికొనిరి. వారితో రతిరహస్య విశేషములు తనకంటె విశేషముగా తెలిసిన వారెందును లేరని అతి హాసముగల కలికికిని మఱియొక శిష్యునకు నీరీతి సంవాదము జరిగినది.

శి — యువతీ! నీవేశాస్త్రము చదివితివి. వాదశక్తి దేనియందు మిక్కుటముటమో వక్కాణింపుము ప్రసంగింతుము

శిష్యురాలు —

శ్లో॥ భూయోభూయో మునివర గవీం ద్రుద్దుగ్గావి దుగ్ధ్వా
నిర్మథ్యాతి ప్రకటితహితా ప్రోన్మథితా పదానాం
స్వాదుః స్ఫోటం లలిత యువతి యౌవనా యోగ్యా
ముఖ్యోదేవైరపి బహుమత స్వేప్సితాం వదతేన్ద్రాః

మిక్కుటమగు శ్రద్ధచే పెద్దలందఱు శాస్త్రమంతనాడి మహామునుల యొక్క వాక్యములనెడి పాలను చిలుకరించి సారమునుద్ధరించి ... యువ ...
... నము యొక్క అనుభవమే పరిజ్ఞానము ... ఉపదే ... శిష్ట

మైనట్టియు, కొక్కోకమహాముని యొక్క రచనయైనదు నవనీతమును పండితులు అనుభవింతురుగాక అను శ్లోకమును జదివి వేసిశాస్త్రమును సాంగముగా జదివితిని, ఎందేని బరీక్షింపుడు.

శిష్య—అహాహో! ఉచితమేతత్ (ఇది సరి దగినదే) కాని కామినీ! శాస్త్రానుభవమేనా, లోకానుభవ మేమైనంగలదా?

శిష్యురాలు—లోకానుభవములేనిశాస్త్రము శాస్త్రానుభవము లేని లోకానుభవము శోభింపవుగదా?

శిష్య—శోభింపవనుమాట యెఱుంగుదును నీకు రెండునుంగలిగియున్నవా లేవా? ఆవిషయమే చెప్పవలసినది.

శిష్యురాలు—నాకు రెండును బూర్తిగా గలిగియున్నవి.

శిష్య—అట్లయిన బిట్టజాపుడంగశిఖామణులు ధన్యులేకదా!

శిష్యురాలు—అప్రస్తుతముతో బనియేమి? ప్రస్తుతాంశముల సంభాషింపుడు.

శిష్య—కామిన్మా! నీరెంటిలో ముందు దేనిం బరీక్షింతును.

శిష్యురాలు—మీకేది యాభీష్టమో దానినే.

శిష్య—యుక్తతయుం (యుచితమాట బలికితివి) మన్మథశాస్త్ర ప్రయుక్తములైన గ్రంథము లేమేమి చదివితివో చెప్పుము.

శిష్యురాలు—సకలగ్రంథ సారభూతంబైన రతిరహస్యంబు క్షుణ్ణముగా జదివితినని మొదటనే చెప్పితిని.

శిష్య—అలాగునా అట్లయిన మొదటి పరిచ్ఛేదమునందు నెనిమిదవశ్లోకం జదువుము.

శిష్యురాలు—

శ్లో॥ యద్వాత్స్యాయనసూత్ర సంగ్రహబహిర్భూతం కిమప్యాగమే
దృష్టం వాచ్యమిదం మయా మునిగిరాశ్రద్ధాసి సాధారణా
భావవ్యంజత మన్యభంగిరచితం తత్రైవచేదస్తియ
న్మందానాముపయుజ్యతే తదితిహి స్పష్టోభిధేయం కృతిః॥

వాత్స్యాయన మహర్షిసూత్రములుగా రచియించిన గ్రంథవిషయములనే నేను మందబుద్ధులగువారికి నుపయోగించు నిమిత్తము స్పష్టముగా వ్రాసితినిగాని యిందలి కల్పనలు నాయవికావు. మునివాక్యములయందుండిన నమ్మకము దీనియందును నుంచదగినదని గ్రంథకర్త వ్రాసికొనినాడు ఇదియేనా.

శిష్య—అగునగు మందమతులకు నుపయోగము నిమిత్తము రచించిన గ్రంథము చదివి మన్మథకళారహస్యము లన్నియు నెఱుంగుదునని చెప్పుచుంటివా? మేలుమేలు!

శిష్యురాలు—ఓహో! ఇదియూ మీకు దోషశంక! మంచిదివినుండు. చతుష్షష్టికళా ప్రశస్తిచెందిన సూత్రములను చేసినయుప్తముగా త్రివర్గసాధనమును

గ్రంథము (ధర్మార్థకామ విషయములం దెలుపునది) నూఱువేల అధ్యాయంబులుగా రచించెను. శంకరానుచరుండైన నందికేశ్వరుండు దానిలోనేకదేశంబగు కామతంత్రంబును విమర్శించి సహస్రాధ్యాయములుగా రచించెను. పిమ్మట దానినే క్లుప్తపరచి శ్వేతకేతు డైదువందల అధ్యాయములుగల గ్రంథమును రచించెను. మరియుం దత్తక, కూచిమార, గోణికాపుత్రాదులు పారదారికము కన్యావిస్రంభము భార్యాధికారము లోనగు నొక్కొక్క విషయమును మాత్రము గైకొని రచించిరి. తరువాత వాత్స్యాయనమహర్షి సర్వవిషయములంగూర్చి సప్తాధికరణములు సూత్రములు వ్రాసెను. అందు నందికేశ్వరశ్వేతకేతు బాభ్రవ్యాదులగ్రంథములు సులభముగా గ్రహింపదగినవికావు. దత్తకాదులగ్రంథము లేక దేశోక్తములు, వాత్స్యాయన సూత్రములు గూఢార్థములు. కావున సర్వగ్రంథమతసారము గ్రహించి యీకవి ఈగ్రంథమును రచించెను. అద్దమందు జగంబంతయు ప్రతిఫలించునట్లు యీకృతియందు నన్నివిషయములు గలిగియున్నవని కవి వ్రాసికొన్నాడు. ఇంతకన్న మంచి గ్రంథము మఱియొకటిలేదని నానమ్మకము.

శిష్య — కూర్మము తాదిమగుచున్న నూతికన్న లోకము లేదనుకొను. గొల్లకలాపమంతయు నేకరుపెట్టియు స్వవచన వ్యాఘాతమును దెలిసికొనలేకుంటివి.

శిష్యురాలు — ఎట్లు?

శిష్య — బ్రహ్మనిర్మితమైన త్రివర్గసాధనములో మూడవభాగము కామతంత్రము ముప్పదిమూడువేల అధ్యాయములుగలది అదియుండగా పదివేల అధ్యాయములుగల నందికేశ్వర కృత గ్రంథముండగా, వాత్స్యాయనసూత్రము లుండగా వానినెల్ల విడిచి వానిలో సామాన్యవిషయములందీసి చదువురానివారికి దెలియుటకై పదిపరిచ్ఛేదములుగా రచించిన యొకగ్రంథమునుం జదివి నాపాటి రసికురాలులేదని గర్వపడుచుంటివే! పై గ్రంథములున్నటుల నీవు చదివిన దండకములోనేయున్నయది [illegible]ము బ్రహ్మనిర్మితంబయిన త్రివర్గసాధనము నందికేశ్వర వాత్స్యాయన[illegible]మహర్షి ప్రణీతంబయిన గ్రంథములు మాయొద్దనున్న యవి. మే[illegible] అన్ని[illegible] [illegible]ముగా జదివికొంటిమి వానికిని నీవు చదివిన గ్రంథములకును హ[illegible] మశకాంతర[illegible] గలిగియున్నయది. కావలసినం జూసుకొనవచ్చును. (అని [illegible] పుస్తక[illegible] [illegible]జూపుచున్నాడు.)

[illegible]రాలు — (విప్పిచూచి) అయ్యో! వీనియందున్నలిపి యేమిలిపి?

[illegible] — బ్రహ్మలిపి యీలిపియే తెలియక వాదమునకు బూనుకొంటివా? [illegible] బొమ్మ.

శిష్యురాలు — ఇందలి విశేషము లేమి?

శిష్య — ఏమియా! చెప్పెదవినుము. నీగ్రంథములో స్త్రీజాతు లెన్నివిధములు?

శిష్యురాలు — పద్మిని, హస్తిని, చిత్తిని, శంఖిని అని నాలుగువిధములు.

శిష్య—ఇంతేనా? మరియేవిధమైన సంతర్భాగములు కలవా?

శిష్యురాలు—కలవు. హరిణి, బడబా, కరిణిఅని మూడుజాతులు ప్రతి జాతికిం గలవని చెప్పబడియున్నది

శిష్య—ప్రపంచములోనున్న స్త్రీలందరు పై నుదహరించిన నాలుగుజాతులలోను, ఈమూడుజాతులలోను జేరియుండవలయును గదా?

శిష్యురాలు—ఏలచేరకుందురు.

శిష్య—అట్లయిన హరిణ్యాదిజాతులలో నీ వేజాతిలోని దానవో చెప్పుము. నీ అనుభము చూతము.

శిష్యురాలు....(సిగ్గభినయించుచు) అది యెట్లు తెలియనగు?

శిష్య—శాస్త్రానుభవముగలిగియున్నవారికి దెలియకమానదు.

శిష్యురాలు—తెలిసినను జెప్పనగునా?

శిష్య—అన్నియు నెట్లుచెప్పితివో యిదియు నట్లే.

శిష్యురాలు—ఈలాటి విషయప్రశ్నలు స్త్రీల నడుగవచ్చునా?

శిష్య—ప్రతివాదినియగువా స్త్రీలు సభలు చేయుచుండ పురుషుల నెట్లడుగుదును.

శిష్యురాలు—విద్యావిషయముల నడుగక రహస్యప్రశంస సేయవచ్చునా?

శిష్య—రతిరహస్యమునెల్ల నెఱింగిన ప్రౌఢనని నీవు బీరములు పల్కుచుండ నిన్ను నా విషయములలో నడుగక బాలరామాయణములో నడుగవలయునా యేమి?

శిష్యురాలు—సరే! మీరుద్గ్రంథములు చూచితిరికదా! తద్విశేషము లేమియో చెప్పుడు.

శిష్య....ఆఁ ఆలాగున నడుగుము. బ్రహ్మనిర్మితంబైన త్రివర్గ సాధనము గ్రంథంబున జెప్పబడినజాతులు పద్మినీప్రభృతులు ఒక్కొక్కటి లక్షభేదములు గాగలవిగా నున్నయవి. అవి తలుచు పశుపక్షిమృగాది నామంబులు గలిగియున్నవి. హరిణ్యాదిజాతిభేదంబులు ముప్పదివేలు. పురుషజాతులు శశ, వృషాశ్వాదులుసైతము తొంబదివేలభేదములుగా జెప్పబడియున్నవి. ఈ చెప్పినలక్షణము లన్నియు నీగ్రంథములో నున్నవిచూడుము. అని పలుకుచు దత్సమయోచితముగా గొన్నిశ్లోకములంజదివి తన ముందరనున్న యొకతాటియాకుల పుస్తకమానుజూపెను అందున్నలిపి అప్పడతి కేమియు దెలియమి నేమియుంజెప్పలేక లజ్జావనతవదనయై యూరకుండెను. అప్పుడు సభ్యులందఱు నావటూత్తముని వాక్పటిమకు మిక్కిలి సంతసించుచు జయజయధ్వనులతో బుష్పముల జల్లిరి.

మందారవల్లి శిష్యకోటి అంతయు దెల్లబోయిన ముఖములతో దెరలోనికి [illegible]నవి. అప్పటికాలము మిగిలినందున నంతటితో సభ ముగించుటకును [illegible] [illegible] సభ [illegible]లజేయుటకును, [illegible]యుల [illegible]యత్తరుపు చేసిరి. [illegible]

క్రమంబున నా పటుతర విచిత్రములనంటి యుండి. అమ్మరునాడు మధ్యాహ్నంబున రహస్యపువే షంబుల దెలిసికొన బంపిన సుభద్రుండు వచ్చి మిత్రమా! నేను పూర్వము వలెనమ్మ వారి ప్రసాదంబిచ్చు నెపంబున మందారవల్లి ఆసనస్థంబునకుఁబోయి కొంచెము మాటుగా నిలువంబడి యంత వారిమాట లిట్లు విననయ్యెను.

మందా — కాంతలారా! మీరింత వెరికితనంబు బూనితిరేల? నిన్నటిసభలో నొక్కమాటయు యుక్తియుక్తముగా జెప్పలేదు. కారణమేమి?

శిష్యురాండ్రు — అమ్మా! మేమేమి చెప్పుదుము. ఆబ్రహ్మచారు లెవగి తల వంచియుండి మమ్ము మాటాడనిచ్చిరికారు. మేమెద్దియేని చెప్పితిమేని కాదని ఏదియో పుస్తకముంజూపుదురు. ఆలిపి బ్రహ్మలిపి అట. ఎవ్వరికిం దెలియదు. అశ్రుతపూర్వము అదృష్టపూర్వము వేసి తప్పంటిమన్నను ఆలిపి క్రొత్తగా వ్రాసినట్లు కనబడదు. అందలివిషయములు దేవతలు వ్రాసినవి అట. భాషలు లిపులు అనంతములని యున్నది గదా? ఆలిపి తెలియమి చింతవచ్చినది. విద్యలచేగాక మాటలచేతనే యోడిపోయితిమని విచారముగా నున్నది. ఏమి చేయుదుము. ఆ దినము నామో యొక్కమాటయు తోచినదికాదు. ఆ కొదవ రేపు మీరు తీరుతురను నాసతో నున్నారము.

మందా — అయ్యో! పెద్దమాటలకే సదుత్తరము లీయలేక పోతిరిగదా. ఇది అంతయు రామలింగకవి కల్పితముగాని మరియొకటి గాదు. మనము వెరువయున్న పోదకు రాగూడదు. నామది సభయు నాటకములు పెక్కులు పాదములుచున్నవి. అతండు లవిత్ర అని పేరు పెట్టుకొని స్త్రీవేషముతో వచ్చిన కారణము తెలుపనోడి వైద. లోకమంతయు జయించి తుదకు పిరిచేత నోడిపోవలసివచ్చినది. నా కెప్పుడు యందు సందియము అతండే యుండవలెను. పెక్కుదేశములందు నీ వనిపత్రములు వినియు నిందురానేల. కాలగతియే విపరీతబుద్ధిం బుట్టించును.

శిష్య — అమ్మా నీవు వీరిని జయింతువని యెంతయో యాశతో నుంటిమి. ఈలాగు సభ్యపడుచుంటివేమి? రామలింగకవి పేరు యెక్కడను లేనిదే అతనిం దలంచుకొని వెఱచుచుంటివేమిటి! నీ విద్యామహిమ మఱచితివా?

మందా — అయ్యో? మీకేమి తెలియును. నేనాగతము గురు తెలింగిన దానం గాన నింతగా పశ్చాత్తాపించుచుంటిని కానిందు యేమి చేయుదుము. ఉచితము కాలది యాలోచింతుకొందము.

అని యిట్లు వారు సంభాషించుకొనుచుండగా నేను ప్రసాదము దీసికొని దాని సమీపించి పోయితిని. ముగము సంతోషము గలిగేదు. విచారముగా నున్నది. నన్ను జూచి యొక చేటికను గనుసన్నజేసి పిలిచి ప్రసాదము గైకొనినది. నేను కూర్చుండక పూర్వమే బ్రోవుకోయినది. నేటి కింటికి దయచేయుమని సూచించగా సంతసించుచు నే వచ్చితిని. ఇదియు రాత్రి జరిగిన విశేషంబు. నీకతంబున దానికి కలయము జనించినది. అని చెప్పిన విని రామలింగకవి అతని మిక్కిలి గౌరవించును.

అంత మరునాడు యథాకాలమునకు సభ కూడినది. అనంతర్యంబునవేళ మను

పోలె నిబంధనాక్రమములం జెప్పి కూర్చుండెను. తరువాత నుభయుల శిష్యవర్గము తెరలముందర నిలువఁబడి తమతమ యుపాధ్యాయుల ప్రభావములం బేర్కొనిరి. పిమ్మట మందారవల్లి శిష్యురాండ్రు వినోదముగా సంగీతముపాడ దొడంగిరి అప్పుడు రామలింగకవి శిష్యులు స్వకల్పితములైన సామగానముచే సభ్యులకు నవ్వుగలుగ జేసిరి. అమ్మహాగానంబు వారించుచు సమాత్యుఁడు సక్రోధంబుగా నోహో! మీరి పుడు నిబంధనాతిక్రమణదోషంబు గావించితిరి. తుదమొదలు లేని యీ వెఱ్ఱిగాన మెవ్వరు గావింపుమనిరి? ఇప్పుడు మీరుదండ్యులు. తగుసమాధానము చెప్పుడని అడి గిన శిష్యులిట్లనిరి.

అయ్యా! ఈ దినమున మందారవల్లితో మా యుపాధ్యాయ ప్రసంగించునని మేము గురుస్తుతి మాత్రముచేసి తెరముందర బొమ్మలవలె నూరక నిలువంబడితిమి. ఈమచ్చెకంటులెల్ల విచ్చలవిడి పాటలు పాడదొడంగిరి. వారికవి యెవ్వరియాత్త రువో చెప్పుడు దానికిబదులుగా మేము కులోచితమైన సామగానంబులం జదివితిమి. మేము దండ్యులమైనచో వారండ్రును దండ్యులే మమ్ము నందఱ నొక్కబందీ గృహంబునం బెట్టింపుడు అని చెప్పగా అందరు అద్భుతముగా నవ్వదొడంగిరి.

అంతలో మందారవల్లి తెరలోనుండి సన్నని యెలుంగున సభ్యులారా! మేము వారకాంతలమనియు విదేశస్థులమనియు అలంతిగా జూడక మా విద్యావిషయములనే అరయగోరెదను. నిన్నటిదినంబున మా శిష్యురాండ్రను నీబ్రాహ్మణవటువులు కపట వాక్యములచే మోసపుచ్చిరి. అది పాండిత్యప్రకర్షముగాదు. ఇదివఱకు జరిగిన ప్రసంగములో శాస్త్రప్రవృత్తి యెంతయున్నదియో మీర యాలోచింపుడు. వట్టి మాటలచే గ్రంథములపేరులు చెప్పి గద్దించిన బోవువారమా? సకలశాస్త్రంబులు మాయెమ్ములంబట్టి యున్నయవి. గుణదోషతారతారతమ్యము దయ మీర యరుఁడు. మీకిదే మ్రొక్కుచున్నదానసని పలికినది.

తరువాత మందారవల్లికిని లవిత్రకును నీ క్రింది విధమున సంవాదము జరిగి నది.

మందారవల్లి—అయిలవిత్రే! కాఃకాః కళా భవత్యాధీతాః కస్యామధికః పరిశ్రమః కస్యాం వాదశక్తి రసల్పా బ్రూహిమే తస్యాంప్పృచ్ఛామి నోచేన్మాం పృచ్ఛయస్యాం కస్యామపి.

లవిత్రా! నీవేయే విద్యలం జదివితివి? ఏ విద్యయం దెక్కుడు పరిశ్రమచేసి తివి? దేనియందు నెక్కుడుగా వాదింపగలవో నాకు జెప్పుడు. దానిలో నిన్ను నేను ప్రశ్నచేసెదను. లేనియెడల నీ యిష్టము వచ్చిన విద్యలలో నన్నడుగుము.

లవిత్ర—కింబ్రూషి? ఉచ్చైర్వద మమ బధిరమస్మి ఏమంటివి? బిగ్గరగా చెప్పుము నాకు చెవుడున్నది?

మంద—కాఃకాః అనుమాట నెంగిలిముం జెప్పినది.

లవిత్ర—కింవచ్మి ఏకోపి వర్ణో మచ్ఛ్రుతౌ నపతిత: పటుర్మే బధిరదోష: కింకరోమి?

ఏమందును? నీవన్నమాటలలో నొక్కక్కరమేని నాచెవిలో బడలేదు. నాకు జెవుడుమెండు ఏమిచేయుదును?

మందా—తథాచేత్కథ మావయో స్సంవాద:—అట్లయిన మనకు ప్రసంగ మెట్లు?

లవిత్ర—కింవదసి? ఏమనుచుంటివి?

అనువరకు సామాజికులందఱు పక్కున నవ్విరి. సుందరవల్లి సోపహాసముగా పెద్దయెలుంగున వెండియుఁ జెప్పినది.

లవిత్ర—తరుణీ! మరియొక్క విశేషము వినుము. నాకు శ్రవణదోష మింత యున్నను వీక్షణకౌశల్యమది హరింపుచున్నయది నేను జూచుచుండగా నెంతమందముగా మాట్లాడినను దెలిసికొనగలను. ఇదియే దైవము నాకు జేసినకీడులో మేలు. ఇప్పుడు రెండు తెరలడ్డముగా నుండ నీవెంత బిగ్గరగా అరచినను ప్రయోజనము లేదు.

మందా—పోనీ, పత్రికావాదము చేయుదుమా? (అని తన శిష్యురాలిచేత బిగ్గరగా అఱపించినది.)

లవిత్ర—పత్రికావాదమువలన పాండిత్యము తెలియబడదు. పుస్తకములు దగ్గరనుంచుకొని వ్రాయవచ్చును నీకింతదూరము రానేల? ఇంటియొద్దనుండియే వాదింపవచ్చునుగదా?

మందా—మఱియెట్లు?

లవిత్ర—మనమిరువురము స్త్రీలమేగదా? ఒండొరులమిట్లు తెరలువైచుకొని మాట్లాడుట యుచితముగాలేదు. రాజపత్నులకు సైతము స్త్రీలయెడల మాటులేదు. కావున నిరువురము నొక్కతెరలోనుండి గ్రంథము జరిగింతము. బలాబలములు తేలినపిమ్మట పారితోషికము నందవచ్చును.

మందా—(కంపముతో) ఇందులకు నేను సమ్మతింపను. అని తాను జెప్పిన సంగతులన్నియు దెలియజెప్పుటకొక శిష్యురాలిని దెరముందర నిలువబెట్టినది.

లవిత్ర—నీవు సమ్మతింపనందులకు శాస్త్రదృష్టాంతముల జూపవలయును. వట్టిమాటలకు మేమును సమ్మతింపము.

మందా—నావ్రతమట్టిది. స్త్రీలైనను బురుషులైనను వారియెదుట నిలిచి నేను వాదింపను.

లవిత్ర—కపటవ్రతంబులం బూని సంస్థానములం దోచికొనుటగాదు. ఇచ్చట అట్టివ్రతములు సాగవు. ఇందులకు శాస్త్రమునావశ్యకమంటివేని అంతకన్న విషమవ్రతంబుల మాకును గలిగియుండునని తెలిసికొనుము.

మందా—పెక్కుదేశములం దిరిగితిని. పెక్కండ్రు సంస్థానపండితులతో వాదించితిని కాని నన్నెవ్వరు నిప్రశ్నము చేయలేదు. ఏనెవ్వరికి గనంబడనని, నియమము చేసికొంటిని దీనం దప్పేమి. వ్రతమునకు శాస్త్రప్రయోజనమేల?

లవిత్ర—మా సంస్థాన పండితులకునైత నొక వ్రతము గలిగియున్నది. నీవెఱుంగవు కాబోలును. ఎవ్వరేని విద్యావతులగు వారయువతులు వాదింపవచ్చిన వారిం దీసికొనిపోయి తమయింటిలో నుంచుకొనుట నేమము చేసికొనిరి. ముందు మా వ్రతము సఫలము చేయుము.

మందా—ఓహో! అనుచితవచనంబులం బల్కుచుంటిరే. చాలుచాలు మీ ప్రజ్ఞాప్రభావంబులు తెల్లమయినవి.

లవిత్ర—ఇదియేమి తెల్లము! ముందు కాబోవునది చూచుకొనుము.

మందా—స్థానబలంబునంగదా యిట్లు పల్కుట! ఈశేషవచనంబులు మాకునువచ్చును కాని స్వభావముచేతనే స్త్రీలమగుటచేత నీసభలో నాడవెరతుము.

లవిత్ర—ఆడకున్నను తెరవచ్చినది ఇదియే విపరీతము ఆడువారికిగదా యవనిక.

మందా—ఈ పొల్లుమాటల కేమి? మీరు చదివిన శాస్త్రము లేవియో పేర్కొనుడు.

లవిత్ర—నేను నీవు చదివినవాటికన్న నూఱుశాస్త్రము లెక్కువ జదివితిని నీయిష్టమువచ్చినదానిలో వాదింపవచ్చును. తెరచాటువాదములకు మేముత్తరము చెప్పము.

మందా—అందులకు నేనొప్పనని మొదటనే చెప్పితినికాదా పెక్కుసారులా మాట ప్రస్తావింపనేల?

లవిత్ర—దానికిసంయతము ప్రత్యుత్తర మిచ్చియుంటిమి చాలవేని యోడి పోయితినవి పలుకుము.

అని యారీతిని నిర్భయముగా బలికినవిని యక్కలికి యలికి యతండెట్లో తనగుట్టు గ్రహించెనని తలంచి యప్పు డావిషయమును విమర్శించుటకు న్యాయ వాదుల గోరికొనినది.

వారును దమలో గొంతసేపు చర్చించి యాయించబోడితోం గనకగాత్రీ, లవిత్ర నీకన్న నెక్కుడుగా జదువుకొనినదానవని చెప్పుచున్నది. వాదించుటకు సిద్ధముగా నున్నదట. బధిరదోషంబునజేసి తెరలోనుండి ప్రసంగింపలేనని చెప్పు చున్నది. స్త్రీలకు స్త్రీలయెడ రాణివాసములేదు. ఇతరస్త్రీలను నీవు చూచుచుంటివిగదా కావున ముఖాముఖివాదముచేయుట యుచితమని మాకు దోచినది.

శ్లో॥ జిహ్వా గానాంపదిపరిహరన్ స్థూలహస్తావలేపాః ॥ అని యున్న కాళిదాస ప్రయోగమునుబట్టి చూడ శాస్త్రవాదములు ముఖాముఖిగా జేయవలయునవి స్పష్టమగుచున్నది. ఇప్పుడేని అట్లువాదించి గెలుపుము. లేనిచో నీయంద యోటమి

యున్నది. అని మధ్యస్థులు చెప్పగా మందారవల్లి అందులకు సమ్మతించినదికాదు.

అప్పుడు ప్రధానమంత్రి లేచి పూఁబోడీ! నీవు కోరిన న్యాయవాదులు నీ వోడినట్లు చెప్పుచున్నారు సభ్యులకట్లే తోచినది. ఇంక పదినిమిషములలో ప్రసంగమునకు బూనుకొనవేని, నీవోడిపోయి నట్లెంచబడుదువు. తరువాత పత్రికలో వ్రాసినప్రకారము జరిగింపబడునని చెప్పి యూరకుండెను.

అప్పుడు మందారవల్లి తల్లడించుచు గద్గదకంఠముతో మహారాజా! అష్టదిక్పాలవంశమున జనించి ధర్మపాలనముగాంచు మీరిట్లు న్యాయమునకు బూనుకొన రక్షించువారెవ్వరు? నాకు బలిపాదులుగానుండి మీరే తీర్పు విధించుట యుచితము. న్యాయవాదులు మాత్రము మీవారుకారా! మనతగవు మఱియొకరాజు నొద్దకు బంపవలయు ఆయన చెప్పినట్లు వినుట కర్జము అట్లుగాక బలవంతముగా ద్రోయింతురనిన నేమిసేయు దానని దైన్యముతో వేడుకొనిన విని అప్పుడమిఱేడు చిఱునగవుతో నిట్లనియె.

బోటీ! నీమాటకు మేమంగీకరించితిమి. ఈ గ్రంథమంతయు వ్రాతమూలముగా మనకు జక్రవర్తిగానున్న పాదుషాగారియొద్ద కనిపెదము. నీవు ఢిల్లీకిబోయి వాదించుకొనుము. మేమును దగినవారిం బంపెదము. అంతదనుక నీయాస్తియంతయు మాస్వాధీనములో నుంచికొందుము. అందు జయాపజయంబులు దేలినయట్లుగా నాచరింపబడునని అప్పుడే అట్టి యాజ్ఞాపత్రిక వ్రాయించి యిచ్చెను.

అప్పుడు సభ్యులందఱు పెద్దయెలుంగున లవిత్రను ప్రశంసించిరి. అంతటితో సభముగిసినది. లవిత్ర యాందోళికమెక్కి శిష్యవర్గముతో గూడ విజయనాదములతో నింటికిం జనియె. వారివెంటనే రాయలవారు పండితులతో రామలింగకవి యింటికిబోయి అతడున్నతావు తెలిసికొని లోపలికిజని బంధుమండలితో నతని పాదంబులం బడియెను.

రామలింగకవి వారినందర మన్నించుచు సముచితాసనంబులం గూర్చుండజేసి యాత్మోపచారమును తెలియంజేయుచు నందఱు తన యింటికిం దయచేసిన కారణమేమని యెఱుగ నడిగెను.

అప్పుడా నృపతి అతని గౌగిలించుకొనుచు కవీంద్రా! ఇంకను మమ్ము నేమిటికి వేపెదవు నీవు లవిత్రమువలె మందారవల్లిం బ్రోపితివి నీచేసిన యుపకృతి యెన్నటికి మఱవదగినదికాదు. సంస్థానము ఖ్యాతినిలిపితివి. ఆ పండితులు వారు గావించిన కాపట్యము మఱువవలయునని నిన్ను బ్రార్థింపవచ్చిరి. మా అపరాధములు మరచిపోవలయును నీవుకాక మందారవల్లిని బరమేశ్వరుడు గెలిపింపలేడు. దేవీకటాక్షపాత్రుండవు, నీకు నసాధ్యమేమియున్నదని పెద్దతడవు వినుతించెను.

రామలింగకవియును దత్కాలోచితంబులగు మాటలచే రాయలవారికిని బండితులకు లజ్జాసంతోషములం గలుగజేసెను. [illegible] ఆర్యా! పండితకంటకురాలగు మందారవల్లి నిందు [illegible] కొదవ కార్యముసాధ

నీవయాచరించవలయు నీయానతిమీదనేకదా ఢిల్లీకిబోవుటకు దానికాజ్ఞ యిచ్చితిని. అది విద్యాపతి అగుటచే దన విద్యాపాటవము చూపి అచ్చటివారి వశపరచుకొని తన పక్షము తీరుపు చెప్పించుకొనగలదు కావున దగినపరివారముతో నీవచటికి బోయి కార్యము సాధించుకొని రమ్ము. విజయమును బొందుమని పలికి అతని నొప్పించి సపరివారముగా నింటికిం బోయెను.

మందారవల్లి యుస్లు రామలింగకవిచే నవమానింపబడి మిక్కిలి విచారముతో నెవ్వరికి దెలియకుండ నిజనివాసమునకు బోయినది. ఆరాత్రి శిష్యవర్గంబునకు దానికి నీరీతి సంవాదము జరిగినది

హేమలత—ఏమమ్మా! ఇంచుకంతయు బ్రసంగము సేయకమే యోడి నట్లొప్పుకొంటివి. లవిత్ర అంత ప్రజ్ఞాపతియాయేమి? అయ్యో! నీవు సులభముగా వారిం బరిభవింతువని గంపెడాశలో నుంటిమి. ఏమియును లేకపోయెను. నీవేసభ లోను వింత పిఱికితనము బూనలేదే. ఇది గ్రహచారము గాబోలు.

మందా—(నిట్టూర్పుతో) హేమలతా! నీతో నేమి చెప్పుదును! గ్రహచారము చాలకయే మనమీ యూరు వచ్చితిమి. లవిత్ర అనునదియొకతె యున్నదనుకొంటివా లేదు. లేదు. రామలింగకవియే ఆడువేషము వేసికొనివచ్చెను. కంఠధ్వనింబట్టి పురుషు డని తెలియలేదా.

మంజువాణి—అగుంగాక వెరవనేల! మనకు స్త్రీ పురుష వివక్షతతో బని యేమి? చూడదగినది విద్యాప్రసక్తిగదా. ప్రసంగమేమిటికి గావింపలేదు. ఇదియే మాకందరికి సందియముగా నున్నది.

మందా—దేవరహస్య మొకటియున్నది అది మీకు దెలియకపోవుటచే నిట్లనుచున్నారు. ఎదుర నుండినది నేనెవ్వరితో బ్రసంగింపలేను ప్రసంగించితి నేని నేమాటయు దోచదు. పూర్వమొక యుపచార నిమిత్తంబున సిద్ధుడొకడు నన్ను శపియించెను. ఆ రహస్యమెట్లో గ్రహించి రామలింగకవి యాడువేషము వేసికొని యెను. ఏమిచేయుదును? ఆడువాండ్రచెంత రాణివాసమని చెప్పుట యుక్తియుక్త ముగా నుండునా? యుక్తులలో మనవంటి నతడు పదియాకులెక్కువ చదివినవాడు.

హేమలత—ఓహో! ఇదియా తల్లీ! ఈ రహస్యము మేమెఱుగము సుమీ! అన్నన్నా! ఎంతమోసము! ఎట్లుగ్రహించెనో తెలియదు. ఇందులకా నీవతండవిన నూరక బెదరుచుందువు. ఇప్పుడు మనమేమి చేయదగినది.

మందా—మనము ఢిల్లీపట్టణమునకుబోయి అందు జూడదగిన వారింజూచి మనవాదము గెలుచుకొనునట్లు చేసికొనవలయును.

ప్రియంవద—అది యెంతపని. మనల జూచినంత నాయవన ప్రభువు మన పక్షమున దీరుపు చెప్పకుండునా. అందులకు నేనీపూట పనివాండ్రకు బయనము ...

... అయ్యో, రాజశాసనము నీవు వినలేదు ... .

ములు తేలువరకు మనయాస్తి ముద్రవేయించుదురట. మనము సాహసవేషముతో బోవలయును. కాని యీ జంఝాటముతో వీలులేదు.

మంజువాణి — అయ్యో! అట్లయిన మనలం జూచువారెవ్వరు? మా పస్తు వాహనములను ముట్టనీయరా యేమి?

మందా — మీ మా వివక్ష వారికేమి తెలియును. అందు పూచికపుల్ల యేవిఁ దీసికొననీయరట. పోవుటకు బండియొకటియు నన్నవస్త్రములకు దగినంత విత్త మిత్తురట.

మంజువాణి — మనకు మంచిదశయే వచ్చినదే. ఎవ్వరికిని గాలము సమముగా నడువదు. జయజయధ్వనులతో బరిచారకులు చుట్టనుం బరివేష్టించిరా నాందోళికమెక్కి అరుగు నీ యిప్పుడొక బండిపయి బేసము త్తయిదువవలె నరుగవలయును హా! యెంతకష్టము.

మందా — కానిండు. దానికేమి పూర్వులలో పేరుపొందినవారు పడిన యిడుమ లెవ్వరుపడిరి. వారికన్న మన మెక్కుడువారమా ఇప్పుడు మీరందఱు నాతో వత్తురా?

మంజువాణి.... నాకు మఱేమియు నభ్యంతరము లేదుకాని మాతల్లి పెద్దది. యింటియొద్ద నున్నది. ఒకసారి చూచి మిమ్ముఁ ను ఢిల్లీలో గలిసికొనియెదను.

మందా.... హేమలతా! నీవో?

హేమలత.... మంజువాణితో నింటికిబోయి మావారిం జూచివచ్చెద, నాకును సెలవిప్పింపుము.

మందా. భ్రమరవేణి యేమనుచున్నది.

భ్రమరవేణి ...అమ్మా! నేను వెనుకటి మజిలీలోనే సెలవడిగితిని. మఱచి పోతివా?

[illegible]దా.... విద్యుత్ప్రభకును పనియున్నదా!

విద్యుత్ప్రభ.... దేవీ! నాకిప్పుడే ఇంటియొద్దనుంచి యుత్తరము వచ్చి[illegible] ఒక [illegible]రారుడు నాకు కన్నెరికము చేయునట. పోక యేమిచేయుదునో [illegible] చెప్[illegible]

[illegible]దా.... ఔరా! కాలము మంచిది. వసంతసేనా! నీవేమి అనెదవు?

[illegible]తసేన.... ఇంతీ! కుంతలేశ్వరుని కుమారుని వశములో నేనున్[illegible] నీ [illegible] వుగదా. అతడు సంగీతప్రియుఁడగుటచే గొలుతవడిన సంగీత[illegible] వలన నే[illegible] కొనిరమ్మని నన్ను నియమించిన నీ శిష్యరికమునకు [illegible] కృపచే న[illegible] పూర్తి అయినది. నేను వచ్చినది మొదలు మద్విరహ[illegible] గుండుచు నతడు వారలనంపుచునే యున్నవాడు. [illegible]యలవారి యాస్థానకవుల ప్రసంగములు వినిపోవలయునని యింతదనుక నాగితిని. ఇక పోవకున్న [illegible]. వరాఘీననుగానున్న నీకన్న ముందుగా ఢిల్లీకి బయనము గాఁ[illegible]దునా?

మందా.... మేలు. మేలు. సరే విద్రుమోష్ఠియునిట్లే చెప్పునా?

విద్రు.... నేనట్లనుదానని తలంచితివా? నామాటవిని పిమ్మట నాక్షేపింపుము. (చెవులో) "నాకిపుడు రోగములబాధ అతిశయించుచున్నది. మార్గములో బధ్యపానాదులు సరిపడవుగదా!" ఇంటికిబోక యేమిచేయుదును? ఇదివఱకు రాజభోగముగా జరిగినది. గావున నే లోపము కనిపించలేదు.

మందా... భళాభళ! ఒక్కదానను బోవలయును గాబోలు. శరచ్చంద్రిక యెక్కడనున్నది. దాని సంకల్పమేమి?

శరచ్చంద్రిక... అమ్మా! నేనిక్కడనేయుంటిని. నాసంకల్పము మఱి యేమియునులేదు. మాచెల్లెలు తల్లిలేనిది. దాని నేను పెంచి పెద్దజేసితిని. అది యిప్పుడు గర్భవతి అయ్యెనని యుత్తరము వచ్చినది. దాని జూడవలయునని మిక్కిలి వేడుకగా నున్నయది. ఈ సమయమును దాటిన నావేడుక యెట్టిదియగును. అది బిడ్డగనినతోడనే బయలుదేరి వత్తునిదియే మదీయవాంఛితము.

మందా.... సేనాను. దైవమా! నీవట్టు దిట్టమైనదికదా! మా ప్రియంవదయు నిటులే పలుకునా? పలుకదు. అది నా ప్రాణములలో నొకటి. ఏమా, నిర్భాగ్యులను ప్రాణమిత్రులను పరిహసింతురను వచనమున్నది ప్రియంవద యెక్కడ.

ప్రియంవద....(కన్నీరునించుచు) వయస్యా! నీ హీనస్థితిని గుఱించి చింతించుచు నిందేయున్నదాన. ఏమి యాజ్ఞ.

మందా.... వీరిమాటలన్నియును వింటివా! ఢిల్లీకి నాతో నెవ్వరును రారట. తలకొక మిషను జెప్పుకొనుచున్నారు. కానిమ్ము. వారి ననపలసిన పనిలేదు. నీవైన వత్తువా!

ప్రియంవద... నేను నీతోరాక యెక్కడికి బోదును. నాకు వేఱొకదిక్కు గలదా? నేను నీతో మంచిచెడ్డల ననుభవింపగలదాననే. వీరినందరం బోనిమ్ము. మనయిరువురమే పోయి విజయమును గయికొని వత్తుముగాక.

అని చెప్పువరకు వేళ అతిక్రమించుటయు మణిసిద్ధుడా కథ దేనంతవరకు నిలిపి తరువాయి వృత్తాంతము తదనంతరనివాస ప్రదేశంబున చెప్పదొడంగెను.

శ్లో॥ యెనధ్వస్తమనోభవేన బలిజిత్కాయః పురాస్త్రీకృతో ।
యశ్చోద్వృత్తభుజంగహారవలయో గంగాంచయోధీధరత్ ।
యస్యాహుశ్శశిమచ్ఛిరో హరఇతిస్తుత్యంచ నామామరం ।
పాయాత్సస్వయమంధకక్షయకరోమాం సర్వదోమాధవః॥

—o—

శ్రీరస్తు

శుభమస్తు అవిఘ్నమస్తు

కాశీమజిలీకథలు

మూడవభాగము

ఇరువదియైదవ మజిలీ

దుష్టవర్తికథ

గోపా! రామలింగకవి రాజ్యసభాధిపుండై శుభముహూర్తంబున ఢిల్లీ పట్టణంబునకు బయనంబై ప్రియమిత్రుండగు భద్రుండు తోడురా సమితపరివారముతో బురంబు వెలువడి అరుగుచు గొన్ని దినంబులు గడచి యొకనాడు సాయంకాలమునకు ఖర్గదుర్గమను గ్రామముజేరి అందొక బ్రాహ్మణుని యింట బసజేసి యారాత్రి నాదాపునున్న దేవళంబున గొందఱు బ్రాహ్మణులు స్వస్తి చెప్పుచుండ నా వేదనాదమాలించి సంతసించుచు అప్పటికిబోయి యొకచోట గూర్చుండి యందలి విశేషముల జూచుచుండెను.

అబ్రాహ్మణులు కొంతసేపు స్వస్తి జెప్పి దేవస్తుతినిపలన ప్రసాదముగ్రకొని ముఖమంటపమున గూర్చుండి యొండొరులు సంభాషించుకొనిరి.

గోవిందశాస్త్రి — వేరావధానిగారూ! మీరు మధ్య కాశీయాత్రకు బోయితిరి గదా? ఎప్పుడు వచ్చితిరి? వార్షికములు పూర్తియైనవా? విశేషములేమి?

వేరావ — నేను రాత్రియే వచ్చితిని. విశేషము లేమున్నవి? ఈ కాలములో వేదము జదువుకొనగూడదు. ఏ తప్పుదప్పులో నాయనగ్గిన వానిని గౌరవింతురు. నాకట్టి పాటవము లేదుకదా? నా విద్యాయను వార్షికములు లేవు. మందారపల్లి యను మహావిద్వాంసురాలు కాశీలో నాలుగు మాటలుదారులు వార్షికము చేసినది. ఆ వేడుకయుం జూడబోయితిని.

గోవింద — ఆ సద్దు ముట్టినదా?

వేరావ — ఏలముట్టును? నా యదృష్టవశత నాకన్న ముందుపోయినది. ఆ విదుషి రాయలవారి యాస్థానకవులతో ప్రసంగింప విజయనగరమునకుం బోయినదట అందుమూలమున బోయినట్లుగానే వచ్చితిని.

గోవింద — మీరుకూడ నప్పటికి నొక పోయితిరా?

వేరావ — లేగుదాం. అదియే మునుపు యెరుగొన పోయినను.

గోవింద — మనసులో మచ్చ యున్నదికాదా.

వేరావ — [illegible]

వెంకటకవి— అదియునైనది.

గోవింద—ఈ వెంకటకవి విజయనగరంబునకుంబోయెనని వింటిని. అచ్చటి విశేషము లీయనకుం దెలియగలవు. కవిగారు! అచ్చటి వింతలేమి?

వెంకట— మందారవల్లి మిగుల ఆడంబరముతో విజయనగరికరిగి మొదట సభజేసి యందు భట్టుమూర్తి లోనగు పండితుల బహుమతులం గానించినది. తరువాత తెనాలి రామలింగకవి లవిత్రయము పేరుతో దోయి శష్యవర్గముతోగూడ నా చేడియను నోరు మెదల్పకుండ జేసెను.

గోవింద— మొదటి సభలో అతండులేడా యేమి?

వెంకట—లేడట! ఉండిన అంత యేలవచ్చును. మొదటి విజయ దివసంబున మందారవల్లి బ్రాహ్మణులకు మిక్కుటముగా ద్రవ్యము పంచిపెట్టినది. వానిలో మాకును కొంతలాభము కలిగినది.

గోవింద — తరువాత నేమిజరిగినది.

వెంకట—రాయలవారు దాని వస్తువాహనములన్నియు లాగికొనిరి. పిమ్మట నా కొమ్మ తగవునకై ఢిల్లీ చక్రవర్తి యొద్దకుంబోయినదట.

పేరాన—కటకటా! యెంతమాట వింటిమి? ఆ పుణ్యాత్మురాలి కట్టి యాపద రావలసినదికాదు. ప్రతిదినము బ్రాహ్మణుల కనేక దానములు గావించునది.

గోవింద....రామలింగకవి చర్యలు కడునద్భుతముగా వినుచుంటిమి. అతండు మన దుష్టవర్మకు బురాణము జెప్పగలడేమో.

వెంకట....విపరీతపురాణము చెప్పి బుద్ధివచ్చునట్లు చేయును. క్రూరబుద్ధులని తెలిసినచో వారింబరిభవించుటయే యతనికి వ్రతము.

గోవింద....అతని యొద్దకుబోయి యొకసారి రమ్మని ప్రార్థించినం బాగుండును. దుర్మార్గుడు క్రొత్తయర్థములం జెప్పుమని యూరక వేపుచున్నాడు. రామాయణములో భారతార్థము భారతములో రామాయణార్థము జెప్పవలయునట.

వెంకట....వీనికి గ్రొత్తయర్థములు బాగుగా జెప్పగలడు. సీ! ద్రవ్యాశచే యనవారు వోయి యతండు పీఠముపై గూర్చుంత క్రింద గూర్చుండి పురాణము చెప్పుచుందురు. ఇంతకన్న యధమమున్నదా.

గోవిం....ఏమిచేయుదుము. వెళ్ళకపోయితిమేని పూర్వులిచ్చిన మాన్యములు లాగికొనును. నీవు చెప్పినదే శాస్త్రమని స్తోత్రములు చేయుచు నేలాగో కాలక్షేపము చేయుచున్నాము. వాని పాపము వానిదే మనకేమి.

అని యిట్లు కొంతసేపు ముచ్చటించుకొని యా బాలబులు నిష్క్రమించిరి. వారి మాటలువిని రామలింగకవి యింటికివచ్చి యా వృత్తాంతము సుభద్రునకుంజెప్పి యా దుష్టవర్మం గురించి బరయింటి బ్రాహ్మణుని అడిగిన అతండిట్లనియె.

అయ్యా! దుష్టవర్మకు రెడుమూడు గ్రామములు గలిగియున్నవి. అతని పూర్వులు పిక్కిలి ఖ్యాతులు. బ్రాహ్మణుల కనేక భూదానములు గావించిరి. కొ

గ్రామములోనున్న విప్రులందఱికి నా భూములే యాధారమై యున్నవని. అధికారంబున దుష్టవర్మ యిందున్న బ్రాహ్మణులనెల్ల నిత్యము పురాణము చెప్పుటకు రమ్మని యాజ్ఞాపించును. ఆయన యానతిం గైకొనక పురాణమునకు బోవదేని యతని భూమి జరుగనీయఁడు. పురాణము చెప్పునప్పుడందున్న యర్థములుగాక విశేషార్థములు చెప్పుడని మందలించును. చెప్పినదానికి సమాధానము బొందక లేనిపోని శంకలు సేయును. చెప్పకున్న బుద్ధిహీనులని నిందించును. యేమేని యిమ్మని యాచించిన బూర్వము నిచ్చిన మాన్యములే చాలునని అన్నింటికిం జెప్పును. ఈ యూరి పాఱుల కిదియొక యాపదలాగున్నది. మఱియొక చోటికిఁ బోయి యాచించుకొనుటకు అవకాశము లేదని యతని వృత్తాంతమంతయుం జెప్పెను.

ఆ మాటలు విని రామలింగకవి మిత్రునితో నాలోచించి యా రాత్రి వయసుమీఱిన ముసలివాఁడు పురాణము చెప్పువేళకు దుష్టవర్మ యింటికిం బోయెను. అప్పుడు దుష్టవర్మ యున్నతపీఠంబునం గూర్చుండి చుట్టును చాపలమీద వసియించి పురాణము చెప్పుచున్న బ్రాహ్మణులపై పూర్వపక్షములు చేయుచుండెను.

అతని పూర్వపక్షములు విని రామలింగకవి మిక్కిలి యాసుబాని యా ప్రాంతమున కరిగి నిలువంబడి యెల్లరును విన నేదియో చెప్పబోవు సమయమున దుష్టవర్మ రామలింగకవిం జూచి యడుగ వారియిరువురకు నిట్లు సంవాదము జరిగెను.

దుష్ట....ఎవరుమీరు? ఏయూరు.

రామ ...మేము బ్రాహ్మణులము, అద్భుత పౌరాణికులము. మా కాపురము కాశీపురము.

దుష్ట .. అయ్యో! నా యెదుటనే పౌరాణికులమని చెప్పుకొనుట మా యొక్క వృత్తాంత మెఱుంగక యిట్లనుచున్నారు. ఈ బ్రాహ్మణుల నడిగి తెలిసికొనుఁడు.

రామ....మీ వృత్తాంతము వినియేవచ్చితిమి. ఈ బ్రాహ్మణులుం జెప్పిరి. మిమ్ముంజూచినంతనే వినినదానికి సరిపోయినదని తోచినది. మాపురాణ విశేషములు వినినచో మీరట్లనరు.

దుష్ట....అలాగునా! నాపేరింతకుమున్నెచ్చట వింటిరి. కాశీపట్టణమునకుకు వ్యాపించినదా?

రామ....అయ్యో యిచ్చట గూరుచుండిన మీకేమియుం దెలియకున్నది. కాశిలో నెల్లెడలను మీనడతలే హల్లకల్లోలముగా జెప్పుకొనుచున్నారు. అదియుంగాక ధర్మలోకములో మీకొఱకు క్రొత్తగృహములు నిర్మించుచున్నారని వాడుకపుట్టినది.

దుష్ట—మీరేటికై యిచ్చటికి వచ్చిరి

రామ—మా పురాణవిశేషములు మీకుం జూపుటకై ప్రత్యేకము మిమ్ముఁ జూడవచ్చితిమి.

దుష్ట—మీ పురాణవిశేషము లెట్టివి?

రామ-వినుండు. ప్రత్యక్షబాహాటకై యటకాకల్యవాత్స్యాయన మాటాయన

వాల్మీకాది మహర్షికల్పభేదంబును నూటపది విధంబుల బురాణము చెప్పగలము. ప్రతిమతంబునను యెన్నడో జరిగిన విషయము ప్రత్యక్షముగా నిప్పుడు జరుగునట్లు చూపుటయు జూచినవారు చెప్పినట్లప్పుడు వినినవారు వివిపించినట్లు మాపురాణము వలనం దెల్లముకాగలదు. ఇదియునుంగాక రామాయణములో భాగతార్థము భారతములో రామాయణార్థము, భారతరామాయణములలో భాగవతార్థము భాగవతములో భారతరామాయణార్థములు యీ మూటిలో విపరీతార్థములు విస్పష్టముగా జెప్పగలము. పెక్కులేల? ఇవి అన్నియు బ్రాహ్మణార్థము క్రింద మార్పగలము. మా ప్రజ్ఞ నిప్పుడేమిచెప్పిన మీరు నమ్మగలరు. చూచిన తరువాత మీకే విశదమగును.

దుష్ట—దీనికి మీరేమి పారితోషికము గోరెదరు?

రామ— మీరు సంతసించి తగినవారని యొప్పుకొనుటయే పారితోషికము. అంతకన్న మఱియేదియు మాకు నక్కరలేదు.

దుష్ట—అట్లయిన నావింతల మాకెప్పుడు చూపుదురు.

రామ—ఎప్పుడో అననేల యీ రాత్రియే.

దుష్ట— కావలసిన సంభారము లెట్టివి. ఏయే పురాణములు దెప్పించవలయును.

రామ—ఏదియు నక్కరలేదు. పురాణములన్నియు మా ముఖమందేఉన్నవి. సభాభవనము చక్కగా నలంకరింపుము. దూది కొంతతెప్పించియుంచు దీంతకన్న మఱేమియు నవసరములేదు.

అని యీరీతి నతనితో సంభాషించి రామలింగకవి తన నివాసమునకువచ్చెను అందున్న బ్రాహ్మణు లతనిమాటలువిని నివ్వెరపడుచు నంతటతో బురాణము ముగించిరి. కావున రామలింగకవి యొద్దకుంబోయి తదీయ విశేషంబు లడుగం జొచ్చిరి.

అతండు వారినందఱను తాను జెప్పినట్లు వినువారిగా నొడంబడజేసి చేయందగిన కృత్యములన్నియు బోధించి యారాత్రి యా గ్రామములోనున్న బ్రాహ్మణులెల్ల పరివేష్టింప దేవసహితుండయిన గురుడువోలె నొప్పుచు నా సభాభవనమునకు బోయెను.

దండహస్తులై వచ్చిన పౌరులంగాంచి దుష్టవర్మ యించుక వెఱచుచుండ రామలింగకవి అందున్న పీఠంబుల నందరం గూర్చుండ నియమించి దానును సుభద్రుండును బ్రధానాసనంబులం గూర్చుండిరి అప్పుడు దుష్టవర్మ యా అద్భుతపురాణమును వినుటకు మిక్కిలి వేడుక పడుచు వేగముగా జదువదని మీ యుద్ధపంచకములోని భాగములు వినిపింపుడనియు అతనిని దొందరపెట్టెను. సుభద్రుండు చదువుచుండ రామలింగకవి యర్థము చెప్పుచుండెను.

సు-గీ. తివిరి గురుకృతవర్మాది ధృతివిలసిత.
విగ్రహస్ఫూర్తిఁ గడుమించి విజయ సత్స
హాయ తాలోయడె వచ్చు నలఘుమన్యు
దశముఖుని భీము నర్కనందనుండు దాకె.

రామ.... ద్రోణాచార్య కృతవర్మాదియోధులు అర్జునుండును సహాయముచేయు చుండ మిక్కిలి కోపముతో యుద్ధమొనర్చు దశముఖున అనగా రావణాసురుని అతని ప్రక్కనున్న భీమునిన్ని అర్కనందనుండు అనగా కర్ణుడు దాకెన్ జావ గొట్టెను అనగా రావణాసురుండు పాండవులను యుద్ధమునకు సహాయము బిలువగా శ్రీరాముడు కర్ణునింగోరెనని చెప్పుకొనవలయును ఆట్టికర్ణుడే రావణునిగొట్టెను. ఇది రామాయణములో భారతార్థము.

దుష్ట—ఇది యేమియర్థము! ఇది యేమిపురాణము, రావణాసురుడే నాటి వాడు పాండవు లేనాటివారు బాగుయున్నది.

రామ—అయ్యా! తమరు మా పురాణమంతయు విని తరువాత శంకనుచేయ వలయు నడుమనేమియు నడుగవలదు. ఊరక వినుచుండుడు.

దుష్ట.... అలాగునా! చదువుడు.

సుభ....క. ఈగతి దక్షిణదిశయం! దాగోగ్రహ దుష్టచేష్టునదిప్రమదై! కాగారికు నిర్ధాముని! గాగర్వ మడంచి విడిచెగాడ్పుకొడుకొగిన్.

భారతార్థము. ఈ ప్రకారముగా గర్ణుకు తన తమ్ముడయిన భీముని గొట్టుట చూచి కోపించి గాడ్పుకొడుకు అనగా అంజనేయులవా ఒక్కగంతులో బోయి దక్షిణగోగ్రహణము చేయుచున్న సుశర్మను రెండు గ్రుద్దులు గ్రుద్ది యిది అధ్యాహారము నిర్ధామునిగా అనగా వాలావాగ్నిచే అతని యిల్లు తగులబెట్టి ఇల్లులేనివానిగ జేసి గర్వము సోగొట్టిన వాడాయెను

దుష్ట .. అంజనేయులు కొట్టుట యెట్లు?

రామ—మీ రిప్పుడేమియు మాట్లాడవలదని చెప్పలేదా అంతయువినిన తరువాత శంకలు చేయవచ్చును. భారతములో రామాయణార్థ మిదియే సుభద్రా! చదువుము

సుభ—క. గురుఁ డమలయోగనిష్ఠం! దిరమై యుండంగజూచి ధృష్టద్యుమ్నుం!
డరదము మీదికి కురికి త! చ్ఛిరోజములు పట్టుకొని యసిందునుముట
యుఁ॥

రామ—అట్టిసమయమున గురుడు అనగా బ్రహస్పతిగారు శుక్రాచార్యుల వారితో గూడావచ్చి రావణాసురునికి నీతిచెప్పగా వినకపోయినప్పుడు తనరధము మీదగూర్చుండి ధ్యానించుచుండగా నాంజనేయులవారు తమకు సహాయము చేసినందులకు బదులుగా ధృష్టద్యుమ్నుండు పడిగావచ్చి కత్తిదూసి అతని వెండ్రుకలు పట్టుకుని తునిమినవాడాయెను.

దు—(పకపక నవ్వుచు) వహవ్వా! వహవ్వా! మాబాగా యున్నది.

భాగవతార్థము—ఇదియొ యింకొ ముందున్నది చూడు. చదువు. చదువు.

సుధ-మ. జంఘాలత్వముతో నగోపరిచర త్సారంగహింపేప్పను
ల్లంఘింపగమకించుసింహముక్రియన్ లంఘించిపౌరప్రజా
సంఘాతంబులు తల్లడిల్ల హరికంసప్రాణ హింసార్థియై
లంఘించెం వెసఁగంసుమీఁదికిరణోల్లాసంబు భాసిల్లగన్.

రామ—అట్లు రాక్షసగురువునకు మిత్రుండయిన బ్రహస్పతిని దృష్టద్యుమ్నుడు వంచింపగాజూచి యా యవమానము తనదేయనుకొని మిక్కిలి కోపించి కంసుడు యుద్ధమునకురాగా జూచి హరి అనగా యిక్కడ సుగ్రీవుడని చెప్పుకొనవలయును. పర్వతముమీఁదనుండి లేడిపిల్లమీదికి నుఱికెడు సింహములాగునేయుఱికి గొంతువుపట్టుకొని నులిమినవాడాయెను.

దు—అయ్యా! అంతటితో జాలును కాని దీనికి సమాధానమెద్దియో తరువాత జెప్పెదనంటిరి. సామరస్యమెట్లొ చెప్పుము పప్పుబియ్యము కలిపినట్లే యున్నది.

రామ—సామరస్యము చెప్పవలయునా? మొదటిది రామాయణములో భారతార్థము. రెండవది భారతములో రామాయణార్థము. మూడవది రెండును నాలుగవది రెండిటిలో భాగవతార్థము తెలియదా సహాయము వారికి వీరు చేయగా వీరికి వారు చేసినారు. తప్పేమి.

దు—మేలుమేలు. భళిభళి బాగుబాగు ఇదియొ చిపరకు చెప్పినది. సంతసించితిమి కాని ఇక ప్రత్యక్షపురాణమెట్లో చెప్పుడు అదియును విని సభ చాలింతము.

రామ—చిత్తము అని వెనుకటి పద్యములు పెండియుం జదువుచు బ్రాహ్మణుఁడు తన సహాయము చేయుచుండ గర్వుడు రావణునిట్లు తాకెనని యత్యాగ్రహముతోలేచి సింహాసనమున గూర్చున్న యీ దుష్టవర్మను క్రిందబడవేసి దృష్టద్యుమ్నుడు బృహస్పతినిట్లు తలగొరిగెనని యొకకత్తిచే జుట్టుకోసి సుగ్రీవుండు కంసునిట్లుతన్నెనని నాలుగుతన్ని హనుమంతుండు సుశర్మయిల్లు ఇట్లంటించెనని యంతకు మున్నె సిద్ధపరచియుంచిన కరదీపిక వెలిగించి యందున్న దూదిరాశి నటించెను. అప్పుడు సభాభవనమంతయు నంటుకొని చిటచ్చటారావములతో నింగి పొడువున వెడలి అగ్నిహోత్రుడు రెండుగడియలలో నాభవనము అన్నియు భస్మావశేషముగావించెను. అప్పుడందున్న పౌరులెల్ల హాహాకారములు సేయుచు వీధిలోబడిరి. దుష్టవర్మ గుండెలు బాదుకొనుచు నేలబడి పొరలిపొరలి యేడువదొడంగెను. అప్పుడు రామలింగకవి యీక్రింది శ్లోకములం జదివెను.

శ్లో॥ తతస్సులంకా సహసా ప్రదగ్ధా సరాక్షసా సాశ్వరథా సనాగా
సాలాత హస్త్ర ... ... హాటీనితం ... గయాంతం ...
... ...॥

పూర్వకాలంబున నాంజనేయ భగవానులువారు లంకాపట్టణము తగులబెట్టి నపుడు గృహమునుండి వెలువడి వీధులబడి రాక్షసులు అమ్మో బాబో కొడుకో అని యీలాగుననే భయంకరముగా విలపించిరిసుమా: ఇదియే ప్రత్యక్షపురాణము.

అని యిట్లు తన్ను బరిహాసంపుచున్న రామలింగకవింజూచి అతికోపముతో దుష్టవర్మ లేచి కొట్టబోయెను కాని అతనిచుట్టునున్న జన్నిగట్టులు విట్టదల్చుటచే దరికి రాశక్యమైనదికాదు.

ఆయుపద్రవము వారించుటకు గ్రామస్థులందఱు నచ్చటజేరిరి. వారితో దుష్టవర్మ రామలింగకవిచేసిన అపరాధము నిరూపించి చెప్పి యతనిం బట్టుకొన దనకు సహాయము రమ్మని కోరుకొనియెను. కాని వారిలో బ్రాహ్మణబృంద మెక్కుడుగా నుండుటచే తమకట్టిపని చేయుటకుం గష్టమనియెంచి పౌరులు సామముగా రామలింగకవిని బిలిచి అట్టిపని యేమిటికి జేసితివని అడిగిరి.

అప్పుడతండు అయ్యా! నేనీపని అతని అనుమతిమీదనే చేసితినికాని మఱియొకటికాదు. యుద్ధపంచకము చదువుమనియు నెన్నడో జరిగిన విషయమిప్పుడు జరుగుచున్నట్లు చెప్పుమనియు నొకపురాణము చదువుచు వేరొక పురాణార్థము చెప్పుమనియు నిన్నియు నతనిముఖమునుండి చెప్పినమాటలు. కావలసిన నీబ్రాహ్మణుల నడుగవచ్చుననియు దనవలన నించుకంతయు నేరములేదనియుం జెప్పెను.

ఆమాటలువిని దుష్టవర్మ పండ్లు పటపటకొరుకుచు దురాత్మా! అద్భుతపురాణము జెప్పెదననిన నెద్దియో యనుకొంటిని. భారతభాగవత రామాయణార్థములు మార్చుమనిన నిదియా? ఇట్టిపురాణము లధమవిప్రులయొద్ద జెప్పుము. ఆంజనేయుడు దక్షిణగోగ్రహణము చేయుచున్న సుశర్మను కర్ణుడు రావణుని దృష్టద్యుమ్న ప్రభృతి సుగ్రీవుండు కంసుని కొట్టెనట. ఎంత అసందర్భముగా నున్నదో చూడుడు. అది యట్లుండె. నాజుట్టుకోసి తన్నుచు భవనములు గాల్చెను, దీనికేమి చెప్పెదరు? ఈమాటలు మీకు నుచితముగా నున్నవని తోచెనేయని యడిగిన బౌరులు నవ్వుచు రామలింగకవి మొగముచూచిరి.

అప్పుడతండు కన్నులెఱ్ఱజేయుచు నుచితము కానివారల కుచితములుగా దోచవు. నేనుజెప్పిన యర్థము లెవ్వరుకాదన్నను జుట్టుకోసిపంపెదను. బ్రాహ్మణులెల్లరు క్రిందగూర్చుండి పురాణము చెప్పుచుండ బెద్దయెత్తులాసనగద్దియం గూర్చుండి శంకలువేయుట యనుకొంటిరి కాబోలు. మాపురాణము లట్టివికావు. దుష్టవర్మచ్ఛేదకములని యెఱుంగుడు. నాయపరాధము నిరూపించుట కిచ్చటివారి కధికారములేదు. కావలసిన ఢిల్లీ చక్రవర్తియొద్దకు రమ్ము. ఆయనచెప్పినట్లు చేయువాడనని తనకుగల యధికారపత్రికం జూపెను.

పౌరులు దానింజూచి యేమియుం బలుకలేక అతని సమస్త సామాన్యునిగా దలంచి గనుపేర్పరచి యెల్లుండికి ఢిల్లీకి పమ్పునట్లుగా అతనిచే వ్రాయించి దుష్టవర్మ కిప్పించిరి. బ్రాహ్మణులెల్లరు తమసంత నేటితో సంతసము బొందినవని సంత

పించుచు రామలింగకవిం బెక్కుతెరంగుల వినుతించి యాగదువునకు మేమందరము ఢిల్లీకి వత్తుమని చెప్పుచు నప్పురంబున రెండుదినము లుండుమని నిర్బంధించి దేవతలు వాసవునిబోలె నారాధించిరి. అతండు తన కులగోత్రనామములు గుట్టుపరచి యట్లు దుష్టవర్మను వంచించి యప్పురంబున మఱియొక దివసము మాత్రము నివసించి యమ్మఱునాడు మధ్యాహ్నమునుండి పయనముసాగించి అందున్న ధరణీబృందారకులందఱు పెద్దదూరమతని సాగనంపి అతనిచేత ననిపించుకొని వెనుకకుం బోయిరి.

మంగమణి కథ

రామలింగకవియు సుభద్రునితోగూడ బండియెక్కి యిష్టాలాపములాడికొనుచు బోవుచుండ గొంతదూర మరుగునప్పటికి సాయంకాలమైనది. గ్రామమేదియు గనంబడినదికాదు. చీకటికి వెరచుచు బండివాడెద్దులను వడిగాదోలుచుండెను. అట్టిసమయమున దారిలో నొకచోట నొకబండి అడ్డముగా నుండుటజూచి బండివాడు తనబండి నిలిపి యీ బండినిట్లు దారికడ్డముగబెట్టిన వారెవ్వరని యడిగెను. ఆమాటవిని యాబండిలోనుండి యొకతొయ్యలి అయ్యా! మేము మార్గస్థులము. ఢిల్లీకి బోవుచున్నవారము. మాబండియెద్దొకటి యెందెదియో మూడు దినముల త్రాడు త్రెంపుకొని పారిపోయినది. దానిని వెదకుటకై బండివాడు పోయెను. వెడలిపోయి యింకను రాలేదు. చీకటిపడినది మేమాడువాండ్ర మిందుంటిమి. మా మగవారు ముందు పోయిరి. మాబండివాడు వచ్చువరకు నిలుతురేని మీకు మంచిపుణ్యము రాగలదు. రెండుబండ్లును గలిసిపోవచ్చును. ఆ బండిలోనున్న పుణ్యాత్ములెవ్వరో తెలియదు. ఈపాటి యుపకారముచేయ వేడుచుంటిమని వినయముగా వేడుకోగా నాపాటలగంధి మాటలువిని రామలింగకవి సుభద్రునికి సంజ్ఞచేసి తటాలున బండిదిగి మగువలారా! వెరవకుడు: మేము బ్రాహ్మణులము. విద్వాంసులము. ఉదరపోషణార్థమై దేశాటనము చేయుచున్నవారము. ఉపకారమెవ్వరికి నవసరముండకపోదు. మీబండివాడు వచ్చువరకు నిలిచియుందుము. రాకున్న వెదకి దీసికొనివత్తుము. లేకున్న మా బండి యెక్కించుకొని గ్రామమును జేర్చుదుము. మిమ్ము ప్రాణప్రదముగా జూచుకొని మీమగవారి కప్పగింతుమని అత్యంతప్రియముగా బలికి అప్పుడే తనబండి దింపించెను.

అతని వాగ్ధోరణి కత్తరుణి వెఱగందుచు సంతోషముతో అయ్యా! మీరు బ్రాహ్మణులని వినినంతనే మాచింత పోయినది. విద్వాంసులైన మీ సహవాసము మంగళములం గూర్పకపోవునా? మీకిదే నమస్కారమని కాలక్షేపమునకై అతని వినుతింపుచు గొంతసేపు గడపినది. కాని యెంతకు నాబండివాని జాడ కనిపించినది కాదు. అప్పుడు వారు తమనిమిత్తమై నిలిచిరని నామాటలయ్యు [illegible] నయ్యెందు

వచన కృతజ్ఞతాసూచకములగు మాటలచే నతనిని పొగడుచుండ రామలింగకవి యా బండి దాపునకుంబోయి క్రమంబున బరిచయము రెట్టింప జనవుచేసి బోటీ. మీ రేమిటివారు? ఢిల్లీ కేటికి బోవుచున్నవారు? మీ పేరెయ్యది? రెండవయువతి నీకేమి కావలయునని అడిగిన నప్పడతి యిట్లనియె.

అయ్యా! మేము వైష్ణవులము. మామగవారు ఢిల్లీ చక్రవర్తిం జూడబోయిరి. వారియొద్దకు మేము పోవుచున్నారము. నాపేరు మంగమణి. ఈ చిన్నది నాకు చిన 15
తల్లి కూతురు. దీనిపేరు ప్రియంవద. నేటిరాత్రి మీసహాయము దొరకకున్న నీ అడవిలో మడియవలసివచ్చును పాపము! మీరు మానిమిత్త మీ రాత్రి భోజనము విడిచితిరి. మీ యుపకార మెన్నటికిని మఱువము. మీ అభిధేయమెద్ది? ఏయే విద్యలం జదివితిరి? జన్మభూమి యెచ్చటనని యెంతయో నైపుణ్యముగా నడిగినది.

రామలింగకవి తనపేరు రామకవి యనియు దన శిష్యునిపేరు సుభద్రుడనియుం దన జన్మభూమి యుత్తర కురుదేశమనియు దనకన్ని విద్యలలో బాండిత్యమున్న దనియుం జెప్పెను. ఈరీతి వారు మాటలాడుకొనుచుండగనే తెల్లవారినది. ఇంతలో బండివాడెద్దును దోలుకొనివచ్చెను. మంగమణియు బ్రియంవదయు బండిలో ముసు
గులు వైచికొని కూర్చుండుటచే సోమాన్వయుడు నతనితో గూడ బయలుదేరిరి. అంత 16
ప్రాతఃకృత్యములు దీర్చుకొని వారు బండ్లలో గూర్చుండిరి. బండివాడు ప్రయాణ మతివేగముగా దోలి మధ్యాహ్నమున కొక యగ్రహారము జేర్చెను.

అందొకచో వసతిచేసి ప్రత్యేకముగా వండుకొన ప్రయత్నము జేయుచున్న మంగమణిని బ్రియంవదను వారించుచు రామలింగకవి మంచిమాటలు చెప్పి తనపాత్రములో గుడువనట్లొడంబడ జేసెను. అదిమొదలు వారందరు నొక్కపాకములోనే భుజించుచుండిరి. మఱియు దారినడుచునప్పుడా పడంతులబండి ముందిడి తమబండి వెనుక నడిపించుచు నిమ్నోన్నత ప్రదేశములు వచ్చినప్పుడు బండ్లు నిలిపి వారిం దింపి వెండియు వారెక్కిన తరువాత దాము నెక్కుచుందురు.

ఈరీతి వారితో నాలుగుదినములు దారినడుచువఱకు నాతరుణీమణులకు రామలింగకవియందు దత్యంత ప్రేమానుబంధము గలిగినది. అతనిం బరమోత్తముడని తలంచిరి. పరోపకారపారీణుడింతకన్న వేఱొకడు లేడని పొగడుచుండిరి. అతని ఋణము మేమెన్నటికిని దీర్చుకొనలేమని సందియపడ దొడంగిరి.

అట్లు దినదినప్రవర్ధమానంబగు స్నేహముతోడ ప్రయాణాభిలాషలతో నా యోషారత్నంబులు తన్ననుసరింప రామలింగకవి కొన్ని మజిలీలు నడిచి యొకనాటి సాయంకాలమునకు మహ్యాగరంబను పట్టణమునకుం బోయెను.

అప్పురము ధర్మకేతుండను రాజు పాలించుచుండెను. బహుజనాకీర్ణమైన యావీట నొక సత్రంబున బసజేసి అమ్మఱునాడు ప్రాతఃకాలంబున స్నానసంధ్యా

వందనాద్యనుష్ఠానము దీర్చుకొని పట్టణమెల్లెడలం దిరిగివచ్చి భుజించిన వెనుక యజ్ఞవరాంగ్రద యొద్దకువచ్చి సంగమణితో మెల్లగా రామలింగకవి యిట్లనియె.

రమణీ! సఖ్యము సాప్తపదీనమని చెప్పుదురుగదా? పది దినములనుండి నీ సహవాస పరిచయము మాకు గలుగుచున్నది. కావున మమ్ముత్తమ మిత్రులుగా భావింపవలయును నీ యాకార గౌరవంబుల చూడ నాశ్రిత మందారవల్లివని తోచకమానదు. నీ ప్రాపు లభించినప్పుడ మా యిడుములన్నియుం బోయినవనుకొంటిమి ధనము సంపాదించుట మిక్కిలి కష్టముగదా. నేను చిన్ననాటనుండియు దేశాటనము చేయుచున్నవాడను. కాని యెందైనను జాలినంత ద్రవ్యము దొరకలేదు. నేడొక యాధారము కనబడినది. దానికి మీ సహాయము కావలసియున్నది. మీరించుక సేపు శ్రమనవహించిన మేము భార్యాపుత్రులతో చిరకాలము సుఖింతుము. ఉత్తములకు జేయరాని పనులుండవు సాహసించి చెప్పుటకు వాక్కు రాకున్నది. ధనచాపల్యంబు చెప్పుమని యాదరక ప్రేరేపించుచున్నయది. ఏమిచేయుదును. నీ సౌహార్ద్రంబె యింతకును మూలంబని యూరకున్న రామలింగకవికి సంగమణి యిట్లనియె.

ఆర్యా! యీ మార్గములో మీరు మాకుజేయు సహాయంబే తాదృశంబే. ఏ బంధువు డిట్లు మన్నించును? ఏ మిత్రుం డిట్లు వర్తించును? ఇట్టి మీ విషయమై కృతజ్ఞత జూపుటకొని యుపకారము చేయుటకొను. దీనికి నన్నింత పొగడవలదు. నా వలన గావలసిన పని యెద్దియో వక్కాణింపుడు. వేగముగాజేసి మీ ఋణము దీర్చుకొందునని పలికిన నక్కలికి కతండిట్లనియె.

కలకంఠీ! యిట్లనుట నీకే తగును. మదీయవాంఛితం బాలింపుము. ఈపట్టణపు రాజు ధర్మకేతుడు, పార్థకాహ్వయుం డతని పత్ని సుశీల. సుశీలయే, ఆ సాధ్వీతిలకంబు పేర్పుటావుంగా జెప్పుదురు. ఆమె ప్రతి శుక్రవారము దంపతిపూజ గావించి యా దంపతుల కనల్పముగా గాంచనమణిభూషాంబరముల నొసంగునట. అవ్వార్త నాలించి మేము ప్రొద్దుట రాజదర్శనమునకుంబోయి మా విద్యాపాటవముల జూపించితిమి. అతండు మెచ్చుకొని మీరు కుటుంబ సహితముగా వచ్చితిరా అని అడిగెను. వచ్చితిమని యుత్తరమిచ్చితిమి. త్వష్టా ప్రభావం బెట్టిదో చూచితివా? మా మాటలు విని యా రాజు మీ రిరువురు భార్యాసహితముగ రేపు ప్రొద్దుట దయచేయుడని సగౌరవముగా సనిపిన వచ్చితిమి. అందుమూలమున మా యిరువురను రమ్మనిరి. ఇప్పుడేమి చేయవలయునో తోచకున్నది. దీని కెద్దియేని సాధనము చెప్పుదువని నిన్ను వేడుకొనుచున్నవాడనని అత్యంత నిపుణముగా బల్కి యూరకుండెను.

అప్పుడా సుందరి మందహాసము చేయుచు ప్రియంవద మొగముజూచి బోటీ యీయన మాటలు వింటివా, దీనికి సాధన మెద్దియేని చెప్పవలయునట. ఏమని చెప్పుటకును నుపచార పరిగ్రహము మొగమాట పెట్టుచున్నది. మన మొకసారి వారి పట్టుల గూర్చుండవలయునని సూచించుచున్నవాడు. కావున నిందుకృత్యమునుపేత

నైనను బరోపకృతి జేయవలయునని యున్నది. అందు బ్రాహ్మణులు, విద్వాంసులును, మనకు పరమమిత్రులు. అట్టివారి విషయమై యేమిజేసినను నింద్యముకాదు, మన మగవారు వినినను నెగ్గుపట్టరు. అన్నింటికిని మనస్సు ప్రధానము. మనము వారియొద్ద నిచ్చట గూర్చుండలేదా? అట్లే అచ్చటను గూర్చుందము. నీ వెవ్వరి దాపున గూర్చుందువు. అయ్యో! నవ్వెదవేల? మన బ్రాహ్మణులే కారటే నీవుగరు శంకించిన నేను సమాధానము చెప్పెదనులే? అని పలుకుచునార్యా! మీ కార్యము మీరు చూచుకొనుడు. మమ్ము మీ ప్రక్కలం గూర్చుండి దానవండవలయుననియే కదా మీ యభిప్రాయము. మీ లాభము పోగొట్టనేల. అలాగుననే కూర్చుండెదము. వేగముగా బంపవలయు నెవ్వరేని యెఱింగిన వారుండిన మోసము వచ్చుజుడీ యని పలికిన సంతసించుచు నా రామలింగకవి యిట్లనియె.

చానా! నేనామాట మొదటనే చెప్పితిని. మనము పోవుటయే తడవు పీటలు వైచి కూర్చుండబెట్టి ధారవోయుదురట. ఈ మాట చెప్పుటకు వెరచుచున్నవాడ. నిట్టిసాహసముచేయుటకు నీకే తగును. నీయౌదార్యము గొనియాడుటకు వేయినోళ్ళు కావలయునని స్తోత్రములు సేయుచుండ వారించుచు మంగమణి వేరొక ప్రస్తావము దెచ్చినది. పిమ్మట నాకొమ్మలిరువురు నావిషయమే చెప్పుకొనుచు నవ్వులాటలమాటలతో నాదివసమును గడిపిరి.

మఱునాడు సూర్యుండు పూర్వగిరిశిఖర మలంకరించినతోడనే రాజపత్ని వారిం దోడితేర అశ్వశకటముల నంపినది అమ్మద్దియువిద్దరు బ్రాహ్మణాంగనల పోలిక మెరయ భూషాంబరములుదాల్చి మేలిముసుంగుతో జెరియొకరి పజ్జనుం గూర్చుండిరి అంతరమున్న చనువుగా మాట్లాడు నాచేడియలకు బత్నిభావంబు వహించుటచే నపూర్వలజ్జావిభ్రమంబులు మనంబున నంకురించినవి.

ఆశకటంబులు త్వరితో వారి నంతఃపురము జేర్చుటయు బండ్లుదిగి యందు బరిచారికులచే జూపబడిన గదులలో వారు నివసించిరి. ఇంతలో వాడుకప్రకారము ముత్తైదువలువచ్చి యభ్యంగనము చేయుదని వారి బలవంతముపెట్టిన సమ్మతించిరి కారు. ఆ మాట విని సుశీల స్వయముగావచ్చి వారింజూచి తదీయ రూపలావణ్యాది విశేషముల కచ్చెరువందుచు నచ్చె నిలువంబడి చూచుచుండెను.

స్వభావసుందరులకు వికృతియు శోభం దెచ్చునుగదా మసిపాతగట్టినను మాణిక్యము మెఱయకుండునా? మేలిముసుగు వైచుకొని యున్నను వారుచూచు వారికి సంతసం గలుగజేయుచుండిరి.

అప్పుడా సుశీల మంగమణి వలదనుచుండ బలాత్కారముగా దానే తలయంటి పన్నీట జలకమార్చినది. తదంగలావణ్యము మరసి యరసి సుశీల విస్మయము బొందుచు నాహా! ఇట్టి మోహనాంగిని సార్వభౌమునికి భార్యజేయక యొక నిరుపేదకు గట్టిపెట్టిన మరమేష్ఠి నెంతదిట్టినను దోషములేదుగదా మాటలు యొయ్యారము, ఈ లావణ్యము, ఈసౌభాగము, ఈజవ్వనము, ఈబింకము, చేతాకాంతల

కుందునం(ద్రు. మనుష్యాంగనలలో నట్టి సుందరిం జూచియెఱుంగనని యనేకప్రకారముల పొగడుచు మెచ్చుకొనుచు దలయూచుచు అపూర్వసంతోషముతో మనోహరమూల్యాంబరాలంకారములచేగొన చేసినది.

పిమ్మట ప్రియంవదకును నభ్యంగనవిధి నిర్వర్తింపజేసి తరుణి యీనాతి నీకేమికావలయు? వాల్లభ్యంబనుకూలముగా నున్నదియా సంతతి యేమాత్రమని అడిగిన ప్రియంవద పక్కున నవ్వినది.

అప్పుడు మంగమణి సుశీలతో దేవీ! ఈవెలది సంతతి గురించి అడిగినందులకు నవ్వినది. బాల్యచేష్టలింకను విడువలేదు. మఱియొక లాగున తలంపకుమా? మాకు సంతతిలేదు వాల్లభ్యంబునకు యువతుల నడతలేకదా కారణములు. అట్టి కొరంతయేమియును లేదు. నాకిది పినతల్లికూతురు మా భర్తలకు యట్టిబాంధవ్యమే కలిగియున్నదని యామెకు సమాధానము చెప్పినది.

ఇంతలో బూజాగృహంబున గంట వాయించుటయు సుశీల యదరిపడి స్నానగృహంబునకుబోయి జలకమాడి దేవీపూజగావించి అర్చాభవనమునకు వచ్చినది.

అంతకుమున్న పరిచారకులు మంగమణిని ప్రియంవదను బూజామంటపములో బైడిపీటలపయిన గూర్చుండియున్న ఛామలింగకవి ప్రక్కను సుభద్రుని ప్రక్కను యథానుమతముగా గూర్చుండబెట్టిరి. అప్పుడు రాజపత్ని భర్తతో వచ్చి యా దంపతులకు ప్రత్యేకము షోడశోపచార పూజలం గావించి పార్వతీపరమేశ్వరులనియు లక్ష్మీనారాయణులనియు భావించి అనేక దానములం గావించి బ్రాహ్మణాశీర్వాదములనంది యానందముతో బిమ్మట అందఱను మధురాహారములచే సంతృప్తులగావించినది.

భోజనానంతరమున నేకాంత నిశాంతముననున్న సమయంబున ప్రియంవద మంగమణితో సఖీ! ఇందాక రామకవి మనతో బీటలపై గూర్చుండుటేతదవ పిమ్మట బోవచ్చునని చెప్పెనే యీ గౌడవలన్నియు నేమిటియవి. అయ్యో! ఆశీర్వాదములు బ్రహ్మణులుసేసలు జల్లుట దలంకొనుచ వింతయగుచున్నది. ఈబ్రహ్మముడులు బ్రహ్మములు కావుగదా! చక్రవర్తులకైన నిశ్చయముచేయని నీవీతనిపజ్జ గూర్చుంటివి. ఏమి కాలమహిమయని పలికిన విని మంగమణి నిట్టూర్పు నిగుడింపుచు నిట్లనియె.

చెలీ? నీవు దానికే వింతపడుచుంటివి ముందరికథ యెఱుంగవు భోజనముచేసి వచ్చునప్పుడు నాతో సుశీల యాడుబిడ్డ చెప్పినది. ఈ రాత్రి మనకు శోభనము చేయుచునట. అంతఃపురములు చక్కగా నలంకరించుమని పరిచారికలతో జెప్పుచున్నది ఆమె వ్రతమట్టిది కాబోలు నీలాటి కల్పితము లామెకేమి తెలియును. [illegible]నది మొదలు మఱియు మురియుచున్నది మనమిప్పు డేమిచేయవలయును

మోగమాటమునకు బోవ నెద్దియో యైనదట. సహవాసపరిచయంబునకు గలిగిన ఫలమిది. నీవంటి నటీమణులు బ్రహ్మాముడులే కాబోలు? నిరుపేద పాపుల కుపకృతి యగునని తలంచినందులకు సుకృతము ఫలించినది యెల్లరుచూడ వారిపజల గూర్చుండి యాశీర్వాదములండి యిప్పుడు మేమట్టివారము కామనిన నెవ్వరు సమ్మతింతురు నిజము చెప్పితిమేని దండ్యుల మగుదుము. పాపవిధి యెట్లు విధించెనో యట్లు జరుగకమానదు. చింతించుట నిష్ప్రయోజనమని పలికిన విని ప్రియంవద అదిరిపడి భళాభళ మిక్కిలి చక్కగానున్నదే? రామకవి యెఱింగియే మనలను మోసముచేసెను. చాలు నీపాపనసాంగత్యము యేమయినను సరియేమునను బోవుదము రమ్ము శిక్షించిన ముందువారినే శిక్షింతురని బలుకుచున్న సమయంబున రామలింగకవి యెద్దియో వనికల్పించుకొని యచ్చటికివచ్చెను.

అతనిజూచి ప్రియంవద కన్నులెఱ్ఱజేయుచు రామకవీ. మమ్ము జక్కగా వంచించితివే. మొదట నీపేరిట వానిచేతనే వంచింపబడితిమి. నీవంతకన్న మోసగాడవైతివి నిజముచెప్పి నిన్ను దండింపజేయుదుము చూడుమనియు నతండు వెరచుచున్నట్లభినయించుచు కాంతలారా! మొదట నీగొడవేమియు నేనెరుంగను దానము లందుకొనుటగాదాయని మిమ్ము బ్రార్థించితిని. ఇట్టివని తెలిసినచో గోరకయేపోదును మిమ్ముజూడ నాకును సిగ్గగుచున్నది ఏ త్రోవయు గానరాదు. ఏమి చేయుదును? ఇప్పుడిచ్చిన ద్రవ్యమంతయు వదులుకొనియెదను యేదియేని యుపాయముండిన జెప్పుడు మర్యాద నిలిచెనేని ధనము మరియొకరీతిని సంపాదించుకొనవచ్చును. మీవంటి సాధ్వీమణుల క్లేశపరచుట యుచితమా? అని వినయముతో బలుకుచున్న అతనికి మంగమణి యిట్లనియె.

ఆర్యా! రామకవీ యుత్సాహముపారింప బ్రస్తుతసమయముగాదు. యిప్పుడు వేరొకయుపాయ మేమియునులేదు. రోటిలో తలపెట్టి రోకటిపోటునకు వెరచిన ప్రయోజనమేమియున్నది. మొదటనే యాలోచించుకొనవలసినది యిప్పుడొండు వినుడు బంధమోక్షమునకు గారణము మనస్సుకదా, అట్టి మనస్సు దృఢపరచుకొని యున్నయెడల నేప్రమాదము గలుగనేరదు విద్వాంసులైన మీకు నేనింతకన్న జెప్పనవసరములేదు. "బలవానింద్రియగ్రామో విద్వాంసమపికర్షతి" అనియున్న యార్యోక్తి మరువవద్దని పలికినవిని యతండు సమ్మతతో నింతి! నీవు నాకింతఁ జెప్పవలయునా! సందియమందకుము మీరెంచినట్లుండెద నట్లె వర్తింతుమని పలుకుచున్న సమయంబున నచ్చటికి సుశీల వచ్చుచున్నదని యొకదాది వచ్చి చెప్పినది.

ఆమాటవిని రామలింగకవి తన నెలవునకుం బోయెను సుశీల వచ్చినవారితో గొంతసేపు ముచ్చటించుచు నపర్షకత్వమాదనమునందే సమయము గడపి శయ్యాగృహంబునకు దీసికొనిపోయినది.

ఇంతలో సాయంకాలమగుటయు నామె గ్రామంబునంగల పేరంటాండ్రనెల్ల రప్పించి యాదంపతుల మనోహర సౌధాంతరములలోనున్న హంసతూలికాతల్పంబుల యథాయోగ్యముగా గూర్చుండబెట్టి గంధమాల్యానులేపన తాంబూల చర్వణాది వినోద విధానంబులందేర్చి పేరంటాండ్రకు తాంబూలము లిప్పించి మంగళహారతులు పాడించినది.

అట్లు పెద్దతడవు సుశీల పేరంటాండ్రతోగూడ వేడుకలు దీర వినోదములు నిర్వర్తించి యాదంపతులం గాంచుటచే దనకన్నులు సాఫల్యము నొందినవని యానందించినది. రాజపత్ని ము తెదుపలతో గూడ దలాపులు బిగియించి యరిగిన వెనుక రామలింగకవి యాకాంతను గన్నెత్తిచూచి మోహపరవశుడై యోహో యీ జగన్మోహిని ఇంతకుమున్ను ముసుంగిడుకొని యుండుటచే లెస్సగా జూడ నుండలేదు మున్ను విన్నదానికన్న మిన్నగా నున్నయది శ్రీకృష్ణుడైన నీ చిగురుబోడిని జూచెనేని మోహింపకుండునా! అయ్యారే! చతురాస్యుని సృష్టివైచిత్రము నకు మేరలేదుగదా! సాధుసాధు. ఇట్టి ముద్దుగుమ్మను నాయెదుట గూర్చుండజేసిన విధి యుపకృతికి బ్రతికృతి జేయలేను సార్వభౌముని కంటెను నీయదృష్టము పట్టుట దుర్లభము. ఒక్కసారి యొక్కకడగంటిచూపుచే జూడబడిన వాడచే త్రిభువన రాజ్యం బేమిటికని యనేక ప్రకారంబుల దనంగ సౌభాగ్యంబుల గొనియాడుచు బరవశమైన చిత్తమును స్వాయత్తము చేసికొని 'యక్కోమలితో నెక్కుడు ప్రీతివాక్యములు జెప్పితి. నేను వేగిరించితినేని దేలికసేయకమానదు. ఈ చిలుకలకొలికి చూపులం గౌసల్యము పొందగల్గుచున్నది. ఇంచుక సైరించిన పంచశరుండు నంచి యుపకారం సేయకమానడని తలంచి, యన్మానధనుండు దగ్గున శయ్యడిగ్గురికి తన మేన బూయబడిన గంధము దుడుచుకొని మాలికలదీసి ప్రాంతమందున్న పీఠంబున గూరుచుండెను.

మంగమణియు సఖితోడ పర్యంకము డిగ్గి యలంకారములేమియు దీయక యుండెకదో నమర్చియున్న విపంచి పుచ్చుకొని శ్రుతి మేళగించి యపూర్వరాగోదయంబు దీపింప సంగీతము పాడినది. తద్గాత్రశక్తి యెట్టిదో గాంధర్వాస్త్రంబువోలె నస్నాదం బాలించిన వారినెల్లం మోహావివశుల గావించినది.

అక్కాంత కొంతసేపు అట్లు వీణవాయించి ప్రొద్దుపోయిన వెనుక వీణం గట్టిపెట్టి యందున్న రత్నకంబళమున బరుండి చిత్తంబున బెక్కుతలంపు లుప్పతిల్ల జింతించుచు నిద్రపట్టకయున్నది.

అంతలో వెల్లవాఱుటయు నత్తరుణీమణి యరుణోదయంబు కాకమున్న లేచి గదిలోనికి బోయి అంతకుమున్న పవ్వళియున్న ప్రియంవదం జూచి నవ్వుచు నిట్లనియె. సఖీ! ప్రియంవదా! నీవు రాత్రి యెట్లుగడిపితివి. మనమేడ? ఈ బాధలు లేద? ... ఇట్టి దాంపత్య మెప్పురాణములోనైనను వర్ణింపబడి యున్నదా? ...

రామకవి పేదవాఁడని తలంచితిమి కాని కాడు. కాడు. ఆయన యాకారము మహనీయత సూచించెడిది. కలికీ నీ చక్కని నిక్కము దాచనేల? తల్పగతుండయిన యతని జూడ జూడ నాకేవేడుక పొడమినది. వజ్రమువంటి నాహృదయము నేటికిం దేలికయినది. ఎట్టివానినీ గణియింపని నాచిత్త మితనియందు లగ్నమగుటకు గారణమేమో తెలియదు ఈతనితో దేశాటనముచేయుచు దిరిగిపెత్తుకొన విధి నాకు విధించెనుగాబోలు వలపు విధి నిషేధంబులం దెలియనీయదుగదా! చెదిరినమతి సతి ప్రయత్నంబున బిగియబట్టితి. నీవేమి చేసితివి? నిక్కము చెప్పుమని యడిగిన నప్పడతి సిగ్గభినయించుచు నల్లన నిట్లనియె,

చెలియా! మనల నిమిత్తము వీరిరువురం బరమేష్టి సృష్టించినట్లు తలంచెదను. కానిచో వీరితో మనము పీటలపై గూర్చుండుటకు సమ్మతింతుమా! విధి విచిత్ర సంఘటనముల గావింపుచుండును. నేను నీకన్న ప్రౌఢురాలనా యేమి? నాకు రాత్రి సుభద్రుని యాకారవిలాసము లపూర్వములట్ల తోచినవి. వానినెఱచేసి పూవింటిజోదు విరితూపుల నామది వివశించెను. చిత్తము మెత్తనైనంత పత్రం ముతో దేలికపడికొన కతనికి నా హృదయాభిలాష వెల్లడించితిని అతఁడెంత ధైర్య ధనుండో చూడుము. గాంభీర్యమెట్టిదో పరికింపుము నాచేననిపించుకొనువరకు నాస గొలిపి పిమ్మట నాగుమ నానతిలేనిదే యేకార్యము చేయనని నన్ను సిగ్గుపుచ్చెను. ఇందులకు నీవేమనెదవో యని పెదవుచున్న దానవని చెప్పుచున్న సమయంబున రాజ పత్ని యప్పటికి వచ్చి తలుపుగొట్టినది

ఆమె తలుపుతీసినతోడనే నారిద్దఱ్ఱకునిపోయి యిష్టాహారములచే సంతుష్టిం బొందజేసినది. మూడురాత్రులు గడిచిన పిమ్మట నాలుగవనాటి యుదయంబున మంగ మణి ప్రియంవదతో నిట్లనియె సఖీ! రెండవరాత్రి వృత్తాంతము వినియుంటివిగదా! అంతవరకు గుట్టు విడువకొంటిని. నిన్నటిరాత్రి యెంత యాపుకొనెదమన్నను సార థిని లక్ష్యముచేయని గుఱ్ఱములు బండినిలాగినట్లు నా యింద్రియములు లాగినవికావు. నీ! యనంగునివంటి చపలు డెందునను లేడు. నానియమమంతయు నీటగలిపెను. అన్నన్నా! యెంత మోసమువచ్చినది. రామకవివంటి చతురుడీ పుడమిలో లేడు. మంచి నేర్పరి. ఎక్కుడు రసికుడు. మేటిగంభీరుడు బాపురే! రతిరహస్యవేత్త యయిన నాతనినే చెప్పవలయు పరేంగితజ్ఞుఁడతనికన్న బుడమిలోలేడు. నా ప్రౌఢిమ యంతయు నతనిచెంత గవ్వచేసినదికాదు. నాకెప్పటికిని దన మనస్సియ్యమి డెంద మావజాలక యతండు మెడనుండితీసి శయ్యయందుంచిన మాలికలం గయికొని మరి యే అవకాశమును గానక ఆర్యా! వీని మీకంఠమున నుంచక తీయుచుందురేల? వీని దాల్చిన దర్శనీయముగా నుందురని మెడయందు వైచితిని. అతండెంత చతురుండో చూడుము నినప్పుడే తనమెడనుండి తీసి బాలా! యివి మాకేల? యూసతులు నీవం దాల్చ నర్హులని పలుకుచు నవి నామెడ యందుంచెను. నేను వలదు వలదని పెనగు లాడు సమయములో నామేన నెందుమూఁటినో నాకు గళాభరణము మేను పులకలు మము

నొందినది. ఆహా! తత్సుఖసౌరస్యమనుభవైకవేద్యముగదా? ఎంత రతిప్రౌఢుం డయినను నంతరంగస్థాన మదయాట దుర్ఘటము ఏమియునెఱుంగనట్లేయుండెను. అప్పుడు నేను సిగ్గుపడి పిగ్గున బోనికి బోయితిని. ఈచర్య అతఁడెఱిగింయే చేసెనని తలంచెదను. నామెందును సందియ మందుచున్నది. చెప్పుమని యడిగిన నప్పుడు ప్రియంవద యిట్లనియె.

సఖీ! అతఁడెఱుఁగనివాఁడుకాఁడు. మనమే బేలలమైతిమి. గురుశిష్యులిద్దరు మాట్లాడుకొనిరని తలఁచెదను. సాయంకాలముపరకు యీరేయి నతనితో మాటాడను. ఉపేక్షాభావముతో గాలక్షేపము చేసెదనని యనుకొని యతనిం జేరినతోడనే యంతయుం మరచి వేఱొకదారి బట్టుచుందును. శూలాయుధునంతవానిని గోలకు ఒప్పిన నప్పురీలాక్షి పుష్పబాణములకు నగపడకుండుటకు మనమెంతవారము. ప్రతమునిఁబదిసను నుఖము దక్కినదికాదే 'వలచివచ్చినను రంభనయిన వాని కాదనుట' మగవానికి సహజగుణము. రాత్రి నాశక్తియంతయు జూపితినికాని యతనికి సంతృప్తి గలిగింపలేకపోతిని. ఇఁక నేమి చేయుదమయ్యా? వారిమొగములు జూచుటకు సిగ్గగుచుండును. కావున మనవారిని మనసుపోవుటయే యుచితమని తోచుచున్నది. అనుపలికిన విని మంగమణి యిట్లనియె.

అయ్యో! ఎంత మోసపోతిమి. ఏదియేటి యభిలాష. పాపము వారిని నిందించనేల? మనవృత్తాంతమంతయు మఱచి మనమే మోహజలధిలో మునింగితిమి. వారే యుపకరించిరి. జాతిలక్షణము లేమిటికి పోవును? చాలుజాలు. పురుషసాంగత్యం బలసింక పోవుదమురమ్ము. ఢిల్లీచక్రవర్తి మంత్రి విజయవర్మ భార్య సుశీల అక్కయట సుశీలనడిగి పరిచయపత్రిక దీసికొనిపోవుదము దాన గార్యసాఫల్యమగునని నిశ్చయించి యామెం బ్రార్థించి యట్టిపత్రికకుం దీసికొని రామలింగకవికిని సుభద్రునకు దెలియకుండ నారాత్రి బండి తోలించుకొని యాయించుబోడు లిరువురు కతిపయ ప్రయాణంబుల ఢిల్లీపురంబున కరిగిరి.

రామలింగకవియు మరునాడు తమకు రాజపత్ని యిచ్చిన వస్తువాహనములన్నియు నావీటిలో నుత్తములగు బ్రాహ్మణులకు బంచిపెట్టి ధర్మకేతు నమమతి వడసి యప్పురంబు వెలువడి క్రమంబు ననేక జనపదంబులు గడచి యందందు గర్వాధికులయినవారిని వంచించుచు గొన్నిదినంబులకు ఢిల్లీపురి చేరెను.

అట్లు మంగమణి ప్రియంవదయు ఢిల్లీపట్టణముచేరి చూచువారి కసహ్యము దోచునట్లుగా మలినాంబరములు ధరించి ముందుగా నొక సత్రంబున నివసించిరి. ఉండెద్దియో కారణమున నూరక పగచున్న యొక వృద్ధాంగనజూచి సాయంకాలమున మంగమణి అవ్వా! ప్రొద్దుటనుండి నిన్ను జూచుచున్నదాన నూరక పగచెదవు ఓదార్చువారెవ్వరు గనంబడరు. కారణమేమని యడిగిన నామెరత యిట్లనియె.

అవ్వ కథ

అమ్మా! నన్ను భగవంతుడే యోదార్పవలయుంగాని మనుష్యుల శక్యము కాదు వినుము. నాకాపుర మంబాపురము. నేనొకనాడు మాగ్రామములో గుమ్మరుచు నొకవీథిలో నొకపురుషునింగాంచి యతని యాకారగౌరవముచూచి దాతయని తలంచి దాపునకుం బోయితిని. అతడు నన్ను మన్నించుచు అవ్వా! నీవిచ్చటి కేమిటికై వచ్చితివని యడిగెను. నేను పేద ముత్తైదువను. పెక్కండ్రు బిడ్డలుగలరు. మగడు శతవృద్ధు దరిద్రము బాధించుచున్నది. మీవంటి పుణ్యాత్ము లేమైన యిచ్చినదినము గడుచును లేకున్న బిడ్డలు నేను నుపవాసముండవలసివచ్చునని యతిదైన్యంబుతో వేడుకొంటిని. నామాటలు వినిన నతనికి జాలిపుట్టినది. శివశివా యని చెవులు మూసికొనుచు నాకెద్దియో యిచ్చుటను నెవ్వనినో జీరెను. అతని పరితాపముజూచి నాకు విరోధియైన యొక బ్రాహ్మణుడతనితో అయ్యా! ఈయవ్వ విషయమై మీరింత చింతింపవలసినపనిలేదు. ఈ వృద్ధకు సంతతిలేదు. వేలకొలది ధనమున్నది. నిత్యము పేరంటకమునకు దిరుగుచు శ్రోత్రియవారియొద్ద నేమియు లేదని యసత్యము లాడునని నావిషయమెన్నియో లేనిపోనివి చెప్పెను.

అప్పుడతండు తలవంకించుచు నీకు మంచి చీర గొనిపెట్టెద నాతోడ నంగడికి రమ్మని యప్పుడే తీసికొనిపోయెను. నేను గుమాశతో నతనివెంట బోయితిని. అవ్వా! నీవెరింగిన మంచిదుకాణ మెద్దియని కలదాయని యడిగిన గలదని నాకు బరిచయము గలిగియున్న యొక బట్టలకొట్టుదగరకు దీసికొనిపోయితిని. అప్పుడతం డందున్న వర్తకుని జూచి విలువగల చీర యొకటి తీయుమని యనెను. ఆ వర్తకు డొక చీరదీసి చూపగా నాకిచ్చి అవ్వా! ఇది నీకు బాగున్నదా? లేకున్న మరియొకటి యేరికొమ్ము వెలకు సంశయింపకుమని పలికిన సంతసించుచు నేనంతకన్న విలువగల మరియొకకోక నేరికొని చూపితిని. ఇది నీకు జాలునాయని యతడడిగిన మరియు నాసబెంది వేరొకవస్త్రంబు గనపరచితిని. అదిచూచి అతండు అమ్మా! ఈ దుకాణములో విలువగల చీరలు లేవాయేమి? సామాన్యపుచీరలే తీయుచుంటివి. నా సొరవు నీవెరుంగవు? వెరవకుము. నీ యిష్టమువచ్చిన చీరం గొనికొనుము యిచ్చెదనని చెప్పిన నిజమని నమ్మి యా వర్తకుని వేపివేపి చివరకొక కాశీదేశపు జరీపట్టంచు చీరందీసి చూపితిని. ఇది యెంత వెలయని యడిగిన వేయిమాడలని చెప్పితిని. ఇంతేనాయని యాతడు పెదవి విరువగా నింతకన్న నెక్కుడు వెలగలది యీగ్రామములో లేదని యావర్తకుడు చెప్పెను. అయ్యో వర్తకుడా పెద్దచీర యుండిన నమ్ము నాకు మంచిసమయము వచ్చినది అని నేను వర్తకుని బ్రతిమాలితిని యాతండంతకన్న గొప్పచీర నాయొద్దలేదని స్పష్టముగా జెప్పెను.

అందులకు నేను మిక్కిలి వగచుచు అయ్యా! నా దురదృష్టమునకు మీరేమి చేయగలరు? ఇంతకన్న పెద్దచీర లేదట. మీ దయయుండిన మరియొకరీతి నన్నుగ

హింపవచ్చును. ఆ వెలపెట్టి మాయింటనున్న వారికందరకు వస్త్రంబులు కొని యియ్యగు మీదయవలన బెద్దకాలము సుఖియింతుమనిన వల్లెయని యతండొప్పుకొని అవ్వా! నీవావస్త్రంబుల నేరికొనియుంచుము. ఇంతలో నీచీర నాభార్యకు జూపి వచ్చెద నదియు మెచ్చవలయుంగదా. ఇదిగాక మఱియేమైన నిమ్మని చెప్పునేమో మాబస యింటాక నీవు చూచినదే తృటిలో వత్తునని పలుకగా సమ్మతించి వేగము రమ్మని చెప్పితిని

అప్పుడతం డావర్తకునితో నేనిచీరను మాయాడువాండ్రకు జూపివత్తు నంతదనుక యీయవ్వ తాకట్టుగా నుండును మానివాసము దాపుననే యున్నదని పలుకగా నతండు నన్నుజూచి యేమమ్మా నీవీయన నెఱుంగుదువా యని అడిగెను. అయ్యో! ఈయన యెంతవాడనుకొంటివి. నేనుకాదు లోకమంతయు నెఱుంగును. నీ సొమ్మున కేమియు భయములేదు. నేను పూటయని చెప్పి యాదొంగను చేతులార నంపితిని. పిమ్మట మా కుటుంబమున కతండిత్తునన్న చీరలు జామారులు నేరి మూటగట్టి యతనిరాక కెదురుచూచుచుంటిని. ఎక్కడరాక సాయంకాలమువరకును జూచితిని. కన్నులు చిల్లులు పడినవి అతనిజాడ యేమియుం గనబడినదికాదు. అప్పుడు భయపడుచు నాతనిం దీసికొనివత్తు బోనీయుమనిన వర్తకుడు గదలనీయడయ్యె. ఏమి చేయుదును! మఱికొంతసేపటికి నిరాశజేసుకొని గుండెలు బాదుకొనుచు అయ్యో! వర్తకుడా! వాడెవ్వడో నేనెఱుంగను వీధిలో గనంబడి చీరలిత్తును రమ్మనిన వచ్చితిని. ఇంత మోసకాడని యెఱుంగనైతిని. నన్నేటిలో దింపినాడు యేమిచేయుదును. నన్ను బోనిమ్ము గ్రామమంతయు వెదకి తీసుకొనివచ్చెద నిందున్న లాభమేమి? యని యనేకప్రకారముల వేడికొనగా నావర్తకుడు దురాశాపాంసురాలవు నీకిట్లు కావలసినదే. నేనడిగిన జగమంతయు నెఱిగినవాడనియే చెప్పితివే? నాకేమి నీవొప్ప నమ్మించి పుచ్చుకొనియెదనని నన్నుదిట్టుచు నావెంట గొందఱు మనుష్యుల నంపెను.

వాండ్రును నేనును గ్రామమంతయు వెదకితిమి యెందును వాని జాడ గనంబడినదికాదు. అప్పుడు నేనా వర్తకునియొద్దకు బోయి దీనురాలను, ముష్టిముండను, విడువుము తెలియక మోసపోయితినని యెంత బ్రతిమాలినను వానికి దయవచ్చినది కాదు. అందుల గురించి పత్రికాముఖంబున నీచక్రవర్తిగారియొద్ద దగవుపెట్టెను. ఆ తగవునకే నేనువచ్చితిని. ఈ పుణ్యాత్ముడేమి చేయునో తెలియదు తినినదికాదు, కుడిచినదికాదు. వీధిలోబోవుచుండ మీకగబడినది అని తన వృత్తాంతమంతయుం జెప్పుకొని యాయవ్వ విలపించినది.

ఆకథవిని మంగమణియుం బ్రియంవదయు లోన నవ్వుకొనుచు లోభిజనుల దుఃఖ మీలాగుననే పోవును. ఆబ్రాహ్మణు డెవ్వడో మిక్కిలి చతురుడు. మన [illegible]మో యని తలంచుచు దయాళోచితములయిన మాటలచే నా యవ్వను [illegible].

సుప్రభకథ

అట్లాకాంతలు ప్రచ్ఛన్నముగా బదిదినములు విజయశర్మ భార్య యగు సుప్రభతో దమవృత్తాంతము చెప్పుకొనుట కవకాశ మరయుచుండ నొకపర్వదివసంబున నామె దేవాలయమున కరుగుచుండెనను వార్తవిని సత్వరముగా నచటికిబోయిరి సుప్రభ దేవతాదర్శనముచేసికొని నాట్యమంటపమున మంగళవతియు ప్రియంవదయు ముసుంగులతో నెదుటకబోయి మెల్లగా సుశీల వ్రాసిన యుత్తర మామె కందిచ్చిరి అత్తరుణి యాయుత్తరము విప్పి చదువ నిట్లున్నది.

అక్కా! ఇక్కాంత లసమాన రూపవతులో విద్యావినయ సంపన్నలని చూచినవారికి తెల్లముగాకమానదు. ఉత్తమజాతివారును నాకు ప్రాణకాంతులగుటచే నీకు మాననీయులని వ్రాయనవసరములేదు. వీరి నపత్యభావంబున మన్నించి వీరుకోరిన కోరికలదీర్చ నీమగనిం బ్రార్థింతువని యీ యుత్తరము వ్రాసియిచ్చితిని. నా ముద్దు చెల్లెలవని తద్దయు గోరుచున్నదాన ఇట్లు ప్రియసోదరి సుశీల.

అట్లున్న యుత్తర మప్పడతి మఱుమాఱు చదువుకొని యత్యంత సంతోషముతో నా పత్రికను ముద్దిడుకొనుచు వారిపై జాలిచూపులు నిగుడజేసి మలినాంబరచ్ఛన్నలై యున్న యాయన్నుమిన్నల సోయగము తెల్లము కామింజేసి నా ముద్దు చెల్లెలకు వీరియందంత యనురాగమేటికి గలిగెనోయని వితర్కించుచు వారిం గూర్చుండగ సన్న జేసినది.

వారును యథోచితప్రదేశముల గూర్చుండిరి. అప్పటికేమియు వారిం బ్రశంసింపక యక్కాంత కొంతసేపుండి యింటికిం బోవునపుడు వారిరువురను దన బండి యెక్కించుకొని యింటికిం దీసికొనిపోయినది

సుప్రభ తనయింటిలో వారికి నెక్కుడు గౌరవముగా నుపచారములు గావింప దగు పరిచారికల నియమించినది. ఇంటిలోనున్నను రెండుమూడు దినములదనుక సుప్రభతో మాటలాడుటకు వారి కవసరము చిక్కినదికాదు. ఒకనాడు సాయంకాలమున సుప్రభ యంతఃపురంబున గూర్చుండి వారిని రావించి గద్దియల గూర్చుండ నియమించి కాంతలారా! మీరెవ్వని పుత్రికలు? ఏదేశమువారు? సుశీలకు మీకు మైత్రి యెల కలిగినది? మీకు మావలన గావలసిన పనియేది అని యడిగిన విని మంగళవతి కొంత పరిచయము గలిగినవెనుక తమకార్యం బెఱిగింప దగునని నిశ్చయించి యప్పటికి దగినట్లుగా నామె మాటలకు గొంతగొంత యుత్తరమిచ్చుచు నిట్లనియె.

సాధ్వీ! నీవు కడు సత్తమురాలవని ప్రియసఖి పలుమారు చెప్పుకొనుచుండు. ధన మున్న యప్పుడుగదా గుణము లలరారును. సుశీల సతతము నీ శీలము గురించియే చెప్పుచుండును. నీయపత్యము విషయమై యుప్పటింప మఱచితిని. సంతతి యేమయినం గలదా? యని యడిగిన విని యా సుశీల వియ్యురాలు నిట్టూర్చుచు నెద్దియో స్మరించుకొని కన్నులనీరు విడువం జొచ్చినది.

అప్పుడు మంగమణి యయ్యంగన దైన్యంబు దిలకించి యించుక కొంకుచు గాంతా! సంతతిగురించి యడిగినంత చింతించుచుంటివి. నదీనెద్దియో కొరంతయున్న దని తలంచెదను. దైవకృత్యంబులకు జింతించుట నిరర్థకంబుగదా! నీచింతా కారణం బెఱింగింపుమని యుపశమన పూర్వకముగా నడిగిన సుప్రభ కన్నీరు దుడుచుకొనుచు నిట్లనియె.

వాల్గంటీ! నావంటి దురదృష్టవంతురాలు యెందునను లేదు. నన్నేల పొగడెదవు. నాకు సంతతిలేదు. ఇరువదేండ్ల క్రిందట నొకయాడు బిడ్డపుట్టినది. నాపట్టికి సంవత్సరము నిండగనే పేరప్పగించుటకై మేము సకుటుంబముగా గాశికిం బోయితిమి. ఆ సమయంబున గంగానది నింగిపొడవున పొంగినది. అప్పుడు మాకు గంగపూజ చేయవలయునని యుత్సాహము పుట్టినది. పిమ్మట నాపతి మారేడుపత్రియు తులసిపత్రియు పెక్కురకముల పుష్పములను అరుణగమలములను వేనవేలు తెప్పించెను.

తరువాత నొకయోడమీద నేనునుం బతియు బిడ్డయు నాగమణి అనుదాదియు గొందఱు బ్రాహ్మణులును నెక్కితిమి. నావికులాయోడను బ్రవాహాభిముఖముగా నడిపించుచుండ బ్రాహ్మణులు గంగాసహస్రనామములు జదువ బయిడిపళ్లెరమున బూవుల నిడుకొని నేను పతితో నత్యంతభక్తి పూర్వకమున పూజ గావింపుచుంటిని.

అప్పుడు నాగమణి నాపుత్రికను జంకనిడుకొని మాయొద్ద నిలువంబడినమ్మ్మలను జూచి నాముద్దుబాల తళియలోనున్న పూవునందుకొని తానుగూడ గంగలో వైవ దొడంగినది. అదియు మాకు మిక్కిలి ముద్దుగా దోచినది. ఆ దాదియు బూవులందించుచుండ నాపాప తేనకు నీటిలో వైచుచుండెను. అంతటితో మానుమని చెప్పుటకు మాకు బుద్ధిపుట్టినదికాదు. అదియు నొకవేడుకగా నుండెను. మఱియొకమాటు మా దాది పూవు చేతికందించి విడువకుమని నీటివయిపున కించుకవంగినంత నాబాలబూవు వైచునప్పుడుంకించుటయు బరువై చేయిపట్టువదలి తటాలున నీటిలో బడినది. దానితో నాగమణియు దటాలున గంగలో నుఱికినది. ఇరువురు కొట్టుకొనిపోయిరి. ఎల్లరు గొల్లుమన జూచితిని. ఏమియు గనంబడినదికాదు జీవితాశవదలి గంగలో బడవలయునని యెంత సాహసించినను అందున్నవారు నన్ను గదలనిచ్చిరి కారు.

తరువాత వారికొఱకెన్నియో ప్రయత్నములు చేసిరిగాని కళేబరములయినను గనంబడినవికావు. ఆ బాలికామణి సౌందర్యమేమని చెప్పుదును. అలాటి ముద్దుకూతురు నాకు దక్కునా? ఇదియొక నిర్భాగ్యజన్మము దానినిప్పుడు స్మరింపనేల! మీరు వచ్చిన కార్యమెద్దియో చెప్పుడు అని యడిగినది.

వారట్లు మాటలాడుకొనుచున్న సమయంబున విజయవర్మ ఇంచుకప్రాయము మీరియున్న యొకయాడుదానని వెంటబెట్టుకొని యంతఃపురమునకు వచ్చెను. అతనిరాకచూచి మంగమణియు, ప్రియంవదయు లేచి లోపలకుంబోయిరి. అప్పుడు మంత్రిభార్యం జూచి ముదితా! ఇది యెవ్వతియో యెఱుంగుదువా! అని యడిగిన నామె

నిదానంచూచి అయ్యో! మన నాగమణికాదా? ఎట్లు వచ్చితివే! బ్రతికియుంటివా? నా ముద్దులపట్టి నేమిచేసితివని పలుకుచు లేచి దానిం గౌగలించుకొనినది అదియు నందరము సురక్షితముగా నుంటిమి నీవు విచారింపకుము నీకూతురు సజీవయై యున్నట్లు దైవకృపవలన మీ యొద్దకు రాగలదని పలికిన విని యమృతవర్షము గురిసినట్లు సంతసించుచు యేమీ! నా బిడ్డ బ్రతికి యున్నదా? యధార్థమే! పసిపాప యిప్పటికి పెద్దదికావలయునే నన్ను గురుతుపట్టునేమో! ఎక్కడ నున్నది? ఏమిటికి దీసికొని వచ్చితివికావు. మా యొద్దకు రానన్నదియా యేమి దయలేనివారమని నిందించుచు న్నది కాబోలు! నీ వృత్తాంతమంతయు సవిస్తరముగా జెప్పుము. ఇన్నినాళ్ళెందుంటివి. ఏమేమి పనులం గావించితివి? ఏయే దేశములు దిరిగితివని యడిగిన నన్నాగమణి యిట్లనియె

నాగమణి కథ

అమ్మా! నా వృత్తాంతము భారతమంతయున్నది. సంక్షేపముగా జెప్పెద వినుము. మీరటు చూచుచుండగ శిశువును బట్టుకొనుటకయి నీటం బడితివిగదా! పడినతోడనే యాబిడ్డ నాచేతికి జిక్కినది అంతలో నొక సుడివచ్చి మమ్ము నిరువురని ముంచి దూరముగా దీసికొనిపోయినది. అప్పుడొక దారువు దైవవశమున నాచేతికి దొరికినది. అది యూతగాగొని యొకచేతితో శిశువు మునుంగకుండ నెత్తిపట్టుకొని నీటివయి దేలియుంటిని. నీటివేగముచే దానితో సుడిమొక పట్టణ ప్రాంతమునకు బోయితిని.

అప్పుడు నీటిలో కొట్టుకొనిపోవుచున్న మమ్ముచూచి యొక పల్లెవాడు మమ్ము సమీపించెను వానింజూచి నేను నన్ను రక్షింపుమని యరచితిని వాడు పరుగున మా యొద్దకు నీదుకొనివచ్చి నాచేతియందున్న బిడ్డను మెల్లగా దన తెప్పపయి నెక్కించుకొని యొకచేతితో బట్టుకొని నన్నుగూడ బ్రక్కకు జేర్చుకొనవలయునని ప్రయత్నించు నంతలో మాతివంటి సుడివచ్చి మా యిద్దరను దూరముగా త్రోసివేసినది. పాపము వాడు నాయొద్దకు నీదుకొనరావలయునని యెంతయో ప్రయత్నము చేసెను. కాని శిశువు తెప్పమీదనుండుటచే గాపాడుచు నీదుట దుర్లభమైనది

పిమ్మట నన్ను వదలి వాడు వేగముగా నీదుకొనిపోయి నేను జూచుచుండగనే తీరము జేరెను. అదిచూచినేను మిగుల సంతసించుచు నా బాలికను రక్షించినందులకు భగవంతున కనేక వందనములు గావించితిని తరువాత నేనాక్రమ సూతగాబూని ప్రవాహవేగమున గొట్టుకొని పోవుచుంటిని. సాయంకాలముదనుక పోయితిని. ఎవ్వరు గనబడలేదు నా తివాసనతోడనే భయము జనించినది. కాని చచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్న దానగాన దైవమునే ప్రార్థించుచు నా కష్టము మాత్రము నిదుపక యరుగు చుంటిని. తెల్లవారుటకు నట్లెపోయితిని తీరము దొరకలేదు. మరల సాయంకాలము

వరకు బోయితిని అప్పటికి మేను వివశత్వము నొందినది. మిక్కిలి యాకలి యగు
చున్నది. కన్నులు చూచుటకు వశముకాక మూసికొని యా దారువునందు శిరము
మోపి యట్లు పడియుంటిని. శరీరమంతయు నీటిలోనున్నది. రెండుచేతులు నా
దారువునకు బెనవైచితిని. అప్పుడు నిద్రయో, మూర్ఛయో నేనెఱుంగను, నన్నావే
శించినది. తరువాత నేమి జరిగినదో నాకు దెలియదు. ఎంతదూర మెన్నిదినములు
పోయితినో చెప్పలేను. తిరిగి నేను గన్నులు తెరచి చూచువరకు నొకపట్టణము
రేవులో నొక బ్రాహ్మణుండు నానోట నన్నరసము పోయుచుండెను. ఆ పుణ్యా
త్ముని వలన నేను జీవించితిని. అతండు స్నానముచేయుచుండ నేనా దారువుతో నా
రేవులోనికి గొట్టుకొనిపోయి మాఱుపడిలో నిటునటు తిరుగుచుంటినట. దారువుపయి
చేరియున్న నామొగ మాపాఱునికి గనంబడినది. తరువాత నా ముక్కెరలోనున్న
వజ్రపురవ్వ తళుక్కుమని మెరసినదట. అదిచూచి యావిప్రుడు నన్ను శవముగా
నిశ్చయించి ద్రవ్యాశచే నా దారువును పట్టుకొని మెల్లగా తీరమునకు లాగెను. నా
మొగము దగ్గరగా జూచినంత ముక్కున నూపిరియున్నట్లు పొడగట్టెనదట. ఇంతలో
మఱియొకరెవ్వరో యచటికి వచ్చిరట వారిరువురు విమర్శించి నన్ను శవము
కానియట్లు నిశ్చయించి చేతులతో నన్నుబట్టుకొని యొడ్డున బరుండబెట్టిరి. ఊర్పు
లుండుటచూచి యా పుణ్యాత్ముండు వడిగా దనయింటికిబోయి మజ్జిగలో నన్నముం
పిండిదెచ్చి నానోటిలో నెక్కించెను.

అన్నసారము తగిలినతోడనే నాకు స్మృతివచ్చినది. తరువాత నేనడుగంగా
నతండీ వృత్తాంతమంతయుం జెప్పెను నాకు స్మృతియు బలము నిలుచుక గలిగిన
తోడనే నన్నా బ్రాహ్మణుండు తన యింటికి దీసికొనిపోయి యెక్కుడుగ యుప
చారములుచేసి నాలుగుదినములలో నన్ను యథాస్థితికి దెచ్చెను, నేనా పాఱునకు నా
యొడలి నగలన్నియు నిచ్చితిని. నా వృత్తాంతమంతయు జెప్పి నన్ను మా దేశము
నకు దీసికొనిపోయితివేని మంచి పారితోషిక మిప్పింతునని చెప్పితిని అతండును
సమ్మతించెను.

ఇంతలో దైవవశమున నా బ్రాహ్మణుడెద్దియో రోగము వచ్చి హఠాత్తుగా
ప్రాణములు వదిలెను పుణ్యాత్ములు చిరకాలము జీవింపరుగదా. తండ్రిపోయినదాని
వలె నేనతనికొఱకు విలపించితిని. ఆయనభార్య నాపాదము మంచిదికాదని నన్ను
వారింటిలో నుండనీయక లేవగొట్టినది. గ్రహచారము చాలని దినములలో నెచ్చటికి
బోయినను కష్టములు రాకమానవని నిశ్చయించి నేను స్వదేశమునకు బోవుటకు
సహాయులెవ్వరయిన దొరకుదురేమోయని విమర్శింపుచు గదలి నలుమూలలు దిరు
గుచు నా పట్టణములోనున్న దేవాలయములోనికి బోయితిని. ఆ పట్టణముపేరు
[illegible]ంతానగరమట నేను సాయంకాలమున కా దేవాలయములోనికి బోయితిని.
అందు గన్నులపండువుగా దీపములు పెట్టబడియున్నవి. ఒకమూల వేదమంత్రములు
పాఠకుల హరిభజనలును నాకు శ్రవణానందము గావించెను. చాల ప్రొద్దుపోవు

వరకు నుత్సవములందు గావించుచుండిరి. నేను నిమర్శింప ద్వీపాంతరమునుండి యెవ్వడో రాచకుమారుడువచ్చి యాస్వామి కాదిసమున భోగము గావింపుచున్న వాడని తెలియవచ్చినది. ఆ యుత్సవములు చూచుటచే నేను నాదుఃఖము నించుక సేపు మరచితిని. అట్లారాత్రి రెండుయామములు దనుక నాగుడిలో సందడిగా నున్నందున నేనును నిశ్చయముగా నందు గాలక్షేపము జేసితిని.

క్రమక్రమముగా జనులు తమతమ నెలవులకు బోయిరి. తరువాత నర్చకులు గుడికి తాళమువైచి యాభరణములో నున్నవానెల్ల బైటకు బొమ్మనిరి. అప్పుడు నేను చావడియరుగుపైకి బోయితిని. చావడిగుమ్మము తలుపులుగూడ బీగమువైచి వారు తమగృహంబులకు బోయిరి. అప్పుడా యరుగుమీద నేనొక్కరితనే యుంటిని. నావెరపునకుదోడు చీకటియు నెక్కుడుగానుండెను. ఆవీధి మారుమూలగా నుండుటచే తఱుచు జనులావీధిని బోవరు. ఒకప్రక్కను కోటగోడ పర్వతమువలె నుండుటచే నచ్చట మఱింత చీకటిగానున్నది.

ఆ యరుగుమీద నొక గదియున్నది. దానికి తలుపులు లేమింజేసి లోపలకు బోవుట కభ్యంతరములేదు, బయట నివసింప భయమగుటయునంత నేనా గదిలోనికిబోయి యొకమూల గూర్చుండి యెప్పుడు తెల్లవారునని భగవంతుని ధ్యానము చేయుచుంటిని.

అట్టిసమయమున మెల్లగా నడుగులిడుచు నొకపల్లవపాణియా గదిలోనికి వచ్చినది. ఆ నాతి మేని యాభరణ కాంతులు నాకన్నులకు మిఱుమిట్లుగొల్పినవి. నగల సోయగముజూచి పార్వతియో, లక్ష్మియోయని భ్రమించితిని. కాని యంతలో భూతభేతాళములు యక్షిణీరూపములతో సంచరించుచుండునను సంగతి జ్ఞాపకము వచ్చుటచే గుండెపగిలినది. ఆకుమకుంగు పండెవలె వణంగుచుంటిని. గట్టిగానూపిరి విడిచినచో దెలిసికొనునని ప్రాణము బిగబట్టుకొనియుంటిని. అట్టిసమయమున నప్పడతి నలుమూలలు పరికించుచు నేనుండుట యెఱిగి నన్ను నిద్రబోవునట్లు తలంచి రామామణీ! యని మెల్లగా బిలిచినది. నా పేరు నాగమణిగాన రామా యను మాట విస్పష్టముగా దెలియక నన్నే పిలుచుచున్నదనుకొని ఓయి యని పలికితిని. అయ్యో! ముందుకువచ్చి నిద్రపోవుచున్నదానవా! గోడదాపున నుందువనుకొంటిని. కోటగోడ దాటుట మిక్కిలి దుర్ఘటమయినది సుమీ! యెవరు దాటలేననుకొంటిని గోలుసు యింత దిగినదికాదు. క్రిందనేమియున్న సరేయని దుమికితిని ఇంచుక తప్పినది. యాప్రాంతమునందే నేలనుయ్యియున్నది. దానిలో బడిపోవుదును మంచి నతిరెలే. ఇంతకు నుయ్యికొన్నవేసి యుండె. కానియ్యి చెప్పనలెను యింకను చాలనున్నవి. చాలినన్నియు మార్గములో జెప్పుదును. రాజకుమారుడు ప్రాంతపడవలో బండి పండ్రెండుగంటలకు సరిగా బయలుదేరునని యున్నది. ఇప్పుడే గంటలు కొట్టినారు బండిపచ్చినదేమో యామసము తొందరపడుమాటలన్నియు నేను విని యోహో తెలిసినది. అనుచున్నది యుక్తి రాజకుమారునితో యింకేమి యేర్పరచు

గొనివచ్చినది. నన్ను దన సఖురాలననుకొన్నది. కానిమ్ము నిజము దెలియనీయక దీనితోబోయి కొంతసహాయము గావించెదనని తలంచి యేమియు మాటాడక ఊఁ ఊఁ యని యుత్తరమిచ్చితిని.

అప్పుడప్పడతి నామేను తట్టుచు రామామణీ! లేవవేమి? మంచిదానవే యిప్పుడు నిద్రపోవు సమయమే! బండిచూచిరా! అని పలికిన నేను మెల్లగాలేచి వాకిటకు బోయినంత నప్పుడే బండివచ్చి యచ్చట నిలువంబడినది.

అమ్మదవతి యా ధ్వనివిని తానుగూడ నచ్చటికివచ్చి బండిదాపునకు నా చేయిపట్టుకొనిపోయినది. అప్పుడు బండిలోనుండి యొక మగువ క్రిందికిదిగి వినయముగా నందులో నెక్కుడని సంజ్ఞచేసినది. నేనేమియు మాట్లాడక యందెక్కితిని. తరువాత నా నాతియు దానితో వచ్చి మగువయు నెక్కి తలుపులు బిగించిరి.

బండివాడు దాని నతివేగముగా నడిపించుచు స్వల్పకాలములలో నొక సముద్రము రేవునకు దీసికొనిపోయెను. బండి నిలిచినతోడనే యొక పరిచారిక వచ్చి తలుపు తెరచి రండు రండని పిలిచినది. మేమందరము బండిదిగి దానివెంట బోయితిమి. అందొక యోడ సిద్ధముగా నున్నది. దానిలోనికి మమ్మాపరిచారిక దీసికొని పోయినది.

ఆ యోడ మిక్కిలి విశాలముగానున్నయది. మనోహరములైన వస్తువులచే నలంకరింపబడియున్నది. నలుమూలలకు గాజుదీపములు పెట్టియుంచిరి. రాజభవనము కన్నను సుందరమైన యా యోడలో నొక గదిలో మమ్ము ప్రవేశపెట్టి యా పరిచారిక యరిగినది

ఆ దీపముల వెలుంగున నన్ను నిదానించి చూచి యా చిగురుబోడి అయ్యో! రామామణి యేది? బండిలో దిగబడినదియా యేమి! రామామణీ పిలిపింపుము. ఓడ త్రోయుదురేమో నిలుపుమనుము. అని తొందరగా బలుకుచు గట్టుదెసంజూడ దొడంగినది.

అప్పుడు నేనించుక నవ్వుచు జవ్వనీ! రామామణి యెవ్వతె? ఎందున్నది? నీతో వచ్చినదా యేమని యడిగితిని. అవును నాతో వచ్చినది. బండిలో దిగబడెనో, యెందేని బోయెనో తెలియదు. అది నా ప్రాణసఖురాలు దానిజాడ తెలిసికొనవలయునని పలికినది.

నేను నీతో బండిలో వచ్చితినే! నేనుగాక మఱియెవ్వరును బండిలో నెక్కలేదు. మొదట బండితో వచ్చినస్త్రీ యీ లోనికింబోయినది. రామామణి యెప్పుడు వచ్చినదని పలికితిని. అయ్యో! నీవేమియు నెఱుగవు. మా రామామణి యీ యోడదాక నాతోడనే నడచినది. దారితెలియక యేమూలకో పోయి యుండవచ్చును. కొంచెము పిలిపిపెట్టుము. నీ యుపకారము మఱువనని యత్యాతురముగా నడిగిన నని నేను నవ్వుచు నిట్లంటిని.

పూవుబోడీ! నీవేమియు నెఱుంగవు. నిన్ను నేను మోసముచేసితిని. దేవాలయము గదిలో నున్నదానను నేనేకాని మీ రామామణికాదు నా పేరు నాగమణి. వృత్తాంతము వినవలయునేని చెప్పెద నావకాశముగా వినుము. నీకు మీ రామామణి యెట్టిపనులం గావించునో యంతకు నిబ్బడిగా నేనును జేయంగలదానననని పలికితిని.

అప్పుడప్పల్లవపాణి తెల్లబోయి యొక్కింత సేపేమియుం బలుకక నన్నా పాదమస్తముగా శోధించి నీ వెవ్వతెవు? ఆ గదిలోనికెట్లు వచ్చితివి? నన్నిట్లు మోసముచేయుట యుచితముగా నున్నదియా యని యడిగిన నేనిట్లంటి.

యువతీ! నిన్నేమియు నేను మోసము చేయలేదు. నా వృత్తాంతము వినిన తరువాత నిందింపుము. నేను ఢిల్లీ చక్రవర్తిగారి మంత్రి విజయవర్మ భార్యకు సఖురాలను. నా పేరు నాగమణి. ఆ దంపతులు ఏడాది యీడుగల బాలికతోగూడ గాశీయాత్రకువచ్చి యుత్సాహముతో గంగాపూజ చేయుచుండగా నా చంకనుండిజారియా బిడ్డ నీటిలోబడినది. నేనును దానితో గంగలో నుఱికితిని. ఇరువురము కొట్టుకొనిపోయితిమి. ఆ శిశువు నొకపల్లెవాడు బ్రతికించెను నేనును కొట్టుకువచ్చి మీ పట్టణములో బ్రాహ్మణుని మూలమున గట్టుజేరి బ్రతికితిని. మా దేశమునకు బోవుటకు సహాయము దొరకక చింతించుచు నేటి సాయంకాలమున నా దేవాలయమునకువచ్చి యెచ్చటికి బోవనేరక యచ్చటనే పరుండితిని ఇంతలో నీవువచ్చి పిలిచితివి నీ మాటలచే నీ వృత్తాంతము కొంత గ్రహించి కానిమ్ము ఇమ్మదిత పిలచుచుండెడి రామామణి యచ్చటలేదు. నేనే దానిపని నెరవేర్తునను తలంపు నా చిత్తంబున జనియించిన నేమియు బలికితినికాను. నీ రామామణి యెద్దియో యాటంకమువచ్చి రాలేదని తలంచెదను.

ఇందులకు నీవేమియు చింతింపవలదు. నన్నే దానిగా భావించుకొనుము. ప్రాణము పోయినను నేను నీమాటకు మాఱుజేయుదానను గాను. కాలగతిచే నింత చెప్పవలసివచ్చెను. దైవ మిట్టిబుద్ధి నాకిప్పుడు పుట్టించుట కొంతకాలము నాకు విదేశ యాత్ర గలుగునని తలంచెదను. నామాట నమ్ముము. నీవే రాజకూతురవు. నీ పేరేమి? నీ విప్పుడెవ్వని వరించి యరుగుచున్నదానవని మిక్కిలి నేర్పుగా విశ్వాసము గలుగునట్లు పలికితిని.

నా మాటలువిని యా బోటి తల కంపించుచు నీవు చెప్పినది యధార్థమేనా? నిజమె పలుకుటయా? అయ్యో! విజయవర్మ భార్య సుప్రభ నాకు పెదతల్లి యగునామె కెట్టి యాపద వచ్చినది. లేకలేక కలిగిన బాల గంగలో బడినదియా బ్రతికినట్లు వారెఱుంగుదురో యెఱుంగరో విధివిలాస మద్భుతమైనదిగదా కానిమ్ము. అందుమూలమున నీవును మేమును బాంధవ్యము గలిగియున్నదిలే నిన్ను నా ప్రాణసఖురాలిగా నెంచి నీతో నా వృత్తాంతము చెప్పుచున్నాను. వినుము.

—o—

కల్పవల్లికథ

నా పేరు కల్పవల్లి మా తల్లి పేరు సునంద. ఈ పట్టణపురాజు సింధువర్మ నన్నతని కూతురిగా నెఱుంగుము. నేను కొన్నినాళ్ళ క్రిందట సాయంకాలమున జలకమాడి యలంకరించుకొని తలయార విప్పుచు నుప్పరిగ మీదికిబోయి యటునిటు తిరుగుచు జల్లగాలిమేనికి హాయిసేయ చిలుకల కలకలరవంబులు చెవులకువిందొనర్ప నప్పుడు నాడెందంబున నపూర్వమైన యానంద మొకటి యుదయించినది దానితెర గిట్టిదని చెప్పుటకు వశముకాదు. అప్పుడు నేనేమియుం దోచక పురవిశేషములం జూడ వేడుకగా నాయుప్పరిగనుండి క్రింది వీధికి దొంగిచూచితిని.

అప్పుడు కంతు వసంత జయంతాదుల మించిన సోయగముగల రాజకుమారు డొకండావీధిని బోవుచు నా హృదయ మాకర్షించెను. అంతకుబూర్వము నాహృద యంబున నుదయించిన మదనవికార మతని జూచినతోడనే పెచ్చుపెరిగి విప్రలవిడి పిచ్చిచేష్టల గావింప బురిగొల్పినది. ఏమియుందోచక మల్లికాకుసుమంబులిన్ని గైకొని యతని మీద జల్లితిని. ఆహా నా సాహసమేమియో నేనెఱుంగను ఆ సోగసుకాడు పుష్పపతనమునకు వెరగందుచు తలపైకెత్తి చూచెను. నేనతనిం జూచుచుంటిని కావున నప్పుడు మా యిరువుర చూపులు నిగళములవలె నొండొరులకు దగిలికొనినవి మా పుణ్యవశంబున నప్పుడావీధిని మఱి యెవ్వరును జనకుండుటవలన మా కొండొ రులకు సాభిలాషముగా జూచుకొనుట తటస్థించినది. చూపులవలననే యొండొరుల యభిప్రాయములు తెల్లమైనవి. అప్పుడు నేనతని రసికత్వమెట్టిదో చూడవలయునని యీ క్రింది శ్లోకము వ్రాసి పూవుబంతిలో నిమిడ్చి యతని కందునట్లు విగవిడిచి తిని.

శ్లో॥ గచ్ఛామ్యచ్యుత! దర్శనేన భవతః కింతృప్తిరుత్పద్యతే।
కింత్వేవం విజనస్థయోర్హతజన స్సంభావయత్యన్యథా।
ఇత్యామంత్రణభంగి సూచిత వృథావస్థానఖేదాలసా।
మాశ్లిష్యన్ పులకోత్కరాంచితతనుం గోపీం హరిః పాతునః॥

అచ్యుతుడా! నిను జూచుటచేతనే నాకు దృప్తి కలిగినదాయేమి యూరకిట్టుల మనల రహస్యస్థలమందుండగ జూచినజనులు శంకించమానరు. దీని ప్రయోజనము లేకపోయెను. నేను పోయెదనని పలికిన గోపికను మేనబులకలు జనించునట్లుగా కౌగలించుకొని ముద్దాడిన శ్రీకృష్ణుడు మిమ్ము రక్షించుగాక-అనియున్న పదార్థములో నిన్ను నేను వరించితిననియు నాయభీష్టమును దీర్పుమనుభావము సూచించుట గ్రహించి యా రసికుడు మరల నేను చూచుచుండగనే పత్రికలో నెద్దియోవ్రాసి యది తన చేతిలోనున్న పావురము ముక్కునకు దగిలించి విడిచెను. అది యెంత నేర్పరియో రివ్వున నెగసినా యొద్దకువచ్చి నాముందర నాపత్రికను విడిచి యేగినది

శ్లో. సౌధేసుధాకిరణచుంబిని లంబమాన
ముక్తావితానవతి మంచతలే శయానః।
ఆరోప్యవక్షసిమమానిశ మంగనే త్వా।
మజ్ఞాత రాత్రిదినభేద మహం నయేయం.

అ॥ ఉన్నతమైన మేడయందు ముత్తెపుజాలరులతో నొప్పుచున్న తల్పంబున నిన్ను వక్షమున నిడుకొని యిది రాత్రి యిది పగలు అనుభేదము తెలియకుండ గాలక్షేపము జేయుదును.

ఆను శ్లోకమును దిలకించి నేను బులకింప దత్తరముజెందుచు బ్రత్యుత్తర మేమి వ్రాయవలయునో తెలియక కొంతసేపు ధ్యానించి సాహసించి యొక యుత్తర మిట్లు వ్రాసితిని. ఆర్యా! భవదీయ కులశీల దేశనామంబు లెట్టివో తెలియక రూపైక పక్షపాతియగు మన్మథునిచేత వివశత్వంబు నొందింపబడితిని. అదియట్లుండె శుద్ధాంతసంచారిణినగు నేనెట్లు మీ వాంఛితం బీడేర్చుదానని చింతింపుచుంటిని. సిగ్గు విడిచి వెలుపలబోవుకొని యపవాదము సహించి బంధుప్రీతి దిగనాడి కులపరిపాటి వీటబుచ్చి స్వేచ్ఛావిహారంబున నభీష్టంబు దీర్చుకొందమన్నను సాగుటయెట్లో తెలియకున్నది. ఇంతకును సర్వజ్ఞులైన మీరెఱుంగని విశేషములుండవు ప్రత్యుత్తరమున కెదురుచూచుచున్న దానని వ్రాసి వెండియు నా పత్రిక పుష్పగుచ్ఛమున నిమిడ్చి క్రిందికి దిగవిడిచితిని.

మఱికొంతసేపటికి దానికి బ్రత్యుత్తర మాపావురమే తీసికొనివచ్చినది. ఆ పత్రికయం దిట్లున్నది. నేను సింహళద్వీప ప్రభువగు సింహకేతుండను రాజకుమారుండ నా పేరు మకరందుండందురు నేనీదేశము జూచుటకై పదిదినముల క్రిందట వచ్చితిని. తిరుగా నాలుగుదినములలో మాదీవికి బోవుదును. నీకభీష్టమేని వెంటగొనిపోయి యభీష్టంబుల దీర్చుదును దానికి జింతింపవలసిన పనిలేదు. క్షత్రియులకు గాంధర్వవివాహము శాస్త్రసమ్మతమని చెప్పుదురు. నీవు శుద్ధాంత సంచారిణివయినను నిగళసాధనంబున కార్యంబు సాధింపవచ్చును. ఆప్తబంధువుల విడనాడుమని వ్రాయుటకు జేయాడకున్నది. నీయభీష్టమెట్లు నేనట్లు వర్తించువాడ రేపటి శుక్రవారము ప్రయాణము తప్పదు.

అనియున్న యుత్తరము పలుమారు చదివికొని యందులకియ్యకొంటినని యప్పుడే యుత్తరము వ్రాసి యాపావురము నోటబెట్టితిని. ఆహా! నా స్వాంతమున నెట్టి సాహసము పుట్టినదియో చూడుము. యౌవనము పిశాచావేశము వంటిదిసుమీ! అట్టి యుత్తరము వ్రాసి బంధువుల దలంచుకొని తద్వియోగ మగుట విమర్శించి గుండె ఝల్లుమన నేమియుందోచక తొట్రుపడుచున్న సమయంబున నా ప్రాణసఖురాలు దామనామణి నాయొద్దకువచ్చి నా వైమనస్యమడిగినది.

నేనును దానితో గొంతసేపు యదార్థము చెప్పుటకు సందియమందితినిగాని

యువలాలసమువలన జెప్పకతీరినదికాదు. జరిగిన కథయంతయుంజెప్పి యా యుత్తరములన్నియు జేతికిచ్చితిని. అప్పుడది ముక్కుపై వ్రేలిడుకొనుచు ఏమేమీ! కామినీ! నీవింత సాహసమునకు బూనుకుందువా! నాతోనయినం జెప్పవలదా! నీతల్లి యనురాగ మెట్లు త్రోయమనసాడెను. అయ్యో! సఖురాండ్రము మామాట చెప్పనేల నిన్నొకదినము చూడక మనసొల్లని నీతండ్రికేది దిక్కు? చాలులే ఇటువంటి ప్రయత్నము లెన్నటికి జేయకుము. నీవు కోరితివేని యారాచకుమారు నిందుండ నియమించెద అతండు కాకున్న వాని తాత మఱియొకని రప్పింతు నీ యుద్యమము విడచితినని యిప్పుడే తిరుగ నుత్తరమునిమ్ము. నేను తీసికొనిపోయి యాయన కిచ్చి వత్తునని నయము, భయము, చనువు మెరయబలికిన విని యులికిపడుచు నేమియుం బలుకక తలవంచుకొని వెక్కివెక్కి యేడువదొడంగితిని.

అప్పుడది వెరచుచు కన్నీరుదుడిచి ప్రియసఖీ! నా మాటలు నీకు రుచింపలేదా యేమి! లోకపరిపాటి గణియించి యిట్లు చెప్పితిని దీనికి జింతింపనేల? ఇందలి మంచిచెడ్డలు నీవే యాలోచించుకొని యుత్తరమిత్తువేని నీయిష్టము వచ్చినట్లుచేయుదానసని పలికిన విని నేనును వెడవెడ జూపుల దానిచూచుచు నిట్లంటిని.

బోటీ! మాటలెన్నియేటికిం జెప్పవచ్చును. ఆ రాజకుమారుని జూచిన నీవిట్లనవు. అతడు మన సిరికిలోబడి యుండువాడుకాడు తానొక దీవికి ప్రభువట. యన్ని యతిశయగుణంబులు మఱియొకరి యందుండుట జూడము దీనికి నీవేమియుం బ్రతిజెప్పక యొడంబడుము.

ఆడుదానికి తల్లిదండ్రులు బాల్యమునందే కాని ప్రాయమునందు దూరస్థులే. తల్లిదండ్రులవిడిచి రుక్మిణీదేవి శ్రీకృష్ణుని వరించి యరుగలేదా? నీవొకదానవు నాతో వచ్చిన నేకొరతయు నుండదు. లెమ్ము పయనము సవరించుకొనుమని యెన్నియో దృష్టాంతరములు చెప్పి దాని మతి గరగించితిని.

పిమ్మట నాకొమ్మయు సమ్మతించి ప్రయాణసన్నాహము గావించినది. రాత్రి ప్రొద్దుపోవువరకు నాయొద్దనేయున్నది. ఆ దేవాలయము దాపున నుండుమని చెప్పి యంపితిని. అంతకుమున్నా యిరువు చూచివచ్చి యదియే చెప్పినది. నియమించుకొన్నప్రకారము నేను కోటగోడకు గొలుసువైచి దిగివచ్చితిని. తరువాయికృత్యము నీవెఱింగినదియేకదా! మా రామామణి కెద్దియో యంతరాయము కలిగినది. లేకున్న రాకుండినదికాదు. మనుష్యసంకల్పము లెప్పుడును తలచిన యట్లు నెరవేరవుకదా? దానికన్న నెక్కుడు దాని నిన్ను భగవతుడు నాకు సమకూర్చెను. నీమాట లతి ప్రగల్భములుగా నున్నయవి. నీవు మంచి నేర్పరివని తోచెడిది. అదియునుంగాక మా పెదతల్లికి హితురాలవు. నన్ను దాని జూచినట్లు జూడుము ఇటుమీద నేమి చేయవలయునో నాకు దెలియదు. ఆ రాజకుమారునకు నాకు జరిగిన ప్రసంగము వింటివిగదా! తరువాయి కృత్యము నీవే యాలోచింపుము. నాప్రాణము నీయధీనము చేసితిని అనాధను నన్ను రక్షింపుమని నాపాదములం బడినది.

అప్పుడు నేననుకంపముతో గ్రుచ్చియెత్తి తత్సమయోచితములయిన మాటలచే నారాజపుత్రి మనస్సంతాపము వాయజేసితిని. మేమట్లు మాటాడుకొనుచుండ తెల్లవారినది. ఎటుజూచినను సముద్రమేకాని మరేమియు గనంబడలేదు అతివేగముగా నాయోడ నడచుచుండెను కొంచెము ప్రొద్దెక్కినతోడనే కొందరు పరిచారకలు మేమున్నగదిలో నాహారపదార్థములు దెచ్చియుంచిరి. నేనా చిన్నదానికి వేడుక గలుగజేయు మాటలజెప్పుచు నాహారము భుజియింపజేసితిని నేనును గుడిచిన పిమ్మట నమ్మదవతి నాతో దనపయనమును గురించినమాటలే చెప్పుచు నారాజకుమారునియొద్దకుబోయి తదీయ చిత్తవృత్తి యెట్టిదో యరసిరమ్మని చెప్పినది.

నేనును సమయమరసి పరిచారకులచే నారాక తెలియజేసి యాయనయొద్దకరిగితిని. అతండు నన్నుచితమర్యాదలచే సంతోషపరచెను. నేనును నమస్కరించుచు వినయవిశ్వాసములు తెల్లమగునట్లు అతనితో జెప్పవలసిన మాటలన్నియు జెప్పి యతని నొప్పించితిని. అతని వాగ్ధోరణిబట్టి మిక్కిలి రసికుడని తోచినది. అంత నతని యనుజ్ఞవడసి రాజపుత్రియొద్దకు వచ్చి మచ్చికతో దద్వృత్తాంతమంతయు జెప్పి యామెకును సంతోషము గలుగజేసితిని. వారిరువురి చిత్తంబులును నువ్విళ్ళూరుచుండ నింతలో సూర్యాస్తమయమైనది. అంతకు పూర్వమే యందులో నొకగది యలంకరించి యుంచిరి. రాజపుత్రికను విచిత్రమగు నలంకారములచే మోహినీదేవతవలె మెరయజేసితిని. ఆచిన్నదానియందము జూడజూడ నాకే వింతయైనది అనుకూలవాల్లభ్యంబు లభింపజేసినందులకు జగదీశ్వరుని మెచ్చుకొని యమ్మచ్చెకంటి చేయిపట్టుకొని యతండున్న గదిలోనికి దీసికొనిపోయి యతని పజ్జ సజ్జ గూర్చుండబెట్టితిని. అప్పుడప్పడంతి కెక్కడనుండి వచ్చినదో సిగ్గుదిగ్గున మంచముదిగి యొకమూలకు బోయినది. నేనాక్షేపించుచు బలాత్కారముగా బట్టితీసికొనిరమ్మని యాయనతో జెప్పి యట్లు చేయించితిని పెక్కులేల? వారిరువురచేతను నూత్నవినోదకృత్యంబు లన్నియు జేయించి సిబ్బితివాయజేసి తలుపుబిగియించి యేగితిని అదియు నాకొక వినోద కాలక్షేపమని సంతోషించుచు నారాత్రి నిద్రపోయితిని.

అంత సూర్యోదయము కాకమున్నవచ్చి యచ్చిగురుబోడి నాప్రక్కలోం బరుండియున్నది ఎంత పౌఢులయినను చేడియలకు నూతనపతి సంగమము లజ్జాహేతువుగదా, అంతం బ్రాతకాలంబున నేనాయింతితో రాత్రివిశేషము లేమియని వినోదముగా నడిగిన నించుక నవ్వుచు నా జవ్వని యీ క్రింది శ్లోకము చదివినది.

శ్లో॥ కా తేకల్పముపాగతే విగళితా నీవీస్వయంబంధనా
తద్వాసశ్శ్లథమేఖలా గుణధృతం కించిన్నితంబే స్థితం
ఏతావత్సఖి వేద్మి కేవలమహం తస్యాంగసంగే పునః
కోసౌ కాస్మిరతంచ కిం కథమితి స్వల్పాపిమేనస్మృతిః॥

తా॥ ఇంతీ! కాంతుండు నాచెంతజేరినతోడనే కోకముడివిడిపోవుటయును గట్టుపుట్టంబు కాంచిగుణంబుపట్టున నితంబమున మాత్రమించుక నిలిచినట్లు కొంచెము జ్ఞాపకమున్నది. తదంగసంగమైన వెనుక నతండెవ్వడో నేనెవ్వతెనో యారతియెట్టిదో యేమిచేసెనో యించుకయు నెఱుంగ. నీతో నేమని వక్కాణింతునని తత్సమయోచితములైన మాటలచే నాకు సంతోషము గలుగజేసినది. అట్టి సంతోషముతో మేము మురియుచుండ నాయోడ పదిదివసంబులకు సింహళ ద్వీపపు రేవునకుబోయినది. ఆకాలము మాకొక గడియలాగున వెళ్ళినది.

ఓడ రేవుచేరినతోడనే యందు వేచియున్న రాచకింకరులు పెక్కండ్రువచ్చి యందున్న వస్తువాహనములన్నియు రాజగృహంబునకుజేర్చిరి. పిమ్మట మమ్మారాకుమారుడు రహస్యముగా నొక యుద్యానవన సౌధములోనికిం దీసికొనిపోయి యుంచెను.

కొన్నిదినములందు మేము సుఖముగా కాలము గడిపితిమి. మకరందుడు ప్రతిదినమువచ్చి యభీష్టవినోదములతో గొంతసేపు సంతోషమనుభవించి యరుగుచుండువాడు. అతండు యువరాజగుటచే మారాక నెవరికి దెలియకుండునట్లు గూఢచారుల నియమించెను. అతండంతకుమున్న పెండ్లియాడిన భార్యపేరు రోలంబయట. ఆ ద్వీపమునదఱుచు గాంతలకు భ్రమరనామంబులు బెట్టుచుందురు. మకరందునికి రోలంబయందుగల కూర్మి క్రమంబున గొరతపడజొచ్చెను నూతనాభిలాష బలమైనది గదా?

ఒకనాడు సాయంకాలమున నతండు బండిమీద మా యుద్యానవనంబునకు వచ్చుచుండ నతనిబండి వెంబడిని యొక చేటి వచ్చి యచ్చటచ్చట నిలువబడుచు మా యుద్యానవనము గుఱుతుచూచుకొని యేగినది. సౌధోపరిభాగమునుండియే నది జూచినది. ఆ వృత్తాంత మారాజపుత్రునితో జెప్పవలయునని తలంచియు నంతలో మరియొకగోష్టి వచ్చుటచే మరచితిని.

మఱునాడుదయంబున మాయింట బనిచేయుచున్న దాది యొకతెవచ్చి "అమ్మా! ఈదేశమున నెఱుకలసానులు ఎఱుక చక్కగా జెప్పుదురు. అట్టిసాని యొకతె యిప్పుడు మనవీధిలోనుండి మీ కెఱుక కావలయునా! అని అడుగుచున్నది. అడిగి వత్తునని వచ్చితిని. ఏమనియెదరని పలికిన విని నేను మారాజపుత్రిక కప్పటికి నెలదప్పెననియనుమానముగా నున్నందున నావిషయము దెలిసికొను తలంపుతో నప్పుడు రప్పింపుమని చెప్పిన నదిపోయి నిముషములో దీసికొనివచ్చినది. దానితో మరియొక చిన్నదిగూడ వచ్చినది. అది దానిపుత్రికయట. వాండ్రనొకగదిలోనుండ నియమించి నేను మా రాజపుత్రిక యొద్దకుబోయి యా సంగతి జెప్పిన నమ్ముద్దియ పోపొమ్మ యెక్కడిదానవు మూడుదినములయినదో లేదో వెఱ్ఱితలంపులం బెట్టి [illegible] లేయని యాక్షేపింప లక్ష్యముసేయక చేయిపట్టుకొని లాగికొనిపోయి

యయ్యెలుకసానిముందు గూర్చుండబెట్టి పొగ వేయించితిని అది యాధూమము మా ఘ్రాణించినతోడనే పూసగ్రుచ్చినట్లుగా మా హృదయాభిలాష వాక్రుచ్చినది.

మా రాజపుత్రి గర్భవతియగుట నిజమనివిని మిక్కిలి సంతసించుచు నేను దాని కమూల్యాభరణంబు లొసంగ మేడపయి కేగితిని. అట్టిసమయంబున చిన్ని యెలుకత తల్లితో అమ్మా! రోలంబసాని మనలంజూచి రమ్మన్న తానిదియేనా! అని యడుగగా మాటలాడకుమని తల్లి పలికినపుడు వారాడికొనిన భాష కల్పవల్లి చదివి యున్నది. గావున వాండ్రు కానుకలందిపోయిన వెనుక నావిషయము నాతో ముచ్చటించినది.

అప్పుడు నేను వెనుకటి దినంబున జరిగిన కథ జెప్పి యిది రోలంబచేసిన కైతవముగా వచ్చునని పరితపించుచున్న సమయంబున మకరందుడు వచ్చుటయు నతనికా వృత్తాంతమంతయు జెప్పితిని. నా మాటవిని యతడు తలకంపించుచు నగు నగు నమ్మగువ మీరాక వినియున్నదని తలంచెద. నన్ను జారచోరుం జూచుచున్నది. కానిండు! దీన మీ కేమిగొదవ. ఊరినుండివచ్చి యంతయు నవరించెద. అంతదనుక సైరించియుండుడని పలికిన నులికిపడి కల్పవల్లి యిట్లనియె.

అయ్యో! మీరెక్కడికేగెదరు? మీతోడన మమ్ము దీసికొనిపొండు. మీరులేక మేమిందుండువారమా? యని పలికిన నతడు సుందరీ! గుశద్వీపంబున కొందరు రాజులు కలహించి చివరకు సంధిజేసికొని యిరుతెగలవారును మా తండ్రి చెప్పిన చొప్పున వినునట్లొడంబడికలు వ్రాసికొనిరట. ఆ తగవుతీర్పుటకయి మా తండ్రి నన్నుఁగూడ రమ్మనుచున్నాడు. పోవకతీరదు. ఆతండుండ మీ రెటులవతురు? వేగమే వత్తు. నాలుగుదినంబుల నెటులో గడుపుడని సాంత్వన పూర్వకముగా బలికి మమ్మొప్పించి యాతండరిగెను.

మకరందుడరిగిన కొన్ని దినంబులకు సాయంకాలమున రోలంబకొందరు బరిచారికల వెంటబెట్టుకొని మేమున్న యుద్యానవనంబునకు వచ్చినది. ఆమె రాకవిని నేను కల్పవల్లి నొకగదిలోనుంచి తాళమువయిచి యా దాపుననే పూలదండలు గుచ్చుచుంటిని. అంతలో నారోలంబ యా వనవిశేషములు జూచుదానివలె తిరిగితిరిగి మా యొద్దకువచ్చి యిందులో నెవ్వరుండిరని యడిగినది. అప్పుడు నేనులేచి యెదుర నిలువంబడి నమస్కరించితిని. మా ఇరువురకు నిట్లు సంవాదము జరిగినది.

రోలం....ఎవతెవు? ఏయూరు?

నేను——మాది జంబూద్వీపముననున్న కాశీపట్టణము. నేనొక వర్తకురాలను నాపేరు నాగమణి యందురు.

రోలం——ఈదేశ మేమిటికి వచ్చితివి?

నేను——వర్తకము నిమిత్తము——

రోలం——ఏమివర్తకము చేయుదువు?

నేను—రత్నముల పరీక్షము చేయుదును. మా వారందరు సరకులం దీసికొని గ్రామముల మీదకు బోయిరి.

రోలం—ఎప్పుడు వత్తురు?

నేను—అది నాకు తెలియదు సరకులమ్మినవెంటనే వత్తురు.

రోలం—ఈ సౌధములో నెవ్వరి యానతిం బ్రవేశించితిరి?

నేను—ఈ సౌధమెవ్వరిదో వారియనుజ్ఞవే కైకొంటిమి.

రోలం—నీవు తిరస్కారభావముగా నుత్తరమిచ్చుచుంటివి. నేనెవ్వతెనో యెఱుంగుదువా? నీ యాజ్ఞాపత్రిక యేది?

నేను....మీకట్లు తోచినదికాని నా మాటయందదిలేదు. ఆజ్ఞాపత్రిక మావారి యొద్ద నున్నది.

రోలం....కానిమ్ము. ఈ గదిలో నేమియున్నదో చూడవలయును. బీగము దీయింపుము.

నేనే....ఇందు సరకులువైచికొని మావారు కొందఱు తాళము బిగించి యెచ్చటికో పోయిరి కావున బీగము దీయుటకు నాకు స్వతంత్రము చాలదు.

రోలం—నీకు స్వతంత్రము లేదుగాని నాకు గలిగియున్నది చూడుము అని పలుకుచు నెద్దియో యూదినది. అప్పుడు పెక్కండ్రు ఆయుధంబులం ధరించియచ్చటికి వచ్చిరి. వారింజూచి నాకు కంపము జనించినది. వారిచే నా బీగము పగుల వేయించి తలుపులు తీయించి లోనికింబోయి యందున్న కల్పవల్లింజూచి నవ్వుంజీరి యా చేడియ యహంకారముతో నిట్లనియె.

ఏమే! బొంకులాడి. ఇందు సరకులున్నవని నాతో జెప్పితివే? ఓసి పగలాడి యెవతె? మీ వార్త యెఱుంగక వచ్చితిననుకొంటివా? ఇక మీపాట్లు చూచుకొనుడని పలుకుచు మేమెన్నియో తెరంగుల వేడికొనుచుండ మా మాటలు లెక్కసేయక యప్పుడే మా పాదములకు సంకెళ్లు వైపించి నమ్ముందీసికొనిపోయి చెరియొక చెఱసాలలో నుంపించినది.

అప్పటి మా దుఃఖమేమని వర్ణింతును. ఒకరినొకరు రోదింపుటకు వశమైనదిగాదు. గర్భవతియైన యా రాజపుత్రిక యంతఃపురములలో పెక్కండ్రు పరిచారిక లూడిగములు సేయ మురిపెముగా బంధువుల విందులారగింపవలసిన దానికి బయలు చెఱసాలయందు రాతినేలంబొరలుచు సంకటిగూడు దినవలసివచ్చె. ఆహా! దైవదుర్ఘటన యెట్టిదో చూడుడు.

మఱికొన్ని మాసము లరిగిన వెనుక నా రోలంబ చెరసాలలోనుండి నమ్ము దన యొద్దకు రప్పించుకొని వెఱ్ఱులారా! మీరు మీ దేశమునకు బోవ వలయునని తలంచినయెడల జెప్పుడు. ఇప్పుడే ప్రత్యేకముగా నోడ నెక్కించి యంపెదను. కానిచో వేరొక చెరసాలం బెట్టింపవలయునని యడిగిన నేము [illegible]

జూడ నించుకయు దెలియక గుండియ నీరాశచేసికొని పోయితిము, వేగముగా దింపు
మని యామెను బ్రార్థించితిమి.

అంతకుమున్న సన్నాహము చేసియుంచిన యోడలోని కప్పుడే గూఢముగా
పంపినది. మేమా యోడ నెక్కినతోడనే నావికులు తెరచాపనెత్తి ఓడను పడలి నడి
పింప దొడంగిరి. మేము పెద్దతడవు వరుగువరకు రోలంబతీరమున నిలువంబడి
చూచుచునేయున్నది. అప్పుడు గాలి విపరీతముగా నుండుటచే నా యోడ జంబూ
ద్వీపమునకు రావలసినదానికి మారుగా నిర్మానుష్యంబైన మరియొక దీవికింగొట్టుకొని
పోయినది. ఓడవాండ్రు మమ్మందు దింపి మంచిగాలి తిరుగువరకు నిందుండవలయు
నని మాతో జెప్పిరి. భోజనపదార్థములు సమృద్ధిగా మాయొద్దనుండుటచే నందు సుఖ
ముగా గొన్నిదినంబులు గడిపితిమి.

ఇంతలో నొకనాడు కల్పవల్లికి బ్రసవవేదన యావిర్భవించుటయు నేను
మిక్కిలి భయపడుచు దైవమును బ్రార్థించుచుండ నాచేడియ శుభలగ్నమందు నొక
కూతుంగనియెను. నేనప్పటి కప్పటికి దగిన రీతిగా గొదవరానీయక పురుడుపోసి
తిని రత్నకళికవలె నాబాలిక మెరయుచు మామకహృదయ శోకాంధకార మడచుక
విరియజేసినది నావికులును కొంచెము కాలములో మంచిగాలి వీచునని మమ్ము
నోదార్చుచుండిరి

అంతలో మరియొక యోడ మా యోడవలెనే యా దీవికిం గొట్టుకొని
వచ్చినది విధిఘటిత మక్కజమైనదికదా? అందెవ్వరుందురో యని యరయుచుండ
నందుండి మకరందుండు తీరమునకు వచ్చెను. మేమతని జూచి విస్మయశోకంబులు
మనంబున దలపెట్ట నతనిపైబడి యేడ్చితిమి. అతండు మమ్ము నోదార్చుచు మా
వృత్తాంత మాద్యంతము విని దుఃఖింపుచు నిట్లనియె.

కాంతలారా! నేను మీచెంతనే వృత్తాంతము నిడికొని ద్వీపాంతరమునకుం
బోయి కొన్నిదినంబులకు నింటికివచ్చి మిమ్ము నుద్యానవనంబునంగానక యందున్న
వారిని మీ వృత్తాంతమడిగితిని. ఆ దుష్టురాలు వారికిం జెప్పియుంచినది కాబోలు:
వాండ్రు నాతో గొన్నిదినంబుల క్రిందట జంబూద్వీపమునుండి యొక యోడ వచ్చిన
దనియు నందులోనున్న తమ పరిచితులం గలిసికొని యా చేడియ లాయోడ యెక్కి
యాద్వీపమునకు బోయిరనియు జెప్పిరి.

అప్పుడు నేను ఉత్కటతరంబగు సంతాపంబునందలపోయుచు నేమియుంతోచక
యెక్కడికని యడిగితిని. అందరు నెక్కడికోనే యనుటచే నిశ్చయమునుకొని విరక్తి
దోప గతమును తలచుచు నావారు నాగుడమునుండి వెంటనే మా తండ్రియొద్దకు
బోయితిని. కుశత్వముమనకు బోయిన కార్యము చెరకున్నను మిమ్ము జూచు దలం
పుతో వెదకపని గల్పించుకొని వచ్చితిని. దారిన వెంటనే పోవలసివచ్చినది
అందు రెండునెలలుండి వెంటనే మా వీటికి వచ్చితిమి. అప్పుడు మరల మా విష

యనై విమర్శింప నాగూఢచారుల కెద్దియో కలహమువచ్చి యొండొరులపై నేర
ములు మోపుచు తమకు జరిగిన వృత్తాంతమంతయు నాతో జెప్పిరి

అప్పుడు నేను మిక్కిలి పరితపించుచు నెవ్వరికింజెప్పక యాక్షణమునందే యోడ సన్నాహము చేయించుకొని బయలువెడలి వచ్చితిని. దైవకృపచే గాలిత్రోపు నన్నిదివిరే తీసికొనివచ్చినది. మిమ్ముందు బోధగాంచితిని. నాకతంబున మీరు దారుణ దుఃఖంబు లనుభవించితిరి. యేమిచేయుదును? గతంబునకు వగచిన ప్రయోజనము లేదుగదా యిప్పుడు మాదీవికిం బోవుదము రండు. మీయెదుటనే రోలంబకు సంకెళులు వైచి చెఱసాలం బెట్టించెద. కల్పవల్లిం బెండ్లియాడితినని నా తండ్రికిజెప్పి పట్ట మహిషిగా జేసికొనెదను అని యెన్నియో మాటలు చెప్పి మాహృదయ పరి తాపము వాయజేసెను. అతడప్పుడునాడే నానికులించను మంచిగాలి విసరుటలేదని చెప్పినను వినక యక్కలముల వెంటిని జాపలెత్తించి పయనము సాగింపజేసెను. గాలి ననుసరించి యోడలు నడుచుచుండుటజేసి యతివేగముగా బోయిబోయి నాలుగు దినములలో మేమెక్కినయోడ జంబూద్వీపమును సమీపించెను. ఇంక గడియలో రేవు చేరుదుమని తలంచుకొనుచున్న సమయములో నొకసుడిగాలి వచ్చి మా ఓడను గిరగిరద్రిప్పి నీటిలో ముంచివేసినది.

ఆయోడ మునుగువరకు నేను కల్పవల్లిగనిన శిశువును జంకనిడికొని యుంటిని. నీటిలోబడినతోడనే నేనాశిశువును వదలక దైవగతిచే జేతికి దొరకినబల్ల నూతగాబూని మునుంగక బైకిదేలి మునుపటి యలవాటుచొప్పున బిడ్డను మునుంగ కుండ బట్టుకొని నాశక్తికొలంది నీదుచుంటిని. ఆయలల దాయడిచే పైకెగసినప్పుడు తీరముదాపున నున్నటులే కనంబడినది. అడుగంటినప్పుడు మాతిలో నుండునటులే తోచునది.

అట్టిసమయమున నేను జీవితాశవదలి దైవమును బ్రార్థింపుచుంటిని. ఇంతలో నొకచిన్నయోడ దైవికముగా మాయొద్దకు వచ్చినది. అందొకయువతియు బురు షుడును గూర్చొనియుండిరి ఆ దయాళుండు నన్నుజూచి నావనిలిపి మెల్లన మమ్ము దానిలోని కెక్కించుకొని తీరమునకుం దీసికొనిపోయెను. అందు నేను సేదదీర్చుకొని నీటిత్రాకుడున జెక్కుచెదరక మెరయుచున్న యాబాలిక యాయువునకు వెరగుపడుచు వారడుగ నావృత్తాంతమంతయు సమయోచితముగాజెప్పి నా మిత్రుల గురించి విచా రించుచుండ నాపుణ్యాత్ముం దోదార్చుచు నా కిట్లనియె.

బోటీ! మాది కాశీపట్టణము. నాపేరు విష్ణుశర్మ నేను బ్రాహ్మణుడ. నాకు సహిమాన్యము లెన్నియేని కలవు. రంగాలినను మాకిమ్ము మేము ప్రాణప్రదముగా బెంచుకొనెదము. నీవును మాయొద్దనుండవచ్చును. ఏ కొదవయు నుండదని పలికిన నిని సేవింపక ధ్యానించి పరమనిర్భాగ్యురాల, నాకీశిశువేలనని యప్పుడే యిచ్చితిని విదమును నాపసికూనను వారిచేతులలో నుంచితిని. అప్పుడునాడే యా బ్రాహ్మణుడు ఆశిశువును దీసికొని స్వగ్రామమునకు బోయెను.

తరువాత నేనావదలక యాదంపతుల జాడదెలియ సముద్రప్రాంతపట్టణంబు లరయుచు దిరుగుచుంటిని. నాగ్రహచారదినంబులెంత క్రూరమయినవో చూడుడు. ఒకనాడు వారి వృత్తాంతము విమర్శింప కలిఘాతానగరంబునకు బోయితిని. నవరత్న స్థాపితమగు రాజపుత్రి కంఠాభరణమొండు నామెడలో నున్నయది. దారిభత్యమునకై నేనాభూషణము నాయూరి యంగడిలో నమ్మజూపితిని. రాజభటు లదిచూచి యింత విలువగల నగ నీకెట్లువచ్చినదని యడిగిరి. నేను నిజముచెప్పిన ప్రమాదమని యెద్దియో బొంకితిని నామాటవలన నారాజభటులనుమానము జెంది యా వస్తువుతో గూడ నన్ను రాజస్థానమునకు గొనిపోయిరి

ఆభూపతి యామండనము తనపుత్రిక ధరించునదిగా గురుతుపట్టి నీకిది యెట్లువచ్చినదని నన్నడిగెను. నిజముచెప్పిన రాజపుత్రి దుశ్చారిత్రము లోకులకు వెల్లడియగుటయేకాక మతేమియు లాభములేదని తలచి ప్రాణవ్యయమునకు నమ్మతించి యెత్తెన్నివిధముల నడిగినను నిజముజెప్పక నిది నడచుచుండ మార్గములో దొరికినదని చెప్పితిని. నామాటలతడు నమ్మక మిక్కిలి కోపించుచు నాకప్పుడు యావజ్జీవము కఠినశిక్ష విధించెను. చావదెగించియున్న నాకతని దండన యేమి వెతపు గొల్పెడిది.

నేనాశిక్షకు మిక్కిలి సంతసించుచుండ నప్పుడే నన్ను రాజభటులు చెరసాలకు గొనిపోయి యందుంచిరి. నేను గారాగారక్లేశముల పదునాలుగుసంవత్సరము లనుభవించితిని. అంత నొకనాడు రాజభటులు నాయొద్దకువచ్చి సంకెళల విప్పి నన్ను సబహుమానముగా రాజుగారి యంతఃపురమునకు దీసికొనిపోయిరి. అందు నారాకకై యెదురుచూచుచున్న కల్పవల్లి నాకన్నులం బడినది. నాయవస్థజూచి యాపిన్నది గోలుగోలున నేడ్చుచు నన్ను బిగ్గరగా కౌగిలించుకొనినది.

నేనును విస్మయశోక సంభ్రమములు మనంబున బెనంగొన బెద్దతడవు నిరుత్తరనై వాపోయితిని. అప్పుడయ్యింతి నన్నోదార్చుచు సఖీ! నీవెట్లు బ్రతికితివి? నాకంఠాభరణము గురుతుపట్టి నిన్ను చెరసాల బెట్టిరట. నిజమేమియుఁ జెప్పితివి కావు? నిన్నందు దిట్టుగా నిర్బంధించిరిగాబోలును. కటకటా! ఏమిచేయుదునని విలపించు నాయొడంబడుమ మీరెట్లు బ్రతికితిరి? ఇచ్చటికెట్లు వచ్చితిరి? నీ ప్రియుం డెందున్నవాడు? అని యడిగిన గల్పవల్లి యిట్లనియె

ఇంతీ! ఆయోడ మునుగునపుడు మేమిరువురము నొక శయ్యయందు గూర్చుండి సంగీతము పాడుకొనుచుంటిమిగదా! అదిమునిగినతోడనే యాశయ్యయే మాకు దెప్పయై తెప్పున తేలినది. దాని యాధారమున సముద్రములో మునుంగక గాలివాలున గొట్టికొనిపోవుచుంటిమి. శుభాశుభఫలంబులు దైవికములుగదా! అంతలో నొకనావ మాయొద్దకు వచ్చుటయు నానావికులు మమ్ముజూచి తొందరజెందుచు మమ్మా నావలోనికెక్కించుకొనిరి. అందు విమర్శింపగా మనవెనుక రాజకుమారు డెక్కివచ్చిన నావ యది.

నావికులు మమ్ము గురుతుపట్టి మాయాపదకొరకు బరితపించుచు మిక్కిలి నైపుణ్యముగా బదిదినములకు సింహళద్వీపమునకు జేర్చిరి. అతనిరాకకై వేచియున్న సింహకేతుడు కుమారుని వృత్తాంతమంతయువిని మిక్కిలి శోకించుచు నప్పుడే మకరందుని బట్టాభిషిక్తుని జేసెను. అతండు రోలంబ కావించిన ఘోరకృత్యము లన్నియు దండ్రికెఱింగించి నన్ను బట్టమహిషిగా స్వీకరించి రోలంబను జెరసాలం బెట్టింప నియమించిన నేను గరుణించి విడిపించితిని. నేను మహారాజభోగము లందుచున్నను నీవు లేకపోతివనియు, నీవున్న దీనికెంత సంతసింతువో యనియు రేయింబవలు చింతించుచునే యుంటిని.

కొన్ని సంవత్సరములు గడచినంత నాకు నా తల్లిదండ్రులజూడ వేడుకపుట్టి కోరిన సుహృదయుండైన నాదయితుండు నామాట మన్నించి చతురంగసేనతో బెక్కుయోధులం గట్టించుకొని యప్పుడే పయనమయ్యెను. మొన్నటిదినంబున కీపట్టణంబు జేరితిమి మా సన్నాహమంతయుజూచి నా తండ్రి శత్రుసైన్య మనుకొని వెరచుచు నప్పుడే సంధికి రాయబారము నంపెను.

అప్పుడు మేము శత్రువులము కాము. మీకాప్తులము, మిమ్ముజూడవచ్చితిమి. వెఱవవలదని ప్రత్యుత్తరము వ్రాయ నతండప్పుడే సంతసించుచు కానుకలంగొని మా యొద్దకు వచ్చెను. మే మతనికి నమస్కరించి యెదురనిలువంబడియుండ నేమియుం బలుకక యూరక చూచుచున్న నవ్వుచు మకరందుడు ఆర్యా! ఈ జవ్వనియెవ్వతియో! యెఱుంగుదువా యని అడిగెను. అంతలో నేను సైపక హా! తండ్రీ నన్ను మరచితివా అని పైబడి విలపించితిని.

అతండు నన్ను గురుతుపట్టి యెత్తుచు నూరడించి మమ్ము గోటలోనికి దీసికొనిపోయి మా వృత్తాంతమంతయు నా తల్లికి జెప్పెను. ఈరెండుదినంబులు గడచిన వృత్తాంతమంతములం జెప్పికొనుచు గడియలాగున వెళ్ళించితిమి. నేటి యుదయంబున నెద్దియో ప్రసంగముమీద నీ కంఠాభరణ మొకయాడుది తీసికొనివచ్చి యీయూరిలో నమ్మజూపినదట. దాని కెటులవచ్చినదో చెప్పినదికాదని మా తల్లి నాకు జెప్పినది.

ఆ మాటవిని నేనదరిపడుచు నా యాడుదానవు నీవేయగుదువని నిశ్చయించి యప్పుడే నిన్ను దీసికొనిరా దూతలం బుచ్చితిని. దైవానుగ్రహంబున మనమందరము బ్రతికి యొకచోట గూడితిమి. ఈ దినంబెంత సుప్రభాతంబని సంతసించుచున్న సమయంబున మకరందుడచ్చటికివచ్చి నన్నుజూచి మిక్కిలి యబ్బురంబందుచు నా వృత్తాంత మడుగుటయు వారిరువురకు నోడ మునిగినది మొదలు నాటి వరకు జరిగిన విశేషముల నన్నియుం జెప్పితిని.

నా మాటలు విని వారు తమ పుత్రికంగూర్చి చింతింపుచు నప్పావం జూడ నప్పుడే కాశీకిం బోవ బయనమైన వారించుచునే నిట్లంటిని. మీరిట్లు పెద్దసన్నాహము తోబోయి యడిగిన నప్పాలిక వృత్తాంత మెవ్వరును జెప్పరు. ఇప్పటికి బదియాఱే

డుల ప్రాయము గలిగియుండును. నేనుబోయి రహస్యముగా విమర్శించి మీకు వార్తనంపెద నంతదనుక నిందుండుడు. మా మంత్రి పుత్రికయు నా ప్రాంతమందే యుండవలయు నిరువుర చరిత్రముల నరసివచ్చెద నన్నంపుడని పలికిన నందఱు సమ్మతించి యప్పుడే నన్ను బయనముచేసిరి. నేను జాలినంత విత్తముగైకొని సుముహూర్తంబున బయలువెడలి గంగానదీకూలంబున నున్న పట్టణంబు లన్నియు జూచుచు గొన్నిదినంబులకొక పట్టణము చేరితిని.

నేను గంగానదిలో గొట్టుకొనిపోవునప్పుడు పల్లెవాడు శిశువుం దీసికొనిపోయి గట్టెక్కిన గ్రామములో దీరమునను న్న వృక్షములలో గొన్నిటి గురుతుపట్టుకొని యుంటిని గావున నా నీటిరేవులో నట్టె మాకులంగాంచి యాపురిలో గొన్నిదినం బులు నివసించితిని. మఱియు గంగానదిలో నీదెడు పల్లెవాండ్ర యిండ్లకుంబోయి క్రమంబున వాండ్రతో మైత్రి సంపాదించి యడువాండ్రకు బారితోషికము లిచ్చి కొన్ని యేండ్ల క్రిందట గంగలో గొట్టుకొనివచ్చిన పిల్లను దీసిన పల్లెవాడెవ్వడని యడుగ జొచ్చితిని.

అడుగ నడుగ ముసలిది నే యిచ్చిన పారితోషికమునకు సంతసించుచు మెల్లననాతో నమ్మా! నీవడిగిన రహస్యము నాకుగాక మఱియెవ్వరికి దెలియదు. నీవడిగిన నాకు జ్ఞాపకము వచ్చినది. నా కుమారుడొకనాడు గంగలో గట్టెలకై నీదు చుండ నొకయాఁడుది శిశువుతో గొట్టుకొని పోవుచుండ జూచి బాలికను మాత్రము తెప్పపై నెక్కించుకొని వచ్చి యా కథ నాకు జెప్పుచు నా శిశువును జూపెను.

బంగారు కణికవలె మెఱయుచున్న యా బాలికంజూచి నేను విస్మయమందుచు అన్నా! ఈ చిన్నది సిరిగలవారి పుత్రికయని తోచుచున్నది మనము దీనిబెంపజాలము. మన పొరుగుననున్న మనోరంజనికి సంతానములేదు కావున మనకు దగిన సొమ్మిచ్చెనేని దానికిత్త మడిగిరమ్మని చెప్పితిని. వాడుబోయి దానికా కథ యంతయు జెప్ప నప్పరిగొనుచు సంతసముతో నప్పుడట తెప్పున నా యింటికివచ్చి ముచ్చటపడుచు నచ్చెలువతకూనం జూచి ముద్దిడుకొనుచు నప్పుడే తన యింటికి దీసికొని పోయినది.

మేము కోరినంత ధనమిచ్చి యీ రహస్యమెవ్వరికిం జెప్పవద్దని మాచే ప్రమాణికము చేయించుకొనినది. కొన్నియేండ్లకు నా కుమారుడు నీటిగుండంబువల ననే మడిసెను. అనాథనై నేనిట్లున్నదానని చెప్పెను [illegible] అప్పుడు నేను మిక్కిలి సంతసించుచు నోసీ! ఆ చిన్నది [illegible] నేయుందు న్నదియా అని యడిగిన నది అవ్వ! [illegible] పొందినది. మనోరంజని దానికి మందారవల్లియని పేరు [illegible] సెవ్వరికిం జూపక మిక్కిలి గారవముగా [illegible] గుణు తొడిగినది.

సంగీతము సాహిత్యము లోనగు విద్యలన్నియుం జెప్పుటకుదగిన గురువుల నియమించినది. ఆ చిన్నదానిబుద్ధి మిక్కిలి సూక్ష్మమయినదనియు గురువులకే తప్పులు దిద్దుననియు నెల్లరుం జెప్పుకొనువారు. ఇందుగల విద్వాంసులు చదువు చెప్పుటకు చాలకున్నంత నా కాంతామణిని కాశీపట్టణమున కంపినది. అందా యిందువదన పెక్కు విద్యల సంపాదించి చక్రవర్తులకు సైతము దర్శనమీయక యొప్పుచున్నదని వాడుకయున్నది. ఆ మనోరంజనియు నాలుగేండ్ల క్రింద కాలధర్మము నొందినది. ఆ కనంబడునదే దానిమేడ ఇప్పుడు పాడుపడినదని యాకథయంతయు జెప్పినది.

అప్పుడు నేను తద్దయుం జెలంగుచు సందువెడలి మఱి రెండు దినంబులకు గాశీపట్టణంబు ప్రవేశించి యందు మందారవల్లి వృత్తాంతంబు విమర్శింప నది బదియోరేడులు వచ్చుదనుక గాశిలో విద్యాభ్యాసముజేసి సకలవిద్యలందును నసమాన పాండిత్యము సంపాదించి పెక్కండ్రు శిష్యురాండ్ర వెంటబెట్టుకొని దేశాటనము చేయుచున్నదని తెలియవచ్చినది.

తరువాత నేను విష్ణుశర్మను గుఱించి విమర్శించుచు నతడెఱింగించిన గురుతుల నడిగి తెలిసికొని యతని యింటికిం బోయితిని. అందొక బ్రాహ్మణుండు గనంబడిన నమస్కరించుచు నయ్యా! విష్ణుశర్మయను బ్రాహ్మణుని యిల్లిదియేనా? ఆయన యింటిలోనుండిరాయని యడిగిన నమ్మనుజుం డిట్లనియె.

ఓహో! ఇది యాయనయిల్లేయగునుంగాని యాయన స్వర్గస్థుడై పదియేండ్లుదాటినది. అతనికి భార్యాపుత్రులులేరు. మేము దాయాదుల మగుటచే నీయిల్లు మాస్వాధీనమైనదని చెప్పెను. అప్పుడు నేను చింతించుచు నయ్యా! పాపమాయన భార్యయుం బోయినదా? కటకటా! ఎంత కష్టము! కొన్నియేండ్ల క్రిందట నా దంపతులు హేలాపురినుండి యొక బాలికం దీసికొని వచ్చిరి. ఆ చిన్నది యేమైనదోయని యడుగగా నతండిట్లనియె.

ఓహో! నీవెవ్వతెవు? వారి యాంతరంగిక వృత్తాంత మడుగుచుంటివి హేలాపురినుండి వచ్చినది తన భార్యయని విష్ణుశర్మ నీతో జెప్పెను గాబోలును? కాదు కాదు. అదియొక వారకాంత దానిపేరు మంజుభాషిణి, విష్ణుశర్మ కెప్పుడును భార్య లేదు. చిన్నతనములోనే భార్యపోయినది తిరుగ వివాహము చేసికొనలేదు. ఆ మంజుభాషిణినే భార్యగా జూచుకొని తన సొత్తంతయు దదాయత్తము గావించెను. ఎఱుగని వారా మంజుభాషిణినే భార్యయని తలచునట్లు సంచరించువాడు.

అతండు పోయినవెనుక మంజుభాషిణి యతని దినహారకృత్యములకై యీయిల్లు మాకిచ్చినది. దానంజేసి మేమిందుంటిమి హేలాపురినుండి దీసికొనివచ్చిన చిన్నది చక్కగానున్నది దానికి మంజుభాషిణి ప్రియంవదయని పేరుబెట్టి విద్యాబుద్ధులం గఱపి పెద్దజేసినది. మహావిద్వాంసురాలని ప్రసిద్ధిబొందిన మందారవల్లికి ప్రియవయస్యురాలయి దానితో నిప్పుడు దేశాటనము చేయుచున్నదని వింటిని. దానిం

దెంచిన మంజుభాషిణియుం గాలధర్మము నొందినది. ఇదియే నేనెరింగిన కథ అని యతండు చెప్పిన సంతసించుచు నమస్కరించి నేనాయన యనుజ్ఞపుచ్చుకొని మఱియు విమర్శింప బ్రియంవద వృత్తాంతము నతండు చెప్పినట్లే చెప్పిరి.

పిమ్మట నేను వారిరుపురిజాడ నరయుచు గొన్నిదినంబులు దేశాటనంబు జేసితిని. మందారవల్లి వాడుక జగంబంతయు వ్యాపించినది. కావున కృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవీంద్రులతో బ్రసంగింప విజయనగరంబున కరిగెనను వార్తవని యచ్చటికి బోయితిని. అందు గపటోపాయమున నాయాస్థాన కవీంద్రులు దానినోడించి వస్తువాహనములన్నియు లాగికొనగా దగవునకై ఢిల్లీపట్టణంబునకు వచ్చినదని చెప్పిరి. ఆమాటవిని నేనెంతేని సంతసముతో వారింజూడ నిచటకు జనుదెంచితిని. ఇందు మీరు గాన్పించితిరి. ఇదియే జరిగిన వృత్తాంతము. భగవంతుని యనుగ్రహవిశేషమున నాచే బెంపబడిన బాలిక లిరువురు నొక్కచోటనే పెరిగి విద్యలలో బ్రౌఢలైరను వార్తవిని నేనపార సంతోషము జెందుచున్నదాన. వారిందువచ్చియే యుందురు. మీ బాంధవ్యము దెలియక యెందుండిరో అని కన్నుల నానందబాష్పముల వెడలించినది.

ఆ వృత్తాంతమంతయు విని సుప్రభ సంతోష వివశస్వాంతయై యొక్కింత సేపేమియుం బలుకక యంతలో దెప్పిరిల్లి నాగమణీ! నీవు చెప్పినకథ యంతయు నిక్కువమే. ఇది కలగాదుగదా! ఏమేమీ పెండిలియుం జెప్పుము. కాశిలో వారు నీతో నేమని చెప్పిరి. జీవించియున్నదన్నమాట స్పష్టముగా వింటివా! అయ్యో! తాను క్షత్రియకన్యకయని యెఱుంగ వారకాంతవలె దేశాటనము చేయుచున్నదా! ఎంత పాపము! అని వెఱ్ఱిదానివలె నడిగినమాటయే యడుగుచు జెప్పినమాటయే చెప్పుచు వినినమాటయే వినుచు దద్దయు భ్రమింపదొడంగినది

అప్పుడు విజయవర్మయు నా వృత్తాంతమంతయుం పెండియుం దెల్లముగా దెలిసికొని అగునగు మందారవల్లి తగవును గురించి పత్రికలు రాయలవారి యాస్థానమునుండి మా సభకు వచ్చినవి. ఇంకను విమర్శింపలేదు. నీపూరక తొందరపడకుము. నేను పరిశీలించి రప్పించెదను. ఆ చిన్నది వారకాంత యనిపించుకొనినను శీలము గాపాడుకొనుచున్నది యిది యొకటియే మనము మేలుదా నెంచుకొనదగి యున్నదని భార్యనూరడించి నాగమణిని మిక్కిలి గారవించెను.

అంతలో మంగమణి బ్రియంవదతో సఖీ! మనవృత్తాంతము సుప్రభతో జెప్పుట కెద్దియో తొంతరాయము వచ్చుచున్నది. మంత్రిగారు వెళ్ళిరేమో చూచి రమ్ము. ఆమెయు దన యిడుమల మనతో జెప్పుకొన దొడంగినది. దుఃఖములు లేని వాడులేరు గదా! ఏమందుము! పాపమామెకు మొదట జనించిన పుత్రిక గంగలో బడిపోయినది. తిరుగా సంతానములేదు. కావలసినంత సంపద యున్నది. ఏమి చేయును? దైవమెవ్వరిని సుఖముగా నుండనీయడుగదా! యని వలికినది. బ్రియంవదయు మెల్లన నాయింతిఃపురముననె బోయి తొంగిచూచి వచ్చి చెచ్చెలీ! మంత్రి

గారింకను నచ్చటనేయున్నవారు. సుప్రభ ఏమివార్త వినినదో కన్నీరు నించు చున్నది. పెనిమిటి ఓదార్చుచున్నవాడు. విదేశవార్తలేమయిన దెలిసినవేమో మనము వచ్చినవేళ మంచిదే. మనకార్యము చెప్పుకొనుటకే సమయమయినదికాదు. ఇప్పు డెల్లు చెప్పుదుము. తొందరపడిన గార్యము చెడునుగదా యని వితర్కించుచు మంత్రిగారచ్చటనుండి వెళ్ళినతర్వాత మంగమణితోడ వెండియు సుప్రభయొద్దకు బోయినది.

అప్పుడు సుప్రభ తలవాల్చుకొని యెద్దియో ధ్యానింపుచుండ మంగమణి దాపునకుబోయి అమ్మా! ఇట్లు ఖిన్నురాలవయి యుంటివేమి? విదేశవార్త లేమయిన దెలియవచ్చెనా? యని యడిగిన నప్పుడతి మెల్లన తలయెత్తి యిట్లనియెను.

బిడ్డలారా? ఇదివర కడుగంటియున్న నా దుఃఖము నీ నాగమణి మరల బెట్ట పెట్టినది. ఇందాక మీతో గంగలో బడినదని చెప్పిన నాగమణి యిదియే. గంగలో బడి కొట్టుకొనిపోయి యెక్కడనో గట్టెక్కి, సుఖదుఃఖము లనుభవించు చున్నదట. నా పసికూనయు జీవించియున్నదని చెప్పుచున్నది. ఆని నాగమణి చెప్పిన వృత్తాంత మంతయు సుప్రభ మంగమణికి జెప్పినది.

ఆ కథ విని మంగమణి ప్రియంవద మొగము జూచుచు నామె నాయకేమియు నుత్తరమీయక వయ్యాన నా ప్రియంవదతోగూడ నవ్వలికింబోయి నివ్వెఱపడుచు సఖీ! మన చరిత్రము లిట్లున్నవేమి? ఇది కల్పితము కాదుగదా! కాదు నిక్కువమే! అన్నా! మనము క్షత్రియకన్యలమని తెలిసికొనక వారకాంతల మనుకొని కులమున కపఖ్యాతిదెచ్చితిని. అయ్యో! మీరు నా తల్లిదండ్రులు. నీ తల్లిదండ్రులు కలిఘాతా పురిలో నుండిరట. మనల గురించి యీ నాగమణి యెన్ని యిడుమలం బడినదో చూచితివా? దాని ఋణ మెన్నటికిం దీర్చుకొనలేము ఇప్పుడు మన వృత్తాంతములను గురించి వీరేమి చెప్పుకొనియెదరో యరసి పిమ్మట మనలం జెప్పుదుముగాక! అయ్యారే! దైవసంఘటన మెంత చిత్రమయినది. మనము గావించిన కృత్యము లలో నెందేని దూష్యకృత్యమున్నదేమో యరయుము. నాకేమియు జ్ఞాపకములేదు. అని వారు మాటలాడుకొనుచున్న సమయమున నచ్చటికి సుప్రభ వచ్చి బోటు లారా! అచ్చోటనుండక వచ్చితిరేమి? నాపుత్రిక చారిత్రమత్రావ్యముగా నున్నది కాబోలు. నేమిచేయుదును? అది యట్లుండనిమ్ము. మీరువచ్చిన కార్యమెద్దియో యెఱింగింపుడు. నాలుగుదినములనుండియు వినుటకే యవకాశము కుదిరనదికాదు. నేను జేయవలసిన పనియేమి? ఎట్టికార్యమయినను నాప్రియునిం బ్రార్థించి చేయిం చెదనని యడిగిన విని మంగమణి యించుక నవ్వుచు నిట్లనియె.

తల్లీ! నీ పుత్రిక మందారవల్లిని బ్రియంవదను నే నెఱుంగుదును. వారి చరిత్రలను వినియే యాశ్చర్యమును బొందుచున్నారము. వారును మేమును గొంత కాలము కలిసి దేశాటనము జేసితిమి. పెక్కులేల? వారే మేముగా నుంటిమి. మేము మంచి వేశ్యలమని చెప్పుకొంటిరి. గాని వారిని దృఢవ్రతశీలలని చెప్పవచ్చును

వారి విషయమై మీ కెట్టి యభిప్రాయమున్నది. వారు వచ్చిన స్వీకరించి మన్నిం తురా? యని యడిగిన సుప్రభ యిట్లనియె

అయ్యో! ప్రాణప్రియులయిన నామగండ్రు నెప్పుడు మాటునకు యాతురము చెందుచున్నదాన. స్వీకరింతురా? యని పలుకుచుంటిరే? మీ రెక్కడ జూచితిరి? నా పసిబాల యేలాగుననున్నది? మామాట యెఱుంగదు కాబోలు. తన తల్లి యేమని చెప్పుచుండునది. తన్ను కన్నతల్లి మనోరంజని యనియే చెప్పుచుండునది. యీ నిర్దయురాలైన యీ పాపాత్మురాలి నెఱుగదని పలుకుచు పెద్ద యెలుంగున శోకింప దొడంగినది.

ఆమె శోకప్రవృత్తి జూచి మంగమణి నిలువలేక అమ్మా! తల్లీ నేనే నీకీ శోకము గలుగజేసిన కష్టాత్మురాలను. ఇదియే ప్రియపుత్రియని చెప్పుచు నామెం గౌగలించుకొని పరితపింప దొడంగినది. అప్పుడు సుప్రభయు నాగమణియు నంతఃపుర కాంతలు నామాటలువిని విస్మయసాగరంబున మునుంగుచు మంగమణిని, ప్రతిదినం వదను వితర్కపూర్వకముగా నాలింగనము చేసికొనుచు మనుంగులు దీసి తదీయ రూపలావణ్యాది విశేషముల కచ్చెరువందుచుండ నావార్త విని మంత్రియు నచ్చోటికి వచ్చి వారి వృత్తాంతమంతయును విని యపార సంతోషముతో సద్యోజనితానంద బాష్పములు గ్రమ్మ గద్గదకంఠముతో వారిం గ్రుచ్చియెత్తి పెద్దతడవు వివిధాలాపవిశేషములతో గాలక్షేపము గావించెను

మణికొంతసేపునకు మందారపల్లి తండ్రితో తండ్రీ! మా తగవు వృత్తాంతమంతయు నీవు వినియేయుందువు నన్ను రామలింగకవి లక్ష్మియను పేరుతో వచ్చి కపటంబున జయించెను. శాపకారణంబున నెదురునిలిచి నేను వాదింపలేను. ఆ విషయ మతండెట్లో గ్రహించెనని తలంచెదను. ఇప్పుడు మే మేమి చేయదగినది వేశ్యలమనుకొని యిట్టివాదములకు బూనుకొంటిమి. మాయోటమి స్థిరపడెనేని పెక్కుచిక్కులు రాగలవు. ఎట్లయిన గెలుపు నుపాయంబు జూడవలయునని తన ప్రసంగ వృత్తాంతమంతయు జెప్పుటయు నతండు సంశయాకుల హృదయుండై యప్పటి కేమియుం జెప్పక వారినోదార్చుచు నూత్న తండ్రాదు లొసంగి యంతరంగ గత వృత్తాంత ప్రసంగముతో నాదివసము తృటిగా వెళ్ళించెను.

అప్పటియునాడు సాయంకాలమున మంత్రి యంతఃపురమున గూర్చుండి పుత్రికల రప్పించుకొని యుల్లసనిట్లనియె పట్టీ! ఈదివసంబున మోహనచంద్రుడు మీ తగవు విచారించెను. విజయనగరమునుండి తెనాలిరామలింగకవి వాదింపవచ్చెను. తన వాదమంతయు సభికుల కెఱుంగజేసెను. మీ విషయమై నేను పెద్దతడవు వాదించితిని. కాని చక్రవర్తి యభిప్రాయము వారిపక్షముగా నున్నయది. నీవు స్త్రీలమైయుండుటకూడ నిలుపవని చెప్పుట కవకాశమేమియు గనంబడదు. నీవా యూరిలో నితరస్త్రీలతో సంభాషించినట్లు సాక్ష్యమును జూపుచున్నవారు. తలపోయ మన వాదము మనకే సరిపడలేదు. శాపలోపము మనల బాధించునుగాని వారికేమి? నీ

వృత్తాంతము రహస్యముగా బాదుషాగారికి జెప్పి యెల్లుండివరకు దగవు నిలుపజేసితివి. నీవోడినప్పుడు వాని బ్రోచెదుతేవి యానతిచొప్పున నడతునని వ్రాసితివి. దాని కర్థమేమి? నీయభిప్రాయము చెప్పుము. గెలిచిన పండితుని బాలించెడువాని యాజ్ఞ వహింపనేల యని పాదుషాగా రాక్షేపించిరి. దీనిలో నంతరమేమైనంగలదా? యని యడిగిన విని సుందారవల్లి యిట్లనియె.

తండ్రీ! నేనేమి చెప్పుదును? అప్పటియూహ యిప్పుడేమి పనికివచ్చును? నేనెవ్వరికి నోడనను విద్యాగర్వముచేత పరిశుద్ధులైన విద్వాంసులవలన ధనమాకర్షించుట సరిపడదని దదాధారఘాతుకులగు రాజులనే ముఖ్యులుగా నెంచితిని. అదియే విషమించినది. దీనికి సాధనము మీరే యోచింపవలయుననుటయు విజయవర్మ పోసి, యమ్మహారాజు మిగుల బ్రఖ్యాతుడకనిం బెండ్లియాడెదవేని యేకొరంతయు నుండదు. దీనం దప్పేమియని యడిగిన నాకాంత యతనితో మార్గములో రాసుకవి పక్షపత్నీభావంబు వహించి గూర్చున్న వృత్తాంతమంతయుం జెప్పి యతనిగాక వేరొకని బెండ్లియాడుట సతీధర్మముకాదని చెప్పినది. ఆకథవిని యతండు మరియు వెరగందుచు నేమిచేయుటకుం దోచక మంచిది తేపు విచారింతమని పలికి యంతటితో నాసభ చాలించి యాలోచన మందిరంబునకు బోయెను.

అమ్మరునాఁ డుదయకాలంబున సుప్రభ మంగమణిం జీరి అమ్మా! నీ తండ్రికి నీ విషయమై రాత్రియంతయు నిద్రలేదు. పాదుషాగారు రేపటిదినము నీవోడినట్లు తీర్చ మిచ్చెదరట. అప్పుడు కృష్ణదేవరాయలకు వాదివై యుండవలయును. అతండు మరియేమి శంకించునో రాసుకవి సుభద్రుండు నెందున్నవారు? వారినెందు విడిచి వచ్చితిరి? వారినిరప్పింపవలయునని తలంచుచున్నారు. ఏదియుం దోచకున్నదట. కుట్రప్రవృత్తి తెలియకపోవుటచే నిన్నిపాట్లు వచ్చినవి. అప్పటినుండి వచ్చిన రామలింగకవిం బ్రార్థించిన నెద్దియో యుపాయము చెప్పునని తలంచిరి. అతండేకదా యింతకును మూలమని పలుకుచున్న సమయంబున వీధినుండి నాగమణి వడిగావచ్చి అమ్మా! ఇప్పుడు మనవీధిలోనుండి తెనాలి రామలింగకవియట పదుగురు బ్రాహ్మణులు చుట్టునుం బరివేష్టించి రానగుచున్నాడు. దుష్టవర్మయను సామంతరాజునకు సద్వృత్తపురాణముచెప్పి పూర్వము మోసపుచ్చెనట. ఆతగవీదినమున విచారించి మోహనచంద్రుడు రామలింగకవిని మిక్కిలి మెచ్చుకొనుచు నతనిపక్షమే తీరుపు జెప్పెనట ఆమాటలే చెప్పుకొనుచు బోవుచున్నారు. అతనిమెడలో బుష్పమాలికలు వైచి బ్రాహ్మణులెల్లరు స్తోత్రములు చేయుచున్నారు. ఎవ్వరో యెదురుపడిన నిలువంబడి మాటలాడుచున్నారు. మన వీధి మేడమీదికిబోయి చూచిన గనంబడుదురని పలికినవిని యదరిపడుచు మంగమణియు బ్రియంవదయు సుప్రభయు నాగమణియు నామేడమీదికిబోయి గవాక్షకవాటములు తెరచుకొనిచూచిరి.

అప్పుడు మంగమణి మేనువొంగ బ్రియంవదతో "సఖీ! చూడుమాడు, [illegible] సరాలకవివలె నున్నాడేమి? అగు, నిశ్చయమే. నడక గురుతుచెప్పుచున్నది

నందియమేమి? అదిగో చూపుల చాతుర్యమతనిదే ఈమాటు తెలిసినదా? ఒడలు త్రిప్పు కొనుటవలన స్పష్టమైనది. ఆమాటల గాంభీర్యమింకొకరి కెట్లువచ్చును" అనుటయు ప్రియంవద తలయెత్తిచూచి "మదపతీ! నీమాట నిక్కువమే. అదిగో అవ్వలి ప్రక్కను సుభద్రుడు నడుచుచున్నాడు నీవతని గుఱుతుపట్టలేదు కాబోలు నాగమణి యతనిని రామలింగకవియని చెప్పినదేమి? ప్రమాదముగా విని యుండవచ్చును. రామ కవి యిప్పటి కేమిటికై వచ్చెనో" యని పలికిన మంగమణి పనియేలేదా? మనకొరకు రాగూడదా? అది యట్లుండె నాగమణీ! నీ వతని పేరెవరివలన వింటివని యడిగిన రామ లింగకవి యని వింటినని చెప్పినది.

మరలబోయి యతని పేరు స్పష్టముగా దెలిసికొని రమ్మని దానిని పంపి "ప్రియంవదా! నాకు మఱియొక యూహ పొడముచున్నయది అది నిక్కువ మేని యతండే రామలింగకవియే రామకవియని చెప్పి మరల మోసపుచ్చెనని తలంచుచున్నదానను గాని బో నితరుల కా బుద్ధిసూక్ష్మత యెక్కడిది వితర్కింప నాకిప్పటికి నిశ్చయమని తెల్లమైన"దని యా విషయము ముచ్చటించుచున్న సమయంబున నాగ మణివచ్చి యిట్లనియె.

స్వామినికలారా! నేనతండు రామలింగకవియేయని స్పష్టముగా జెప్పలేదా! మఱి యొక వింతగూడ వినివచ్చితిని. నిన్నమీరు చెప్పిన యప్పాసు మోసముచేసినవా డతండేనట. రాజసభలో నాయువ్వపొందెను దుఃఖమునుజూచి మోహనచంద్రునితో నిజముచెప్ప యా సొమ్ము తానిత్తునని యొప్పుకొని యప్పాసు విడిపించెనట ఆవార్త నప్పాసే చాటుగ జెప్పినాడు. మఱియు మీవాదమునాడు రామలేపటివనము నిరూపిం చుటకు చెప్పెను. పెద్దతడవందుండి నతండు తెనాలిరామలింగకవి యగుట నిశ్చయ ముగా వినివచ్చితినని చెప్పినది

ఆమాటలువిని మందారవల్లి ప్రియంవదా మంచివార్త వింటిమి. మన చిక్కులు వదలినవి. బుద్ధిఃకర్మానుసారిణీ! యను నార్యోక్తి యెంతసత్యమైనదో చూచితివా? మొదటనుండియు రామలింగకవి పేరు వినినప్పుడెల్ల నాయుల్లమున నెద్దియో వింత సంతసము బొడమినది కానిమ్ము యీవార్త నాతండ్రి కెఱింగించి వారి నీరాత్రి విందునకు బిలిపింతును. అప్పుడు వారితో ప్రసంగింపవచ్చునని చెప్పి యప్పుడే తండ్రియొద్దకుబోయి యావృత్తాంతము జెప్పినది.

విజయవర్మ రామలింగకవిని సమిత్రముగా విందునకు బిలిపించెను అందరు రాత్రిభోజనములు చేయుచుండ మందారవల్లియు ప్రియంవదయు వింతగా నలంక రించుకొని పట్టుచీరలు కట్టుకొని పంక్తుల వెంబడి దిరుగుచు గొసరికొసరి వడ్డింప దొడంగిరి. వారిచమత్కార వచనంబులువిని రామలింగకవి మిక్కిలి యక్కజము చెందజొచ్చెను.

మఱికొంతసేపునకు మందారవల్లి యొకమూల నిలువంబడి తండ్రీ! రామ లింగకవిగారి ప్రఖ్యాతి వినుటయేకాని చూచియుండలేదు. నేడు సుదినముగా దలచెద

నీయన మందారవల్లి నోడించెనని చెప్పితిరి. ఏవిద్యలో నోడించెను. లవిత్ర యోడించినదని యొక వాడుకగా నున్నది. ఆమె యెవ్వతె? ఈ కథవిన నౌత్సుక్యము గానున్నది. ఎఱిగింపవలదే యనుటయు విజయవర్మ రామలింగకవి మొగము చూచెను.

అప్పుడు రామలింగకవి యోహో! ఈ సుందరి మందారవల్లివలె నున్నదే! మంత్రిని దండ్రియని పిలుచుచున్నది. ఈ బాంధవ్యమెట్లు కలిసినది. ద్విజులకు వేశ్యలకు సంబంధము లుండునా? సర్వము విమర్శింప దప్పక మందారవల్లియనిస్థిర పడుచున్నది. ఇది మిక్కిలి వింతగా నున్నదని తలంచుచు నేదియు నిశ్చయింపలేక యట్లే ధ్యానించుచు మంత్రిమాట కుత్తరము చెప్పదయ్యెను.

అప్పుడు సుభద్రుడు ఆర్యా! మందారవల్లిని జయించుటకు విద్యలదాకపోవ నక్కరలేదు. ఈతండు మాటలలోనే యాబోటని నిరుత్తరం జేసెను. లవిత్రయన నీయనిశక్తియని తెలిసికొండని తత్సమయోచితముగా నుత్తరమిచ్చెను.

రామలింగకవి యామాట లేమియు మనమున బట్టింపక వారచూపులచే నా యువతింజూచి మోహవివశుండై మందారవల్లియే యని నిశ్చయించి వితర్కింపుచు భోజనము సేయుట సయితము మఱచి యాలోచింపుచుండెను.

మందారవల్లి తదీయ హృదయాభిలాష దెలిసికొని భోజనానంతరము నవ రత్నాస్తరణంబునం గూర్చుండి యందరు తాంబూలములు వైచుకొనుచు నిష్టాలాపము లాడుకొనుచున్న సమయమున బదిరెండేడుల ప్రాయముగల యొకచిన్నదాని కొక పద్యముచెప్పి సంగీతముపాడించు నెపంబున వారియొద్ద జదివి రమ్మని యంపిన నబ్బాలికపోయి యాపద్యం బిట్లు చదివినది.

సీ. దాదిహస్తమున దద్దయు ముద్దుగను బెంప
  బడు రాజసుత పెనుజలధిబడుట!
పడి మునుంగకయుండు ప్రాపున దటిఁజేరి
  యట వారకామిని కమ్మఁబడుట!
గణికయై కులవృత్తిఁ గొనక విద్యలనేర్చి
  దేశదేశంబులఁ దిరిగి తిరిగి!
సిరిఁగోలుపోయి భూసురున కిల్లాలుగా
  మెలఁగి దానములందఁ గలిసికొనుట!
గీ. కొసకు దలిదండ్రులను గూడికొనుట యహహా!
తలఁచిచూడంగ దైవతంత్రంబుగాదె.

అని వీణమీదబాడి యాబాలిక పైచరణములు రెండును చదువమఱచినది. ఆ పద్యమువిని రామలింగకవి తన హృదయంబునఁ గలికిన సందియము వాయ విస్మయము నొందుచు దచ్చారిత్రమంతయు దానివలన గ్రహించి "చిత్రమిది చిత్రమిది సుచి త్రమిదియు" అని చదువగా వెంటనే సుభద్రుడు అపాదమే "చిత్రమిది చిత్రమిది

కడుచిత్రమిదియు" అని తానును జదివెను తాను రచియించిన చరణములేవారు చదువుట విని తెరమాటుననున్న మందారవల్లి యుల్లంబు రంజిల్ల దదీయమతి ప్రౌఢిమకు సంతసించుచు నావిషయమే ప్రియంవదతో ముచ్చటించుచు గాలవ్యవధి సైపక యప్పుడే తెరవెలువడి యొకపుష్పమాలికం గైకొని రామలింగకవి మెడలో వైచి నమస్కరించుచు ఆర్యా! పూర్వము భోజరాజు తన సమస్యను బూర్తిజేసినవారికి నక్షరలక్ష లిచ్చువాడట. నేనీమాలిక సమర్పించితి నిది మదీయ హృదయానుబంధముగా నెంచుకొనుమని పలికి యొకప్రక్క నిలువంబడినది. అంతలో ప్రియంవదయు నొక మాలికం గైకొని సుభద్రుని మెడలో వైచి యిది యంత్యచరణము బూర్తిజేసినందులకుగానుక యని పలికి యక్కవివెనుక నిలువంబడినది.

అప్పుడు రామలింగకవి మంత్రితో అనఘా! ఈ కలకంఠుల కంఠధ్వనివిని నెక్కడనో పరిచయము గలిగినట్లున్నది. మంగమణియు ప్రియంవదయు ననువారు కదుగదా? వారు మాకు జేసిన మేలెన్నటికిని మరువదగినది కాదని పలికిన మందారవల్లి నవ్వుచు నిట్లనియె. అగునగు మీయెత్తిపొడుపుమాటల కర్థము కాకమానదు. వాండ్రు మాతో నంతయుజెప్పిరి. పేదపాఱులమని పేరులు మార్చుకొని దానము లందుటకై తమపజ్జం గూర్చుండబెట్టుకొని కపటదాంపత్య క్రియల నెఱపితిరట. ఎంతయుచితముగానున్నది. వారు మీరేనా? భళిభళీ! ఆయాడువాండ్ర నేమిచేసివచ్చితిరి. అంకటితో మీ పేదరికము వాసినదిగద యని పలికిన విని సుభద్రుం డిట్లనియె యువతీ! యభిఖ్య గప్పినవారని యాక్షేపించుచుండ నేమనదగినది. పేదరికము వాయుట కంతయుండునా! బిచ్చమెత్తువారు గ్రామమున కొక వేషమువైతురు. దానం బరిహసింపగూడదని పలికినవిని ప్రియంవద యెద్దియో యుత్తరమిచ్చినది. దానికి రామలింగకవి సమాధానము చెప్పెను ఆ మాటకు మందారవల్లి పూర్వపక్షము చూపెను. దానిని రామలింగకవి ఖండించెను. ఈరీతి యుక్తిప్రయుక్తులవయి వారికి బెద్దతడవు వాదము జరిగినది ఆ వాదములో రామలింగకవి మాటయే పైమిగిలి యుండెను. అప్పుడు విజయవర్మ మిక్కిలి సంతసించుచు రామలింగకవిని గౌరవించి మందారవల్లి వృత్తాంతమంతయు నామూలచూడముగా వక్కాణించి యిది మదీయ పుత్రిక, జాతిస్మృతిలేక పెక్కుచిక్కులం బడినది నిర్దుష్టరాలని నీవు యెఱుంగుదువు. దీని భార్యగా స్వీకరింపుము. బ్రాహ్మణులకు క్షత్రియకన్యకలం బరిగ్రహించుట యాచారమున్నదని వేడికొనియెను. రామలింగకవి యెద్దియోధ్యానించి నట్లభినయించుచు నగుంగాని యాబోటి మొదట బత్రికలో వ్రాసినమాటలు జ్ఞాపకమున్నవియా? వాని కర్థమేమి యనిన నదియేమియు మాకు దెలియదు. నీవు నిగ్రహానుగ్రహ సమర్థుడవు నీవు సమ్మతించినం జాలు పాదుషాగారిచే నారాజునకు వ్రాయించి మీ వివాహమునకు రప్పించెదనని చెప్పిన నెట్టకేల కొడంబడెను అంతలో నాకాంత లిరువురు నేకాంతగృహంబునకుం బోయిరి

అమ్మఱునాడు విజయవర్మ మోహనచంద్రుని యొద్దకుంబోయి యాకథయం

తయుం జెప్పి యాకార్యమునకు నాతనింగూడ నౌత్సుక్యము గలవానిగా జేసెను. వివాహముహూర్తము దాపుననే పెట్టించి సామంతరాజులకెల్ల శుభలేఖలు వ్రాయించి రప్పించెను. ఆ విజయవార్తవిని కృష్ణదేవరాయలు సంతోషపారావార వీచికలందేలుచు అష్టదిగ్గజకవీంద్రులతో హితమంత్రి పరిజనసహితుండై యప్పటికి వచ్చెను. తమకు వ్రాసిన శుభలేఖలు చూచుకొని మితిలేని యానందముతో కలిఘాతాపురినుండి కల్పవల్లియు సునందయు మకరందుడు సింధువర్మ లోనగు బంధువులందరు సపరివారంగావచ్చి మందారపల్లిని, ప్రియంవదనుజూచి గాఢాలింగనము జేసికొనుచు బెద్దతడవు తత్కథాశ్రవణాసక్తచిత్తులై గడపిరి. అంత శుభముహూర్తంబున వారికి లోకాతీతమగు విభవముతో వివాహము జరిగినది.

అందు రామలింగకవిని గొన్నిదినంబు లుండవలయునని యవన ప్రభుడు కృష్ణదేవరాయలవారిం గోరుటయు నుత్సవదినము లన్నియుం గడపి యారాజు పరివారముతోగూడ విజయపురికిబోయెను. రామలింగకవి చమత్కారకృత్యములన్నియు జూచుచు మోహనచంద్రుడు వారమొక గడియలాగున వెళ్ళించుచుండెను. ఆవింతల నొడువుట కిప్పుడు సమయముచాలదు. రాయలవారు చంద్రగిరికి బోవునపుడొకనాడీ యూరిలో నివసించి యీ పద్యము శిలపై జెక్కించి యిందు స్థాపించిరి. ఇదేగాక యీ పద్యము పెక్కుచోట్ల వ్రాయించెను గోపా! నీవు జూచిన పద్యవృత్తాంతమిది యని చెప్పిన వాడు అయ్యోహారా! మంచికథ చెప్పితిరి. ఇంత సంతసమెప్పుడును గలిగియుండలేదు. వేళయింక చాలయున్నది గదా! రామలింగకవి ఢిల్లీపట్టణములో బెక్కు వింతచర్యలం గావించెనని చెప్పితిరి అంతలో గొన్నిటి జెప్పుడు. మీ యడుగులొత్తెదనని వేడిన మణిసిద్ధుడు ఓహో! కర్ణము చాలక నోటినుండి వచ్చి నందులకు బట్టికొంటివి. ఎప్పుడయిన ముందు జెప్పెదగాని యిప్పుడుగాదు. కొంచెము విశ్రాంతి వహింపవలయునని చెప్పి యా దివసంబు గడపి మఱునాడు తదనంతర నివాస ప్రదేశంబు చేరెను.

—o—

శ్రీరస్తు

శుభమస్తు అవిఘ్నమస్తు

కాశీమజిలీకథలు

మూడవభాగము

ఇరువదియాఱవ మజిలీ

అందు మణిసిద్ధుండు జపము చేసికొనుచుండగా వింతలం జూడఁబోయిన గొల్లవాడు వడిగావచ్చి యాయనంజూచి స్వామీ! మీ జపము వేగము కానిండు. మంచి వింతజూచి వచ్చితిని. దాని వృత్తాంతము చెప్పవలయునని తొందరబెట్టుటయు నెట్టకేలకు జపము ముగించియతండేమిరా? ఎన్నిసారులు చెప్పినను నీకు దెలియకున్నది. జపాంతరమున నంతరాయము సేయవద్దని చెప్పలేదా? నేమి మునింగినది. చెప్పుమని యడిగెను.

అప్పుడు వాడించుక గొంకుచు స్వామీ ఈ యూరిలో చెఱువుగట్టునొద్ద రెండు స్తంభములున్నవి నేనచ్చోటికి బోయి వింతలం జూచుచుండ బ్రాయములో నున్న చిన్నవాండ్ర చిత్రపటముల రెంటిని దీసికొనివచ్చి యా స్తంభములకుంగట్టి రాజభటులు కశలం దీసికొని దెబ్బలంగొట్టిరి. మఱియొక యాడుదాని విగ్రహమునచ్చటనే నిలువంబెట్టి పదువురు మొగముమీద నుమిసిరి. ఇంతలో మఱికొందరు వచ్చి వారికొరకు చింతించుచు వానికట్టుల విప్పించి తీసికొనిపోయిరి. వాని వృత్తాంతమేమియో చెప్పవలయు. నందులకే మిమ్ము దొందరబెట్టితినని పలుకగా విని భుజించిన వెనుక నంతయుం జెప్పెదనని వాని నొప్పించి భోజనానంతరమున మణివిశేషమువలన నా వృత్తాంతమంతయు దెలిసికొని యా కథ యిట్లని చెప్పం దొడంగెను.

వీరప్రతాపుని కథ

[illegible]బా యను నగరంబున వీరప్రతాపుండను రాజు కలడు. అతడు మొ[illegible]ట బద్మి[illegible] కాంతం బెండ్లియాడి యామెయందు సంతానము గానక క్రమం[illegible]న సంత[illegible]ంజేసి కమలిని కుముదిని మాలిని యనువారలం బెండ్లియాడి వారి[illegible]ను సం[illegible]భము పొందడయ్యెను.

[illegible] దక్షిణనాయకుడగుట నందఱను సమభావంబునం జూచుచుండెను. కోటలో [illegible]వురకు నాలుగు దెసల దివ్యసౌధంబులం గట్టించి యనల్ప వస్తుస[illegible]ముల గా[illegible] నియంతకాలంబున వారియొద్దకు బోవువాడు. మణిభూషాంబరమాలికాదులలో నొక భార్యకేది యిచ్చిన వ[illegible]వారికిగూడ నట్టిదే యిచ్చువాడు. ఈ రీతి

సహభావముగా జూచుచు గొన్నిదినంబులు గడిపి సంతాన విహీన చింతచే గృశించు చుండ నొకనాడు మంత్రసిద్ధుడను యోగివచ్చి యాతనిచేత సత్కృతుండై యందు గొన్నిదినంబులుండెను. ఆ సిద్ధుడతని వికారకారణంబు దెలిసికొని దయవచ్చి యా రాజుచే నొక హోమము గావింపజేసి హోమావశిష్టమగు చెరువు భార్యల కిమ్మని చెప్పెను. ఆ సిద్ధుని మంత్రసిద్ధివలన నా పాయసము భక్షించిన కొలది కాలములోనే గర్భవతులై యా రాజుభార్యలు నలువురు పదియవమాసంబున నొక్కదినముననే పుత్రులు గనిరి.

అప్పుడా రాజు పాయుల కపారముగా షోడశమహాదానములం గావించి జాత కర్మాదివిధుల నిర్వర్తించి విజయభాను రామచంద్రులని నలుపురకు సమముగా నేక నామమే యుంచి సంజ్ఞాగ్రహణార్థమై విజయుడు, భానుడు, రాముడు, చంద్రుడు అని యంతర్నామములు వచ్చునట్లు నామకరణము చేసెను.

అబ్బాలురు నలువురు శుక్లపక్షశశధరరేఖలనివలె దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండిరి. కుమారులు నలుగురికి నించుకేని సంతరము లేకుండిన సమానాకారములం బెట్టించి వారికల్లు లొండొరుల [illegible] మాపుచుండెను. విద్యాభ్యాసకాలంబున వారికి వేరువేరు విద్యా[illegible] సమ్మోదింపబడిన యుపాధ్యాయులచే విద్య గరపింప జేసెను.

ఆ రాజకుమారులు సంపూర్ణయౌవనులై విద్యాప్రవీణులైరి [illegible] యుపాధ్యాయుల వలనం దెలిసికొని యా రాజు వారికి వివాహములు సేయ నిశ్చయించి యుత్తమ రాజకన్యల చిత్రపటంబులందేని నలుమూలలకు దూతలం బంపెను. వారు పోయి దేశములన్నియుం దిరిగి వారు చూచినవారిలో రూపయౌవన సంపన్నుల నుత్తమ రాజకన్యకల చిత్రపటంబులు [illegible] తీసికొనివచ్చి యాతనికిం జూపిరి.

తదీయ కులశీలనామంబులు విమర్శించి యా రాజు తన కుమారులకును కూరాలగు భార్యలు లభించిరని మిగుల సంతసించుచు వారి చిత్రపటములం గైకొని పెద్ద భార్య యొద్దకుంబోయి యిట్లనియె.

బోటీ! ఈ పాటలగంధులు నలుగురు రూపయౌవన విద్యా సంపన్నలు. సత్కుల ప్రసూతలు అని వారివారి చరిత్రలు వేరువేరు చెప్పి వీరిలో నీకుమారున కెవ్వతెం జేసికొందువని యడిగెను. అప్పుడప్పద్మిని పెక్కుగతుల నాలోచించి పద్మ గంధినిం గోరుకొనెను. ఆ రాజపుత్రి చిత్రఫలక మా పద్మినికిచ్చి తరువాత నారాజు రెండవభార్య కమలిని యొద్దకుంబోయి యా చిత్రఫలకముల వృత్తాంతము చెప్పి ఈ మువ్వురిలో నీ కుమారున కెవ్వతెం గోరుకొనెదవని యడిగెను. అప్పుడమ్మగువ వానిని విమర్శించి నాలుగవది యేదియని యడిగెను అది పద్మిని కుమారునకు నిశ్చ యించి యామెకిచ్చితినని యతండు చెప్పెను బాగుబాగు మంచి రాజపుత్రిని నిష్టము గలభార్య కొడుకునకు బెండ్లిచేయ నిశ్చయించి యీ కొరమాలిన వస్తువుం జూపుచు [illegible] యడుగుచుంటిరా! వీరి మువ్వురిలో నొక్కతెయు నా[illegible]

లేదు. ఇష్టముండిన నా పద్మగంధినే నా కుమారునికి పెండ్లి చేయుడు. లేకున్నమాని వేయుడని చెప్పినది.

అప్పుడా రాజు కాంతా! నీవేమియు నెఱుంగవు! పద్మగంధికంటె వీరు తక్కువవారుకారు. నామాటవిని వీరిలో నొకపాటలగంధి గోరుకొమ్మని పెక్కు గతుల బ్రతిమాలుకొనెను. గాని యానాతి సమ్మతించినదికాదు. అప్పుడతండు కానిమ్ము పద్మిని దీనికంటె గుణవంతురాలు. దానిచేతనో సమాధాన పఱుపవచ్చునని యాత్మగతంబున నిశ్చయించి యువతీ! నీ కుమారునకు పద్మగంధి నిచ్చిన సంత సింతువుగదా యనుటయు, నామె సమ్మతింతునని యుత్తరమిచ్చినది.

ఆమాటవిని రాజు పెద్దియు పెద్దభార్యయొద్దకు బోయి సానునయముగా నిట్లనియె. ప్రేయసీ! ఇటుచూడుము. ఇమ్మత్స్యగంధి పద్మలలో సమానురాలట. నీవు కోరుకొనిన పద్మగంధికి విద్యాగంధములేదని నాకు రహస్యముగా దెలిసినది. రూపముగూడ సామాన్యమేనట. రంగులచే నట్లు మెరయజేసిరి. ఈరహస్యము నాకొక గూఢచారునివలన దెలిసినది. కావున నీకుమారున కుచితగుణ యీ మత్స్యగంధిని బెండ్లి చేసికొనుము. నీయందుగల నమ్మకముచే నింత చెప్పితినని పలికిన విని యక్కలికి నాథా! మీరు చెప్పినది యథార్థమే. కపటముకాదు. గదా! నాకుమారుడు మీకుమారుడు కాడా? ఎవ్వతెయైన నొకటియని మత్స్యగంధి ప్రతికృతిం గైకొని పద్మగంధి చిత్రఫలక మతనికిచ్చినది.

దానిం గైకొని యారాజు రెండవభార్యయొద్దకు బోయి, ముదితా! ఇదిగో నీవు కోరిన పడతి చిత్రపటము దీసికొనివచ్చితిని గైకొనుమని పలికెను. పెద్ద భార్య యొద్ద జరిగిన సంవాదము గూఢచారిణివలన వినియున్న కతంబున మొగము ముడుచుకొని యాపడతి చాలు చాలు! నీ ప్రేమానుబంధము తెలిసినది. చెప్పినమాట లన్నియు నిజములే యనుకొనుదానను విద్యలేని పశువును గురూపిణి బెండ్లియాడి నాకుమారుడానక బరితపింపనేల? నాకుమారుడు బ్రహ్మచారిగనే యుండును. మంచి కన్యకల నీప్రియకుమారులకు బెండ్లి చేసికొనుడని పలికి తలవాల్చుకొని కన్నీరు నించుకొంటొచ్చినది అప్పుడు స్త్రీ హృదయముకన్న క్రూరమైనది వేఱొకటి లేదుకదా! యని నిశ్చయించుకొని అతివా? నేనేమి లోపము చేసితిని. నీవు కోరిన చిన్నదానినే తీసుకొనివచ్చితిని. ఇప్పుడు నన్నూరక నిందించుచున్నదానవు. నీయభిప్రాయమేమి! నీవెట్లు చెప్పిన నట్లు నడచువాడను నీయభిలాష మెఱింగింపుమనిన నతన్వి ఏమో? మీమాటలు నిజమని పద్మగంధిని గోరితిని. కపటముచే యనిపించిరని యెవ్వరికి తెలియును? పోనిండు మత్స్యగంధినే నాకుమారునకిండు అనిపలికిన విని యారాజు బోటీ! ఈమాటయైన నిక్కమమేనా? చెప్పుమనుటయు నానాతి యిందు మఱేమియునుం గపటము లేదుగదా? మీమాటలెవ్వరు నమ్ముదురు? అని పలికినది.

నిన్ను మోసపుచ్చి నీసమాధానకొఱకు వెఱ్ఱిదానిం గట్టిపెట్టవలెనని నాకున్నది. వాడు నీకేగాని నాకు కుమారుడు కాడుకాబోలు. చాలులే! స్త్రీ చాపల్యంబునం బలికెద

వని యాక్షేపించుచు గానిమ్ము పద్మగంధిని పద్మిని కుమారునికిని మత్స్యగంధిని కమలినీకుమారునకును బెండ్లి చేయుటకు నిశ్చయించి పద్మిని తానెట్లు చెప్పిన నట్లు విననదికావున నప్పటి కప్పుడతియొద్దకు బోక మూడవభార్య యొద్దకు బోయి యామెకా చిత్రపటంబులజూపి యీమూటిలో నేటోటి నీకుమారున కనుకూలించునో చెప్పుమని యడిగెను. అంతకుపూర్వమే యంతఃపురచారిణులవలన వెనుకటి సంవాద మంతయు తెలిసికొనియున్న కతంబున కుముదిని చిరనవ్వు నవ్వుచు నిట్లనియె.

ఇప్పుడు నాకుమారునకు వివాహమవసరములేదు. బ్రతికియుండిన బెండ్లి కాకయుండునాయేమి? మీ ప్రియపుత్రుండు జేసికొనుడు దీని నాకు జూతనవసరం లేదని త్రోసివేసినది. అప్పుడతడయ్యో! నిదేమి పాపము కారణములేకయే కోపింతు వేల. నీకుమారున కేమిలోపము చేసితినని యిట్లంటివని పలికిన నవ్వెలది అగునగు లోపము చూపవలయునా! దేశములనుండి నాలుగు చిత్రఫలకములు వచ్చియుండ మంచిది, యిప్పుడిచ్చిన మచ్చకంటి కిచ్చి తక్కినవి మాపుట లోపముకాదు కాబో లును. దానిందెచ్చి చూపిన సంతసింతుముగదా? అని పలికినది.

అప్పుడారాజు దేవీ! అది నీనుకన్న మంచిదికాదు. ఒకరుకోరినం దానివిం గోరిన నేమి చేయుదుము! అందఱు నొక్కదానినే కోరిననెట్లు? ఈ నలుగురు కన్య కలు ఇంచుకభేదము లేనివారని వినియుంటి కావున నీకొక రహస్యము చెప్పెద. వీరిలో పుష్పగంధి మిక్కిలి తెలివిగలదట. దాని నీకుమారునకుం జేసికొనుము. నా మాట వినుమని బ్రతిమాలుకొనెను. ఎంతజెప్పినను నాకాంత యామువ్వురిలో నొక్కదానిని సమ్మతింపక మత్స్యగంధినే కోరుకొనెను. అప్పుడతండు విసిగికొనుచు నాలుగవభార్యయొద్దకు బోయి యాపటముల మూటింటినిజూపి మునుపోలె నడిగిన నప్పడంతియును లోపలివార్తల దెలిసికొనియున్నది కావున మత్స్యగంధినే కోరు కొనియెను.

అప్పుడారాజు వీరందరికన్న బుష్పగంధి నెక్కుడు విద్యావతియు రూప వతియునని నమ్మిక పుట్టునట్లుచెప్పి పుష్పగంధింజేసికొనుటకు మొదలి నొప్పించెను. ఆ రహస్యము వారెట్లో తెలిసికొని రెండియు నడుగుటలో పుష్పగంధియే కావలయు నని కోరిరి. మఱియొకమాటు అందరు కమలగంధి కావలయునని కోరిరి. ఒక్క మాటయు స్థిరముగా జెప్పక యెవరు కోరినదానినే తక్కినవారు కోరుచు తుదకా నృపోత్తముని చిత్తము వ్యసనాయత్తము గావించిరి.

అట్లు కొన్నిదినంబు లారాజు వారితో బ్రసంగించి యెవ్వరి మనస్సును దృప్తిపరుపలేక విసిగి యొకనా డాత్మగతంబున నిట్లు తలంచెను. సీ! స్త్రీహృదయము కన్న వక్రమైనది మఱియొకటి లేదుగదా? ఎట్టిపనినైన జేయవచ్చునుగాని స్త్రీ చిత్తము చక్కపఱుపజాలము. బ్రహ్మసృష్టిలో హెచ్చుతగ్గులు లేకుండునా? వీరే మియు దెలిసికొనక సాపత్న్యమాత్సర్యమునం జేసి నన్ను వేపుచున్నవారు. ఇక నా చిత్తమునకు శాంతి నిలువదు. వీరిని నేను సమాధానపఱుపలేను. ఎవరిష్టము

వచ్చిన కన్యను వారే పెండ్లి చేసుకొందురుగాక. నాకీ శ్రమయేలనని తలంచి యిప్పుడే కుమారుల నల్వుర రప్పించి యిట్లనియె.

పుత్రులారా! మీకు వివాహము చేయదలంచుకొని యుత్తమ రాజపుత్రికల చిత్రపటము లనేకము తెప్పించితిని మీ తల్లులు నాకతెకోకనే చెప్పిన ముప్వురు గోరుచు దేనినిం దృప్తిపొందరైరిగాన వారిని సమాధానపఱుప బ్రహ్మవశముకాదు. ఇదివరకు మీకు నలుగురకు పదునార్వుర సమవాహానాకు తెప్పించితిని. స్త్రీలలో నిందకు తావులేని యువతు లెక్కడ నుందురో? కావున మీ వివాహములు నేను చేయుటలేదు మీకు కావలసినంత ద్రవ్యమిచ్చెద. మీరు దేశాటనము చేసికొని మీ యిష్టము వచ్చిన కాంతను పెండ్లియాడుండు. పొండని పలికెను.

ఆ మాటలకు రాజపుత్రులు సంతసించుచు తండ్రియాజ్ఞ ననుసరించి తల్లులకు చెప్పి పెక్కు ద్రవ్యము సంగ్రహించుకొని శుభముహూర్తంబున దేశాటనమునకు వెడలిరి వారు వెడలునపుడు సంవత్సరమున కొకసారి కలిసికొని మాటలాడుటకు దగిన నెలవుల నిరూపణము జేసికొనిరి.

విజయుని కథ

అందు శుభముహూర్తంబున విజయుడు ఇల్లుతరలి, తురగారూఢుడై ప్రధానాయుధంబుల ధరించి తూరుపుముఖముగా బోవుచు బదిదినంబుల ననేక దేశములు గడచి యొకనాడు సాయంకాలమున నొకపట్టణమునకు బోయెను.

అప్పటికి జీకటిపడినది గ్రామములో నెచ్చటికి బోవలయునో తెలియక తన కప్పుడొకచోట గనంబడిన చావడిలో దిగి గుఱ్ఱమును గట్టివైచి యా రాత్రియందు వేగింపదలంచి నేల శుభ్రపఱచుకొని కూర్చుండెను. ఒకమూల జ్యోతివెలుతురు గనంబడుటయు నందు మనుష్యులుందురను ధైర్యముతో నెద్దియో యడుగుటకై యచటికిం బోయెను ఆ వెలుతురొక శ్మశానమై యున్నది సగము దగ్ధమైన శవముతో వెలుగుచున్నది. అందెవ్వరునులేరు. అతండు వెఱువక యాలాటి కాటిమంటలు రెండుమూడుచూచి యోహో! ఇది శ్మశానభూమి. తెలియక నిందు నివసించితిని. ఈచావిడి యిందు ప్రేతకర్మల నిమిత్తము గట్టియుండబోలు. కానిమ్ము దీనికి వెఱువనేల అని ధైర్యమే తనకు సహాయముగానుండ నాచావడిలో గూర్చుండి నిద్రబోక ప్రొద్దుపోవుచున్న కెదురు చూచుచుండెను.

అంత గొంతసేపుండ నొకభూరి ఘుమఘుమధ్వని చప్పుడైనది. ఆధ్వని విని యతండా దెసకు బరికింప నొకమండపమందు బడియున్నది దానింజూచి యతం డాదాపునకుం బోయి యోహో! ఇది కోటగోడలాగున్నది. దీనిలోనుండ

యీ మందస మిందువైచిరి. ఇది చోరులపనికావచ్చును. దీనిలో నేమియున్నదో చూచెదంగాక యని యందున్న శ్మశానములోని కొఱవి నొక దానిం దీసికొని యా పెట్టెమూత విరదీసి చూడ నందొక సుందరి మూర్ఛజెందియున్నది.

ఆయగ్ని వెలుంగున నాయంగన మొగము జూచి వెరగుపడుచు అహా! ఇట్టి కాంతను నిందు బాఱవైచిన కఠినాత్ముడెవ్వడో, ఈ సుందరికి బ్రాణము లింకను కంఠమునందున్నట్లు పొడగట్టుచున్నది. ఈ పెట్టెయందియిమిడి నొక్కుటచే బ్రతుకుట దుర్లభమని తోచుచున్నది. కానిమ్ము నాకుదోచిన చికిత్సంజేసి చూచెదనని మెల్లనందుండి యా సుందరిం బైకితీసి నిలువ బెట్టిన స్మృతిలేనిదగుటచే నిలువక నేలకొరగినది అప్పుడతడు భుజముల నానుకొని నడిటంబట్టి యాచావడిలోనికిం దీసుకొనిపోయి పరుండబెట్టి యుపచారము సేయుచుండెను.

ఎంతసేపటికిని నాయువతికి స్మృతి రామింజేసి తెల్లవారుచుండ నికనిందుండ రాదని యయ్యండజయానను దనగుఱ్ఱముపై బరుండబెట్టి మెల్లననడిపించుచు నొక బ్రాహ్మణుని యింటికింజని పుణ్యాత్మా! మేము విదేశస్థులము. ఇది నా భార్య రోగగ్రస్తురాలై యున్నది రెండు దినంబు లిందుండి చికిత్స జేసికొనియెదను. కొంచెము తావిత్తురాయని యడిగిన నా యింటి యజమానుడు సమ్మతించి తన యింటిలో నొక మూలగది జూపెను.

అందులో నాసుందరిం బరుండబెట్టి యా రాజకుమారు డుపచారముల జేయుచుండ నాటి సాయంకాలమునకు నాయింతికి స్మృతివచ్చి కన్నులు తెరచి వెరచుచు హా! తల్లీ! ఇప్పటికి నీయుల్లము చల్లగానున్నదిగదా? దుష్టబుద్ధివైన నిన్ను నమ్మినందులకు మంచి పనిచేసితివి. అని పలవరింపుచు మఱికొంతసేపటికి తెప్పరిల్లి నలుమూలలు చూచి యతని మొగము వీక్షింపుచు నిట్లనియె.

అనఘా! నీ వెవ్వడవు? ఈ గృహ మెవ్వరిది? నేనిచ్చటికెట్లువచ్చితిని? చెప్పుమని యడిగిన నతండు యింతీ? ఇంతయుంజెప్పెద గాని నీ ముద్దుమో మెవ్వరికన్నులకువెగటైనది? నీతళ్కుచూపులు జూచి యెవ్వడోర్వలేక పోయెను? నీ మృదుగాత్రంబులుగట్టి పెట్టెలో బెట్ట నెవ్వరికి జేతులాడెను. నిన్ను మూర్ఛముంచిన ప్రాయందెవ్వడు? నేను వీరప్రతాపుని కుమారుడ. దేశాటనముసేయుచు నిన్నటిరాత్రి తెలియక నీపిటి స్మశానవాటికలో నివసించితిని. అర్ధరాత్రమున నొకపెట్టెతో నెవ్వరో నిన్ను స్మశానవాటిలో బడవైచిరి. అదినేను చూచి నిన్ను జీవించియున్నట్లు నిశ్చయించి యిచ్చటికిం దీసికొని వచ్చితినని యా వృత్తాంతమంతయు జెప్పెను.

ఆ మాటలువిని యప్పాటలగంధి కన్నులెత్తి చూచుచు ఆర్యా! నా వృత్తాంతం వినుము. నేనీ పట్టణపురాజు బలవర్ధనుండను వానికూతురను నాపేరు హేమ. నాచిన్నతనమున మా తల్లి స్వర్గస్థురాలాయెను. మా తండ్రి వెండియు వినీతియనునాతిం బెండ్లియాడెను; ఆమెకు సంతానములేదు. దానంజేసి నాయందసూయబూని యుండునది. నా తండ్రి నన్ను మిక్కిలి గారాబముగా బెంచుచు నాకు సకలవిద్యలను నేర్పించెను.

నేను సంపూర్ణయౌవననై యున్నతరి నాతండ్రి నాకు వివాహముసేయ ప్రయత్నించెను. ఈ రాజ్యమునకు నేనకర్తనగుదునని మత్సరముజెంది వినీతి నా వివాహ ప్రయత్నమున కెద్దియో విఘ్నము సేయుచుండునది. ఇట్లుండ మొన్నటిదినంబున మా తండ్రి వేటకు జనియెను. అతండరిగినది మొదలు నన్ను జూడవలయునని పెక్కువార్తల నంపినది. విసిగి తుదకు నేను భయపడుచు నామె మేడకు నిన్నటి సాయంకాలమునం బోయితిని. నన్నుజూచి కడు ననురాగము కలదానివలె కౌగిలించుకొనుచు పీఠంబున గూర్చుండబెట్టి కొంతసేపు మంచిమాటలచే గడపి యెద్దియో ఫలహారము దీసికొనివచ్చి తినుమని చెప్పినది. నాకనుమానము గలిగి యిప్పుడు నైచదనిచెప్పి తినక మూటగట్టికొంటిని. అంతటితో విడువక గంధము పూయించి పుష్పమాలికలువైచి పుష్పంబులు తురిమి వాసన జూడుమని యెద్దియో పరిమళద్రవ్యముతీసుకొనివచ్చి ముక్కునొద్ద బెట్టినది. ఆ తావి యాఘ్రాణించినతోడనే నామేను వివశత్వము జెందినది తరువాత నేమి జరిగినదో నేనెఱుగను. నిన్నటి రాత్రియే యీ పని జరిగినది. దేవరకటాక్ష వీక్షణంబునం బ్రతికితిని నీవు కన్యార్థివై యరుగుచున్నాడవుగదా? నేను మీ పాదసేవజేసికొని జీవించెద నన్ను భార్యగా గైకొమ్మని ప్రార్థించినది.

ఆ మాటలువిని యా రాజకుమారుండు మిక్కిలి విస్మయమందుచు ఔరా! స్త్రీ సాహసము! ద్రవ్యాశయెట్టి పనులం గావించునో! ఆహా! యని ధ్యానించుచుగానిమ్ము దైవము నాకయత్నోపలబ్ధముగా నీ చిన్నదాని ననుకూలెంగా ఇది రూపంబున దేవకన్యకలం దిరస్కరించుచున్నది ఇంతకన్న గావలసినది యింకెద్ది యున్నదని తలంచి యమ్మించుబోడి కభయమిచ్చి రెండుమూడు దినంబులలో నక్కాంతను స్వస్థతగలదానిగా జేసెను.

మఱియొకనాడు సాయంకాలమున నారాజకుమారుడా చిన్నదియున్న గదిలో కేగివచ్చి మెల్లన నిట్లనియె.

తన్వీ! నేనిందాక నంగడికిబోవ నచ్చట నిన్ను గురించి జనులెల్లరు సద్దుతముగా జెప్పుకొనుచున్నారు. రాజుగారు లేని సమయంబున నీవెవ్వరినో తీసికొని పోయితివని నీ సవతితల్లి వేటనుండి వచ్చిన తరువాత రాజుతో జెప్పెనట అప్పుడు మిక్కిలి కోపించుచు నతడు నలుదిక్కులకు దూతలం బంపెనట. అట్టివారిం బట్టి యిచ్చిన వారికి బారితోషికమిత్తునని ప్రకటించెనట. ఈ మాటచే అల్లకల్లోలముగా గ్రామమంతయు జెప్పుకొనుచున్నవారు ఎట్టి కల్పితముచేసెనో చూచితివా? మన మిందుండుట నెవ్వరేని వినినచో బ్రమాదమురాగలదు. ఇప్పుడు నిజము చెప్పినను నమ్మరు. కావున నెందేనిబోవలయు నేమి యేమనినను నాకదియే యుక్తమని తోచినదని యాచిన్నది చెప్పినది.

నాటి యర్ధరాత్రంబున నక్కాంతాయుతుండై తురగముపై నెక్కించుకొని యతి

వేగముగా నొక మార్గమునబడి పోయిపోయి కొన్ని దినములకు నొకయొక పట్టణము చేరెను.

అందు సత్రములో బసజేసి మార్గాయాసము వాయ రెండు మూడు దినము లుండెను రాత్రి సత్రమువీధి యరుగుపయింబండుకొని చీకటిలో నాటోటి యతనితో నార్యా! మనమెన్ని దినములిట్లు చిక్కులుపడవలయును. మనమెన్నటికైన సుఖపడు దుమా? అని ప్రస్తావముగా బలికినది యప్పుడతండు కాంతా! నీవు జింతింపకుము ఈ పట్టణపురాజు మిక్కిలి సరసుడట. రేపాయనంజూడబోయెదను. ఆయనదర్శన మయినంతనే నీమేనంతయు బంగారమయము చేసి యేడంతరముల మేడపయిని హంసతూలికాతల్పంబున నిన్ను గూర్చుండ బెట్టనా! చూడు నాప్రభావంబని యోదార్చెను.

అట్టి సమయంబున నా పట్టణపురాజు భీమవర్మయనువాడు మారువేషము వైచికొని పట్టణ విశేషముల దెలిసికొన దిరుగుచు వారి మాటలువిని వెరంగుపడి వీడెవ్వడో మిక్కిలి నేర్పరిలాగున దోచుచున్నాడు. నన్ను జూచినంతనే యెక్కుడు సిరిసంపాదించునట ఇది యదార్థమో డాంబికమో చూచెదంగాకయని యప్పటికింటికి బోయి మఱునాడుదయమున సభజేసి సత్రములో విదేశదంపతులు ప్రవేశించి ఉన్న వారు. అందు మగవానిని సగౌరవముగా దీసికొనిరండని కింకరుల నంపెను.

వారు వెదకికొనుచుబోయి యవ్వార్త విజయునికి జెప్పిన ముప్పిరిగొను సంతసముతో నతండప్పుడె భార్యకుంజెప్పి గొప్ప వేషముతో నాకింకరులవెంట రాజ సభకుబోయెను. అతనిం జూచి యానృపతి యేమియు మాటాడక తనదాపుననున్న పీఠంబుపై గూర్చుండ సంజ్ఞమాత్రముచేసెను అతడా పీఠంబునం గూర్చుండి యెవ్వరితోడను మాటలాడక సభాభవన విశేషములం జూచుచుండెను.

ఆ రాజు మధ్యాహ్నమువరకు సభచేసి పిమ్మట సింహాసనమునుండి లేచెను. సభవారందఱు నాయనతోడనే లేచిరి. విజయుడును నిలువబడియెను. అక్కడనే కొందఱు రాజుగారి సెలవు దీసికొని వెళ్ళిపోయిరి. రాజుగారు తనమేడలోనికి బోవు నప్పుడు మొదటియంతరమున గొందఱు రెండవయంతరమున గొందఱు మూడవ యంతరంబున గొందఱు సెలవు పుచ్చుకొనిరి మంత్రి నాలుగవ యంతరమువఱకు బోయి యచట నిలువబడి రాజాజ్ఞ పుచ్చుకొనెను. విజయుడు మాత్రము విడువక యేడవయంతరము వరకు బోయి యందు దేవా! అనుజ్ఞ యిత్తురేని బోయివత్తునని యడిగిన మంచిదని యా రాజు పలికి యేడవ యంతరమునకు బోయెను మంత్రి సామంతాది పరిజన మతనిపోకజూచి యోహో! యెవ్వరు నయిదంతరములకన్న మీరిపోవువారులేరు. ఈతడు రాజుగారి కెట్టియాప్తుడో యని యాలోచించుకొనుచు మొదటి యంతరమున నిలువబడియున్న సమయంబున విజయుడు వడివడి నామెట్లన్నియుదిగి దిగివచ్చి గంభీర స్వరముతో మంత్రి యెవ్వరని యడిగెను. ఆ మాట విని మంత్రి యడియుచు నేను నేనని మెల్లంగా పలికెను. నీవేనా మంత్రివి. కానిమ్ము

మాకిప్పుడు వేగుదలనన సాధనముతో మున్నూరు కూలివాండ్ర నిప్పింపవలయు, మఱియు నూఱుగజముల గొలుసుతో మున్నూఱువ్యాపకశకటములను దక్షణము మాకు సహాయముగా బంపవలయును. ఈ పట్టణములో గొప్ప క్రొత్త వీధులేర్పఱచవల యునవి రాజశాసనమైనది. దీనిలో నేమాత్ర మాలస్యమైనను మీయుద్యోగములు నిలువవు. అని పలికిన భయపడుచు నది సత్యమనుకొని చిత్తము చిత్తము మీరు చెప్పిన రీతిగా రెండు గడియలలో సమర్థు పనివాండ్రకొని యామంత్రి యట్లు సమకూర్చి పంపెను.

ఆరాజకుమారుడు వారినెల్లర వెంటబెట్టుకొని యొక వీధియందు మంచి మేడలు గనంబడిన చోటునకుంబోయి మేడమీదుగా గొలుసులాగించి దీనిమీదుగా గ్రొత్తవీధి వేయవలయు నిందున్నవారెవ్వరు? తత్క్షణమే లేచిపోవలయునని పలికిన నాయజమానుండు వెలుపలికి వచ్చి యాజనమునంతయు జూచి తన యిల్లు త్రవ్వుటకు సిద్ధముగానుండుట దెలిసికొని అయ్యో! క్రొత్తగాగట్టికొంటి పెక్కురొక్కము వ్యయమైనది ఇట్టి మేడ గూల్చదోయింతుమన్న నేమిసేయుదును. అని మొరపెట్టుకొనెను.

అది మాకు దెలియదు. లేచిపోయెదవా? పొమ్ము లేకున్న నిప్పుడే త్రవ్వింతు అడ్డము వచ్చిన బందీగృహమునం బెట్టింతు వీనితో మనకేల త్రవ్వుడు త్రవ్వుడని విజయుండు పనివాండ్ర దొందరబెట్టెను.

అప్పుడు మొఱ్ఱోయని యాయజమానుడేడ్చుచు నతని పాదంబులం బడిన పట్టిమాటలచే గార్యమేమియు గాదని యతడు పలికెను. ఆసూచన గ్రహించి యాయజమానుడు విజయుని దనమేడమీదికి దీసికొనిపోయి గుజగుజలాడి చివరకు నా యింటి వెలలో కొంత సొమ్మతనికిచ్చునట్లొడంబడి యప్పుడే యట్లు చేసెను.

అక్కడినుండి వెడలి వేరొక మేడయొద్దకు బోయి పగ్గము నింటిమీదుగా లాగించుచున్నంతలో నాయజమానుడును వెనుకటివార్త విని పెక్కురొక్కమిచ్చి యతని సమాధానపఱచుకొనెను ఆ వార్త గ్రామమంతయు మ్రోగినది. కావున విజయుండు జనులతో నొకయింటి యొద్దకు వచ్చినతోడనే పౌరులు తమతమ గృహాధిక్యమునుబట్టి ద్రవ్యము నర్పించుచుండిరి. అట్లు సాయంకాలము దనుక తిరుగునప్పటికి నపారమైన ధనము ప్రోగుపడినది.

ఆ ధనమంతయు నొకయింటిలో దాచి యాపనివాండ్రం బిలిచి యాయింటిలో నందఱు ముందుగా గనబడుచున్నవారు. ఎక్కడ వీధి వేయుదమన్నను దమయిల్లు పోవునని యేడ్చుచుండిరి. నేను మిక్కిలి జాలిపడుచున్నవాడను. ఒకరు చింతించుచుండ నే పనియుజేయుట గాదు గావున నిది మనము మానుదము. వేరొకప్పు డాలోచించుకొందమని చెప్పి వాండ్రకందఱకు గూలియిచ్చి యంపెను.

అమ్మఱునాడే యాయూరిలో నేడంతరములుగల యొక సౌధము వెలకు దీసికొని యేడంతరములయందును అద్దములు పటములు బంగారుమయములుగా నిండించి

యేడవయంతరమున హంసతూలికాతల్ప మమరించి అందు భార్యతో వినోదముగా గూర్చుండి కాలక్షేపము జేయుచుండెను.

భీమవర్మ నెలకొకసారి రాత్రులయందు మాఱువేషముతో గ్రామసంచారము చేయునుగావున మఱియొకనాడు రాత్రి గ్రామములో దిరుగుచు నొకచోట నద్భుత దీపకాంతులచే బ్రకాశించుచున్న విజయుని సౌధముజూచి యది యపూర్వమని గ్రహించి యోహో యిది యల్లనాడు సత్రములో బరుండియున్న పురుషుడు చెప్పినరీతి గట్టినమేడ కాదుగదా! అయ్యో! ఆతండు తరువాత నేమయ్యెనో విమర్శింప మరచితిని. నాతో నాలవయంతరమువరకువచ్చి సెలవుపుచ్చుకొనిపోయెను. ఈమేడ యతనిదే యయినచో యింత ప్రజ్ఞావంతుడీ పుడమిలోలేడని చెప్పవచ్చును. ఇంత ద్రవ్యమత డింతలో నెట్లు ప్రోగుచేయగలడు. కానిమ్ము. రేపు విమర్శించెదంగాక యని యామేడ గుఱుతు చూచుకొని యింటికి బోయెను.

మఱునాడుదయంబున లేచి మంత్రింబిలచి సచివా! అల్ల దేవాలయము వీధిలో కుడిప్రక్కగానున్న మేడ యెవ్వనిదో యెఱుంగుదువా? యని యడిగిన నతండు యెఱుగకేమి? యది దేవరవారి ప్రియమిత్రునిదే యని చెప్పెను. నేనెఱుంగని ప్రియమిత్రుడెవ్వడనుటయు నల్లవాడు దేవరవారితో నైదంతరములు దాటి పైకి వచ్చినవాడని మంత్రి చెప్పెను.

వానికింతధన మెట్లువచ్చినదని యానృపతి యాశ్చర్యమందుచుండ నయ్యమాత్యుం డతడు చేసినకృత్యములన్నియు నానృపతి కెఱింగించెను. అప్పుడా రాజు ముక్కుపై వ్రేలుకొని అయ్యారే! వాడెంత నేర్పరి వాని నే నెఱుంగను. నమ్ము వాడెరుంగడు వాడు వాని భార్యతో ననినమాట యథార్థమో తాంబికమో మాడ వలయునని రప్పించితిని. వాడు చెప్పినంత చేసె. దీన వాని బుద్ధి సూక్ష్మతయు నీదు బుద్ధిమాంద్యమును తెల్లమగుచున్నది, నాయాజ్ఞయేనని చెప్పినప్పుడు ఆజ్ఞా పత్రిక యేదియని యడుగక యతని కోరిక ప్రకారము కావించిన నీకంటె మూర్ఖుడీ పుడమిలో లేడు మఱియొకడు వచ్చి నేనిప్పుడంటినని చెప్పినచో నెట్టియెడ నుందువని మంత్రిని బెదరవడవు మందలించిన గడగడవణంకుచు నతండిట్లనియె.

దేవా! వానికి మీరు వార్తనంపించితిరి. నాకన్న ముందు యంతరములకు మీతో వచ్చెను. ఎట్టివాడు గాక యంతదూరము వోవునాయని యతండు చెప్పిన మాటలు నమ్మితిని. అంత మోసగాడని యెవరికి దెలియును? ఆతండు నాముందు చేసిన యధికారము మీరయిన నెప్పుడును జేయలేదు. మీ యాజ్ఞాపత్రిక లేక వానికట్టి యధికార మిచ్చుట నాది తప్పని యామంత్రి యొప్పుకొనెను.

అమ్మఱునాడు భీమవర్మ మంత్రిసామంతాదిపరిజనములతో గూడుకొని యతనియొద్దకు బోయిన విజయుడు వారినందఱ నుచితసత్కారములు గావించి యాగమన కారణం బడిగిన నమ్మహారాజిట్లనియెను.

ఆర్యా! మీ శీలలీలనామంబులు దెలియగోరి యిప్పటికి ...

చాతుర్యమునకు మెప్పువచ్చె. మిమ్ము బ్రధానమంత్రినిగా జేసికొనుటకు దాత్పర్యముగా నున్నది. నీబుద్ధిబలంబున సురరాజ్యమునైనను సంపాదింపవచ్చును. నీయందు రాజ్యభారమిడి కొన్నిదినంబులు హాయిగా సుఖించెద. నీయభీష్టమేమని యడిగిన నతండభినందించుచు దన వృత్తాంతమంతయు నారాజున కెఱింగించెను.

అతనిచరిత్రము విని యమ్మహీపపుత్రుండు మిగుల సంతసించుచు నప్పుడే యతనికి బ్రధానమంత్రిత్వాధికారమిచ్చి తనముద్రికల నతనియధీనము గావించెను. అదిమొదలు విజయుండు రాజాస్థానమునకు బోవుచు రాజ్యాంగములు చక్కగా భద్రపరచి ప్రజలు మిక్కిలి సంతసించునట్లు తానే రాజ్యము గావించుచుండెను.

ఒకనాడా రాజకుమారుండు తనపేరిట గట్టబడిన సత్రములో బ్రాహ్మణులెందఱు భుజించుచుండిరోయని భోజనసమయంబున నాసత్రమునకుబోయి సంతృప్తిగా భుజియించు బ్రాహ్మణులనందఱ నడుమ దిరుగుచు వారివారి యభీష్టము లడుగుచుండ నందులోఁ దన తమ్ముడైన భానుడు భుజించుచుండఁ గాంచి గుఱుతుపట్టి యతని వికృతవేషమునకుం గుందుచు భోజనానంతరమున తనయింటికిం దీసికొనిపోయి యేకాంతముగా నిట్లనియె—

తమ్ముడా? నీవిట్లుంటివేమి? సొమ్మంతయు నేమయినది? ఏకాంతనైన పెండ్లి చేసికొనలేదా. పేదబ్రాహ్మణునివలె సత్రంబుల వెంబడి గ్రుమ్మరుచు క్షత్రియధర్మము నీట గలిపితివేమి? ఈదైన్యమేల? ఇంటికి బోయితివికావేమి? నేను నీయన్నను, విజయుడనని తన వృత్తాంతమంతయు జెప్పెను.

అప్పుడు భానుడు తెల్లబోయి కన్నీరు విడుచుచు అన్నా! నాదైన్యస్థితినేమని చెప్పుదును. నేనట్లు పట్టణంబువదలి క్రమంబున ననేక జనపదంబులం గడచి యొకనాటి సాయంకాలమునకు గుంభకోణమునకుం బోయితిని అందొక సత్రంబునం బసచేసియున్న సమయంబున గొందరు ధూర్తులు నాయొద్దకువచ్చి నన్నాపాదమస్తకము శోధించి వినయంబుతో మీవృత్తాంతమేమని యడిగిరి.

నేను వారితోఁ గన్యార్థినయి వచ్చితిని ఉత్తమకన్యకలీపట్టణమున నెందేని గలరా? వలసినంత ద్రవ్యమిచ్చెదనని చెప్పితిని. అప్పుడు వాండ్రు నాయొద్ద ధనమున్నట్లు గ్రహించి మంచిది నీయభీష్టము వచ్చిన కన్యకం దెచ్చెదము కొన్నిదినంబులిందు వేచియుండుమని చెప్పి యది మొదలు నాకెన్నియేని యుపచారములు సేయదొడంగిరి. దానికి నేను మిక్కిలి యానందించుచు వారినెల్ల పరమాప్తులుగా నెంచి మన్నించుచుంటిని.

మఱి నాలుగుదినంబులు గడచినపిమ్మట నొకనాడొక చక్కని యువతిని నాయొద్దకు దీసికొనివచ్చి యీబాలిక మెచ్చితివేని నీకు గావలయునా! అని యడిగిరి. అమ్ముదితయు నాయెదుట నెన్నియో శృంగారచేష్టలు వ్యక్తపరచినది. దానిచూపులచేతనే నాచేతనము పరాయత్తమైనది. ఆకాంత నాచెంత నున్నంతసేపు నాకేమియు మాటవచ్చినదికాదు. వాండ్రు కొంతసేపు నాచెంత నాయింతినునిచి యంతలో దీసి

కొనిపోయి మరలవచ్చి మిత్రమా! ఏమియు మాటలాడవేమి? ఆ రీతినాతి నీకు ప్రీతియేని చెప్పుము. అనుటయు నాకు లోకానుభవము లేమింజేసి వారికిట్లంటి.

మిత్రులారా: ఆజవ్వని యెవ్వతె? దానిని నేను పెండ్లియాడగూడదా దానిపోలిక బోటిమాట యేటికని అడిగినవాండ్రు అబ్బో! అబ్బిబ్బో! ఏకపతి వెన్ని ప్రయత్నములు చేసి తీసికొని వచ్చితిపమకొంటివి? సాధారణముగా వశ్యమగునా? అబోటి కోటీశ్వరు లకుగాని వశముగాదు నీవట్టివాడవయితేని చెప్పుము. అప్పడతితో మాటాడెదమని పలి కిన విని నాయొద్దనున్న ధనమంతయు లెక్కచూచుకొని కోటికంటె నెక్కుడుగా నుండుటచే వారితో నేనానాతిం భరింపగలనని చెప్పితిని. అప్పుడు వాండ్రు ఆరొక్క మంతయు తమ చేతికిమ్మని యడిగిరి. కాని యాకాంతను నావశముచేయక యియ్య నని చెప్పితిని.

ఆమాటవిని ఆదుష్టులు నన్నొకనాడాకాంతామణి మేడమీదికి దీసికొనిపోయి యొక తల్పంబునం గూర్పుండబెట్టిరి. అంతలో నా కాంత నా చెంతకువచ్చి నా మెడలో పుష్పమాలిక వైచి నన్ను వరించితినని చెప్పినది అప్పుడు నేను సంతోష సముద్రమున మునుంగుచు నాధనమంతయు దానియధీనము చేసితిని. అది మొదలు కొన్నిదినంబులు దానితో హాయిగా వెళ్ళించితిని ఇది పగలు రాత్రి యనుభేదము నాకేమియుం తెలిసినదికాదు. ఎల్లకాని మట్లు సుఖించుచుంటిని. మఱికొన్ని దినంబులు కడచినవెనుక దానితల్లియట ముసలిది నన్నుజీరి అబ్బాయీ! నీవుపెక్కు దినములనుండి మా యింటవసియించి సుఖించుచుంటివి నీయిచ్చిన సొమ్మంతయు నీ పూవులకు తాంబూలములకు పన్నీటికి నత్తరులకు సరిపోనది. ఇక మేమెట్లు బ్రతుకువారము. నీ యొద్ద సొమ్మేమయిన నున్న దెమ్ము. లేకున్న బొమ్ము మాపిల్ల మఱియొక పల్లభుని జూచుకొనునని పలికిన నులికిపడి నేనయ్యో! ఇది నాభార్యకాదా? మఱియొకని నెట్లుకోరుకొనును? ఆధూర్తులు మొదట నాతోనిట్లుచెప్ప లేదే! ఇంక నాయొద్ద సొమ్మెక్కడిది? సొమ్మంతయు మొదటనే యిచ్చివేసితినని పలికితిని.

అప్పుడది మేలు మేలు? మేము వేశ్యలము. మావృత్తినీవెఱుంగవు కాబోలు మాకు ద్రవ్యమే భర్త ఆధూర్తులు చెప్పిన దినముల కన్న నెక్కుడుగా నిన్నిందుండ నిచ్చితిమి. ఇక బొమ్ము. అని నన్ను వీధిలోనికి ద్రోసి తలుపువైచుకొనినది.

వస్త్రావశేషుడనై ఆ ధూర్తులనరయుచు వీధులవెంబడిం దిరుగుచుండ నొక చోట వారు గనంబడిరి వారితో ముసలిది చేసిన కృత్యమంతయు నెఱిం చిన నవ్వుచు మేమేమి చేయుదుమని నామాట వినిపించుకొనక యెక్కడికో పోయిరి అప్పుడు నేను మిక్కిలి దుఃఖించుచు నింటికిబోయిన నందఱును బరిహసిం తురని వెలవెలబాఱుచు ఏతెంచుటకు మొగముచాచి యిట్లు తిరుగుచున్నవాడ. మొన్నటిదినము మీయూరు వచ్చితిని. ఇదియే నా వృత్తాంతమని చెప్పెను.

అప్పుడా విజయుడు తమ్ముని దురవస్థకు మిక్కిలి పరితపించుచు నూతాన్నంద

కాపురంబు లోసంగి కొన్నిదినంబులు తనయొద్దనుంచుకొని యొకనాడిట్లనియె తమ్ముఁడా! మన మిల్లువెడలి సంవత్సరము దాటినది. మొదటి సంవత్సరమున కొకసారి కలిసికొందమని నియమము జేసికొంటిమి. మన తమ్ములచ్చటికివచ్చి మనకై వేచియుందురు. కావున మనమిప్పుడక్కడకు బోవలయును. ఈ విషయ మిదివరకు మరచితిని. నిన్నుజూడ జ్ఞాపకమువచ్చినదని పలికి యా వార్త భార్యకుం జెప్పిన నాకాంతయు తాను గూడ వత్తునని వేడుకొనినది. అప్పుడు మువ్వురు పోవుటకు నిశ్చయించుకొనిరి. విజయుడు స్వదేశము జూచి వచ్చుటకై రాజునొద్ద సెలవుపుచ్చుకొని యొక్కఁడు దాంబికముతో బోయినచో దేశవిశేషములనడుమ దెలిసికొనుట కష్టమని సామాన్యపు ప్రయత్నముతో వెడలి నడుమ జనపదంబులందు వసియించుచు దేశవిశేషంబులం దెలిసికొనుచు కొన్ని పయనంబులం గావించెను.

ఒకనాడొకతోటలో బసజేసి విజయుడును భార్యయును గూర్చుండి వినోదముగా మాటలాడికొనుచుండ జూచి భానుడోర్వలేక అహా! మేమిద్దరము నొక్కచక్రవర్తికే జనియించితిమి వీనికట్టి వైభవము పట్టనేల? నేనిట్టి హీనస్థితి ననుభవించుచుండనేల? దైవమెంత యన్యాయము చేసెను? అలాటి బోటితో మాటలాడికొనుచు హాయిగా కాలక్షేపముచేయు భాగ్యము నాకు లభింపకపోయెనే! నేను భార్యలేక నేకాకినై దుఃఖించుచుండ నావంత విచారింపక నితండు భార్యతో నెట్లానందించుచున్నాడో? కానిమ్ము! వీడు నిద్రించుచుండ వీనిం జంపి యీ కాంతను స్వాధీనముచేసికొనెదను. ఇంతకన్న సుఖించుటకు వేరొక యుపాయములేదని తలంచి వారు నిద్రించువరకు పొంచియుండెను.

ఆదంపతులా రాత్రి గొంతసేపు యిష్టాగోష్టి వినోదములచే బ్రొద్దుబుచ్చి యంతలో నిద్రపోవుటయు నట్టిసమయమున భానుడు మెల్లగాలేచి యొక కత్తిదీసికొని యన్యోన్యాలింగితులై యున్న యా దంపతులం గాంచి యన్నగారి మెడ గుఱిచూచి యా కత్తితో మెడమీద వేసెను. అప్పుడది యా విజయుం డమ్మో యని యరచి చేతనములేకపోయెను. ఆరోదనమువిని హేమ యదరిపడి లేచి నలుమూలలం జూచి మగని మెడపై బడియున్న యసిపదము నిరీక్షించుచు గుండెలు బాదుకొనుచుండ నప్పుడు భానుడామెను బిగియం బట్టుకొని బోటీ! నీవేటికి జింతించెదవు? మాయన్న పరలోకగతుడయ్యెను వగచిన రాడుగదా? నేను నిన్నంతకన్న నెక్కుడుగా సుఖపెట్టెదను. నాతో వచ్చుమని పలికిన నక్కలికి నిలువెల్లగంపము నొందుచు హా! దుష్టాత్మా! ఎంతపని చేసితివిరా మిత్రద్రోహీ! నీ కీ యన్న నికేమి యపకారము జేసెనురా? కామాతురుండవై యిట్టి క్రూరకర్మమున కొడిగట్టుకొందువా? నేను నీవశ మగుదునను కొంటివా? నన్నుగూడ నాకత్తితో నరకుము. పుడమి జిరకాలము సుఖింపగలవని నేలంబడి మూర్ఛిల్లినది. ఆ సమయములో భానుండయ్యిందువదనను సందిటబట్టి యొక గుఱ్ఱముపై నెక్కించుకొని వేగముగా నెక్కడికో తోలుకొనిపోయెను.

అంత నా యుద్యానవనంబున దూరముగా బరుండియున్న పరిచారకులచ్చటి

క్రిందఁబోయి చచ్చినట్లున్న విజయునిఁజూచి తక్కినవారి నెవ్వరింగానక యందుండి నచో నాయపరాధము తమమీఁద బడునని వెఱచుచు నెవ్వరికింజెప్పక తలయొకదారిం బారిపోయిరి.

అంతట దైవికముగా కొంత ప్రొద్దెక్కినతరువాత నాదారి నొక వైద్యుఁడు బోవుచు గత్తిప్రేటుదిని జీవితములబాయక యందు బడియున్న యా రాజకుమారునిం జూచి విమర్శించి యావైద్యుఁడా ప్రాంతమునకుఁబోయి కొన్ని మూలికల యాకులం దీసికొని వచ్చి యా గాయమునందు పసరుపిండి యాకత్తిదీసెను.

ఆ పసరుమహిమ యెట్టిదో వెంటనే కుత్తుక యత్తుకొన నతండు నిద్రలేచి నట్లులేచెను. అప్పుడా వైద్యుఁడు విజయునిఁజూచి నీవెవ్వండవు? నిన్నెవరిట్లు చంపిరి? నీ యాయువు దృఢమైనది. నాకుగాక యీ వైద్యము మఱియెవ్వరికిం దెలియదు. దైవనియోగంబున నిన్ను ప్రేసిన వారాకత్తియందుంచిరి. కాని తీసినచో నప్పుడే చచ్చిపోవుదువు. నీవిట్లు దిక్కుమాలి యొక్కరుఁడ వీచెట్టుక్రిందంబడి యుంటివి యేల అవి యడిగిన నతం డతనికి నమస్కరింపుచు దనవృత్తాంత మంతయు జెప్పి మహాత్మా! నిన్ను నాభాగ్యదేవతగా దలంచెదను. నీయుపకృతికేమియు ప్రతికృతి గావింపనేర? యావజ్జీవము నిన్ను స్మరించుకొనుచుందు. నీకతంబున జీవింపగలిగితి. నన్ను జంపినవాడు నా సోదరుడు కాపలయు. వానికి నాయందింత అసూయ యుండుటకుగారణము కనంబడదు. ప్రాణప్రియురాలైన భార్య యిట్టిపని చేయునా యేమను టకుం దోచకున్నది. ముందు నిజము దైవమే చెప్పునని పలికి మిక్కిలి విలువగల తన వ్రేలి యుంగర మా వైద్యునకు గానుకగా నొసంగి యంపి తాను మొదటబోవ నిశ్చయించుకొన్న తావునకు బదిదినములకు బోయెను.

అందొకచోట తన నిమిత్త మెదురుచూచుచున్న కరపటి తమ్ముఁడు చంద్రుడు గనంబడుటయు కౌగిలించుకొని తమ్ముడా! ఇక్కడకువచ్చి యెంతకాలమైనది? మా కొరకు వేచియుంటివి కాబోలు. రాముఁడు కనబడెనా? ఎందెందు దిరిగితివి? ఏమేమి వింతలంగంటివి. వివాహమాడితివా? నేను నిన్నుజూడకయే పోదును. దైవనియోగంబున బ్రతికితినని తాను పురము వెడలినది మొదలు నాటి తుదవరకు జరిగిన కథ యంతయు జెప్పెను.

ఆ కథవిని హర్షసంభ్రమ శోకంబులు మనంబునం బెనగొనచంద్రుడుయేమీ! మన భానుడెంతచేసెను. అన్నా వాడు పేయకున్న నందుండఁబోవునా? జ్ఞాతివైర మూరకపోవదు. నా వృత్తాంతములు సవిస్తరముగా జెప్పెద నాకర్ణింపుమని యిట్లు చెప్పదొడంగెను.

చంద్రుని కథ

అన్నా మనమందర మొక్కసారియేకదా పట్టణము వదలిపోయితిమి. నేను మొదట నుత్తరదేశమునకుఁబోయి అందు ప్రసిద్ధములయిన పట్టణములందు విమర్శిం

విని యుత్తమలక్షణములుగల రాజకన్యకలవార్తల దెలియక నటనుండి పశ్చిమదేశంబునకుం బోయితిని. అచ్చటను నామదికెక్కిన రాజపుత్రికల చారిత్రంబులు వినబడలేదు. ఒకనాడు కొందరు సిద్ధులు మహాశివరాత్రికి శ్రీశైలమునకుం బోవుచుండ నేనును వారిం గలిసికొని శ్రీశైలమునకుం బోయితిని. మహాశివరాత్రి దినంబున పాతాళగంగలో స్నానము చేసి మల్లిఖార్జున మహాదేవుని లింగంబు పాతాళగంగాంబువులచే నభిషేకము గావించి బిల్వదళంబులం బూజించి భక్తివిశ్వాసములతో నందొకచోట గొందఱు భక్తు లప్పర్వతప్రభావంబు జదువుచుండ నాదండం గూర్చుండి సాంగముగా నా వృత్తాంతమంతయు నాలకించితిని.

ఆ కథలో శ్రీశైలంబునం గల గుహావిశేషంబులు మార్గంబులు చక్కగా వ్రాయబడియున్నవి. వానిలో వామనగుహావృత్తాంతంబు స్వాంతంబున గుఱుతుపెట్టుకొని యమ్మఱునాఁ డుదయంబున బాతాళ గంగానదీకూలము వెంబడి తూరుపుగా గొంతదూరము నడచి పురాణములో జెప్పినగుఱుతులఁ జూచికొని పైకెక్కి కొంతదూరము పోయి చూడ నొకబిలము గనంబడినది

దానిముఖంబున వామనమూర్తి విగ్రహముండుట జూచి యిదియేగదా వామనబిలమని నిశ్చయించి సాహసముతో నందు బ్రవేశించితిని. అది కొంతదూరం నడచిపోవునంత విశాలముగానున్నది. క్రమంబున జిన్నదగుచుండుటచే వంగి కొంతదూరము నడువవలసివచ్చినది. మఱికొంతదూరము చేతులతో నానిపోయితిని. గాఢాంధకారములో నేమియు గనఁబడకుండుటచే జేతులతో దడిమికొనుచు ధైర్యము చెదరనీయక మెల్లగా మఱికొంతదూరము పోయితిని దివారాత్రిభేదము తెలియమి నెన్నిదినములు పోయితినో తెలియదు. పోయినకొలంది మార్గము చిన్నదగుచు మెలికలుగా నుండుటచే నతిప్రయత్నముతో దాటి కొంతమేర బ్రాకుచుపోయి వ్రాలఁబడితిని. అట్లతికష్టముగా గొంతదూరము ప్రాకి పిమ్మట నిటునటు గదలుటకవకాశముగానక తొట్రుపడుచు మనంబున బెదరుదోప నిట్టి ప్రయాసం బంతయు నిష్ఫలంబయ్యెనని చింతించుచు నక్కటా! నేనకర్దకర్మిత దుర్బుద్ధినై యుంటిగదా ఒక నీ శ్రీశైలంబున కేలటికి వచ్చితిని? వచ్చితినిపో పురాణపఠనంబులు విని గుహాప్రవేశాభిలాషయేల కలుగవలయును? ఇట్టి మార్గంబులు లేనిచో నందుఁ జొరవచ్చునే యొందురు నాకి గుహాంతరంబున మరణంబు విధియించియున్నవాడు దాపోయెను. అన్నా వెనుకకు బోవుటయున్ను శక్యముగా యున్నది. డింపిరి వెడలుటకైన నవకాశములేమ ఇక నెం తసేపుండుగలిగి యుండవలయును ప్రాణంబులు నిలువవు. భగవంతుని ధ్యానించుటకంటె వేఱొక చింత చేయరాదని కన్నులు మూసికొని భగవంతుని ధ్యానించుచు బ్రాణోత్క్రమణసమయము నరయుచుంటిని.

అట్లు కొంతసేపు ధ్యానించునంతలో నా చెవులకు మనోహరమైన వీణాగానమొకటి వినవచ్చినది. అప్పుడు నేను గన్నుల దెఱచి చూచుచు అయ్యో! నేనింకను బ్రతికేయుంటిని. ఈగాన మెచ్చటినుండి వచ్చుచున్నదో! మరణావసరంబున నిట్టి

నాదంబులు వినంబడునేమో? అని తలంచుచుండ నాధ్వని మఱియు విపులమగుట నా బిలములోనుండి వచ్చుచున్నట్లు తెలిసికొంటిని

అప్పుడు నాకు మెండియు జీవితాశ పొడమినది. చేతులు రెంటను బైకిసాచి గుహాకుడ్యవివరంబుల వ్రేళ్ళంజొనిపి జయపరమేశ్వరా! యని కాళ్ళచే నెగద్రోసితిని. ఆ త్రోపువలన బారెడు పైకి బోవ శక్యమైనది. అది భగవంతుని కటాక్షము వలన గలిగిన యవకాశమని సంతసించుచు నాపైన రెండుబారలు సులభముగా దేకితిని. పిమ్మట కొంచెము బిలము పెద్దదిగా గనంబడుటచే సులభముగా మఱికొంత దూరముపోవ శక్యమైనది. అంతకంత కాబిలము విశాలముగా నొప్పుచుండుటచే తుదకు నిలువంబడి కొంతదూరము నడిచితిని.

అప్పుడొక వెలుతురు నాకన్నులకు దారిజూపినది పిమ్మట జక్కగా నూపిరి విడచుచు నరక కుహరంబు దాటినట్లు సంతసించుచు నిం దేదేని విశేషము లుండక మానదని యా గాననాదంబు లేతెంచిన జాడ నరయంగోరి తదభిముఖముగా బోవుచుండ గొంతసేపటికి నానినాదము వినంబడినదికాదు. నేను వెఱగుపడుచు ధైర్యమే తోడుగా గొంతదూరము వోయినంత విశాలమగు కదళీవనంబు గనంబడినది. అందెవ్వరునులేరు సూర్యబింబము గనంబడలేదు అద్భుతమైన తేజంబొకటి పట్టపగలు లాగున దృష్టులకు సహాయము చేయుచుండెను. దానంజేసి యందు నిర్భయముగా విహరింప శక్యమయ్యెను. నాకు మిక్కిలి యాకలియగుచుండెను. పండియున్న కదళీ ఫలంబుల దృప్తిగ భక్షించి యందున్న తటాకజలంబులం గడుపునిండ జలంబుగ్రోలి యొక చెట్టుక్రిందం బండుకొని గుహాగమనాయాసము వాయ గొంతసేపు గాఢముగా నిద్రబోయితిని.

అంతలో లేచి యేమియుం దోచక యాకదళీవనంబంతయుం దిరుగుచుండ నొకమూల మార్గంబొండు గనింబడినది. దానంబడి కొంతదూరము పోయితిని. అక్కడ వేఱొక యావరణము దానిలోని కొక ద్వారమునుం గనంబడుటయు నిర్భయముగా నాద్వారమునుండి యా యావరణములో బ్రవేశింప నందున్న రత్న కాంతులు నా కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్పినవి.

అప్పుడు నేను గన్నులమూసికొని కొంతసేపటికి మెల్లగా దెరచిచూడ విశాలమగు స్ఫటికశిలామంటపం బొండు కన్నులపండువ గావించెను, అందు బిల్వదళాళిచే నర్చింపబడిన స్ఫటికలింగం బొకటి విరాజిల్లుచున్నది. ఆప్రాంతమందు వీణయొకటి మేళగించియున్నది. మఱియు నందు బూజాపాత్రంబు లెన్నియేని యమరింపబడియున్నవి ఆ మంటపమునకు తూర్పుభాగమున రత్నసోపానములచే మెఱయుచున్న తటాకంబొకటియున్నది. అట్టి విశేషములన్నియుంజూచి నేను నివ్వెరపడుచు నిది దేవభూమి కాబోలును, ఎవరో యీస్వామిని నర్చించిపోయిరి. ఇందాక నాకు వినంబడిన గాననాదంబీ వీణవలనం బుట్టియుండవచ్చును. అమానుషంబులగు విశేషంబులు [illegible]డంగంటి. నాజన్మమున కిదియే చాలును. నేనును నిమ్మహాలింగంబు

నర్పించుచు నిందు ముక్తిం బడసెదను. మహాత్ములెవ్వరో యిందు గ్రుమ్మరుచున్న వారని తలంచుచు హర్షపులకితగాత్రుండనై యచ్చటి విశేషంబులం జూడ నందందు విహరింప దొడంగితిని.

వేతొకమూల మఱియొక ద్వారము గనంబడినది. దానింజూచి దెలిసినది. ఎవరో యీ మార్గమునవచ్చి యీ లింగమును బూజించుచున్నారు కానిమ్ము! వారి వృత్తాంతము తెలిసికొని వచ్చెద జూచిరి. నంతమాత్రముననే శపియింతురా? కఠిన హృదయులై యెవ్వరేని శపియించిన బడియెదగాక! పూర్వకృత్యములు తప్పవాయని యూహించి యా ద్వారమార్గంబున బడి యతి సాహసముతో గొంతదూరము పోయితిని.

అచ్చట గుడియెడమలకు రెండుద్వారము లున్నవి. దేనివలన బోవలయునని కొంతసేపు ధ్యానించి యెడమవైపుదారిం బోవలయునని తలంపు పుట్టినందున నట్లు పోవబోవ నాదారి యొక కొండశిఖరము మీదికి దీవికొని పోయినది. వెనుకకు దిరిగి చూడ నేను వచ్చిన గుహాముఖద్వారము గనంబడినదికాదు అప్పుడు నేను మిక్కిలి పరితపించుచు అయ్యో! నేనా గుహాంతరమున నుండక యిట్లు రానేల? ఆ రెంతవ దారింబోయిన నుచితముగా నుండును. నా కిట్టిబుద్ధి యేమిటికి బుట్టవలయును ఇక నాజన్మమున కట్టి వింతలం జూచు భాగ్యముగలుగునా? అహా! ఆ కదళీవననివాస సౌఖ్యంబు లెన్నిజన్మములకైన మఱువనగునా? అమ్మణిమంటపశోభ లెప్పుడో విమర్శించి చూచెదంగాక యని యపేక్షించితి ఏదియు లేకపోయెను.

నా కాయకష్టమంతయు నీయతవికైనది. ఇచ్చటినుండి యెక్కడికిబోవుదును. తెరువెద్దియుం గానంబడదు. పీ యిక నాకు జీవితముతో బనియేమి? ఇచ్చటనే పడి యుండెదను. ఏ క్రూరసత్వమో నన్ను భక్షించుగాక యని తలంచుచు నందొకచెట్టు క్రింద జతికిలంబడితిని.

అంతలో నా ప్రాంతమునుండి యొక యేనుగు కనకకలశంబు తొండమునం బట్టుకొని క్రిందికి బోవుచున్నయది. దానిజూచి నేను వెఱగుపడుచు నిది యడవి యేనుగు కానియట్లది ధరించిన కలశంబు తప్పక చెప్పుచున్నది. ఇది యెవ్వరిదై యుండును? పెంపుడుదై నను నియంతయుండవలయును. ఇది జలానయనార్థ మరుగు చున్నట్లు తోచుచున్నయది. ఇది దేవభూమి కావున నమానుషప్రభావంబు లుండక మానవు. దీని పోయెడిరీతి నరసెదంగాక యని యించుక యెడముగా దానివెంట నడువ దొడంగితిని.

అది క్రమంబున నా కొండదిగి పాతాళగంగ యొద్దనకుబోయెను. అందు గొంతదూరము పాతాళగంగలోనికి సోపానములు గట్టబడియుండెను. అమ్మాతంగము మెల్లగా నా పాతాళగంగలోనికిం దిగి యా కలశంబు నిండించుకొని తిరుగా వచ్చు చున్న సమయంబున నేనతి సాహసముతో నెదుర నిలువంబడితిని. అప్పుడది నన్ను జూచి బెదరక, అలుగక యట్టె నిలువంబడుటయుం నాకు నేనుగుల నెక్కుపాటవము

గిరిగియున్న యమున దాపునకుఁబోయి తొండమునఁబట్టుచు నది యాతగాఁబూని దానిపయి కెక్కి కూర్చుండితిని. నా సాహసము దలంచుకొన నాకే యబ్బురముగా నున్నయది.

ఆ కొండ కడు నునుపుగా నుండుటచే నెక్కుట కడుదుర్ఘటమాయినను నా వేదండం బతిపాటవముగా దృటితి నెక్కినది. అది యెక్కడికిఁబోవునో యను తలంపుతో నేను జూచుచుండ నేనును వచ్చిన గుహాముఖంబున బ్రవేశించినది. బ్రవేశించినతోడనే నాకు గుఱుతు తెలిసినది నేనప్పుడు మితిలేని యానందంబు జెందుచు బరమేశ్వరుని కరుణావిశేషంబునం దిరుగా నచ్చటికి త్రోవ దటప్పించినదని యబ్బుచుంత విశాలమగు నాగుహాలో నాగజము వడిగా నడచుచు నేను మొదట జూచిన స్ఫటిక శిలామండపంబున నాకలశంబు దింపినది.

నేనును అందు దిగితిని. అప్పుడా గజము కదళీవనములోనికిం బోయినది. పిమ్మట నేనందున్న తటాకములో స్నానముచేసి యమ్మహాలింగముపై దజ్జలంబు నభిషేకంబు జేసి యందుండు పూవులచే నర్చించి ధ్యానించుచున్నంతలో నమానుషంబయిన పరిమళమొందు నాకు నాసాపర్వము గావించుటయు నెవ్వరో వచ్చుచున్నారని యూహించిలేచి యాప్రాంతమున నొకమూల డాగియుంటిని.

అప్పుడు కొందఱు సుందరులు గుహాద్వారంబునుండి వచ్చిరి. వారి జూచినంత నామేను వణకజొచ్చినది. ఎట్టకేలకు మనస్సు దృఢపరచికొని వారి యాకారవిశేషమునకు నాశ్చర్యమొందుచు నందణగియుండి వారేమి చేయుదురో యని చూచుచుంటిని.

అప్పుడాకొమ్మలు వస్త్రంబులువిప్పి గట్టునబెట్టి యా తటాకంబులో గొంతసేపు జలకేళిందేలి వినోదముగా మాటలాడికొనుచు వెండియుం బట్టలందాల్చి యమ్మంటపంబున లింగంబు చుట్టును గూర్చుండిరి. వారిలోనొకతె యందున్న విపంచిధరించి కంఠస్వరంబు దంత్రీనాదంబుతో మేళగించి హాయిగా బాడుచుండ వేఱొకతె పూజాపాత్రంబులు సవరింప మఱొకతె గంధాక్షతాదు లందియ్య నొకసుందరి యాలింగంబు నిర్మాల్యంబుల దీయుచు నబ్బురముతో జూచి బోటులారా! ఈ నిర్మాల్యంబిట్లున్నదేమి? యిది మును నేజేసిన పూజాద్రవ్యము కానియట్లున్నది క్రొత్తవారెవ్వరేని వచ్చి పూజించిరా? అని పలికిన నచ్చేడియ లిచ్చటి కెవ్వరువత్తురు. నీవు మరచి యట్లనుచున్నదానవు. నిర్మాల్యమునకు గుఱుతులేమి తెలియునని పలికిరి.

అప్పుడమ్మగువ మీరట్లనిన నేమిచెప్పుదును. నాపూజ నాకు గుఱుతుకాదా. కానిండు? తరువాత విమర్శింతమని పలుకుచు నా నిర్మాల్యమును దీసి కనకకలశంబునగల జలం బాలింగమున కభిషేకము చేసినది. ఇంతలో మునుపటి మాతంగంబు పెక్కుధకముల పూవులును, బత్రియు దీసికొనివచ్చి యందుంచిపోయినది కొందరు చేడియ లాప్రతి నందించుచుండ శివనామముల బఠింపుచు నాకలకంఠి యాస్వామి నర్చింపదొడంగినది.

తరువాత ధూపము దీపముల నిచ్చి తద్గజానీతంబులగు [illegible]

ద్యంబు గావించినది. ఆ రీతి నానాటి యాలింగమునకు షోడశోపచార పూజలం గావిం
చినది. తరువాత నయ్యంగనలెల్ల కలిసి పికస్వరములతో హాయిగా సంగీత ప్రసక్తిచే
నా స్వామిని గీర్తించిరి.

అట్లు కొంతసేపు మృత్యుంజయుని వినుతించి మించిన సంతసముతో వచ్చిన
దారి నమ్మచ్చెకంటులెల్లరు నరిగిరి. వారరిగిన కొంచెము సేపునకు నేను వెలుపలకు
వచ్చి విచ్చలవిడి యాయావరణలో గ్రుమ్మరుచు నాకొమ్మల సోయగము, పలుకుల
గాసం, తలచితలచి హృదయంబువవిస్మయంబు నావేశింపనయ్యారే! నాకు వింతలపై
వింతలు గన్పడుచున్నవి. ఇది మహర్షుల యాశ్రమమనుకొంటిని. ఈవాల్గంటుల
తిరగంటి నెలంతుకలు కావలయు, లేనిచో నీయవ్వనము నీసోయగము నీలావణ్యము
నితర వనితలకుండునా? వీరు నిత్యము నిచ్చటికివచ్చు చుందురని తలంచెదను.
కావున మఱికొన్ని దినములు పోనిచ్చి విమర్శించెదగాక యని నిశ్చయించి కదళీ
ఫలంబులచే నాకలి యడంచుకొనుచు నందు నివసించి యుంటిని.

పూర్వదర్శనాభావంబునం జేసి యందు పవలిది రాత్రి యిదియను భేదమిం
చుకయు దెలియదు. ఎంతకును వెన్నెలకును భిన్నమయిన తేజమొకటి నతతము
నచ్చట ప్రకాశింపుచుండును.

నేను ప్రాతఃకాలమని తోచిన సమయంబున నా సరస్సులో స్నానము జేసి
యమ్మహాలింగమునకు నభిషేకాది పూజావిధానములు గావించి భక్తిపూర్వకముగా
ధ్యానించుచున్న సమయంబున మునుపటివరిమళము గొట్టుటయు నమ్మచ్చెకంటులు
వచ్చుచున్నారని తలంచి సత్వరముగా లేచి మునుపటిచోటనే దాగి వారికృత్యములు
చూచుచుంటిని.

ఇంతలో మునువచ్చిన చిగురుబోడు లాగుహాలోనుండి వచ్చి యాతటాక
ములో గొంతసేపు జలక్రీడలజేలి యా మంటపము మీదికి వచ్చి యెప్పటివలె వాడు
పేయందొడంగిరి. అప్పుడు శివలింగమును బూజించిన యుంచబోణి నిర్మాల్యమును
గుఱుతుజూచి బోటులారా! ఇటుజూడుడు. నిన్నను నామాట త్రోసివేసితిరి. నిన్నటి
పూవులు మీకు జూపితినిగదా? ఇట్లు మారుటకు గారణమేమియో యూహింపుడని
పలికినది.

అప్పుడు మఱియొక చిన్నది భర్తృదారిక చెప్పిన మాటలు సత్యమే. నేనుం
చిన పూజాపాత్రలు మాఱి మఱియొకచోట నున్నవి. ఎవ్వరో క్రొత్తవారువచ్చుచు
న్నారు. విమర్శింపవలసినదే యని పలికినది. మఱియొకతె అయ్యో! నాపీట త్రిప్ప
బడి యున్నదేమి తంత్రులిట్లు సవరించిన వారెవ్వరని నుడివినది. ఈరీతి నందరు
తమ వనులు మారుటచే నేకవాక్యముగా గ్రొత్తవారెవ్వరో వచ్చినారని నిశ్చయించి
యందు నలుమూలలు వెదకవలయునని నిశ్చయించి కానిందు రేపు తర్కింతము,
ఈ దివసంబున ప్రొద్దుపోయినదని చెప్పుకొని యా దినంబున యథాప్రకారము నా
స్వామి నర్చించి యథాగతముగా వెళ్ళిరి.

అప్పుడు నేను ధైర్యముతో మంటపము మీదికివచ్చి మనంబుననిట్లు తలంచితిని. ఆహా! యీ మోహనాంగులు సౌందర్యమునకు దుదివారు. ఈ లావణ్యవతుల యౌవనము నుపమాన భూతముగా జేసికొనవచ్చును. ఇట్టివారి జూచుటచే నాకన్నులకలిమి సార్థకమయినది. వీరిలో నీశ్వరు నారాధించిన యువతి ప్రధానురాలుగా గనబడుచున్నది. భర్తృదారిక యని పిలుచుటచే రాజపుత్రి యని యూహించెదను. వీరి మాటలచే కులశీల నామంబులు తెలియంబడలేదు. దివ్యాంగనలగుట నిక్కువము, వీరీ గుహామార్గంబునం బోయిరి గదా! దీనింబడిపోయి నేనును వీరి నివాసం బరసి వచ్చెదంగాక యని నిశ్చయించి యామార్గంబునం బడిపోయినంత గొంతదూరములో మునుపటి రెండు దారులు గనంబడినవి.

ఎడమప్రక్కదారి యెఱింగినదే కావున కుడిప్రక్క మార్గంబునంబడి పోయితిని. కొంతదూరము పోయినంత మఱియొకచోట రెండు ద్వారములు గనంబడినవి. అక్కడ నిలువంబడి యోహో! మునుపొకసారి మోసపోయితిని. ఇప్పుడే దారింబోవలయునో తెలియదు. ఎడమ ప్రక్కదారులు గంతవ్యములు కావని నిశ్చయించి కుడి దెసనున్న ద్వారము ననుసరించి పోయితిని. ఆ దారి పోయిపోయి యొక పర్వతము కొనలోనికి దీసికొనిపోయినది పెద్దతడవు నేను గుహావిడిచినదే ఎఱుంగక యొకమూలను సూర్యబింబము కనంబడినతోడనే అయ్యో! నేను బయటకి వచ్చితిని. గుహాముఖ మెందున్నది. ఎంతమోసము జెందితిని. ఛీ! నావంటి మూర్ఖుడులేడు ఒకసారి యనుభవించియు ప్రమాదమును బొందువాడుండునా? ఆమంటపమును విడువక నివసింతునని తలంచి యిట్టి ప్రయత్న మేమిటికి జేయవలయును. అయ్యిందుముఖులు ప్రతిదినము వచ్చుచుందురు. పరమనిర్భాగ్యుండ, నాకీ ప్రాయశ్చిత్తము కావలసినదే. మున్ను మాతంగము మూలమున నచ్చటికిం బోయితిని. ఇప్పుడెట్లుపోవుదు ఇందు జావవలసినదే యని యనేక విధముల నిందించుకొనుచు నక్కొనలో గ్రుమ్మరుచుంటిని.

అక్కొనయంతయు బిల్వవృక్షములచేత నావృతమై యున్నది. అందు ఫలములం దిని సెలయేరులోని జలములం గ్రోలి యాకలి యడంచుకొని రెండు మూడు దినములు గడపితిని. ఆ గుహాముఖమెందేని గనంబడునేమోయని యా యరణ్యమంతయుం గ్రుమ్మరుచుంటిని. ఏదియుం గనంబడినది కాదు. మునుపటివలెనే యే జంతువయిన లోపలినుండి వచ్చునేమోయని యరయుచుంటిని. యే యాకారముగనంబడక యెక్కడికి బోవుటకును దారి తెలియక గుందుచు నొకనాడు ప్రాణములు పోగొట్టుకొనదలంచి యున్నతమయిన యొక మారేడు చెట్టు చిట్టచివరకెక్కి యొక పెద్దపాషాణము గుఱిచూచుకొని దాని మీదబడి శిరము వ్రయ్యలుచేసికొనదలంచి హా! పరమేశ్వరా! భక్తపరాధీన! కరుణాతరంగితాంతరంగా! ఏనిప్పుడు భవదాయత్తమస్తుండనయి మేను బాయుచున్నవాడ. తరువాత జన్మంబుననైనను స్ఫటిక శిలా

మంటపమున నిన్ను బూజించెడి యించుబోణి నాకు భార్యగా జేయుమని పలికి ధ్యానించి భూమిదిక్కు మొగంబై యెమ్మును జూచిన పాషాణమున జూడ వేదియు గనంబడినదికాదు.

అప్పుడు నలుమూలలు జూడ నన్నావృక్షమెప్పటికో తీసికొనిపోవుచున్నట్లు తోచగట్టినది. శ్రీశైలమందు సంచారవృక్షములున్నవని పురాణములో వినియున్న వాడ గావున నది సంచారవృక్షమనియు నన్నెచటికో తీసికొనిపోవుచున్నదనియు దలంచి విధినియోగమునకు విస్మయము జెందుచు నాచెట్టుకొమ్మను బిగ్గరగా బట్టుకొని కన్నులుమూసికొని యాస్ఫటిక శిలామంటపమునే ధ్యానింపుచుంటిని. ఆహా! యంత్ర స్యందనములును విమానములును పుష్పకములు తన్మహనీయతకు సాటివచ్చునా! కుదుపేమియులేదు. నడచినట్లే యుండదు. వేగమును గొనియాడుమన్నంతలో నాకు మనుష్యుల కోలాహలము వినంబడుటయు గన్నుల దెరచి చూచితిని

అప్పుడు మహోన్నతములైన మేడలచే నొప్పుచున్న యొక పట్టణము నడుమ నొక దేవాలయముపొంత నాపాదపము నిలువంబడినట్లు కనంబడినది. ఆ దేవాలయములోనున్న శివలింగమున కనేకులు నానావిధాభిషేకపూజా నమస్కారములు గావించుచుండిరి. ఆవినోదము చూచి నేను మిక్కిలి వెరగందుచు నది యే దేశమో యాస్వామి పేరెయ్యదియో తెలిసికొనవలయునని తలంపుగలిగి యా చెట్టు దిగ బ్రయత్నించునంతలో, అయ్యో! యాతరువు నేను దిగి తిరిగి వచ్చువరకు నిలుచునా? గామగమనము గలది. అదియునుం గాక దీని వదలితినేని యగోచర మగునని తలంచి యావృక్షమును విడువక యందున్న జనుల ప్రార్థనల నాలింపుచుంటి నిట్లు వినవచ్చె. జయవిశ్వనాథా! వారణాశీక్షేత్రావాస! అన్నపూర్ణా మనోహరా! భాగీరథీ జలాభిషేకసంతుష్టాంతరంగ! జయహర! హర! మహాదేవ! శంభో! శంకర! పాహియని కోలాహలముగా స్తుతిచేయుచున్న జనుల నాదము లాలించి పులకితాంగుండనయి యోహో! నాభాగ్యమేమని కొనియాడుదును ఇది కైవల్య ఘంటాపథంబైన కాశీపట్టణము భక్తజనరక్షకుండైన విశ్వనాథుని జూడగంటిని. కృతార్థుండనైతినని సంతసించుచున్న సమయంబున నంతలో నాగుడి యంతర్ధానము నొందినది. తద్వియోగమునకు గుందుచు నలుమూలలు బరికించుచున్నంతలో నా ప్రాంతమందు ప్రాకారగోపురాదులచే సమున్నతంబగు మఱియొక దేవాలయము జూడనయ్యెను. దాని నిరూపించి చూచి విశ్వనాథుని దేవళము కాని యట్లు నిశ్చయించి యది యెయ్యదియో యని విమర్శింపుచున్నంత నాప్రాంతమందలి జనుల స్తోత్రపాఠములచే నది రామలింగేశ్వరుని యాలయంబైనట్లు తెల్లమైనది. తదీయ ప్రాకారాదుల విమర్శించునంతలో నాయాలయ మగోచరమై వేఱొక కోవెల గన్నుల పండువు గావించినది. అది మునుపటిరీతి గేదారేశుని నివేశమని యెఱింగి యంతరంగ ముప్పొంగ నప్పరమ శివలింగము నుతియింపుచున్నంత నదియు నంతర్ధానమైనది. పెక్కులేల? నీరీతి క్షణమునకొక్క యాలయము గనంబడ దొడంగినది.

కొన్నిటి నామంబులు తెలిసినవికావు. భూమిలో ప్రసిద్ధములైన క్షేత్రంబులన్నియు సర్వయామమాత్రంబులో వీక్షింపగల్గెగావున నావృక్షరాజమును ప్రత్యక్షదైవమునుగా దలంచుచు నది యెంతవేగముగా బోవునో చూడవలయునని కన్నులం దెరచికొని యున్నాను తద్వేగవిశేషంబుననో మహిమాతిశయంబుననో కాని యేమియుం గనం బడినదికాదు. దిక్కులన్నియు నలికికొనిపోయినట్లుండునవి.

మఱియు నత్తరువరంబు ప్రతిక్షేత్రంబునను నిలిచినప్పుడు దళంబుల నిదల్ప నవి పలితందులై వాతాహృదంబులట్ల తత్తల్లింగంబులంబడునవి. అట్టి విశేషము లన్నియు జూచుచు నేనానందసాగరమగ్నహృదయుండనై యాహా! అయత్నోప లబ్ధముగా నాకఖిలదివ్య క్షేత్రాలోకన సుకృతము గలుగజేసిన మదీయపురాతన భాగ ధేయంబేతాదృశంబే! సుఖము దుఃఖమునకు దుఃఖము సుఖమునకు నొక్కొక్కప్పుడు కారణంబులగునని చెప్పిన యార్యవచనంబులు యథార్థములగును. నాకిప్పుడు మారణోద్యోగంబే యీయద్భుత విశేషముల జూడజేసినది. ఇంక ముందేమికాను న్నదో యెఱుకపడదు నిట్టూర్పు విడచుటకైనను బురుషుకు స్వతంత్రుడుకాడుకదా! ఏదియెట్లయినను వెండియు నొకసారి స్ఫటికశిలామంటపంబున ముక్కంటి నర్చించు నావాల్గంటి గంటినేని గృతార్థుండ నగుదునని తలంచెద తద్భాగ్యము నాకీజన్మంబున గలుగునాయని ధ్యానింపుచుండ నాతరు ప్రకాండంబొక కొండప్రక్కను ప్రవహింపు చున్న నదియొడ్డునకుంబోయి నిల్చుటయుం జూచి యందున్న సోపానంబుడు గురుతుపట్టి మును పాతాళగంగా జలనయనార్థ మరుదెంచిన మాతంగంబు నెక్కిన చోటిదియేకదా యని తలంచుచు నేనత్యంతసంతోషంబుతో నావిల్వవృక్షము మెల్లనం దిగితిని అంతలో నది యగోచరంబయినది. తల్లిబాసిన పిల్లవలె నుల్లంబు దల్ల డిల్లుచు బెద్దతడవు దానింగానక వగచితిని.

అందావృక్షమాగుటకుం గతంబేమని యరయుచుండ నాదండ బాతాళగంగా జలంబుల మట్టంబున గట్టుదెస పట్టందుగ దిగెడుచే జుట్టుకొనబడిన గుజందున బిల్వ దళార్చితంబగు శివలింగం బొండు బొడగట్టుటయు బట్టరాని కౌతుకముతో నేనప్పుడు తెప్పున దీర్థములాడి యాలింగమున కభిషేకము గావించి యాసోపానంబులం గూర్చుండి చూచిన విశేషంబులన్నియు దలంచుకొనుచు మునువచ్చిన వేదండము మరలవచ్చునేమో యను నా సహృదయమునకు నుదుటు గలుగజేయ గొంత కాల క్షేపము జేసితిని.

అంతలో దైవవశంబున మునుపటి ఏనుగు కనకకలశంబుగైకొని యక్కొండ దిగి యప్పటికి వచ్చినది దానింజూచి నేను పెన్నిధింగన్న నిరుపేదయుంబోలె జెలంగుచు నించుక తెలంకువకు దొలంగి యామాతంగము జలంబు ముంచుకొని పైకెక్కుచున్న సమయంబుననే నెదురుగాబోయి యది తొండము వంచినంత పైనెక్కితిని. అదియు బూర్వమువలె దృటిలో నాస్ఫటికశిలామంటపము సమీపమున నిలుపంబడినంత నేలకుందిగి కన్నులు కరవుదీరునట్లు తద్విశేషములు చూచుచుండ

మునుపటి పరిమళము గొట్టగా నేను మునుపటిమాటున దాగి యాదెస దృష్టినిడి కూర్చుంటిని.

అప్పుడప్పడతులు శృంగార గమనంబుల నయ్యావరణలోనికి వచ్చి పెచ్చు పెరుగు సంతసముతో చమత్కారవచనంబులు పలుకుకొనుచు మునుపోలె నత్తటాకంబున జలకేళిం దేలి యనంతర మమ్మహాలింగమును నిర్మాల్యవ్యత్యయము లేమిం జేసి మునుపొందిన సంభ్రమము నొందక పూజించిరి. పూజావసానమున వారిలో నీశ్వరు నర్చించిన చిన్నది కొందరు సఖులతో గదళీవనవిలోకనార్థ మరుగుటయు నప్పుడమ్మంటపమున గూర్చుండి యిరువురు తరుణులిట్లు సంభాషించుకొనుచుండిరి.

తమాలిక — మల్లికా! మన భర్తృదారిక భువనమోహన సుందరియై యనురూప భర్తృగామిని కాకుండుటచే సహకార సంపర్కంబు గాంచని మాధవీలతయుబోలె వెలితిపడియున్నది సుమా! యీపరువమిట్లడవి వెన్నెలజేయుటకు గారణమేమి?

మల్లిక — ఇది గోప్యమయిన వృత్తాంతము. చారుమతివలన మొన్ననే నేనీ కథ వింటిని. నీవెఱుంగవు కాబోలు.

తమాలిక — అది నేనెఱుగను. మనకును గోప్యమున్నదియా? చెప్పుము చెప్పుము.

తమాలిక.... మొన్న సాయంకాలమున నేనును భర్తృదారికియగు చారుమతియు నళికాపుర బాహ్యోద్యానవనంబున విహరింపుచు నలకూబరుండు రంభాసహితుండై విమానమెక్కి యెక్కడికేని బోవుచుండ వీక్షించితిమి.

తమాలిక — ఆగు నతండెప్పుడును రంభను విడిచియుండడు తరువాత?

మల్లిక — వారింజూచి నేను ముచ్చటపడుచు బడతీ! నీకిలాటి మనోహరుండు లభించిన జక్కగానుండుదువు సుమీ అని పలికితిని

తమాలిక — చారుమతి నామాటవిని యించుక సిగ్గభినయించుచు నలమూలలు జూచి కన్నులు మూసుకొనుచు మందహాసముతో సుందరీ! నావివాహవృత్తాంతము నీ వెఱుంగవు కాబోలు గౌరీనాథుని యనుగ్రహమువలస నింతకన్న చక్కనివాడే దొరకనూడదా? అని పలికెనపి

తమాలిక — మంచిమాట చెప్పినది. తరువాత?

మల్లిక — ఆమాటవిని నేను సఖీ! నీవిప్పుడు పెండ్లియగుగుసని గంపెడాశతో నుంటిమిగదా! క్రొత్తసంశయములు వినిపించుచు మాకు జెప్పుచునది యాచితమే? యని పలికితిని.

తమాలిక — మనయొద్ద గోప్యము చేయునా? సిగ్గుచే చెప్పలేపనుకొనియెదను పిమ్మట నేమన్నది?

మల్లిక — ఆమాటయే సూచించుచు నట్లని చెప్పినది నలకూబరుడు నన్ను వరించి దూతీముఖముగా మాతండ్రికి దెలియంజేసిన నతడు మాతల్లితో వితర్కించి

నలకూబరుండు రూపంబున మనోహరుండయినను సతతము రంభాసక్తుండు గావున నతనికిచ్చితిమేని మనపుత్రిక సాపత్న్య పరిభవఖేదం బనుభవింపవలసివచ్చును. రాచ బిడ్డండు కోరిన నీయకపోరా దేమిచేయుదమని యభీష్టదేవతయిన హటకేశ్వరుని ధ్యానించి రాత్రి నిద్రవోయిన నాభక్తవత్సలుండు స్వప్నంబున బొడసూపి యర్ధ యామములో బుధమిగల దివ్యక్షేత్రంబుల దిరిగివచ్చిన వానికిగాక నితరునికి నీ పుత్రిక నీయవలదని చెప్పి యంతర్హితుడయ్యెనట. ఆమాటయే మజ్జనకుండయిన మాణిభద్రుడు నలకూబరునికి తెలియజేయ నప్పని సేయనేరక యతడు నాయందు విముఖుండయ్యెను. దానంజేసి యనేక యక్షకుమారులు వచ్చి నన్నడిగినను మాణిభద్రుడు తన శపథప్రకార మెఱింగించిన నెవ్వరు నప్పని కొడంబడరయిరని తనకథయంతయు జెప్పినది.

తమాలిక—ఓహో యిదియా కారణము అగుంగాక ప్రభావసంపన్నుడుగాక యట్టిపని సేయనేరడు అట్టివాడు సుందరవంతుడగునో కాడోయని వెరచుచున్నదాన రూపప్రభావంబు లొక్కచో నుండుట దుర్ఘటముగదా?

మల్లిక—"యత్రాకృతి స్తత్రగుణాభవంతి"యను నార్యోక్తి వినియుండ లేదా? రూపమున్నచోటనే ప్రభావముండును. అదియునుంగాక భగవద్వచనము రిత్త పోవునదియే?

తమాలిక—ఆమాట నిజమగును అదిగో చారుమతి కదళీవనంబునుండి వచ్చుచున్నది. పూజాభాజనముల సవరింపుము.

చారుమతి—(ప్రవేశించి) సఖులారా! నన్నుజూచి నవ్వుచున్నారేమి?

మల్లిక—నలకూబరునిం బరిహసించు మనోహరుం బడయుదువని సంత సించుచున్నవారముకాని నవ్వుకాదు.

చారుమతి—నాకు రాత్రివచ్చిన స్వప్నమే యథార్థమైనచో నలకూబరుని వెక్కిరింపవచ్చును.

మల్లి—అదియేమి?

చారుమతి—ఒకమనుష్యుని బెండ్లియాడినట్లు కలగంటి.

తమాలిక—ఇదియేకదా?

చారుమతి—మనుష్యులనిన దక్కువగా బలుకుచుంటివి. దేవకాంతలు మను ష్యుల వరించినట్లు వినియుండలేదా. త్రిలోకసుందరియగు నూర్వశి పురూరవుని వరించినది. మఱచితివి కాబోలు. దేవతలను మన యక్షులకు మించిన సోయగము గల రాచకుమారులు మనుష్యులలో వేనవేలున్నారు.

మల్లిక—బోటీ! నీమాటవలన జ్ఞాపకమువచ్చినది. మొన్నను శివరాత్రికి నేను శ్రీశైలము పోయినప్పుడొకచోట బురాణము వినుచున్న యొక చిన్నవానిం బొడగంటి. ఆహా! అటువంటి సొగసుకాని నేనెందును గనివినియెఱుంగ. గుణశీల నామంబులు దెలిసికొనవలయునని పెద్దతడవు ప్రాంతమందు నివసించితిని. కాని వదు

గుహలో నుండుటచే వీలుపడినదికాదు. మన చారుమతికిట్టి మనోహరుని లభింపఁజేయుమని మల్లికార్జున దేవున కనేక నమస్కారములు జేసితిని కావున నీవన్నమాట యథార్థమగును.

తమాలిక — మనసఖురాలి కలతెరంగరయ శోభనదినములు సమీపించుచున్నట్లు తోచుచున్నది.

చారుమతి — పోనిండు. వేళ యతిక్రమించుచున్నది. పోవుదము లెండని పలికిన నందఱు నిష్క్రమించి యా గుహామార్గమునం బోయిరి.

ఆ మాటలువిని నేను నమృతసాగరంబున మునింగిన యట్లు పరవశుండనై యొక్కింతవడి యేమియుం దెలియక మత్పురాకృత సుకృతపరిపాటు కచ్చెరువు నొందుచు దైవ సంఘటితము మెచ్చుకొనుచు నమ్మచ్చెకంటుల మాటలచే నట్టి మాణిభద్రుని యభీష్ట దేవతయయిన హాటకేశ్వరుఁడని నిప్పటిత శిలాపటమున నొప్పుచున్న శివలింగమనియు వివాహాపేక్షం జేసి యా చిన్నది ప్రతిదినము నీస్వామి నారాధింపుచున్నదనియుం దెలిసికొని బిల్వవృక్షము పుడమింగల తీర్థములన్నియుం ద్రిప్పిన సుకృతంబునకు ఫలిమిదియని నిశ్చయించి మేనుబ్బి గొబ్బున నా మంటపమునకుం జని నిర్భయముగా విహరింపుచు గదళీఫలంబులం దిని నీరుఁగ్రోలి యత్యంత సంతోషముతో నారేయి గడపితిని.

మరునాఁడుదయ కాలమునఁ దోఁచిన సమయమున నత్తటాకమున స్నానముజేసి జపావసానమున నమ్మంటపమున నున్న పూజాపాత్రము లన్నియు దారుమారుగా నునిచి నిర్మాల్యము తటాకజలంబునం బడవైచి యాలింగమున కభిషేకముజేసి మనోజ్ఞములైన పూవులచేత సహస్ర నామార్చనంబు గావించి యా హాటకేశ్వరుని పెక్కుతెఱంగుల వినుతించితిని.

మఱియు నందెక్కడించి యుంచిన విపంచిఁ గైకొని చక్కగా మేళగించి గళరవంబు సెలంగ గొంతసేపు మంగళగీతంబులం బాడితిని.

అంతలో నక్కాంతల మేని పరిమళము నాసాపర్వము గావింపుటయు నెంచి నతత్తరముతో నేను తత్తవు దెసనున్న పూవులతోటలోనికింబోయి యందలి వింతలం జూచుచు విహరింపుచుంటిని.

పిమ్మట నాకొమ్మలు నచ్చటికివచ్చి పుష్పార్చితంబైన యా లింగమును జూచి వెరగుపడుచు వింతవారెవ్వరో వచ్చుచున్నారని నిశ్చయించి తలయొకమూలకుం బోయి వెదకఁదొడగిరి.

వారిలో మల్లిక యనునది నేనున్న తోటలోనికివచ్చి యబ్బురపాటుతో నన్నుఁజూచి యేగినది. ఆయ్యోలనాగ యేగినకొంతసేపటికి మఱికొందరు సుందరులు వచ్చి దూరదూరముగా నిలచి పరిశీలించిపోయిరి. ఏపతెవచ్చునను దూరముగానుండి

చూచుటయేకాని దాపునకు వచ్చి పల్కరించుటలేదు. అప్పుడు వారిట్లు మాటాడికొని రట.

మల్లిక—సఖీ! నేను శ్రీశైలములో చూచినవాడితండే నాకు బాగుగ జ్ఞాపక మున్నది. ఎంత సొగసుగా నున్నవాడో యీ వసంతిక సదుగుము.

వసంతిక....నిజమేనమ్మా! నేను దాపుగాబోయి జూచితిని. అన్నా, ఆ సౌంద ర్యమేమని చెప్పుదును. మొగము చంద్రబింబమే. అవి కన్నులు గిన్నులుకావు. యువతిజనహృదయాకర్షితములైన మరుని మంత్రమత్స్యములని తలంచెదను. అట్టి వాని కౌగిటలో జిక్కిన తక్కిరబొమ్మ భాగ్యమే భాగ్యము.

తమాలిక-వయస్యా! మనము నలకూబరు నెరుంగుదుము గదా. వీని ముందర నతడేపాటివాడు. పెక్కేల కంతుడో వసంతుడో జయంతుడో గావలయు లేకున్న ధవదీయ భాగ్యదేవత యని తలంచెదను.

చారుమతి—మీరంతగా వర్ణించుచున్నారు. మాటాడినారా?

మల్లిక....లేదు లేదు దాపునకుబోయి పల్కరింపవలయునని ప్రయత్నించి తినికాని కంపముచే మాటవచ్చినది కాదు

చారుమతి—అట్లయిన మల్లికా! నీవుపోయి యప్పురుషోత్తముని కులశీల నామంబుల దెలిసికొని ప్రసన్నతగా నుత్తరమిచ్చెనేని దీసికొని రమ్మా. సౌందర్య మేపాటిదో చూతము.

వసంతిక—చూచిన తరువాత విడువవు. నీపతి వృత్తాంతము జ్ఞాపకము జేసి కొని పిలిపింపుము.

చారుమతి....నేనంత బేలననుకొంటివా? జగన్మనోహరంబైన వస్తువునుజూచి యానందించుటకుగాని మఱియొకటికాదు

వసంతిక .... కావచ్చు. పిమ్మట నే యడిగెదనులే. నీ ధైర్యమేపాటిదో చూతము

అని యొండొరులు వితర్కించి యనుపంగా మల్లిక మెల్లగా నా యొద్దకు వచ్చినది. నేను దానింజూచి యా పుష్పవనములో దూరదూరముగా బోదొడంగితిని. అదియు బుష్పములు గోయునట్లభినయించుచు క్రమక్రమంబున నాయొద్దకు వచ్చి నమస్కరింపుచు నెపుణ్యముగా నిట్లనియె.

అయ్యా! మీరెవ్వరు? ఏదేశము? ఈ ఏకాంత గుహాంతరమున కేమిటికి వచ్చి తిరి? ఇది మాణిభద్రుని కూతురు చారుమతి యను యక్షకన్యక విహారవనము, నేనా పరాలి సఖురాలిని, నా పేరు మల్లిక మిమ్ములను మొన్నటి శివరాత్రినాడు శ్రీశైల మునందు బరివ్రాజక సంఘములో బురాణము వినుచుండ జూచినట్లు జ్ఞాపకమున్నది. మీ రప్పటికప్పటికి వచ్చితిరా? అని వినయ గంభీర్య చాతుర్యంబు లేర్పడబలికిన నేను సానురాగముగా దానిం జూచుచు నిట్లంటిని.

అగునగు శ్రీశైలము వచ్చితిని. పురాణములను వింటిని. కాని నిన్నుజూచిన

జ్ఞాపకములేదు. నేనొక రాజకుమారుఁడను. నాపేరు చంద్రదత్తుఁడు. మల్లికార్జునదేవు ననుగ్రహమే నన్నిప్పటికి దీసికొనివచ్చినది. నారాకవలన మీకపకారము కాదుకదా! అటులైన నిప్పుడేపోయెదను మీకేదొక ప్రయోజనము లేదని యతి గాంభీర్యముగా బలికినవిని యక్కలికి యించుక నవ్వుచు నిట్లనియె.

మీరమానుష ప్రభావసంపన్నులు కాకుండిన నిచ్చటి కెట్లువత్తురు? అతిథియై నివాసమున కరుదెంచిన మహాత్ముల సత్కరించుట గృహస్థ ధర్మము. కావున మీరు పూజార్హులయి యున్నారు. మా సకురాలా స్ఫటికశిలామంటపమున నున్నది. మీరాక విని మిమ్ములను దోడితేర నన్ను బుచ్చినది. మిమ్ములనుం జూడ మిగుల వేడుక పడుచున్నదని క్రమంబున బరిచయము గలుగజేసి యచ్చట జరిగిన వృత్తాంతమంతయుం జెప్పి నన్నచటికి రమ్మని నిర్బంధపెట్టెను.

అప్పుడు నేనేమియు బలుకక యంగీకరించుచుఁ లేచి దానివెంట నా మంటపమునకుఁ బోయితిని. నన్నుజూచి యెల్లరులేచి నిలువంబడిరి. నే నెవ్వరిపంకను జూడక వారినందరం గూర్చుండుఁడని హస్తసంజ్ఞ చేసి మల్లికవేదిం గూర్చుంటిని.

అప్పుడు—

సీ. చైతన్యమొందిన చక్కని ప్రతిమయు
 చిఱునవ్వు నేర్చిన చిగురుబొమ్మ
నడుగాడనేర్చిన నవకంపుమణిదీగ
 మురిపెంబుబూనిన మెఱుఁగుయుతు
పంకవాయెఁగబెట్టి నచ్చిన క్రొన్నెల
 బలుకభ్యసించిన పసిడిబొమ్మ
విలుకాఁడు వడసిన తొలుకారు మెఱుఁగు
 గ్రాసేసి తెచ్చిన కాముసలుగు
గీ. నాగ సఖిరాముభూరి సౌందర్యదీప్త
 సుప్రభాస్ఫూర్తిఁ దగు చారుమతి సుదతియ
వికటమున నోరగానల్లనిల్చి మ్రొక్కి
తళుకుచెక్కులనవ్వు మొలకలు వెలుంగ.

ఉ. ఇంచుక నాపయిం బరపు నిండుకటాక్షములుంచి తెచ్చుపై
 పంచపోల్కెఁ బువ్వుపలుపు బిన చూడ్కులఁగల్వదండ సా
 రించిన లీలఁ దమ్మివిరిఁ ద్రిప్పినభంగి మెఱుంగుల గ్రాఁగు
 ప్పించినమాడ్కి వాలుఁజూపించిన సుదతింతి నేత్రముల్.

ఆతళ్కుచూపులచేత నవశృంగారయ్యుండినమేను వివశత్వము నొంద నొండెరుంగక వెండియుం దడియు రూపం బద్దలం గ్రోలువాడువలెజూడ దొడంగితిని. అప్పుడు మాయిరువుర మేనులం బొడమిన సాత్విక భావవికారముల జూచి యందున్న సుందరు లొండొరుల జూచుకొని నవ్వుకొన దొడంగితిరి.

అప్పుడు మల్లిక నావృత్తాంతమంతయు నక్కాంత కెఱింగించినది. వారందఱు నేదియో గుజగుజలాడుకొనం దొడంగిరి. కాని తదీయ రూపాయత్తచిత్తుండ నగుటచే నాకేమియు నెఱుకపడినదికాదు. దూరమునుండి చూచుటచే మొదట నమ్ముదవతి సౌందర్యమంతగా నాకు దెల్లమైనదికాదు. అప్పుడు స్ఫుటముగా జూచుట తటస్థించినది. అయ్యారే?

క. కన్నులకు మొగము చాలదు
చన్నులకు నురస్థలంబు చాలదు పెన్నుం
బెన్నెరివేణికిఁ జాలదు
కన్నియ చెలువంబు పొగడఁగా నాతరమే.

భూలోకములో మనము చూచెడు స్త్రీలు లోకసుందరులని ప్రసిద్ధినొందినవారు తత్పరిచర్యకయినం దగరని రూఢిగ జెప్పగలను. అట్టి సౌందర్యవతిని నా యెదుట నునిచిన యుపకృతికి కృతజ్ఞత జూపుచు దదంగసౌష్ఠవము తనివి తీరక చూచుచున్న సమయంబున చారుమతి యొకపుష్పమాలిక తెచ్చి నా మెడయందు వైచినది.

అప్పుడు మల్లిక మఱియొక పుష్పమాలిక నా చేతి కందిచ్చి ఆర్యా! ఈ చారుమతి చేసినదానికి ప్రతిచేయవలదా! అని పలుకుచు నాకలికిని నాముందరకుం దీసికొనివచ్చి తలవంచి పూవులదండ మెడలో వేయుము వేయుమని పరిహాస గర్భితముగా బలికిన నేనంగంబున బులకలుప్పతిల్ల దెప్పున నిదిగో నా హృదయము నీ కర్పించుచున్నవాడనని సూచించుచున్నట్లు యప్పడంతి మెడలో గుసుమ మాలిక వైచితిని. అట్టి సమయమున నందున్న యందఱుబెల్లుగ మా యిరువురిపైని శ్వేత పుష్పంబులం జల్లిరి. అవియే తలంబ్రాలుగా మా శిరంబుల శోభిల్లినవి. అప్పుడు నేను మల్లికతో దరుణీ! మీరు నాకు గావించిన యపూర్వ సత్కారములకు మిక్కిలి సంతసించితిని. కృతజ్ఞతజూపుట గాక దీనికి ప్రతియేమియు జేయనోప నీయక్షనందన పేరురంబున సతతము దాల్చియుండెదనని పలికిన చిఱునగవుతో చారుమతి పల్లికా! అదియే మనకు పదివేలు. అంతకన్న వేఱొక యుపచారముతో పనిలేదని పలికినది.

అప్పుడు వసంతిక నవ్వుచు జవ్వనీ! నీవిందాక నా మాటకేమని యుత్తరమిచ్చినవో జ్ఞాపకమున్నదాయనుచుఁ దమాలిక యపూర్వసత్కారంబుల నతిథిం బూజించినది. కొదవయేమివచ్చినదని పలుకుచు నప్పుడూరకొమ్మని దానికి సంజ్ఞ చేసినది.

పిమ్మట వారందఱు జనాంతికముగా నేదియో యాలోచించుకొనిరి. తరువాత మల్లిక నాతో ఆర్యా! అలకాపురీదర్శనోత్సుకత్వము మీకు గలిగియుండపోదు. మా సఖురాలికి మిమ్ము నచ్చటికి దీసికొనిపోవలయునని యభిలాషగానున్నయది. అది దేవభూమి కావున శుచులయి రావలయు, తత్తటాకంబున జలకమాడి వత్తురుగాక రండని పలికిన నేను వల్లెయని యాపల్లవపాణి వెంటనరిగితిని.

అదియు నన్నొక పుష్పవాటికలో నొప్పుచున్న సరసి దఱికిం దీసికొనిపోయి యనఘా! యిందు గ్రుంకితిరేని యలకాపురి కరుగవచ్చును. శుచులయ్యెదరని పలికిన నేను సంతసించుచు మెల్లన తటాకములోదిగి మొలబంటి జలములో నిల్చి చేతులచే నీరు చిమ్ముచు ముమ్మారు మునింగి లేచినంతలో—

మ. తులుకుం గుబ్బలు వాలుగన్నులును దళ్కుంజెక్కులింపొప్పు కెం
దులు మేలౌనడ లొప్పులౌ తొడలు బల్ తోరంపు కీల్గంటుజ
క్కుల పల్కుల్ సునుతళ్కు చూపులసదాకానందమౌ పిక్కలున్
వలపుం బ్రాయము గల్గుకల్కి నయితి న్వ్యామోహమేపారంగన్.

అట్టిరూపముతో నొప్పుచున్న నన్నుజూచి యాయన్నువ చిన్నదానా! యింకను స్నానముకాలేదా యిటురమ్ము. పోవుటకు మా సఖురాలు తొందరపడు చున్నదని పలికిన విని నేనాడుదాననగుట యెఱుంగక యెవ్వరినో పల్కరించుచున్న దనుకొని నలుమూలలు చూచితిని. అప్పుడప్పడతి వెండియు నట్లు పలికిన గలికీ! యెవ్వతెవు వేగముగా రమ్మని పిలుచుచున్నదానవని పలికితిని. అప్పుడది పడఁతీ! నిన్నే పిలుచుచుంటిని వడిగా రమ్మనుడు వెరగుపడి నన్ను బడఁతీ! యనియెదవేలయని పలుకుచు నన్ను జూచికొంటి గబ్బిగుబ్బలు నాకన్నులబడినవి. మదీయ స్త్రీత్వము చూచుకొని శోకావేశములో అయ్యో! నన్ని యక్షకాంతలు మోసముచేసిరి యక్షిణి యన మాయయవి యిందుమూలముననే కాఁబోలు పేరు వచ్చినది. యిప్పుడేమిచేయు దును. వీరిమాటలు యథార్థమనుకొంటిని తృణచ్ఛన్నకూపములని యెఱుగనైతినని పెక్కుగతుల చింతింపుచున్న సమయంబున నాన్నాయతిన నాతీ! వేగము రావేమి విచారింపుచుంటివేమి! యని పలికిన నేను అయ్యో! నేనిట్లాడుదాననైతినేమి? దీని వలన మీకు లాభమేమియున్నది అలకాపురికి బోవలయునని చెప్పి యిట్లుచేయుట యుచితమా? యడిగిన యది యిట్లనియె.

వనితా! నీవేమిటికి బరితాపముం జెందెదవు? ఇందు మునింగిన వారంగన లగుదురు. నిన్నిరూపముతో నలకాపురికిం దీసికొని పోవలయునని తలంచి యిట్లు చేయించినది. వెండియు నిన్ను బురుషుం గావింపగలదు. పోవుదము రమ్మని పలికిన సంతసించుచు దానివెంట నమ్మంటపము నొద్దకుంబోయితిని.

నన్నుజూచి యెల్లరు నవ్వుచు బరిహాసవాక్యములచే నాకు సిగ్గు గలుగజేసిరి. అప్పుడు నేను వారివాక్యములకేమియు నుత్తరమీయక తలవంచుకొని నిలువంబడి నంతఁ జారుమతి కొమ్మా! మాయింటికిఁ బోదము రమ్మని పలికి నాచేయిపట్టుకొని లాగికొనిపోయినది. ఆవాల్గంటుల వెంట నాగుహావిశేషములు చూచుచు నేనలకాపురి కరిగితిని. ఎఱిగిన వారికిఁగాక పరబ్రహ్మకాగుహాలో నడుగుట శక్యముగాదు. నన్నుఁ జెలికత్తెలతోఁ జేర్చి యక్కాంత యేకాంత నిశాంతమునకుఁ దీసికొనిపోయి నది కావున నన్నెవరు గుర్తుపట్టలేదు. అహా! అలకాపట్టణము సౌరీతీసుననున్న

దని చెప్పలేను. మేడలమాట యటుండనిమ్ము. వీధులలోనే రతనంపు(బలకలు స్థాపింపబడియున్నవి. మృత్తుకకంటె బంగారము మెండుగా గనంబడుచుండును తొమ్మిదినిధుల కధికారము గలిగిన ప్రభువు పాలించు వీటి మేటిదనం బెన్ననేల? పరమేశ్వరుని సృష్టియనెడు రాజ్యము కది ధనాగారమని చెప్పనోపు

గీ. రాజమార్గము లెల్లెడల రత్నములనె
మలచి స్థాపించి రోగి రాశిపలకలట్లు
మాటలేటికి నవ్వీట మున్నుకన్న
చవకసుమ్మన్న! పైడి యేనక్క చూడ.

గీ. భూములనియెయు బంగారు భూములనిన(
జెప్పనేటికి సౌధవిశేషగరిమ
నవనిధులుగల్గి పొలుపొందు నగరమందు
గల యొయ్యారము(జెప్ప నాకలవియగునె.

అది యట్లుండె చారుమతి యంతఃపురంబున(గల వింతల(జూచి యది యింద్రజాలమని తలంచితి. అచ్చటివిశేషములు సంక్షేపముగా జెప్పినను సంవత్సరము పట్టకమానదు.

చారుమతి నాతో నేకశయ్యాసనముల మెలం(గుచు భోజనభాజనములందు నన్ను మిక్కిలి గారవమిగా(జూచుచుండెను. నేను(దల్పగతు(డనై నప్పుడు నిద్రించుచున్నానని తలంచి యయ్యింతుబోదులిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

చారుమతి—మల్లికా! యిక్కుమారి రత్నమును జూచినంతనే నాస్వాంతము వికారము నొందినది. ఆ సోయగము తనివిదీర(జూడకయే యాతుదాని(గావించితిమి. మాతండ్రిచేసిన నియమమెట్లు సాద్గుణ్యము నొందును. తదాకృతి వేగముగా(చూడ వేడుకయగుచున్నది.

మల్లిక—సౌందర్యైకపక్షపాతియగు కందర్పునిచేత నిట్లయితివి నీవేమి చేయుదువు? ఎదియుం గూర్పువా(డు విధియేకదా. పురుషుని(గావించుకొనుము.

చారుమతి—మాతండ్రి యెఱిం(గెనేని(బ్రమాదము కాదా.

మల్లిక—తెలియకుండ నడుపువారము మేముండ నీకేమి కొదవ? అది యునుంగాక నీయందుగల ప్రేముడియే నీతల్లిదండ్రులను సమాధానము పెట్టగలదు.

చారుమతి—తరువాత నేమైనను సరియేకాని యిమ్మనోహరుని విడువజాలను కావున వేళయైనది, పోదము లెండు. కేళీగుహాంతరమునందే యని మాట్లాడుకొనుచున్న సమయమున నేను లేచితిని. అప్పుడందరము మునుపటి గుహామార్గంబున స్ఫటికశిలామంటపమున కరిగితిమి.

అప్పుడు మల్లిక నన్ను బుష్పవనములోనున్న వేత్రాంతతటాకములో తీర్థమూడింపినంత నేను యథాప్రకారము పురుషు(డనైతిని నన్ను(జూచి యావిగురుబోడి యట్టి విభ్రమముతో నొప్పుచున్నంత నభురాం(డు మాటిమాటలచే నట్టోటి నెత్తి

పొందుచు నొకలతామంటపమునఁ బుష్పశయ్య కల్పించి యందు మా యిరువురను గూర్చుండఁజేసి మనోభవక్రీడాయోగ్యంబులైన వినోదము లనేకములు గావించిరి. అన్నా! యికఁజెప్పనేల? అప్పుడా సుందరితో సర్వాచ్ఛమైన యానందమనుభవించితిని.

అట్లక్కాంతతో గొన్నిదినంబులందు సుఖముగా గడిపితిని. నేనా గుహాంతరమున నివసించియుండ జారుమతియు, శివపూజాకైతవమున వచ్చి పెద్దతడవప్పటనే యుండి యేగునది. ఒకనాడెద్దియో ప్రస్తావముమీఁద మీనిమిత్తము తండ్రిచేసిన నియమమతిక్రమించితినని చెప్పగా నన్ను బిల్వవృక్షము క్షేత్రములన్నియుం ద్రిప్పిన వృత్తాంతమంతయుం జెప్పితిని. అప్పుడపార సంతోషముఁ జెందుచు నయ్యిందువదన తన తల్లిదండ్రుల కత్తెఱంగెఱిగింపఁ దలంచిన మల్లిక వారించుచు వారు నీకు వివాహప్రయత్నము చేయునప్పుడు చెప్పవచ్చునని యుపాయము చెప్పినది.

ఇంతలో మీవృత్తాంత మంతఃకరణంబునఁ దోచిన నొకనాఁడా చిగురుఁబోఁడిం జూచి పైదలీ! నాసోదరులితో వత్తునన్న కాలము మించియుండవచ్చును. నీగుహలో ప్రవేశించినది మొదలు నాకు దినరాత్రి భేదము తెలియుటలేదు. మేము నలువురము సోదరులము నలుదిక్కులకు గన్యాగ్రహణార్థమై పోయితిమి. సంవత్సరము మితి యేర్పరచుకొంటిమి కావున నమ్మితిని నేను బోవలయును. వారు నారాక వేచియుందురు. వారెట్టి భార్యలను స్వీకరించిరో తెలియవలయును. పోవ ననుగ్రహింపుమని నావృత్తాంతమంతయు జెప్పితిని.

అప్పుడప్పడంతి సంతసించుచు దనకప్పటికి నెలదప్పెను గావున బతిసంపర్కంబు దూష్యముగుట నేనరుగుట కెట్టకేలకు సమ్మతించి యొక వీణ నాకిచ్చి యపూర్వరాగంబొండు నూపి మీ రేకాంతముగాఁ గూర్చుండి యీవీణమీద నీరాగము నెప్పుడు పాడుదురో యప్పుడు మీయొద్దకు నేను వత్తును. మేము యక్షకాంతలమగుటచే నట్టి సామర్థ్యము మాకు గలిగియున్నది ఈ రహస్యం బెవ్వరికిని దెలియనీయకుడుఁ గావలసినప్పుడు రప్పించుకొండని పలికిన సంతసించుచు వేనావిపంచి పుచ్చుకొని మచ్చకంటీ! నేనీ గుహాంతరమునుండి యెట్లుపోవుదును? మొదట నతిప్రయత్నముమీఁద వచ్చితిని. అమ్మార్గము మంచుకొన పంపగుచున్నది. మరియొకదారిని నన్ను జనపదంబుల కనుపుమని కోరిన నా నారీరత్నము నవ్వుచు మల్లికం జూచి కనుసన్న చేసినది

అప్పుడా మల్లిక నన్ను దమ్మని యొక గుహామార్గమునం దీసికొనిపోయి రెండుగడియలలో శ్రీశైలములో విడిచి యనుజ్ఞ పుచ్చుకొని యేగినది. ఆ మార్గము వారికిగాక యితరులకు దెలియదు. నేను శ్రీశైలమున మల్లికార్జునదేవు నారాధించి యందుఁ గదలి యనేక జనపదంబులు గడచి యుజ్జయినికిం బోయితిని.

అందు విక్రమార్కస్థాపితంబయిన సత్రంబున కరిగి యరయ నరయ నొక గదిలో మనరాముడు గనంబడెను. అతఁడేమిటికో విచారింపుచు నన్ను విమర్శింప

దయ్యో. నేనతనిం గౌఁగిలించుకొని యన్నా! నన్ను గురుతుపట్టలేక పోయితివా? నేను నీ తమ్ముఁడ చంద్రుండ. నీవిప్పటికివచ్చి యెన్నిదినములైనది. ఎచ్చటెచ్చటికిఁ బోయితివి? ఏమేమి వింతలం జూచితివి? మన సోదరులు వచ్చియున్నారా? సొమ్మంతయు నేమిచేసితివి? భార్యను స్వీకరించితివా? నీవృత్తాంతము చెప్పుమని యడిగిన నన్ను జూచి సంతసించుచు స్వాగతమడిగి తన కథ యిట్లు చెప్పందొడంగెను.

—o—

రాముని కథ

—o—

తమ్ముడా! మనమందర మొక్కసారియేకదా పట్టణము విడిచితిమి. నేను ధనమంతయు గుఱ్ఱములమీద నెక్కించుకొని పశ్చిమదేశమున కేగితిని. అందొక అరణ్యమార్గమున బోవుచుండగా దొంగలగుంపు మాపైబడి నన్ను ప్రాణావశిష్టుని జేసి సొమ్మంతయు దోచికొనిపోయినది. అప్పుడు నేనొక్కరుండ నొక మార్గంబునంబాఱి పోయి యాయడవిలో నడుమ నడువ నొకపల్లె గనంబడినది. అందొక రెడ్డియింటికి బోయి యన్నంబు యాచించితిని ఆ రెడ్డి నన్ను మన్నించి నావృత్తాంతమంతయు విని కనికరముతో నన్ను గొన్ని దినంబులు తన ఇంట నుంచుకొని యుపచారములు గావించెను. ఆరెడ్డి దొంగలకు రాజు. ఆ దేశములోనున్న దొంగలు ప్రతిదినమువచ్చి దోచుకొనివచ్చిన సొమ్ములు తెచ్చి ముందుంచినవవి యందరకు బంచియిచ్చుచుండును. మఱియు నాయాచారులు కొట్టుమనియు నాయూరులు దోచికొమ్మనియు నాలోగిళ్ళకు గన్నములు వేయుమనియు నందరకు నియమించుచుండ నాపనులం జేసికొనివచ్చి ప్రమ్ముచ్చులెల్ల నారెడ్డికు జరిగిన కథలన్నియు జెప్పుచుందురు.

సీ. కళలనేయుచు నెఱుంగ మెఱుంగ మనుమాటఁ
బలుకగాఁ గఱపుఁ బిడ్డలకు నొకటఁ
గోలలూతగఁబూని గురుకుడ్యములదాఁటు
నేరుపు దీరుగా నేర్పునొకటఁ
గన్నముల్ ద్రవ్వించి కనుప్రామివస్తువుల్
దెచ్చు పాటవము బోధించు నొకట
నడచిపట్టిన మారువడి విడిపించుకో
గల లాఘవంబులఁ దెలుపునొకటఁ

గీ. నెదుటఁబడువారి కనులలో వెలుపజల్లు
టోలిఁ బైఁబడువారిపై రాలరువ్వు
టాదిగాఁగల చోరవిద్యాప్రశస్తి
ననుదినము వాఁడు బోధించు జనులకందు

తమ్ముడా! నీయొద్ద దాచనేల? పదిదినములలో నామాటలు వినుచుండ సులభ

ముగా నాకావిద్యయంతయుఁ బట్టుబడినది. నాయందు నమ్మకకలిగి యారెడ్డి నాబుద్ధి సూక్ష్మత కనిపెట్టి నన్నుగూడ చౌర్యమునకు దగినవారితో నంపిన నేనును నైపుణ్యముగా గన్నములువైచి బంగారమును వెండియు దస్కరించి తెచ్చి యా రెడ్డి కిచ్చువాడను. దొంగతనమువంటి లాభకరమయినపని మఱియొకటిలేదుకదా!

ఇట్లు తస్కరుండనై వానియింటం గొన్నిదినంబులు వసించితిని. ఆరెడ్డికి రుచిరయను కూతురుగలదు. పదియారేడుల ప్రాయముగల యాచిన్నదానిని నారెడ్డి తన మేనల్లునకిచ్చి వివాహము సేయ బ్రయత్నించుచుండగా నాయువతి నాయందు బద్ధానురాగయై తన మనోరథము నాకెఱింగించినది. నేనును సంతసించుచు నమ్మించు బోడితో రహస్యముగా గ్రీడించుచుంటిని.

ఇంతలో నక్కన్యకు వివాహముహూర్తము సమీపించినంత మేమిరువురము నాలోచించుకొని యొకనాడర్ధరాత్రంబున మణిభూషణాంబరములు కొన్ని సంగ్రహించుకొని యెవ్వరికి దెలియకుండ నరణ్యమార్గంబునంబడి పాఱిపోయితిమి రుచిర తస్కరవిద్యలో మిక్కిలి గడిదేరినదగుటచే నాయరణ్యములో నడుచునప్పు డించుకేనియు నాయాసముబొందక లాఘవముగా నడకలో నన్నే యాక్షేపించునది. ఆరీతి బోవుచు గ్రమంబున ననేక జనపదములంగడచి యొకనాడు రాత్రికి యూరు పేరితిమి.

ఈ వీటిలో నేనాబోటితో గొన్నిదినంబులు రాత్రింబగళ్ళు వివక్షత తెలియకుండ సుమశర క్రీడాకౌశలంబున నిరవయ హాయిగా గాలక్షేపము జేసితిని. మేము తెచ్చినసొమ్ము స్వేచ్ఛగా వ్యయపెట్టుచుండ నెలదినములకు సరిపడినది. తరువాత సొమ్ములేక నేను విచారించుచుండ రుచిర నన్ను జూచి యిట్లనియె! మనయిరువురకు చోరవిద్యచక్కగా దెలిసియున్నది. కన్నము త్రవ్వితిరేని లోనికింబోయి యెంత భద్రముగా దాచిన వస్తువులైనను సంగ్రహించి తేగలను. తీనికై మీరింత చింతింప నేల? పెక్కులేల? నేడమవస ఈ రాత్రియే యీ పట్టణము రాజుగారి ఇంటికి బోవుదమురండని బోధించిన నేను సంతసించుచు చీకటిపడినతోడనే మేమెల్ల మసిబూసుకొని నడుము బ్రామి కాసెకోకలు బిగియించి చౌర్యసాధనంబుల గైకొనిపోయి యా కోటగోడ లాఘవముతో లంఘించి భవనాంతరము లరసి సౌధంబులెక్కి గదుల విమర్శించి వెదకి వెదకి విక్రమార్కమహారాజు శయనించియున్న యంతఃపురమునకు గన్నము వైచి లోపల బ్రవేశించితిమి.

ఆ సమయమున విక్రమార్కునితో భార్య యొద్దియో ప్రసంగించుచు దేవా! దేవరవారికి చౌర్యమర్మములన్నియుం దెలియునని చెప్పితిరి. ఎరిగిన వారినను దాచిన వస్తువులను దీపము లేని యింటిలో వెదికికొనుట కష్టము దొంగలు పెక్కు చిక్కులుగల రహస్యస్థలములో బ్రవేశించి చీకటిలోనున్న వస్తువుల నతిలాఘవముగా సంగ్రహింతురు. ఇది యెట్టిశక్తి యని యడిగిన నమ్మహారాజు నవ్వుచు జవ్వనీ! అదియే తస్కరశక్తి అది యంజనప్రభావము. ఇప్పటి కాలములో నట్టి ప్రభా

వముగల తస్కరులు విరళముగా నున్నారు. రెడ్డియను వాడొకడు దీనిలో గంత దపు వాడుక యున్నది. వానింబట్టుకొనవలయునని పెక్కుతెఱంగుల బ్రయత్నింప చున్నవాడ. వానిజాడ యేమియుఁ దెలియకున్నది. అని చౌర్యరహస్య విశేషంబు లన్నియు భార్య కెఱింగింపుచుండెను.

అట్టిసమయమున నేనును రుచిరయు వారి మంచక్రింద దూరి మెల్లగా నా మంచమెత్తి గదిలోనుండి యవ్వలికి దీసికొనిపోయి యందు దించి గదిలోనున్న వస్తువులు సంగ్రహించి యరుగనున్న సమయములో నందొకచో సవరింపబడి యున్న వీణెయొకటి నాకన్నుఁ బడినది. దానిజూచి నేనూరకొనలేక వెళ్ళిపోవు సమయములో వ్రేలితో నాపెద్దై మీట మ్రోగించితిని.

ఆనాదము వినినతోడనే విక్రమార్కుండు తటాలునలేచి తప్రమాదమును తెలిసికొని యాగదిలోనున్న బ్రవేశించి రుచిరం బట్టుకొనియెను. నేను దొరకక వచ్చిన వివరములంబడి బడి పాఱిపోయి గోడలంఘించి తిరువేగముగా నచ్చటికి వచ్చితిని. నా ప్రాణములన్నియు రుచిరమీదనే యున్నవి. వానింబట్టుకొని యారాజు నీవెవ్వతెవు? నీతోవచ్చినవాఁడెవ్వఁడు? నీ వృత్తాంతము చెప్పుము నిజము సెప్పిన నిన్ను విడిపింతునని యెంతయడిగినను మూగదానివలె మాటాడక వ్రేలితో నాకసమువంక జూపుచున్నదట. రాజసభలో దానిఁ దర్జనభర్జనాదులచే రాజభటులు పరిభవింపక ప్రయత్నించిన స్త్రీయగుటచే నట్టిపని వలదని యతిదయాళుండై విక్రమార్కమహారాజు వారించెనట.

ప్రతిదినము విక్రమార్కుడు దాను సభజేయునప్పుడు రుచిరను నెదురుగా నిలువంబెట్టి నీవృత్తాంతము చెప్పవాయని యడుగుచుండ మొదటఁజూపిన వ్రేలే యాకసమువంకఁ జూపుచున్నదట. ఈ నొరాంగనను మాటాడించిన వారికిని బారిపోయిన గజదొంగను బట్టి యిచ్చినవారికిని మంచి పారితోషిక మిప్పింతునని మొన్నటిదినం బారాజు చాటింపఁజేసెను.

ఈ సత్రములోనికి వచ్చి క్రొత్తువాఱు క్రొత్తవారిని విచారించెను. కాని నా గౌరవాకారమునుబట్టి నన్నేమియు విమర్శింపలేదు తమ్ముడా! ఇదియే నా వృత్తాంతము. ఇంతలో దైవములాగున నీవు వచ్చితివి నీకు తరువాత జెప్పెదను కాని నా ప్రాణనాయకి నెట్లయిన విడిపించుకొని వచ్చు నుపాయము చెప్పితివేని నేను బ్రతికెదను. లేకున్న నీవు చూచుచుండగనే ప్రాణములు విడిచెదను. అహా!

శా. ఆమోమందము నాకనుంగవ బెడం గామోవిసింగారమా
గోముంజన్నపుఁబొంకమా గొనబునిగ్గుల్ మీరు నూగారునా
నామించుందొడజగ్గు లానడల యొయ్యారంబు లయ్యారుయా
భామారత్నము చూచిమాడపలెగా పద్మాక్షి నింకొక్కతెన్.

ఉ. చక్కఁదనాలకేమి రుచి సంపదఁ జిత్తరుబొమ్మయుం గదుం
జక్కనగాదె యెంత నెఱజాణతనం బొకచోట గానఁగా
మక్కువ లోకమందె నహి మాటలపోడిమి దాని కేతగున్
దక్కిన భామినీమణులు దాని శతాంశము బోలనేరరే.

అని పల్కుచు గన్నీరు విడచినం జూచి నేని వెరగుపడుచు అయ్యో! వీఁడు తమపంశంబునంబన్మించి కొరగాని చోరకృత్యములకు బూనుకొనుటయు నీచ జాతి యువతిం గూడికొనుటయు చూడ మాతృదోషంబని తలంచెదను. ఈతఁడా రుచిరయందు బద్ధానురాగుఁడై యున్నవాడు. వీనిదుర్వృత్తి నిప్పుడు మరలింప వశము గాదు. ముందు విచారించెదంగాక యిప్పుడెట్లయిన రుచిరను విడిపించుకొనివచ్చుటయే యుచితమని నిశ్చయించి అన్నా! నీవు విచారింపకుము రెండుమూడు దినములలో నిన్ను రుచిరతోఁ గూర్చెదనని శపథముఁజేసి యతని నోదార్చితిని.

అమ్మరునాఁ డుచితకాలంబున విక్రమార్కుని యాస్థానమున కరిగితిని అందు రాజపీఠమున కనతిదూరములోనున్న రుచిరం జూచి యెంత సౌందర్యవతియో యనుకొంటిని. సామాన్యులలో సామాన్యగా నున్నది దాని యౌవనప్రాబల్యమే వాని నాకర్షించినది. యథాప్రకారము నీవెవ్వతెవు? నీవృత్తాంతము చెప్పుము చెప్ప కున్న నేడు నిన్ను దండింపక మానమని రాజభటులు తర్జింపుచుండ నాప్రోడ యేమియుం బలుకక మూగదానివలె నొకప్రేలాకసముపంక జూపినది.

అట్టిసమయమున నేనులేచి రాజుదిక్కు మొగంబై దేవా! యీకాంతను మాటాడించినవారికి పారితోషిక మిప్పించితిరని చాటించితిరి. నేను మాటాడించెదను. నాకిచ్చు పారితోషికమెద్దియో చెప్పుడని యడిగిన విక్రమార్కుండు నన్ను చూచి పరిశీలించుచు నీవెవ్వరి వాఁడవని యడిగిన నావార్తయంతయు విస్పష్ట చెప్పెదను. కనుకమాట ముందు తెలుపుండు నేనొకవిని కానిమ్ము నీవేమికోరిన నదియే యిత్తునని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. అప్పుడు నేను సంతసించుచు నాకాంతయొద్దకు బోయి చెవులో నేను నీమఱదిని, మాయన్న రాముఁడు నన్ను నిన్ను విడిపించుకొని రమ్మని యంపెను నీకేమియు భయములేదు. నీవిమ్ముడియే నేను రాజును వర మడిగెదను. ఇకఁడాడి తప్పువాడు కాడని నమ్మునట్లాకొమ్మకు బోధించి రాజుగారితో మీరీ యతివ నేమనియడిగెదరో యడుగుడని పలికితిని. అప్పుడు విక్రమార్క మహారాజు అప్పడఁతి నిట్లడిగెను.

రాజు — నీవెవ్వతెవు?

రుచిర — దాసను.

రాజు — ఎవ్వని కూతురవు?

రుచిర — జనకుని కూఁతురను.

రాజు — ఎవ్వని భార్యవు?

రుచిర — జగదభిరాముని భార్యను.

ఆమాటలువిని విక్రమార్కుండు తదీయశ్లోకోక్తులను సంతసించుచు వెండియు నెద్దియో యడుగబోవుసమయములో నేను లేచి దేవా! నేనీ పూవుబోడిని ముందు మాటాడించితిని నాయభీష్టము తీరుపరా! వేగము పోవలసిన పనియున్నది. అని యడిగిన నన్నరపతి మంచిది నీ కోరిక యెట్టియో చెప్పుము. తీర్చియే తరువాత పని గావించుకొనియెదమని పలికెను.

అప్పుడు నేను దేవా! ఈకాంతను మఱియేమియు నడుగక విడిచిపెట్టుటయే నాయభీష్టము, అట్టివరమిచ్చి మీమాట నిలుపుకొనుడనియు నారాజు సంతసించుచుఁ గానిమ్ము నీయిష్టము చొప్పున నిప్పడంతిని విడిపించెదము కాని మేము నీవెవ్వతెవని యడిగినప్పుడు మిన్నుదెసకు వ్రేలుచూపిచేయింత్రిప్పునది. దానియర్థమేమియో మాకు విడిపోయినదికాదు. ఆపరిభాషకర్థము దెలిసికొని పదలింతుము. తెలిపింపుమని నొడివిన నేనయ్యర్థ మాదువిర వలన దెలిసికొని యిట్లంటిని.

దేవా! మఱియేమియులేదు. ఇప్పుడు నేను మీచేతిలోఁ జిక్కితిని. నన్ను రక్షించువాడు భగవంతు డొక్కడుతక్క మఱియెవ్వరును లేరు. అతడే నన్ను విడిపించుగాక యని వ్రేలాకసమువంక చూపినదట. ఇదియే దీని పరిభాషయని చెప్పిన మెచ్చుకొనుచు నాభూపాలుం డయ్యంగనకు నూత్నాంబరాభరణాదు లొసంగియంపిన నేనయ్యంగనను సత్రములోనికిఁ దీసుకొనివచ్చి రాముని కప్పగించితిని. వారిరువురు పరస్పర వియోగదుఃఖములఁ దెలుపుకొనుచు నాదివసము గడిపిరి.

నేను మఱునాడు రాముని నేకాంతముగాఁ జీరి అన్నా! సహవాసదోషంబున నెట్టివారికి దుర్గుణములు సంక్రమింపకమానవు. చోరపతిచయంబునంగదా నీకీ చోరబుద్ధి పుట్టినది. మనము గొప్పవంశంబునఁ జనియించితిమి. నీచకృత్యములకు పూనుకొనరాదు ఈ రుచిర చతురమతియైనను నీచజాతిని జనించినదగుట దసకార్యంబుల త్రోవపోవుచుండును అదియునుంగాక యుత్తమజాతియువతివలన గలిగిన సంతానము త్తమముగానుండును. ఈ రుచిరను పుట్టినింట విడిచిరమ్ము. నీకు దేవకాంతఁ బెండ్లిచేసెదను. మల్లికయను యక్షకాంత యొక్కతె రూపంబున వసామాన్యపై యున్నది. ఆ యువతి నేచెప్పినట్లు వినునదని, నేను శ్రీశైలమున కరిగినది మొదలు వానిం జూచువరకు జరిగిన కథయంతయు చెప్పితిని.

నావృత్తాంతము విని సంతసించుచున్నట్లభినయించుచు రాముడు తమ్ముడా! ఏది నీవీణా మాహాత్మ్యము చూతము. ఈరాత్రి చారుమతి నిచ్చటికి రప్పింపుమని అడిగిన వాని యభిలాష నిజమనుకొని యారాత్రి ఏకాంత ప్రదేశమున కూర్చుండి యావీణపై నారాగము పాడినఁ జారుమతి యచ్చోటికి వచ్చినది.

అప్పుడు రామునికి సన్నచేసిన నతడు మేమున్నగదిలోనికి తలుపు దెరచికొని వచ్చిన చూచి యాచిగురుబోడి విసిగికొనుచు నంతర్ధానమైపోయినది. నేనొక్కఁడుండగాక యితరుడుండ తన్నుఁ జీరఁగూడదని యామె నొడివినమాట నాకప్పుడు జ్ఞాపకమువచ్చి పశ్చాత్తాపము నొందుచు వానితో నామాట చెప్పితిని.

అప్పుడు వాడేమియు మాట్లాడక యారాత్రి రుచిరతో ప్రేయసీ! మా తమ్ముని యభిప్రాయము వింటివా? నీవు నాకు దగవట. మనమిరువురము ప్రీతిగా నుండుట వానికిష్టములేదు వాడొక యక్షకాంతను స్వాధీనముచేసికొని దానియొద్ద దాసిగానున్న దాని నాకు పెండ్లిచేయునట. ఎంతయుచితముగానున్నదో చూడుము. సవతితల్లి బిడ్డల కింతకన్న నెక్కుడుమైత్రియుండునా? కానిమ్ము నాకు వీనిపాటి తెలివితేటలు లేవనుకున్నాడు కాబోలునని చెప్పుచుండ నేనంతకుమున్న వీధిలోనికి బోయి వచ్చుటచే నాకామాటలు వినబడినవి.

అంతలో నారాక తెలిసి యాప్రస్తావన గట్టిపెట్టిరి. అతని దుర్వృత్తినరసి యారాత్రి నేను పరుండెడుగదిలో మఱియొక పరిచారకుని బరుండబెట్టి వేఱొకచోట బండితిని. ఉదయకాలంబున బోయి చూచువరకు నాగదిలో బరుండియున్న పరిచారకుడు కత్తివేటుతిని చచ్చిపడియుండెను. అందు నావీణగనంబడలేదు అప్పుడు నేను మిక్కిలి తొందరపడుచు నలుమూలలు వెదకుచు రాముని గదిలోనికి బోయిచూడ నందెవ్వరునులేరు. వీణపోయినందులకు బరిచారకుడు చచ్చినందులకు మిక్కిలి దుఃఖించుచు నది రాముని ఘోరకృత్యముగా నిశ్చయించి కర్తవ్యము తెలియక పెద్దతడవు శోకసాగరంబున మునింగితిని. నాకు నేనయుపశమించుకొని చారుమతీవియోగ పరితాపాగ్ని హృదయమును దహింపజేయ నాపట్టణమెల్లను వెదకి యెందును వారి జాడ గానక విచారముతో నప్పుడంపడలి అడవులు, పల్లెలు, పట్టణములు, గ్రామములు వెదకికొనుచు నిచ్చటికి వచ్చితిని. ఇందు దైవవశంబున నీవు గనంబడితివి ఇదియే నావృత్తాంతము మనమిరువురము సోదరులమూలమున భార్యలేనివారమైతిమి. భార్యలేనిజన్మ జన్మమే—ఆహా! అట్టికాంత యీ జన్మంబున నాకు లభించునా?

సీ. భార్యలేకయునర్చు పండువుపండువు కులకాంతపెట్టనికూడు గీత
బత్నితోబలుకని పలుకులు చిలుకలు గృహిణిలేని కబంధకేళిజాలి
జాయవాటింపని సరసముల్ విరసముల్ప్రాణేశ్వరికిఁగాని పాటుచేటు
దయితకైసేయని ప్రియములు భయములపల్లభవెలినైనయిల్లుపొల్లు

గీ. ముద్దుకులకాంత సుద్దులేప్రొద్దువినని
చెవులు గవులు వృధావేయిఁ జెప్పనేల
యకట! సతిలేని బ్రతుకేల యర్థమేల
వాహనములేల కరులేల వసనమేల.

అని విచారించుచున్న తమ్మునిసోదార్చుచు విజయుండు చంద్రా! దైవకృతంబులకు వగచుట పురుషకారణంబుగాదు. నీవమానుషోచితమైన భోగంబులను భవించితివి. కానిమ్ము అదృష్టముండిన పెండ్లియు లభింపకుండునా! తగుప్రయత్నము చేయుదుము. అవీణదొరకకున్న దిరుగ నాశైలమునకు బోవుదము. అదియునుంగాక యక్షిణీకాంతలకు దివ్యదృష్టి కలిగియుండును. చారుమతి నీవెక్కడనున్నను వెదకికొని వచ్చును. ఏదియులేకున్న నేమిచేయగలమని యెన్నియో దృష్టాంతరములు

చెప్పి యతనిమతి సంతోషపెట్టి యాదినంబున నా గ్రామంబున నివసించిరి. అని యెఱింగించి యప్పటికి వేళ యతిక్రమించుటయు మణిసిద్ధుఁడు తదనంతర వృత్తాంతము దరువాయి మజిలీయందిట్లని చెప్పదొడంగెను.

ఇరువదియేడవ మజిలీ

గోపా! వినుమట్లు దన్నుదమ్ముఁలిద్దఱు సంభాషించుకొని మరునాడు దఱుంబున నయ్యార్యులు వెడలి స్వదేశగమనోన్ముఖులై యరుగుచు నొకనాడు రాత్రికి భీమవర్మ పాలించెడి విజయపురంబున కరిగిరి.

అందు విజయునిచే స్థాపింపబడిన సత్రమునకు జని యీసత్రమెవ్వరిదని సత్రాధికారినడిగిరి వారు విజయుడను మహానుభావుడి సత్రమును గట్టించెననిచెప్పిరి. అతండిప్పు డెచ్చటనున్నవాడనని యడిగిన వారు స్వర్గమున సుఖముగా గూర్చుండిఉన్నారని యుత్తరమిచ్చిరి.

ఆ మాటలువిని విజయుడు తమ్మునితో రహస్యముగా దానచ్చట గావించిన కృత్యములన్నియు జెప్పి నలుమూలల దిరుగుచు దనందొకచో నొక శిలాశాసనము కనంబడినది. అందు నతిపుణ్యాత్ముండైన విజయుండను ప్రధాని యీ సత్రమును గట్టించెను. అమ్మహానుభావుం డొకప్పుడు స్వదేశమునకు బోవుచు మార్గములో నకాలమృత్యువుచేత గబళింపబడియెను. ఆ చంద్రసూర్యస్థాయియై యతని పేరిందు మూలమున భూతలంబున స్థిరంబై యుండుగాక. అని యున్నయక్షరంబులం జదువుకొని భీమవర్మనృపాలునికి దనయందుగల ప్రీతివిశ్వాసములకు మిక్కిలి సంతసించుచు మఱియు నచ్చటయున్న విశేషములన్నియుం జూచుచు లోనికిబోయిరి. వారి కందొక గదిలో మందధ్వనితో నిట్టి సంభాషణ వినవచ్చె.

రాముడు — అన్నా! వారికి మన యిద్దఱియందు మొదటినుండియు నసూయయే సుమీ. నేనీ కాంతతోనుండుట యిష్టములేక యెన్నియో జెప్పెను, మనలను నమ్మి తలిదండ్రులను విడచి కష్టములకోర్చి వచ్చిన ప్రియురాలిని విడుచుట నీతియేమో నీవు చెప్పుము. అదియునుంగాక తాను పట్టుబడి యెంతబాధపెట్టినను నిజము చెప్పెనవా? అది యొక్కటి చాలదా.

భానుడు — కాదా! తన్నాశ్రయించినవా రెట్టివారయినను విడువగూడదని నీతి కూడ నున్నది. మంచిపనియే చేసితివి. యెవ్వరి ప్రీతి యెవ్వరికి దెలియును.

రాముడు.... పోనీ! తాను నాకు పెండ్లి చేసెదనన్న యవతి మాత్రము మంచిదియా! తన భార్యయొద్ద పనిచేయునదియట. వారిద్దరికి మేమిద్దరము దాసులమై యుండుమనియే వానియభిప్రాయము.

భానుడు — వాని భార్యను నీవు చూచితివా? ఏ మాత్రపు చక్కనిది?

రాముడు — ఇంతయెఱ్ఱగా బొద్దుగానుండగానే సరియా యేమి? ఏమో నాకంత రుచింపలేదు నాకు రుచిరయే బాగున్నది. అయినను నేనంత తిన్నగా జూడలేదు

భానుడు — వీణమీటి రప్పింపక లేకపోయినావు?

రాముడు — అనేకపాటులు పడినాను. ఆవీణ మెట్లు సవరించుటయే తెలిసినది కాదు.

భానుడు — ఆవీణ యేమిచేసితివి?

రాముడు — దారిలో బత్తెములేక యొక బ్రాహ్మణున కమ్మినాను. దానివలన తవ్వెడు బియ్యము వచ్చినవి.

భానుడు — అయ్యో! ఎంతపని చేసితివి. ఆ బ్రాహ్మణుడెవ్వడో జ్ఞాపకమున్నదా?

రాముడు — ఆయన యొకమార్గస్థుడు, నివాసస్థలము తెలియదు. దారిలో దారసిల్లి తవ్వెడు బియ్యమునకు దుకాణముమీద బేరము జరుగుచుండగా దానవిచ్చి పుచ్చుకొనియె

భానుడు — నీవు వీణ తెచ్చినది చంద్రు డెఱుంగునా?

రాముడు .... (మెల్లగా) ఎరిగినదీసికొని రావచ్చునా? కథతేర్చితిని.

భానుడు — ఊఁ హాఁ మనమిద్దరము వీరపురుషులమే.

రాముడు — క్షత్రియవంశంబున బుట్టినందుల కామాత్రమైన పౌరుషము చూపవా! ఇందాక నీవు చెప్పిన విషయము పరధ్యానముగా విన్నాను తిరుగఁ జెప్పుము. విజయునింటికిపోయి హేమను దీసికొని వెళ్ళితివా?

భానుడు — దెబ్బతో గెడిపితిని యేమిలాభము. ఆరామ నా మాట వినినది కాదు.

రాము — అడవిలోనికి దీసికొనిపోయి నిర్బంధింపలేక పోతివా?

భానుడు — చేయవలసిన పనియంతయు జేసితిని. చంపుతానన్నను సమ్మతించినదికాదు. చివరకొక నూతిలో బడద్రోసితిని

రాముడు... మా మంచిపని చేసితివి చచ్చినదా? బ్రతికినదా?

భానుడు.... అదినాకు తెలియదు. ఇంతలో నా ప్రాంతమందలి పల్లెటూరి బ్రాహ్మణుడొకడు స్నానార్థ మచ్చటికి వచ్చెను. మరి కొందరు వెనుక వచ్చుచుండిరి. దానంజేసి పారిపోయితిని

రాముడు- మంచి ప్రాయశ్చిత్తము చేసితివి కానిమ్ము మనమిక నింటికిబోయి నిష్కంటకముగా రాజ్యము చేసికొనవచ్చును.

భానుడు — అగుంగాని నేనొక్కరుండ నింటికివచ్చిన మన తండ్రి యాక్షేపించును. దేనినయినం బెట్టి మాటి పోవలయును. నీకీ రుచిర సరిపడియున్నదిలే.

రాము — దీనికింత యాలోచనయేల? ఈ రాత్రిలో నీయిష్టము వచ్చిన చోటి నేరికొనుము రాత్రి యా యింటికిబోయి కన్నమువేసి యా యువతిం దీసికొనివచ్చెదను. తెల్లవారువరకు నీ దేశము దాటి పోవచ్చును.

భానుడు — అట్లయిన రేపు పట్టణమంతయు బిచ్చగాని వేషము వైచుకొని

చూచివచ్చెదను. ప్రొద్దుపోయినది నిద్రపోవుదము. యదిరకు నిద్రపట్టినది కాబోలు.

నాలుగుదినములనుండి నిద్రలేదు. చిన్నకష్టము వేసితిమి దాని గురించి కొన్ని చిక్కులు వచ్చినవి. దాటినవిలే! రాత్రికి రాత్రినడిచి యింతదూరము వచ్చితిమి. అందు మూలమున నిద్రపోయినది. లేకున్న మనకన్న నెక్కుడుగా మేల్కొనును.

అవి లోపల రాముడును భానుడును ప్రొద్దుపోవుదనుక మాటలాడికొని నిద్రపోయిరి. ఆమాటలన్నియు విజయుడును చంద్రుడును విని వెరగుపడుచు వారి తమ తమ్ములుగా దెలిసికొని యంతొకచో వసియించి యిట్లు తలంచుకొనిరి. తమ్ముడా భానుడుచేసిన క్రూరకృత్యము వింటివా? నా పెడమీద గత్తివైచి నా ప్రియురాలిని బలవంతముగా నడవికి దీసికొనిపోయి తనమాట వినకపోయినందులకు నూతిలో బడద్రోసెనట. అయ్యో! యెంతకష్టము యీ క్రూరవార్త నాచెవినేల పడవలయును. నాకలంబున నానతీరత్నమున కెన్నియిడుములు వచ్చినవి. ఇట్టిపాపాత్ములు కటికి వాండ్రకుఁబుట్టక యుత్తమక్షత్రియున కేమిటికి బుట్టిరో తెలియదు. వీరనిరువుర నిప్పుడే నఱికివేసెద. గటారి నిటుదెమ్మని యలుకయు శోకము మదిగుదింపఁ బలికిన విజయుని వారించుచు చంద్రు డిట్లనియె.

అన్నా! మావదినెకేమియు భయములేదు. జీవించియేయున్నది. వెంటనే యా నూతియొద్దకు వచ్చిన బ్రాహ్మణునివలన గాపాడబడియుండును. నామాటనమ్ముము. వీండ్రు మనకు సోదరులు. ఎట్టివారైనను మనము భరించి బుద్ధిచెప్పవలయుగాని సంహరించుట యుచితముకాదు. మనగాత్రము చెడ్డదైన నేమిచేయుదమని యెన్నియో నీతివాక్యములు చెప్పి యతని కోపము చల్లారజేసెను.

అంతలో దెల్లవారుటయు వారును వీరును సత్రముఖంబునం గారసిల్లిరి. విజయుని జంద్రునిం జూచి వాండ్రు తెల్లవోవుచున్న సమయంబున వీరిరువురును తమ్ములారా! కుశలముగా నుంటిరా! యని పల్కరించి కౌగిలించుకొనినంత వాండ్రును సమయోచితముగా బ్రత్యుత్తరము లిచ్చిరి. అప్పుడు భానుడు అన్నా! ఆల్లనాడు నీవును వదినయు దూరముగాఁ జెట్టుక్రింద పరుండియుండ నేనొక చెట్టుక్రింద నుంటిని అప్పుడొక పెద్దపులి నాపయిబడివచ్చినఁ బాఱిపోయితిని. అదియు బెద్దదూరము నన్ను దరుముకొని వచ్చి దొరకకంపోవుటచే నెచ్చటికో పోయినది.

తరువాత గొన్నిదినములకు వెఱపుడిపికొని మునుపటిచోటికి వచ్చితిని. మీ రెవ్వరు నచట గనంబడలేదు అది మొదలు మీకొరకే వెదకుచుంటినని విజయునితో చెప్పెను.

పిమ్మట రాముడు తమ్ముడా! నీవా సత్రములో వేఱొకగదిలో బరుండితివికదా. నాడు యర్ధరాత్రంబున మమ్ము విమర్శించుటకై రాజభటు లచ్చటికి వచ్చిరి. అజాడ దెలిసి మేము నీతో చెప్పకయే పారిపోయి వచ్చితిమని చంద్రునితోఁ జెప్పెను

ఈరీతి వారిరువురు తమరహస్యముల వారెఱుగరని బొంకిన విని విజయుడును చంద్రుడును విస్మయము జెందుచు నప్పటికి దగినరీతిగా మాటలాడిరి. పిమ్మట విజయుఁడు తమ్ములారా! మనము వచ్చి పెద్దకాలమైనది. మన తలిదండ్రులు మన నిమిత్తము చింతించుచుందురు. కావున నింటికిఁబోవుదము రండని పలికినం జంద్రుడు సమ్మతించెను. తక్కిన వారిరువురు మఱికొన్నిదినములు దేశాటనము చేయవలయునని చెప్పిరి.

విజయుడు అన్యాపదేశముగా వాండ్రను మఱియొకనాడు పెద్దగా మందలించిన గ్రహించి వాండ్రిరువురును రహస్యముగా మాటాడుకొని వారిం జంప ప్రయత్నము చేయుచు నాకపటముఁ దెలియనీయక యిష్టులవోలె మెలంగఁ దొడంగిరి.

విజయుడు తనభార్య వృత్తాంతముఁ దెలిసికొనవలయునని బలవర్ధనుడు పాలించెడు కరిపురము మార్గము ననుసరించి పయనములు సాగింపఁ దొడంగెను.

ఒకనాడొక యరణ్యములోఁ బోవుచు నొక యగాధకూపసమీపమున వారు భోజనార్థము వసియించియున్నసమయంబున రుచిర నీటికై నూతియొద్దకుఁబోయి నూతిలోని జలము తొంగిచూచి యాశ్చర్యముఖముతోఁ బరుగిడివచ్చి ఓహో! యీ నూతిలో వింతలం జూచితిని ఇరువురుకాంతలు మునుగుచుఁ దేలుచున్నారు. వారు నాగకాంతలని తలంచెదను లేక తెరువరు లెవ్వరేని ప్రమాదంబున దానిలోఁ బడిరేమో తెలియదని పలికిన విని వారు నలువురు తటాలునలేచి యాకూపము నొద్దకు బోయి యాయువతు లెక్కడెక్కడని రుచిర నడిగిరి. రుచిరయు నిదిగో యీమూల తేలిరి. ఈమూల మునిగిరి విమర్శించి చూడుడు. అదిగో బుడగలు వచ్చుచున్నవని చెప్పుచుండ విజయుండును జంద్రుడును వంగివంగి చూడదొడంగిరి.

అట్టిసమయమున భానుడును రాముడును మెల్లగా వెనుకకు వచ్చి వారికాళ్ళు పట్టుకొని చెరియొకరిని నానూతిలో బడవయిచిరి. కటకటా!

చ. తిమిరనివారణక్రియకు దీపము వారిధి విస్తరింపఁబో
తముచలిబాప వహ్ని రవితాపభరంబడగింప నాతప
త్రము కలుషంబులం జెఱుప ధర్మము బాల్పడియుండుఁగాని య
క్కమలజుఁడున్సుభోద్యముఁడుగాడు దురాత్మునిఁజక్కఁజేయగాన్.

అని భర్తృహరి చెప్పియున్నాడు. ఎట్టికార్యమునకైన సాధనమున్నదికాని దుర్జనునిఁ జక్కఁజేయుటకు సాధనము లేదుగదా?

అట్లు వారిని నూతిలో బడవేసి వారిరువురు రుచిరతో గూడికొని యెందేని పోయిరి. ఆకపటమంతకుఁబూర్వము వారు శోధించుకొనినది.

విజయుండునుఁ జంద్రుడును నూతిలోఁబడి తాళదఘ్నమగును జలంబులమునింగి యడుగంటి వెంటనే పైకిఁదేలిరి. వారికి నీదుపాటవము గలిగియుండుటచేఁ దిరుగా మునుంగక యీదుచు ప్రమాదముచే బడినవారికి సూతగానుండుటకై నీటిమట్టముగా

సందులు ధర్మశిలలని పేరున కట్టంబడియున్న పాషాణములందుండి దిగకించి వాని నూరిగాట్టుకొని కొంత సేపటి కాయామ దీర్చుకొనిరి.

అప్పుడు రామయుడు, చంద్రునితో తమ్ముడా నీవు నామాట వింటివికావు. వీరి నప్పుడే పరిభవించిన నింత రాకపోవునుగద. ఎట్టి పనిచేసిరో చూచితివా? ఇప్పుడేమి చేయగలము. ఇందుండి కేలు వైచినను బైవారికి గానంబడవు. పవాణముగ గుటచే నీదారిని నడచువారు తెలుపుచుందరు. ఎవ్వడేని వచ్చినను మిగుల విస్తీర్ణమగు వగ్గం బానిగొలుసగాని దెచ్చునా, అట్టిదిలేకున్న నతడేమి చేయగలడు?

అయ్యో! మనకు యీత రాకున్నను జక్కనగుంగదా. వెంటనే మునింగి ప్రాణములు పోగొట్టుకుందుము. ఇప్పుడాహారములేక చివికి చివికి చావవలసిందే. ఏమిచేయుదుము రక్షించువారెవ్వరు?

అన్నా! మహారాజు గర్భంబున జనియించి పెక్కు విద్యలనేర్చి మంచి బుద్ధిమంతుల మనిపించుకొని తుదకీనూతిలో బలవన్మరణము నొందవలసివచ్చెనా? హా! విధీ? ఎంత క్రూరుండవైతివిరా? యని ధైర్యము చెదర బెదురుదోప గోలున నేడ్చి నంజూచి వారించుచు చంద్రుండిట్లనియె.

అన్నా! నీవింత బేలవైతివేమి? పుట్టినవారి కెప్పటికైన జావు నిక్కువమేకద. అని యెఱింగియు దానికి శోకించుట ప్రాజ్ఞత్వముకాదు. అదియునుంగాక భగవంతు డెవ్వని కెందెట్లు చావు వ్రాసెనో అట్లు జరుగకమానదు. కొంతకాలము దుఃఖము కొంతకాలము సుఖము ననుభవించుట మానవధర్మమై యున్నది. దేనికిని మనము స్వతంత్రులము కాము. మన కర్మకు గర్మయే కారణము. అది యెట్లులాగిన నట్లు పోవుచు దుము. ముందు మనకుమంచి కర్మయుండిన నెప్పటికైన మంచురావచ్చును వెనుక నేనుపడిన చిక్కులలో నిదియొక లెక్కా? నీవును వినయుండవు కాదా? యని యెంతో ధైర్యముతో దగుమాటలు చెప్పి యాతనికి శోకము వాయజేసెను.

అట్లు వారిరువురు మూడు దినములు ధైర్యము విడువక గడియ యుగములాగున గడపిరి అంతకంతకు నాంకలి బాధ హెచ్చుచుండ బెండుపడి యొడలి సారముడుగుచుండ నోపలేక యా ధర్మపాషాణమానుకొని కాళ్ళు దేలవైచుచు మాటాడుట కైన నోపికలేక కన్నులు మూసికొని యానూతిలో వడినాలుగు దినములు గడపిరి అప్పటికి స్మృతి దప్పినది. తలవాలవైచుకొని యారాతినానియున్న సమయంబున దైవికముగా నా ప్రాంతమందలి యూరిలో నొక భాగ్యవంతుని యింటికి దొంగలు కన్నమువైచి, వెండిబంగారములతో నిండియున్న పెట్టెనెత్తుకొనిపోవుచుండ జూచి యా యింటి యజమానుడు పదుగురితో వారిందరిమికొని వచ్చెను.

చోరులు పెద్దదూరము పెట్టెలతో బాఱిపోయివచ్చి యింక పట్టుకొందురని వెఱపుగలిగినప్పుడు దైవగతి నాకూపము చేరువున నుండుటచే నామందసము లానూతిలో బారవైచి పాఱిపోయిరి.

ఆ గ్రామస్థులలో నొకడది జూచి వేగముపోయి యెదురుబడిన యాయజమాని

కావృత్తాంతము జెప్పెను. అప్పుడా యజమానుడు గొలుసులను పగ్గములు దూలములు గంపను పెక్కులు దెప్పించి యాతడు గడదీరిన ప్రోదలను కొందఱిన దుదింపెను.

అజ్ఞాని హృదయంబువోలె గాఢతమోమయమైన యాకూపములో వాండ్రు ధైర్యముతోదిగి నీటిమట్టమున గొలుసులపై నిలిచి పరిశీలించి చూడ ధర్మశిలలపై దలలజేర్చి చేతులతో బిగియబట్టుకొని విహ్వలులై యున్న రాజపుత్రు లిరువురును గనంబడిరి.

వారిం జూచి చోరులిందు దాగియున్నారని తలంచి తమ్ము బరిభవింతురను వెరపుతో దొంగలు దొంగలని యరచుచు వడివడి యాగొలుసులనుండి పైకి బ్రాకి కొనివచ్చి యా వృత్తాంత మా యజమానునికి జెప్పిరి. తరువాత నానూతిలోని కెవ్వరిని దిగుమనినను వెరపుచే సమ్మతించిరికారు.

అప్పుడా యజమానుండు పెద్దయెలుంగున జోరులారా! మిమ్ములను నేను గాపాడెదను. మీరిగొలుసులెక్కిరండు. వెఱవకుడు దీనిలో గొంతసొమ్మిత్తు. నన్నూరక శ్రమపెట్టకుడని యరచియుం బ్రతివచనంబు గానక విసిగి యెక్కుడు రొక్కమిత్తునని యందు దిగుటకు బెక్కండ్ర బ్రతిమాలుకొనియెను.

విత్తమున కాసపడి గారాసులు కొందఱు సమ్మతించి కట్టుగా నానూతిలోనికి దిగి యా రాజపుత్రులం గాంచి పల్కరించి ప్రతి వాక్యంబు వడయక కొట్టబోయి యంతలో దైవప్రేరితమైన బుద్ధిచే నెత్తిన దండములు డింపి దాపునకుబోయి చేతుల నంటి కదలి, కదలకున్న జూచి యూపిరిపరీక్షించి అయ్యో! యీ దొంగలిందుదుమికి రాయిడిచే జేతనముంబాసిరి ఇక వీరింజూచి వెరవనేల. ఈశవము లేమిచేయగలదని యావార్త నా యజమానునికి దెలియజేసి యతని యనుమతిని వారి నిరువురను గంపలలో గూర్చుండబెట్టి త్రాడు గడిపిన వారిం బైకిలాగిరి.

అప్పుడు వికృతముగానున్న వారి శరీరములు చూచి యా యజమానుడు. అయ్యో! ఇదియేమి. దొంగలిందాకనే యిందు బెట్టెలు పారవైచిరని చెప్పిరే. వీరా దొంగలుకారు. నీటిలో నుండుటచే వీరిమేనులు దెల్లబడినవి. ఇంతలో నట్టివికృతిని బొందనేరవు. వీరివలననే యీ వృత్తాంతము వినవచ్చునని పల్కుచు నతండు అన్నమును పట్టికయు తెమ్మని తనదూతల నూరిలోని కనిపెను.

ఆ దూతలు త్వరలోబోయి వానియాజ్ఞ చొప్పున నాహార సత్తువులం దెచ్చిరి మిక్కిలి సాహసముగా నతిదయాళుండైన యా యజమానుడాహారము వారినోట నెక్కించి మంటలువైచి కాపించి పండుకొనబెట్టెను. అప్పుడు వారిమేనుల చెమట పట్టినది. ఇంక జీవింతురని చెప్పుచు నంతలో నూతిలో దొంగలు పారవైచిన మందసములన్నియు గూలివాండ్రు తీసినందున వాని నన్నిటిని బండిమీద నెక్కించుకొని యా రాజపుత్రుల నా దోళికములమీద మెల్లగా దనయింటికి దీసికొనిపోయెను.

ఆ యజమానుడు చేసిన యుపచారములవలన నా రాజపుత్రుల కామరునాడే

స్మృతివచ్చినది. అతడు చేసిన యుపకారమునకు వారు మిక్కిలి సంతసించుచు దమ వృత్తాంతమంతయు నతనికి జెప్పి యతని మన్ననల వడసి కొన్నిదినములందుండి శరీరములు స్వస్థత పడిన కొన్నిదినములకా యజమానుని యనుమతివడసి వెడలి కతిపయ ప్రయాణంబుల గిరిపురంబునకు జనిరి.

అప్పురంబు రాజమార్గంబున జనుచున్న సమయంబున నొక భవనద్వారంబున వీణావాదనపరీక్షామందిరము అనియున్న ప్రకటన పత్రికజూచి చంద్రుడు విజయునితో అన్నా! యీ ప్రకటన చూచితివా యిచ్చటివిశేషము లెట్టివో పరీక్షించి పోవుదమురమ్ము అనుటయు విజయుడు ఇప్పుడు ప్రొద్దెక్కినది. రేపువత్తములే. ఎచ్చటను వీణ పేరు కనంబడనీయవు. నీ వీణ యిచ్చటికి వచ్చినదను కొంటివా యేమి.

అని మాటాడుకొనుచున్న సమయంబున నాలోపలినుండి యెవ్వరో వాకిటికి వచ్చిరి. చంద్రుడు వారింజూచి అయ్యా! యీ ప్రకటన యేమియది. వీణాగానము పరీక్షింతురాయేమి యని యడిగిన నందొకడు అగునగు నిందొక విపరీతపు వీణ యున్నయది. అది పెక్కండ్ర గాయకుల బరిభవించినది. దాని శ్రుతిపెట్టి పాడిన వారికి పారితోషిక మిప్పింతునని మా రాజపుత్రిక ప్రకటించినది. మీరు పాడగలిగిన జూడుడని పలికెను.

ఆ మాటవిని చంద్రుడు విజయుని చేయిపట్టుకొని దాని నిప్పుడు చూచివత్తం రమ్మనిపలుకుచు లోపలకు బోయెను.

అందు విశాలమగు చావడిలో బీఠంబున నొక వీణయుండుటయుం జంద్రుడు దాపునకుబోయి చూచి మొగము వికసింప అన్నా! యిది నాదియే నాదియే యని అరచుచు నతని కౌగిలించుకొనియెను.

తమ్ముడా! వేగిరింపకుము నిదానించి చూడుము అట్లుగంతులు వైచెదవేల? చూచినవారు నవ్వెదరాయని పలికిన నతండు సందియములేదు. అదిగో చూడుము. వీర బత్తాయకుమారచంద్రుఁడని నా పేరు కనంబడుచున్నది. ఆ పేరు నా ప్రియురాలు దీని నాకిచ్చినపుడు స్వయముగా జెక్కినది హా చారుమతి, నిన్నుజూచి ఎన్ని దినములయినదే. ఎండిపోయి గనంబడుదువా! రామా! సోదరుండవయ్యు నెంతపని జేసితివిరా. యని యుత్కృత్తాలాపములు పల్కుచున్న చంద్రుని వారించుచు విజయుడందున్న యధికారులతో, అయ్యా! మేమీవీణనుమేలగించి పాడగలము దీనమాకు గలుగులాభమెద్ది? మీ రాజపుత్రిక యెవ్వతె ఆమె యిట్టి నియమమేమిటికి జేసినదని యడిగిన వారు ఆ వృత్తాంతమంతయు మాకు దెలియదు మీరు పాడగలిగిన మీ పేరులు చెప్పుడు. రాజపుత్రికకుజూపి శాసనము చేయించుకొని వత్తుము. ఇంతకు మున్ననేకులు వచ్చి యీలాగుననే పలికి చివరకవమానము పొందిపోయిరి. చక్కగా నిదానించి చెప్పుడని పలికిన దానికి సందియములేదు. నిక్కముగా బాడగలము. మేలగింపలేక పోయితిమేని మా ప్రాణములు పణముగా నొసెదము. దీనికి మెచ్చి మీ

రాజపుత్రిక యేమయ్యెనో తెలిసికొనిరండని పలుకుచు చంద్ర విజయ యను పేరు వ్రాసియిచ్చెను.

వారు చెప్పినవిషయములన్నియు వ్రాసికొని యాయధికారులు రాజపుత్రిక యొద్దకుం బోయి యావృత్తాంతమంతయుం జెప్పిరి. ఆకథ విని యామె యతి మితిలేని కుతుకము జెందుచు నాదివసంబున సభజేయుటకు నాజ్ఞయిచ్చి యావసథంబునకుం బనకుమారుం బండ్రెండేడుల ప్రాయముగలవాని నచ్చటికి బంపెను.

రాజపుత్రిక శాసనప్రకారము ఆ దివసంబున సాయంకాలమున సభకాహూతులయి నచ్చటికరుదెంచిన యబ్బాలునిం గాంచి విజయుండౌత్సుక్యము దీపింప దృఢసౌందర్యంబులగుచూపు లతనిపయిం బరగించుచు దమ్ముడా! వీనిం జూచితివా! ఈ బాలుని యందు హేమలక్షణంబులు కొన్ని స్ఫురించుచున్నవి. ఈ కపోలములు దానివే ఆహా! నా ప్రేయసి ముద్దుమొగ మెన్నడు చూచితినో వీనిం జూచి దానిం జూచినట్లే యున్నది. అదియునుంగాక నా హృదయంబున వీని మొగముజూచి నపూర్వమగు నుత్కంఠ పుట్టుచున్నది. అది యిట్టిదని చెప్పలేను. ఒకవేళ వీడు హేమకొడుకు కాడుగద. అంతభాగ్యము నాకు బట్టునా! పూర్వమొకనాడు నీవిట్లు స్రుక్కియుంటి వేమియని నేను హేమనడిగిన నాహారము రుచించుటలేదని యుత్తరమిచ్చినది. పిమ్మట నేను తరుణీ! నెలదప్పెనా యేమని పరిహాసమాడిన నాజవ్వని నవ్వి యూరకొనినది. అది సిగ్గుకొని నేనంతటితో నాప్రస్తావము మానితిని. ఇంతలోం బయనము వచ్చినది. తరువాత మనసోదరుడు చేసిన కృత్యము నీవెఱింగినదేకద. అవియన్నియు దలచుకొన దుఃఖము పొల్లుగావచ్చుచున్నది. చూడుము! ఏమి కాల మహిమ అనిపలికిన విని చంద్రుండు అన్నా! నీవన్నమాట నిక్కువము కావచ్చును. వీనియందు నీపోలికయు గనంబడుచున్నది. నాకిదిగో కుడికన్ను అదరుచున్నది శుభసూచకమే. అన్నియు విమర్శింతము తొందరపడకుమని యోదార్చెను.

ఇంతలో నాయధికారులు వీణముందుంచి మేళగించి పాడుమని తొందర పెట్టిరి. అప్పుడు చంద్రుడు దానిముందిడుకొని చక్కగాం దీగెలు సవరించి మెట్లు నొక్కి మేళగించి దాను చారుమతియొద్ద నభ్యసించిన మోహన యనురాగమాలాపించి యొకకృతి పాడెను. అది వినినవారెల్ల మోహావివశులయి మేను మఱచి యొక కృత్యములు జేయుచుపొంగిరి. అట్లు కొంతసేపు పాడి నిలువంబడియుండ సభ్యు లెల్ల సహస్రముఖంబుల మెచ్చుకొనుచు చంద్రుని పెక్కుగతుల గొనియాడిరి.

అట్టి సమయంబున విజయుడు నిలుపలేక యబ్బాలుని దరికిం జేరి ముద్దిడుకొనుచు వత్సా! నీవెవ్వనిపుత్రుడవు? నీపేరేమి? రాజపుత్రిక నీకేమి కావలయునని యడిగిన నక్కుమారుండు కొంతవిమర్శించి నేను విజయుని పుత్రుండను. మా తల్లి పేరు హేమ. నాపేరు గజ[illegible]ందుడు. నావృత్తాంతముతో నీకు పనియేమి అని యడిగెను.

ఆమాటలు విని విజయుడు సంతోషామృతహృదయంబున మునింగినట్లు వివ

కుఁడై యొక్కింత సేపూరకుండి కంఠము డగ్గుత్తిక జెందఁ దెప్పిరిల్లుకొని యాబాలుని ముద్దిడుకొనుచు కుమారా! మీతండ్రి యెందున్నవాఁడని యడిగిన నది నాకుఁ దెలియదు మాతల్లి యెఱుంగునని యాబాలుం డుత్తరమిచ్చెను. అప్పుడు సంతోషము పట్టఁజాలక విజయుండు తమ్మునికా వార్త యంతయుం జెప్పిన నతఁడా బాలుని మఱియు దగ్గఱకుంచి యడిగినవాఁడు విజయుని కుమారుఁడగుట నిశ్చయించి పెదతండ్రి ముద్దిడుకొనుచు నాయనా! మీతండ్రిని మేమెఱుంగుదుము అతనికి మాకును బాంధవ్యమే కలదు. నీవు అందుమూలమున నిన్నింతగాఁ జూచుచున్నారము. ఈ వార్త మీతల్లికి తెలియఁ జెప్పుమని చెప్పిన నా రాజకుమారుఁడు వల్లెయని యుల్లము రంజిల్ల వారి యనుమతి వడసి తల్లి యొద్దకుఁ బోయెను.

ఆరాజపుత్రికయు పుత్రు నెత్తుకొని ముద్దాడుచు నాయనా! సభావిశేషములేమి? ఆవైదేశికులు విపంచిని మేళగించిరా? అని యడిగిన నాబాలుండు అమ్మా! ఆ సభ కిరువురు వచ్చిరి వారి యాకారములు చూడ గౌరవకుటుంబములోనివారలుగా దోఁచు చున్నది వారిలో నొకఁడు వీణను మేళగించి హాయిగా పాడెను చెప్పనేల? యట్టి సంగీతమెప్పుడును వినియుండలేదని సభ్యులు కొనియాడిరి అదియట్లుండె. వారిలో మఱియొకఁడు నన్నుఁ జీరి ముద్దుబెట్టుకొనుచు నీతండ్రి పేరెవ్వరనియు తల్లి యెవ్వతె యనియు లోనగు మాటలడిగిన దండ్రి విజయుండని చెప్పితిని. ఆమాటలు విని కన్నీరు విడుచుచు మీతండ్రి యిప్పుడెందున్నవాఁడని యడిగిన మాఅమ్మకేగాని నాకుఁ దెలియదని చెప్పితిని అది విని యూరక చింతించుచు రెండవవానితో నా వార్త చెప్పెను ఆయనయు నన్నెన్నో యడిగి ముద్దుపెట్టుకొనుచు, తమకు నాతండ్రితో బాంధవ్యమున్నట్లు చెప్పి నీతో చెప్పమనెను. వారెవ్వరో? నాకును వారినిజూడ వేడుక పుట్టినిదిసుమీ! ఒకసారి పిలిపించిచూచెదవా? వారికేమియు నక్కఱలేదట ఆ వీణ యిచ్చినం జాలునట! నీవు వారిఁ జూడగూడదా యేమియని యచ్చటిమాట లన్నియును జెప్పినవిని యప్పాటలగంధి తదీయరూపవిశేషంబు లడిగి తెలిసికొని పతి యనియు మఱందియనియు నిశ్చయించినది.

పిమ్మట నౌత్సుక్యముతో వారిఁ దోడితేఁ దగువారింబంపినవారుపోయి యా రాజపుత్రులంజూచి అయ్యలారా! మీ యదృష్టము మంచిది. మారాజపుత్రిక మీకు మంచి పారితోషిక మియ్యఁగలదు. మిమ్ములను నిలువంబడినట్లుగా నంతఃపురమునకే తీసికొనిరమ్మన్నది ఇంతకుముం దెవ్వరియందు నింతదయ జూపలేదని పలికిన విని విజయుం డిట్లనియె.

ఎన్నిసారులు చెప్పినను మీరు రాజపుత్రిక మాటయే చెప్పుచుందురు. ఈ దేశమునకు మగవాఁడు ప్రభువులేడాయేమి? ఇచ్చటికి వచ్చినవారినెల్ల నంతఃపురము నకు రప్పించుకొనుచుండునాయేమి? మీ రాజపుత్రిక చారిత్రమెట్టిది? పేరేమి? పతి యెవ్వఁడని యడిగిన విని వారు అయ్యో! మీరెరుంగరా! ఇప్పుడామెయే దేశమును

పాలించుచున్నది. తండ్రి స్వర్గస్థుడైనంత నతనికి పుత్రసంతానము లేమిఁ జేసి యామె యాధీనమైనది ఆమె పేరు హేమ. పతి పేరు విజయుడు. ఆయన యెందున్నవాఁడో తెలియదు. ఇందాక సభకు వచ్చిన చిన్నవాఁడాయువతీరత్నము పుత్రుడు, సుగుణంబుల నామె నరుంధతి యని చెప్పనోపు. పవిత్ర చరిత్రయని మిక్కిలి స్తోత్రము చేయుచు వారిం దోడ్కొనిపోయి యంతఃపురమున విడిచిరి.

గజదత్తుడు శౌరి కెదురువచ్చి తీసికొని రత్నపీఠములం గూర్చుండఁబెట్టెను. అప్పుడు హేమ కాండపటములోనుండి వారిం జూచి విజయుని గురుతుపట్టి సంతోష దుఃఖములు పట్టజాలక యట్టె తెర తొలగించుకొనివచ్చి యతని పాదంబులం బడి హా ప్రాణనాథా జీవించి కుశలముగా వచ్చితిరా యని పలుకుచు శోకింప దొడంగినది.

అప్పుడు విజయుడు సంతోషముతో నాకాంతారత్నమును గ్రుచ్చియెత్తి యూరడించుచు పెద్దతడవు వివశుండై కుమారుని కౌగిలించుకొని తత్కాలోచితము లయిన మాటలచే కొంతసేపు గడపి పిమ్మట నాకొమ్మ కిట్లనియె.

కాంతా! నీవు నన్నేమిటికి విడిచివచ్చితివి? ఎందెందు సంచరించితివి? నీ వృత్తాంతము చెప్పుమని యడిగిన నమ్మగువ కన్నీరు దుడిచికొనుచు ననురాగ పాత్రములగు చూపులతనిపై బరగించుచు నిట్లనియె

—o—

హేమ కథ

—o—

నాథా! మనము చెట్టుక్రింద నిదురించుచుండ మీసోదరుడు కృపాణము మీ మెడమీదవైచి నన్ను లేపి బలాత్కారము చేసిన నేనిదుర పరాకున నేమియుం దెలియక కొంతసేపు తొట్రుపడుచుండఁ దానే మిమ్ము వధించినట్లు చూపిన నేను శోకముచే మూర్ఛపోయితిని అట్టిసమయమున నన్ను బలాత్కారముగా నొక మహారణ్యమునకుఁ దీసికొనిపోయెను. అందు నాకు కొంతసేపటికి తెలివివచ్చినఁ దనకు భార్యగమ్మని నిర్బంధించెను.

అందులకు నేను సమ్మతించితిని కాదు. దానం గోపించి యా ప్రాంతమం దొక నూయియుండ దానిలో నన్ను పడద్రోసి తానెచ్చటికో పోయెను

ఇంతలో నొక బ్రాహ్మణుండు స్నానార్థమై వచ్చి యందు నన్నుజూచి కనికరముతో పైకిదీసి యాప్రాంతమందున్న యగ్రహారములో నన్ను తనయింటికి తీసికొనిపోయి నావృత్తాంతమంతయు విని జాలి వొడమిన డెంపముతోఁ గొన్నిదినములు దనయింట బెట్టుకొని కాపాడెను.

నేనప్పటికి నెలదప్పియుంటిని గనుక గర్భచిహ్నములు నాయందు చూచి యాభూదేవుడు కూతురువలె నన్ను చూచుచు నేను సంతతము మీకొరకు చింతించుచుండ నచట గరపుచు బరమానురాగంబున నన్ను బెనిచెను.

అంత పదియవమాసంబున నీశిశు వుదయించెను. ఏ కొదవయు లేకుండ నా బ్రాహ్మణుడు పురుడుపోసి వీనికి జాతకకర్మ నామకర్మాదులు యుక్తకాలంబున కావించెను. ఆయగ్రహార మరణ్యమధ్యమున నుండుటచే నీపావని క్రై దేడులు వచ్చి నప్పుడు వీడు పిల్లలతో నాడుకొనుచు దగ్గ నరణ్యగజ మొకటివచ్చి జనులం బాఱ ద్రోలుచు వీధిలో నాడుకొనుచున్న నాముద్దులపట్టి నెత్తుకుని యడవిలోనికిం బోయెను.

ఆవార్తవిని నేను గుండెలు బాదుకొనుచు నెవ్వరు చెప్పినను వినక వీధింబడి యేనుగు పోయిన జాడం బోదొడంకితిని. పాప మాబ్రాహ్మణుండు నాతోగూడ వచ్చెను కొంతసేపు తిరిగితిమి. ఎందును మాతంగము గనబడలేదు. అప్పుడు నేను బలవన్మరణము నొంద నిశ్చయించి యాపాఱునింటికిం బొమ్మంటిని కాని అతడు నాయుద్యమం బెఱింగి నీకుమారునికి భయములేదనియు గొప్పరాష్ట్రాధి పతియగు నని వెండియు బతితో సమాగమము గలుగుననియు అగ్నముగట్టి చూపితినవియు లోనగుమాటలచే నన్ను మృతినొందనీయక బలాత్కారముగా నింటికిం దీసికొని పోయెను.

నేను బుత్రశోకార్తినై నిద్రాహారములులేక కృశించి దిన మొక యుగముగాఁ బదిదినములు గడపినంతఁ బదునొకండవ దివసంబునఁ గొందఱు రాజభటులునేనున్న యగ్రహారమునకు వచ్చి యేనుగు ఎత్తుకొనిపోయిన పిల్లవానిని గన్నతల్లి యెందున్నదని యడుగుచు నా యొద్దకు వచ్చిరి.

వారింజూచి వేనేనుడ్చుచు దండ్రులారా! యీ పాపాత్మురాలి యవసరము మీ కేలవచ్చినది. నాముద్దులపట్టిం బట్టిన క్రూరగజము మీకు జిక్కలేదు గదా యని యడిగిన అమ్మా! నీవు చింతింపకుము నీపుత్రుడు కుశలియై యున్నవాడు. నిన్ను జూడ దొందరపడుచున్నవాడని చెప్పిరి.

ఆమాటలు చెవిని సోకినంత మేనువొంగ వేమీ! మీరన్నమాట సత్యమే? ఎందున్నవాడు ఏట్లాగజము విడిచినది? నిజము చెప్పుడు. మీపాదములకు మ్రొక్కెద నని యత్యాతురముగ నడిగిన వారిట్లనిరి.

అమ్మా! మా రాజుగారికి వేటయందు మిక్కిలి పాటవముగలదు. తరచు వేటాడుచుందురు. మొన్న నీయడవికి వేటకువచ్చిరి. అప్పుడొక యేనుగు తొండముతో నీ గుమారునిజుట్టి పోవుచుండ గుంభమునం బెట్టుకొని నట్టడవిలో సంచరింపు చుండ నాభూపాలుండు చూచి, సవ్యసాచియుంబోలె గోదండంబుసాచి నైపుణ్యంబు మీరవాడి తూపులచే నక్కరిం బరిమార్చి యబ్బాలుని గాపాడి యెత్తుకొని ముద్దిడు కొనుచు అప్పా! నీ వెవ్వరివాడవు నీతల్లి పేరేమియని యడిగిన నబ్బాలు డూరక యేడ్చుచు అమ్మ, తాతయని చెప్పి యచ్చట నున్నారని యీ వల్లెదెస జేయిజూపు చున్న అప్పుడు మారాజు మమ్ము జూచి యీ యరణ్యప్రాంతమందలి గ్రామము లకుం బోయి యీ పుత్రుని వార్తం జెప్పి వీని తల్లిని దండ్రిని మన గ్రామము దీసి కొనిరండు. పొండని పనిచిన వెదకికొనుచు నిచ్చటికి వచ్చితిమి. కావున నిన్ను దీసి

కొనిపోదుము. రమ్మని పలికిన విని నేనును బయనమునకు దొందరపడుచు బుద్ధిమతులారా! నాపట్టిని రక్షించిన సుకృతి యెవ్వడు? ఏ దేశము? ఎంతదవ్వున్నదని యడిగితిని.

అప్పుడు వారు అమ్మా! కరిపురప్రభుడైన బలవర్ధనమహారాజుగారు నీపుత్రుని రక్షించిరి ఆవీడు మూడుదినముల పయనములో నున్నదని చెప్పిరి. ఆమాట విని నేను డెందమున దిగులు జనింప అయ్యో! అతడు మా తండ్రి యగుట జేసి నన్ను గులటగా నెంచి శిక్షించునేమో కొలఁదియే. దని మనమున నూహించుకొనుచు నిజము జెప్పిన నమ్మునా యని పెక్కుతెరంగుల దలచి యావిషయము మా బ్రాహ్మణునితో జెప్పితిని.

ఆ దయాళుండు పుత్రీ! నీవిందులకు వెరపకుము. నీతో నేనును వచ్చి నిన్ను నాకుతురుగా జెప్పి యతని మతిదెలిసిన పిమ్మట సమయోచితముగా నాచరింపెద జింతింపకుమని పలుకుచు నా సోమదేవుడు నన్ను వెంటబెట్టుకొని నీవీటికి జనుదెంచెను.

శోకోపవాసములచే రూపు మారియున్నది కావున నన్నెవ్వరు గురుతుపట్ట లేకపోయిరి. దానంజేసి యంతఃపురమునకు నేను నిరాటంకముగా బోయి యచ్చటాడు కొనుచున్న నా కుమారుని గాంచి మేనుపులకింపఁ గౌగిలించుకొని శిరము మూర్కొనుచు బెద్దతడవు లాలించితిని

అట్టి యానందములోనున్న నాయొద్దకు నాబ్రాహ్మణుడు వచ్చి పుత్రీ! నీ కష్టము గట్టెక్కినది మీ తండ్రి భార్యమాట విని నిన్ను దుష్టురాలిగా నెంచి నిన్ను వెదకి తెప్పించి శిక్షించుటకయి ప్రయత్నము జేయుచుండ మీరు మొదట నివసించిన యింటి యజమానుడు మీరాడుకొనిన మాటలు గోడ వెనుకనుండి వినెనట అందు మీ సవతితల్లి జేసినదారుణకృత్యము నీసుగుణత్వ తెల్లమగు చుండెను కావున నావృత్తాంతమా పురుషుండ పృష్టుడయి మీ తండ్రి కెఱింగించెను! అది వినినదిమొదలు నీ తండ్రి నీవృత్తాంతము దెలిసికొని రమ్మని నలుమూలలకు దూతలంబుచ్చెనట నీ కొరకు మిక్కిలి విచారించుచున్నవాడట నీ గుణములే కొనియాడునట భార్యను కారాగృహప్రాయమైన యింటిలో నునిచి నిజము చెప్పుమని నిర్బంధించుచున్న వాడట. కావుగ నీవృత్తాంత మాయనతో జెప్పి యచ్చటికి దీసికొని వచ్చెదనని చెప్పిన నేనును సమ్మతించితిని.

అప్పుడాయన వెళ్ళి ఏమిచెప్పెనో గోలుననేడ్చుచు మా తండ్రి నాయొద్దకు వచ్చి నాపైబడి పెద్దతడవు విచారించెను. అతనింజూచుటచే నాకును వెఱ్ఱిదుఃఖము వచ్చినది. మమ్మునోదార్చుచు సోమదేవుండు నాశీలము గురించి మాతండ్రియొద్ద నెక్కుడుగా స్తుతిచేసెను.

అప్పుడతండు నా వృత్తాంతమంతయు నావలనం దెలిసికొని మా సవతితల్లిని చంపబోయెను. కాని నేను వారించితిని. మీకంఠంబున కత్తియుండుట జూచినంతనే

మోహవివశనయితిని. కావున మీరే స్థితిలో నున్నవారో తెలియక మీక్షేమమరసి రమ్మని దేశదేశములకు దూతల నంపితిని పిజాతయుం దెలిసినదికాదు. అట్లు కొన్ని దినములు గడచినవెనుక నొకనాడు భవదీయనామ ముద్రాంకితమయిన యుంగర మీపీటిలో నొకవైద్యుడమ్ముచుండ బట్టుకొని రాజభటులతని నాయుంగరముతో మా యొద్దకు దీసికొనివచ్చిరి. ఆయుంగరము దేవరవారిదనియు నాచెట్టుక్రింద బరుండి నప్పుడు మీ వ్రేలనున్నదనియు నేనెఱుంగుదును. కావున నావైద్యుని సామపూర్వక ముగా నీకిది యెక్కడ దొరికినదని యడిగితిని—

అతండు తానొకనాఁ డొక యరణ్యములోఁ బోవుచుండ నొక చెట్టుక్రిందఁ గత్తివ్రేటుదిని మృతప్రాయుండయి పడియున్న యొకపురుషుని బ్రతికించిన నతం డది తనకు గానుకగా నిచ్చెనని చెప్పెను. ఆమాటవిని నేను బరమానందముతోఁ దర్కించి తర్కించి పలుమారడిగి యతనిమాట సత్యమని తోచినవెనుక నతనికి కానుకలెన్నియేని యిచ్చి యంపితిని.

ఇంతలో దైవవశంబున మాతండ్రికి మృత్యువాసన్నమగుటయు తనరాజ్య మంతయు నాయధీనముంజేసి దౌహిత్రుడెరిగిన పిమ్మట నతని పట్టభద్రుని చేయు మని చెప్పి యతండు స్వర్గస్థుడయ్యెను అదిమొదలు నేనీరాజ్యమును పాలించుచు మీరాకవేచి దేనివలననయినను మీవార్త దెలియునని యెవ్వరేవింతవస్తువుదెచ్చినను నాయొద్దకు దెచ్చునట్లు నారాజ్యములో బ్రకటన చేయించితిని.

అట్లుండ గొన్నినెలల క్రిందట నీవీణ నొకబ్రాహ్మణుడు దెచ్చి యిది భూలో కపు వీణలపోలికగా లేదనియు దనకు వీణాపాటవము గలిగియున్నను దీని మేళ గించురీతి తెలిసినదికాదని, దీనికొక సూత్రములో నొకచోట హేరియు యమ్మెననియుం జెప్పి నాయొద్దకంపెను. నేనది పరీక్షించిచూచి యందు వీరప్రతాప కుమారచంద్ర అని తీగెవలె చెక్కఁబడియున్న నామవర్ణంబులం జూచి చంద్రుడు నోదయుండని మీరుచెప్పియుంటిరి కావున నతండు వచ్చినను మీవార్త దెలిసికొనవచ్చునను తలంపుతో నాబ్రాహ్మణునకు బారితోషిక మిప్పించి దీని నచ్చటనుండి యట్టి ప్రకటన గావించితిని. ఆవీణావంతమే మీ దర్శనము చేయించినది. మీరాకకొరకే యిన్ని ప్రయత్నములు చేయుచుంటిని. ఇదియే నావృత్తాంత మిందొక యక్షరమయిన నస త్యములేదని యగ్ని చేపట్టుకొని చెప్పగలను. నన్ను నిర్దుష్టురాలిగా నెంచి స్వీక రింపుడు వీణం గజములిచ్చినది కావున మాతండ్రి దీనికి గజదత్తుడనుపేరు పెట్టెనని తనకథ యంతయుఁ జెప్పినది.

అప్పుడు విజయుండు గద్గదకంఠముతో సోమదేవభూదేవుం డుదున్నాడు. ఆయనకేమి యుపకారము చేసితివి యడిగిన నొక యగ్రహార మిప్పించితినని చెప్పినది. ఇప్పరో యిదియూ నీహానుపను చేసినమేలు. చాలులే నీ యౌదార్యము వెల్లడియైనది. నీరాజ్యమంతయు నిచ్చినను నాపుణ్యాత్ముని ఋణము తీర్చుకొన నగును రాజ్యమయిన నీయులేకపోతివే యిప్పుడుఁ జానాతపోయిన నేను యిపోయుండు సాక్షి

పించుమ నప్పుడే యాసోమదేవుని రావించి యతఁడుకోరిన దేశమంతయుం ధార వోసెను.

పిమ్మట విజయుండును చంద్రుండును తాముపడిన యిడుములన్నియు నా తరుణి కెఱింగించిరి. చంద్రుఁడా రాత్రి నొకగదిలో నా వీణం బాడి చాయమతిని రప్పించుకొని తనకథయంతయుం జెప్పిన నప్పడంతియు చింతించి యది మొదలా వీణమీఁదగాక యాకృతిని నోటితో బాడినను వచ్చుదానననని సమయముచేసినది. అతం డయ్యండజయానను రెండుదినములందుండ వేడికొని హేమ కామగుచుంజూపుచు బాంధవ్యమును గలిపెను. తదీయ రూపలావణ్యాది విశేషంబులు చూచి దేవయోని విశేషుల సౌందర్య మత్యద్భుత మచింత్యమని చింతించి హేమ యా తామామణిం బెద్దగా మన్నించెను.

చాయమతి రెండుదినంబు లందుండి గజదత్తుని మిక్కిలి గౌరవించుచు దివ్య భూషాంబరంబులిచ్చి యక్షలోకమున కరిగినది. పిమ్మట నా రాజపుత్రులిరువురు కుమారక్రీడాలాప విలోకనకౌతుకంబు దీపింపఁ గొన్నిదినంబు లందుండి తల్లి దండ్రులంజూడ వేడుకగలిగినంత నొకనాడు చతురంగబలముతో బయలుదేరి హేమయు గజదత్తుడును తోడరాఁగ తిప్పయూరంబుల సింహళాయినగరంబునకుఁ జని యూరికనతి దూరములోనున్న యొకతోటలో సేనలతో విడిసిరి.

తమవార్త గ్రామములోనెట్లు వెలయుచున్నదో తెలిసికొనవలయునను తలం పుతో నారాజపుత్రు లిరువురు ప్రచ్ఛన్నముగా నారాత్రి నాపీటలోనికిఁబోయి యొక యంగడియొద్ద గూర్చుండి కొన్నివస్తువులంగొని యాసెట్టితో వర్తకుఁడా! యీదేశపు రాజు పేరేమి? సంతతిగలదా! సంపన్నుడయియున్నవాఁడా? యని యడిగిన నాకోమటి యిట్లనియె.

అయ్యా! మారాజునకుగల సంపద కుబేరునకులేదు కాని దైవికములగు చిక్కులు కొన్ని తటస్థించినవి. అతండు సంతానాపేక్షంజేసి నలుపురు భార్యలను బెండ్లియాడెను. పూర్వపుణ్యంబున నలుగురికి నలుపురుపుత్రులు జనించిరి. వారి వివాహనిమిత్తము భార్యలు కలహించుటచే చాలినంత ద్రవ్యమిచ్చి యారాజు మీ యిష్టమువచ్చిన కన్యకలం బెండ్లియాడి రమ్మని పుత్రులను దేశములమీద కనిపెను.

వారుపోయి పదునాలుగుసంవత్సరము లయినది కొన్నినెలలక్రిందట రెండవ వాడును మూడవవాడు మాత్రము వచ్చిరి. పెద్దవాడును కడపటివాడును దారిలో తార సిల్లి తమసొమ్ము హరించి తమ్ము వంచించి తుదకొకనూతిలో బలవన్మరణము నొందినట్లు వీరిరువురు తండ్రితోఁజెప్పి యట్లు తాను తీసికొనివచ్చిన యొకచిన్న దానిచే సాక్ష్యమిప్పించిరి. ఆమాటలు వినినవారెవ్వరును నమ్మలేదు. వారు వీరికంటె గుణవంతులును రూపవంతులు నగుటనే నట్టిపని చేయుదురా యని యందఱకు సందియముగానున్నయది. వారికిఁ జదువుచెప్పిన యుపాధ్యాయు లామాట లెంత మాత్రము నమ్మఁగూడదనియు వారు మిగుల గుణవంతులనియు చెప్పుచున్నారు.

ఎవ్వరేమన్నను వారిజోలి కెక్కుడనులేదు. రాజు పెద్దవాడయియున్నవాడు. భానుం డనువానికే రాజ్యమిచ్చునని చెప్పుకొనుచున్నారు. ఎవ్వరికిని గాలము సమముగా నుండదుగదా! తత్పుత్రశోకము మాపెనని యుత్సాహము నడంగద్రొక్కినదని యచ్చటివార్త యంతయుం జెప్పెను.

అప్పుడు వాడు క్రూరుల చేష్టలం గుఱించి వెరగుపడుచు దుర్జనుల శిక్షింపక పోవుటయు దుష్కృతమేయని తలంచుచు నప్పుడు తమనెలవునకుంబోయి యమ్మరునాడు తమ రాకనంతయు బత్రికయందు వ్రాసి తండ్రికి దనిపిరి. ఆపత్రిక చూచుకొని యారాజు సంతోషార్ణవంబున మునుంగుచు మేళతాళములతో నెదురేగి వారిని దోడ్కొనివచ్చి కోటలోఁ బ్రవేశపెట్టి యపూర్వకౌతుకముతో వారిమాట లాలింపుచు నాదినమున గడిపెను. వారితల్లులు ప్రాణావశిష్టులై వారింజూచిన తోడనే చంద్రాగమనంబున సముద్రవీచికలవలెఁ బొంగిరి.

అమ్మఱునాడొక సభజేయించి యారాజపుత్రులు మువ్వురు మంత్రిసామంత విద్వాంస పౌరవార పండితమండితమగు నాసభయందు తమ వృత్తాంతమంతయు నుపన్యాసముగా జెప్పి తమకు సోదరులు చేసిన ద్రోహకృత్యములన్నియు వక్కాణించిరి. ఆవృత్తాంతము విని యందున్నవారెల్ల నారాజు మధ్యమపుత్రుల నిందించుచు వారిం గొనియాడదొడంగిరి.

వీరప్రతాపుడప్పుడే తనరాజ్యమంతయు పెద్దపుత్రుని యధీనము గావించెను. కావున విజయుడు రాజయి దండ్యులయినవారిని విడచుట తప్పనియెంచి యా దుర్మార్గుల నిరువురను కోటముంగలనున్న స్తంభములంగట్టి వారమున కొకసారి పండ్రెండేసిదెబ్బలం గొట్టునట్లును వారితోఁగూడ రుధిరము మొగముమీద నుమియునట్లు నీరీతి సంవత్సరమువరకు చేయవలయునని శిక్షవిధించెను. వారియనంతరముగూడ నాకోట ముంగల వారి విగ్రహముల నిలుప స్తంభములకుగట్టి సంవత్సరమునకొకసారి యటు చేయుచుందురు. ఈనగరమే యాసింధుభూమియది. చిరకాలమైనను నప్పటివారి సంతతి వారు చేయించుచుండిరి.

ఇదియే వీరివృత్తాంతమని మణిసిద్ధుడు చెప్పినవిని యా గోపకుమారుండు మిగుల సంతసించెను.

ఇరువది యెనిమిదవ మజిలీ

ఇరువది యెనిమిదవ నివాసదేశమం దొకతటాకము దాపుననున్న మంటపములో మూడు శిలావిగ్రహము లున్నవి. వానిలో నొకదాని ముఖముమీద అంతా మహావిచిత్రమనియు, రెండవదాని భుజములమీద దైవయత్నమనియు మూడవదాని మొదలమీద నెవ్వరి కెవ్వరును లేరనియు పేరులు చెక్కంబడియున్నవి. ఆ పురుష విగ్రహముల కెదురుగా నొక స్త్రీవిగ్రహ మభిముఖముగా నున్నది. దాని భుజముల యందు విరాగిణియని వ్రాయబడియున్నది. ఆ వ్రాతలన్నియుం చదువుకొని

గోపాలుం డత్యంతసంతోషముతో మణిసిద్ధునొద్దకుబోయి తదీయ జపావసానము వరకు నిరీక్షించి పిమ్మట తాను చూచివచ్చిన విగ్రహపువ్రాతలరీతి నెఱింగింపుమని వేడిన నయ్యతిచంద్రుండు తలయూచుచు భోజనానంతర మందొకచో కూర్చుండి తద్వృత్తాంతమంతయు నంతఃకరణ గోచరము చేసుకొని యాసూత్ర నిట్లని చెప్పం దొడగెను.

—o—

దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుని కథ

ఆంధ్రదేశంబున మణిభద్రమను నగ్రహారంబున దేవశర్మయను బ్రాహ్మణుడు గలఁడు. అతండు వేదావేదాంగంబులు చదివి గృహస్థోచితక్రియల యథావిధిం గావించి సమాన్యులలో నుత్తముఁడని పేరుపొందెను. ప్రాయముమించినకొలఁది తాన సామాన్యుఁడగుటచే దేవశర్మ హృదయమున వైరాగ్యంబు దీపింప భాగవతాగ్రేసరుండై హరిభజనము గావింపుచుండును. అతనిభార్య మిత్రవింద యనునది.

క. కై వేసి బిడ్డపాపల తో సందడిలేమి నొడలు దొడ్డదరి దియుచిం
తేసి కుచంబులు మెఱయుం గా సుందరి పోతబొమ్మగతిఁ జూపట్టున్.

ఆ బ్రాహ్మణుం డుదయంబునలేచి ప్రాతఃకృత్యంబులు నిర్వర్తించుకొని గృహారామములోనున్న నూతినీరు చేదుచు యాపాదులు నిండునట్లు చెట్లకు బెట్టుచు బాటసారులకు దాహములిచ్చుచు హరిభక్తి వెలయింపఁ దప్పనిపని యట్లు చేసి కుతపకాలమున నింటికివచ్చి దేవతార్చన గావించి భుజించి వెండియుం దోఁపులకుబోయి సాయంకాలంబు వరకు నందుండి వచ్చుచుండును. మిత్రవిందయు నింటిలో పనియెవ్వరును లేమిం జేసి తానే గృహకృత్యములన్నియుం దీర్చుకొని యలంకరించుకొని వంటజేసి పతి యింటికివచ్చినదోడనే పాదంబులకు నీళ్లిచ్చి శిరంబున బట్టనుచు నత్యంతప్రీతితో భోజనము పెట్టి యంపుచుండును. భార్యచేయు నుపచారములకు దేవశర్మ మిక్కిలి సంతసించుచు నామెను బతివ్రతాతిలకముగా నలంచుచుండెను.

ఇట్లుండ నొకనాడు వారింటికి నిరువురు బ్రాహ్మణులు భోజనార్థ మరుదెంచి తలుపు మూసియుండుటచే వాకిటనుండి తలుపుతీయుమని యరచిరి. ఆ మాటవినియా బోటివచ్చి తలుపుతీసినది. ఆమెంజూచి అమ్మా! మేము పరదేశులము మాకీపూట నింత యన్నము పెట్టెదవా? యని యడిగిన నేమియు మాటాడక యా బ్రాహ్మణి లోనికింబోయినది. ఆ పారులు దేశద్రిమ్మరులగుటచే సంశయించి వెనుదగిలి లోపలకుబోయి ఏమమ్మా! మాటాడవు నిన్నే యడుగుచున్నారము. పొమ్మంటివా యని యెంత యడిగినను మాటాడక వారింజూడక యొకగదిలోనికిం బోయి తలుపు వైచికొనినది.

అప్పుడా బాటసారులా పగటి నతండ వేళాకోళాగుసం దలంచుచు నాయిల్లువెడలి యన్నార్థులై పోవుచు దారిప్రక్కను గిలకలాగుచు నీరు చేదుచున్న దేవశర్మం

గాంచి అయ్యా! మేము బ్రాహ్మణులము. అన్నముకొరకై దాపుననున్న యింటికిం బోయితిమి. ఆ యింటి యిల్లాలు మంచి పుణ్యాత్మురాలు. మాతో లేదనియు నున్న దనియుం జెప్పక తలుపువైచుకొని దాగియున్నది. మేము విటులము కాము మమ్ము జూచి సిగ్గుపడనేలకో తెలియదని యామె నాక్షేపించుచు మాకీపూటకు భోజనము పెట్టింపగలరా? యని యడిగిరి.

ఆ మాటలువిని దేవశర్మ సిగ్గుపడుచు అయ్యా! మీరమ్మగునను నిందింపకుడు. అది నాభార్య మహాపతివ్రత, నేను లేనిసమయములో నొరులతో మాటాడదు ఇతరులం జూడదు. ఆకథ మీరెరుగక తలుపుకొనిపోతిరి. మీరు నిస్సంశయముగా భోజనమునకు రావచ్చును నిందు స్నానముచేయుడు. కలసి పోవుదము వేళయైనదని పలికినవిని యా బ్రాహ్మణులు అయ్యా! యెరుంగకన్న మాటలు క్షమింపవలయునని యపరాధము చెప్పికొని యందే స్నాన సంధ్యావందనాద్యనుష్ఠానములు తీర్చుకొని యా బ్రాహ్మణునితోఁగూడ వారింటికేగిరి.

మిత్రవిందయు వాడుకప్రకారము పతి కెదురువచ్చి పాదములు గడిగి శిరంబునం జల్లుకొని యడుగులొత్తినది. మఱియు భర్తపంక్తిని వారికిఁగూడ మృష్టాన్నములు వడ్డించినది అతిథులు దేవతాత్మనిపి సాలగ్రామతీర్థము పుచ్చుకొమ్మని యామెకు సంజ్ఞచేయగా నా యువతి నాథా! వీరు నా వ్రతం బెఱుంగక నన్నాదరింపుచున్నారు నేను ప్రాణనాథుని పాదతీర్థముతప్ప నితర తీర్థములం బుచ్చుకొనను. ఇతరులం జూడను ఇతరులతో మాటాడనని తెలియజేయుండని పలుకగా వారు వెరగుపడుచు నప్పుడేమియుం బలుకలేక యాపోశనము పట్టి భోజనము చేయందొడగిరి.

ఆమె వడ్డించునపుడు వారిం జూడక పెదమొగముతో వడ్డించెను అది యంతయుం జూచి వారిలో సోమభట్టను నాతండు అయ్యా! మేమనేక దేశములు తిరిగితిమి అనేక శాస్త్రములు చదివితిమి. పెక్కండ్రు పతివ్రతలం జూచితిమి. అట్టివారి చరిత్రంబులు వింటిమిగాని యెందునను నీమెవంటి సతీమణిని చూచి యుండలేదు ఇట్టికథయు వినియుండలేదు. బ్రాహ్మణారాధనము, దేవతారాధనముగూడ పతివ్రతకు నిషిద్ధమని చెప్పుచున్నది.

మేలు మేలు! పుడమిలో నీమె యొక్కరితయే కాబోలు పతివ్రత, ద్రౌపది, సీత, రుక్మిణి, అనసూయలోనగు వారు బ్రాహ్మణులం బూజింపలేదా దేవపాదతీర్థంబుల స్వీకరింపలేదా? ఇది యపూర్వవ్రతమని యాక్షేపించిన విని దేవశర్మ యిట్లనియె.

అయ్యా! మీకు నమస్కారము. మా తప్పులన్నియు క్షమించి భుజింపుడు. మీరనినమాట యదార్థమే నేనేమి చేయుదును? ఎంతచెప్పినను వినినదికాదు. అరుంధతివోలె ప్రవర్తింపవలయునని యున్నదట పోనిండు. ఎవరివ్రతము వారిది

కదా! మనకేమి కొదువయని వినయసంపన్నములగు మాటలచే నతని కోపము చల్లార్చెను.

ఆ బ్రాహ్మణుడు దేవశర్మ వినయసంపత్తిం జూచి యేమియు మాటాడక భుజించిన వెనుక రేడవవానితో రహస్యముగా నిట్లనియె. ఆర్యా! యీయిల్లాలి చర్యలంజూడ, గడు వింతగా గనబడుచున్నవి. దీని గుణములలో మొదటిదానిగా తలంచెదను. దీనిటక్కులన్నియు నాయనూయకవు బ్రాహ్మణుడు నిక్కమములని నమ్ముచున్నాడు నిజమైన పతివ్రత కీల్టియని యనుకొనుచున్నాడు. కొన్నిదినంబులిందుండి దీని దుండగములు పట్టుకొని మగనికెఱిగించి పోవుదమని చెప్పిన నతండును సమ్మతించెను. అట్లిరువురు నాలోచించుకొని వారింటిలో భుజింపక యాయూరి వేతొకచోటవసియించి యాప్రాంతమందే తిరుగుచు నాయిల్లాలి గుట్టంతయు గ్రహించి యొకనాడు జాము ప్రొద్దెక్కిన సమయమున నీరుతోడుచున్న దేవశర్మ యొద్దకుం బోయి అయ్యా! మాకు నాలుక యెండిపోవుచున్నది. దూరమునుండి నడచివచ్చితిమి. ఇంతదాహము తెచ్చితివేని బ్రతికిపోదుము ఈ నీరు పనికిరాదు. లోనికిబోయి మజ్జిగ తెచ్చియిండని యత్యాతురతగా బ్రార్థించిన నతడు అయ్యా! దీనికింతగా వేడవలయునా? ఇదిగో, పోయి తృటిలో పుల్లమజ్జిగ తెచ్చెదనని చెప్పి యాగిలకం గిట్టిపెట్టబోయిన వలదు, వలదు, ఆలస్యమగును మేము పట్టుకొనియెదమని సోమ భట్టు దుకొని యాగిలక లాగుచుండెను.

అప్పుడు దేవశర్మ వేగముగా నింటికిబోయి తలుపు లన్నియు మూయబడి యుండుటజూచి భార్య యింటిలో లేదనుకొని యావలనుండియే తీయగలిగిన గడియ గల యొకతలుపు త్రోసికొని లోపలకుంబోయెను అట్టిసమయమున వంటయింటిలో మిత్రవింద యొకమూల నంటయగుచుండ నావండ పెద్దపాలికాపుతో క్రీడించు చుండెను

వెలవకపు ఇంకను మీదారవచ్చువేళ గాలేదు, గిలకచప్పుడు వినంబడు చున్నది. అదికట్టి స్నానము చేయునప్పటికి రెండుగడియలు పట్టును. నేను సమ యము చెప్పెదనులే. ఈదినము పరదేశులెవ్వరును రాకేమి మనయదృష్టమే నిన్న నేమిటికి వచ్చితివికావు. మంచికూరలు వండియుంచితినిసుమీ! యని పలుకుచు నా నీచునితో కలసియుండ నా దేవశర్మ కన్నులారంజూచి మాటలువిని యట్టె నిలువం బడ బ్రమాన్పడి హా! పాపాత్ములారా! యెంతటిదానావే! నీకతంబున పెక్కండ్రు బ్రాహ్మణులకు నపవిత్రాన్నము పెట్టి పాపము మూటగట్టుకొంటినని తిట్టుచు నీ! యీ సంసారము నాకేటికని రోసి గిలకయున్న పరలి యాయిల్లు వెడలి "ఎంతచిత్రము! ఎంతచిత్రము!" అని పలుకుచు మఱిమఱియు బయటకు వెళ్ళి నీకేమి బోవుచుండెను.

అట్టిసమయమున నా బ్రాహ్మణు లిరువురు వెంటనడచి ఏమయ్యా! దాహము తెచ్చి యీయకపోవుచున్నావు. వింతలేమైనను గనుంటివాయని యడిగిన వారి కేమియు నుత్తరమీయక యెంతచిత్రమును మాటయే రామస్మరణగా నాయూరు విడచి

యొకత్రోవంబడిపోయెను. అట్లు పోయిపోయి సాయంకాలమునకొక యూరు చేరెను. అందెవ్వరేని యెరంగినవాడు గనంబడి పల్కరించిన నెంత చిత్రమనుమాట తప్ప మతేమియు నుత్తరమిచ్చుటలేదు. దానంజేసి ఆతనికి వెఱ్ఱియెత్తినదని యూహించి యా యూరి బ్రాహ్మణులతని బలాత్కారముగా దమయింటికిం దీసికొనిపోయి భోజనము పెట్టుచుందురు.

అట్లుండ దేవశర్మ యొకనాడు రాత్రి గ్రామములో నెచ్చటను బండుకొనక యూరి కనతిదూరములోనున్న శ్మశానవాటిక కవ్వలిభాగమున నొక శూన్యదేవీభవనము నుండుటచే దాని ప్రక్కను బరుండి భగవంతుని ధ్యానింపుచుండెను.

ఇంతలో నొకపురుషుడు చక్కగా నలంకరించుకొని యాగుడిలో ప్రవేశించెను మఱికొంతసేపటికి నొక్కచక్కని చక్కెరబొమ్మ శిరంబున గంధదీపము పెట్టుకొని యుపహారము తెచ్చియేని తెచ్చి యా గుడిలో దూరి తలుపువైచికొనినది. దేవశర్మ యాగోడదాపుననే చీకటిలో బరుండియున్నకతంబున గంధదీపముతో చండికాలములో ప్రవేశించిన యా చంచలాక్షిం జూచి రూపమున కక్కజమందుచు నా గుడిదెస జెవి యొగ్గి వినుచుండెను. అప్పుడిట్టి సంవాదంబు వినంబడినది.

పురుషుడు సుందరీ! నీవల్లనాడు సాయంకాలమున చక్కగా నలంకరించుకొని మీ యింటిద్వారదేశంబున నొయ్యారముగా నిలువంబడి యాదారిం బోవుచున్న నన్ను గ్రీగంటిచూపున జూచితివి జ్ఞాపకమున్నదియా?

స్త్రీ—జ్ఞాపకము లేకేమి? అదియేకాదా మనకు ప్రథమావస్థ. అప్పుడే నాడెందము నీయందు లగ్నమైనది.

పురుషుడు—కుసుమచాపుడు నీ చూపులే తూపులుగా జేసినను గొట్టినందున దగనిబాధం బడితినిగదా?

స్త్రీ—నేనో! అయ్యో అది బాధయో కాధయో చెప్పజాలను. అన్నమురుచింపదు, నిద్రపట్టదు, ఏమియుందోచదు. ఏద్దియో యనుభూతమగువేదన హృదయంబున బాధింప దొడంగినది. ఒకనాడేదియుం దోచక మా పెరటిలోనున్న కదళీతరుకాండంబులం గౌగిలించుకొని నిన్నే ధ్యానించుచుండ నీజోగురాలు ముష్టికై మా యింటికి వచ్చి నన్నుజూచి గ్రహించి మెల్లగా పరితాపకారణంబడిగిన యధార్థంబు వాక్రుచ్చితిని. ఆ పుణ్యాత్మురాలే నిన్ను వెదకి దీసికొనివచ్చి నా యభీష్టము నెరవేర్చినది. కటకటా! ఇట్టిబాధ శత్రువులకైన రావలదుగా.

పురుషుడు....అగునగు నది మంచిపోడయే. ఈ యుపాయము చెప్పినది అదియే నీవార్త నాకెఱింగించిన పిమ్మట మాకు సంఘటన మెట్లని యడిగితిని. అప్పుడది ఈ భూతావేశ ప్రకటన ముంకయుం బోధించి నీయొద్దకు వచ్చినది. నీవు మొదట నెట్లభినయించితివో చెప్పుము.

స్త్రీ—నాకు మన్మథభూతం బావేశించియున్నది. తాపున స్రుక్కియుంటిని

గదా, అది రోగవికార మనుకొని మావారు మందులిప్పించుచుండిరి. నీవా జోగిరాలిచే వార్తనంపిన పిదప నొకనాడు రాత్రి యూరక యేడ్వ మొదలుపెట్టితిని.

పురుషుడు — వనితా! కారణములేక యేడుపు యెట్లువచ్చినది.

స్త్రీ — మనోహరా! నిన్ను దలంచుకొనినంతనే బొల్లుబొల్లుగా రాదొడంగినది. అట్టియేడుపు విని మావారు వెరచుచు నేమియేమి యని యడిగిరి నేను దలవిరియ బోసికొని వెఱ్ఱికేకలు వేయదొడంగితిని. అప్పుడు భూతము పట్టినదని నిశ్చయించి మాంత్రికుల రప్పించిరి. వాండ్రు విభూతిమంత్రించి మీదజల్లిన వారిమీద నుమియుచు గీరుచు దిట్టుచు నీరీతి గ్రూరచేష్టలం గావించితిని. ఇది పెనుభూతము, సాధారణముగా వదలునదికాదని మాంత్రికులు పెక్కండ్రు విసిగిపోయిరి.

పురుషుడు .... మేలు మేలు! మంచి యభినయమే చూపించితివి తరువాత?

స్త్రీ — అది మీరు నేర్పినదియేకాదా! పెక్కులేల? మీరాకవేచి యెన్నితిట్లో పడితిని ఎన్నివేషము వేసితిని. మీరును గడుసువారే, భూతవైద్యుండనని వచ్చినప్పుడు మిమ్ము మొదట తిన్నగా జూడక వెనుకటి మాంత్రికులవలె యెదిరించితిని. నేనెవ్వండనో యెరుగకొంటివి, తిన్నగా జూడుము. జ్ఞాపకమున్నదా? నీమనోభవభూతము వదల్పువాఁడ ననువరకు దెలిసికొంటివినుడీ

పురుషుడు — మనోభవభూత మను మాటవలన నీవాడు గ్రహించితివి గదా?

స్త్రీ — ఆ మాత్రమా? నారోగము కుదిరినం జాలునని వేగుర దేవతలకు మ్రొక్కుచున్నారు అయినను మీకు క్లేశకరమగుగదా!

పురుషుడు .... నీతో మీ వారెంతదూరము వచ్చినారు? నేను సాయంకాలమే వచ్చి యిచ్చట గూర్చుంటిని. నీవాలస్యము చేసితివేమి?

స్త్రీ — అర్ధరాత్రంబున జక్కగా నలంకరించుకొని యుపహారములతో గంధదీపము నెత్తిపయి పెట్టుకొని యొక్కరితయే యూరిబయటనున్న చండికాలయము లోనికింబోయి యక్షిణికి బలియిమ్మని మీరు చెప్పినదే కాదా? అలాగుననే కావించిరి ఇంచుక వ్యతిరేకమయినచో భూతము వదలదని మా వాళ్ళకు భయము, ఇట్లొకనాడే చేయుమని చెప్పితిరేమి? మూడుదినము లయినను జెప్పవలసినది.

పురుషుడు .... ఈ మాత్ర మవకాశము దొరికినది. నయముకాదా? ఇంతకన్న నెక్కుడుగా జెప్పిన నమ్ముదురా?

స్త్రీ — అగునగు నామాటయు సత్యమే. ఇదిగో పాపపుకోడి కూయుచున్నది.

పురుషుడు — నిజముగా నది కోడికూతయే అయ్యో! ఎంతలో దెల్లవారినది. అని పలుకుచు దన్ననుసరించియున్న పంచశరుని గృతార్థుం గావించెను.

అవ్వేలదియు దొలివిన్కు వెలవెల బారుచుండ నక్షత్రంబులం దుడిచికొనుచు వీడిన గ్రొమ్ముడి ముడివయిచుకొని కోక బిగియించి దైక గుస్తరించి [illegible] ముడువు సవరించుకొని తెచ్చినపాత్రంబులు పుచ్చుకొని తలుపులుదీసి నలుమూల[illegible] చూచి తటా

లున దాటి యింటికిం బోయినది. వెంటనే యావిటుండును చండికాలయంబుదాటి యెక్కడికేనిం బోయెను.

వారి మాటలచే దచ్చరిత్రమెల్ల వెల్లడియయినది. కావున దేవశర్మ హృదయంబున నయ్యో! నేనిందెవ్వరు సుందరని యిచ్చటికి వచ్చిన నందుసు నాకీ పాపచర్యలు కనంబడెనే.

సీ. అయ్యయ్యో యిది యెమియన్యాయమో కాని
　　　　యెలసి నేనేమూల నణగియున్న
　　పాపకృత్యములె కన్పట్టుచున్నవి కాని
　　　　సుకృతకార్యం బొండు చూడఁబడదు
　　వనితలందునఁ బతివ్రతలు లేనెలేరో
　　　　లోకమంతయును స్వేచ్ఛకసరణి
　　నొప్పుచున్నదొ లేక యూహించి దైవంబు
　　　　కడలది నాకిటు చూపఁదొడఁగెనొక్కొ
గీ. ఇంద్రజాలమొక్కొ యిది పురాకృత మహా
　　పాతకంబొ యనుచుఁ బరితపించి
　　యూరిలోనికేగి యొక్కదేవాగార
　　బాహ్యమంటపమునఁ బండె నతడు.

ఆ దినమున నా యూరిలో నొక బ్రాహ్మణుడు సంతర్పణ చేయుచు మధ్యాహ్నకాలంబున గుడిలోనున్న దేవశర్మను భోజనమునకుఁ దీసికొనిపోయెను. బ్రాహ్మణులు భుజించుచు నిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

ఒక బ్రాహ్మణుడు—లోకములో భూతములు లేవందురు. చూచితిరా! ఈ బ్రాహ్మణపుత్రికను బట్టిన భూతమెంతదిట్టమయినదో! మొన్నటివరకు సత్తువనిని వేపినదిగదా?

మరియొకఁడు—చివర కెవరివలన వదలినది?

మొదటియతఁడు—మొన్నను మంచిమాంత్రికుఁ డొకడువచ్చి వదిర్చెనట. రాత్రి యాచిన్నది యుపహారంబులం గయికొని చండికాలయములోని కొక్కతియే పోయి యాభూతమునకు బలి యిచ్చి వచ్చినదట. చిత్రమువింటిరా! తెల్లవారువరకు నాభూత మానాతిని బెక్కుచిక్కులు పెట్టి వదలలేక వదలలేక తెల్లవారుసుందక వదలిపోయినదట. అప్పటినుండియు నాచిన్నది చక్కగా మాటాడుచున్నది.

మఱియొకడు—భూతములే లేవని వాదించు వారీకథ వినిన నేమందురో?

మొదటివాడు—మఱియొక దృష్టాంతరము చూడుడు, ఆ చిన్నది యెన్నడును తోడులేక వీధిలోనికి బోవుటకు వెరచునది. మంచి గుణవంతురాలు. దానిని చిన్నతనమునుండియు నేనెఱుంగుదును. భూతశక్తికాక యిట్టిధైర్య మెన్నవర్ణ

రాత్రంబున గండదీపము నెత్తిమీఁద నుంచుకొని శ్మశానభూములలోనుండి యుండి యా లయమునకు బోయి తెల్లవారువరకు నందుండి రాగలదా?

ఇంకొకడు — ఆపిల్ల చాల మంచిదని నేను వినియున్నాను. భూతోచ్చాటన శాంతికొరకే కాబోలు నీసంతర్పణచేయుట.

మొదటివాడు — అవును. రెండునెలలనుండి వెంకటాచలపతిగారి పుత్రికకు భూతబాధవలన నిద్రాహారములు లేవు. నేడు సంతోషముతో నీసంతర్పణ యెక్కుడుగా జేయుమన్నాడు. ఒక్కకూతురు గర్భాదానమయి యారునెలలు కాలేదు. అత్త వారింటికయిననుం బంపలేదు ఆస్థితిలో విచారించుట యబ్బురమా!

మఱియొకడు — ఆమాట యథార్థమగును కాని భుజింపుడు. మాటలానక యాడుకొనవచ్చును. అదిగో నేతిజారీ యదె వచ్చుచున్నది పిలువుము

అని యిట్లు వారాడుకొను మాటలువిని దేవశర్మ యోహోహో! లోకమంతయు నావలెనే మోసపోవుచున్నదిగదా. యని వెరగుపడుచు నది మొదలు "ఎంతవిచిత్ర" మనుమాటమాని "ఎంతవిచిత్రము ఎంతవిచిత్రము" అని పలుకజొచ్చెను అతండా యూరిలో కొన్నిదినములుండి యందుండి వేఱొక గ్రామమునకుం బోయెను ఆ గ్రామమందొక పశువులశాలలో పరుండియుండగా సమీపమునందు వసించియున్న యిరువురమాటలు వినుటచే నతనికి తెలిసిన విషయమేమనగా —

ఒక దంపతులు స్వదేశమున దరిద్రపుబాధ నెక్కుడైనందున పోవుచు నొకనాడరణ్యములో నొకచెట్టుక్రింద బసచేసిరట. అంతకుమున్నే యాచెట్టు క్రింద కొందఱు బాటసారులు వసియించియుండిరి. ఆ మిథునములో మగవాడు భోజ్యపదార్థముల గూర్చుట కందందు దిరుగుచుండ నాతనిభార్య యాబాటసారులలోఁ గాళ్లుజేతులు లేని యొక యధముని వరించి తన యభిప్రాయము వాని కెఱిగించినదట. ఇంతలో మగడు వచ్చుటయు నెవ్వరును లేనిసమయములో నతని నీరు తెమ్మని యొక నూతి యొద్దకనిపి యతడు నీరుచేదుచుండ వెనువెనుకగా వచ్చి యతని నూతిలోఁ బడవేసి యావంగుని భుజములమీద నెక్కించుకొని మోయుచు గ్రామములోనికివచ్చి యతండు తనమగండని చెప్పినంజూచి ప్రజలు తదీయ పాతివ్రత్య గౌరవంబునకు మెచ్చుకొనుచు రూకలును గోవులును నిచ్చుచు సత్కరించుచుండిరి.

ఇట్లుండ నూతిలోఁ బడినవానిని మార్గస్థులు బయటికయి యెరిగి వెలుపలికిఁ దీసిన నతండు భార్యను వెదకికొనుచు దేశాటనము చేయుచు నొకచోట కుంటివానిని మోయుచున్న భార్యను జూచి సత్కరించిన నాటంకరి యతండే తన కాలుచేతులు నరకినవాడని చెప్పి నమ్మించి రాజుచేత నా యువతిని శిక్షింపజేసినదట.

ఆవృత్తాంతము వినుచుగా పాకలోనుండి వారిద్దరు చెప్పుకొనుచుండ విని దేవశర్మ యుదయకాలంబున లేచి కాలుచేతులనుండి పురుగులు గారుచుండ గుష్ఠరోగ పీడితుండగుచున్న కుంటివాని భుజములపయి నెక్కించుకొని యసహ్యమించు కంతయులేక సంతోషముతో మాటలాడుకొనుచు నెక్కడికో పోవుచున్న యాకవట

యువతిం గాంచి యేవగించుకొనుచు నతం డౌరా! ఇది యంతకన్న విచిత్రముగా నున్నదే యని వెరగుపడుచు నదిమొదలు నంతకన్న విచిత్రము అంతకన్న విచిత్రము అంతకన్న విచిత్రము అని పలుకఁజొచ్చెను.

పాపాత్ములుండిన గ్రామములలో నుండుటయు పాపమే యని దేవశర్మ అందు నిలువక యప్పుడే వేఱొక యూరుచేరి యారాత్రి యెవ్వరింటికిం బోక యొక గుఱ్ఱపుసాల కనంబడిన నందు పరుండెను. ఆతనికి రాత్రులయందు నిద్రలేదు. కావున కన్నులుమూసియే లోకవిపరీతములు ధ్యానించుచు విరసించుచున్న సమయంబున నర్ధరాత్రంబునం జీకటిలో మబ్బులో మెరయు మెరపుతీగవలె నాభరణ కాంతులచే దిక్కులను మెరయుచుఁ బంచ భక్ష్య పరమాన్నములు గయికొని యొక వాలుగంటి యాసాలలోనికి వచ్చెను. ఆ చిన్నదానింజూచి దేవశర్మ యోహో! నా కన్నులు పాపపుకన్నులుగాబోలు నెంతమూసుకొని పడుండినను నేదో పాపకృత్యము నాకన్నులంబడుచున్నది. ఈ చిన్నదియు మునుపటివాని వంటిదే యని తోచుచున్నది. పుణ్యకార్య మొక్కటియుం గనంబడదు కానిమ్ము ఏమిచేయునని తలంచుచున్న సమయంబున నియ్యంబుజాక్షి యందుఁ బరుండియున్న యశ్వరక్షకు నొక్కని మెల్లగా పిలిచినది.

వాడు కన్నులు నులిపికొనుచు లేచి రౌద్రాకారముతో నోసీ భ్రష్టముండా! ఇంత ప్రొద్దు పోగొట్టితివేమిఁ నేనాకలితోఁ గొట్టుకొనుచుంటినే! క్రమముగా నీబుద్ధి చెడిపోవుచున్నది. చక్కఁజేసెద చూడుమని పలుకుచు నలుకమెయిం జెయి బిగించి మూతిమీద నొకగ్రుద్దు గుద్దెను. ఆ వ్రేటుతో నాబోటి నోటిపండ్లు రాలి నేలంబడినవి. ఆనాతి వాని నేరికొనుచు అయ్యో? ఇట్లు కోపము సేయుదువు? నేనేమి సేయుదును. పళ్ళన్నియు రాలంగొట్టితివి. రాజుతో నేమని బొంకుదును? నీకెన్నిసారులు చెప్పినం దెలియదు. రాజును నిద్రబుచ్చి రావలయును? నాచిత్త మెప్పుడు నీయందే యుండును అయిన నేమిచేయుదును? మగనాలినగుటచే నాలస్యమయినది. సందుచూచుకొని వచ్చితిని. భక్ష్యములన్నియుం బాఱఁజిమ్మితివి. మంచివి నీకొరకు దెచ్చితిని గుఱ్ఱపు లద్దెలో పడిపోయినవి చూచి తినుము. నీదెబ్బవలన నాకేమియుం గోపములేదు, కాని బోసినోటిమాటలకే వెరచుచున్నదాన. కానిమ్ము. ఎద్దియేని బొంకి యీ నేరము రాజుమీదనే మోపెదనులే? యని వాని బ్రతిమాలుకొని తానుతెచ్చిన పదార్థము లన్నియు వానిచే దినిపించి వానితో భోగించి యాకులట యేగినది.

ఆచర్యలన్నియుఁ గన్నులారచూచి దేవశర్మ ముక్కుపయి వ్రేలిడికొనుచు మఱునాడు ప్రాతఃకాలంబున వీధింబడి పోవుచుండ రాత్రి పట్టపురాజు భార్యతో సరసమాడుచు పరిహాసమునకయి యతికోమలమయిన యామె బుగ్గమీద వ్రేలితో నొక వ్రేటు వేసినంత నయ్యింతి దంతములన్నియు రాలిపోయినవి. అందులకు పుడమి రేడు మిక్కిలి చింతించుచున్నాడు. ఆ దంతము లతికించువారికి మంచి కానుక లిత్తురోయని చాటింపుచుండిరి.

ఆచాటింపువిని దేవశర్మ యాహాహా! లోకమంతా విచిత్రముగానే యున్నది. అంతా విచిత్రమే! యంతావిచిత్రమేయని యాశ్చర్యసాగరంబున మునుంగుచు నది మొదలు "అంతా విచిత్రమే అంతా విచిత్రమే అంతా విచిత్రమే యని పలుకుచు నాయూరను వసియింపక యాదివసముననే వేరొక వీటికిం బోయెను.

ఆ పట్టణమందు నడివీధిలో నొక దేవాలయమున్నది. దాని యరుగుమీదం దఱచు నావీటిలోని బ్రాహ్మణులందరు పనిలేనిసమయమున వచ్చి కూర్చుండి యిష్టాలాపము లాడికొందురు. దేవశర్మ యాయూరు చేరిన నాలుగుదినములకు నొకనాడు కొందఱు బ్రాహ్మణులు చేరి యిట్లు మాటాడుకొనిరి

రామభట్టు — సోమశేఖరా! వింటివిరా! మనమిదివరకు దైవయత్నము గాడితోనే వేగుచుంటిమి. పులిమీద పుట్ర యనినట్లు యిప్పుడు అంతా విచిత్రంగాడొకడు మనయూరు చేరెనట. వానికిగూడ మనము వారములిచ్చి భోజనము పెట్టవలయునట. ప్రొద్దుట సభాపతి బంపిన పత్రిక నీకు జేరినదా?

సోమశేఖరుడు — నేను గ్రామాంతరమునుండి యింతకుమునుపే వచ్చితిని. అందలివిషయము లేమియో నాకు తెలియవు చెప్పుము.

రామ — నాలుగుదినముల క్రిందట నంతావిచిత్రంగాడను వెట్టివాడొకడు మన యూరు వచ్చి దేవాలయములో వసించెను. వాడు దైవాయత్తముగాడివలెనే యెవ్వరితో నేమియు మాటాడడు నాలుగుదినములనుండి తిండిలేక పడియుండుటం జూచి నిన్నను సభాపతి తన యింటికి దీసికొనిపోయి భోజనము పెట్టించెనట.

సోమ — సభాపతి మంచిపనియే చేసెను. వానికేమి సభాకర్మములు సొమ్ము ప్రోగుపడినదికదా! తరువాత?

రామ — అబ్బో! అమాత్రమా! ఒకనాటికే వానిభార్య సాధించెనట. దైవాయత్తంగాడికివలెనే వీనికిని వంతులు వేసికొని భోజనము పెట్టవలయునని యగ్రహార బ్రాహ్మణుల కందఱికిని పత్రికలు బంపినాడు అట్లు సమ్మతింపనవిన వానిని వెలివేయుదునట

సోమ — సభాపతి యుత్తరువు కఠినముగానే యున్నది. ఈమాటు తగవు రాకమానదు. ఇదివరకు దైవాయత్తముగాని విషయమై వచ్చిన తగవు విన్నావా?

రామభట్టు — అదేమి? వినలేదు చెప్పుము.

సోమ — అగ్నిభట్టు, వరుణభట్టులు చాస్తిరూపమైనతమయాస్తి పంచుకొనుచు ఆబ్దికముల నగ్నిభట్టు పెట్టుటకును దైవాయత్తంగాడికి భోజనము వరుణభట్టు పెట్టుటకును మొదట నిర్ణయించుకొనిరట. తరువాత వరుణభట్టు పెండ్లాము తద్దినములు ఏడాదికొకమారు వచ్చునే దైవాయత్తంగాడికి వారమునకు రెండు సారులు భోజనముపెట్టవలయును, దీనిలో మాకు నష్టమున్నదని తగవుపెట్టి మొన్నను దైవాయత్తంగాడిని భోజనమునకుం బిలువనిచ్చినదికాదు. అందువలన వాని కాదినమున భోజనము లేకపోయినది. ఆసంగతి సభాపతి విని వరుణభట్టును మందలించుచు

నింకొకసారి యిట్లు జేసితివేని గులములో వెలివేయింతునని చెప్పెనట. ఆమాటవిని యతనిపెండ్లాము ఏమైననుసరే? మేము వాని కష్టముపెట్టమని చెప్పుచున్నది. మధ్యను వరుణభట్టునకు కంఠముమీదికి వచ్చినది.

రామ—అది కాక సోమయాజులు కూతురు బుచ్చివెంకికాదా. అది అలాటిదే. దాని కెవ్వరిభయము లేదు.

సోమ—ఇదివరకే తగవులు పడుచుండ నీయంత విచిత్రంగాడిని యెట్లు పోషింతురో తెలియదు.

గుణవర్మ—అంతా విచిత్రంగాడు అనగా మొన్న నీదేవాలయములోనికి వచ్చిన బ్రాహ్మణుడా యేమి? అయ్యో ఆయనది మాణిభద్రాగ్రహారము నేనెఱుంగుదును. మంచి యన్నదాత. పాపము వెర్రియెత్తి తిరుగుచున్నాడు కాబోలు. కటకటా యెంత యవస్థ వచ్చినది మార్తాండా! నీవెఱుంగవురా మనమావేళను భోజనమునకు వెళ్ళితిమి.

మార్తాండుడు—ఓహో! ఆయనా! ఇంటిదరిని దారిప్రక్కనున్న తోటలో నీరుచేదుచు దెరువరులకు దాహములిచ్చువాడు ఆయన భార్యయేగాదు పోతబొమ్మ లాగున నున్నది.

గుణవర్మ—నీచిన్నతనపు మాటలు మానినావుకావుగదా నీకు భోజనము పెట్టినందులకు ఫలమిదియా? భార్యమాట యెదుకు?

మార్తాండుడు—కాదు కాదు. ఆమె మహాపతివ్రతయనియే చెప్పుచున్నాను. మనతో మాటాడినదా? భోజనము చేయునప్పుడు మన ముఖమైనం జూచినదా? పోలిక చెప్పితిని కాని మరియొకటికాదు అతండైన మనమందరము భోజనము పెట్టవలసినదే. అంతా విచిత్ర మనుమాట కర్థమేమి?

గుణవర్మ—అతం డంతర్ముఖుడు. ఆయన యుద్దేశ మెవరికి దెలియును?

సోమశేఖరుడు—దైవాయత్తశబ్దమున కేమి యర్థమున్నదో దీనికి నదియే పిచ్చివాండ్రమాటల కర్థము లేమిటి?

అని యిట్లు వారు కొంతసేపు సంభాషించుకొని యరిగిరి. సభాపతి శాసన ప్రకారము దేవశర్మకును ఆయూరి పౌరులు వంతులువేసికొని భోజనము పెట్టుచుండిరి. అంతకుమున్ను కొన్నినెలల క్రిందట దైవాయత్తము దైవాయత్తమని జపముచేయుచు నేమాటయు మాటాడని యొక పురుషుం డాయూరు వచ్చియుండ నా బ్రాహ్మణు లతనికి వంతులు ప్రకారము భోజనము పెట్టుచుండుటచే నదిమొదలిరు వురను నొకదినమే దీసికొనిపోదొడంగిరి. దానంజేసి దేవశర్మకును దైవాయత్తమునకును పరిచయము కలిగియున్నది. కాని యొండొరులు మాటాడుకొనుటలేదు. ఆ యూరి పురమివేల్పు లొకని దైవాయత్తముగాదనియు మరియొకరిని నంతావిచిత్ర గాడనియు పిలుచుచుందురు.

తరువాత వారిరువురు జనసంఘమున్నచోట నుండక విజనప్రదేశములరసి

వసియించువారు, శ్మశానవాటికలు దేవాలయములు చండికాలయములు తోపులు లోనగు తావులకుఁబోయి రాత్రిబరుండువారు ఆ గ్రామములో వారినందఱు నున్మత్తులని తలంచిరి. దేవశర్మవృత్తాంతము దైవాయత్తమునకు దైవాయత్తము వృత్తాంతము దేవశర్మకును దెలియదు వారు జడభరతునివలె నెవ్వరేపని చెప్పినను జేయుటయే కాని యిట్టట్టని చెప్పువారు కారు. ఏది పెట్టినను భుజింతురు వారొకనాడు రాత్రి యొకదేవాలయములో పరుండియుండగాఁ గొంతసేపు ప్రొద్దుపోయిన తరువాతను మబ్బుపట్టి —

సీ. పిసవెట్టిలంచు గుబ్బెతలతప్పులు కప్పు
దాచుటకిది కన్నతల్లి యిల్లు
కరుపు కక్కుఱితి పిల్చుదు గముడిలంజె
వఱదులకిది పిన్న వయసుముందు
గడిచిన్నగాండ్ర యక్కఱలకు నిలుచూచి
పొదువుసొమ్మిడనిది పూట కాపు
కలవ ర్తకులకున్న గవలకాయనినిద్ర
గదలింపనిది నిమ్మకాయపులుసు
గీ. ప్రవకహ, బాపన కుముదినీ పత్రనేత్ర
రంజనంబున కిది సిద్ధాంజనంబు
నా మహాఘన కాళిమోన్నతి వహించి
కటిక చీకటి జగమెల్ల గప్పికొనియె.

అట్లు జగంబంతయు నంధకారమయమై మిన్ను మన్ను కానబడని సమయంబున నాకోవెల యావరణలోని కెవ్వరో యిరువురు వచ్చి యిట్లు మాటలాడిరి.

పురుషుడు — కాంతా! నీవు చీటిలో వ్రాసినదంతయు బూటకమనుకొని యెనను మూడుసారులు నీకు సాంకేతములు చెప్పి వచ్చితినిగాదె. అంత ప్రీతి స్వాంతమునుండిన నేల రాకయుందువు.

స్త్రీ — అయ్యో! నేను వసిన పాటులు నీకేమియెఱుక మొదటిమాటు వాటముఁ జూచుకొని యా తోటలోని పాడుచావడిలోనికిఁబోయి తడిమికొనుచు నొకమూల బండియున్న యొకనింగని నీవనుకొని మెల్లగా లేపితిని. వాడు దైవాయత్తమని పలుకుచు లేచెను. అప్పుడు నేను భయపడుచు వేరొక మూలకుఁబోయి యడంగియుండి వాడు తిరుగా నిద్రపోయిన తరువాత లేచి నలుమూలలు వెదకిన మఱియొక మూల మనుష్యుని జాడఁ దోచుటయు నాదాపునకుఁబోయి పిలిచిన నంతా విచిత్రమనుచు వాడు లేచెను. ఆ ఇద్దరు దైవాయత్తమనుచు నంతా విచిత్రమనుచు వారు జపముచేయ మొదలుపెట్టిరి అట్టిస్థితిలో నేనుం డెట్లుందును.

పురుషుడు — అన్నా మంచి సమయము మించిపోయెనే. అయ్యో! మన పాలిటి యమదూతలవలె నాపాపాత్ము లెక్కడ ప్రోగుపడిరి తరువాత?

స్త్రీ—తరువాత నేమియున్నది? ఇంటికిపోయి యేడ్చుచు మంచముపై పరుండి నిద్రబోయితిని. తెల్లవారకమునుపే మునింగిపోయినట్లు నామగడింటికివచ్చెను.

పురుషుడు—అంతవేగముగా రానేమి పని యున్నది? ఏమి చేసితివి? ఏమి చేసితివి?

స్త్రీ—మఱియేమియులేదు. ఆ వెఱ్ఱిపెధవలకు నాదినమున మా యింటిలో వారము. అందుమూలమున వచ్చెను. లేకున్న నాలుగు దినములవరకు రాకపోవును.

పురుషుడు—అదియు మనకు ముప్పైనదే పోనీ అమ్మవారి గుడిలోని కేమిటికి వచ్చితివికావు?

స్త్రీ—రాకపోలేదు. వచ్చితిని. అప్పటను ఆ దుర్మార్గులే యున్నారు పూర్వం వలెనే జరిగినది.

పురుషుడు—అయ్యో! యిదియేమిపాపము మన సాంకేతికముల గ్రహించ లేదుకదా. వీళ్ళపని పట్టెదనుండు. తరువాత మూడవమాటు పాముగోదలలోనికో?

స్త్రీ—నీతో జెప్పిన సన్వేదవు నేసతిప్రయత్నము మీద నా మొండిగోడ యెక్కి క్రింది నేమియున్నదో చూడక తటాలున యురికితిని ఆగోడ క్రిందనే అంతావిచిత్రంగాడు పరుండియుండెను. కావున నాకాలు వానికాలిమీద బడినది అప్పుడు దద్దరిల్లుచు లేచి అంతావిచిత్రమోయని యరచెను ఆయరపు విని దైవాయత్తంగా దవ్వలినుండి దైవాయత్తమో అని కేకపెట్టెను ఆ కేకలతో చుట్టుపట్లవాళ్ళులేచి అది యేమియోయని యచ్చటికివచ్చిరి ఆ సందడిలో దప్పించుకొని యింటిలో బడుటకు నాకు దుర్ఘటమైనది. సంవత్సరమునుండి ప్రయత్నములు చేయగా మూడు సమయములు దొరకినవి. అవి మూడు నా మూఢులు ముక్కలు చేసినారు. అప్పుడొక్కమారైన నీజాడ గనంబడినది కాదేమి?

పురుషుడు—ఏమని చెప్పుదును. నేను మూడుసారులును నీవు వ్రాసినవేళకే బయలుదేరితిని. కాని మొదటిమాటు పిల్లి, రెండవమాటు ఒంటి బ్రాహ్మణుడు. తరువాత తుమ్ము, ఈ యపశకునములగుటయు వెనుకకు మరలుచు గొంతసేపుండి బయలుదేరగా నెవ్వడో యెద్దుముపచ్చి మాట్లాడుట, పిలుచుట, ఈలాటి విఘ్నములు తటస్థించినవి ఇంతలో గాలము మిగిలిపోయినది నేను మూడుసారులు వచ్చితిని. కాని వేకువవేళ యగుటచే నీజాడయు గానబడక మరలిపోయితిని. ఇంతకు ఆనీచులిద్దరే మనసుఖము చెరిపిరి. వారి తాళము రేపు పట్టెదను. చూడుము. వాళ్ళడ్డము రాకున్న నేను వచ్చువరకు నీవు నిల్చియుండవుగదా?

స్త్రీ—ఇక దాచనేల! నేనే వారిపని పట్టవలయునని తలంచితిని. కాని సాగినదికాదు. నాకు వాళ్ళపై మహాకోపము వచ్చినది.

పురుషుడు—కోపమువచ్చిన నేమిచేసితివి.

స్త్రీ—మొన్న మాయింటిలో వాళ్ళకు వారము గనుక అన్నములో విషము కలిపి వడ్డించితిని.

పురుషుడు — మంచిపని చేసితివి శబాసు. తరువాత?

స్త్రీ — దైవము వాళ్ళయందే యుండెను. వడ్డించే యాపోశనము పట్టుదని చెప్పితిని. అంతలో నెక్కడినుండి వచ్చెనో మాయకుక్క మూడు గుమ్మములు దాటి వచ్చి వారివిస్తళ్ళు ముట్టుకొని పోయినది. అదిచూచి నామగడతి ఛాందసుడు గనుక నేను వచ్చినది కాని ముట్టలేదని చెప్పినను వినక యావిస్తళ్ళెత్తించి పారవేయించి మరల వడ్డించి పెట్టించెను. తెచ్చిన విషమయిపోయినందున దిరుగా పెట్టుటకు వీలు లేకపోయినది. లేకులచే బాబు లీపాటికి స్వర్గములో నుందురు.

పురుషుడు — అయితే దీరిపోవును. కానిమ్ము వారిగురించి రేపాలోచింతము కాని యిప్పుడు ప్రొద్దుపోయినది. మాటలతోడనే కాలహరణమగుచున్నది. ఏయంతరాయమువచ్చునో?

స్త్రీ.... ఆవల నెవ్వరో యున్నట్లున్నది చూడుము.

పురుషుడు — (చూచివచ్చి) అయ్యో! ఆ ముండాకొడుకులే యిక్కడ బరుండి యున్నట్లున్నది. వాండ్రుగాక యీ పెంటలో శయనించే వారెవ్వరు?

స్త్రీ — బాబో! మన మాటలు వినుచుండలేదుగదా? మేల్కొని యున్నారేమో చూచితివా?

పురుషుడు — తెలియదు. కలుగుచునే యున్నారు. వినినను ఆ యున్మత్తులేమి చేయగలరు?

స్త్రీ — అలాగున ననగూడదు. చూచిరా. అని పలుకుసంతలో నా మాటలన్నియు వారిరువురు వినుచుండిరి కావున దేవశర్మ అంతా మహావిచిత్రము అంతా మహావిచిత్రము మరియు దైవాయత్తము దైవాయత్తమనియు మూడేసిమార్లు పఠించి యూరకొనిరి. అదివిని యమ్ముదితయు నప్పురుషుండును తోకత్రెంపిన పిట్టవలె మాఱుమాటాడక జడుపుతో వేరియొకదారిం బారిపోయిరి.

అదిమొదలు దేవశర్మ అంతా విచిత్రమని పఠింపదొడగెను. మఱియు నా యూరిలో స్నేహితులు కొందరికి వారియునికి బయలుపడె యీ విషయ మొకనాడు నీలాటి రేవులో నాడుకొనగా విని యాపురుషులిరువురు నొకనాడెవ్వరికిదెలియకుండ నర్ధరాత్రంబున బయలువెడలి యొక యరణ్యమార్గంబున బోవుచుపోయి నాలుగు దినములకు సానుమంతమను నగరంబు చేరిరి.

అని యెఱింగించువరకు గాలము మిగులుటయు నప్పటికాకథ చెప్పుట చాలించి మణిసిద్ధుడు తరువాత ప్రదేశమున దదనంతర వృత్తాంత మిట్లని చెప్పదొడంగెను.

ఇరువది తొమ్మిదవ మజిలీ

గోపా! వినుమా సానుమంత నగరంబున [illegible] దినంబుల క్రిందట నప్పురి కవ్వడును లేని నెవ్వరి [illegible]

వచ్చియుండెను. ఆతనిని బిచ్చవానిగా దలంచి యన్నగరవాసులైన బాలకులు మూగి కొని యెవ్వరికెవ్వరును లేనివాడని వెక్కిరింపుచుండురు.

ఆతండు తరచు విజనస్థలములయందు వసించుచు నెవ్వరేని తెచ్చియిచ్చిన యాహారపదార్థముల భుజించి యాకలి యడంచుకొనుచుండును. దేవశర్మయు దైవాయత్తము నాయూరుచేరిన రెండుదినములకే యాతని నొక దేవాలయములో గలిసికొనిరి. మువ్వురిచర్యలు నొకరీతిగా నుండుటచే జంటగా నాముగ్గురు నొక్కచోటనే వసించుచుండురు వారి సహవాస పరిచయములు చూచి యా పట్టణప్రజలు గుంపులు గుంపులుగా బోయి పల్కరించుచుండ నొకడు దైవాయత్తమనియు, నొకడంతా మహా విచిత్రమనియు నొకడెవ్వరి కెవ్వరును లేరనియు పల్కుచుండ నవివేకులు పిచ్చివాండ్రనియు, వివేకులు సుజ్ఞానులనియు దలంచుచుండిరి. వారెవ్వరితో నేమాటయు మాటాడక యొండొరులు సైతము పల్కరించుకొనక యొకడు పోయినట్టుగా దక్కిన యిరువురు పోవుచు జంట విడువక యొకచోటనే వసించుచుందురు.

—o—

మాలతి కథ

వారు మువ్వురు నొకనాఁడొక దేవాలయములో శయనించి యుండగా నర్ధరాత్రంబున పదియారేడుల యీడుగల యొకచక్కని జేడియం దీసికొనివచ్చి యొక దంపతులు పురోహితునితోఁ గూడ నాగుడిలో నలుమూలలు వెదకి యొకచోటఁ బరుండియున్న దైవాయత్తమును లేపి కూర్చుండబెట్టి సమంత్రకముగా నతని శిరంబున జలంబులు ప్రోక్షించి పీటలపై నలసిపట్టు సజ్జపలాలిఁ గూర్చుండబెట్టిరి.

పిమ్మట నాపురోహితుడు మెల్లగా పాణిగ్రహణ మంత్రంబులు జదువుచు నావధూవరుల నూత్నాంబరాభరణములచే నలంకరింప జేసి దైవాయత్తము చేతులు పట్టుకొని యా నారీరత్నము కంఠంబున మంగళసూత్రంబు గట్టించెను.తరుదాత నా దంపతులు చెరియొకరిచేతను తలంబ్రాలు పోయించిరి.

ఆట్లు ప్రచ్ఛన్న వివాహముచేసి యా దంపతులా దైవాయత్తమున కెన్నియేని యాహారపదార్థములిచ్చి యచ్చేడియం దీసికొని పురోహితునితోఁ గూడ తెల్లవారకమున్న తమ నెలవులకుఁ బోయిరి.

మఱునాడుదయమున నూతనవస్త్రాలంకార చందన భూషితుండై యున్న దైవాయత్తమును జూచి పౌరులు మిక్కిలి వెరగుపడజొచ్చిరి. దైవాయత్తమాదినంబున దమ్ముఁ గుడువ బిలిచిన బ్రాహ్మణునికి తన యొడలియున్న విలువగలతొడవు లన్నియు నిచ్చివేసెను. మఱియు నద్దినంబున సాయంకాలమున దైవాయత్తము మనంబున నేదియో తలంపు బొడమినంత నయ్యూరు విడిచి యుత్తరాభిముఖుండై యెప్పటికో పోవదలంగిన నతనితోడనే బయలువెడలి దక్కిన యిరువురు నడువఁ

దొరఁగిరి. అట్లు రెండుక్రోశములు దూరముపోవువఱకు నొక మహారణ్యము పొడచూపినది.

పట్టపగలయినను వెలుపుగానిపించు నా కాంతారమున చీకటిపడుచున్నదను భయమింతయుఁ బూనక వారు కొంతదూరము నడచినంత నాప్రాంతమందు విశాలమగు మఱ్ఱిచెట్టొకటి గనంబడినది.

అది ఘనఘనాంతరాళములను శాఖోపశాఖలచే వ్యాపించి బ్రహ్మాండంబు నాక్రమింప విజృంభించి వింధ్యాద్రివోలె ననంతమై మొదలుకన్న లావుగలిగిన యూడలు వేనవేలు బలియఁ బ్రబలాంతరంగ ఫణికోటిడంబు నడుగున కసీలిక ప్రకారంబు సూచింప సహస్ర పద్మాక్షుండైన విశ్వరూపు ననుకరించి యొప్పుచుండెను.

ఖరకర భయంబున వెలిచివచ్చి తన్ను శరణుజొచ్చిన చీకటుల కభయమిచ్చి రక్షించుచున్నట్లు, తదంతరములు పట్టమధ్యాహ్నమునసైత మంధకారమాశ్రయించి యుండును. లక్షలకొలది జను లందొరులకు దెలియకుండ దాగియుండవచ్చును. తస్కరులు గ్రామములు దోచికొనివచ్చి స్తేయంబులు దానిక్రింద విస్రబ్ధముగా పంచుకొనుచుందురు భూతభేతాళములందు నిరంతము నాట్యమాడుచుండును. క్రూరసత్వంబుల కాచెట్టునీడ యాటపట్టు పతంగ సంతతికి నిశాంతము క్రూరవ్యాళములకు విహారభూమియై యొప్పుచున్న యావృక్షమునుజూచి యవ్విరాగులు నలువురును వెరపులేని వారగుటచే నది తమకు నివసింప నుచితప్రదేశమని తలంచుచు నూడలూతగాబూని కొమ్మలపైకెక్కి విశాలముగానున్న తచ్ఛాఖాంతరంబులఁ దలయొకచోటను బండుకొని యచ్చటివిశేషముల జూచుచుండిరి.

అంతలో నిరువురు తస్కరులొక బంగారుగంపను మోసికొని వచ్చి యాచెట్టుక్రింద దింపి యొండొరులిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

స్థూలజంఘుడు — అయోముఖా! ఈ పన్నాది నిద్రబోవుచున్నదా యేమి? ఎంత కుదిపినను లేవకున్నది. ఎత్తునుండి విసురుగా బడుటచే సంకట మొందియున్నదని తలంచెదను.

అయోముఖుడు — కావచ్చును. కాని దీని రూపము చిరుతతనము సూచించుచున్నది. నేను భార్యలేనివాడనుగదా. తొడవులన్నియు మీరు దీసికొని దీని నాపాలిగా విడువుడు

స్థూలజంఘుడు — ఇప్పుడు నేనేమి చెప్పుదును. శంబరాక్షునభిప్రాయ మెద్దియో తెలియదు. మనయిరువురను బయటనిలువబెట్టి వాడు కోటలోనికింబోయి దీని గంపలోనిడి దిగవిడిచెనుగదా మఱియేమి తేబోయెనో తెలియదు. వానిమాట గైకొనకయే మన మీమూట తీసికొని వచ్చితిమి. దీనిమాట పిమ్మట విమర్శింతము వాడింకను రాకున్నవాడు దీనినీతొఱ్ఱలోనిడి యచ్చటికిపోవుదము రమ్ము.

అయోము — దీనికి తెలివివచ్చిన పాఱిపోగలదు. నేనిందుండెదను. నీవు పోయి చూచిరమ్ము.

స్థూల—అబ్బో! నీయభిప్రాయము నాకు తెలియును. నిన్ను విడిచి నే నొక్కరుండ పోవను. పోయిన నిరువురము పోవుదమురమ్ము.

అయో—నేను రాజాలను. పోయిన నీవు బొమ్ము. మన యిరువురమాట యెప్పుడు కలిసినది, నీకంటె శంబరాసురుడే మంచివాడు అసలిబ్బిసరుహాక్షిని నాకొరకే తెచ్చెనని తలంచెదను.

స్థూలజంఘుడు—అట్లయిన చెప్పనేల కదా. వాడువచ్చిన తరువాత నీయిష్టము కొలది కావించుకొందము. కాని యిప్పుడు వానిజాడ దెలిసికొనవలయును. "వాడు చిక్కనేని యెక్కుడు ప్రమాదము రాగలదు."

అయో—స్థూలజంఘా! ఒకసారి యాపెట్టెమూత తెరవుము. ఆ తెరవ ముద్దుమొద మిందాక తొందరగా చూచితిని. తాటంక రత్నరుచులచే మెరయుచున్న చక్కని చెక్కు లొక్కసారి ముద్దుపెట్టుకొనియెదను.

స్థూల—ఇది యుమ్మగిపోనిమ్ము. ఒక్కగాని పట్టగూడదు. వాడు వచ్చు వరకు నేపనియు చేయరాదు. నీకు కోపము వచ్చినను సరియే.

అయో—వాడందు వచ్చిన నేమిచేయుదువు?

స్థూల—ఛీ! ఛీ! పాడుమాటలు మాయకుము. వాడు వచ్చిన నీవా బ్రతుకు వాడవు.

అయో—లేకున్న మఱియేమి, నేను విరహార్తుండనై వేగుచుండ జానకము లో పల్లలాగున నడుము పెట్టెదవేల దీని నీ పెండ్లాములాగునే చూచుకొనుచుంటివే. నాకును మూడవవంతు అధికారము గలిగియున్నది. కావలసిన నీవును మఱియొక సారి ముద్దుపెట్టుకొనుము.

స్థూల—ఆమాటలేమియు నాచెవినబోవవు, శంబరాసురుడు జాగుచేసినందులకు నామది కొట్టుకొనుచున్నది ఆకథ విచారింపుము

అయో—వాడీగంపను దీసికొని పొమ్మనని మనతో చెప్పెనా యేమి ఇంత గండవు వాని యానతిలేక దీనినేమిటికి తీసికొనివచ్చితివి! దీని వాడు చింపెనో మఱి యొకడు చింపెనో యెవ్వరికిని తెలియదు

స్థూ—అగునగు నామాట సత్యమే తొందరపడియే వచ్చితిమి అదిగో సవారీ మోతగు వినంబడుచున్నది, పరికింపుము. ఎవరైన నిచ్చటికి వచ్చు చున్నారేమో.

అయో—(చెట్టుకొమ్మనెక్కి) నీపనియైనదిలే యిక దీని నానుకొమ్ము. అదిగో వేయికాగడలతో మహారాజుగారిట్లు వచ్చుచున్నారు. మన శంబరాసురుడు పట్టుపడి మనవృత్తాంతము చెప్పగా మనలను బట్టుకొనుటకే వచ్చుచున్నట్లు తలంచెదను. నీపుట్టిమునిగినట్లు దాని మొగమైనం జూడనిచ్చితివి కావుగదా ఇక పాఱిపోవుదము లెమ్ము.

అని పలికికొనుచు వారియుభయు నాపురుక నౌక తొట్టిలో నునిచి యెక్కడికేని

జారిపోయిరి. ఇంతలో వేనవేలు కొఱవిదెయ్యములు ఓంకారధ్వనులు సేయుచు దోడరా భైరవునితో వేడుక మాటలాడుకొనుచు పిశాచవాహితమైన శవాందోళిక మెక్కి అచ్చటికి వచ్చి పరచారిక విరచితమైన కల్యసింహాసనమున గూర్చుండి యిట్లు సంభాషించెను.

భూతరాజు—భైరవా! మనము దేశాటనముసేయ మొదలుపెట్టి సంవత్సరమైనది. పెక్కుశ్మశానములు ననేక గుహాంతరములు వేనవేలు కాంతారములు చూచితిమి. కాని యిట్టి మనోహర ప్రదేశమెందును జూచియుండలేదుగదా.

భైరవుడు—కాబట్టియే భేతాళుడిచ్చట నునికిపట్టు జేసికొని విడువకున్నాడు. ఇది దేవర చెప్పినట్లుగా భూతభేతాళ పిశాచాదులకు విశ్రమింప నుచితప్రదేశమై యున్నది.

భూతరాజు—ఓహో! భేతాళుని యునికిపట్టిదియేనా? అతండెందున్నవాడు మన కెదురుగా రాలేదేమి మనరాక అతనికిం దెలిపినదా?

భైరవుడు....నేను మహాశ్మశానమును దిగి వానికి నుత్తరము నంపితిని. అందినట్లు తిరిగి యుత్తరము వ్రాసియున్నాడు అతఁడేమిటికి రాలేదో తెలియదు.

భూతరాజు—ఏది యతండు వ్రాసిన యుత్తరము విప్పిచదువుము.

భైరవుడు—చిత్తము చిత్తము. అని యుత్తరము చదువుచున్నాడు. సకల భూతభేతాళపిశాచనిశాచర శిరోమణికిరణ నిరాజిత చరణయుగళుండైన భూతమహా రాజుగారి చరణంబులకు వందనం బొనరించి సేవకుడు భేతాళుడు వ్రాసికొను విజ్ఞాపనపత్రిక. దేవరవారు అమాత్యభైరవునిచేత వ్రాయించిపంపిన యాజ్ఞాపత్రికం జదువుకొని పరమానందకందళిత హృదయారవిందుడనైతిని. అస్మన్నివాసమైన వటమహీరుహంబునను దేవరవారు దయచేయుదివసంబునకు ప్రాయములో నున్న పెండ్లికాని క్షత్రియకన్యక కుత్తుక నులిమిన వచ్చినెత్తురుచే నాశికొళ్ళత్రింఁ దృప్తిపడుఁ బదలంచి యట్టి యుపతిం దెచ్చి సిద్ధముగా నుంచవలయునని వ్రాయించితిరి. ఆ ప్రకారము గావించి దేవర యనుగ్రహమునకు బాత్రుడనగుదునని విజ్ఞాపన జేయుచున్నవాడ. ఇట్లు తమ పాదసేవకుడైన భేతాళుడు.

భూతరాజు—(ఆయుత్తరము విని) ఓహో! దీనివలన దదీయ భక్తివిశ్వాసములు తెల్లమగుచున్నవే. ఇట్టి యుత్తరము వ్రాసి యతండేమిటికి నిలిచి యుండలేదో తెలిసికొనుము.

భైరవుడు—చిత్తము చిత్తము. పలలప్రియా! యెందుంటివి. యిటురమ్ము.

పలలప్రియుడు—(ప్రవేశించి) దేవా! ఆజ్ఞయేమి? స్వామివారి పాదముల గనిపెట్టి యిందేయుంటిని

భైరవుడు ...మనము భేతాళుని నివాసమునకు వచ్చితిమి. అతనిజాడ ఏమి

యుం గనబడలేదు. ఉపహారము లేమియు సమకూరినట్లు తెలియదు. నీవు విమర్శించి యతని పరిచారకులెందైననుండిరేమో తీసికొనిరమ్ము.

పలలప్రియుడు—చిత్రము చిత్రము అని నలుమూలలు తిరుగుచు రౌద్రాకారముతో ఏమి యీభేతాళుని గర్వము పిశాచసార్వభౌముండువచ్చియుండ నెందుబోయెను. తనకింతన్న నావశ్యకమైన పని ఏమివచ్చినది. ఏడాది కొకసారి వచ్చెడు ప్రభువును సత్కరింపవలదా మంచివాడైన యెకిమీనియానతి ప్రణిధుల మన్నింపరను సామెత నిక్కువమయ్యెనే. కనంబడనీ యేమి చేయించెదనో, భేతాళదూతలెందున్నవారని పెద్దయెలుంగున బిలుచుచుండ నొకదండనుండి యిరువురువచ్చి దేవా యిదిగో మేమిప్పుడే వచ్చియున్నామని చెప్పిరి.

పలలప్రియుడు—మీరెవ్వరు.

తామ్రకేశుడు.... మేము భేతాళుని మంత్రులము. నాపేరు తామ్రకేశుడు వీని పేరు తుండిలోదరుండును.

పలలప్రియుడు—ఓహో! మీస్వామి యెందువోయెను. వానికింత కావరమేల వచ్చినది. భూతసార్వభౌముని యాజ్ఞాప్రభావముల నెఱుంగడాయేమి.

తుండిలోదరుడు—మీస్వామి యట్టివాడు కాడు. కారణమును విని తరువాత నిందింపుడు—

పలలప్రియుడు.... అది యెద్దియో ప్రభువుగారి యెదుటనే చెప్పుదురుగాని రండని వారిం గొనిపోయి దేవా! ఇదిగో యిప్పటికి భేతాళుని దూతలు కన్నులు దెరచివచ్చిరి. ఎద్దియో చెప్పుచున్నారు వినుడు.

భూతరాజు—మీరు భేతాళుని మంత్రులా? అంతడెందువోయెను మారాక విని యున్నవాడా?

తామ్రకేశుడు.... దేవా! వినుండు. భేతాళుండు పరాధీనుండై స్వామికార్యమెట్లు చక్కబెట్టగలడు అతండు విక్రమార్కమహారాజుగారివలన దపంబున స్వాధీనపెట్టుకొనబడినవాడని దేవర యెఱింగియే యుందురు.

భూతరాజు—అవును ఆ మాట వెనుక మాతో నొకప్పుడతండు విజ్ఞాపన చేసికొనియెను. తరువాత?

తామ్రకేశుడు—అమ్మహారాజు తలంచినప్పుడతం డరుగకతీరదు.

భూతరాజు—ఆగు నామాటయు మేమువినియుంటిమి. పిమ్మట—

తామ్రకేశుడు—ఇప్పుడు నృపసార్వభౌముండైన భూపాల దేవచక్రవర్తిగారి మంత్రియైన విజయవర్ధనుడు తమక్రింద సామంతరాజుల పాలనాప్రకారము లెట్లున్నవో విమర్శించుటకయి దేశయాత్ర చేయుచు నీనడుమ నుజ్జయినికి వచ్చుచున్నామని విక్రమార్కునికి యుత్తరము వ్రాసెనట.

భూతరాజు—చక్రవర్తులకు సామంతరాజుల పాలనాప్రవృత్తుల దెలిసికొనుట యావశ్యకమయియున్నది. తరువాత?

తామ్రకేశుడు — ఆయుత్తరము చూచుకొని విక్రమాదిత్యుడెక్కడుగా నా మంత్రికి విందులు సేయదలచి మిక్కిలి వ్యవధియుండగానే యాసన్నాహమంతయు చేయుటకు భేతాళుని దలంచుకొనియెను.

భూతరాజు — అదియుం సుచితముగానే యున్నది పిమ్మట?

తామ్రకేశుడు — అతండు వెళ్ళినప్పుడు మీరాక దలంచుకొని మిక్కిలి దుఃఖించుచు జేయునది యేమియును లేక కొంతసేపు ధ్యానించి మీరు కొన్నిదినము లరిగిన వెనుక ఉజ్జయినికి రండని మాకునుజెప్పి తానరిగెను.

భూతరాజు — పరాయత్తుం డేమిసేయగలడు. వాని లోపమేమియును లేదు. తరువాత —

తామ్ర — మేమతని యానతిరీతి నాప్రోలికిం బోయితిమి. అప్పుడతండందు విజయవర్ధనునకు సత్కారము లపూర్వములుగా గావించుచున్నాడు. ఒక్కొక్కనాడు చేయు మహోత్సవములు రెండవనాడు జేయకుండ నారునెలలు జరుగవలయునట. అప్పుడతనికి మాతో మాటాడుటకే యవకాశము దొరికినదికాదు. స్వామికార్యము నందలి భక్తిచే వెట్టకేలకు తెరపిచేసికొని మాకు కొన్ని రహస్యము లుపదేశించి యంపెను.

భూత — వానిని మాకుం జెప్పవచ్చునా?

తామ్ర... దేవరకుం జెప్పని రహస్యము లున్నవియా? వినుడు.

ఇచ్చట కనతిదూరములో సానుమంతమను నగరమున్నది. ఆ ప్రోలు మదపాలుండను భూపాలుండు పాలించుచున్నవాడు. అతనికి మాలతి యనుకూతురు గలదు. సురగరుడోరగ గంధర్వకిన్నరకులంబులలో నంత సోయగము గల కలకంఠి పుట్టియుండదేమో. మదపాలు డక్కన్యారత్నము నిప్పుడింద్రదత్తుడను నృపపుత్రున కిచ్చి వివాహముసేయ నిశ్చయించి యున్నవాడు. ఆ వివాహదివసంబును దేవర వచ్చు దివసంబు నొక్కటియే యగుటచే నాకన్యారత్నమును గౌరీపూజకు కూర్చుండ బెట్టిన సమయంబున దానిం మోహితం జేసి తీసికొనిబోయి దేవరకర్పింపుడని కొన్ని మంత్రము లుపదేశించి యంపెను. ఇదియే యతండు మాకుం జెప్పిన రహస్యము.

భూత — మంచి యుపదేశము గావించెను. భేతాళునివంటి విశ్వాసముగల బంటు మఱియొకడులేడు తరువాత మీరేమి చేసితిరి.

తామ్ర — మేమిరువురము నేటియుదయమున నారాజుగారి యంతఃపురములో ప్రవేశించి యందలి రహస్యములన్నియు గ్రహించి ముహూర్తకాలము ప్రతీక్షించి యుంటిమి. ఇంతలో నారాజపుత్రికను జక్కగా నలంకరించి గౌరీపూజచేయింప గనకలతిలకలచే నల్లబడిన గంపలో కూర్చుండబెట్టి పరిచారిక లిటునటు దిరుగుచున్న సమయములో నేనాచిన్నదానిపయి మత్తుమందుజల్లి గంపతోగూడ నావల్లవపాలి

నెత్తుకొనిపోయి కోటమాటున నొకచోటనునిచి తుందిలోదరుఁ డనుకొనినయట్లు చేయుచున్నాడో లేదోయని విమర్శించుటయు వెండియు లోనికిఁ బోయితిని.

భూత — సాధు, త్రామకేశ, సాధు మంచి యుపకారముజేసితివి. మొదట తుందిలోదరున కేమని యుపదేశించితివి.

త్రామ — మాలతీరూపముతో కూర్చుండుమని చెప్పితిని. అతండు మదుక్త ప్రకారము గూర్చుండి వారుచేయుమనినట్లు చేయుచు వివాహానంతరమున గదిలోనికి బోయెను. అంతవరకు నేను దాపుననుండి కాపాడుచుంటిని. పిమ్మట నాకోట దాటి మునుపటిచోటున నా చిన్నదానింగానక చింతించుచు నలుమూలలు వెదకివేసరితిని. ఎందును నాసుందరి జాడ గనంబడినదికాదు. అదిలేచి పారిపోయినదనుకొందమన్నను సూర్యోదయమయిన తరువాతగాని నానాతికిఁ దెలివిరాదు. అది దేవమాయయని నిశ్చయించి విచారముతో వచ్చుచుండ నీచెట్టు దాపుననే తుందిలోదరుఁడు నన్ను గలసి కొనియెను.

భూత — అయ్యో! యెంతమందమతివైతివి? దానిం దీసికొనివచ్చి యిందుంచి పోయిన నేకొరంతయు లేకపోవునుగదా! తుందిలోదరుఁడు లోపల నేమిచేసెను. మాలతికథ యెఱుగునేమో యడుగుము.

త్రామ — ఇదివరకే యడిగితిని. అతండు గదిలో ప్రవేశించి తన్ను పరిహాస మాడవచ్చిన యింద్రదత్తుని మేనమామని నఖదంతక్షతంబు లెక్కుడుగా నాటించిన వెరచుచు నతండు దయ్యము దయ్యమోయని యరవబోయిన నోరుమూసి మెడల కుండ పట్టుకొనియెత్తి యొక మహారణ్య మధ్యంబున బారవయిచెనట. మాలతిజాడ యేమియునెఱుంగనని చెప్పినాడు. స్వామీ! మీయానతి గావింపమికి యీ నికృష్టుల యపరాధముల సయించి మన్నింప వేడుకొనుచున్నారము. దేవయానతి యేమియని పాదంబులంబడినంత భూతరాజు వారి నుపేక్షాభావంబునం జూచుచు నిలువుడు. మీ మాట తరువాత విమర్శింతుమని పలుకుచున్నంతలో తెల్లవారుసమయమగుచుండఁ జూచి యాతండు బలముతోగూడ నటకదలి వేరొక నివాసమున కరిగెను

అంతలో సూర్యోదయమయినది. రాత్రిజరిగిన చర్యలన్నియు వారు మువ్వురు చెట్టుకొమ్మల పయినుండి చూచుచుండిరి. కావున ప్రొద్దుపొడిచిన కొంత సేపటికి నమ్ముద్దియకు దెలివివచ్చి తొట్టిలోనుండి కదలలేక మొఱపెట్టినంతనే యా మువ్వురును బోయి మెల్లగా నామగువను గంపతో నేలకు దింపిరి.

అప్పుడాచిన్నది వారినిజూచి మీరెవ్వరు? నన్నిచ్చటికినేమిటికి దీసికొని వచ్చితిరని యడిగిన నొకండు దైవాయత్తమనియు నొకండు అంతా మహాచిత్ర మనియు నొకండెవ్వరికెవ్వరులేరనియు నుత్తరమిచ్చిరి.

ఆమాటలువిని అబ్బోటి అయ్యో! యిది స్వప్నమాయేమి! నిన్నటిరాత్రి మా యింటిలో మావారు నన్ను గౌరీపూజచేయుటకయి యీగంపలో కూర్చుండబెట్టిరే. నన్ను నీరెట్లు దీసికొనివచ్చిరి. నాకు నిద్రపట్టినదాయేమి తరువాత నేమిజరిగినదో

నాకించుకయు జ్ఞాపకములేదు. పెండ్లికి నిశ్చయము వచ్చినదికాబోలు. నన్ను వీరు మఱ్ఱిగుహ దీసికొనివచ్చి వివాహపుమాటలు చెప్పుచున్నారేమి దీనికెద్దియేని కారణ ముండకపోదని తలంచుచున్న సమయంబున గొందఱు రాజభటులాయడవియంతయు వెదకికొనుచు నచ్చోటికివచ్చి యచ్చిగురుబోడింగాంచి యత్యంత సంతోషముతో నిట్లనిరి.

రాజపుత్రీ! నీ విప్పటి కెట్లువచ్చితివి. ఈ కొమ్మలనందున దాగియున్న వీండ్రెవ్వరు? మిమ్ముంగానక మీ తల్లిదండ్రులు మిక్కిలి పరితపించుచున్నారని అడిగిన వారితో మిమ్మని బహువచనముతో మాటాడుచున్నారు. నేనుగాక మఱియొకరు గానంబడలేదాయేమి? అనిపలికిన నక్కలికి కింకరు లిట్లనిరి.

అయ్యో! నీ వెఱుంగవుకాబోలు రాత్రి వివాహానంతరమున నిన్నును నీభర్తను గదిలోనికనిపి తలుపులు మూసిరిగదా. వేకువజామున దలుపులు తీసియుండుటజూచి నీసఖురాండ్రు తొందరపడుచు లోపలికుబోయి యందు మిమ్మిరువురం గానక వేగము పోయి నీతల్లికిం జెప్పిరి. ఆమె పతితోవచ్చి మిమ్ముగానక పెక్కుగతుల బరితపించుచు నలుమూలలకు దూతలబుచ్చెను. మేమీ వటవృక్షము చోరులకు విహారదేశమని యెఱింగినవారమగుటచే నిచ్చటికి వచ్చితిమి. దైవవశంబున నీవిందు గనంబడితివి. నీభర్త యెందున్నవాడని చెప్పిన ముప్పిరికొను విస్మయముతో నప్పడంతి వారికిట్లనియె.

దూతలారా! మీమాటలు విపరీతముగా దోచుచున్నవి. నాకు వివాహమెప్పుడయినది? గౌరీపూజ సేయకపూర్వమే యేమిటికో స్మృతితప్పిపోయినది. నేను పతి మొగము చూచియే యెఱుంగను. పతితో గదిలోనికి బోవుటెట్లు? అని చెప్పుచున్న సమయంబున నా వృత్తాంతము దెలిసి యక్కలికి తలిదండ్రు లచ్చోటికివచ్చి పుత్రికం జూచి కౌగిలించుకొనుచు పెద్దతడవుగారవించిన తరువాత దదాగమన వృత్తాంత మడుగుటయు వారి కవ్వారిజాక్షి యిట్లనియె.

నేను గౌరీపూజ జేయుటకయి గంపలో గూర్చుండినది యెఱుంగుదును. పిమ్మట నేమిజరిగినదో నాకుందెలియదు. నేటి ఉదయంబున నాగంపతోకూడ నీవృక్షకోటరమున నుండగా దెలివివచ్చినది. ఈ మువ్వురు నాప్రాంతమందుండుటచే నందుండి కదలలేక వీరిం జీరినవారు నన్నుదింపిరి. పిమ్మట నేనువారిని మీరెవ్వరని యున్ననేమిటికిచ్చటికి దీసికొనివచ్చితిరని అడిగిననొకండంతా మహావిచిత్రమనియు నొకండు దైవాయత్తమనియు వేరొకం డెవ్వరి కెవ్వరును లేరనియు నుత్తరమిచ్చిరి వారిమాటలు నాయవస్థ ననుకూలించి యున్నవని తలచుచున్నంతలో నీదూత లిచ్చోటికి వచ్చిరి. ఇదియే నేనెఱింగినకథ. మీరు చెప్పినమాటలచే నాకు మఱియొక విస్మయముకలిగినది నాకు వివాహమైనట్లును పెనిమిటితో గదిలోనికి బోయినతరువాత వేకువజామున మేము గనంబడినట్లును మీరు చెప్పుచున్నారు. అది యెంతసత్యమో మీరే యాలోచించుకొనుడని పలికినది.

అప్పటిమాటలువిని వారును వెఱగుపడుచు పుత్రీ! ఈ చరిత్రయంతయు పిమ్మట విమర్శింతముగాక. ఈ ముగ్గురును మనయూరిలో వెఱ్ఱివాండ్రవలె సంచరించుచుండ నెల్లరును నిజమనుకొనుచుండిరి. నేటితో వీరిచేష్టలు స్పష్టపడినవి. తరుచు తస్కరులీరీతినే యున్మత్తులవలె గ్రామములోదిరుగుచు ప్రజలగుట్టు దెలిసినపిమ్మట సొమ్ములు దోచికొనిపోవుచుందురు. వీండ్రు గజదొంగలు. పెండ్లిసందడిలోనుండ నెట్లో కోటలో ప్రవేశించి మిమ్ములను మోసపుచ్చి తీసికొనివచ్చిరి. నీభర్తనెందో దాచియుంచినారని తలంచెదను. వీరిచేతనే నిజము చెప్పించెద చూడుమని కోపోద్దీపితుండయి పండ్లు పటపట గొఱుకుచు వీండ్రనుముగ్గురను చక్కగా నిరవిఱిగట్టి కశలతో బాదుచు వీటిలోనికిం దీసికొనిరండని కింకరులకాజ్ఞయిచ్చి మందపాలుండప్పుడే పుత్రిం గందీసికొని పరివారములోగూడ కోటలోనికిం బోయెను.

ఆభటులు యమభటులట్లు చటులహుంకారంబుల గద్దించుచు పిడచేతులఁగట్టి యమ్ముగ్గురను బిగులగొట్టుచు క్రమంబున బట్టణపువీథులం ద్రిప్పుచు ద్రిప్పి ప్రజలుగుంపులుగావచ్చి చూచి యాశ్చర్యపడుచుండ రాజసభకు తీసికొనిపోయి రేనిప్రోల నిలువం బెట్టిరి.

అప్పుడు రాజు మీరు నిజముచెప్పుడు విడిపింతును. ఇంద్రదత్తునేమిచేసితిరి. మాలతినెట్లు తీసికొనిపోయిరని యెన్నివిధముల నడిగినను తర్జించినను భర్జించినను వారు పలికెడుమాటయే తప్ప మరేమియుం జెప్పరైరి. దానం గోపించి మందపాలుడు వారి కారాగారంబున నుంపనియమించి యంతఃపురమున కరిగెను.

శుద్ధాంతకాంతలక్కాంతామణి వృత్తాంతమంతయువిని యొకరీతిం బలుకం జొచ్చిరి. వారిమాటలు తనకు మిక్కిలి విరుద్ధముగా దోచినంత మాలతి మరియొకనాడు సఖులతో నిట్లు సంభాషించినది.

మాలతి—కలభాషిణీ! నాకు వివాహమైనట్లును ప్రియునితో గేళీగృహంబున నరిగినట్లు మీరును చెప్పుచున్నారేమి? మీకు మతిచెడినదా? లేక పరిహాసకల్పితమా?

కల—నీ వట్లనిన మేమేమని చెప్పుదుము. నీచేతులు పట్టుకొని యింద్రదత్తు శిరంబున ముత్తైపు తలంబ్రాలు వోయించిన దానను నేనుగాదా?

మాలతి—రామరామ యెంతయబద్ధమాడుచున్నదానవు నేను నిద్రపోవుచుండ నాచేత బోయించితివా యేమి?

కల—నీమాట వింతగా నున్నది. నీవప్పుడు వారచూపులచే ప్రియునిం జూచుచు మందహాసము సేయులేదా? జ్ఞాపకము దెచ్చికొనుము. అదియొకవేళ కేళీగృహంబునం గావించిన కృత్యంబులు చక్కగా నున్నవి. వానినన్నింటిని మరచిపోయితివా యేమి?

మాలతి—వానిలో కొన్నింటి చెప్పుము.

కల—నీవు ప్రియుని చిటికెనవ్రేలుబట్టుకొని కేళీగృహంబున కరుగుచున్నప్పుడు

'లలిత' పరిహాసమూడ ద్వారమూతబూని లోపలకు బోవుచున్న మేము చేతులవిడిచి పంపినకథ మరచితివా?

మాలతి — చక్కగా బొంకుచున్నావు. మరియొకటి జెప్పుము.

కల — తల్పంబునందు గూర్చుండినప్పుడు నీమేనంతయు నతండు గందమలఁది స్తనములకు రాచినప్పుడు నీవేమిచేసితివో చెప్పుము.

మాలతి — కల్పనాశక్తి నీకు మిక్కుటముగా నున్నది. అదియు నీవే చెప్పుము.

కల — పోనీ నామాటలన్నియును నీకబద్ధములుగా దోచుచున్నవి. ఈమధుర వాణి నడిగిచూడుము.

మాల — మధురవాణీ! అప్పుడేమి జరిగినది?

మధు ... అందులకు నీవు సిగ్గుపడుచుండ నీ లలిత యతనిచేయిబట్టుకొని మా సమక్షమున నీవిట్టిపని జేయకూడదు. మాచెలి సిగ్గుపడుచున్నది. ఆగందము దుడిచి వేయుమని చెప్పిన పురుషరత్నము తెప్పున నట్లు తుడిచిన విషయము నేనెఱుంగుదును.

మాల — నీవును గలభాషిణియు మాటలాడికొనిరా యేమి?

మధు — సఖీ! మామాటలసత్యములా? మరియు దాంబూలచర్వణమునందేమి జరిగినదో యీకేసరిక నడిగి తెలిసికొనుము.

మాలతి — కేసరికా! నీ యుపన్యాసముకూడ వినిపింపుము.

కేసరిక — నీవెవ్వరిమాటల నమ్మకున్న నేమిచేయుదుము. నేను కాదాకప్పురపువీడెము నీచేతను సగము కొరికించి యతనినోట నుంపించితిని. అతనిమొగముపై బన్నీరుజల్లిన మాటయు నీకు జ్ఞాపకములేదా!

మాలతి — అయ్యయ్యో! మీరందరు నామీద లేనిపోనిమాటలు మోపుచున్నారేమి. ఇది మాయవలెనున్నది. మీరు చెప్పిన పనులొక్కటియు నేనెఱుంగను. నేను గంపలో గూర్చుండినపుడు చెరగొనిపోయినట్లు గంపతో నేనుండుటయే నిదర్శనముకాదా.

సకురాంద్రుడు — అగునగు నామాట విస్మరింపబడినదే ఇప్పుడాయన యెందున్నవారు?

మరియొకతె — జామాతృవియోగ చింతాసంతాపిత స్వాంతుండయి కాంతామణితో నేకాంతముగా నంతఃపురమున మంతనము సేయుచున్నవారు.

మాలతి — పెండ్లికాని జామాతగురించి చింతయేమిటికి మీరు పడిన వెర్రి యభిప్రాయమే వారిని బాధించుచున్నది కాబోలును. మనమచ్చటికి బోవుదమురండు. అని సఖులతో నిష్క్రమించుచున్నది.

మాలతి సఖులతోఁగూడ తల్లిదండ్రులయొద్దకుబోయి వారితో తమ సంవాద ప్రకారమంతయు చెప్పినవిని మందహాసముగ సత్కారముగా పుత్రీ! అగునగు

ఇందు వైపరీత్యమైనదటుల కనంబడుచున్నది. గంపతోనుండుటఁజూడ వివాహకృత్య మసత్యమైనటుల గనంబడుచున్నది. మాచేతులార కన్యాదానంబు గావించి యది యసత్యమని మేమెట్లు తలంతుము, ఈమాయను దెలిసికొనుట దుర్ఘటముగా నున్న యది. ఇంతయు నాముప్పురివలనం గలిగినది. వారినెంత దండించినను నిజముచెప్ప కున్నవారలు. ఇంక వారి నురిదీయుటకాజ్ఞయిచ్చుచున్నవాఁడను. పిమ్మట విచారించు కొనెదముగాక యని పలికి యక్కలికి యిట్లనియె.

తండ్రీ! వారిద్దరు తస్కరులని తోచదు. అంతర్ముఖులవలె గనంబడుచున్న వారట. మనమాతలు వచ్చులోపల తరుకోటరమునుండి నేను మొల్లిక నన్ను బుడమికి దింపిరి. ఇంతకన్న మరేమియుం జేయలేదు. క్రూరులయినచో నూర కుందురాయనుడు నయ్యోదయమునందు వీండ్రు నన్ను తీసికొనిపోవుటకు కారణ మున్నది. మొన్నరాత్రి నిన్ను వీరిలో నెవ్వరికో కపటవివాహము గావించితిమి. అతగులము మనంబునం గలిగి వీరు నినుదీసికొనిపోయిరని తలంచెదనని పలికిన యప్పలుకలకొల్కి యులికిపడుచు నృపతి కిట్లనియె.

ఏమీ! నాకుఁ గపటవివాహము గావించితిరా! కపటవివాహమననేమి? పెండ్లి కాకమున్న గూఢముగా దేవతాసపర్య చేయవలయునని చెప్పి చీకటిలో గుడికి తీసికొనిపోయి చేసినదియా? అటులఁ జేయుటకు కారణమేమన యా నరపతి యిట్లనియె.

అమ్మా! నీవుపుట్టిన కొన్నిదినంబులకు త్రికాలవేదియగు దైవజ్ఞుండొకడు వచ్చిన నతనినర్చించి నీజాతకపత్రికంజూపి భావిఫలస్థితి జెప్పుడని నేనడిగితిని. అతండది విమర్శించి విదేశీయుండగుటచే తనభాషతో నేదియో వ్రాసి యప్పత్రిక నిచ్చి యరిగెను. ఆభాష తెలిసితెలియని యొకబ్రాహ్మణునిచే చదివింప నీచిన్నదానికి పెండ్లి దినముననే మగడు చచ్చుననియు రెండవవివాహము జరుగుననియు నందు సార్వభౌముడు పతియగుననియుఁ దెలియవచ్చినది

ఆమాటనమ్మి భవదీయవైధవ్యము సైరింపక మొన్న నీకు ముందుగా నట్లు కపటవివాహము గావించితిమి. అదియట్లుండె. నిన్నటిదినం బీవిషయము విమర్శించి మరియొక బ్రాహ్మణుం డాపత్రికం జదివి మొదట జదివినవానికాభాష లెస్సగాఁ దెలియకపోవుటచే నట్లు చెప్పెననియు దైవజ్ఞుడీ ముదితకు మొదటి వివాహభర్తయే చక్రవర్తి యగుననియు రెండవసారి పెండ్లియాడఁ బ్రయత్నించినవాడు పరలోక గతుఁడగుననియు వ్రాసియున్నాడని చెప్పెను.

రెండును బూటకములే యయినవి వెర్రివాడు చక్రవర్తి యెట్లగును? దైవ జ్ఞునిమాట నమ్మదగినదా! ఇప్పుడేమిచేయుటకుఁ దోచకున్నదని పలుకుటయు నక్కుటిలాలక యిట్లనియె.

అయ్యయ్యో! తండ్రీ యైహికసుఖంబు కొఱకై చెడుకృత్యంబుల చేయ దొడంగవచ్చునా? ప్రజల ధర్మాధర్మంబులరసి పాలించెడు రాజే యధర్మకార్యంబుల

కావింపఁ గాదనువారెవ్వరు? స్త్రీలకు పునర్వివాహము శాస్త్రసమ్మతమైనదా? ఇట్టి యాచారమెందైనఁ గలదా? సరిహారుపినిన నెంత యాక్షేపింతురు. నేనల్లనాటి రాత్రి చర్యలేమియో యనుకొంటిని గాని యిట్లని దెలిసినచో బరమేశ్వరుఁడు వరించిన సమ్మతింతునా? ఎంత ప్రమాదము వాటిల్లినది. దైవమే నాకీయుపకృతి కావించెను. ఇక చాలు నాముప్పురిలో నన్నెవ్వనికిచ్చి పెండ్లి చేసితివో చెప్పుము. వానినే చక్రవర్తిగా భావించుకొనెదను. అతఁడే నా జీవితేశ్వరుఁడు. చక్రవర్తులయినను మాత్రమెల్ల కాలము మీ పుత్రికకు స్థిరులయి యుందురా? మేము నాలుగుదినములు నెట్లనో కాలక్షేపము జేసి కొనిపోవుటకింతయేల? అని యాక్షేపించు పుత్రికమాటలు విని యాధాత్రీపతి సిగ్గుపడుచు నొక్కింత ధ్యానించుచు నిట్లనియె.

అమ్మా! నీవన్నమాట యథార్థము. నా బుద్ధియే ప్రమాదము నొందినది. గతమునకు వగచినఁ బ్రయోజనము లేమున్నదా? రాత్రి చీకటిలో లేపుటచే నా ముప్పురిలో నెవ్వరికిచ్చితినో గురుతులెట్టివానిని అప్పుడట్టి యవసరము లేకపోయినది. ఆసిత్ప్రసనులిప్పుడు వారిని రప్పించి వారిచేతనే దెలిసికొనియెదనని పలుకుచు చెరసాలనుండి సగౌరవముగా వారిని రావించి జాంబూనదాంబరాభరణాదు లొసంగి యుల్లసమిట్లనియె.

అయ్యలారా! మీశాంతస్వభావములఁ దెలిసికొనలేక విచారణముగా మిమ్ము బాధించిన నాయపరాధము సైచి మన్నింపవేడెద మొన్నటిరాత్రి దేవాలయములో మీలో నొకనికి నాపుత్రికను వివాహము గావించితిని కావున నతఁడెవ్వఁడో తెలుపవలయును. నాకూతురాతనినే జీవిత నిబంధనునిగా జేసికొని పరిచర్యఁ గావింపఁగలదని వినిపించి వాండ్రు వాడుకమాటలుదప్ప మరేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీయరైరి.

తరువాత నాక్షితిపతి చతుర్వేదాపండితుల వారిం బరీక్షించెను గాని ప్రయోజనమేమియును లేకపోయినది దాన విసిగి యవ్వానపతి వారినప్పుడే విడచుటయు నందు నిలువక వారెందేనిం బోయిరి పిమ్మట నమ్మానవతియు నయ్యో! ఇదియేమి కర్మము. ఇప్పుడేమి చేయుదాన స్త్రీలకు పతియే దైవము. పతితోడిదె గతి. పతి యెవ్వఁడో తెలియక యతం డడవులపాలయి గ్రుమ్మరుచుండ నింటికడ దివ్యభోగంబులందుట నాతికి నీతియా? సీత దమయంతి లోనగుసతులు సుఖంబుల విడిచి కష్టంబుల లెక్కగొనక పతులవెంట నడవులఁ గ్రుమ్మరలేదా? వారికన్న నేనెక్కుడుదాననా? వేనుసు లయున్నతులువెంట గ్రుమ్మరుచుండ నెప్పటికయిన నాగళంబున మంగళసూత్రంబుఁ గట్టినయతండు దెలియబడకుండునా? అదియె కర్తవ్యమని నిశ్చయించి హృదయంబున వైరాగ్యంబు దీపింప తల్లిదండ్రులమాటల పాటింపక, బంధువుల మరుపుల లెక్కగొనక యొక్కదివసంబున మణిభూషణాంబరముల విడనాడి నారచీర ధరియించి విరాగిణి యనుపేరు పెట్టుకొని రహస్యముగా పురము వెడలి వారిజాడ లరయుచు దేశాటనము జేయఁ దొడంగినది.

అని యెఱింగించువఱకు వేళయతిక్రమించుటయు నాటికక్కథం జాలించి మణిసిద్ధుండు తదనంతరవృత్తాంతంబు తరువాత మజిలీయందిట్లని చెప్పదొడంగెను.

—o—

ముప్పదవ మజిలీ

మాలతి కథ

వత్సా! వినుమట్లు మాలతీలలనభోగంబులు స్వప్నోపగమముల మాడ్కి యనిత్యంబులని నిరసించి కషాయవస్త్రధారిణియయి యరుగుచు నొకనాఁడొక యరణ్యంబులో నెదురుపడినయొక బ్రాహ్మణునకు నమస్కరించుచు నయ్యా! మీరు తరచు దేశాటనము జేయువారివలె గనబడుచున్నారు. మీకెందయిన ముప్పురు వెట్టివారలు కనంబడిరాయని యడిగిన నవ్విప్రుఁడు స్మృతిఁబినయించుచు నిట్లనియె.

కాంతా! ఈ ప్రాంతమందలి గ్రామములో నధికారులచే నాటంకబెట్టబడి యెవ్వరో ముప్పురుండుటమాత్రము జూచితిని. వారు చందపాల మహారాజుగారి యంతఃపురద్రోహముచేసి చెరసాలలో పెట్టబడి తప్పించుకొని పారిపోయినారట. వారిం బట్టుకొని యాగ్రామాధికారులావార్త రేనికనిపినారట. వాండ్రను పిచ్చివారని కొందఱును కారని కొందఱును నిరూపించుచున్నారు. నీవడిగినవారు వారేమయి యుండవచ్చును. వారు నీకేమి కావలయును? నీవిట్టిప్రాయంబున గాషాయవస్త్రంబులం ధరించి యొంటియయి నడవుల గ్రుమ్మరుచుండనేల? నీరూపము త్రిలోకమోహనజనకమయి యున్నదే యని యడిగిన నప్పడతి యిట్లనియె.

ఆర్యా! నేనొక జోగురాలను, శిష్యురాలనగుటచే వారియవసరము కావలసి వచ్చినది. అంతకన్న మరేమియులేదని పలికి యక్కలికి యావిప్రుని ననుమతిం బడసి వడిగా నడచుచు నాటి సాయంకాలమున నాగ్రామముచేరి వారిం గలిసికొనినది. అప్పుడు వారొక చావడిలో బడవేయబడి యున్నారు. కావున నాపువ్వుబోణి వారి యవస్థకు మిక్కిలి పరితపించుచు నతిదీనములగు నాలోకనములచే వారిమొగములు పరీక్షించుచు దాపున నిలువంబడియే యారాత్రి యెట్టకేల వేగించినది.

తమ్మెంత దైన్యముగా చూచినను యాచించినను యా చిగురుబోణికో వారేమియు మాటాడినవారుకారు వారిం గాచియున్న తలవరులు మరునాఁ డుదయకాలంబున నధికారులయొద్దకుంబోయి అయ్యా! రాత్రి నాపిచ్చివాండ్రదాపున కొక తొయ్యలి వచ్చినది. ఏమి రహస్యముల మాటలాడికొనిరో తెలియదు ఇంతదనుక నందేయున్నది. మీరువచ్చి చూడుడని చెప్పిన వారప్పు డక్కడకుఁజని యవ్వనితం గాంచి వెఱగుపడుచు పడుచా! నీ వేమిటికయి యిచ్చటికి వచ్చితివి? వీండ్రు నీ కాపులా? నిజము చెప్పుమని యడిగిన నబ్బోటి యేమాటయుం జెప్పక తలవాల్చుకొన్నది.

అప్పుడా గ్రామాధికారులు కోపముతో తస్కరులు సామమున నిజము చెప్పుదురా? దండనమే వారియెడల బ్రయోగింపదగినది. వీరితోగూడ నీచేదియం గట్టిపెట్టిన నిజము చెప్పనని పరుషవచనంబు లాడుచున్న సమయంబున మందపాలుని యొద్ద కనిపిన దూతలువచ్చి అయ్యయ్యో! ప్రమాదము సేసితిరి వీండ్రు దొంగలు కారట. అవధూతలట! వీరినెవ్వరును బాధింపగూడదని రాజుగారు శాసనము వ్రాసి యిచ్చినారు. మూఢులవని పలికిన విని యా యధికారులట్టి పత్రికం జదువుకొని వెరచుచు నప్పుడే బంధవిముక్తులంజేసి భోజనములం బెట్టించి సత్కారపూర్వకముగా వారి నాయూరినుండి వేఱొక గ్రామంబున కనిపిరి.

వారు నలువురు నొకరివెనుక నొకరు నడుచుచు నొకనాడొక దారింబోవుచుండ దారిలో భూపాలదేశ మహారాజుగారి మంత్రిని కొంతదూరమనిపి వచ్చుచుండెడి భట్టియు విక్రమార్కుడును దారిలో దారసిల్లిరి. విక్రమార్కుడు వారి యాకారవిచేష్టితములం గాంచి విస్మయమునొందుచు మీరెవ్వరు యెందుబోవుచున్నారని యడిగిన వారు మువ్వురు తమతమ వాడుక మాటలం బలికిరి. మాలతి యేమియు మాటాడినదికాదు. అప్పుడు విక్రమార్కుడు భట్టితో మిత్రమా! వీరిమాటలు చిత్రముగా నున్నయవి వీరివేషములు వైరాగ్యోదయములు బోధించుచున్నవి. ఆకారచిహ్నములు మహానుభావత సూచించెడివి. వీరి నెఱుంగనివార లున్మత్తులని తలంచెదరు. ఈమాటలకు తగిన కారణమెద్దియో యున్నది. దానిం దెలిసికొనుదాక మనమింటికిం బోవలదని పలికిన భట్టియు సమ్మతించెను.

అదిమొదలు భట్టియు విక్రమార్కుండునుగూడ వారుపోయిన చోటికిం బోవుచు నిలిచినచోట నిలుచుచు వారితో కొన్నిదినంబులు దేశాటనమునం జేసిరి. వారు నివసించిన స్థలములో సంయితము దూరముగానుండుట వాడుక కావున నొక్కచోట నట్టొంటినిజూచి విక్రమార్కుండు సాధ్వీ! నేను విక్రమార్కుడ. వింతలజూచు వేడుకచే తరుచు దేశాటనముం జేయుచుందును. నీవెవ్వతెవు వీరెవ్వరు మీ వైరాగ్యవేషములకుం గారణమేమి? నిక్కువము చెప్పుము కొఱంతగల పనులు నెఱవేర్పం గంకణము గట్టుకొంటినని యత్యంత ప్రీతిపూర్వకముగానడిగిన నప్పడతి యెట్టకేలకు సన్ననియెలుగు రాల్పడనయ్యోయ్యదయని కిట్లనియె

ఆర్యా! నేనెవ్వరితో మాటాడనని నేమము జేసికొన్నను నీపేరు వినుటచే చెప్పుచున్నాను వినుము. నేను మందపాల మహారాజు కూతురును. నాపేరు మాలతి యండ్రు దైవచోదితయైన బుద్ధిచే నొకనాడు రాత్రి నన్ను మాతండ్రి వీరిలో నొకనికి వివాహము గావించెను నాపాణిగ్రహించినవాడెవ్వడో తెలియదు. ఆ నిక్కవము దెలిసికొనుటకై నేనిట్టివేషము వైచికొని వీరివెంట దిరుగుచున్నదానను. వీరెవ్వరో నాకు తెలియదు. నీవు నృపతి సామాన్యుడవుకావు నీ చరిత్రము నేను వినుచుంటిని వీరిలో నాపతి యెవ్వడో నిరూపించి నన్నుద్ధరింపుము. నేను నీ

పుత్రికవంటిదానవని కన్నీరువిడచుచు తనవృత్తాంతమంతయుం జెప్పి యతనిపాదం బులం బడినది.

దీనులంగావ కంకణము గట్టుకొనిన యప్పుణ్యాత్ముడు హృదయంబునఁ గని కరంబు జనింప తరుణీ! నీవు వెరవకుము. ఇది దైవకృతము నాజీవితము ధారవోసి యయిన నీకు శుభము గూర్చెదను. వీరు వెర్రివాండ్రుకారు. కారణముచే నిట్లు తిరుగుచున్న వారలని తత్కాలోచితమయిన మాటలచే నాటోటికి ధైర్యము గలుగ జేసెను. గూఢముగా వారిచర్యలు బరీక్షించుచు కొన్నిదినములు దిరిగెను.

ఒకనాడు విక్రమార్కుండును భట్టియు బ్రచ్ఛన్నముగా జయంతమను పట్టణములో రచ్చబల్లపై కూర్చుండి వినుచుండఁ గొందఱు విటపురుషు లిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

శృంగారశేఖరుడు—వీరభద్రా! వేళయగుచున్నది. మనమనుకొనిన ప్రకారము నాలుగువీధుల మొగలయందును మనమిత్రులు నిలచియుండిరా! మయూరుఁడెందున్నవాడు.

వీరభద్రుడు—మయూరుడు తూర్పువీధిని గాచియుండెను. విచక్షణుడు దక్షిణవీధిని, రాజశేఖరుడు పడమరవీధిని వీర్యంతుడును నాని సోదరుడును నిలిచియుండిరి. నీ విందుంటివో లేదో యని చూడవచ్చితిని. నేనుత్తరవీధికి పోవుచున్నాడ నేనుగతోఁదిరుగుచుండుఁడని జంబుకాదులకు నియమించితిని.

శృంగా—ఆమాతంగ మెవ్వరిని వరించినను మనమందర మీ రాజ్యము సమముగా పంచుకొందమని ప్రమాణపత్రికలు వ్రాసికొంటిమిగదా! దానిలో నిన్నను మయూరుడు వ్రాలు చేయలేదు. తరవాత చేయించితివా? అనక తగవు పెట్టగలడు.

వీర—ఏనంత వెర్రి వాడననుకొంటివాయేమి? అన్ని కొఱతలు దీర్చితిని. దైవానుగ్రహముమాత్ర ముండవలయును.

శృంగా—మిత్రమా! మనకుఁ దప్పక రాజ్యము రాగలదు. రెండు మూడు దినములనుండి నేను కళత్రముగా స్వీకరించిన నాగరత్నమునకు మంచి స్వప్నములు వచ్చుచున్నవట.

వీర—దానిస్వప్నములు మనకేమి లాభము జేయఁగలవు

శృంగా—అయ్యో! నీవింత యెఱుంగవేమి? మనకు రాజ్యము వచ్చిన అనుభవమెవ్వరిది? వాండ్ర మేనుఅన్నియు బంగారుమయములు కావా? మనరాజునకు సంతతి లేకపోవుటయు నకాలమృత్యువతని కబళించుటయు భూపాలదేశ మహారాజుగారి మంత్రి దేశయాత్ర వచ్చుటయు నింవచ్చి యిట్టి యేర్పాటు చేయుటయు నీ రాజ్యము మనకు రానయియుండుటయు నిది యంతయు మనమెంచిన వారకాంతల యదృష్టము కాక యెవ్వరిది?

వీర—పట్టపువేదండము తొండమునకు బూపుదండము జలయుక్త సుపర్ణ

కలశము నిచ్చి యాగజ మెవ్వనిపై యాజల మభిషేకముఁజేసి పూవులదండ మెడలో నిడునో యాతడే యీదేశమునకు రాజని బలవర్ధనుడు నియమించెనా యేమి?

శృం — ఔను. సంతతిలేనిరాజులు మృతినొందినప్పుడు తరుచిట్లు చేయు చుందురు. బలవర్ధను డిచ్చటికి రాకున్న నిట్టియేర్పాటు జరుగదు.

వీర — వయస్యా! నీకు రాజ్యమువచ్చిన నేమేమి క్రొత్త నిబంధనలు జేయుంతువో చెప్పుము.

శృంగార — చెప్పవలయునా! వినుము. లోకమునకు ప్రధానమగురసము శృంగారము. శృంగారరసమునకు స్థాయి భావము రతి. దానిసారస్య మెఱిగిన వారలు వేశ్యలు. అట్టివేశ్యలకు సర్వోత్కృష్ట పదం బొసంగి తద్గోష్ఠియే దేశమునఁ బ్రధానముగా వ్యాపింపచేయుచు సంగీతప్రసంగంబుల మేనువొంగ సంతత పాన ప్రమత్తచిత్తుడనయి ద్యూతక్రీడచే వినోదము కలుగజేయుచు జన్మము సార్థకము నొందఁజేసికొనియెదను పెక్కులేల? ఇదివరకు నిషేధింపబడిన జారత్వము, ద్యూతము, పానములు సదనుష్ఠేయములుగా నియమించి శృంగారరసము జగమంత యును వెదజల్లెను. ఇదియే నాక్రొత్త ఏర్పాటు. నీవేమి చేయుదువు?

వీర — నీ సంకల్పము మంచిదియేకాని దీనశృంగార రసప్రధానమయిన జారత్వమునకుఁ గలనిషేధము పోనేరదు. నీవు పోగొట్టుటకు వారస్త్రీలకు మునుపొక జారత్వదోషము గలిగియున్నదియా? కులస్త్రీలయెడ నది దృఢమయియున్నది. కావున నట్టివారి విషయమయి వ్యాపించినట్లూహింపవలయు నామతము వినుము.

శృంగార — వినినం దప్పేమి చెప్పుము.

వీర — శృంగారమునకు ప్రధాన భూతమయినది స్త్రీజాతముగదా? అట్టి స్త్రీలలో వైధవ్యదోషంబున వికృతరూపముల నొందినవారు సగబాలుకన్న నెక్కు డుగా నున్నారు. అట్టియువతుల నందర శృంగారవతులఁ గావించి పునర్వివాహితల జేసితిమేని లోకహితముగా నుండును. అప్పుడుగదా జారత్వమునకు దూష్యముపోయి శృంగారరసము విస్తరిల్లునాడుగదా మనమేయింటికి పోయినను నాటంకములేక పోవుట శృంగారము విరోధమనియే చెప్పవలను. వారకాంతల మోములు చూడఁ గూడదనమే వాదింతము. రామరామ! ఇప్పుడేయింటికిపోయి చూచినను ముసుంగిడు కొనిన యువతులేకదా ఎందువెదకినను ఏడ దడవినను శూన్యాంగములు గల యంగ నలేకదా. ఏడ దడవినను సూత్రములులేని పద్మనేత్రలేకదా. తైసేయక ముద్దు మోములుగల చలకంతులు సైతము వలపుగలుగఁజేయుదురా?

శృంగార — ఇస్సిరో! విధవాసంగమము దూష్యముకాదా? అందులకు సమ్మతింతురా?

వీర — దూష్యముకాదు పెక్కు ధర్మశాస్త్రములలో ప్రమాణములున్నది. లోకహితమయిన పనికి ప్రజలేమిటికి సమ్మతింపరు.

శృంగా—కులకాంతలకు వేశ్యలకువలె హావభావములయందు చాతుర్యము గలిగియుండదు. దానికేమి చెప్పెదవు?

వీర—ఎంతమూఢుడవయితివి. వేశ్యల కది యెట్లుగలుగుచున్నదో యెఱుంగవు వినుము. చదువుకొనుటవలనను బహుపురుష సంపర్కమువలనను వారి కట్టి చాతుర్యము కలుగుచున్నది మనము సైతము స్త్రీవిద్య నభివృద్ధినొందజేయుదము. పునఃపునర్వివాహములు జరుగుటచే బహుపురుష సంపర్కంబు లభించునుగదా. ఈ రెంటివలనను కులస్త్రీలు సైతము వారస్త్రీలవలె శృంగారచేష్టానైపుణ్యముగలవారగుదురు.

శృంగా—పునర్వివాహితలకు మాత్రము బహుపురుష సంపర్కము గలుగునా?

వీర—బహుశబ్దమున కర్థమేమనుకొంటివి. ఒకటిరెండు మించిన దానికి యర్థము. అదియునుంగాక వివాహము వివాహమునకును నవకాశముండును. అప్పుడు వితంతువు స్వతంత్రురాలు గనుక యేమిచేసినను నెలవనువారుండరు.

శృంగా—అయ్యో! మన మీమాటలనందనిలో ప్రస్తుతాంశమును మరచితిమి అదిగో మయూరుడిట్లువచ్చుచున్నాడు ఏనుగబయలుదేరినది కాబోలు.

మయూరుడు—(ప్రవేశించి) వీరభద్రుడు తనవీధి నుండెదనని చెప్పి ఇందుడెనేమి? భేరీ నినాదము మీకు వినంబడలేదా? భద్రగజము బయలుదేరినది. దానితో మంత్రియు సామంతరాజులు, పురోహితుడును నడుచుచున్నారు. మొదటనే పడమర వీధికిబోదొడంగినది. తూర్పునకు వచ్చుట కష్టముగా యని యీవార్త మీ కెఱింగింప వచ్చితిని.

శృంగార—ఆ వీధిని రాజశేఖరుడు భద్రముగా నుండెనా? మనముకూడ పోవుదమురండు. ఏమిజరుగునో! అదిగో రాజశేఖరుడు సైతమిట్లు తొందరగా వచ్చుచున్నాడు. ఏదియో జరిగినట్లున్నది.

రాజ—(ప్రవేశించి) అయిపోయినది. అయిపోయినది. మిత్రులారా! మన సంకల్పము లేమియు గొనసాగినవికావు.

శృంగార—తమ్ముడా! ఎవని పుణ్యము పండినది చెప్పుము చెప్పుము.

రాజ—నాలుగుదినములనుండి మనవీటిలో వికారవేషముతో దిరిగెడు వెఱ్ఱివాండ్రలో నొకని వరించినది. ఆమూఢజంతువున కంతకంటె వివేకము గల్గియుండునా? శృంగారవేషములతో మనోహరుల మయియున్నటికి జాలియున్న మనలనందరను విడిచి యాతిబయుల గాలిచపెంటలో పరుండియున్న పైవాయత్తమును వెఱ్ఱివాడీరాజ్యము వేయుటకు సమర్థుండని దానికి దోచినది కాబోలు. అంతప్పుదారిది కాదు. యుక్తాయుక్తవివేకశూన్య మగుజంతువునకట్టి యధికార మిచ్చినవారిది.

శృంగార—అచ్చట జరిగిన రీతినంతయు దెల్లముగా జెప్పుము.

రాజ—ఆమూఢజంతువు కోటలోనుండి వెడలి యేవీధికింబోవక యెవ్వరి వంకజూడక యేరచ్చయందునను నిలువక యెరింగిన దానివలె తిన్నగా వడివడినడచుచు నాయున్మత్తుని యొద్దకుంబోయి నిండపడబడి సమస్తజనులకు నలరుచు నాపికరంబున

నిది పుష్పమాలిక గంఠంబున వైచి తోటయందున వదంగాము ముందు వ్రాసుచున్నది. దానికి వాడు సంతసింపక దైవాయత్తము దైవాయత్తమని యెంతయు నెవ్వరు చెప్పి నను దానిపయి కెక్కకున్నాడు అప్పుడు బలవర్ధనునికి నావార్త దెలియజేయనతఁడు వచ్చుచున్నాఁడు ఇంతవట్టు చూచి వచ్చితిని. దాని నీవు చూచితివా

శృంగార.... చూచితిని. నీవుచెప్పినది సత్యమే. కాని యేలాగైన విజయవర్ధనుడు వాని రాజుగా జేయుటకు సమ్మతింపడు. వెండియు నెద్దియో యేర్పాటుచేయును అప్పుడయినను మనకు రాజ్యమురాదా॥ ఇంతసందనేల॥ అప్పటికిపోయి యేమిజరుగునో చూతము రండని పలుకగా నందఱు నిష్క్రమించిరి.

వారిమాటలు విని విక్రమార్కుడు వెరగుపడుచు ఝటితో నండ నచ్చోటికి బోయెను. ఇంతలో విజయవర్ధను డేనుగుమీఁద నచ్చోటికివచ్చి దూరమునందే దిగి యున్మత్తులతో దిరుగుచున్న యతని చరిత్రమంతయు నువిని స్వాంతమున నేదియో వింత సంతసము జనియింప జేతులు జోడించి దైవాయత్తము నెదుర నిలువంబడి ఈ పద్యము జదివెను.

సీ. పైదలుల్ దుష్టచేష్టాదూషితస్వాంత
 లుత్తమాంగనలోక ముద్ధతంబు
నరయ దైవాయత్తమెయ్యెప్పు జనమెల్ల
 వసుధ నెవ్వరికి నెవ్వరును లేరు
తలపోసిచూడ నంతయు మహాచిత్రంబు
 సంసార మనియెడు సాగరమునఁ
గల్లోలముల భాతిఁ గలుగు నిమ్నోన్నత
 గతులు లోకుల కర్మగతులఁబట్టి

గీ. పూని నిట్టూర్పు విడుచుట పైనఁ బుధుమఁ
డస్వతంత్రుఁడు మది నిట్టు లరసి యెప్పుడు
బ్రజలఁ బాలింపు మయ్య భూపాలదేవ
సార్వభౌమ॥ మహాయశస్సారధామ॥

అని చదువగా విని దైవాయత్తము నిద్రితుండు మేల్కొనిన భంగి తలయెత్తి చూచి విజయవర్ధనుడా యేమీ? ఎన్నిదినములకు గాంచగంటిని. మన ప్రజలందఱు సుఖముగా యున్నవారాయని యడిగిన నతండు దేవరలేని కొరంత యొక్కటియే ప్రజలసుఖమునకు నపరోధకముగా నున్నదని బదులు చెప్పి నుత్కంఠముచే గంతము సంభ్రమ నెఱుంగ రాక యొక్కింత సేపూరకొనియెను. అప్పుడు జనులందఱు తల యొకరీతిం దలంచుచుండిరి.

విక్రమార్కుడు ఝటితో మిత్రమా॥ ఈతండు భూపాలదేవచక్రవర్తిసుమీ॥ తెలిసికొంటివా? అతండిట్లుండుటకు కారణమెద్దియో యనుగ్రాహ్యమై యున్నది. మాలతి వరించిన వాడీతండే యగు మాడుము. అదె వజ్రము దైవజ్ఞుడే అని ప్రశంసించుకొనియెను మాలతియు తక్కినవారును నతనిచెంతకువచ్చి నిలువంబడిజూడదొడంగిరి

అప్పుడు విజయవర్ధనుడు తెరపి దెచ్చుకొని దేవా! పదినయిదుములు చాలవా? ఇంకను జాగుసేయనేల యని పలుకుచు గ్రైదండగొని యమ్మత్తేభమువయి నెక్కించెను. ఊర్ధ్వముఖులయి తనదెస జూచుచున్న యా ముప్పురనుగూడ నెక్కింపుమని దైవాయత్తము సంత్రికి గమసన్న సేయ నతండట్లుచేసెను. ఇంతలో మాతంగ ప్రాంతమందు జనసంబాధములో పడిపడి నడచుచున్న భట్టివిక్రమార్కులు గనంబడుటయు నా పుణ్యపురుషుడు దంతావళమును నిలిపించి వారివిసైతము దానిపైనెక్కించుకొనియెను.

పిమ్మట వారి నపారవైభవముతో నూరేగించి యప్పీటి కోటలోనికిం దీసికొనిపోయిరి. అందొకచోట సభచేసి యిష్టగోష్ఠి వినోదములగాలక్షేపము చేయబూను సమయంబున వాచాలుండైన విక్రమార్కభూపాలుండు వినమ్రుండయి యెల్లరు విన దైవాయత్తము మొగము జూచుచు విజయవర్ధనునితో నిట్లనియె.

ఆర్యా! మేము మిమ్ములను సాగనంపి యరుగుచుండ నొకదారిలో వీరందఱు కనంబడిరి. వీరి యాకారములు చూచి విస్మయము జెందుచు బల్కరించి తగిన సమాధానము వడయక వీరి వృత్తాంతము దెలిసికొను తలంపుతో మేమును వీరితో నున్మత్తులమయి తిరిగితిమి కొన్నిదినములకీ సాధ్వీతిలకంబు తనవృత్తాంతము చెప్పినది. వీరికథ నేటివరకు దెలిసినదికాదు. ఇప్పుడు మీ సంభాషణములచే నితండు భూపాలదేవచక్రవర్తియని స్పష్టపడినది. ఇప్పుడపుణ్యాత్ముండిట్టి నీచవృత్తింగైకొని సంచరించుటకు గారణమేమియో దెలియకున్నది. సహవాసపరిచయమే నన్నీ ప్రశ్నకర్మకు ప్రోత్సాహపరచుచున్నది. గావున నీయుదంత మెఱింగింపవలయునని మిక్కిలి వినయముగా ప్రార్థించిన విని విజయవర్ధనుడతని మొగము జూచుచు నను మతివడసి యిట్లనియె.

భూపాలదేవ మహారాజు కథ

అనఘా! ఈతండు భూపాలదేవ చక్రవర్తియగుట నిశ్చయము. ఈతని వెనుకటి చారిత్రమంతయు మీకెఱింగించె యుండుదు. కర్మానుగుణ్యమయిన బుద్ధిపొడము చుండునని చెప్పెడిమాట యథార్థమగును. ఈయన ప్రథమప్రాయమున నొప్పుచుండియు దారాపరిగ్రహముసేయక యువతులదుష్కృతకృత్యంబు బెత్తిపొడుచుచున్నంత నతనాపేక్షంజేసి నేననేక విధముల ప్రార్థించితి. నందులకాయన యంకగిరిపడయ్యె. అప్పుడు నేను దైవసంకల్పము గలిగియుండిన నీవిప్పుడు దప్పించుకొనగలరాయని పలికితిని దైవసంకల్పమన నేమియది? పురుషసంకల్పము లేనప్పుడు దైవసంకల్పమేమిసేయగలదని యతం డాక్షేపించెను. దైవకారపురుషకారములలో దైవకారమే బలముయినదని నేననిన పురుషకారమే బలమైనదని చక్రవర్తిగారును పెద్దతడవు వాదించి నామాట లంగీకరించిరికారు.

అపి రాజ్యమనవికారమని నేనుతలంచి సమయమరసి యా విషయమై ప్ర

దినము ముచ్చటించుచుంటిని. కానియాయన మతి తిరిగినదికాదు, ఇట్లుండ నొకనాడు మావీటిదేవాలయములోనికి దపంబు మూర్తీభవించినట్లొప్పుచున్న మహాయోగియొకండు వచ్చెనను వార్తవిని మాపల్లభుడుల్లంబు మరలించునను తలంపుతో నిచ్చగింపకున్నను బలాత్కారముగా వాదనెపంబున్ని యాయన నాయతి యొద్దకుతీసికొనిపోయితిని.

రెండవశంకరునివలె నొప్పుచున్న యయ్యోగిపుంగవుం జూచి మా ఱేడు నమస్కృతియయినం జేయక తిరస్కార భావముతో జూచుచు నా మొగముజూచి మందహాసముసేయ డెందమున దొట్రుపడుచు నేనమ్ముని యడుగుదమ్ములబడి మహాత్మా! సర్వసంగ పరిత్యాగంబుసేసియు పామరులనుద్ధరింప దేశయాత్ర గావించెడు మీవంటి మహానుభావు లజ్ఞుల గావించునప్పుడు లెక్కసేయుదురా! ఎఱుగని మాయపరాధములు సైపుడు మా చక్రవర్తిగారికి దైవకార్యముకన్న బురుషకార్యమే ప్రధానమైనదని మనంబునం బట్టియున్నది నేను సమాధానపెట్టి యప్పట్టు త్రిప్పలేకున్నవాడ. దేవరయనుగ్రహము లేశము గలిగియున్న దృష్టిలో నతని భావము మరలగలదని పెద్దతడవు ప్రార్థించితిని.

అప్పుడతం డెట్టకే కన్నులెత్తి రాజుంజూచుచు నీ పద్యమును చదివెను.

సీ. పైదలల్ దుష్టచేష్టాదూషితస్వాంత
  లుత్తమాంగనలోక ముద్ధరించు
నరయ దైవాయత్తమైయొప్పు కనమెల్ల
  వసుధ నెవ్వరికి నెవ్వరును లేరు
తలపోసిచూడ నంతయు మహాచిత్రంబు
  సంసార మనియెడు సాగరమునఁ
గల్లోలముల భాతిఁ గలుగు నిమ్నోన్నత
  గతులు లోకుల కర్మగతులఁ బట్టి
గీ. పూని నిట్టూర్పు విడుచుటకైన బురుషుఁ
డస్వతంత్రుడు మది నిట్టు లరసి యెపుడు
ప్రజలఁ బాలింపు మయ్య భూపాలదేవ!
సార్వభౌమ! మహితైశ్వర్యధామ!

అని చదువుచు నామతము సిద్ధాంతము గానింప శాస్త్రదృష్టాంతము లెన్నియేనిం జూపుచు బోధించెను కాని యిన్నరనాథుం డందులకు సమ్మతింపక తానన్నమాటయే యాడుచు నాయతిని సైతము మతి రహితునిగా దలంచెను.

మహాత్ముల ప్రభావ మంచిత్యముగదా మరునాడు ప్రాతఃకాలమున యథాప్రకారము నేను కోటలోనికి బోయి చూచిన చక్రవర్తి యెందునుఁ గనంబడలేదు. సాయంకాలమువరకు వెదకి కానక విసిగి యది యోగికి కావించిన యపరాధమువలన జరిగిన పరాభవమని నిశ్చయించి యయ్యోగీంద్రుం బ్రార్థింపఁబోయితిని కాని యీలోపలనే యయ్యోగి యెందేనిం బోయెను. కావున డెందంబున బెదరుచందంబుఁ

దలంచుచు నాగుట్టు తెలియనీయక యతండున్నట్లే రాజ్యాంగముల చక్కపెట్టుచు నాటగోలె రాజ్యతంత్ర పరీక్షకై తపంబు(బన్ని దేశాటనము చేయదొడంగితిని.

ఒక సిద్ధక్షేత్రంబున నయ్యోగి హఠాత్తుగా తారసిల్లుటయు నతని యడుగు దమ్ములంబ్రాలి నృపతివృత్తాంతము చెప్పుమని ప్రార్థించితిని. అప్పుడయ్యోగి మీరాజు వెర్రివాడయి తిరుగుచున్నాడు. నీకుం గొన్ని దినములలో కనంబడును. అతండని నీకు తోచినప్పుడానాడు చదివిన పద్యమును జదువుము. అప్పుడు పూర్వస్మృతి కల వాడగునని చెప్పుచు నాపలన ప్రతివచనమును బడయకయే యతండవ్వలికిం బోయెను.

అప్పటినుండియు వెర్రివాండ్ర నరయుచు కానుకలిప్పింతునను కైతవమున వారిని రప్పించుచుంటిని. మీగ్రామము వచ్చినప్పుడట్లు చేసిన విషయము మీకును జ్ఞాపకము నుండవచ్చును.

ఆరీతి చూచుచుండ దైవనియోగంబున నిందు బొడగంటిని తరువాత కథ మీరెఱింగినదేకదా. చక్రవర్తిగా రెండెండు దిరిగిరో యేమేమి పనులు గావించిరో యాకథ వారు చెప్పవలసినదేకాని నేనెఱుంగనని బలికి యూరకున్నంత విక్రమార్కుండా విషయమును సయితము వినుటకు తమకు మిక్కిలి వేడుకయగుచున్నదని ప్రార్థించిన నాచక్రవర్తి తనకథ యిట్లని చెప్పదొడంగెను.

ఆదివసంబున నయ్యోగీంద్రునితో సంవాదముజేసి యింటికింబోయి కంటికి నిద్రరాక యందలి సత్యాసత్యములగురించి వితర్కించుచున్నంతలో కొంత ప్రొద్దు పోయినతరువాత నేను పరుండియున్న మంచపుదాపున కెవ్వడో యొక వీరపురుషుడు చనుదెంచి యట్టహాసము చేయుచు నాచేయిపట్టుకొని యెక్కడికో వడివడి లాగికొని పోదొడంగెను. అప్పుడు నేనతని చేతిపట్టు వదలించుకొన వలయునని యెంతయో ప్రయత్నము సేసితినికాని శక్యమయినదికాదు. వీటిని కోటనుదాటించి క్రమంబున నమ్మహాపురుషుడు నన్ను వాయువేగమున లాగికొనిపోవుచు ద గడియలో ననేక పురనదీపట్టణారణ్యంబులు దాటిపోయినవి. నాకతనివెంట పరుగిడుటకు సామర్థ్యమెట్లు వచ్చినదో నేనెఱుంగను. అదియంతయు నతనిశక్తియేయని యూహింపుచు నరుగుచుంటిని.

అతండట్టి వేగముతో తెల్లవారువరకు నీడ్చుకొనిపోయి వెలుగువచ్చునంత వన్యాకతోట ప్రాంతమున నిడిచి యెందేనిం బోయెను పిమ్మటనే సాహసనామనంబుగల సందియముతీరినది. నన్నీడ్చుకొని వచ్చినవాడె దైవము కాబోలు. నిన్నను యోగిచెప్పిన విషయములన్నియు యథార్థములని తలంచెను తెలియక నమ్మహాత్ముని తిరస్కరించిన పాతకమే నన్నిట్లుచేసినది. జగంబంతయు దైవాయత్తమయి యున్నదనుమాట సత్యము. సత్యమని నిశ్చయించి యిదిమొదలు దైవాయత్తమనుమాట తప్ప మతేమియుం బలుకకుండునట్లు వాఙ్నియమము జేసికొని వెర్రివాడనయి యనేక గ్రామంబులు తిరిగితిని. కొన్నిదినములకు నీ యున్మత్తులిరు

షరు నాకు తోడుపడిరి మేము మువ్వురము నొక పీటలో దేవాలయములో నుండగా నొకనాటిరాత్రి యెవ్వరో యొకచిన్నదానిని నాచెంతకు దీసికొనివచ్చి నన్ను లేపి కూర్చుండబెట్టి వివాహము గావించిరి. వారెట్లుచెప్పిన నట్లు చేసితినని తరువాత నాటి వరకు తానుగావించిన కృత్యములన్నియుం జెప్పెను.

ఆచక్రవర్తి చరిత్రమువిని విక్రమార్కుడు మిక్కిలి వింతపడుచు నాచెంత నున్న యిరువుర యున్మత్తులంగాంచి అయ్యా! మీవృత్తాంతము సయితము శ్రోత్రానందనముగా నుండకమానదు. చక్రవర్తిగారికి వినవలయునని యుత్సాహముగా నున్నది. ఎద్దియో కారణంబున నిట్లుంటిరి. కాని మీరును మహాసుఖావులని తోచుచున్నది. మీకథ యెఱింగింపుడని కోరిన ముందుగా దేవశర్మ తన యుదంతమంతయు నెఱింగించి వారికి సంతసము గలుగజేసెను. పిమ్మట రెండవయతండు శిరంబున చేతులుమోడ్చి నమస్కరించుచుఁ దన వృత్తాంతమిట్లని చెప్పఁదొడఁగెను.

నవకుబేరుని కథ

అయ్యా! నాకాపురము కాంచీపట్టణము. నేను వైశ్యజాతివాడ. నన్ను నవకుబేరుఁడందురు. నేను వాణిజ్యముచేసి మితిలేని ధనము సంపాదించితిని. దానం జేసియే నాకిట్టిపేరు వచ్చినది. కాలక్రమంబున నాకుఁబదుగురుపుత్రులును, బదుగురు పుత్రికలును జనించిరి. మిగుల వైభవముతో వారికందరకు వివాహములు గావించితిని. కూతుండ్రనల్లుండ్రతో నింటియొద్దనే యుంచుకొని వారికి వ్యవహారములు కల్పించుచుఁ బెక్కురీతుల ధనమువృద్ధిఁబొందఁ జేయుచుంటిని. నాకు ధనముతోడనే కుటుంబము సైతము వృద్ధినొందుచుండెను. పెక్కేల నాసంతతి యనతికాలములో దుర్యోధనసంతతియంతయయ్యెఁ, మిగులవైభవముతో మహారాజులను సయితము లక్ష్యముచేయక దానధర్మములవిషయమున కానయినం గర్చుపెట్టక యతిలుబ్ధచిత్తుఁడనయి మహామోహముతోఁ గొంతకాలము గడపితిని.

సీ. కాశీగయాప్రయాగములలోనగు పుణ్య
తీర్థంబులకు నేగఁ దిరుగనైతి
నర్చింపనైతి నఖిలలోకైకనా
యకుఁ బుండరీకాక్షునభవు నైన
సలుపంగలేనైతి సద్బ్రాహ్మణులకెల్ల
దానాళిలో నొక్కదానినైనం
జపియింపలేనైతిఁ సన్మంత్రములనైనఁ
బఠింపలేనైతిఁ బుణ్యతముల
కొరతవడునంచు ద్రవ్యంబు కూర్చి
తలఁపు దానయుతపములెల్లదాఁచి దాఁచి
కాసుపీసము దోసిఁ గొట్టి యెల్ల
నకట! గడపితి నీవ నేమనుదుఁ గొల్ల.

పామరుల నుద్ధరించుటకుఁగదా మహాత్ములు లోకయాత్ర సేయుచుందురు. నేనటు మోహాంధుండనయి సంసారసాగరమున మునిగియున్న సమయంబున నొక నాడొక బైరాగి భిక్షకై మాయింటికివచ్చి యన్నపూట భోజనము యాచించుటయు నేమియు నియ్యక సామాన్యపు బిచ్చగానివలెఁ జూచుచు ముచ్చా! పోపొమ్మెచ్చట నుండి వచ్చితివని నిరసించి పలికితిని. నేను చెప్పినయినచో నిన్ను యాచించనేల యని యతండన నీలాటివారేమి చెప్పుదురు, గట్టు తెలియుటకయి యాచించితివని నేనం టిని ఆమాటలమీద మాయిరువురకు వాదము జరిగినది. నేను ధనమదుండనయి యున్న వాడ గావున నిముషమునకు వేలు సంపాదించెడు నావేళయంతయు వృథాలాపములచే జరిపెనను కోపముతో నమ్మహానుభావుని బరిచారకులచే గెంటించితిని.

నాగెంటువడి యతండించుకయు నలుగక ధూళియైన యొడలు తుడిచికొనుచు నామూర్ఖత్వమును గుఱించి చింతించుచు నెచ్చటికిం బోవక మా వీధిలోనే కూర్చుండి యుండెను. సాయంకాలమువఱకు నట్లుండినను నేను స్వయంపాక మిచ్చితినికాను. స్వయంపాకము దీసికొని కాని యరుగనని యతడును, వీవిందు బలాత్కారముగా వచ్చినను స్వయంపాకమియ్యనని నేనును బట్టుపట్టికొని యుంటిమి. మూఁడహో రాత్రంబు లతండట్లే కుడువక యావీధిలోనుండుటఁజూచి నా హితులు కొందఱు వచ్చి యతడు శపించునని వెఱపించిరి కాని నేను భయపడలేదు. వీధి తలుపులు మూయించి రెండవదారిని నడువ దొడంగితిమి. అతండట్లు కొన్నిదినంబులుండి విసిగి యెందేనిం బోయెను.

అప్పుడు నేను భూచక్రమును గెలిచినట్లుగా సంతసించుచు వీధితలుపులు తెర పించి సంచరింపఁ దొడంగితిని. కాని యమ్మఱునాఁడే యయ్యోగి వెండియువచ్చి వీధిలో గూర్చుండుటచే మరల తలుపులు మూయించితిని. మేమేవైపున మసలు చుందుమో యాదెసనే అతఁడు వచ్చి కూర్చుండుచుండుటయుంజూచి యోహో! యాతని నాశత్రువులెవ్వరో బోధించిరి లేకున్న మాద్వారములన్నియు నీతని కెట్లెఱుఁగఁబడును? మాయింటికి వాణిజ్యమునకై నిత్యము పెక్కండ్రు వర్తకులు వచ్చుచుం బోవు చుందురు. అన్నితలుపులు మూసికొని యెట్లు వేగించుకొందు నితండు పిశాచము లాగున వదలకున్నాడు. ఊరక స్వయంపాకమెట్లు వ్యయపెట్టుదునని చింతించుచు నీవు తిరుగా నేమిటికై వచ్చితివని యొక మిత్రునిచే నతనియొద్దకు రాయబారము పంపితిని.

అప్పు డయ్యోగి నాకు స్వయంపాక మక్కరలేదు నీతో గొన్ని సంగతులు ముచ్చటింపవలసియున్నది రెండుగడియ లవకాశమిచ్చిన జాలు నదియే నా కోరిక యని యతం డతనిచేత నాకు తెలియజేసెను. అయ్యో! గడియకు కొన్నివేలు సంపా దించెడు నేనందుల కెట్లియ్యకొందును! లేకున్న స్వయంపాక మీయవలసివచ్చు నేమిచేయుదును దైవమాయని విచారించుచు నెట్టకేలకు నామిత్రుని నిర్బంధముమీద మఱిమూఁడునెలల కట్టియవకాశమిచ్చుటకు నీయుందునని చెప్పి యవ్వార్త నంపితిని.

ఆమాటవిని సమ్మతించి యతండరిగి యామనెలలు పనిసపిమ్మట నరుదెంచి వీధిలో నిలువబడియుండ జూచి మఱిరెండునెలలు మితిజెప్పితిని. ఆగడువున కతండు వచ్చినంత మఱియొకమాసమునకు రమ్మంటి నీరీతి నొకసంవత్సరము గడపితిని. కాని యతం డెప్పటికప్పుడే సిద్ధమగుచుండెను. అతనికిమాట చెప్పుటయుం బవి చెరుపుగాఁ దలంచి యొకనాఁ డెట్టకేలకుఁ దెగి చేసికొని వీధిముంగుపయికిఁ బోయి నేను వానిఁ జీరి యోరీ! నీవు నాతో మాటాడవలసిన విషయము లేమియో త్వరగా మాటాడుము. త్రుటికాలముకన్న నెక్కుడు నిలువను. మహారాజువచ్చినను వింత యవకాశమియ్యలేదని పలికితిని. అప్పుడు మా యిరువురకు నిట్లు సంవాదము జరిగినది.

యోగి — వత్సకుడా! సంవత్సరమునుండి నీచారిత్ర మరయుచుంటిని. నీవు కాలప్రవృత్తి తెలిసికొనలేక సంసారసముద్రంబున మునింగి యందుఁగల భార్యాపుత్రాదిక జలజంతువులచే గ్రసియింపఁబడుచు నాముష్మికమును గుఱించి యించుకంతయు విచారింపకున్నాఁడవు అయ్యో! నిన్ను జూచిన జాలిబొడముచున్నది. పిమ్మట నేమయ్యెదవో గదా!

నేను — భార్యాపుత్రులను విడువమనియాయేమి? నీవేదాంతోపదేశము చాలు చాలు. "ముష్టంతఃదాసరేః పద" యనుమాట నేనెఱింగనదే.

యోగి — నీవేమియు ముష్టిపెట్టనక్కరలేదు. అట్టి యాహతో నీకీమాట చెప్పుటకాదు. నీమూఢత్వమును జూచి దానిని తొలగించు తాత్పర్యముతో నింత చెప్పుచున్నాను.

నేను — చిరకాలమునుండియున్న నా మూఢత్వము నీవిప్పుడు తొలగింపగలవా? నీ మూఢత్వమును వదల్చుకొని నీవు ముక్తిబొందుము.

యోగి — మాటమాటకు శంకింపక నామాటలన్నియుఁ జెవి నెక్కించుకొనుచు తరువాత నీయిష్టము వచ్చినట్లుగాఁ జేయుదువుగాక.

నేను — నీమాట లవియేనా మఱియేమైనం గలవా?

యోగి — కలవు వినుము. ఏబదియేండ్లక్రిందట నీవులేవు. ఇంక నేబదియేండ్లు దాటినపిమ్మట నీవుండవుగదా. నీకంటె యెక్కుడు మమత్వముచే నొప్పిన నీతాతముత్తాతలు గాలధర్మమునొందిరి చూచికొనుము.

నేను — అరువదేండ్లక్రిందట నీవులేవు ఇక నరువదియేండ్లకు నీవుండవు. వేదాంతముచే దిరుగుచున్న నీ తాతముత్తాలుమాత్రము భూమి నుట్టికట్టుకొని యూగుచున్నారాయేమి?

యోగి — ఓహో! నీవు నాకేమియు నుత్తరము చెప్పవలదు. నా మాటలు మాత్రము చెవి నెక్కించుకొనుము ఇదియే నాకోరిక

అని పలికి నాశిరంబున దనకరంబిడి యజ్ఞానతిమిరమిహిరోదయంబైన ఉపన్యాసప్రక్రమంబుననే ఱాయివంటి నాహృదయంబును గొంతమెత్తన గావించెను.

...యనమాటలయందు నాకప్పుడు కొంచెము విశ్వాసము గలిగినది కుటుంబమునంగల మమత్వదోషంబున లోభియైయాముష్మికము చెరుపుకొనగూడదు. తన గతి కడుపడు వారొక్కరుడును లేదని చెప్పిన యాతనిమాటలు విని నేను అయ్యా! మీరట్లనిన నేమిచెప్పుదును నాసంతతి రెండువందల సంఖ్యకు మించియున్నది. వాండ్ర నందరను పోషించక వూరకపోవనాయని యడిగితిని. అప్పుడతండు మోహమునకది ఇదియే పిండ్రలో నీసుకృత దుష్కృతములఁబంచుగొనువాఁడొక్కఁడును లేఁడు అది యట్లుండె నైహికసుఖమునకైన బూనుకొనువాఁడులేఁడు. చట్టాలు దొంగలు, ఎంత ధనక సంపాదించి పెట్టుచుండువో యంతదనుక స్నేహములు గలిగియుందురు. అది యుడిగినపిమ్మట జీవచ్ఛవముగా జూతురు దీనికి నీకు దృష్టాంతము చూపెదను. ఇట్లుచేయుమని చెవిలో నెద్దియో చెప్పెను. అందులకు నేనును సమ్మతించి యతనిం బంపితిని. పిమ్మట కొంతకాలము కపటరోగ మభినయించుచు గడపితిని.

ఒకనాటిరాత్రి భోజనము చేసినపిమ్మట నేను నాభార్యం బిలిచి నాకు తల నొప్పి వచ్చినది. మేనంతయు వివశముగా నున్నది జీవము నిలుచునట్లు కనంబడదు. నేను జేయవలసిన పనులన్నియుం జేసితిని కాని మిమ్ములనమ్మి యాముష్మికము విషయమై యించుకయు బనిచేయనైతి నింకొక సంవత్సరము జీవించితినేని యాకొరంత దీర్చుకొందును గదా యని పలుకుచు గన్నులుమూసి దుప్పటము ముసింగిడుకొని చచ్చెడివానివలె యట్లె పరుండితిని అప్పుడు నాబంధువులందరు హాహాకార నాదములు గావింపుచు నన్ను జుట్టుకొని యేడువదొడంగిరి. మఱి కొందరు మాంత్రికులం దీసికొనివచ్చి తెల్లవారువరకు చికిత్సలు చేయింపుచుండిరి. దేనివలనను నాకు స్వస్థతపడునట్లు తోచనందున వైద్యులీరోగము కుదురునది కాదనిచెప్పి వదలివేసిరి. ఊపిరి బిగపట్టి యట్లుండనటియోగ మయ్యోగియే నాకుపదేశించెను.

నేను జీవింపనని తోచి ప్పుడు నాభార్య నూతిలోబడ బ్రయత్నించినం బదుగురుపట్టుకొని కూర్చుండబెట్టిరి. పెక్కులేల నాయందు భక్తివిశ్వాసములుగలవారందరు నేమిహత్యలు గావించుకొందురోయని తలయొకరిం గాచికొనుచునా పులు విరక్తి మాటలం జెప్పుచుండిరి. అట్టిసమయమున నయ్యోగి శర్కరామిశ్రితమైయిన దుగ్ధములనొక పాత్రతో దీసికొనివచ్చి నామంచముదాపున నిలిచి దుఃఖించు వారినందరకు హస్తసంజ్ఞచే వారించుచు నిట్లనియె.

ఈతండు పూర్వకర్మఫలంబున నిప్పుడు కాలధర్మమునొందెను. ఇతనిగురించి చింతించిన బ్రయోజన మేమియులేదు మానుషచికిత్స లేమియు నితని జీవితము నిలుపజాలవు. ఈతనితో మీకేక్కుడు కార్యము గలిగియుండినం జెప్పుడు. ఈ సిద్ధౌషధప్రయోగంబున నితని బ్రతికింతునని పలికినతోడనే నా భార్యాపుత్రులతనిపాదంబులంబడి మహాత్మా! రక్షింపుము రక్షింపుము. నీకేమి కావలయునో యిత్తుము ఇతని తోడిదే మాజీవనము; మా సిరియంతయు నిచ్చియైన నితని బ్రతికించుకొనుటయే మా కావశ్యకమయినదని యని ప్రార్థించిన నయ్యోగి యిట్లనియె.

ఈతని కాయువుమూడినది. కావున నితడిట్లు మృత్యువుండయ్యెను. ఈసిద్ధౌషధ మెవ్వరు పుచ్చుకొనునో యతండు మృతుండగును. అతని యాయువు వీనియందు సంక్రమించి యితండు బ్రతుకును. ఇదియే యీసిద్ధౌషధివలన గలిగెడు గుణము. దీనిని మీలో నొక్కఁడు ద్రాగుడు వీడుజీవించును. వీడు చేయగల కార్యములన్నియు దీరగలవని పలికి యూరకుండెను.

అతనిమాటలువిని నా బంధువులలో నొక్కఁడయినను నేను ద్రాగెదనని ముందరికి వచ్చినవాఁడు లేడు. అప్పుడా యోగి తిరుగా నామాటలే చెప్పెను. కాని యెవ్వరు నేమాటయు చెప్పిరికారు. కొంతసే పూరకొని యాసిద్ధుడు నా భార్య జూచి నారీమణీ! స్త్రీలకు పతియే భూషణము. పతితో నెడఁబాసిన యువతి ఎట్టి వ్రతముల నుద్ధరించును. పతి విహీనయైన స్త్రీ జీవించుటకంటె పాతకములేదు నీకును సగము కాలము తీరినది. సంతతిం బడసితివి. శుభములం జూచితివి. నీకు గొదువయేమియును లేదు. నీవీసిద్ధౌషధమును ద్రాగుము పతిని బ్రతికించిన పుణ్యమును జెందియు త్తమలోకంబున కరిగెదవని పలికిన నాభార్యయామాటకేమియు నుత్తరమియ్యక మెల్లగా నావలకు జారినది.

అతండు తటాలున నూరకొనక యేమమ్మా! మాటాడక యవ్వలికి బోయితివి నామాట కేమియు త్తర మిచ్చితివి? ప్రాణనాథునికీపాటి యుపకృతి సేయలేవాయని పలికిన నాదుష్టురాలు యెదుటకు రాక మాటునుండి అయ్యో! ఇదేమికర్మము ఇందరిలో సిద్ధునకు జావుమనుటకు నేను గనంబడితిని కాబోలు నేను చచ్చిన తరువాత నెవ్వరుండిన నాకేమి? చాలు నీవైద్యమని మెల్లగా బలుకుచు నచ్చటనుండి కదలినది కాదు.

అప్పుడతండు విడువక నాభార్యచేత నేను జావజాలను. పుణ్యము నాకక్కరలేదు ఈ సిద్ధౌషధమును నేను పుచ్చుకొనననిముమ్మారు స్పష్టముగా బలికించెను. ఆసందడిలో నందున్న బంధువులు నెపములుపన్ని యందుండి యవ్వలికి బోదొడంగిరి. అది యంతయు దుర్వ్యాధిన పడియుండి జూచుచునే యుంటిని. అయ్యోగి నా భార్యను విడిచి నా పెద్దకుమారుని జూచి దాని నడిగినట్లుగానే యడిగెను. వాడును సమ్మతింపడయ్యె ఇక జెప్పనేల? నాకుగల కొడుకులను, కోడండ్రను, కూతుండ్రను, మనుమలను, నాపుత్రులను, పరిచారకులను దాసదాసి జనంబునెల్లనతండు నందరను పేరుపేరు వరుస నారీతిగానే యడిగెను కాని యొక్కఁడయిన సమ్మతించినవాడులేడు.

అప్పుడతండయ్యో! ఈతనికిందఱు ప్రాణబంధువులు గలిగియుండి యొక్కఁడయిన వీని ప్రాణములు కాపాడకపోయెను. ఈతండు వీండ్రకొరకు చేయరాని పనులన్నియుం జేసెను. ద్రోహబుద్ధితో పెక్కురొక్కము సంపాదించెను దానధర్మములను మాటయే యెరుంగడు. కుడుచుటయు, దొంగుటయు, నిచ్చుటయు నెరుగలేడు. ఇట్టి పాపకృత్యములన్నియు వీరికొఱకు కావించి ద్రవ్యము కొంతంతపడనీయక కాపాడుచుండెను. ఇట్టివాని విషయమై యైహికమునకయిన నడ్డుపడకున్నారు. పర

...న కెట్లు సహాయము చేయుదురు. ఇతని బుద్ధిహీనత యిప్పుడు స్పష్టమగుచున్నదికదా! తానుచేసిన సుకృతముతప్ప తన్ను కాపాడువారు లేరు. కావున నొరుల ...నకుఁ దనదారిఁ జెప్పుకొనరాదు. సంవత్సరమునుండి నాకొక స్వయంపాక మిచ్చుచుండుటచే ని యెన్నియోపాట్లు పడెను. ఇట్టి లుబ్ధునకుఁ జివర జరిగిన పని యిది. ...నుగొనిపోవుచున్నాడా! ప్రోషవేష మీకిచ్చిన మీ కృతజ్ఞత యిట్లున్నది ...ండు సంవత్సరమునుండి నాకు వీనినాంగత్యము గలుగుచున్నది. మీరు కృతఘ్నులు కావున వీనిం గాపాడితిరి కారు నేను దీనిం గోలి వీనిం బ్రతికించెదఁ జూడుడి పలుకుచు నాపాత్రలోనున్న పాయిద్రావి నాపీపు తట్టుచు వర్తకుఁడా! లెమ్ము లెమ్ము సిద్ధరసాయంబున బ్రాణంబు లిచ్చితినని పలికిన నేనప్పుడు ముసుగుతీసి వారిమాటలన్నియు వినుచుంటిని కావున నందరయందును విరక్తి జనింప లేచి కూర్చుంటిని.

అప్పుడు నాబంధువులందరు నన్నుఁ జుట్టుకొని యేడువఁదొడంగిరి. నేను ఛీ ఛీ! పోపొండు యీదొంగరోదన మేల సేసెదరు. మీ ప్రీతియంతయుం దెల్లమైనది. మీకతంబున నేనధోగతిం బడుచుంటి నీమహానుభావం డుద్ధరించెను. నిక్కము తెలిసికొంటి నెవ్వరికెవ్వరును లేరు. ఎవ్వరులేరు ఇదియంతయు వట్టిదియని పలుకుచు నాబంధువుల నందఱిని విడిచి యప్పుడే నా ధనమంతయు శ్రోత్రియులకుఁ బంచిపెట్టి యయ్యోగి పాదంబులు శరణంబులుగా వేడికొనుచు నతనితో దేశాటనము చేయుటకు పూనుకొంటిని. కాని యయ్యోగి యమ్మఱునాఁడుదయంబున నాకు తెలియకుండ నెచ్చటికో చనియెను. నేనతనిజాడ నరయుచు నెవ్వరికెవ్వరును లేరను మాటతప్ప మఱియేమియుం బలుకక వెఱ్ఱివాడనై యనేక విశేషములం గంటిని. ఒక్కచో వీరిరువురు గనంబడుటయు నావంటివారేకదా యని నాటగోలె వీరి వెనువెంట తిరుగుచుంటిని. తదనంతర వృత్తాంతము మీరెఱిగినదేకదా యని తన కథయంతయు జెప్పి యా వర్తకుడు వారికి విస్మయము గలుగఁ జేసెను.

తచ్చారిత్రము విని చక్రవర్తి విక్రమార్కునితో నార్యా! అమ్మహాయోగి తాను జదివిన పద్యమునంగల విషయములు ప్రత్యక్షముగా నాకిట్లు చూపెను. అమ్మహాత్ముని భగవంతుడనియే నిశ్చయింపఁదగినది. ఒరుల కిట్టిసామర్థ్యము గలుగునాయని పొగడుచు మంత్రి దిక్కుమొగంబయి విజయవర్ధనా! ఈ బ్రాహ్మణుఁడును వర్తకుడు నాకత్యంత ప్రాణమిత్రులై నాతోఁ గష్టసుఖంబుల ననుభవించిరి. వీరికి ముందుగా మేలుగూర్పవలయును. దేవశర్మ నీరాజ్యమునకు బట్టభద్రునిగాఁ జేసి యీవర్తకుని మంత్రిగాఁ జేయుము. వీరు కారణాంతరమున నావలెనే విరక్తులైరి. కావున వెండియు సుఖంబులం గుడువనోపుదురు. శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణ పుత్రికను వితనికి పెండ్లి చేయుమని యాజ్ఞాపించుచున్న యన్నరపతి ముఖ్యునితో విక్రమార్కుం డిట్లనియె

దేవా! దేవరయానతి యెంతయు నుచితముగా నున్నది. ఉత్తమాంగన లోక

ముద్రించుకొని యయ్యోగి చెప్పిన విషయ మిమ్మాలతి యందు వర్తించుచున్నది. ఈసాధ్వీతిలకము మీరెఱింగినదేకదా. ఈ కాంతారత్నమును ధర్మపత్నిగా నింతకు మునుపే మీరు స్వీకరించితిరి. కాని యది రహస్యకృత్యమైనది కావున నిప్పుడు పెండియుఁ బ్రఖ్యాతముగా వమ్మహోత్సవము జరిగింపవలయునని మాకు వేడుకగా నున్నది. అనుజ్ఞయిండని ప్రార్థించినఁ జెలువగవు నవ్వుచుఁ జక్రవర్తి మంత్రివి జూచిన నతండును నట్టిప్రార్థనయే కావించెను. ఇంతలో నావార్తవిని మందపాల మహారాజు కుటుంబసహితముగా నచ్చటికివచ్చి సంతోషసాగరమున మునుంగుచుఁ జక్రవర్తిగారిని సపరివారముగాఁ దనగ్రామమునకు రమ్మని ప్రార్థించెను. భూపాల దేవ మహారాజు దేవశర్మను వవకుబేరునితోఁగూడ శుభముహూర్తమునఁ దద్రాజ్యమున నిలచి యనంతరమున మందపాలుని వోలికిఁజని యందు మాలతిం బెండ్లి యాడి యాచేడియతోఁగూడ తన గ్రామమునకుఁబోయి విజయవర్ధనునితోఁ బెద్ద కాలము రాజ్యము గావించెను.

విక్రమార్కుడును భట్టియు మాలతి వివాహానంతరమునఁ జక్రవర్తిగారి యనుజ్ఞగైకొని యుజ్జయినికిం బోవుచు నొకనాఁడిందు నివసించిరి. అప్పుడీతటాక ప్రాంతమున మార్గస్థులు విశ్రమింప నీమంటపము గట్టింపుచు నొక పుణ్యాత్ముం డిందేవేని విగ్రహముల నిలుపవలయునని తలంపుతో విక్రమార్కుని కోరికొనిన నతండా పుణ్యాత్ముల విగ్రహముల నిందు స్థాపించి వీనిపై నిట్టి నామములు వ్రాయించి యఱిగెను నాటనుండియు నీవిగ్రహము లందున్నవి. జాత్యనుసారముగా ముఖమందు బ్రాహ్మణునకు, భుజముల క్షత్రియునకును, దొడల వైశ్యునకును, బేరుల వ్రాయబడినవి. నీవు చూచిన విగ్రహముల వృత్తాంతమిది యని చెప్పి మణిసిద్ధుండు శిష్యునితోఁగూడ తదనంతర నివాస ప్రదేశమున కరిగెను.

క. అచలాత్మజా మనోహర । రుచిర శ్యామాంగ బహుళ రూపాక్షజగ
న్నిచయ ప్రపాలనాతి । ప్రచురిత నిజసుప్రశవాభావా ।

క. స్వస్తియగుఁ బ్రజలకెల్ల నీ । రస్తత మోహహృదయులగుచు రాజులుగోని
ప్రస్తోమముల లరంగ శ । సాస్తజనులు సుఖమునొంద మహిఁ బ్రోతురొగిన్.

గద్య :— ఇది శ్రీ విశ్వనాథ సదనుకంపాసంపాదిత కవితావిచిత్రాత్రే
యముని సుత్రామిగోత్రపవిత్ర, మధిరకుల కలశజలనిధి రాకా
కుముదమిత్ర, లక్ష్మీనారాయణపౌత్ర, కొండయార్యపుత్ర,
సోమిదేవి గర్భశుక్తి ముక్తాఫల విబుధజనాభిరక్షిత సుబ్బన్న
దీక్షితకవి విరచితంబగు, కాశీయాత్రా చరిత్రమను
మహాప్రబంధమునందు తృతీయభాగము
సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ